

שבוע פרשת האזינו - שבת שובה

(5 - 11 September 10)

כ"ו אלול ה'תש"ע - ג' תשרי תשע"א

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדָרְתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַפֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ פְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שְׁחִירַת כּוֹלָל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שְׂמִתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגֵּךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּדַבְּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מרברים רק רע עליו וחיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לִמְנַצֵּחַ לְדָוִד מְזִמּוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ וּדְבָרוֹ אֱתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבָרֵי שְׁנָאָה סִבְבוּנִי וַיִּלַּחֲמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֱהַבְתִּי יִשְׁטְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה: ה וַיִּשְׁמְעוּ עָלַי רַעַה תַּחַת טוֹבָה וְשְׁנָאָה תַּחַת אֱהַבְתִּי: ו הִפְקִד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינִי: ז בַּהֲשָׁפְטֹי יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתֹי תִהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פִּקְדָתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאלוּ וְדָרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ נִשְׁאָה לְכָל־אֲשֶׁר־לָּו וַיִּבְזּוּ זָרִים וַיִּגְעוּ: יב אֶל־יְהִי־לִי מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנִן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרִיתִי לַהֲכָרִית בְּדֹר אַחֵר וַיִּמַּח שְׁמִם: יד יִזְכֹּר עֵינִי אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲפֹי אֶל־תִּפְחַח: טו יִהְיוּ נִגְד־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּנְכָאָה לִבָּב לְמוֹתָת: יז וַיֵּאֱהָב קָלְלָה וּתְבוֹאָהּ וּלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה כְּמָדוֹ וּתְבֹא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמוֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לּוֹ בְּבֶגֶד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יַחְגֹּרֶה: כ זֹאת פָּעַלְתָּ שְׁטִנִּי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעְתָּ עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה יְהוָה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אֱתִי לְמַעַן שִׁמְךָ פִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הַצִּילָנִי: כב פִּי־עֵנִי וְאֶבְיוֹן אֲנֹכִי וְלִפִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָיו נִהְלַכְתִּי נִנְעֲרֹתִי בְּאַרְבָּה: כד בְּרַפִּי כָּשָׁלוֹ מֵצוּם וּבִשְׂרִי כִחַשׁ מִשְׁמֵן: כה וְאֲנִי הִיִּיתִי חֲרָפָה לָהֶם יְרֹאוּנִי יַנְיַעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַיְשִׁיעֵנִי כַחֲסֶדְךָ: כז וַיִּדְעוּ פִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלָלוּ־הַמָּוֶה וְאַתָּה תִּבְרָךְ קָמוּ וַיִּבְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׂוֹמְנֵי כְּלָמָה וַיַּעֲמֻ כַּמְעִיל בְּשִׁתָּם: ל אֲוֹדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבִתְנוּף רַבִּים אֶהְלֹלָנִי: לא פִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשִׁי:

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילולתם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולף על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מְזִמּוֹר נֶאֱמַר יְהוָה לֹא־דָנִי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֲיֹכִיךָ הָדָם לְרֹגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן יֵרֶד בְּקִרְבִּי אֲיֹכִיךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יָקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדֹתְךָ: ד נִשְׁפַּע יְהוָה וְלֹא יִנָּחֵם אֶתֶּה־כֶּתֶן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלִּפְי־צָדֵק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אֲפֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מֶלֶא גִּוִּיּוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחָל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־כֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מתוך פירוש רש"י

קט (יד) עון אבותיו. עון שהעוה על אבותיו, לאברהם שגרע חמש שנים מחייו, ולאביו גרם כהיון עיניים: **וחטאת אימו.** שהשחית רחמה (ראה מדרש תנחומא כי תצא ד') ושגרם להעלים יום קבורתה מן הבריות שלא יקללוה שיצא מכריסה עשו, כמו שנאמר (בראשית לה, ח) "ותמת דבורה מינקת רבקה וגוי, אלון בכות בלשון יוני קורין לאחר אלון, שאבל אחר היה ליעקב עם של דבורה, שמתה אמו והעלימו מיתתה:

קי (ג) מרחם משחר. משנפלת מן הרחם. כמו "משילין פירות דרך ארובה ביום טוב", ואיכא דתני "משחירין": **לך טל ילדותך.** לך ייחשב ילדותך. דרכי יושר שהנהגת בהם בילדותך, יהיה לך לנועם, כטל זה שהוא נעים ונוח:

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	א) סדר הנחת תפילין.....ב
כא) שולחן ערוך הלכות שבת	ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י.....ג
אדמו"ר הזקן.....קלא	ג) מאמר ד"ה זה היום תחילת מעשיך (עם ביאור
כב) שולחן ערוך הלכות דברים שבסעודה ומים	בדרך אפשר) יום ב' דראש השנה, ה'תשי"ז.....ה
האחרונים אדמו"ר הזקן.....קלא	ד) מכתב כללי ימי הסליחות ה'תשט"ז.....טז
כג) לקוטי תורה – ד"ה ושאתם מים בששון	ה) שיחת יום ב' דראש השנה ה'תשד"מ.....יח
אדמו"ר הזקן.....קלב	ו) שיחת יום ד', ז' תשרי ה'תשי"ז.....כ
כד) שערי אורה	ז) לקוטי שיחות פרשת האזינו (בלה"ק) כרך יד.....כג
אדמו"ר האמצעי.....קלה	ח) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח
כה) דרך מצותיך – ספר המצוות	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....כו
אדמו"ר ה"צמח צדק".....קלה	ט) שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום
כו) תורת שמואל תרל"ב	לפרשת האזינו.....כז
אדמו"ר מוהר"ש.....קלו	י) הפטרות ליום א' וב' של ראש השנה.....לז
כז) קונטרס החלצו	יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו.....מג
אדמו"ר מוהרש"ב.....קלו	יב) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת
כח) ספר המאמרים ה'תש"ב	פרשת האזינו.....מד
אדמו"ר מוהריי"צ.....קלח	יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת האזינו.....נה
כט) לקוטי דיבורים	יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....נז
אדמו"ר מוהריי"צ.....קלט	שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:
ל) ספר הזכרונות	טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת האזינו.....ס
אדמו"ר מוהריי"צ.....קמב	טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת האזינו.....פח
לא) אגרות קודש	יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת האזינו.....צה
אדמו"ר מוהריי"צ.....קמד	יח) נביאים וכתובים
לב) חומש לקריאת התורה פרשת האזינו	שמואל-א פרק טז-יז, דברי הימים-ב פרק לה.....צח
ע"פ חומש "תורה תמימה".....קמה	יט) עין יעקב מסכת שבת.....ק
לג) לוח זמנים לשבוע שבת פרשת האזינו.....קמט	כ) מסכת עבודה זרה עם ביאורים
לד) עירוב תבשילין.....קנ	מדף כב עד דף כח.....קב
לה) סדר מצות הדלקת נרות ליום א' וב' דראש השנה	
ושבת קודש.....קנא	

1 זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון¹ - מתוך ברכת
2 'זכרונות' שבתפילת ראש-השנה, וידועה הקשיא² (כפי שמאריך
3 בזה כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר בהמשך [=סידרת
4 המאמרים המתחילה מ'ראש השנה'³ [שנת ה'תש"ד]) דלכאורה היה

5 צריך להיות הקביעות
6 דראש השנה בכ"ה
7 באול, דהלא בכ"ה
8 באול נברא העולם,⁴
9 וראש השנה הוא ביום ו'
10 למעשה בראשית, ולמה
11 נקרא יום ו' דמעשה
12 בראשית בשם תחלת
13 מעשיך? וביותר יקשה,⁵
14 שהרי יום ו' דמעשה
15 בראשית היה כבר סוף
16 הבריאה, ואיך נקרא סוף
17 הבריאה בשם תחלה,
18 והלא תחלה וסוף הם לא
19 רק שני ענינים נבדלים
20 זה מזה, אלא גם שני
21 הפכים, דתחלה הוא
22 התחלת הדבר, והוא ענין
23 הגלוי - 'התחלת הדבר' מורה
24 על התגלות ובריאית הדבר,
25 וסוף הוא סיום הגלוי,
26 שהוא ענין ההגבלה,
27 הפך הגלוי, וכיון
28 שתחלה וסוף הם שני
29 ענינים הפכים, איך
30 אפשר שראש השנה
31 שהוא סוף הבריאה,
32 יקרא בשם תחלת
33 מעשיך? ועוד זאת⁵,
34 שגם מצד רוחניות
35 הענינים היה צריך להיות
36 הקביעות דראש השנה
37 בכ"ה באול, שאז הוא
38 תחלת מעשיך. [וכפי
39 שמבאר:] דהנה, הרי
40 התהוות העולם היא
41 מבחינת הדבור "בעשרה
42 מאמרות נברא העולם" (פרקי
43 אבות), וענין הדבור הוא
44 בכ"ה באול, שאז היתה
45 ההתהוות שמבחינת
46 הדבור, שהרי בכ"ה

בס"ד. יום ב' דראש השנה, ה'תשי"ז

(הנחה בלתי מוגה)

זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון¹, וידועה
הקשיא² (כפי שמאריך בזה כבוד קדשת מורי וחמי
אדמו"ר בהמשך דראש השנה³) דלכאורה היה צריך
להיות הקביעות דראש השנה בכ"ה באול, דהלא
בכ"ה באול נברא העולם⁴, וראש השנה הוא ביום ו'
למעשה בראשית, ולמה נקרא יום ו' דמעשה בראשית
בשם תחלת מעשיך. וביותר יקשה, שהרי יום ו'
דמעשה בראשית היה כבר סוף הבריאה, ואיך נקרא
סוף הבריאה בשם תחלה, והלא תחלה וסוף הם לא רק
שני ענינים נבדלים זה מזה, אלא גם שני הפכים,
דתחלה הוא התחלת הדבר, והוא ענין הגלוי, וסוף הוא
סיום הגלוי, שהוא ענין ההגבלה, הפך הגלוי, וכיון
שתחלה וסוף הם שני ענינים הפכים, איך אפשר
שראש השנה שהוא סוף הבריאה, יקרא בשם תחלת
מעשיך. ועוד זאת⁵, שגם מצד רוחניות הענינים היה
צריך להיות הקביעות דראש השנה בכ"ה באול, שאז
הוא תחלת מעשיך. דהנה, הרי התהוות העולם היא
מבחינת הדבור, וענין הדבור הוא בכ"ה באול, שאז
היתה ההתהוות שמבחינת הדבור, שהרי בכ"ה באול
היה המאמר דבראשית⁶, דבראשית נמי מאמר הוא⁷,
והמאמר דבראשית כולל בתוכו גם שאר המאמרות⁸, שלכן נעשה פן גם
בהבריאה, שהתהוות שפיוס הראשון כוללת את כל הבריאה, כמו שכתוב⁹ את
השמים ואת הארץ, את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות
תולדותיה⁹, והטעם שהתהוות שפיוס הראשון כוללת את כל הבריאה הוא לפי
שהמאמר דבראשית כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס הראשון כולל את כל
הדבור. ויום ו' למעשה בראשית שהוא יום ברא אדם הראשון, נשמות בגופים,
הוא ענין הממשכה, כמאמר¹⁰ ישראל עלו בממשכה, ובממשכה גופא הרי זה

47 באול היה המאמר דבראשית⁶, דבראשית נמי מאמר הוא⁷
48 [=אף שלא נאמר 'ויאמר אלקים, יהיו שמים וארץ', היתה בריאתם על ידי
49 מאמר ודיבור], והמאמר דבראשית כולל בתוכו גם שאר
50 המאמרות⁸ (כמבואר באריכות בכמה מקומות בחסידות), שלכן נעשה
51 פן גם בהבריאה, שהתהוות שפיוס
52 הראשון כוללת את כל
53 הבריאה, כמו שכתוב⁹
54 את השמים ואת הארץ,
55 את השמים לרבות
56 תולדותיהם ואת הארץ
57 לרבות תולדותיה⁹,
58 והטעם שהתהוות שפיוס
59 הראשון כוללת את כל
60 הבריאה הוא לפי
61 שהמאמר דבראשית
62 כולל את כל המאמרות,
63 ונמצא שפיוס הראשון כולל
64 את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
65 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
66 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
67 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
68 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
69 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
70 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
71 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
72 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
73 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
74 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
75 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
76 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס
77 הראשון כולל את כל המאמרות, ונמצא שפיוס

(1) תפלת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א). (2) לקו"ת נצבים מז, א ואילך. נא, ב. ובכ"מ. (3) תש"ד (סה"מ
תש"ד - יצא לאור כ"ג אלול תשט"ז). (4) ויק"ר רפכ"ט. פד"א פ"ח. ראה ר"ן ר"ה טז, א. (5) ראה
סה"מ עזרת ע' יא. (6) בראשית א, א. (7) ר"ה לב, א. (8) ראה לקו"ת בהר מא, ד. במדבר יב, ד.
מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' קפב. ח"ב ע' תלב. (9) פרש"י בראשית א, יד. (10) ב"ר פ"א, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 באפן היותר נעלה שבמחשבה¹¹ - ופירוש 'עלו במחשבה' - ישראל
2 שרשם בדרגה עליונה שבמחשבה. וכיון שמחשבה ודבור הם
3 רחוקים זה מזה ברחוק הערך, איך אפשר שיום ברא אדם
4 הראשון, שהוא ענין המחשבה, יקרא בשם תחלת מעשיך,
5 שהוא ענין הדבור, והיה

6 צריך להיות הקביעות

7 דראש השנה בכ"ה

8 באולול, שאז הוא ענין

9 הדבור, תחלת מעשיך?

10 אמנם, מזה שהקביעות

11 דראש השנה הוא ביום

12 ברא אדם הראשון דוקא,

13 מוכן, שדוקא נשמות

14 בגופים שיכים להענין

15 דראש השנה. להבין זאת,

16 יקדים לבאר ענינו הפנימי של

17 ראש השנה. מבואר בקבלה

18 שבלי ראש השנה "חזורים כל

19 הדברים לקדמותם". כלומר:

20 מלכותו של הקב"ה על העולם

21 נמשכת לשנה בלבד, ובכל שנה

22 ושנה, בסיום השנה, מסתלקת

23 המלכות, והקדוש-ברוך-הוא

24 אומר לבני ישראל: "אמרו לפני

25 מלכויות. כדי שתמליכוני

26 עליכם", תפקידם של בני-ישראל

27 לגרום להקב"ה, כביכול, רצון

28 ועונג חדש למלוך על העולם

29 והענין בכללות הוא,

30 דהנה ענין ראש השנה

31 הוא כמאמר רז"ל¹²: אמר

32 הקדוש-ברוך-הוא: אמרו

33 לפני פסוקי מלכויות כדי

34 שתמליכוני עליכם

35 (בתפילת מוסף של ראש-השנה

36 אנו אומרים פסוקים מהתנ"ך

37 המזכירים מלכותו של הקדוש-

38 ברוך-הוא, ובוזו אנו ממליכים

39 את הקב"ה), דבראש השנה

40 חזורים כל הדברים

41 לקדמותם¹³, והוא ענין

42 סליק המלכות לשרשה

43 ומקורה (- המשל לזה בנפש

44 האדם: התכונה הפנימית למלוך,

45 כאשר היא בהעלם), ובכדי

46 להמשיך את המלכות

ביאור בדרך אפשר

47 משרשה ומקורה בתכלית, הרי זה על ידי נשמות (בגופים)
48 דוקא, דכיון שהם משרשים שם (זיי זיינען דארטן [=הם]
49 שם) - נשמות-ישראל בשרשם, קודם ירדת הנשמה לגוף, נמצאים בדרגה
50 עליונה ביותר (ישראל עלו במחשבה), יכולים הם להמשיך את

51 המלכות משרשה

52 ומקורה. אף להיות

53 שהנשמה מלבשת בגוף

54 והיא בבחינת העלם

55 והגוף, מפני חומריותו, מסתיר

56 על אור הנשמה לבל תתגלה,

57 לכן אומרים פסוקי

58 מלכויות, שמביאים ראיה

59 מהתורה¹⁴, והינו

60 שהתורה מגלה את

61 המעלה דנשמות ישראל,

62 שהתורה מגלה

63 בהנשמות וואס זיי זיינען

64 [=מהי מהותם], ועל ידי זה

65 הם מעוררים את

66 המלכות משרשה

67 ומקורה, שזהו ענין

68 אמרו לפני מלכויות כדי

69 שתמליכוני עליכם.

70 לסיכום, ראש-השנה נקבע ביום

71 בריאת האדם, כיון שענין ראש-

72 השנה, התעוררות מידת המלכות

73 משרשה ומקורה, הוא בכוחם

74 של נשמות-ישראל, מפני שרשם

75 ומקורם העליון.

76 (ב) ולהבין זה¹⁵, הנה

77 פתיב¹⁶ מלכותך מלכות

78 כל עולמים, דכל עקר

79 ומקור התהוות כל

80 העולמים, גם העולמות

81 שלמעלה מאצילות, הוא

82 מבחינת מלכותך דוקא,

83 והוא בחינת מלכות דאין

84 סוף [=בחינת 'מלכות' הכלולה

85 ביאור אין סוף] עצמו

86 שנקרא מלכותך ממש,

87 בחינת המלכות דעצמות

88 אור אין סוף. וטעם

89 הדבר שהתהוות היא

90 מספירת המלכות דוקא,

91 יובן על דרך משל

92 בכחות הנפש באדם

באפן היותר נעלה שבמחשבה¹¹. וכיון שמחשבה ודבור
הם רחוקים זה מזה ברחוק הערך, איך אפשר שיום
ברא אדם הראשון, שהוא ענין המחשבה, יקרא בשם
תחלת מעשיך, שהוא ענין הדבור, והיה צריך להיות
הקביעות דראש השנה בכ"ה באולול, שאז הוא ענין
הדבור, תחלת מעשיך. אמנם, מזה שהקביעות דראש
השנה הוא ביום ברא אדם הראשון דוקא, מוכן, שדוקא
נשמות בגופים שיכים להענין דראש השנה. והענין
בכללות הוא, דהנה ענין ראש השנה הוא כמאמר
רז"ל¹² אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם,
דבראש השנה חזורים כל הדברים לקדמותם¹³, והוא
ענין סליק המלכות לשרשה ומקורה, ובכדי להמשיך
את המלכות משרשה ומקורה בתכלית, הרי זה על ידי
נשמות (בגופים) דוקא, דכיון שהם משרשים שם (זיי
זיינען דארטן), יכולים הם להמשיך את המלכות
משרשה ומקורה. אף להיות שהנשמה מלבשת בגוף
והיא בבחינת העלם, לכן אומרים פסוקי מלכויות,
שמביאים ראיה מהתורה¹⁴, והינו שהתורה מגלה את
המעלה דנשמות ישראל, שהתורה מגלה בהנשמות
וואס זיי זיינען, ועל ידי זה הם מעוררים את המלכות
משרשה ומקורה, שזהו ענין אמרו לפני מלכויות כדי
שתמליכוני עליכם.

(ב) ולהבין זה¹⁵, הנה פתיב¹⁶ מלכותך מלכות כל
עולמים, דכל עקר ומקור התהוות כל
העולמים, גם העולמות שלמעלה מאצילות, הוא
מבחינת מלכותך דוקא, והוא בחינת מלכות דאין סוף
עצמו שנקרא מלכותך ממש, בחינת המלכות דעצמות
אור אין סוף. וטעם הדבר שהתהוות היא מספירת
המלכות דוקא, יובן על דרך משל בכחות הנפש באדם

(11) ראה לקו"ת שה"ש יט, ב. לד, ג. (12) ר"ה טז, א. לד, ב. (13) ראה
פע"ח ושער הכוונות שער ר"ה. ובכ"מ. לקו"ת נצבים נא, ב. ובכ"מ.
(14) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נו, ג ואילך. ובכ"מ. וראה גם לקו"ש
ח"ד ע' 1146 הערה 14. (15) בהבא לקמן - ראה המשך תערי"ב ח"ג
ע' א'ר"ד ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 14 ואילך. (16) תהלים קמה, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְמִטָּה, שֶׁהַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת הֵם בְּקִרְיָב אֶל הַנֶּפֶשׁ, שֶׁלֹּכֵן
2 נִקְרָאִים הַכּוֹחַ (בְּזוֹהַר) בְּשֵׁם תְּקוּנִים¹⁷, לְפִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִתְתַּקֶּנֶת
3 בָּהֶם [=נֶפֶשׁ הָאָדָם מִתְקַשֶּׁטת וּמִתִּיפָה עַל-יְדֵי שְׂכָלוּ וּמִדּוֹתָיו. כְּלוּמֹר,
4 מִתְגַּלָּה עַל יָדָם], לְדוּגְמָא, מִידַת הַחֹסֶד מְגַלָּה אֶת הַחֹסֶד הַטְּמוּן בְּעוֹמֶק הַנֶּפֶשׁ,

5 וְלֹכֵן הַנֶּפֶשׁ מְקַבֶּלֶת עֲלוּיִים

6 מֵהֶם, שֶׁזָּהוּ לְפִי
7 שֶׁהַכּוֹחַ הֵם בְּקִרְיָב אֶל
8 הַנֶּפֶשׁ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא
9 רַק הַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת
10 בְּלִבְדּוּ, אֲלֵא גַם מֵה
11 שְׁנִפְעָל מֵהַכּוֹחַ שֶׁכָּל
12 וּמִדּוֹת כְּמוֹ הַהִשְׁכָּלָה שֶׁהִשְׁכִּיל
13 הָאָדָם, הוּא גַם כֵּן בְּקִרְיָב
14 אֶל הַכּוֹחַ וּבְקִרְיָב אֶל
15 הַנֶּפֶשׁ. וְהִינוּ, שֶׁלֹּא זֶה
16 בְּלִבְדּוּ שֶׁהַדְּבָר שְׁנִפְעָל
17 מֵהַכּוֹחַ הוּא בְּקִרְיָב אֶל
18 הַכּוֹחַ [הַהִשְׁכָּלָה קִרְיָבָה אֶל
19 כַּח הַשְׁכָּל], אֲלֵא שְׁמַצֵּד זֶה
20 שֶׁהַכּוֹחַ הֵם קְרוּבִים אֶל
21 הַנֶּפֶשׁ, הִנֵּה גַם מֵה
22 שְׁנִפְעָל מֵהֶם הוּא בְּקִרְיָב
23 אֶל הַנֶּפֶשׁ. וְכֵן זֶה הוּא
24 בְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת. מֵה שְׁאִין
25 כֵּן בְּמַלְכוּת¹⁸ - מִדַּת
26 הַמַּלְכוּת, הַתְּנַשְׁאוֹת עַל עַם,
27 הִנֵּה כַּח הַמַּלְכוּת הוּא
28 בְּרַחוּק מֵהַנֶּפֶשׁ, וְגַם מֵה
29 שְׁנִפְעָל מִכַּח הַמַּלְכוּת
30 [=הַתְּנַשְׁאוֹת הַמַּלְכוּת] הוּא
31 בְּרַחוּק לֹא רַק מֵהַנֶּפֶשׁ
32 אֲלֵא גַם מִכַּח הַמַּלְכוּת
33 גּוּפָא. אֲמֵנָה, מַעֲלָה זֶה
34 דְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת עַל
35 הַמַּלְכוּת הִיא רַק בְּעִנְיָן
36 הַגְּלוּיִים, אֲכָל בְּעִנְיָן
37 הַנֶּפֶשׁ הִרִי זֶה כְּחוֹתָם
38 הַמִּתְהַפֵּךְ - כְּחוֹתָמָה,
39 שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הַחֻקּוֹת כֵּן הֵן
40 לְהִיפֹךְ מֵהָאוֹתִיּוֹת הַנִּחַתָּמוֹת.
41 לְדוּגְמָא: כֹּאשֶׁר הָאוֹתִיּוֹת
42 שְׂבָחוֹתָמָה בּוֹלְטוֹת - כְּשָׂחוֹתָמִים
43 בַּח עַל שְׂעוּהָ נַעֲשִׂית בְּשַׁעוּהָ
44 צוֹרֶת אוֹתִיּוֹת שׁוֹקְעוֹת. וְכְדוּגְמָא
45 זֶה בְּכּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ: שֶׁהַמַּלְכוּת
46 - דְּרָגָה הַנְּמוּכָה בִּיּוֹתֵר -

לְמִטָּה, שֶׁהַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת הֵם בְּקִרְיָב אֶל הַנֶּפֶשׁ,
שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאִים הַכּוֹחַ בְּשֵׁם תְּקוּנִים¹⁷, לְפִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ
מִתְתַּקֶּנֶת בָּהֶם וּמְקַבֶּלֶת עֲלוּיִים מֵהֶם, שֶׁזָּהוּ לְפִי
שֶׁהַכּוֹחַ הֵם בְּקִרְיָב אֶל הַנֶּפֶשׁ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא רַק
הַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת בְּלִבְדּוּ, אֲלֵא גַם מֵה שְׁנִפְעָל
מֵהַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת, הוּא גַם כֵּן בְּקִרְיָב אֶל הַכּוֹחַ
וּבְקִרְיָב אֶל הַנֶּפֶשׁ. וְהִינוּ, שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְדּוּ שֶׁהַדְּבָר
שְׁנִפְעָל מֵהַכּוֹחַ הוּא בְּקִרְיָב אֶל הַכּוֹחַ, אֲלֵא שְׁמַצֵּד
זֶה שֶׁהַכּוֹחַ הֵם קְרוּבִים אֶל הַנֶּפֶשׁ, הִנֵּה גַם מֵה שְׁנִפְעָל
מֵהֶם הוּא בְּקִרְיָב אֶל הַנֶּפֶשׁ. וְכֵן זֶה הוּא בְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת.
מֵה שְׁאִין כֵּן בְּמַלְכוּת¹⁸, הִנֵּה כַּח הַמַּלְכוּת הוּא בְּרַחוּק
מֵהַנֶּפֶשׁ, וְגַם מֵה שְׁנִפְעָל מִכַּח הַמַּלְכוּת הוּא בְּרַחוּק לֹא
רַק מֵהַנֶּפֶשׁ אֲלֵא גַם מִכַּח הַמַּלְכוּת גּוּפָא. אֲמֵנָה, מַעֲלָה
זֶה דְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת עַל הַמַּלְכוּת הִיא רַק בְּעִנְיָן הַגְּלוּיִים,
אֲכָל בְּעִנְיָן הַנֶּפֶשׁ הִרִי זֶה כְּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ, שֶׁהַמַּלְכוּת
מְשַׁרְשֶׁת בְּעִמְק יוֹתֵר בְּעִנְיָן הַנֶּפֶשׁ מִשְׁאֵר הַכּוֹחַ, דְּעַם
הַיּוֹת שְׂגֵם הַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת נִמְשָׁכִים מֵעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ,
מִכָּל מְקוֹם, הַמַּלְכוּת הִיא בְּעִמְק יוֹתֵר בְּעִנְיָן הַנֶּפֶשׁ,
וְלֹכֵן אֲנוּ רוֹאִים שֶׁהָאָדָם נוֹתֵן (גִּיט אוֹוֶעֶק) כָּל הָעֲנִינִים
דְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת בְּשֶׁבִיל הַמַּלְכוּת, לְפִי שֶׁהַמַּלְכוּת הִיא
בְּעִמְק יוֹתֵר בְּעִנְיָן הַנֶּפֶשׁ. וְלֹא רַק כַּח הַמַּלְכוּת בְּלִבְדּוּ,
אֲלֵא גַם הָעֲנִינִים הַנִּפְעָלִים מִכַּח הַמַּלְכוּת, מִתְבַּטֵּא בָּהֶם
עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּהָעֲנִינִים דְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת.
וְהַדְּגָמָא מִזֶּה יוֹכֵן לְמַעֲלָה, שֶׁהַתְּהוּוֹת בְּבַחֲנִית יֵשׁ
וּמִצִּיאוֹת הִיא מְסַפִּירֵת הַמַּלְכוּת דְּוָקָא. דְּהִנֵּה הַתְּהוּוֹת
צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּבַחֲנִית יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת דְּוָקָא, כִּדִּי שִׁיְהִיָּה
שִׁיְיָ שִׁיְהִי שְׁנֵי דְרָכִים וְיִהְיֶה וּבַחֲרֵת בַּחֲיִים¹⁹, וְתִהְיֶה
הָעֲבוּדָה דְּאֵתְפָּא וְהָעֲבוּדָה דְּאֵתְהַפְּכָא. וְהַתְּהוּוֹת כְּזוֹ
בְּבַחֲנִית יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת הִיא מְסַפִּירֵת הַמַּלְכוּת דְּוָקָא,
דְּמִשְׁאֵר הַסְּפִירוֹת אֵי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת, כִּיּוֹן
שֶׁהַסְּפִירוֹת עֲצָמָם הֵם בְּקִרְיָב, וְגַם מֵה שְׁנִתְהוּוּהָ מֵהֶם

מְשַׁרְשֶׁת בְּעִמְק יוֹתֵר בְּעִנְיָן הַנֶּפֶשׁ מִשְׁאֵר הַכּוֹחַ, דְּעַם הַיּוֹת
שְׂגֵם הַכּוֹחַ שֶׁכָּל וּמִדּוֹת נִמְשָׁכִים מֵעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ, מִכָּל מְקוֹם,
הַמַּלְכוּת הִיא בְּעִמְק יוֹתֵר בְּעִנְיָן הַנֶּפֶשׁ, וְלֹכֵן אֲנוּ רוֹאִים
שֶׁהָאָדָם נוֹתֵן (גִּיט אוֹוֶעֶק) כָּל הָעֲנִינִים דְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת
וּמִתְבַטֵּא כְּלוּ בְּשֶׁבִיל
הַמַּלְכוּת לְמַדּוֹת שְׂמִידָה
הַמַּלְכוּת הִיא לְכַאוּרָה כָּל-כַּךְ
חִיצוֹנִית, לְפִי שֶׁהַמַּלְכוּת
הִיא בְּעִמְק יוֹתֵר בְּעִנְיָן
הַנֶּפֶשׁ. וְלֹא רַק כַּח
הַמַּלְכוּת בְּלִבְדּוּ, אֲלֵא גַם
הָעֲנִינִים הַנִּפְעָלִים מִכַּח
הַמַּלְכוּת, מִתְבַטֵּא בָּהֶם
עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
בְּהָעֲנִינִים דְּשֶׁכָּל וּמִדּוֹת,
וְהַדְּגָמָא מִזֶּה יוֹכֵן
לְמַעֲלָה, שֶׁהַתְּהוּוֹת
הָעוֹלָמוֹת בְּבַחֲנִית יֵשׁ
וּמִצִּיאוֹת הִיא מְסַפִּירֵת
הַמַּלְכוּת דְּוָקָא. דְּהִנֵּה
הַתְּהוּוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת
בְּבַחֲנִית יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת
דְּוָקָא, כִּדִּי שִׁיְהִיָּה
שִׁיְיָ שִׁיְהִי שְׁנֵי דְרָכִים וְהָאָדָם
יֻכַּל לְבַחוֹר בְּטוֹב אוֹ בַּרֵּעַ, כְּמוֹ
שְׁנֵאמֹר "רָאה נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם
אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמּוֹת
וְאֶת הָרָע" וְיִהְיֶה כְּצוּרֵי הַמֶּשֶׁךְ
הַפְּסוּק: וּבַחֲרֵת בַּחֲיִים¹⁹,
וְתִהְיֶה הָעֲבוּדָה
דְּאֵתְפָּא [=לְכַפּוֹת אֶת הָרָע]
וְהָעֲבוּדָה דְּאֵתְהַפְּכָא
[=לְהַפּוֹךְ הָרָע לְטוֹב].
וְהַתְּהוּוֹת כְּזוֹ בְּבַחֲנִית יֵשׁ
וּמִצִּיאוֹת הִיא מְסַפִּירֵת
הַמַּלְכוּת דְּוָקָא, דְּמִשְׁאֵר
הַסְּפִירוֹת אֵי אֶפְשָׁר
לְהִיּוֹת יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת, כִּיּוֹן
שֶׁהַסְּפִירוֹת עֲצָמָם הֵם
בְּקִרְיָב, וְגַם מֵה שְׁנִתְהוּוּהָ
מֵהֶם הוּא בְּקִרְיָב וְאִילוּ הִיוּ

(17) ראה תו"א ר"פ וירא רד"ה פתח אליהו, ובהגהות כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע לד"ה הנ"ל
(קה"ת, תשמ"א). (18) בכ"ז - ראה גם סה"מ עטר"ת ע' סג ואילך. ע' שכד ואילך. סה"מ תרפ"ט
שם. וש"נ. (19) נצבים ל, יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הם מהווים את העולם היתה נרגשת מציאות האלוקות בעולם, ולא היתה
2 לאדם בחירה חופשית, וְהַתְּהוּוֹת בְּבַחֲיִנַת יֵשׁ וּמַצִּיאוֹת הִיא
3 מְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת דּוֹקָא, לְהִיּוֹתָה בְּרַחוּק. לסיכום, בריאת
4 העולמות, מציאות נפרדת, היא
5 מספירת המלכות, כיון שספירת
6 המלכות רחוקה מפנימיות החיות
7 וכל מה שנתהווה ממנה מתהווה
8 באופן 'רחוק' ונפרד מאלוקות.
9 (ג) אָמְנָם עַל פִּי זֶה צָרִיךְ
10 לְהִבִּין מַה שֶּׁכָּתוּב
11 בְּרֵאשִׁית בָּרָא, וְהִרִי
12 'ראשית' היא דרגת ה'חכמה' כמו
13 שְׁתָּרָגַם²⁰ בְּחוּקְמָתָא
14 בָּרָא, דְּהִינּוּ שֶׁהַתְּהוּוֹת
15 הִיא מְהַחֲכְמָה - דרגה
16 עלינה שבספירות, וְהִרִי לְפִי
17 מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר לְעִיל
18 הַתְּהוּוֹת
19 מְהַמְלָכוֹת? אֵךְ הָעֲנִין
20 הוּא, דְּמַכְפֵּחַ הַמְּלוּכָה
21 וְהַתְּנַשְׂאוֹת עֲצָמוֹ, גַּם
22 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת כְּתָר
23 מַלְכוּת [=מלכות כמו שהיא
24 בדרגת ה'כתר' שלפני אצילות],
25 אִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת
26 הַתְּהוּוֹת, אֲלֵא צָרִיךְ
27 לְהִיּוֹת הַמְּשַׁכָּה
28 בַּהֲשַׁמְלָשְׁלוֹת עַל יְדֵי עֶשֶׂר
29 הַסְּפִירוֹת, וְתַחֲלַת
30 הַהֲשַׁמְלָשְׁלוֹת הִיא
31 מְסִפִּירַת הַחֲכָמָה. וְיֻכַּן זֶה
32 עַל דֶּרֶךְ מִשַּׁל כַּחֲחוֹת
33 הַנֶּפֶשׁ בְּאֶדָם לְמִטָּה,
34 דְּבַחֲיִנַת כְּתָר מַלְכוּת הוּא
35 עֲנִין הַרְצוֹן לְמַלּוּכָה,
36 שֶׁבְּבַחֲיָנָה זֶה נַעֲשֶׂה הַגְּלוּי
37 דְּהַתְּנַשְׂאוֹת עֲצָמִי - תכונת ההתנשאות העצמית, שנמצאת בעומק הנפש
38 (ואינה תלויה במציאותו של 'עם') - מתגלית בהתעוררות רצון למלוכה, וְגַם

39 נַעֲשֶׂה הַרְצוֹן לְהַתְּנַשְׂאוֹת עַל עַם
40 הָעַם, שְׁנֵי שְׁלִבִּים יִשְׁנָם בַּהֲתַגְלוֹת הַרְצוֹן לְמַלּוּכָה: א. גילוי ההתנשאות
41 העצמית שבמלך. ב. גילוי התנשאות על הזולת. ושני שלבים אלו הם עדיין רק
42 בגדר 'רצון' למלוכה: וְאֵף עַל
43 פִּי כֵן לֹא יִהְיֶה עֲדִין
44 מְאוּמָה, אֲלֵא צָרִיךְ
45 שִׁיחֶיהָ עֲנִין שֶׁל מְלוּכָה
46 בְּפִעֵל דּוֹקָא. דְּהִנֵּה,
47 בְּבַחֲיִנַת כְּתָר מַלְכוּת
48 מִתְחַדְּשִׁים ב' עֲנִינִים:
49 הָא', שֶׁהַתְּנַשְׂאוֹת עֲצָמִי
50 כָּא בְּגִלּוּי, שֶׁהִרִי בְּתוֹחָה
51 הָעֲנִין דְּהַתְּנַשְׂאוֹת עֲצָמִי
52 הוּא בְּהֶעֱלֵם שְׂאִינוֹ שִׁיךְ
53 לְגִלּוּי*²¹, וְאִין הַכּוֹנֵה
54 לְהֶעֱלֵם מִצַּד אֵיזָה דְּכָר
55 מִתְּחוּץ שְׂמַעֲלִים עֲלָיו,
56 שֶׁהִרִי הָעֲצָם אֵינוֹ סוֹבֵל
57 הַתְּעַלְמוֹת (אינו כלל בגדר
58 של גילוי והעלם), כִּי אִם
59 שֶׁהוּא בְּהֶעֱלֵם מִצַּד
60 עֲצָמוֹ, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יָבוֹא
61 לְעוֹלָם לְגִלּוּי. וְאֵף
62 שֶׁמִּבְּאֵר בְּכָמָה מְקוֹמוֹת²²
63 שֶׁכָּל הָעֲלָם מְכַרְח שִׁיבּוֹא
64 לְגִלּוּי, מְכַל מְקוֹם, הָעֲלָם
65 זֶה (של 'התנשאות עצמי')
66 הוּא הָעֲלָם שְׂאִינוֹ
67 בְּמַצִּיאוֹת [=בעודו בהעלם
68 אינו בבחינת 'מציאות', והעלם
69 כזה - אין הכרח שיתגלה].
70 וְלִכֵּן גִּלּוּי זֶה הוּא עֲנִין
71 נַעֲלָה בְּיֹתֵר. וְזֶהוּ
72 הַחֲדוּשׁ בְּבַחֲיִנַת כְּתָר
73 מַלְכוּת, שֶׁהַתְּנַשְׂאוֹת
74 עֲצָמִי בָּאָה לְכָלֵל
75 גִּלּוּי*²¹. וּבְגִלּוּי שְׁלוֹ עוֹד עֲנִין,
76 רְצוֹן לְהַתְּנַשְׂאוֹת עַל עַם. וְזֶהוּ עֲנִין הַב' שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּכָתֵר

(*) וְלִדְגָמָא — אֵף שְׂאִינוֹ דּוּמָה מִמֶּנּוּ: שְׂאוֹל שֶׁהִיא מִשְׁכָּמוֹ וְנִמְעָלָה גְבוּהָ²¹ — בְּתוֹלְדוֹתוֹ, כְּפִשְׁטוֹת הַסְּפּוֹר — לֹא יָדַע וְלֹא הִרְגִּישׁ
כָּל הַתְּנַשְׂאוֹת כָּלֵל אֶפְיִלוֹ לְעַצְמוֹ.

(**) הַכּוֹנֵה כֵּךְ — שֶׁהַגְּלוּי הוּא בְּאוֹתוֹ הַמְּדֻרְגָּה גּוֹפָא, וְכָכָל גִּלּוּי הָעֲצָם, דְּהַתְּנַשְׂאוֹת עֲצָמִי כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ, הוּא גִּלּוּי, הִינּוּ
שֶׁמִּהֶעֱלֵם שְׂאִינוֹ בְּמַצִּיאוֹת, דְּפִשְׁטָא שְׂאִינוֹ שִׁיךְ שִׁמְשֹׁשׁ מִמֶּנּוּ אֵיזָה עֲנִין וְהִרְגֵּשׁ, נַעֲשֶׂה מַצִּיאוֹת (הִרְגֵּשׁ שֶׁהוּא מְנַשָּׂא בְּעַצְמוֹ). וְעוֹד,
שֶׁנִּמְשָׁשׁ מִמֶּנּוּ רְצוֹן לְהַתְּנַשְׂאוֹת עַל עַם.

(20) תרגום ירושלמי. (21) שמואל-א ט, ב. וראה אוה"ת וירא ח"ד תשסד, ב. שה"ש ח"ב ע' תיד ואילך. (22) ראה המשך תער"ב שם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מלכות, שנעשה רצון להתנשאות על עם. דהנה, העצם
2 מצד טבעו שהוא בהבדלה הרי הוא מעלים (פארהאלט ער)
3 ומבדיל גלוי הפחות, וכאשר הוא פא בגלוי אזי מתגלה גם
4 הרצון להתנשאות על עם. אמנם, אף שבבחינת פתר מלכות

נהגלה ההתנשאות

6 עצמי, וגם נעשה רצון
7 להתנשאות על עם, מפל
8 מקום, עדן אין זה
9 מספיק, וצריך להיות
10 מלוכה והתנשאות בפעל
11 דוקא. והדגמא מזה יובן
12 למעלה, שאין די בהתגלות
13 הרצון להתנשאות כפי שהוא
14 בדרגת ה'כתר' אלא צריכה
15 להתגלות בכל הדרגות:
16 דמבחינת הפתר עצמו,
17 גם בחינת פתר מלכות,
18 אי אפשר להיות עדן
19 ההתהוות, וצריך להיות
20 נמשך בהשתלשלות,
21 שראשיתה היא החכמה,
22 וכידוע ההפרש בין
23 ראשון לראשית, דראשון
24 אינו מוכרח שיש אחריו
25 שני ושלשי, מה שאין
26 בן ראשית הינו שיש
27 אחריו שני ושלשי, וזהו
28 ההפרש בין פתר
29 לחכמה, דכתר נקרא
30 ראשון, שהוא בהבדלה,
31 וחכמה נקראת ראשית
32 (כלשון הפסוק "ראשית
33 חכמה"), שהוא ראשית
34 ההשתלשלות, ונקראת
35 ראשית לשון נקבה, לפי
36 שמקבלת מבחינת ראשון
37 שהוא הפתר. וכמבאר
38 בזהר²³ ההפרש בין
39 הפתר לחכמה, דאף
40 ששניהם הם נקודה
41 [=האור האלקי עדיין אינו
42 בבחינת 'התפשטות' והתגלות],
43 מפל מקום יש הפרש
44 ביניהם, שהנקודה דכתר
45 היא נקודה דלא נעין
46 ה'כתר' מנותק מהעולמות ואינו

רצון להתנשאות על עם. דהנה, העצם מצד טבעו שהוא
בהבדלה הרי הוא מעלים (פארהאלט ער) ומבדיל גלוי
הפחות, וכאשר הוא פא בגלוי אזי מתגלה גם הרצון
להתנשאות על עם. אמנם, אף שבבחינת פתר מלכות
נתגלה ההתנשאות עצמי, וגם נעשה רצון להתנשאות
על עם, מפל מקום, עדן אין זה מספיק, וצריך להיות
מלוכה והתנשאות בפעל דוקא. והדגמא מזה יובן
למעלה, דמבחינת הפתר עצמו, גם בחינת פתר מלכות,
אי אפשר להיות עדן ההתהוות, וצריך להיות נמשך
בהשתלשלות, שראשיתה היא החכמה, וכידוע ההפרש
בין ראשון לראשית, דראשון אינו מוכרח שיש אחריו
שני ושלשי, מה שאין בן ראשית הינו שיש אחריו שני
ושלשי, וזהו ההפרש בין פתר לחכמה, דכתר נקרא
ראשון, שהוא בהבדלה, וחכמה נקראת ראשית, שהיא
ראשית ההשתלשלות, ונקראת ראשית לשון נקבה, לפי
שמקבלת מבחינת ראשון שהוא הפתר. וכמבאר בזהר²³
ההפרש בין הפתר לחכמה, דאף ששניהם הם נקודה,
מפל מקום יש הפרש ביניהם, שהנקודה דכתר היא
נקודה דלא נעין, והנקודה דחכמה היא נקודה דנעין,
להיותה דבוקה בהמדרגות שאחריה, והינו שהיא
התחלת המציאות. וכמו שכתוב²⁴ והחכמה מאין
תמצא, שיש בזה ב' הפכים, שהיא מאין, ומפל מקום
היא בבחינת מציאות. וזהו מה שכתוב²⁵ אני ראשון,
דקאי על החכמה, הנה אני אותיות אין, אבל הוא
בהפוך אתון, בחינת אני, והוא ענין החכמה כמו
שמקבלת מראשון שהוא הפתר²⁶. ועוד זאת, שגם
ההמשכה בחכמה לבדה אינו מספיק, אלא צריך להיות
כדאיתא בזהר²⁷ כלם בחכמה עשית בבניה. וגם זה אינו
מספיק עדן, אלא כדאיתא בזהר שם²⁸ חקק בזה כו',
דענין החקיקה הוא יותר מענין הציור, והחקיקה היא
בז"א. וגם זה אינו מספיק, אלא דוקא מבחינת המלכות

נעוצים בו, והנקודה דחכמה היא נקודה דנעין הספירות המקיימים
העולמות נעוצים בחכמה, להיותה דבוקה בהמדרגות שאחריה,
והינו שהיא התחלת המציאות. וכמו שכתוב²⁴ והחכמה
מאין תמצא [=פירוש הפנימי בפסוק: החכמה נוצרה מבחינת אין'],
שיש בזה ב' ענינים

שיש בזה ב' ענינים

הפכים, שהיא נמשכת
מאין, ואם כן היא עצמה
שייכת למדרגת אין, ומפל
מקום היא בבחינת
מציאות, שזהו מה שכתוב
"תמצא" - שנעשתה בבחינת
'מציאות'. וזהו מה
שכתוב²⁵ אני ראשון,
דקאי על החכמה, הנה
אני אותיות אין, אבל
הוא בהפוך אתון
[=בהפוך אותיות], בחינת
אני, והוא ענין החכמה
כמו שמקבלת מראשון
שהוא הפתר²⁶ - ה'חכמה'
מקבלת מדרגת כתר, ולכן נקראת
'אני', שמצד אחד הוא אותיות
'אין', ומצד שני - 'אני' הוא
בחינת מציאות. מכל זה מובן
שמציאות העולמות מתחילה
מספירת החכמה... ועוד זאת,
שגם ההמשכה בחכמה
לבדה אינו מספיק, אלא
צריך להיות כדאיתא
בזהר²⁷ כלם בחכמה
עשית בבניה ויתפרש
הפסוק: 'כולם בחכמה' - כולם
היו כלולים בחכמה, כי היא
שורש המציאות, ו'עשית' בבניה,
על-ידי בניה נעשו ויצאו לפועל.
וגם זה אינו מספיק
עדן, אלא כדאיתא
בזהר שם²⁸ חקק בזה כו'
את ששת הספירות שמהם נעשו
העולמות, דענין החקיקה
הוא יותר מענין הציור
[=ענין ה'ציור' נעשה בבניה, אך
לצורך התהוות העולמות נדרשת
'חקיקה'], והחקיקה היא
בז"א [=זעיר אנפין; ששת
המידות]. וגם זה אינו

ע' א'ריג. (23) ח"א ג, ב. הובא בפלח הרמון שער ג פ"ב. (24) איוב כח,
יב. (25) ישעי' מד, ו. (26) ראה גם תניא אגה"ק סי"ז (קכו, רע"א). ועוד.
(27) ח"ג מג, א. (28) ח"א ב, א.

זה היום תחלת מעשיך

ביאור בדרך אפשר

מספיק, אלא דוקא מבחינת המלכות נעשה ההתהוות. וזהו
מה שכתוב בתוספתא דזהר²⁹ על פסוק בראשית ברא גו'
את השמים ואת הארץ, דבראשית ברא הוא ענין החכמה,
את השמים ואת הארץ כולל כל הספירות (את') - חסד וגבורה.
השמים - תפארת. ואת' - נצח
הוד יסוד. 'הארץ' - מלכות,
ומפל מקום נאמר לאחרי
זה והארץ היתה תהו³⁰,
שלא היה עדין התהוות
העולמות, אלא רק
כאשר ויאמר אלקים יהי
אור³¹, שהוא ענין
העשרה מאמרות, דבור
העליון דבחינת מלכות -
דרגה ב' מלכות' שנקראת
דיבור, שעל ידה מתגלים כל
האורות (כדיבור המגלה צפונות
המחשבה אל הזולת), הנה
מזה דוקא נעשה
התהוות העולמות. וזהו
גם כן מה שכתוב אני
ראשון ואני אחרון,
דבכדי שתהיה ההתהוות
צריכה להיות ההמשכה
בכל השתלשלות, שזהו
אני ראשון ואני אחרון,
אני ראשון הוא הפתר
וחכמה (שם הכל עדיין באופן
של 'קודם' מופשט), ואני
אחרון הוא המלכות.
והנה, כמו שהוא
בכללות, שכל הספירות
אין מספיק עדין, אלא
צריך לספירת המלכות
דוקא, כמו כן בספירת
המלכות גופא שכוללת
את כל הספירות - ספירת
המלכות עצמה כלולה מכל
הדרגות: כתר מלכות, חכמה
שבמלכות, בינה שבמלכות וכו',
הנה בכדי שתהיה
ההתהוות אינו מספיק בחינת פתר מלכות, וגם לא בחינת
חכמה שבמלכות כו', אלא צריכה להיות ההמשכה
בכל השתלשלות, שזהו
אני ראשון ואני אחרון,
אני ראשון הוא הפתר
וחכמה (שם הכל עדיין באופן
של 'קודם' מופשט), ואני
אחרון הוא המלכות.
והנה, כמו שהוא
בכללות, שכל הספירות
אין מספיק עדין, אלא
צריך לספירת המלכות
דוקא, כמו כן בספירת
המלכות גופא שכוללת
את כל הספירות - ספירת
המלכות עצמה כלולה מכל
הדרגות: כתר מלכות, חכמה
שבמלכות, בינה שבמלכות וכו',
הנה בכדי שתהיה
ההתהוות אינו מספיק בחינת פתר מלכות, וגם לא בחינת
חכמה שבמלכות כו', אלא צריכה להיות ההמשכה

ביאור בדרך אפשר

שבמלכות דוקא, ומזה נעשה ההתהוות. והינו, שכל שאר
הספירות הם ממצעים בכדי שמפתר (ראשון) ימשך עד
בחינת מלכות שבמלכות (אחרון), שמזה יכול להיות
ההתהוות. ויש בזה ב' ענינים - גם במלכות כפי שבאה בפועל (לאחר
כל ההשתלשלות) ישנם שני
ענינים: הא', ההתנשאות
דמלכות [=תכונת הרוממות
וההתנשאות על העולמות],
שמזה נעשה ההתהוות
בבחינת מקיף [=לא באופן
של 'ירידה' אל דרגת העולמות].
והב', בחינת האותיות
דמלכות, שהם הענינים
והפחות פרטיים
שבמלכות, והוא ענין כח
הפועל שבנפעל, שהוא
בדרך קרוב³² שאותיות
המאמרות של ספירת המלכות
מחיים את העולמות שלמטה
באופן של 'קירוב', מאמר פרטי
לכל נברא ונברא. לסיכום, על-
מנת להיות עולמות גשמיים,
צריכה להיות המשכת מידת
המלכות בכל הדרגות, מ"כתר
מלכות" דרך ספירת החכמה
ושאר הספירות, עד מלכות
שבמלכות, וכמו שיוודת למטה.
(ד) וזהו לשון הפסוק
בתהלים: מלכותך מלכות
כל עולמים, דהתהוות
כל העולמות היא
מהמלכות דוקא, וכמו
עולמות בריאה יצירה
עשיה הנה התהוותם
היא מבחינת המלכות
דאצילות. ואפן התהוות
בריאה יצירה עשיה הוא
על ידי צמצום ופרסא
[מסך (בארמית). ישנו 'מסך'
בין עולם האצילות לעולמות
בריאה יצירה ועשיה, להסתיר
ולצמצם את האור העליון בכדי שיוכל להימשך לעולם שלמטה, ושרש
הצמצום ופרסא הוא מההתנשאות עצמי דמלכות, שמצד הסלוק (די

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הסלוק (די אפגעטראגנקייט [=ההיבדלות]) דמלכות נעשה
2 הצמצום ופרסא, ועל ידי זה היא ההתהוות דבריאה יצירה
3 עשיה. וכמו שהוא בהתהוות הבריאה, שהתהוותה ממלכות
4 דאצילות, כמו כן הוא בכל פרטי העולמות, דמלכות דעולם

5 הבריאה יורדת ונעשית

6 כתר [=מקור ושורש]

7 ליצירה, ומלכות דיצירה

8 נעשית כתר לעשיה, עד

9 התהוות עולם הזה. וכמו

10 שהוא בעולמות בריאה

11 יצירה עשיה שהתהוותם

12 היא מבחינת מלכות

13 דאצילות, כמו כן הוא

14 גם בעולם האצילות,

15 שהתהוותו היא גם כן

16 מבחינת המלכות (שמעלי)

17 דוקא. דהנה ידוע

18 שהתהוות האצילות היא

19 מהכתר, ובכתר יש ב'

20 בחינות, עתיק ואריך,

21 הנה עתיק - מלשון 'נעתק'

22 ונכרל - הוא דגמת

23 ההתנשאות עצמי,

24 ובחינת אריך הוא דגמת

25 הרצון להתנשאות על

26 עם, ואם כן מוכן

27 שהתהוות האצילות היא

28 מבחינת המלכות. וכמו

29 כן הוא גם בעולמות

30 שלמעלה מאצילות,

31 שהתהוותם היא מבחינת

32 מלכות דאדם קדמון

33 [=ראשית המחשבה על

34 העולמות]. וכמו כן הוא גם

35 לפני הצמצום,

36 שהתהוות היא מבחינת

37 מלכות דאין סוף דוקא,

38 דמשאר הספירות אי

39 אפשר להיות ענין

40 ההתהוות, כי אם

41 מבחינת מלכות דאין סוף

42 דוקא. דהנה, גם לפני

43 הצמצום גופא ישנו ענין

44 ההתהוות, שזהו ששער

45 בעצמו בכח מה שעתיד

46 להיות בפעל³³, שהוא

אפגעטראגנקייט) דמלכות נעשה הצמצום ופרסא, ועל

ידי זה היא ההתהוות דבריאה יצירה עשיה. וכמו שהוא

בהתהוות הבריאה, שהתהוותה ממלכות דאצילות, כמו

כן הוא בכל פרטי העולמות, דמלכות דבריאה נעשית

כתר ליצירה, ומלכות דיצירה נעשית כתר לעשיה, עד

התהוות עולם הזה. וכמו שהוא בעולמות בריאה יצירה

עשיה שהתהוותם היא מבחינת מלכות דאצילות, כמו

כן הוא גם בעולם האצילות, שהתהוותו היא גם כן

מבחינת המלכות דוקא. דהנה ידוע שהתהוות האצילות

היא מהכתר, ובכתר יש ב' בחינות, עתיק ואריך, הנה

עתיק הוא דגמת ההתנשאות עצמי, ובחינת אריך הוא

דגמת הרצון להתנשאות על עם, ואם כן מוכן

שהתהוות האצילות היא מבחינת המלכות. וכמו כן

הוא גם בעולמות שלמעלה מאצילות, שהתהוותם היא

מבחינת מלכות דאדם קדמון. וכמו כן הוא גם לפני

הצמצום, שהתהוות היא מבחינת מלכות דאין סוף

דוקא, דמשאר הספירות אי אפשר להיות ענין

ההתהוות, כי אם מבחינת מלכות דאין סוף דוקא.

דהנה, גם לפני הצמצום גופא ישנו ענין ההתהוות,

שזהו ששער בעצמו בכח מה שעתיד להיות בפעל³³,

שהוא ענין ההתהוות לפני הצמצום. והתהוות זו היא

לפי שעלה ברצונו אלא אמלך³⁴, וזה שעלה ברצונו אלא

אמלך הוא לפי שיש לו תענוג במלוכה. הנה התענוג

הוא ענין התנשאות עצמי, ומה שעלה ברצונו אלא

אמלך הוא הרצון להתנשאות על עם, שמזה נעשה ההתהוות באופן ששער

בעצמו בכח מה שעתיד להיות בפעל. וגם התהוות כללות ההשתלשלות לאחר

הצמצום הוא גם כן מבחינת מלכות דאין סוף, והתהוות היא על ידי הצמצום

(דגמת התהוות בריאה יצירה עשיה ממלכות דאצילות על ידי הצמצום ופרסא),

והינו, שמהתנשאות והסלוק דמלכות דאין סוף נעשה הצמצום, ועל ידי זה

נעשה ההתהוות, והתהוות היא על ידי גליף גליפ³⁵, שהוא ענין אותיות

הדבור, שמזה נעשה כללות ההתהוות. וזהו מלכותך מלכות כל עולמים, שכל

47 ענין ההתהוות לפני הצמצום. והתהוות זו היא לפי שעלה
48 ברצונו אלא [=אני] אמלך³⁴, וזה שעלה ברצונו אלא אמלך
49 הוא לפי שיש לו תענוג במלוכה. הנה גם ב' הענינים:
50 התנשאות עצמי ורצון למלוך. כי התענוג (הגורם לרצון למלוך) הוא ענין

51 התנשאות עצמי, ומה

52 שעלה ברצונו אלא אמלך

53 הוא הרצון להתנשאות

54 על עם, שמזה נעשה

55 ההתהוות באופן ששער

56 בעצמו בכח מה שעתיד

57 להיות בפעל. וגם

58 התהוות

59 ההשתלשלות לאחר

60 הצמצום הוא גם כן

61 מבחינת מלכות דאין

62 סוף, והתהוות היא על

63 ידי הצמצום (דגמת

64 התהוות בריאה יצירה

65 עשיה ממלכות דאצילות

66 על ידי הצמצום ופרסא),

67 והינו, שמהתנשאות

68 והסלוק דמלכות דאין

69 סוף נעשה הצמצום, ועל

70 ידי זה נעשה ההתהוות,

71 והתהוות היא על ידי

72 גליף גליפ³⁵ [=חקק

73 חקיקה. כמבואר בקבלה, שגם

74 לפני הצמצום ישנם 'אותיות

75 החקיקה'], שהוא ענין

76 אותיות הדבור, שמזה

77 נעשה כללות ההתהוות.

78 וזהו מלכותך מלכות כל

(33) ראה עץ חיים שער א (דרוש עיגולים וישר) בתחילתו. מקדש מלך לזהר ח"א טו, א. שער היחוד לאדמו"ר האמצעי פ"י ואילך. (34) אד"ר - הובא בסהמ"צ להצ"צ קע, ב. וראה לקו"ת נשא כא, ד. נצבים נא, ב. (35) אולי נאמר הענין "דגליף גליפ" על ההתהוות דשיער בכח (המו"ל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עולמים, שְׁכַל הָעוֹלָמוֹת הַתְּהוֹמֹת הַמְּבַחֲנִית מְלָכוֹת דָּאִין
2 סוֹף, שְׁהוּא עֲנִין הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי דְּמְלָכוֹת דָּאִין סוֹף,
3 שְׁמָזָה נְתִיבָה כָּל הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת עַד לַהֲתַהוּוֹת עוֹלָם הַזֶּה
4 שְׁהוּא תְּכָלִית כָּל הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, וְכִמּוֹ שְׁכַתָּב רַבְּנֵי בִּתְנִיא³⁶

שְׁתַּכְלִית הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת

6 הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ בְּשִׁבִּיל
7 עוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים הוֹאִיל
8 וְלָהֶם יְרִידָה מְאֹר פָּנָיו
9 יִתְבַּרֵּךְ - בְּשִׁבִּיל לְהוֹת
10 עוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים הִיָּה צִירִךְ
11 לְצַמֵּם אֹר פָּנָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְלֹא
12 יִתְכַּן שֶׁהִתְכַּלִּית הִיא יְרִידָה
13 וְצַמֵּם, אֲלֵא הַתְּכָלִית
14 הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתְּחַתּוֹן -
15 הַתְּכָלִית הִיא דוּקָא בְּעוֹלָם הַזֶּה
16 הַתְּחַתּוֹן, שְׁהוּא הַחֲשׁוֹךְ בִּיּוֹתָר,
17 עַל מִנְתּוֹ לְהַפּוֹךְ אֶת הַחֲשׁוֹךְ לְאוֹר.
18 וְלִעֲנִינֵנוּ: תְּכָלִית רְצוֹנוֹ שֶׁל
19 הַקָּב"ה בְּמִלּוּכָה הוּא לְמִלּוֹךְ
20 בְּעוֹלָם הַזֶּה. הִנֵּה כָּל זֶה
21 נַעֲשֶׂה מְבַחֲנִית מְלָכוֹת
22 דָּאִין סוֹף, שְׁהוּא עֲנִין
23 הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי, שְׁעַל
24 זֶה נִאֲמַר מְלָכוֹתֶיךָ מְלָכוֹת
25 כָּל עוֹלָמִים. לְסִיכּוֹם,
26 "מְלָכוֹתֶיךָ מְלָכוֹת כָּל עוֹלָמִים"
27 כָּל הָעוֹלָמוֹת נִתְּהוּ מְבַחֲנִית
28 גִּילּוֹי הַמְּלָכוֹת כְּפִי שְׁהִיא
29 בְּשִׁרְשָׁה הָרָאשׁוֹן: מְלָכוֹת דָּאִין
30 סוֹף (הַנִּקְרָא "מְלָכוֹתֶיךָ"), וְאַחֵר
31 כִּךְ בָּאָה הַהִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת: מְמִלּוֹת
32 דָּא"ק - נִתְּהוּ הָעוֹלָמוֹת
33 שֶׁלְמַעַל מֵאֲצִילוֹת. מְבַחֲנִית
34 'אֵרִיךְ' - נִתְּהוּ עוֹלָם הָאֲצִילוֹת.
35 מְמִלּוֹת דָּאֲצִילוֹת - עוֹלָם
36 הַבְּרִיאָה וְכוּ'.

(ה) וְהִנֵּה יָדוּעַ שְׁבִרָאשׁ הַשָּׁנָה חוֹזְרִים כָּל הַדְּבָרִים

לְקַדְמוֹתָם, שְׁנַעֲשֶׂה סְלוֹךְ הַמְּלָכוֹת בְּשִׁרְשָׁה

וּמְקוֹרָהּ, שְׁמִסְתַּלְקַת בְּבַחֲנִית הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי דָּאִין

סוֹף, וְעַל זֶה הִיא הָעֲבוּדָה דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה שְׁהוּא עֲנִין

הַהִתְבַּרְרָה, לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַמְּלָכוֹת מִשִּׁרְשָׁה וּמְקוֹרָהּ,

הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי. וְזֶהוּ עֲנִין הַקְּבֵלָתָּה עַל כָּלִי דְּרָאשׁ

הַשָּׁנָה, וְכִמּוֹ שְׁמִבְּאָר כְּבוֹד קִדְשָׁת מוֹרִי וְחָמִי אֲדַמּוּר

בְּהַמְשִׁיךְ דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה³⁷ הַהִפְרָשׁ בֵּין הַקְּבֵלָתָּה עַל שְׁכַכְל

הַשָּׁנָה לְהַקְּבֵלָתָּה עַל דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה, דְּכַכְל הַשָּׁנָה הַקְּבֵלָתָּה

עַל הוּא בְּעֲנִינִים פְּרָטִיִּים וְכַחוֹת פְּרָטִיִּים, וּבְרָאשׁ הַשָּׁנָה

הוּא קְבֵלָתָּה עַל כָּלִי, שְׁזֶהוּ עֲנִין קְבֵלוֹ מְלָכוֹתֵי וְאַחֵר כִּךְ

קְבֵלוֹ גְּזוּרָתֵי³⁸, שְׁקְבֵלָתָּה הַמְּלָכוֹת אֵינָה עַל הַגְּזוּרָתָּה

וְהַמְצוּתָּה, כִּי אִם קְבֵלָתָּה עַל כָּלִי. וְעַל יְדֵי הַקְּבֵלָתָּה עַל

כָּלִי מְמַשִּׁיכִים אֶת הַמְּלָכוֹת מִשִּׁרְשָׁה וּמְקוֹרָהּ שְׁהוּא

הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי. וְעַל כֵּן יוֹכֵן מֵהַשְׁקִיבֵיעוֹת

דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה הִיא בְּיוֹם בְּרָא אָדָם הָרָאשׁוֹן דְּוָקָא, לְפִי

שְׁהַמְשִׁכָּה מִהַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי הִיא עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת

יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא.

(ה) וְהִנֵּה יָדוּעַ שְׁבִרָאשׁ

הַשָּׁנָה חוֹזְרִים כָּל

הַדְּבָרִים לְקַדְמוֹתָם,

שְׁנַעֲשֶׂה סְלוֹךְ הַמְּלָכוֹת

בְּשִׁרְשָׁה וּמְקוֹרָהּ,

שְׁמִסְתַּלְקַת בְּבַחֲנִית

הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי דָּאִין

סוֹף, וְעַל זֶה הִיא

הָעֲבוּדָה דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה

שְׁהוּא עֲנִין הַהִתְבַּרְרָה,

הָעוֹלָמוֹת הַתְּהוֹמֹת הַמְּבַחֲנִית מְלָכוֹת דָּאִין סוֹף,
שְׁהוּא עֲנִין הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי דְּמְלָכוֹת דָּאִין סוֹף, שְׁמָזָה
נְתִיבָה כָּל הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת עַד לַהֲתַהוּוֹת עוֹלָם הַזֶּה
שְׁהוּא תְּכָלִית כָּל הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, וְכִמּוֹ שְׁכַתָּב רַבְּנֵי
בִּתְנִיא³⁶ שְׁתַּכְלִית הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ בְּשִׁבִּיל
עוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים הוֹאִיל וְלָהֶם יְרִידָה מְאֹר פָּנָיו
יִתְבַּרֵּךְ, אֲלֵא הַתְּכָלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתְּחַתּוֹן, הִנֵּה כָּל
זֶה נַעֲשֶׂה מְבַחֲנִית מְלָכוֹת דָּאִין סוֹף, שְׁהוּא עֲנִין
הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי, שְׁעַל זֶה נִאֲמַר מְלָכוֹתֶיךָ מְלָכוֹת כָּל
עוֹלָמִים.

(ה) וְהִנֵּה יָדוּעַ שְׁבִרָאשׁ הַשָּׁנָה חוֹזְרִים כָּל הַדְּבָרִים

לְקַדְמוֹתָם, שְׁנַעֲשֶׂה סְלוֹךְ הַמְּלָכוֹת בְּשִׁרְשָׁה

וּמְקוֹרָהּ, שְׁמִסְתַּלְקַת בְּבַחֲנִית הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי דָּאִין

סוֹף, וְעַל זֶה הִיא הָעֲבוּדָה דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה שְׁהוּא עֲנִין

הַהִתְבַּרְרָה, לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַמְּלָכוֹת מִשִּׁרְשָׁה וּמְקוֹרָהּ,

הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי. וְזֶהוּ עֲנִין הַקְּבֵלָתָּה עַל כָּלִי דְּרָאשׁ

הַשָּׁנָה, וְכִמּוֹ שְׁמִבְּאָר כְּבוֹד קִדְשָׁת מוֹרִי וְחָמִי אֲדַמּוּר

בְּהַמְשִׁיךְ דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה³⁷ הַהִפְרָשׁ בֵּין הַקְּבֵלָתָּה עַל שְׁכַכְל

הַשָּׁנָה לְהַקְּבֵלָתָּה עַל דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה, דְּכַכְל הַשָּׁנָה הַקְּבֵלָתָּה

עַל הוּא בְּעֲנִינִים פְּרָטִיִּים וְכַחוֹת פְּרָטִיִּים, וּבְרָאשׁ הַשָּׁנָה

הוּא קְבֵלָתָּה עַל כָּלִי, שְׁזֶהוּ עֲנִין קְבֵלוֹ מְלָכוֹתֵי וְאַחֵר כִּךְ

קְבֵלוֹ גְּזוּרָתֵי³⁸, שְׁקְבֵלָתָּה הַמְּלָכוֹת אֵינָה עַל הַגְּזוּרָתָּה

וְהַמְצוּתָּה, כִּי אִם קְבֵלָתָּה עַל כָּלִי. וְעַל יְדֵי הַקְּבֵלָתָּה עַל

כָּלִי מְמַשִּׁיכִים אֶת הַמְּלָכוֹת מִשִּׁרְשָׁה וּמְקוֹרָהּ שְׁהוּא

הַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי. וְעַל כֵּן יוֹכֵן מֵהַשְׁקִיבֵיעוֹת

דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה הִיא בְּיוֹם בְּרָא אָדָם הָרָאשׁוֹן דְּוָקָא, לְפִי

שְׁהַמְשִׁכָּה מִהַהִתְנַשְּׂאוֹת עֲצָמִי הִיא עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת

יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא.

וּבְאֹר הָעֲנִין הוּא³⁹, דְּהִנֵּה בְּעֲנִין הַמְּלוּכָה יֵשׁ ב'

עֲנִינִים. עֲנִין הָא' הוּא הַהִתְנַשְּׂאוֹת עַל הָעֵם,

כְּמֵאֲמַר⁴⁰ אֵין מְלָךְ בְּלֹא עֵם, מְלָשׁוֹן עוֹמָמוֹת, שְׁהֵם נִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָה עֲלֵיהֶםנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָהנִפְרָדִים⁴¹, וְהַמְּלוּכָה

(36 פל"ו. 37) סה"מ תש"ד ע' 13 ואילך. (38) ראה מכילתא יתרו כ, ג. (39) בהבא לקמן — ראה המשך תע"ב ח"ב ע' תשנ ואילך. ח"ג ע' א'תב. (40) בחיי וישב לח, ל. תניא שער היחוד והאמונה רפ"ז (פא, ב). (41) שער היחוד והאמונה שם. וראה גם ד"ה מן המיצר תר"ס (סה"מ תר"ס ע' ה).

(36 פל"ו. 37) סה"מ תש"ד ע' 13 ואילך. (38) ראה מכילתא יתרו כ, ג. (39) בהבא לקמן — ראה המשך תע"ב ח"ב ע' תשנ ואילך. ח"ג ע' א'תב. (40) בחיי וישב לח, ל. תניא שער היחוד והאמונה רפ"ז (פא, ב). (41) שער היחוד והאמונה שם. וראה גם ד"ה מן המיצר תר"ס (סה"מ תר"ס ע' ה).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עליהם היא בדרך כפיה והשתררות. וענין הב' הוא מלוכה
2 על מלכים, מלך המלכים הנקרא אגוסטוס⁴², והרי בנוגע
3 למלכים לא שייך לומר שהם נפרדים, וענין המלוכה
4 עליהם אינו בדרך כפיה והשתררות, כי אם להיות אשר

5 המלך הוא מפלא
6 במעלה עליונה ביותר, 1
7 משום זה הוא מלך גם
8 על המלכים, שגם
9 המלכים בטלים לפניו.
10 והנה, ב' בחינות אלו
11 ישנם בנשמות ישראל, 5
12 דנשמות ישראל נקראים
13 לפעמים בשם עבדים, 7
14 כמו שכתוב⁴³ כי לי בני
15 ישראל עבדים, ולפעמים
16 נקראים בשם בת מלך, 9
17 כמו שכתוב⁴⁴ כל כבודה
18 בת מלך. והחלוק
19 ביניהם, דבחינת עבדים
20 הוא כמו העבד שעצם
21 רצונו אינו לקים רצון
22 האדון, כי אם שמצד
23 אימת האדון עליו הרי
24 הוא כופה את עצמו
25 ונעשה אצלו רצון לקים
26 רצון האדון. אמנם
27 בחינת בת מלך הוא
28 שעצם רצונו הוא לקים
29 רצון האדון, והוא ענין
30 מלך המלכים. וענין ב'

31 בחינות אלו בנשמות
32 ישראל הוא, שבחינת
33 עבדים הוא מצד
34 ההתלבשות של הנשמה
35 האלוהית בגוף, ובחינת בת
36 מלך הוא מצד עצם
37 הנשמה שלמעלה מענין
38 ההתלבשות בגוף. דהנה
39 חמשה בחינות יש
40 בנשמה, נפש רוח נשמה
41 חיה ויחידה⁴⁵, הנה
42 בחינת נפש רוח נשמה
43 הם ההתלבשות בגוף,
44 במוחא לבא וכבדא
45 [=נשמה במוח, רוח בלב ונפש
46 בכבד]. ובפטריות יותר

47 הנה עקר ההתלבשות הוא בבחינת נפש שבפכד, שמהפכד
48 מתפשט לכל האברים, אמנם בכללות הנה בחינת נפש רוח
49 נשמה הם ההתלבשות. ובחינת חיה אינה ההתלבשות, כי
50 אם בדרך מקיף בלבד, על כל פנים. ועצם הנשמה שלמעלה
51 מהתלבשות בגוף הוא

52 בחינת יחידה, שמצד
53 עצמה אינה שייכת
54 להגוף וענינים גשמיים,
55 כי אם שהיא מגדרת
56 בלבד בהגוף שקשורה עם
57 גוף זה ולא אחר, ופועלת על
58 ידי המדרגות שלמטה
59 ממנה, בהגוף. וזהו מה
60 שאומרים⁴⁶ נשמה שנתת
61 בי טהורה היא אתה
62 בראתה כו', דטהורה
63 היא קאי על עצם
64 הנשמה (שלמעלה)
65 שלמעלה מהתלבשות
66 בגוף, ואחר כך הוא
67 בחינת אתה בראתה עד
68 בחינת נפחתה בי, דקאי
69 על הנשמה שבהתלבשות
70 בהגוף. וזהו ב' הבחינות
71 דעבדים ובת מלך, דמצד
72 ההתלבשות בגוף הוא
73 בחינת עבד, אמנם מצד
74 בחינת יחידה שלמעלה

ההתלבשות הוא בבחינת נפש שבפכד, שמהפכד לכל האברים, אמנם
בכללות הנה בחינת נפש רוח נשמה הם ההתלבשות. ובחינת חיה אינה
ההתלבשות, כי אם בדרך מקיף בלבד על כל פנים. ועצם הנשמה שלמעלה
מהתלבשות בגוף הוא בחינת יחידה, שמצד עצמה אינה שייכת להגוף וענינים
גשמיים, כי אם שהיא מגדרת בלבד בהגוף, ופועלת על ידי המדרגות שלמטה
ממנה, בהגוף. וזהו מה שאומרים⁴⁶ נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה
כו', דטהורה היא קאי על עצם הנשמה (שלמעלה) שלמעלה מהתלבשות בגוף,
ואחר כך הוא בחינת אתה בראתה עד בחינת נפחתה בי, דקאי על הנשמה
שבהתלבשות בהגוף. וזהו ב' הבחינות דעבדים ובת מלך, דמצד ההתלבשות
בגוף הוא בחינת עבד, אמנם מצד בחינת יחידה שלמעלה מהתלבשות בגוף

(42) ראה שמו"ר פכ"ג, א. וראה תו"א מקץ מ, ב. אוה"ת בשלח ע' תצח ואילך. ועוד. (43) בהר כה,
נה. (44) תהלים מה, יד. (45) ב"ר פי"ד, ט. (46) "אלקי נשמה" בברכות השחר. — ראה מאמר שלאח"ז
(תו"מ ח"ח ע' 19 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מהתלבשות בגוף הוא בחינת בת מלך, דיחידה קשורה עם
2 יחיד⁴⁷ ("יחידו של עולם" - הקדוש-ברוך-הוא), ולכן הנה עצם
3 רצונה הוא לקיים את רצון האדון. וזהו (בחינת 'יחידה') גם כן
4 בחינת מלך המשיח, שהוא כולל כל הנשמות בבחינת
5 היחידה⁴⁸, ואפן למוד

6 תורתו יהיה בדרך ראיה
7 [=השגה מוחשית]⁴⁹
8 שלמעלה מגדר השגה,
9 שענין זה הוא מצד
10 היחידה. וזהו בחינת
11 מלך המלכים שיתגלה
12 לעתיד.

13 והנה ב' בחינות אלו -
14 'עבד' רבת מלך; הנשמה
15 המלוכת בגוף, ועצם הנשמה -
16 בעבודה [=עבודת ה'] הם
17 העבודה שעל פי טעם
18 ודעת והעבודה דרעוּתא
19 דלפא [=רצון הלב]
20 שלמעלה מטעם ודעת.
21 העבודה שעל פי טעם
22 ודעת הוא בחינת עבדים,
23 דכמו העבד שבעצם אין
24 רצונו לקיים רצון האדון
25 אלא שכופה את עצמו
26 ועל ידי זה נעשה אצלו
27 רצון לקיים רצון אדונו,
28 הנה כמו כן הוא
29 בעבודה שעל פי טעם
30 ודעת, שהרצון אינו מצד
31 עצם נפשו, כי אם שעל
32 ידי ההתבוננות הרי הוא
33 כופה את עצמו ונעשה
34 אצלו רצון. מה שאין כן
35 העבודה דרעוּתא דלפא
36 שלמעלה מטעם ודעת
37 הוא רצון עצמי. והרי
38 אינו דומה הרצון
39 הנעשה על פי טעם
40 ודעת [=רצון הנולד

41 מהתבוננות בטוב וחשיבות

42 הדבר] להרצון דרעוּתא

43 דלפא [=רצון עצמי הקיים

44 בפנימיות הנשמה אצל כל

45 יהודין, כמאמר זוהר: 50

46 אית רצון ואית רצון [=יש

הוא בחינת בת מלך, דיחידה קשורה עם יחיד⁴⁷, ולכן
הנה עצם רצונה הוא לקיים את רצון האדון. וזהו גם כן
בחינת מלך המשיח, שהוא כולל כל הנשמות בבחינת
היחידה⁴⁸, ואפן למוד תורתו יהיה בדרך ראיה⁴⁹
שלמעלה מגדר השגה, שענין זה הוא מצד היחידה.
וזהו בחינת מלך המלכים שיתגלה לעתיד.

והנה ב' בחינות אלו בעבודה הם העבודה שעל פי
טעם ודעת והעבודה דרעוּתא דלפא שלמעלה
מטעם ודעת. העבודה שעל פי טעם ודעת הוא בחינת
עבדים, דכמו העבד שבעצם אין רצונו לקיים רצון
האדון אלא שכופה את עצמו ועל ידי זה נעשה אצלו
רצון לקיים רצון אדונו, הנה כמו כן הוא בעבודה שעל
פי טעם ודעת, שהרצון אינו מצד עצם נפשו, כי אם
שעל ידי ההתבוננות הרי הוא כופה את עצמו ונעשה
אצלו רצון. מה שאין כן העבודה דרעוּתא דלפא
שלמעלה מטעם ודעת הוא רצון עצמי. והרי אינו דומה
הרצון הנעשה על פי טעם ודעת להרצון דרעוּתא
דלפא, כמאמר⁵⁰ אית רצון ואית רצון, דהרצון שעל פי
טעם ודעת הוא רצון שנעשה על ידי כפייה, והרצון
דרעוּתא דלפא הוא רצון עצמי. ואף שגם הרצון
דרעוּתא דלפא על פי טעם ודעת, וכמו שאנו רואים
במוחש שעל ידי ההתבוננות מגיעים גם לרעוּתא דלפא,
מכל מקום, אין זה באפן שההתבוננות פועלת את
הרעוּתא דלפא, כי אם שפועלת הגלוי בלבד. וגם
ההתבוננות עצמה היא בהפלאה דאין סוף, והנינו,
שההתבוננות אינה בהענין דמה רבו ומה גדול⁵¹ כו',

שהוא בגדר השגה, אלא ההתבוננות היא בהפלאה דאין סוף שהוא למעלה
מגדר השגה, שעל ידי זה נתגלה הרעוּתא דלפא. והנה, לפעמים גלוי הרעוּתא
דלפא אינו על ידי העבודה שמצד המטה, כי אם שהגלוי הוא מלמעלה, באפן
דחשף הו' את זרוע קדשו⁵², וכמו בהזמנים דקירוב המאור אל הנצוץ⁵³, דרשו

רצון ויש רצון, דהרצון שעל פי טעם ודעת הוא רצון שנעשה
על ידי כפייה, והרצון דרעוּתא דלפא הוא רצון עצמי. ואף
שגם הרצון דרעוּתא דלפא על פי טעם ודעת, וכמו
שאנו רואים במוחש שעל ידי ההתבוננות מגיעים גם
לרעוּתא דלפא, מכל

מקום, אין זה באפן
שההתבוננות פועלת את
הרעוּתא דלפא, כי אם
שפועלת הגלוי בלבד אך
הרצון נמצא בעומק הנפש גם
לולא ההתבוננות. וגם

ההתבוננות עצמה המגלה
רצון פנימי זה היא בהפלאה
האין סוף, והנינו,
שההתבוננות אינה
בהענין דמה רבו מעשיך ה'
ומה גדול⁵¹ כו', שהוא
בגדר השגה, אלא
ההתבוננות היא

בהפלאה דאין סוף
שהוא למעלה מגדר
השגה, שעל ידי זה
נתגלה הרעוּתא דלפא.
והנה, לפעמים גלוי
הרעוּתא דלפא אינו על
ידי העבודה שמצד
המטה, כי אם שהגלוי
הוא מלמעלה, באפן
דחשף הו' את זרוע
קדשו⁵², וכמו בהזמנים
דקירוב המאור אל
הנצוץ⁵³ - עשרת ימי תשובה,
עליהם נאמר: "דְּרָשׁוּ הוּי"

(47) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 57. ושי"נ. (48) ראה רמ"ז לוח"ג רס, ב. סה"מ תרח"ץ ע' ר. תרצ"ט ע'
207. (49) לקו"ת צו יז, ב. שער האמונה פנ"ו ואילך. סה"מ שבעה ערה הקודמת. (50) ראה זח"ג (אד"ר)
קכט, א. תו"א ויקהל פז, ד. סה"מ צ"ה צ"צ פח, ב. (51) תהלים קד, כד. שם צב, ו. (52) ישעי' נב, י.
(53) ראה דרך חיים כא, סע"ב. כד, ד ואילך. צא, א. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ע' תקכד. סה"מ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בַּהֲמָצָאוֹ קְרָאוּהוּ בַּהִיּוֹת קְרוֹב⁵⁴, שְׁגִלּוֹי זֶה הוּא שְׁלֹא כְּפִי אֶפֶן
2 הַהֶכְנָה וְאִינִם בָּאִים כְּתוּצָה מֵהֶכֶת הָאָדָם, אֲלֵא הֵם זְמַנִּי גִלּוֹי הַתְּעוּרוֹת
3 מִלְּמַעְלָה, וְיִתִּירָה מִזֶּה, שְׁגָם כְּאֶשֶׁר אֵין הַהֶכְנָה שְׁמַצַּד הָאָדָם,
4 הֵנָּה מִלְּמַעְלָה נַעֲשֶׂה הַגִּלּוֹי דְּרַעוּתָא דְּלָבָא. וּמַעֲלַת הַעֲבוּדָה

5 דְּרַעוּתָא דְּלָבָא עַל

6 הַעֲבוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם

7 וְדַעַת הִיא, שְׁהַעֲבוּדָה

8 שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת,

9 בְּחִינַת עֲבָדִים, מְעוֹרֶרֶת

10 רַק דְּרַגַּת הַהִתְנַשְּׁאוֹת עַל

11 עַם, וּבְחִינַת הָרַעוּתָא

12 דְּלָבָא שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם

13 וְדַעַת שְׁמַצַּד הַיְחִידָה,

14 מְלֶךְ הַמְּלָכִים, מְעוֹרֶרֶת

15 אֶת הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי.

16 לְסִיכּוּם, ב' עֲנִינִים בְּגִלּוֹי

17 הַמְּלוּכָה: הַתְּנַשְּׁאוֹת עַל עַם -

18 נַפְעֵלַת עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַנֶּרֶךְ,

19 עֲבוּדָה עַל פִּי דַעַת וְהַשְׁגָּה;

20 הַתְּנַשְּׁאוֹת עֲצָמִית - נַפְעֵלַת בְּכוּחַ

21 בְּחִינַת הַיְחִידָה, עֲבוּדָה בְּרַעוּתָא

22 דְּלִיבָא.

23 (ו) וְזֶהוּ זֶה הַיּוֹם תַּחֲלַת

24 מַעֲשִׂיךְ זָכְרוֹן לַיּוֹם

25 רֵאשׁוֹן, שְׁהַקְבִּיעוּת

26 דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה הִיא בְּיוֹם

27 בְּרֵאשׁ אָדָם הָרֵאשׁוֹן דְּוָקָא,

28 דְּכִין שְׁבִירָאשׁ הַשָּׁנָה

29 חוֹזְרִים כָּל הַדְּבָרִים

30 לְקַדְמוּתָם, סְלוּק

31 הַמְּלָכוֹת לְשִׁרְשָׁה

32 וּמִקְוֶה הָרֵאשׁוֹן, שְׁהוּא

33 הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי, הֵנָּה

34 בְּכַדִּי לְהַמְשִׁיךְ

35 מִהַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי הִרִי

36 זֶה עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל

37 דְּוָקָא, בְּהַעֲבוּדָה דְּרַעוּתָא

38 דְּלָבָא שְׁמַצַּד בְּחִינַת

39 הַיְחִידָה (שְׁמַתְגָּלָה

40 בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה), שְׁעַל יְדֵי

41 זֶה הֵם מְעוֹרְרִים אֶת

42 הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי, שְׁלֶכֶן

43 הַקְבִּיעוּת דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה

44 הִיא בְּיוֹם בְּרֵאשׁ הָאָדָם

45 דְּוָקָא. וְזֶהוּ גַם כֵּן עֲנִין

46 מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ דְּקִתִּיב

הוֹי בַּהֲמָצָאוֹ⁵⁴, שְׁגִלּוֹי זֶה הוּא שְׁלֹא כְּפִי אֶפֶן הַהֶכְנָה,
וְיִתִּירָה מִזֶּה, שְׁגָם כְּאֶשֶׁר אֵין הַהֶכְנָה שְׁמַצַּד הָאָדָם, הֵנָּה
מִלְּמַעְלָה נַעֲשֶׂה הַגִּלּוֹי דְּרַעוּתָא דְּלָבָא. וּמַעֲלַת הַעֲבוּדָה
דְּרַעוּתָא דְּלָבָא עַל הַעֲבוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת הִיא,
שְׁהַעֲבוּדָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, בְּחִינַת עֲבָדִים, מְעוֹרֶרֶת
הַהִתְנַשְּׁאוֹת עַל עַם, וּבְחִינַת הָרַעוּתָא דְּלָבָא שְׁלִמְעָלָה
מִטַּעַם וְדַעַת שְׁמַצַּד הַיְחִידָה, מְלֶךְ הַמְּלָכִים, מְעוֹרֶרֶת אֶת
הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי.

(ו) וְזֶהוּ זֶה הַיּוֹם תַּחֲלַת מַעֲשִׂיךְ זָכְרוֹן לַיּוֹם רֵאשׁוֹן,
שְׁהַקְבִּיעוּת דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה הִיא בְּיוֹם בְּרֵאשׁ אָדָם
הָרֵאשׁוֹן דְּוָקָא, דְּכִין שְׁבִירָאשׁ הַשָּׁנָה חוֹזְרִים כָּל
הַדְּבָרִים לְקַדְמוּתָם, סְלוּק הַמְּלָכוֹת לְשִׁרְשָׁה וּמִקְוֶה
הָרֵאשׁוֹן, שְׁהוּא הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי, הֵנָּה בְּכַדִּי לְהַמְשִׁיךְ
מִהַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי הִרִי זֶה עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא,
בְּהַעֲבוּדָה דְּרַעוּתָא דְּלָבָא שְׁמַצַּד בְּחִינַת הַיְחִידָה
(שְׁמַתְגָּלָה בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה), שְׁעַל יְדֵי זֶה הֵם מְעוֹרְרִים אֶת
הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי, שְׁלֶכֶן הַקְבִּיעוּת דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה הִיא
בְּיוֹם בְּרֵאשׁ הָאָדָם דְּוָקָא. וְזֶהוּ גַם כֵּן עֲנִין מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ
דְּקִתִּיב בֵּיה⁵⁵ יְרוֹם וְנִשְׂא וְגִבָּה מְאֹד, מְאֹד אוֹתִיּוֹת
אָדָם⁵⁶, שְׁהוּא בְּחִינַת הַיְחִידָה, כִּנ"ל שְׁמִשִּׁיחַ יְכַלֵּל כָּל
הַנִּשְׁמוֹת מִצַּד בְּחִינַת הַיְחִידָה, וְלִמּוּד תּוֹרָתוֹ יִהְיֶה בְּאֶפֶן
דְּרֵאשָׁה שְׁלִמְעָלָה מְגִדֵּר הַשָּׁנָה שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת
הַיְחִידָה, וְדוֹקָא מִצַּד בְּחִינַת יְחִידָה אֶפְשָׁר לְעוֹרֵר
הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי. אֶף לְהִיּוֹת שְׁהַנִּשְׁמָה מְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף
וְהִיא בְּהַעֲלָם, לְכֵן אוֹמְרִים פְּסוּקֵי מַלְכִּיּוֹת, הִינּוּ
שְׁהַתּוֹרָה מְגִלָּה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מֵהַשָּׁנָה (וּוָאס
זִי זִינְעֵן), וְעַל יְדֵי עֲבוּדָתָם בְּרַעוּתָא דְּלָבָא מְשִׁיכִים
אֶת הַמְּלָכוֹת מִהַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי, וְהַהִתְנַשְּׁאוֹת הִיא עַד
לְמִטָּה מְטָה, שְׁנִמְשָׁכֶת שָׁנָה טוֹבָה וּמִתּוֹקָה בְּטוֹב
הַנֶּרְאָה וְהַנִּגְלָה.

תרנ"א ע' נג. תרח"ץ ע' ב. (54) ישע' נה, ו. ר"ה יח, א. יבמות מט,
סע"א. שם קה, סע"א. (55) ישע' נב, יג. (56) ראה ספר הגלגולים
ספ"א. מגלה עמוקות אופן קפ. תו"א מו, ד. ביאורי הזהר לאדמו"ר
האמצעי קב, א. קה, ב. ועוד.

47 בֵּיה⁵⁵ יְרוֹם וְנִשְׂא וְגִבָּה מְאֹד, מְאֹד אוֹתִיּוֹת אָדָם⁵⁶ - רומז על
48 נשמת אדם הראשון, הכולל כל נשמות שאחריו, שְׁהוּא בְּחִינַת הַיְחִידָה,
49 כִּנ"ל שְׁמִשִּׁיחַ יְכַלֵּל כָּל הַנִּשְׁמוֹת מִצַּד בְּחִינַת הַיְחִידָה,
50 וְלִמּוּד תּוֹרָתוֹ יִהְיֶה בְּאֶפֶן דְּרֵאשָׁה [=השגת אלקות במוחש
51 בהתאמתות חזקה מאוד, כמו
52 שרואה דבר בעיניו ונחקקת
53 צורתו במוחו בוודאות גמורה]
54 שְׁלִמְעָלָה מְגִדֵּר הַשָּׁנָה
55 שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת
56 הַיְחִידָה, וְדוֹקָא מִצַּד
57 בְּחִינַת יְחִידָה אֶפְשָׁר
58 לְעוֹרֵר הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי.
59 אֶף לְהִיּוֹת שְׁהַנִּשְׁמָה
60 מְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף וְהִיא
61 בְּהַעֲלָם, לְכֵן אוֹמְרִים
62 פְּסוּקֵי מַלְכִּיּוֹת, הִינּוּ
63 שְׁהַתּוֹרָה מְגִלָּה בְּנִשְׁמוֹת
64 יִשְׂרָאֵל מֵהַשָּׁנָה בְּעֶצֶם
65 (וּוָאס זִי זִינְעֵן), וְעַל
66 יְדֵי עֲבוּדָתָם בְּרַעוּתָא
67 דְּלָבָא מְשִׁיכִים אֶת
68 הַמְּלָכוֹת מִהַהִתְנַשְּׁאוֹת
69 עֲצָמִי, וְהַהִתְנַשְּׁאוֹת הִיא
70 עַד לְמִטָּה מְטָה,
71 שְׁנִמְשָׁכֶת שָׁנָה טוֹבָה
72 וּמִתּוֹקָה בְּטוֹב הַנֶּרְאָה
73 וְהַנִּגְלָה. אחר סיום המאמר
74 הוסיף הרבי: מעולם הוקשה לי
75 בהמבואר בחסידות בענין "אין
76 מלך בלא עם" שהוא "מלשון
77 עוממות שהם דברים נפרדים
78 כו", ומקשרים זאת עם הענין
79 דהמשכת המלכות שנעשית על
80 ידי נשמות ישראל דוקא !

שרואה דבר בעיניו ונחקקת
צורתו במוחו בוודאות גמורה]
שְׁלִמְעָלָה מְגִדֵּר הַשָּׁנָה
שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת
הַיְחִידָה, וְדוֹקָא מִצַּד
בְּחִינַת יְחִידָה אֶפְשָׁר
לְעוֹרֵר הַהִתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִי.
אֶף לְהִיּוֹת שְׁהַנִּשְׁמָה
מְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף וְהִיא
בְּהַעֲלָם, לְכֵן אוֹמְרִים
פְּסוּקֵי מַלְכִּיּוֹת, הִינּוּ
שְׁהַתּוֹרָה מְגִלָּה בְּנִשְׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל מֵהַשָּׁנָה בְּעֶצֶם
(וּוָאס זִי זִינְעֵן), וְעַל
יְדֵי עֲבוּדָתָם בְּרַעוּתָא
דְּלָבָא מְשִׁיכִים אֶת
הַמְּלָכוֹת מִהַהִתְנַשְּׁאוֹת
עֲצָמִי, וְהַהִתְנַשְּׁאוֹת הִיא
עַד לְמִטָּה מְטָה,
שְׁנִמְשָׁכֶת שָׁנָה טוֹבָה
וּמִתּוֹקָה בְּטוֹב הַנֶּרְאָה
וְהַנִּגְלָה. אחר סיום המאמר
הוסיף הרבי: מעולם הוקשה לי
בהמבואר בחסידות בענין "אין
מלך בלא עם" שהוא "מלשון
עוממות שהם דברים נפרדים
כו", ומקשרים זאת עם הענין
דהמשכת המלכות שנעשית על
ידי נשמות ישראל דוקא !

עד שמצאתי מאמר מאדמו"ר
(מוהרש"ב) נ"ע (וניכר שאמר
זה הוא עוד מרבתינו נשיאתנו
שלפניו) (עליו מיוסד המאמר
שלפנינו), שבו מבואר שנוסף
להענין ד"אין מלך בלא עם", יש
במלוכה ענין נעלה יותר - "מלך
המלכים", ש"מלכים" אינם
"נפרדים", והענין ד"מלך
המלכים" שייך לנשמות ישראל
דוקא, שהרי "כל ישראל בני
מלכים הם", "בת מלך", ולכן

ביאור בדרך אפשר	ביאור בדרך אפשר
1 שייכים הם להענין ד"מלך המלכים", ודוקא הם מעוררים את הענין דהתנשאות	2 שנים.. כיום", במהרה בימינו, שאז יקיים היעוד "והיו מלכים אומניך", ושאר
3 עצמי, כמדובר לעיל בהמאמר.	4 הענינים הנמנים בכתוב, ובמילא יהיו ישראל "מלכי המלכים", והקב"ה -
5 (וסיים): "אין מקרא יוצא מידי פשוטו".	6 "מלך מלכי המלכים".
7 יתן איפוא השם-יתברך, שתהי' הגאולה השלימה בקרוב, בעגלא דידן	8 יתן השם-יתברך שיעוררו את ההתנשאות עצמי, ועל-ידיה ימשיכו שהקב"ה
9]=במהרה' כפי שהוא במושגים שלנו (שהרי אצל הקדוש-ברוך-הוא "אלף	10 יהי' "מלך מלכי המלכים" כפשוטו, בגאולה השלימה, במהרה בימינו.

מכתב כללי

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשט"ז

ברוקלין, נ.י.

תרגום חופשי מאידיש

אל בני ובנות ישראל,

אשר בכל מקום ומקום

ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

בהתקרבו לסוף השנה החולפת ובעמדנו על סף השנה החדשה, הרי כל אדם שהוא בעל חשיבה רצינית עורך סך-הכל של השנה החולפת, ועל יסוד זה, מקבל הוא החלטות לשנה החדשה.

בכדי שהחשבון וכן ההחלטות, יהיו נכונים, צריכים להזהר מהערכת מעלותיו ופעולותיו יתר על המדה, אבל, באותו זמן, לא צריכים גם להגדיל את החסרונות והכשלונות,

כי, מצב-רוח של דכאון, וכל שכן של יאוש, חס ושלום, הוא אחד הדברים המחלישים את ההחלטיות להשתפר.

אבל לדאבוננו יכול להיות, שאפילו כאשר לא מגדילים את החסרונות, ועורכים חשבון צדק – מתברר שהצד השמאלי, הלא-טוב (השלילי), הוא גדול למדי, ולעתים אף גדול ומכריע יותר מן הצד הימני, החיובי (הטוב).

אבל גם במקרה זה, אסור להרשות רגש של יאוש, כי, יחד עם החרטה העמוקה על העבר והחלטה איתנה להשתנות מכאן ולהבא – שהחשבון-צדק צריך לעורר,

חייבים לזכור תמיד כי הטוב והקדושה – וכפי שתורתנו, תורת חיים, מסבירה מהו טוב וקדושה – הם נצחיים ובלתי ניתנים לביטול,

משום שהם נובעים ובאים מן הנשמה, מהניצוץ האלקי שבאדם,

נדפסה באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"ג אגרת ד'תשלט. לקו"ש ח"ט ע' 417 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה מ"מ וציונים ע"י המו"ל.

ימי הסליחות: ראה תדא"ז ספכ"ג. ולהעיר מעטרת זקנים לשו"ע או"ח (הל' ר"ה ר"ס תקפא) שהם ימי ביקור עצמי (דוגמת קרבן) דר"ה (וכדי שיהי' לעולם יום קבוע – מקדימים ליום א', לבוש שם).

מצב-רוח של דכאון כו': ראה תניא רפ"א. שם פכ"ו-כז. ובכ"מ.

החרטה . . על העבר והחלטה . . מכאן ולהבא: ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחילתו.

אגרות קודש

ואילו המעשים הלא-טובים (השליליים), קשורים ובאים מהנפש הבהמית (הבהמה שבאדם) והיצר הרע, הם בעצם מוגבלים, ויכולים להתבטל ולהמחק לגמרי.

המעשים הלא-טובים (הרעים) הם זמניים בלבד, ויכולים – ע"י תשובה אמיתית ונכונה – לבוא להתתקן ולהמחק.

הדברים האמורים חייבים לעורר אצל כל אחד – מבלי הבט על תוצאות החשבון-צדק שלו על השנה החולפת – רגש של עידוד ותקוה איתנה לעתיד,

בידעו שמעשיו הטובים מן השנה החולפת הם נצחיים, והכניסו אור בחייו, במשפחתו ובכלל ישראל,

שהרי כל ישראל ערבים זה לזה, קשורים זה לזה ומהווים יחידה אחת.

מזה מובן גם, שאפילו אם רואים לעתים תופעות המראות על ירידה, לא כולם נעשים חכמים יותר ויראי-שמים יותר,

הרי באמת ובפנימיות – נעשה הטוב בעולם חזק יותר וגדול יותר מידי שנה, בכל יום ובכל רגע,

שהרי בכל רגע מתווספות פעולות טובות.

ואפילו כאשר נראה שהלא-טוב מקבל משקל מכריע, הרי זה רק באופן זמני. סוף כל סוף חייב הטוב להכריע והלא-טוב חייב להתבטל לגמרי,

שהרי בורא העולם ומנהיגו הבטיח שכולם ישובו בתשובה, והקב"ה, המרבה לסלוח אפילו על עבירות שחזרו ונשנו פעמים רבות, יקבל את התשובה, כי לא ידח ממנו נדח.

ובידו של כל אחד לעשות את השנה הבאה – שנה של סך-הכל טוב ביותר מפעולותיו – ע"י שמעמיד ומשנה את עצמו, והקב"ה הרוצה בתשובה, מסייע גם בזה.

והחלטה האיתנה לעשות כן מבטיחה ביתר וודאות שתהיי שנה טובה ומתוקה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

מנחם שניאורסאהן

המעשים הלא טובים כו' להתתקן ולהמחק : ראה יומא פו, ב. תניא פ"ז.
כל ישראל ערבים זה לזה : שבועות לט, סע"א. סנהדרין כז, סע"ב. וראה סה"ש תשי"א ע' 144.
בורא העולם ומנהיגו הבטיח שכולם ישובו בתשובה : ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ח.
המרבה לסלוח אפילו על עבירות שחזרו ונשנו פעמים רבות : ראה תניא אגה"ת פ"א (ק, ואילך).
כי לא ידח ממנו נדח : ע"פ שמואל-א יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. תניא ספלי"ט.
הרוצה בתשובה : ברכת השיבנו בתפלת שמו"ע.

**ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
 לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
 לקראת ראש-השנה, ה'תשי"ז**

לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

מנחם שניאורסאהן

בס"ד. שיחת יום ב' רראש השנה ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

- 1 כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה.
- 2 אחר כך צוה להכריז שבבוא הזמן יפרסו מפה, ואחד יקדש על היין, ויוציא ידי חובת קידוש את כל אלו
- 3 שרוצים לצאת ידי חובה. וכן צוה להכריז אודות פרטי הדינים הקשורים עם פורס מפה ומקדש, בנוגע לאמירת
- 4 רצה ויעלה ויבוא בברכת המזון כו'.
- 5 א. ידועים דברי הרב - כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו - אודות הזכרת שמותיהם של רבותינו
- 6 נשיאינו בראש השנה,
- 7 החל מהבעל שם טוב, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר
- 8 מהורש"ב נשמתו עדן, ובדורנו - כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ומכיון שצריך להיות הענין ד"לאפשה לה"
- 9 - יש להוסיף גם את הזכרת שמו של האריז"ל.
- 10 [ואין לתמוה על מה שבשנים שלפני זה לא היה הדבר - מכיון שזהו תוכן כללות הענין ד"לאפשה לה".
- 11 שכאשר מגיע הזמן המתאים לכך, אזי מתגלה חידוש (על ידי "תלמיד ותיק") שלא היה ידוע מקודם לכן, אף
- 12 שגם חידוש זה נאמר למשה מסיני, כמדובר כמה פעמים].
- 13 וטעם הדבר שענין זה מתגלה עתה דוקא - הרי זה מובן על פי המבואר באגרת הקודש (סכ"ו) בשם האריז"ל
- 14 ש"דוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה" (דפנימיות התורה), ועל אחת כמה וכמה
- 15 בעקבות משיחא, כאשר נמצאים בסמיכות ממש לביאת משיח צדקנו, שאז צריך להיות הענין ד"פוצו מעינותיך
- 16 (המעיינות דפנימיות התורה) חוצה", באופן של הפצה דוקא, שזהו ענין נעלה יותר - באין ערוך - מאשר
- 17 "לגלות" סתם.
- 18 ויש להוסיף ולקשר את הזכרת שמו של האריז"ל עם כללות ענין הגאולה - כי:
- 19 שמו של האריז"ל [המורה על ענינו, כתורת הבעל שם טוב הידועה ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש"
- 20 מהווה ומחיה את הדבר ומורה על תוכנו וענינו כו'] הוא - "יצחק".
- 21 והנה, אף שכללות הענין דבית המקדש (ועל אחת כמה וכמה בית המקדש השלישי שיהיה בגאולה העתידה)
- 22 קשור עם "יעקב" דוקא, כמאמר רז"ל (פסחים פח, א) "לא כאברהם שכתוב בו ה' . ולא כיצחק שכתוב בו
- 23 שדה . . אלא כיעקב שקראו בית", ובפרט שענינו של יעקב הוא "נחלה בלי מצרים" (שבת קיח, סע"א ואילך)
- 24 - הרי ביחד עם זה אמרו חז"ל בסוגיא הידועה דמסכת שבת (פט, ב) שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא "כי
- 25 אתה אבינו". היינו, שהגאולה העתידה קשורה עם ענינו של יצחק דוקא.
- 26 ב. והנה, כללות הענין דהזכרת שמותיהם של רבותינו נשיאינו בראש השנה הוא - כדי להזכיר זכות אבות,
- 27 אבות החסידות (ראה גם שיחת י"ז תמוז תשמ"ג ס"ג).
- 28 ועל דרך שמצינו בנוגע להקרבת התמיד בבית המקדש [התחלת העבודה במקום הכי נעלה בענין גילוי
- 29 אלקות], שהיו אומרים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון", כדי להזכיר זכות אבות - אברהם יצחק ויעקב
- 30 (יומא כח, א ואילך ובפירוש רש"י).
- 31 כלומר: אף שמצד רוחניות הענינים נמצאים האבות בעת הקרבת הקרבן, כי קרבן תמיד הוא "קרבן ציבור",
- 32 עבור כלל ישראל, והרי "ציבור אינו מת" - אף על פי כן, משתדלים גם להזכיר זכות אבות בפה, היינו, לקשר
- 33 זאת גם עם פעולה גשמית.
- 34 ג. והנה, הזכרת זכות אבות בעת הקרבת קרבן תמיד היא - לא על ידי זה שמזכירים אותם בשמותיהם, אלא
- 35 על ידי זה שמזכירים דבר מסויים הקשור עמהם - "האיר פני כל המזרח עד שבחברון", הזכרת שם העיר חברון,
- 36 שבה מקום מנוחת האבות.
- 37 וענין זה מודגש ביותר על פי המבואר בספרי קבלה וחסידות אודות הקשר של האבות עם "חברון" -
- 38 "חברון" מלשון חיבור, שבוה מודגש החיבור של האבות עם הקב"ה, וזהו גם הענין ד"קרית ארבע היא חברון",
- 39 "קרית ארבע" קאי על ארבע היסודות, שהם כנגד ד' אותיות שם הוי', וד' ענינים אלו הם באופן ד"חברון" -
- 40 "שהיו מחוברים בגופו בחייו".

כלומר: הטעם הפשוט שהיו אומרים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון" הוא - מכיון שחברון היא רחוקה מירושלים, ולכן, כאשר האיר פני כל המזרח עד חברון, יודעים שכבר הגיע הזמן להקרבת התמיד. אבל על פי פנימיות הענינים - הנה ב"חברון" מודגש ענינם הפנימי של האבות, כנ"ל.

ולכן, כשם שהזכרת זכות אבות בהקרבת התמיד אינה על ידי הזכרת שמותיהם של האבות עצמם, כי אם על ידי ענין השייך אליהם, כמו כן בנוגע להזכרת זכותם של רבותינו נשיאינו, שענין זה נפעל על ידי ענין השייך אליהם - כנהוג לנגן את הניגונים השייכים לרבותינו נשיאינו. ובפרט על פי המבואר בשיחותיו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר אודות גודל מעלת הניגון - שהוא קולמוס הלב כו'.

ד. האמור לעיל מהווה גם סיבה וטעם למנהג לנגן את הניגון "אבינו מלכנו" (ניגון של אדמו"ר הזקן) לפני כל תפלה (בראש השנה), גם לפני תפלת ערבית (אף שאין אומרים בה "אבינו מלכנו") - כדי להזכיר זכות אבות, וזכותו של אדמו"ר הזקן (בד בבד עם ענין הקשור לתוכן התפלה דראש השנה).

אבל כאשר מתקבלים עוד יותר לגאולה האמיתית והשלמה, שאז מודגש ביותר כללות הענין ד"המעשה הוא העיקר" (ראה אגרת הקודש ס"ט) - אין מקום לנגן "אבינו מלכנו" בתפלה כזו שאין אומרים בה "אבינו מלכנו" במעשה בפועל (ומטעם זה לא ניגנו "אבינו מלכנו" בתפלות ערבית השתא).

מהו הענין שאכן שייך למעשה בפועל עתה? - הרי זה כללות ענין הגאולה האמיתית והשלמה!

וענין זה מודגש ביותר בכל התפלות דראש השנה (נוסף על זה שבכל ימי השנה אומרים בתפלה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . כי לישועתך קוינו כל היום"):

בברכה השלישית שבתפלת העמידה דראש השנה מוסיפים כמה וכמה ענינים - "ובכן יתקדש", "ובכן תן פחדך" וכו'. וידוע שבניגונים אלו מרומזים כל העשר ספירות: "ובכן יתקדש" - כנגד ספירת החסד, "ובכן תן פחדך" - כנגד ספירת הגבורה, "ובכן תן כבודך" - כנגד ספירת התפארת, "ובכן צדיקים" - כנגד הספירות נצח הוד ויסוד, "ותמלוך" - כנגד ספירת המלכות.

ובכל תפלות אלו מודגש ענין הגאולה, ועל הסדר:

"מלכות בית דוד משיחך": "ויעשו כולם אגודה אחת כו'" - דקאי על כל ברואי העולם (כולל אומות העולם), שענין זה יהיה לעתיד לבוא; "צמיחת קרן לדוד עבדך"; "כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ"; עד "ותמלוך אתה כו' על כל מעשיך" - ששלימות ענין זה יהיה בגאולה העתידה.

ובזה רואים עד כמה גדולה הדגשת ענין הגאולה בתפלות דראש השנה, עד כדי כך - שאפילו בג' ראשונות, שבהם נזכרים ביותר שלא לעשות שינויים ולהוסיף ענינים הקשורים עם בקשת צרכיו כו', אף על פי כן מוסיפים כל ענינים הנ"ל (שבהם מדובר אודות הגאולה העתידה) בג' ראשונות דוקא, ובהם גופא - בברכה השלישית, שהיא כנגד יעקב אבינו, שענינו - "נחלה בלי מצרים", עד כדי כך גדולה הדגשת ענין הגאולה האמיתית והשלמה בתפלות דראש השנה!

ה. בנוגע לפועל - ניגנו עתה את הניגונים השייכים לרבותינו נשיאינו: לכל לראש - הניגון ד"שלשת הרועים", הבעל שם טוב, המגיד ואדמו"ר הזקן, ניגון "שלש תנועות", ואחר כך ניגון אדמו"ר הזקן (ניגון שאינו קשור עם בקשת צרכיו), וכן שאר הניגונים של רבותינו נשיאינו.

ומפני יוקר הזמן דראש השנה (כמבואר בשיחות כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר) - בודאי יעשו זאת בזריזות ("ניט צורייבן די צייט"), תיכף ומיד, בעגלא דידן, "נאו".

ניגנו "שלש תנועות". ניגון אדמו"ר הזקן ("לקראת שבת"). ניגון אדמו"ר האמצעי. ניגון אדמו"ר הצמח צדק ("ימין ה'"). ניגון אדמו"ר מהר"ש ("לכתחילה אריבער"). ניגון אדמו"ר מהורש"ב נשמתו עדן. הבינוני. אתה בחרתנו."

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שאחד יפרוס מפה ויקדש, כנ"ל].

* * *

ו. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל זה היום תחלת מעשיך.

* * *

- 1 ז. כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א ברוך ברכת המזון, ואחר כך אמר:
- 2 בנוגע לאמירת "עושה שלום במרומיו" (בסיום ברכת המזון) - שאלתי פעם את כבוד קדושת מורי וחמי
- 3 אדמו"ר האם בעשרת ימי תשובה צריך לומר "עושה השלום" (כמו בתפלת העמידה). ולאחרי ששמע את הרצאת
- 4 הדברים, נענה ואמר, שצריכים לומר כפי שכתוב בסידור!
- 5 בנוגע לאמירת "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" - הנה אף שאין אומרים
- 6 "רצה" כאשר אין אוכלים כזית לאחר השקיעה, מכל מקום, יש מקום לומר "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו
- 7 שבת כו'":
- 8 בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן (אורח חיים סימן קפ"ח סעיף י"ז) הובאה דעה "שאפילו לא אכל כזית
- 9 משחשיכה צריך להזכיר, כיון שבשעה שמברך כבר קידש היום". ולכן, כאשר מדובר אודות אמירת "הרחמן"
- 10 השייך לשבת. הנה מכיון שבמקום זה מותר להפסיק (מה שאין כן בנוגע לאמירת "רצה") - נכון לומר "הרחמן
- 11 הוא ינחילנו ליום שכולו שבת". ומה גם שכאשר ישנה אפשרות להוסיף ברכה בענין הקשור לגאולה - "הרחמן
- 12 הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" - בודאי שטוב ונכון הדבר.
- 13 ח. בנוגע לחלוקת שיורי כוס של ברכה - הנה ענין זה יהיה בעזרת ה' יתברך מחר, בסעודה דרעוא דרעוין,
- 14 שתהיה בהמשך להתוועדות דראש השנה.
- 15 ובינתיים - יהיה אצל כל אחד ואחד ענין המנוחה והתענוג, שזהו כללות ענין השבת, ובפרט כאשר מדובר
- 16 אודות השבת שבעשרת ימי תשובה, שממנה לוקחים כח וחיות על כל שבתות השנה [כמובן מסידור האריז"ל
- 17 ששבעת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, שבעה ימים רצופים, קשורים הם עם שבעת ימי השבוע
- 18 שכנגדם בשבועות דכל השנה (ראה גם שיחת שבת שובה - א' - ס"ב)], שאז צריך להיות ענין המנוחה והתענוג
- 19 ביתר שאת וביתר עוז.
- 20 וגם בנוגע לאלו שעדיין לא קיבלו את השבת - יהיה אצלם הענין ד"טועמיה חיים זכו".
- 21 ויהי רצון שבקרוב ממש נזכה ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

בס"ד. שיחת יום ד', ז' תשרי ה'תשי"ז.

- לעסקני ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, בחדרו הקדוש -

- 22 א. יום כפור נקרא אצל בני ישראל בשם "יום הקדוש"¹, היום המקודש ביותר מכל השנה.
- 23 בזמן שבית המקדש היה קיים, היתה ביום הכיפורים עבודה מיוחדת שלא היתה במשך כל השנה, ועבודה
- 24 זו היתה בקדש הקדשים.
- 25 במשך כל השנה, אף אחד, אפילו הכהן גדול, לא הותר לו להכנס לקדש הקדשים. יום הכיפורים הוא היום
- 26 היחידי בשנה שהכהן הגדול היה צריך להכנס לקדש הקדשים, לעבוד העבודה, ומיד בצאתו משם היה מתפלל
- 27 תפלה קצרה עבור כל בני ישראל².
- 28 אף שתפלה זו היתה תפלה קצרה, מכל מקום, היה בה הרבה כל כך, עד שממנה נמשכה ברכה על כל השנה.
- 29 משחרב בית המקדש - הנה עבודת הכהן גדול שעבד ביום הכיפורים בקדש הקדשים, עברה אל כל אחד
- 30 מישראל, כל אחד לפי מצבו.

להצ"צ קעט, א.

(2) ראה יומא נב, ב (במשנה). שם נג, ב. וראה גם שיחת יום ד' פ' האזינו, אור לז"ו תשרי דאשתקד (לעסקני יתות"ל) ס"ד (תו"מ חט"ו ע' 23). וש"נ.

(*) חלקה (עד סוס"ג) - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס ב"קובץ ליובאוויטש" חוברת טו ע' 25 ואילך (חלק מזה נדפס אח"כ בלקו"ש ח"ב ע' 414). במהדורה זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל. (1) ראה שבת קיט, א. זח"ב מז, א. אוה"ת נ"ך ע' רעת. סהמ"צ

והיינו לפי שחורבן בית המקדש היה רק בבית המקדש הגשמי. באבנים, זהב וכסף - בהם היה החורבן.¹
 אבל בית המקדש הרוחני שנמצא בפנימיותו של כל יהודי, בית המקדש שנמצא בנשמתו של כל יהודי - ישנו
 ונשאר תמיד שלם. אפילו יהודי אינו יכול חס ושלום להחריבו, ומכל שכן שגוי אינו יכול להחריבו.³
 ובזה מתבטאת העבודה המיוחדת של יהודי ביום הכיפורים - שצריך להתבונן ולהתכוון להכנס לקדש
 הקדשים שבו.

ב. מהו התוכן קדש הקדשים?
 בקדש הקדשים שבבית המקדש היה נמצא הארון בלבד, ובארון היו נמצאים הלוחות. כלומר: קדשי קדשים
 הוא המקום של התורה כפי שהיא באופן של חקיקה, תורה חקוקה.
 וזהו גם התוכן של קדש הקדשים שנמצא בפנימיותו של כל יהודי - הקשר של היהודי עם תורה, תורת
 חיים, שהוא קשר באופן של חקיקה.⁴

וכאשר מתעסקים ביום הכיפורים בהתקשרות עם תורה ובחקיקה - אזי מספיקה גם תפלה קצרה להמשיך
 ברכה על כל השנה.

ג. כאשר הכהן גדול נכנס ביום הכיפורים לקדש הקדשים, לא היה לבוש בבגדי זהב, אלא בבגדי לבן, בגדים
 פשוטים לבנים, ללא גוונים.⁵
 כאשר יהודי צריך להכנס ביום הכיפורים לקדש הקדשים, יכולה להתעורר אצלו שאלה: כיצד יכולני להכנס
 לקדש הקדשים, בשעה שאינני "מקושט" כלל ("איך בין אינגאנצן ניט פאָרפּוצט")?
 והמענה על זה:

בשביל הכניסה לקדש הקדשים אין צורך בבגדי זהב, לא קישוטים, ולא גוונים. יש צורך בבגדים פשוטים
 ונקיים, לב נקי ומזוכך ומוח נקי ומזוכך.

וענין זה ישנו אצל כל יהודי לאחר הטבילה ערב יום הכיפורים, טבילה שמעבירה ("שווענקט אָפּ") את כל
 הדברים הבלתי-טובים ובלתי-רצויים.

ואז מועילה התפלה של יום הכיפורים כמו התפלה של הכהן גדול - שבתובות ספורות ברגעים ספורים,
 מביאים אושר על כל הימים של כל השנה.

וכשם שתפלת כהן גדול היתה עבור כל בני ישראל, כך גם תפלתו של כל יהודי ביום הכיפורים, בבואו עם
 לב נקי וכוונה טובה, פועלת לא רק עבורו ועבור משפחתו, אלא גם עבור כל בני ישראל, שהרי ישראל ערבים
 זה לזה,⁶ להמשיך שנה טובה ומתוקה ברוחניות ובגשמיות.

* * *

ד. איתא בגמרא⁷ שרבן יוחנן בן זכאי השתדל קודם החורבן אודות הישיבה ב"בנה" שתשאר בקיומה, ולא
 יפגעו בה, כיון שרבן יוחנן בן זכאי היה בטוח שכל זמן שיהיו אצל בני ישראל ישיבות ותורה, אזי יצליחו
 לעמוד בכל הגזירות וכל הקשיים של הגלות, ולזכות ("דערוואַרטן זיך") לגאולה השלימה ובנין בית המקדש.
 ובנוגע לענינו:

התאספו כאן אלו שזכו, זוכים ויזכו עוד יותר, לעזור בחיזוק והרחבת ישיבות תומכי-תמימים, שענינה של
 ישיבה הוא ענין קדש הקדשים שבזמן הגלות.

וכאשר יתקשרו ביום הכיפורים עם התורה, ויפתחו את לבם, ועל ידי זה גם את ידם, לטובת חיזוק הישיבות
 - אזי אפילו תפלה קצרה, התפלות שלהם, והתפלות של תלמידי הישיבות, והתפלות של אלו שהתחנכו ולמדו
 בישיבות ועתה נמצאים מחוץ לישיבה, הנה תפלות אלו ימשיכו שנה טובה ומתוקה ברוחניות ובגשמיות.

* * *

(5) ראה גם שיחת ז' תשרי ה'תשי"ז (תו"מ שם ע' 16).

(6) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

(7) גיטין נו, ב.

(3) ראה גם שיחת יום ד' פ' האזינו, ז' תשרי תשי"ד (לעסקני יתות"ל) ס"ג (תו"מ ח"י ס"ע 15). וש"נ.

(4) ראה לקו"ת ר"פ בחוקותי. ובכ"מ.

- 1 ה. יעזור ה' יתברך שיכנו ישיבות, חדרים ותלמודי-תורה הכשרים - "מקדש מעט"⁸,
 2 ויכינו את ילדי ישראל, ועל ידם גם את ההורים - לילך לקבל פני משיח, שיוציאנו מהגלות ויוליכנו אל
 3 הגאולה השלימה, אנו ובנינו ובני בנינו, ולכן צריכים להכין ילדים כאלו שילכו יחד עם משיח בקרוב ממש.
 4 יתן ה' יתברך חתימה וגמר חתימה טובה לכל אחד בעניניו הפרטיים, הצלחה בכל עניניו,
 5 שיהיה יותר כסף, ובמילא יתנו יותר צדקה, וכן לאידך גיסא, שכאשר יתנו יותר כסף לצדקה, אזי הקב"ה
 6 לא ישאר "בעל-חוב", ויתן כל המצטרך, בריאות, כסף, נחת מעצמו ונחת מהילדים.

(8 יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת ראש-השנה, ה'תשד"מ

לשנה טובה תכתבו ותחתמו שבתא טבא ויומא טבא

/מקום החתימה/

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום רביעי עמ' א

28 בו, ויאמר ה' יהודה יעלה, כלומר שבט יהודה ילחם תחילה, ואם
 29 כן סתם מלחמה האמורה בספר זה עוסקת בבני יהודה.
 30 מחלוקת נוספת של אמוראים אלו: כאשר אבל שאול קודם שמלך
 31 עם הנביא שמואל, נאמר (שמואל א' ט כד) וַיֵּרֶם הַמֶּלֶךְ אֶת הַשּׁוֹק
 32 וְהָעֵלִיָּה וַיֵּשֶׁם לִפְנֵי שְׁאוּל. שואלת הגמרא: מאי ו-מהו וְהָעֵלִיָּה?
 33 משיבה הגמרא: רבי יוחנן אומר, 'השוק והעליה' הוא שוק ואליה,
 34 ומאי וְהָעֵלִיָּה? - ומדוע קרויה האליה וְהָעֵלִיָּה? משמעה מה שמעל
 35 השוק, דמסמכא שוק לאליה - כיון שהאליה נמצאת מעל השוק
 36 ונשענת עליו.
 37 שיטות נוספות מהו 'העליה': ורבי אלעזר אומר, 'השוק והעליה' הוא
 38 שוק וחוזה, ומאי וְהָעֵלִיָּה? - ומדוע קרוי החוזה וְהָעֵלִיָּה? דמחית לה
 39 לחוזה עילוייה דשוק כי בעי אגופי - כיון שבשעת התנופה מניח
 40 הכהן את החוזה על גבי השוק, ומנפי ליה - ומניפם.
 41 ורבי שמואל בר נחמני אומר, ביאור 'השוק והעליה' הוא שוק ושופי
 42 - וכף הירק, ומאי וְהָעֵלִיָּה? - ומדוע קרוי השופי 'העליה', כיון דשופי
 43 עילוייה דשוק קאי - מקום השופי בגוף הבהמה הוא מעל השוק.
 44 שנינו במשנה: לא יתנייחד אשה עמהם - עם עובדי כוכבים, מפני
 45 שחשודים על העריות.
 46 מבררת הגמרא: במאי עסקינן? - באיזה אופן של יחוד עוסקת משנה
 47 זו, אלימא פחד - אם כוונת המשנה שאסור לה להתנייחד עם עובד
 48 כוכבים אחד, דבנותה נפי ישראל מי שרי - וכי עם ישראל באופן
 49 זה מותר להתנייחד, ונתנן (קידושין פ) לגבי ישראל, לא יתנייחד איש
 50 אחד אפילו עם שתי נשים, כיון שדעתן קלה ויש לחשוש שיתפתו
 51 שתייהן לחטוא עמו, ובודאי שלא יתנייחד עם אשה אחת, ואם כן גם
 52 עם ישראל אחד אסור לאשה להתנייחד, ואילו משנתינו עוסקת
 53 באיסור מיוחד להתנייחד עם גוי.

1 (במדבר כג י), 'תמות נפשי מות ישרים ותחי אחריתי כמוהו' - הלואי
 2 ואמות במיתת אברהם יצחק ויעקב שנאמרה בהם 'גויעה', וכמבואר
 3 לעיל.
 4 שואלת הגמרא: ותיבא רמזא - והיכן רמזו בספר בראשית שבני
 5 יהודה מושכים בקשת. משיבה הגמרא: שנאמר בברכת יעקב ליהודה
 6 (בראשית מט ח) 'יהודה אתה יודוך אחיך, ירך כערה איביך, ואיזו היא
 7 מלחמה שצריכה הרמת יד כנגד עורף, הוי אומר זו קשת, שהמושך בה מרים ידיו לגובה עיניו, דהיינו מול העורף.
 8 דעות נוספות בביאור 'ספר הישר': רבי אלעזר אומר, ספר הישר זה
 9 ספר משנה תורה - חומש דברים, קרוי ליה 'ספר הישר',
 10 דכתיב בו (דברים ו יח) 'ועשית הישר והטוב בעיני ה'". שואלת הגמרא:
 11 ותיבא רמזא - והיכן רמזו בחומש זה שבני יהודה מושכים בקשת
 12 כפי שאמר דוד. משיבה הגמרא: שנאמר בברכת משה לשבט יהודה
 13 (שם לג ט) 'ידיו רב לו' - ידיו יריבו וינקמו משונאיו במלחמה, ואיזו
 14 היא מלחמה שצריכה שתי ידים, הוי אומר זו קשת שמושך בה
 15 בשתי ידיו.
 16 רבי שמואל בר נחמני אומר, ספר הישר זה ספר שופטים, ואמאי
 17 קרוי ליה 'ספר הישר', דכתיב בו (שופטים יז ו) 'במים ההם אין מלך
 18 בישראל, איש הישר בעיניו יעשה'. שואלת הגמרא: ותיבא רמזא
 19 בספר שופטים שבני יהודה מושכים בקשת. משיבה הגמרא: שנאמר
 20 (שם ג א) לגבי הגויים שנותרו בארץ ישראל לאחר כיבושה, שהותירם
 21 שם ה' למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה, ואיזו היא
 22 מלחמה שצריכה לימוד, הוי אומר זו קשת.
 23 שואלת הגמרא: ומגלן דביהודה כתיב - ומנין שפסוק זה המבאר
 24 שישראל למדו להלחם בקשת נאמר בבני יהודה. משיבה הגמרא:
 25 דכתיב בתחילת ספר שופטים (א א-ב), ויהי אחרי מות יהושע, וישאלו
 26 בני ישראל בה' לאמר מי יעלה לנו (בתחלה) אל הכנעני להלחם
 27

לקוטי שיחות פרשת האזינו – כרך יד

שבת תשובה

דהשם של כל דבר מורה על תוכנו וחיותו של הדבר, 30
מובן שתוכנו של שבת זה הוא ענין התשובה. 31
ואף שבפשוט נקרא כן להיותו אחד מעשרת ימי 32
תשובה; אמנם, מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, 33
הנה מזה שקבעו שמו של היום - "שבת תשובה", מובן 34
כי שייכותו לענין התשובה היא לא רק בזה שהוא יום 35
אחד מעשרת ימי תשובה, אלא גם מצד ענין השבת 36
שבו: להיותו השבת של העשרת ימי תשובה, יש בו 37
מעלה מיוחדת בענין התשובה, יתירה על שאר הימים 38
מעשרת ימי תשובה. 39
וגם להדיעה⁹ שהשם הוא "שבת שובה" (ולא "שבת 40
תשובה") - שלכאורה נקרא כן על שם ההפטרה 41
המתחלת "שובה ישראל"¹⁰, 42
הרי מזה גופא שקבעו ההפטרה "שובה ישראל" - 43
שתוכנה ענין התשובה - לשבת זה, מובן ששבת זה 44
שייך במיוחד לענין התשובה. 45
וכדמוכח גם מהמובא בפוסקים¹¹ ד"נוהגין שאין 46
נער אומר ההפטרה "שובה ישראל" - אף שכל ימות 47
השנה אומר גם קטן ההפטרה. 48
כי קביעות ההפטרה ד"שובה ישראל" בשבת זה 49
אינה מצד שייכות ההפטרה להפרשה שקוראים בתורה 50
(כברוב ההפטורות), אלא מצד התוכן של הזמן שהוא 51
ענין התשובה¹². 52
ומכיון שכן, הרי מובן שאין מקום לקטן - שפטור 53
מכל המצות¹³ וממילא אין שייך אצלו (שלימות) ענין 54

א. על הפסוק "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ" 1
איתא בספרי: "לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך 2
אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך 3
אמר ותשמע הארץ". 4
והנה מובן, דכמו שבכל עניני התורה (מלשון 5
הוראה¹⁴) ישנה הוראה לכל אחד ואחד מישראל, כן גם 6
בדבר זה, "שהיה משה קרוב לשמים" - הוראה בזה 7
לכל אחד ואחד בעבודתו², והיינו כי כיון שב"כל³ נפש 8
ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו 9
השלום כי הוא משבעה רועים כו' כללות כולם" לכן 10
כל אחד ואחד יכול להגיע על כל פנים "לאפס קצהו 11
ושמץ מנהו"⁴ מדרגות משה שהתורה הודיעה אודותם 12
לנו, ובנדון דידן - להיות "קרוב לשמים". וכיון שיכול 13
להגיע - מובן שמחוייב להשתדל בזה שהרי עבודת 14
האדם צריכה להיות "כמאן דבעי למעבד"⁵. 15
וצריך להבין: איך הוא ביכולת כל אחד ואחד 16
להגיע להיות "קרוב לשמים"? ולא עוד אלא שמחוייב 17
להגיע לזה? 18
גם צריך להבין: דובר כמה פעמים⁶, אשר תוכנה 19
של כל סדרה שקוראים בתורה, שייך הוא להזמן 20
שקוראים אותה. שמזה מובן בנדון דידן, כי הוראה 21
האמורה - שעל האדם להיות "קרוב לשמים" - שייכת 22
במיוחד להזמן שקוראים פרשת האזינו - שבכמה 23
וכמה שנים (כבשנה זו) קוראים אותה בעשרת ימי 24
תשובה (שבת תשובה)⁷. וצריך להבין, מהי השייכות 25
דהוראה זו - להזמן דעשרת ימי תשובה בכלל, ושבת 26
תשובה בפרט? 27

ב. ויובן בהקדים שהשבת שבין ראש השנה ליום 28
הכיפורים נקרא בשם "שבת תשובה" ועל פי הידוע⁸ 29

(9) ס' המנהגים (לר' יצחק אייזיק טירנא - מנהגי עשי"ת). מטה 9
משה (עניני עשי"ת אות תתלג). מטה אפרים (סתרי"ב סעי' מ). וכן 10
הובא השם בשו"ע אדמו"ר סרפ"ד ס"ח. סתרי"ב ס"ב. אבל בסתקפ"ב 11
ס"ד הובא בשם "שבת תשובה". וכ"ה בס' האגור (הל' ר"ה אות 12
תתכב). מהרי"ל (הל' עשי"ת), שירי כנה"ג (לטור סי' תר"ב). וכן 13
נרשם בכ"ק רבותינו נשיאנו על הדרושים דשבת זה שראית. 14
ב' הדיעות הובאו בס' נהג כצאן יוסף (עניני שבת תשובה). 15
(10) ראה בס' המנהגים ומט"מ שבהערה הקודמת. 16
(11) מהרי"ל שם. שירי כנה"ג שם. מט"מ שם (הובא במג"א אור"ח 17
סרפ"ב סק"ב). שו"ע אדמו"ר סרפ"ד ס"ח בשם "ויש נוהגין". 18
(12) ראה שו"ע אור"ח סי' תכח ס"ח וברמ"א שם. 19
(13) חגיגה ב, סעי"ב. 20

ואף בקטן שהגיע לחנוך - הרי זה מצות דאב לחנך בנו, אבל 21
הקטן עצמו פטור (הל' ת"ת לאדמו"ר בתחלתו). 22
וגם לדעת התוס' (ברכות מו, א ד"ה עד שיאכל) דהקטן נקרא 23
מחוייב בדבר מדרבנן - מובן שאין לומר שבו החיוב בשלמותו. 24

(1) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. 25
(2) ובפרט עפ"י הידוע בענין לימוד האזינו ע"י כאו"א כו' (ראה 26
סה"ש תש"א ס"ע 56, ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות פכ"ט 27
ממהר"ל מפראג בזה). 28
(3) תניא רפ"מ"ב. 29
(4) תניא פ"ד. 30
(5) ראה כתובות סז, א. 31

(6) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. אוה"ת ר"פ נצבים. ועוד. 32
(7) ובשאר השנים חל בה' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות. ולהעיר 33
מסיפור הידוע שפעם למחרת יוהכ"פ אמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) 34
נ"ע "איצטער ערשט דארפן תשובה טאן" (הובא ונתבאר בהקדמה 35
לקונו' צז - נדפס בסה"מ תש"ט ולקמן ע' 400) וראה לקמן הערה 31. 36
(8) ראה אור"ת (להל"מ נ"ע) ס"פ בראשית ד, ב ואילך. שעהי"ה 37
פ"א. 38

1 התשובה¹⁴ - שיאמר ההפטר ד"ש ובה ישראל¹⁵.

2 ועל פי זה יש לומר, שהשבת נקרא "שבת שובה"
3 לא רק על שם תחלת ההפטר, אלא (גם, ובעיקר) מצד
4 תוכנו של השבת, שהוא ענין התשובה (שבטיבתה
5 קוראין הפטרה זו).

6 ונמצא, דגם לדיעה זו הרי השם "שבת שובה"
7 מורה על שייכותו המיוחדת של שבת זה לענין
8 התשובה.

9 וצריך להבין: מהי השייכות המיוחדת בין שבת זה
10 (מצד ענין השבת שבו) לענין התשובה?

11 ג. והביאור בכל זה:

12 ידוע פירוש אדמו"ר הזקן¹⁶ על מאמר רז"ל¹⁷
13 (בהחילוק שבין התשובה דכל השנה להתשובה
14 דעשרת ימי תשובה) "הא (בעשרת ימי תשובה) ביחיד
15 הא (כל השנה) בציבור" - שהתשובה דעשרת ימי
16 תשובה היא מצד בחינת "יחיד" שבאדם - יחידה
17 שבנפש, והתשובה דכל השנה היא מצד בחינת
18 "ציבור" שבאדם - עשרה כחות הפנימיים.

19 וב' בחינות אלו בתשובה [א] מצד עשרה כחות
20 הנפש, (ב) מצד יחידה שבנפש [מתאימות לב'
21 המדריגות שבתשובה: א] תשובה תתאה - שענינה
22 לתקן עוונותיו של האדם, (ב) תשובה עילאה -
23 שענינה¹⁸ בכללות "והרוח תשוב אל האלקים אשר
24 נתנה"¹⁹, דביקות הנשמה בשרשה ומקורה²⁰.

(14) רמ"א או"ח ס"ס שג. שו"ע אדה"ז שם.

ומה ש"מ טוב לו שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה ולכפרה" (רמ"א ואדמו"ר שם) - מובן שאי"ז שלימות ענין התשובה (שלכן די "איזה דבר") ובפרט ש"ל דאין ענינה של תשובה זו למנוע עונש (דכיון שעשה העבירה בעת קטנותו, הרי לאו בר עונשין הוא); אלא להסיר הלכלוך והפגם דמעשה החטא (נתבאר בארוכה בהתוועדות דש"פ בלק תש"ל (נדפס בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף) ח"ב ע' רסה ואילך)).

(15) בשו"ע אדה"ז (או"ח ספ"ד ס"ח): "ויש נוהגין כבוד וסלוסל במרכבה כו' שלא יפטיר אלא גדול ויש נוהגין כן גם בשבת תשובה". ומשמע שהוא מטעם חשיבות (ראה מטה אפרים סתר"ב סעי' מ: ויש לקרות להפטרה זו איש חשוב).

אבל הרי זוהי החשיבות (ע"ד חשיבות התשובה על שאר המצוה. להעיר מלק"ת ד"ה כי המצוה הזאת).

(16) לק"ת תבא מג, סע"ד. ובחנה אריאל האזינו (מד, ב): בזה"ל שמענו בליאדי כאן ליחיד הוא בחי' תשובה דיחידה ליחידו ש"ע כאן לצבור לבחי' הג' קוין דמדות עכ"ל. - ולהעיר דאף דמפרש שם "והמדות נק' צבור ורבים כי רבים ג' היינו ג' קוין דמדות" בנדו"ד הרי הכוונה (כפשוטה) לעשרה (מישראל). ומש"כ "דמדות" - עיי"ש שהכוונה מוחין גדולות הנמשכים במדות עליונות.

(17) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. קה, א.

(18) אגה"ת פ"ח ואילך. לק"ת ר"פ האזינו.

(19) קהלת יב, ז.

(20) ראה לק"ת נצבים (מו, סע"ד) דב' בחי' תשו"ת ותשו"ע הם

והביאור בזה:

25

26 כללות העבודה דתורה ומצות היא התקשרות
27 האדם לאלקות מצד כחות הפנימיים שלו²¹. וכשעובר
28 רחמנא ליצלן על אחד ממצות התורה, נעשה על ידי
29 זה חסרון ופגם בהתקשרות הכחות שלו להקב"ה.
30 ומכיון שמצד הכחות הפנימיים שלו נעשה נפד
31 מאלקות, לכן בכדי לחזור ולקשרם לאלקות, צריך
32 לעורר עצם נפשו שלמעלה מהכחות הפנימיים; כי
33 החטאים אינם פועלים חלשות בהתקשרות עצם נפשו
34 לאלקות²², ולכן ביכולתו לחזור ולקשר גם את הכחות
35 שלו להקב"ה²³.

36 אמנם, מכיון שענינה של תשובה זו הוא למלאות
37 הפגם והחסרון של הכחות פנימיים, הרי בהכרח לומר
38 שהיא ממדריגה בנפש שיש לה שייכות להכחות,
39 והחסרון בהם - על ידי עוונות - "תופס מקום אצלה";
40 זאת אומרת דתשובה זו, אף שגם היא באה מצד עצם
41 נפשו שלמעלה מהכחות פנימיים, אבל היא ממדריגה
42 בנפש שכבר נמשכה להיות בחינת שרש ומקור אל
43 הכחות, ולא עצם הנפש ממש²⁴.

44 אבל בחינת יחידה - עצם הנפש שלמעלה מלהיות
45 שרש ומקור אל הכחות - היא למעלה לגמרי מענין
46 החטאים²⁵. והתשובה מצד בחינה זו אינה על חטאים
47 ועוונות, אלא ענינה העליה מחיל אל חיל בדביקות
48 הנשמה בשרשה ומקורה.

49 וזוהי מעלתה של התשובה דעשרת ימי תשובה על
50 התשובה של כל השנה - העבודה דתשובה עילאה,
51 מצד בחינת יחידה שבנפש.

52 ד. והנה, דוגמת ב' בחינות אלו בתשובה, הם
53 בכללות ב' אופני העבודה דימות החול ודיום השבת:

ב' בחי' ממלא וסובב שבנפש. ובלק"ת ראה (כו, א) ושה"ש (מט, סע"ב. נא, א) דתשובה עילאה הוא גילוי בחי' יחידה.

(21) ועד"ז ההמשכה שע"י קיום המצות הוא "לאתקנא רזא דשמי" - המשכת אורות בכלים דע"ס כי "רמ"ח פיקדין אינן רמ"ח איברין דמלכא" (ראה תו"א סז, ד. לק"ת נצבים מה, ב. ובכ"מ).

(22) ראה לק"ת ש"ד ע' 1151.

(23) ועד"ז למעלה (ראה לעיל הערה 21), ד"מאחר שפגם בשם הוי' ע"י שחיסר מצוה כו' והתשובה היא באה לתקן ולהמשיך הוי', לכך צ"ל התשובה מגעת למעלה מעלה לבחי' אנכי הוא עצמותו ית' להמשיך בחי' הוי' משם למלאות הפגם והחסרון" (לק"ת נצבים שם, ג"ד. וראה לק"ת אחרי כו, ג. דרמ"צ מצות וידוי ותשובה. ובכ"מ).

(24) ראה לק"ת ש"ד ע' 1145 (ובהנסמן שם) דתשובה מכיון שענינה הוא לתקן הענינים דהיפך רצון העליון הרי גם היא שייכת לבחי' רצון (אלא שבזה גופא היא מגעת בעומק הרצון, כבעל הרצון) ולא בעצמותו ממש.

(25) ראה אוה"ת בראשית כרך ו' ע' 2090 בסופו.

1 בימות החול הרי עיקר עבודת האדם היא עבודת
2 הבירורים, על ידי הל"ט מלאכות ועובדין דחול,
3 שענינם לברר עניני רשות ולהעלותם לקדושה²⁶.
4 ודוגמתה בעבודת התשובה היא בחינת תשובה
5 תתאה - העבודה עם הכחות הפנימיים שלו, שהיו
6 נפרדים מאלקות, לחזור ולקשרם לקדושה.
7 אבל ביום השבת המלאכה אסורה. כי מצד עליית
8 העולמות ביום השבת, הרי האדם הוא למעלה מעניני
9 העולם (ועבודת הבירורים); ועבודתו אז היא העליה
10 מדרגא לדרגא בקדושה גופא²⁴.
11 ובדרגות התשובה, עבודת יום השבת היא תשובה
12 עילאה²⁷ דביקות ועליית הנשמה לשרשה ומקורה.
13 ובזה יש לבאר העילוי בעבודת התשובה של שבת
14 תשובה על עבודת התשובה דשאר הימים מעשרת ימי
15 תשובה:
16 כמדובר כמה פעמים, הנה הז' ימים שבין ראש
17 השנה ויום הכיפורים הם כנגד ז' ימי השבוע של כל
18 השנה, דבכל יום מז' ימים אלו בו התשובה והתיקון
19 על אותו היום בשבוע של כל שבועות השנה (דהיינו,
20 ביום א' התשובה והתיקון על כל יום א' דכל השנה,
21 ביום ב' על כל יום ב' דכל השנה וכו')²⁸.
22 ועל פי זה מובן, דאף שבכללות הרי כל עשרת ימי
23 תשובה ענינם תשובה עילאה, כנ"ל, בכל זאת, מאחר
24 שימי החול דעשרת ימי תשובה ענינם התיקון על
25 העבודה דימות החול של כל השנה, אין זו אמיתית
26 ושלימות העבודה דתשובה עילאה.
27 מה שאין כן ביום השבת דז' ימים אלו, שבו
28 התשובה והתיקון על העבודה דיום השבת של כל
29 השנה, הרי עבודת יום זה היא השלימות בהעבודה
30 דתשובה עילאה.
31 ה. על פי כל הנ"ל יש לבאר השייכות של דרשת
32 הספרי - משה היה "קרוב לשמים" (כנ"ל ס"א) -
33 לשבת תשובה:
34 ב' הבחינות - "ארץ" ו"שמים" בנפש האדם, הם
35 בכלל - הכחות פנימיים ועצם הנשמה: הכחות פנימיים,
36 שבאים בהתלבשות באברי הגוף, הם בחינת "ארץ"
37 שבאדם; ועצם הנשמה, בחינת יחידה, שבבחינת מקיף
38 על הגוף, היא בחינת "שמים" שבאדם²⁹.

(26) תו"א יג, א. סה, ב"ג. קיג, א. לקו"ת בלק עב, א ואילך. ועוד.
(27) אגה"ת פ"י. לקו"ת שבת שובה סו, ג. ועוד.
(28) ראה ש' הכוונות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא').

(* כ"א רק שאז אין עוונות כי טרודים במצות (ויק"ד פ"ל, י. ועוד).

39 ולכן ב' הבחינות שבתשובה [א] תשובה תתאה -
40 מצד הכחות פנימיים, (ב) תשובה עילאה - מצד בחינת
41 יחידה [מתאימות לב' הבחינות "ארץ" (תשובה תתאה)
42 ו"שמים" (תשובה עילאה)]³⁰.
43 ועל פי המבואר לעיל (סעיף ג) אשר התשובה דעשרת
44 ימי תשובה בכלל ושבת תשובה בפרט היא העבודה
45 דתשובה עילאה, הנה מובן כי בימים אלו על האדם להיות
46 "קרוב לשמים" - העבודה דתשובה עילאה³¹.
47 ובזה יובן איך שביכולת כל אדם להגיע למדרגה
48 זו ד"קרוב לשמים".
49 והביאור: זה שעבודת עשרת ימי תשובה היא
50 תשובה עילאה, אינו בא מצד האדם העובד, אלא מצד
51 הכח שנותנים מלמעלה. וכדרשת חז"ל³² על הפסוק
52 "דרשו הוי' בהמצאו גו' בהיותו קרוב" - "אלו עשרה
53 ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים", דבימים אלו
54 הרי הקב"ה "קרוב" - "קרוב המאור אל הניצוץ"³³,
55 שזה פועל על ה"ניצוץ" שיימשך (זאל זיך ציען)
56 למקורו - המאור.
57 ולכן אף שבכל ימות השנה צריכה להיות העבודה
58 בסדר והדרגה - מקודם תשובה תתאה, ורק אחר כך
59 להגיע לתשובה עילאה, הרי בעשרת ימי תשובה יש
60 נתינת כח מלמעלה לכל אחד ואחד שיוכל להגיע להיות
61 "קרוב לשמים" - תשובה עילאה.
62 ומעלה מיוחדת בקביעות אשר שבת תשובה בא
63 תיכף אחרי ראש השנה, ושבוע הימים בין ראש השנה
64 ליום הכיפורים מתחיל ביום השבת - דכיון דשבת
65 "מיניה מתברכין כולא יומין"³⁴, הרי זו נתינת כח
66 מיוחדת שגם העבודה דכל שאר העשרת ימי תשובה
67 תהיה במדרגת תשובה עילאה דיום השבת.

(משיחות שבת תשובה תשכ"ב, תשכ"ז)

(29) לקו"ת שה"ש ד"ה כי כאשר השמים החדשים (מט, ג).

(30) לקו"ת שם (שם, ב"ג) וביאורו (נ, ג ואילך).

(31) ראה לקו"ת שם (ג, סע"ב-ג).

ועד"ז בד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות (ראה לעיל הערה 7). הרי מובן שהתשובה היא באופן נעלה עוד יותר (שהרי מעלין בקודש). ולכאור' חידוש גדול הוא לומר שהיא למע' מהתשובה דעש"ת ויוהכ"פ, וכהלשון (ראה הערה הנ"ל): "איצטער ערשט דארפן תשובה טאן". רצ"ע בכ"ז.

[מה שלא נתבאר מעלה זו* דד' ימים אלו בפירוש בש"ס ופוסקים - י"ל שהוא ע"ד המבואר בנוגע להקפות שלא נזכרו בתשוב"כ ולא בש"ס כו' (לקו"ת סוכות פ, ג. סיור אדה"ז רסט, ב)].

(32) ישע"י נה, ו.

(33) ד"ח יג, רע"ד. כא, סע"ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ"ה.

(34) זח"ב סג, ב. פח, א.

נוסח התפלה - תפילות ראש השנה

לחיים טובים ולשלום¹

שלשה דברים אלו נמשכים על ידי תקיעת שופר.
חיים — הוא גבורה, כמו שכתוב² מעוז חיי, והוא
נמשך על ידי שברים, שכנגד יצחק³, גבורה.
טוב — הוא חסד, כמו שכתוב⁴ אך טוב וחסד, והוא
נמשך על ידי תקיעה, שכנגד אברהם, חסד.
שלום — הוא תפארת, העושה שלום בין חסד
וגבורה, והוא נמשך על ידי תרועה, שכנגד יעקב,
תפארת.
ומקדימים חיים לטוב, כי בראש השנה מדתו של
יצחק, גבורה, היא העיקר.

(ליקוטים ואגרות עמ' ר-רא)

ה' גבור מלחמה⁵

יש לבאר השייכות של מלחמה לראש השנה.
מלחמה — היא משם אלקים, גבורה.
מלחמ"ה — גימטריא קכ"ג, היינו ק"כ צירופי שם
אלקים וג' אותיות דין⁶.
ומלחמה דקדושה, מה שהנלחם נכבש תחת יד
הלוחם, היא המתקת הדינים והגבורות, וגם כללות
ענין ראש השנה הוא המתקת הגבורות.
רא"ש השנ"ה — גימטריא עשר פעמים אלקי"ם
ואחד יותר, רמז להמתקת הגבורות⁷.

(ליקוטים ואגרות עמ' שיא)

לשנה טובה תכתב ותחתם⁸

סתם שנה טובה — היא ברכת המזון, שיהיה המזון
לטובה ולשובע. ועל דרך ברכת השנים בשמונה עשרה,
שהיא ברכת המזון.
ואנו מבקשים שהכתיבה והחתימה תהיינה לשנה
טובה, מזון לטוב, על ידי תקיעת שופר שלמחרת.

זהו שקישרו רז"ל⁹ תקיעת שופר לרדיית פת
(ששתיהן חכמה ולא מלאכה), כי על ידי תקיעת שופר
נמשך פת, כמאמר¹⁰ כל מזונותיו של אדם קצובים לו
מראש השנה (על ידי תקיעת שופר שבו).

(ליקוטים ואגרות עמ' רלח)

לשנה טובה תכתב ותחתם

בדרך פרט, הכתיבה היא בראש השנה והחתימה
ביום הכפורים, כמאמר¹¹ בראש השנה יכתובן וביום
צום כפור יחתמו. אך בדרך כלל, הן הכתיבה והן החתימה נעשות
בראש השנה, כמאמר¹² צדיקים גמורים נכתבין
ונחתמין לאלתר לחיים.
וכמו שאומרים כליל ראש השנה, לשנה טובה תכתב
ותחתם.

וממה שאומרים זה כליל ראש השנה, ולא ביום,
מוכח שהכתיבה והחתימה לטוב נעשית עוד לפני
תקיעת שופר, כליל ראש השנה, אך גמר הדבר הוא
על ידי תקיעת שופר, שעל ידה עולה הקב"ה מכסא דין
ויושב על כסא רחמים¹³.

(ליקוטים ואגרות עמ' רי)

(9) ראש השנה כט, ב.

(10) ביצה טז, א.

(11) תפלת מוסף של ימים נוראים.

(12) ראש השנה טז, ב.

(13) ויקרא רבה פכ"ט, ג. ולהעיר מענין הסליחה, דלכאורה פשוט

שיום הסליחה הוא יום הכיפורים, ובכל זה אמרו רז"ל (מדרש תהלים קל, ד) הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה. ובספר המאמרים תר"ל עמ' חצור: עיקר הסליחה נאמר ביום הכיפורים, אך הסליחה מתחלת בראש השנה (לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 533).

ולהעיר משלחן ערוך אדמו"ר הזקן (או"ח סו"ס תקפב): נוהגין שכל אחד ואחד אומר לחברו לשנה טובה תכתב (ואינו מזכיר חתימה). . אין לומר דבר זה ביום ב' של ראש השנה אחר חצות היום, לפי שכבר נגמרה הכתיבה של ראש השנה (כתיבה ולא חתימה). אבל למנהגנו (על פי מה שכתב אדמו"ר הזקן בסידורו) לומר לשנה טובה תכתב ותחתם, הרי ביום ב' אחר חצות היום (שאז אין לומר דבר זה) כבר נגמרה גם החתימה.

ועל פי מ"ש אאמו"ר אולי יש מקום לאמירת לשנה טובה תכתב ותחתם גם כליל ב', קודם תקיעת שופר דיום ב', כיון שגמר ושלמות הכתיבה והחתימה לטוב הוא על ידי תקיעת שופר דיום ב', משא"כ ביום ב' אחר חצות (לאחרי תקיעת שופר) אין לומר דבר זה, לפי שכבר נגמרה הכתיבה והחתימה.

ועל פי זה יומתק שבסידור כותב רק נוהגין כליל ראשון של ראש השנה לומר לחברו לשנה טובה תכתב ותחתם (ואינו מוסיף אודות הזמן שאין לומר דבר זה), ובשלחן ערוך מוסיף ואין לומר דבר זה ביום ב' אחר חצות.

ועדיין צ"ע (ספר השיחות תנש"א ח"א עמ' 37).

(1) שם.

(2) תהלים כז, א.

(3) זח"ג נד.

(4) שם כג, ו.

(5) תהלים כד, ח. — תפלת ערבית של ראש השנה.

(6) מאורי אור מערכת מלחמה.

(7) ועיין אגרת הקדש סי"ד.

(8) ברכת ליל ראשון של ראש השנה.

♦ יום ראשון כ"ו אלול ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"ס 9' האזינו תשד"מ – התוועדות
תשד"מ א עמ' 50)

האזינו השמים . . ותשמע הארץ (לב, א)

לפי שהיה משה קרוב לשמים . . אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ . . אמר ותשמע הארץ (ספרי)
יש לשאל, מדוע לא הביא רש"י את דברי הספרי, שמוסיפים באור בלשונות הפתוח. ויש לומר, ויש לומר, שרש"י אינו יכול לבאר לדרכו, דרך הפשט, שהאזנה היא מקרוב ושמיצה מרחוק, שהרי למדנו בפרשת בראשית (ד, כג) ויאמר למך לנשיו, עדה וצלה שמען קולי, נשי למך האזנה אמרתי - הרי מצינו את שתי הלשונות בקרוב מקום. אור החיים

(ב) יערר במטר לקחי תול - בפסם כמטרא או לפני

נשמתו של משה הוא שאמרו תול"ל לפי שהיה קרוב לשמים פי עצמותו בארץ ידבר ואין להכחיש המיוחס:

עוד נתפנן שדבר עם שני הרפכות שמעם בניו האדם, אחד חלק הרוחני שיתחס בשם השמים, ואחד חלק הגופני שיתחס בשם הארץ, וכדרך שרמזו רבותינו ז"ל (סנהדרין ז"א:) בפסוק (תהלים י) יקרא אל השמים מצל וגו', וכשדבר לרוחניות שבאדם קרא אליו ואמר האזינו השמים פרוש חלקי השמים שלהיותם טמונים בנסתר לזה קראם להאזין, ואמר כנגדו דבור קשה פי הנפש תסבל מרות בעניני הבוה"א כי תפיר חיובה, ונגד הגוף שהוא בנגלה אמר ותשמע הארץ פרוש חלקי הארץ אמרי פי כי הגוף להיות טבעו רחוק מהמשפלות צריך אמירה רפה לשמע:

עוד נתפנן לדבר עם הדרגות הנמצאים בישאל, אחד הם גדוליהם וראשיהם, ב' הם המון העם שאין להם שם בעם, וכן לגדולים בשם שמים שהם במדרגה גדולה, והקדימם, ודבר להם בצווי האזינו השמים, ואחר כך אמר ותשמע הארץ פרוש מעצמם ישמעו ההמון הנמשלים לארץ כשיקרא גדוליהם הולכים בדרך נכון, וכאומנם ז"ל (והר"ב לו:) וזה לשונם אי רישא דעמא אתתקן כולא אתתקן:

עוד ירמז אם יאזינו דברי תורה אז יהיו נקראים שמים, והוא אומרו האזינו בזה אתם נחשבים שמים, על דרך אומרו (תהלים פ"ב) אני אמרתי אלהים אתם, וכמו שהאזינו בפרשת בראשית (י' ג) ששל ידי מעשה הצדיקים גם החמק מהפכים אותם ועושים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כפשט הענין לזה קרא להם משה שיטו אונם ואמר להם האזינו פרוש הטו אונכם לשמע דברי, ולא רצו אמר ותשמע פרוש מעצמה בלא השת' און כי לפניו היא עומדת ויכולה לשמע חתוף המאמר היצא מפיו, והוא אומרו אמרי פי להיותה כל כך קרובה אצלו:

ולדרך זה הרוחני ישוב כל הדקדוקים כי לפי שאחד רחוק ואחד קרוב לזה חלק ההקצרה לכל א' כפי הראוי לו, לרחוק קרא שיטו אונם והתנה על עצמו לקרא בקול גדול והוא אומרו ואדברה, ולקרוב כפי הראוי לו, העירו שגם אליו ידבר אלא שאינו צריך לקריאה כי מעצמו ישמע הגם שלא יקרא בקול גדול אלא בחתוף אותיות מפיו תשמע בו:

ולדרך זה יתישבו דברי ישעיה שאמר שמעו שמים והאזיני ארץ שנתן שמיצה לשמים הגם שהם רחוקים ממנו והאזינה לארץ הגם שהיא קרובה, הטעם הוא כמו שגמר אמר ישעיה עצמו ואמר כי ה' דבר פרוש טעם שאמר בסדר זה להם כי ה' דבר ובערך המדבר שהוא הקדוש ברוך הוא יותר הם קרובים השמים דתתיב (תהלים קט"ו) השמים כסאי שמים לה' ותתיב (ישע' ס"ו) השמים כסאי והארץ הדם רגלי, ולזה אמר שמעו שמים מה שדבר ה' כי אינם צריכים השת' און, והאזיני ארץ להיותה רחוקה צריכה להשת' אונה לשמע:

ואולי שתבת האזינו יצדקו בה שני הדרכים על זה הדרך בערך בחינת פה משה המחמק האותיות תהיה הפונה בדרגתו, ובערך נשמתו שהיא הרוחניות תהיה הפונה בדרגת רבותינו ז"ל, והדברים מוכיחים כן ששל

לב (א) האזינו השמים אציתו שמיא ואמלל ואדברה ותשמע הארץ ותשמע ארעא אמרי פמי: אמרי-פי:

כ"ו האזינו השמים • שאני מתרה בהם בישאל, ותהיו אתם עדים בדבר שכן אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: 'אני בשר ודם, למחר אני מת, אם יאמרו וישאל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם?' לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קמים לעולם. ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא) "ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה", ואחר כך: "ואבדתם מהרה", על ידי העובדי כוכבים.

(א) האזינו השמים וגו'. יש להעיר ראשונה למה אמר ואדברה ולא אמר על זה הדרך האזינו השמים דברי, ב' למה לא כלל אותם יחד ויאמר האזינו השמים והארץ או שמעו שמים וארץ, ג' למה לשמים אמר לשון שמיצה, ובעיני למה ולארץ אמר לשון צווי האזינו לנוכח ולארץ אמר ותשמע שהיה לו לומר ושמע הארץ, ה' למה לשמים אמר ואדברה דבור קשה ולארץ אמר אמרי פי אמירה רפה, ו' למה דקדק לומר אמרי פי ולא אמר אמרי:

וראינו לרבותינו ז"ל (ספרי) שאמרו משה שהיה קרוב לשמים אמר האזינו השמים וגו' ישעיה שהיה רחוק מן השמים אמר (א' ב') שמעו שמים ע"כ, ולדבריהם נתישבו קצת מהדקדוקים לא כלם, וחזן מדרבם נראה לומר, וקדם נשכיל על דבר משמעות תבת האזינו, והנה היא סובלת שני דרכים, אחד השה און, והשני תאזין און, לדרך הראשון יגיד שהשומע רחוק וצריך להטות אזנו כדי שיוכל לשמע שבלא השת' און אינו יכול לשמע, ולדרך השני יגיד שכל כך און השומע קרובה למשמיע שלזה אמר האזן, ודרך זה בו בחרו תול"ל, וכיון שהמלה סובלת גם כן דרך ראשון ואין הכרח אנו גוף בו ובה יתישבו כל הדקדוקים על נכון, והגם שרמזנו בדרך אחר, כבר אמרנו שש' פנים לתורה, ובענין האזנה יכולים לפרש הגם שהיה הפרוש מנגד לדבריהם כל שאין הנגוד בדרך חלקה, ומה גם שיש לנו להסביל שני הדרכים בפסוק כאשר אבאר בסמוך, הנה הדרך שאנו מניחים בו כל הדקדוקים הוא על זה הדרך, לפי שהשמים הם עליונים

מגדלין את לומדיהון. וְכַרְבִּיבִים • טפי מטר. וְנִרְאָה לִי עַל שֵׁם שִׁירָה פָּחַץ נִקְרָא רַבִּיב כְּמוֹ דְּאַתָּה אָמַרְתָּ (בראשית כא) "וְרָבָה קִשְׁתָּ". דָּשָׁא • ארברי"ן (גראוויזיכס), עֲטִיפַת הָאֶרֶץ מִקְסָה בִּרְיָק. עֶשֶׂב • קלח אחד קרוי עֶשֶׂב, וְכָל מִין וּמִין לַעֲצֻמוֹ קְרוּי עֶשֶׂב. אור החיים

(ג) כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִּאֲרִי בִשְׁמֵא דְיָ אֲנָא מַצְלִי הָבוּ רַבּוּתָא קְדָם גִּדְּלָל לְאַלְהֵינוּ:

אַלְהָנָא:

כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא • הרי 'כי' משמש בלשון 'כִּפְאָשֵׁר', כמו (ויקרא כא): "כִּי תְבוֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ", כִּפְאָשֵׁר וְאָזְכֵּר שֵׁם ה', אֲתֵם הָבוּ גִדְּלָל לְאַלְהֵינוּ וּבְרַכּוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁעוּנִין: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ", אַחֵר בִּרְכָה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ (תענית טז) • אור החיים

בְּמִלְ אֲמַרְתִּי בְּשִׁעִירִם יִתְקַבֵּל כְּטִלָּא מִימְרֵי בְּרוּחֵי מִטְרָא דְנִשְׁבִּין עַל דְּתָאָה וּבְרִיִּסִי מִלְקוּשָׁא עֶשֶׂב:

כִּי יַעֲרָה בְּמִטְרָא • זו היא העדות שתעידו, שְׁאֵנִי אֹמֵר בְּפִנְיָכֶם, תוֹרָה שְׁנַתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהיא חַיִּים לְעוֹלָם, כְּמִטְרָה הִזָּה שֶׁהיא חַיִּים לְעוֹלָם, (ספרי) כִּפְאָשֵׁר יַעֲרָפּוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמִטְרָא • יַעֲרָף • לִשׁוֹן יִטִּיר, וְכֵן (תהלים סח) "וְיַרְעִפוּן דִּשְׁוֹן", (לקמן ג) "וַיַּעֲרֹפוּ טַל" • תַּזְלָ כְּטִלָּא (ספרי) שֶׁהַכֵּל שֶׁמְחִים בוֹ, לִפִּי שֶׁהַמִּטְרָה יֵשׁ בוֹ עֲצָבִים לְבָרִיּוֹת (ספרי) אַחֲרֵיהֶם: יֵשׁ עֲצָבִים בוֹ, כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְרָכִים וְכִי שֶׁהִיָּה בּוֹרוֹ מִלֵּא יָיו • בְּשִׁעִירִם • לִשׁוֹן רוּחַ סַעֲרָה כְּתִרְגוּמוֹ: 'כְּרוּחֵי מִטְרָא', מֵה הַרוּחוֹת הַלָּלוּ מִחֲזִיקֵין אֶת הַעֲשָׂבִים וּמִגְדְּלִין אוֹתָם, אִף דְּבָרֵי תוֹרָה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במלות שונות לקחי אמרתי, כְּנִגְדִּי שְׁנֵי תוֹרוֹת תוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, כְּנִגְדִּי תוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב אֲמַר לִקְחֵי שֶׁהַתְּנִיחַ מִיָּד מִשָּׁה כְּתוּבָה בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, וְהִגֵּם שְׁלָא גִתָּן אֱלָא עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת, בְּהֵם כְּלוּלִים כָּל מֵה שֶׁכְּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה כְּמִאֲמָרָם ז"ל (במד"ד פ"ג):

וְכִנְגִּדִּי תוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה אֲמַר אֲמַרְתִּי שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁנִּמְסְרוּ בְּמִאֲמָרָא פֶּה אֶל פֶּה, וְכִנְגִּדִּי לַתּוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב מִטְרָא וְלַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה טַל, לִפִּי שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב הִיא הַעֲקָר וְיִסוּד כָּל דְּבָר, וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הֵם תִּקְוָנִים וְדִקְדוּקִים שֶׁאֵינֶם מִפְּרָשִׁים בֶּה אֱלָא נִרְמְזִים, וְהוּא עֲנָן שֶׁלִּקְחָה כְּתוּבָה בְּדִמְיוֹנָה שְׁדִמָּה תוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב לְמִטְרָא שֶׁהוּא יִסוּד וְעֲקָר הַכֵּל, וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה לִטַּל שֶׁהוּא תִקְוָנָה וְהַעֲמָדָה מֵה שֶׁעֲשֵׂה הַמִּטְרָא כְּמוֹ שֶׁהִיא תוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה לַתּוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב:

עוד ירצה על דרך אומרים אנשי אמת (באר היטב אור"ח סי' רל"ח בשם האר"ז) כי מצות עסק תורה שכתב אינה אלא ביום ולא בלילה, וכן אמרו בבביתא (מדרש תהלים) שמשוה באותן מ' יום שהיה אצל ה' היה מכיר בין היום ללילה מהלמוד שהיה ה' מלמדו כשהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה, ויש טעם בדרך שאין למוד מקרא בלילה:

ולזה כנה תורה שכתב למטר שאינו תמיד אלא בימות הגשמים אצל לא בימות החמה, וצא וילמד מה שארע לרבא (תענית כ"ד): על שהטריח להוריד גשמים שלא בעתם, כמו בן המקרא הוא דוקא בזמנו שהגביל לו יום ולא לילה, ודמה תורה שבעל פה לטל כמו שהטל לא מפסיק קצין וחרף יומם ולילה כמו בן תורה שבעל פה אין לך זמן שאינו זמנה, ואל תקשה שהטל יפריחנו והשמש כי אין המניעה מצד הטל:

בשעירם וגו'. יתבאר על דרך אומרים בבביתא (מדרש משלי י') אמר רבי ישמעאל כשמצמידין את האדם בדין אם יש בידו

אותו צורה, ועל ידי מעשה הרשעים מהפכים הצורה לאחר, וכבר אמרנו כי הצורה תתיחס בשם שמים והחומר יתיחס בשם ארץ, ואומרו ואברהם פרוש לא בשעת הטובה לבד תאזינו אלא אפלו בשעה שיצטרך קשות בתוכחות על צון צריכין להאזין:

ואומרו ותשמע הארץ. וגו' פרוש שאפלו אחר פירוש הנפש מהגוף ותשאר בחי' הארץ לבדה אף על פי כן תשמע הארץ אמרי פי, פרוש על דרך אומרים בספר הזהר (ו"ח בראשית כ') וזה לשונו צאניה וראניה וגו' עתידה בת קול לאתערב בכל ציונה וציונה בבתי קברים ואומרת צאניה וראניה פוקו מתחות בלאותא דעפרא ואתערבו משנתכון בגות ציון כמה דאת אמר מה הציץ הלז ע"כ, הוא המאמר שמבטחין ה' לצדיקים שישמע גופם אחר שיהיה בארץ, והוא אומרו ותשמע הארץ אמרי פי, וממוצא דבר אתה למד שמי שלא יאזין דבר ה' לא ישמע גופו השוכן בארץ את קול הכרוז ההוא ולא יהיה צפור ננצר:

(ב) יערף במטר לקחי. פרוש על דרך אומרים ז"ל (אבות פ"ג) אם אין קמח אין תורה וכו', יבון הכתוב במאמר זה כי כמו שה' נותן מטר לזון ולפרנס כמו בן צריכין הם ללמוד תורה, וזה שעור הכתוב ישיף כמו שאני משיף המטר לקחי, ובאלו אמר יערף לקחי במטר, שאין הקדוש ברוך הוא שואל מהאדם ללמוד תורה עד שמכין לו כדי פרנסתו, וממוצא דבר אתה למד שאם לא ישיפו מפייהם טפי תורה אין חפץ ה' לתת מטר, והוא מה שפרשנו במאמר התנא אם אין קמח אין תורה פרוש אם ראינו שאין קמח דע שאין תורה, וטעם שכנה התורה לשון זה יערף, לרמות למעשה המטר שהוא משיף: עוד ירמו כי בדרך שהמטר מניעתו תסובב מיתה להאדם כמו כן מניעת התורה תערפנו, על דרך אומרו (ישעי' א') אם תאבדו וגו' ואם תמאנו וגו' חרב וגו', וכפל לומר

מקרא שואלין ממנו למה לא שנה ואם יש בידו משנה שואלין ממנו תלמוד וכן על זה הדרך, הנה מעמק דברי הבביתא מוכיחים הדברים שמי שיש בידו מקרא אין שואלין ממנו מעשה מרובה אלא מדרגה אחת כפי יכולתו יותר ממה שטרם שאליו היה לטרם גדר למעלה מזה, והוא אומר בשעירם וגו' וכרביבים וגו' פרוש כשעור שימטיר ה' טפין קטנים על הדשא שהוא קטן וכרביבים שהם טפין גדולים ועבים עלי עשב שהוא גדול שיכול לסבל בדמיון זה מצוות התורה כל אחד כפי כח שיכול להשיג, ויש בזה להקל ולהחמיר להקל על מי שאינו יכול להשיג יותר, ולהחמיר על מי שיכול הרבה ששואלין ממנו הכל ואפלו מעשה מרובה:

(ג) כי שם ה' אקרא. הבנה כי הדבר אשר אליו יבון במאמרו הוא שם ה' על דרך אומרים ז"ל (זהר ח"ג ע"ח): כל התורה כלה שמוחית של הקב"ה, ועליה הוא אומר יערף במטר לקחי שהיא התורה שהיא שמו יתברך ופרש אקרא מלשון יקר:

עוד רמז שהגם שתלה להם עסק התורה בטל ומטר לא תהיה הכונה בלמוד על זה, אלא לקרות בספר תורת ה', והוא אומרו כי פרוש יהיה טעם שם ה' אקרא פרוש לקרות בתורתו שהיא שמו יתברך כדי שישתן גדל לאלהינו, וזו תקרא תורה לשמה לגדל ולפאר שם כבודו, ואומרו אקרא הוא מה שיעשה כל אחד מהם, או על דרך אומרים ז"ל (זהר ח"ג ע"ח) שפפשות כל עוסקי תורה עד גיוצאי משה ולא דור המדבר לבד אלא עד סוף כל הדורות כל העוסק בתורה ברוך הוא במשה, ולזה כנה עסק התורה של ישראל אליו ואמר אקרא ויהב:

עוד ירצה אומרו כי שם ה' וגו' נתינת טעם להנאמר אחר כך שהוא דבר גדל לאלהינו, והוא על דרך מה שאמרו ז"ל (לקוט נח ט"ב) בפסוק (תהלים כ"ב) ישב תהלות ישראל שלא

שיעור יומי ליום ראשון כ"ו אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת האזינו

בניו הנה ולא מומו. דור עקש. עקום ומעקל, כמו: (מיכה ג) "ואת כל הישרה יעקשו", ובלשון משנה: 'הלדה ששניה עקומות ועקושות'. ופתלתל. אנטורטילי"ש (פערדרעהט, פערוויקעלט), פפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל. פתלתל. מן התבות הפפולות, כמו: ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל. אור החיים

(ו) ה' ליהוה תגמלו-זאת עם נבל ולא חכם הלוא-הוא אביר קנה הוא עשך ויכננה: והא קדם יי אתון גמלין דא עמא דקבילוי אורייתא ולא חסימו הלא הוא אביר קנה ואת די לה הוא עביר ואתקנה:

כ"י ה' הלה תגמלו-זאת. לשון תימה, וכי לפניו אתם מעציבין, שיש בידו ליפרע מכם, ושהטיב לכם בכל הטובות? עם נבל. ששכחו את העשוי להם. ולא חכם. להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב ולהרע. הלוא-הוא אביר קנה. שגננה בקו הסלעים ובארץ חזקה, שתקנה בכל מיני תקנה. הוא עשך. אמה באמות. ויכננה. אחרי כן בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים, מכם נביאים ומכם מלכים, כך שהכל תלוי בו. אור החיים

(ד) הצור תמים פעלו פי תפיא עובדוהי ארי כל ארחתה דינא אלהא מהימנא דמן קדמוהי עולה לא נפק דמן קדם ופי וקשיט הוא: הוא: כ"י הצור תמים פעלו. אף על פי שהוא חזק, כשמביא פרענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא פי אם בדין, פי תמים פעלו. אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואף על פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו. ואין עול. אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה. צדיק וישר הוא. הפל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר להם. צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו. אור החיים

כ"י שחת לו לא בניו מומם ה תבילו להון לא לה בניא די פלחו לטענתא דרא דאשניו עובדוהי ואשפניו: כ"י שחת לו וגו'. כתרגומו: תבילו להון ולא ליה. בניו מומם. בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא מומם. בניו מומם. מומם של

(ה) שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: דאשניו עובדוהי ואשפניו:

כ"י שחת לו וגו'. כתרגומו: תבילו להון ולא ליה. בניו מומם. בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא מומם. בניו מומם. מומם של

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הדין נכו', וזה בתחלה אכל אחר כך וישר פרוש ישר לפני משורת הדין כאומרים ז"ל (כ"מ ט"ז) בפרוש פסוק ועשית הישר והטוב (לעיל ו' ט"ח):

(ה) שחת לו לא בניו. פרוש בשמחיתים דרשם גורמים רעה לעצמם, ומה רעה גורמים לא בניו פרוש שאינם נקראים בני אל חי כאומרים ז"ל (כ"ב י'). כשישראל הולכים בדרך של מקום נקראים בנים וכשאין הולכים נכו' נקראים עבדים, והוא אומר שחת לו שלא יקראו בניו של הקדוש ברוך הוא, ואומר מומם לפי שיש מקום לומר סוף סוף יגיע הדבר לאב מום הבנים ח"ו, לזה אמר מומם פרוש המום מהם בא לא מאבינו כי הוא ברא את האדם ישר, ויכמור הנביא (ישעיה' ה) כיום הנה וגו' וינקהו ויסקלהו וישעוה שרק וגו' וינקו לעשות ענבים וגו', והוא אומר מומם פרוש המום מהם בא, ופרוש מום על דרך אומרים ז"ל (סוטה ג') אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, שהוא רוח רעה והיא תקרא מום בסוד אומר (לעיל ט"ח) מום רע, והמשכת חלק זה הרע אינו אלא מצד מעשה האדם:

דור עקש ופתלתל וגו'. שאם יהיה עקש לבד, דברי התורה תשים המעקשים למישור, ומי גרם לזה שנשחת היותו עקש ופתלתל פרוש מתחזק בעקשותו, פאשר עינינו רואות בדורות הללו מיני אפיקורסות דרך עקש וכשאדם מניח עקשותיהם הם מתחזקים באחרות עקשים קשים, וזה אבדן מולדת בית: (ו) הלה תגמלו זאת. אמר לשון גמול להעיר שבמקום שיגמלוהו טובות כעל כל אשר

הצדיק עד שנתחייב בהם ולא הביא טובה על הרשעים אלא אם נכו לה כפי מעשיהם: וגמר אמר אל אמונה וגו' ואמר רבותינו ז"ל (ספרי) אל אמונה לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואין עול לשלם לרשעים צדקתם בעולם הזה, והפנה במאמר זה על פי דבריהם שאמר (מדש תהלים ד') בפסוק נתת שמחה בלבבי מצת דגנם ותיירושם רבו שאמר דוד כי מצת שראה שלות הרשעים נשא קל וחמר בעצמו ומה לאלו שהם עוברי רצונו כך וכו', והוא אומר אל אמונה פרוש יצדיק הצדיק אמונה שכרו בה' כשיקרא מדת ואין עול שהוא שכר הרשעים שבעולם הזה על מעוט זכותם: צדיק וישר הוא. פרוש כי האדון ה' צבאות ברא העולם במשפט דכתיב (משלי כ"ט) במשפט יצמיד ארץ, ואמר ז"ל (פנחמא שופטים) שנשבע ה' שיעמד העולם על המשפט, אכל מצינו לו י"ג מדות שכלם רחמים, ואם נשבע על המשפט מה מקום לרחמים, אכן הסדר הוא על זה הדרך כי מתחלה כשיושב על המשפט הוא מעמיד המשפט על תלו וכשאם להשתלם מתרצה ברחמים ומתפס: בתחנונים, והוא על דרך אומר (תהלים קמ"ה) צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו פרוש כשהוא בא להדריך דבר הוא מרבינו על קו הדין, אכל במעשיו פרוש בשעת מעשה כשאדם ומתחנן אל רחום וחנון ורחמיה, והוא אומר צדיק וישר הוא פרוש צדיק על קו הדין, ובפרוש רש"י במה שאמר בגמרא (ע"ו ר'). ודלמא נח טרפה הוה ומתחנן תמים כתיב ביה ומקשו ודלמא צדיק בדרךיו תמים במעשיו ופירש (רש"י) צדיק בדרךיו על פי

ישוב ה' על פסא התהלות עד שאמר צבא השמים ברוך ה' אלהי ישראל ולא היה לו נחת רוח כשאמר לו אלהי שמים וארץ ואלהי המלאכים, ולזה בא דבר הטוב כאן ואמר הבו גדל ומעלה לדבר זה שאינו חפץ לקרא אלא אלהינו, והוא אומר לאלהינו כי באמצעות שקוראים בתורה שהוא שם ה', והוא אומר כי שם ה' אקרא בזה בשמחתי העליונים ואומרים ברוך ה' אלהי ישראל שבח זה יש בו גדלה ושבח, מה שאין כן בשאין ישראל עוסקים בתורה ואומרים המלאכים ברוך ה' אלהי ישראל שבח זה גרוע מאד משה משה וישתקע הדבר שהרי הם מכחישים חס ושלום בשאין עוסקין בתורתו שבאמצעותה חס אלהות עלינו, ורבותינו ז"ל דרשו הרבה דרשות (ספרי) ובפשיט וגו': (ד) הצור תמים פעלו. פרוש לפי שקדם ואמר ששקט התורה יסובב טל ומטר, לזה העיר שאם האדם עסק בתורה ומזונותיו קשים ולחם אין, או שרואה אדם שאין עליו על תורה ומאס בלומדיה ומודרין לו במדה גסה אכול ושבוע והותר פניו וסגורו ללומדי תורה ונהפך הוא, לא מפני זה יבעט ותגלד בו ח"ו מינות אלא יצדיק הדין עליו ויאמר ה' אמת ודינו דין אמת, והוא אומר הצור פרוש לשון תקף וחזק וזה יגיד אל יד ה' הורדה באדם אף על פי כן תצדיק ותאמר תמים פעלו, זה כנגד מה שרואה את שדרכו למד בגסה של טובה ומדרד בדקה, וגמר אמר כי כל דרכיו משפט כל בזה גם את שדרכו למד טובה בדקה ומדרד לו בגסה, כי כל דרכיו משפט פי לא הביא יסורין על

♦ יום שני כ"ז אלול ♦

כ"ז"א • בהנחל עליון גוים • כשהנחיל הקדוש ברוך הוא למקעיסיו את חלק נחלתם, הציפם ושיטפם. בהפרידו בני אדם • כשהפיץ דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא יצב גבולות עמים, קימם ולא אבדם. למספר בני ישראל • בשביל מספר בני ישראל, שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שיירדו למצרים, הציב גבולות עמים שבעים לשון. אור החיים

(ט) כי חלק יהיה עמו יעקב • ארי חלקא דיי עמא יעקב ערב אסתגתה:

כ"ז"ב • כי חלק ה' עמו • למה כל זאת? לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת. ומי הוא חלקו? עמו, ומי הוא עמו? • יעקב חבל נחלתו • והוא השלישי באבות, המשלש בשלש זכות: זכות אבי אביו, וזכות אביו, וזכותו, הרי שלש, כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים. והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק.

(ו) זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביו ויגידו זקניו ויאמרו לה: ואדפר יומין דמן עלמא אסתפל בשני דר ודר שאל אביו ויחיו לה סבין וימרו לה:

כ"ז"ג • זכר ימות עולם • מה עשה בראשונים שהקעיסו לפניו. בינו שנות דור ודור • דור אנוש, שהציף עליהם מי אוקינוס, ודור המבול ששיטפם. דבר אחר: לא נתתם לבבכם על שעבר. בינו שנות דור ודור • להכיר להבא, שיש בידו להטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא. שאל אביו • אלו הנביאים שנקראו אבות, כמו שנקראו באלהיה: (מלכים ב) "אבי אבי רבב ישראל". וזקניו • (קדושין לב) אלו החכמים. ויאמרו לה • הראשונות. אור החיים

(ח) בהנחל עליון גוים • באסתגא עלאה עממא בפרשיתה בני אנשא קיים תחומי עממא למנן בני ישראל:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שהוא תקון עליון שפרשנו בו שנתן שכנתו בתוכנו ונבא אותנו אחר שאל אביו ויגידו אביו הם הנביאים, וכן פרשה רבותינו ז"ל (ספרי), וינגד וינגד שפרשנוה על הכנות עולם הבא אמר זקניו ויאמרו לה פרוש הם חכמי ישראל המפירים בהכנות הדבר והמשג לעולם הבא הם יאמרו לה:

(ח) בהנחל עליון גוים • פרוש כשהנחיל ה' ב"ה את הגוים לשירי מעלה זה יגיד אשר הם פחותים אצלו אשר לא רצה שיתכבנו לשמו ונתנם לשירי מעלה:

בהפרידו בני אדם. פרוש שלא מסר ה' כל האמות ביד שר אחד אלא הפרידם ונתן חלק לכל שר ושר, ואפן החלקה שפשה בהם כשיצב גבולם היתה למספר בני ישראל, פרוש יש לה לדעת כי כל מעשה ה' עשה זה לעמת זה וטוב ורע וכל נפשות שבנבראים נטעם ה' מב' אילנות אילן א' טוב וא' רע, אילן הטוב הוא אדם הראשון, אילן הרע הוא ס"מ אדם בליצל, וכשחטא אדם הראשון ונתערב רע בטוב חזרו להיות יוצאים מהלכות אדם הראשון גם נפשות רעות עד שיעצא נפש אחת טהורה שבה כלולות כל הנפשות הקדושות ונתקבר האילן הטוב מתדש וזה הוא יעקב אבינו עליו השלום, ולזה אמרו (ב"מ פ"ד) שפריה יעקב אבינו מעין שפריה דאדם קדמא ובהן הדברים:

ואילן זה יש בו ע' ענפים והם ע' נפש שיירדו למצרים, ואשר על פן באשר הפריד ה' האמות הציב גבולם למספר בני ישראל עשה מהם ע' כנגד ע' ענפי הקדש:

גמלם הנה הם משלמים רצה תחת טובה, ואומרו עם נבל ולא חכם ואין חכם הפפיות הנבל, לומר שהגם שיהיו עם נבל משבעם אם היו חכמים לא היו נבלים עם ה', כי הנבל יפיר שחושף מישר אף למחסור ולא יתנה נבל:

והוא מה שגמר אמר הלא הוא אביו וגו', סדר ד' חלקות, א' שהוא ברא את האדם וינגד זה אמר הוא אביו, שנית שקנה אותנו לעבדים במה שהוציאנו מיד פרעה ונתנה אותנו במדבר והביא אותנו לארץ מלאה כל טוב וינגד זה אמר קנה ג', שתמן אותנו תקון מעלה ורם בתת שכנתו בתוכנו ונבא אותנו, וזה תקון גדול שפשה אותנו כלי ראוי לקבל הנבואה, וינגד זה אמר עשך פרוש מעשה חדש מלבד הבריאה הקדומה במאמר אביו, ד' שתמן אותנו התפוננות הנצחי לזכות בו חיי עולם הבא שהוא העקר, והפננה בכל זה הוא שאין הנבל עושה נבלה עם גדר זה אם לא לצד היותו סכל והוא אומרו נבל ולא חכם:

(ז) זכר ימות עולם. אמר ד' חלקות כנגד ד' דברים שאמר בפסוק שלפני זה, כנגד אומרו הלא הוא אביו שפרשנו בו שהוא הבורא אמר זכר ימות עולם שהם ששת ימי בראשית שם ימצא כי הוא היוצר הוא הבורא, וינגד אומרו קנה שרמז ליציאת מצרים ושאר הטובות שבהם קנה אותנו אמר בינו שנות דור ודור שיתבונן במה שפעל ה' בשנים של ב' דורות שהם דור היוצא ממצרים ודור רביעי הנקנס לארץ ובהם יפיר מעשיו ויבדור לעם ישראל שבהם קנה, וינגד אומרו עשך

והפונה בזה כדי שתהיה כל בחינה ויבחינה של כל ענף מענפי הקדשה מושלת על שפנגדה בחלק הרע, וזה סוד (משלי ה') רגליה ירדות מות, שרגלים של הקדשה דורכים על ראשי הקלפה, ונמצאים ענפי יעקב שולטים ומולכים על האמות, ואמר כי חלק ה' עמו פרוש טעם לזה, להיות שהאמה אשר בחר לו ה' שיהיה הוא המושל עליה הם ישראל לזה נתפנו ה' והמליך ונשא את בני ישראל על כל האמות ובהם באשר הוא מולך על ישראל הנה הוא מולך על כל העולם כולו, ואומרו חלק ה' עמו וכן אל ישראל אחר שקבלו התורה שצאו לקרא בשם עם ה', ואומרו יעקב חבל נחלת שיהיה ראש הנחלה, והוא מה שהעירתיך אליו ברמז אומנם ז"ל שפריה יעקב כו':

עוד יבין לומר להיות שש"ב בחינות בנפשות, יש שבאה מעולם עליון ולזה יאמר חלק ה' פרוש חלק מה' ב"ה כבכול, ויש נפשות שבאות ממקום הנקרא נחלת שדי ולזה יקרא יעקב חבל נחלתו, וידקדק לומר חבל לרמז ענף גדול אשר גלי יודעי חן כי כל נפש החיני שבהם יש לה חוט א' דבוק עם שרשה והוא יוצא מהנחירים ודבוק בשרשו למעלה ומשם יונקת הנפש לחיות, ועל נפש הרשע אמר הכתוב (פסוק ט"ו) הכרת תכרת וגו' פרוש שאותו השרש הדבוק מהנפש למקום שממנו תצא יבחינה ה' ושוב אין לה יניקה וזו היא מיתה רח"ל, ובצדיקים נאמר (דברים ד') ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים וגו', והוא אומרו חבל נחלתו והבין:

של כפית הקר: הקב"ה זכה את ישראל בכטול משלם, הינו לא רק הבטול של הקדמת נעשה לנשמע, שבני ישראל קבלו על עצמם (ויש בזה, בדקות, תערכת של מציאות האדם), אלא גם הבטול של כפית הקר, שבא לגמרי מצד הקב"ה. אור החיים

(יא) **כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֵנּוֹ עַל־גּוֹזְלָיו** יא כְּנֶשֶׁר דְּמִחִישׁ לְקִנָּה עַל בְּנוֹתָי מִתְחַפֵּף פְּרִיס גְּדוּפָהי מְקַבְּלֶהוֹן מְנַטְלֶהוֹן עַל תְּקוּפָה אֲבִירוֹהִי: **יִרְחַף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׁאַהוּ עַל־אֲבִירָתוֹ:**

כ"י **כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֵנּוֹ** • נהגם ברחמים ובחמלה כְּנֶשֶׁר הָיָה רַחֲמֵי עַל בְּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְקֵנּוֹ פִּתְאֹם, עַד שֶׁהוּא מְקַשֵּׁק וּמְטַרֵּף עַל בְּנָיו בְּכִנְפָיו בֵּין אֵילָן לְאֵילָן, בֵּין שׂוֹכָה לְחִבְרָתָהּ, כְּדִי שִׁיעֲרוּ בְּנָיו וְיֵהָא בְּהֵן כַּח לְקַבְּלוֹ. **יַעִיר קֵנּוֹ** • יַעֲוֹר בְּנָיו. **עַל־גּוֹזְלָיו יִרְחַף** • אֵינוֹ מְקַבֵּד עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם, אֲלָא מִחֻפָּף, נֹגֵעַ וְאֵינוֹ נֹגֵעַ, אֲפִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, (איו"ב לו) שְׂדֵי לֹא מְצָאנֹהוּ שְׂגִיָּא כַּח, כְּשֶׁבֶא לִיתֵן תּוֹרָה, לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מִרוּחַ אַחַת אֲלָא מֵאַרְבַּע רֻחוֹת, שְׁנָאָמֶר: (להלן לג) "ה' מְסִינִי בֹא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, הוֹפִיעַ מִהֵר פֶּאֶרְן, וְאַתָּה מְרַבֵּוֹת קִדְשִׁי", (חבקוק ג) "אֲלֵה מִתֵּימָן יְבֹא", זו רוח רביעית. **יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ** • כְּשֶׁבֶא לִישָׁלֵן מִמְּקוֹם לְמִקְוֶה, אֵינוֹ נוֹטֵלֵן בְּרַגְלָיו כְּשֶׁאֵר עוֹפּוֹת, לְפִי שֶׁשָּׂאָר עוֹפּוֹת יְרָאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מְגַבִּיהַ לְעוֹף וּפּוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם, לְפִיכָר נּוֹשָׁאֵן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֲבָל הַנֶּשֶׁר אֵינוֹ יָרֵא אֲלָא מִן הַחַיִּי, לְפִיכָר נּוֹשָׁאֵן עַל כְּנָפָיו, אֹמֵר: 'מוֹטֵב שִׁינָס הַחַיִּי בִּי וְלֹא יִכָּנס בְּבִנִי', אֲפִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: (שמות יט) "וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים", כְּשֶׁנִּסְעוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהַשִּׁיגוּם (חזו"ט) עַל הַיָּם, הֵיוּ זֻרְקִים בָּהֶם חֲצִיִּים וְאֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת, מִיָּד: (שמות יד) "וַיִּסַּע מִלֶּאֱךָ הָאֱלֹהִים וְגו', וַיָּבֵא בֵּין מִחְנֶה מִצְרַיִם וְגו'": אור החיים

(י) **יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצוֹ מִדְּבַר יְסַבְּנָהוּ יִבְנֶנּוּהוּ יִצְרְנָהוּ בְּאִישׁוֹ עֵינָיו:** יִסְפִּיק צְרִיבִיהוֹן בְּאַרְעָא מִדְּבַרָא וּבֵית צִתּוֹנָא אַתָּר דִּי לִית מִנָּא אֲשֶׁרֶנוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְשִׁכְנָתָהּ אֶלְפִּנוֹן פִּתְגָמִי אֲוִרִיתָא נְטִרְנוֹן כְּכַבֵּת עֵינֵיהוֹן:

כ"י **יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצוֹ מִדְּבַר** • אוֹתָם מִצָּא לֹא נִצְמָנִים בְּאַרְצוֹ מִדְּבַר, שְׁקִבְלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמְלֻכוֹתוֹ וְעַל, מִה שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמַעֲלָא וְעָשׂוּ, שְׁנָאָמֶר: (לקמן לג) "וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, הוֹפִיעַ מִהֵר פֶּאֶרְן". **וּבִתְהוּ יִלֵּל יִשְׁמֹן** • אֲרָץ צִיָּה וּשְׁמָמָה, מְקוֹם יִלְתָּ תַנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אֲפִי שֶׁם נִמְשְׁכוּ אַחֲרֵי הָאֱמוּנָה, וְלֹא אֱמִירוֹ לְמִשְׁנָה: 'הִיאָר נִצָּא לְמִדְּבַרָתָהּ, מְקוֹם צִיָּה וּשְׁמָמוֹן? כְּעֵנָן שְׁנָאָמֶר: (ירמיה ב) "לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְּבַר". **יִסַּבְּנָהוּ** • שֶׁם סִבְבָּם וְהִקִּיפָם בְּעֵנִיִּים וּסִבְבָּם בְּדָגְלִים לְאַרְבַּע רֻחוֹת, וּסִבְבָּם בְּתַחֲתִית הַהָר, שְׁכִפְהוּ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית. **יִבְנֶנּוּהוּ** • שֶׁם, בְּתוֹרָה וּבִינָה. **יִצְרְנָהוּ** • מְנַחֵשׁ, שָׂרָף, וְעִקְרָב וּמִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים. **בְּאִישׁוֹ עֵינָיו** • הוּא הַשָּׁחַר שֶׁבְּעֵין שְׁהִמְאֹר וְיֹצֵא הִימָנוּ. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם: "יִמְצָאֵהוּ", "יִסְפִּיקָהוּ כָּל צִרְכּוֹ בְּמִדְּבַר", כְּמוֹ: (במדבר יא) "וּמִצָּא לָהֶם", (יהושע יז) "לֹא יִמְצָא לָנוּ הָהָר". **יִסַּבְּנָהוּ** • אֲשֶׁרֶנוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְשִׁכְנָתָהּ, אֲהֵל מוֹעֵד בְּאֶמְצַע וְאַרְבַּעַה דָּגְלִים לְד' רֻחוֹת.

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת לז עמ' 9)

וּסִבְבָּן בְּתַחֲתִית הַהָר שֶׁכְּפֹאָ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (רש"י לב, י) בְּגִמְרָא (שְׁבַת פח, א) אֵיתָא "וְאָמַר לָהֶם: אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה, מוֹטֵב; וְאִם לֹא, שֶׁם תֵּהָא קְבוּרַתְכֶם". אֲבָל מִרְשִׁי מִשְׁמַע שֶׁהִדְבָּר הָיָה בְּדֶרֶךְ חֲבִיה, לֹא בְּגִיגִית כְּפִיָּה. וְגַם בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ (יט, יז) כְּתִב רִשִׁי "שְׁנִתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְכִפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית", וְתוֹ לֹא. וְהִדְבָּר עוֹלָה בְּקִנָּה אַחֲדָה עִם הַפְּרוּשׁ הַפְּנִימִי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִד בְּאִישׁוֹן עֵינָיו, וְזֶה הָיָה אַחֲרֵי שֶׁהִנְחִילִם הַתּוֹרָה, וְלָזֶה קָבַע לִימֵר יִבְנֶנּוּהוּ וְאַחֲרֵי כֵן אָמַר יִצְרְנָהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו, וְהוּא טַעַם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְהֵבִין:

עוֹד יִרְצֶה אֹמְרוֹ יִבְנֶנּוּהוּ יִצְרְנָהוּ. עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל בְּמִסְכַּת שְׁבַת (בְּרֻכּוֹת נ"ד: ג') צְרִיכִין שְׁמִירָה וְא' מִהֶם הוּא תְּלִמִיד חֶסֶם, וְהַטַּעַם לְפִי שֶׁהַפְּזוּקִין מִתְקַנְאִים מִשְׁעֲלֵת בֵּין תּוֹרָה וּמִתְנַגֵּים בּוֹ, לָזֶה אָמַר יִבְנֶנּוּהוּ פְּרוּשׁ יִתֵּן לוֹ הַתּוֹרָה שְׁנִקְרָאת תְּבוּנָה לָזֶה חַל עָלָיו לְשִׁמְרוֹ כְּאוֹמְרוֹ יִצְרְנָהוּ וְגו':

(יא) כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֵנּוֹ. י"ל (ספרי) דְּרָשׁוּ מִה שְׁדָּרָשׁוּ בּוֹ, וְחוּץ מִדְּבָרֵיהֶם יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל (נִקְרָא פִי"ו) כִּי כְּשִׁינְשָׁל עוֹבְרִים רְצוֹנוֹ אֵין בְּעַל הַדֵּין נֹגֵעַ בְּנִפְשׁוֹת תַּחֲלָה אֲלָא מִתְחִיל לְהַעֲרִיר בְּנִגְעֵי בְּתִים אַחֲרֵי כֵן בְּנִגְעֵי בְּגִידִים וְכו', וְהוּא מֵאֲמָר כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֵנּוֹ כְּמוֹ כֵּן ה' מְעוֹרֵר בְּנָיו, גַּם מְעוֹרְרֵם כְּפִי הַיָּלֵל שִׁירְכֵלוּ עֲמוּד בּוֹ כְּאוֹמְרָם ז"ל (בִּי"ד נ"ה) שְׁאֵין ה' מְנַסֶּה הָאָדָם אֲלָא בְּשַׁעוֹר שְׁיִכָּל לִסְבֹּל:

וְאוֹמְרוֹ יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו וְגו'. עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם (ספרי) דְּבָרִים ג' כ"ט) יִמְיָנוּ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שְׂבִיבִים,

דֶּרֶךְ אֹמְרוֹ (שמות ט' ר') וּמִמְקַנָּה יִשְׂרָאֵל וְגו', בְּאַרְצוֹ גִּשָּׁן וְגו' (שם כ"ו) וְלָכֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר וְגו' (שם י"ב כ"א) וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית וְגו' (שם י"ב כ"א) וְהוּא אֹמְרוֹ יִסַּבְּנָהוּ: וְאוֹמְרוֹ יִבְנֶנּוּהוּ פְּרוּשׁ עַל דִּי שְׁנִתֵּן לָהֶם תּוֹרָה שְׁהִיא מְקוֹר הַבִּינָה שְׁבִיבָה יִצְרְנָהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו עַל דֶּרֶךְ אֹמְרוֹ (מִשְׁלִי ב') תְּבוּנָה תִּנְצְרָכָה, וְאוֹמְרוֹ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו כְּמֵאֲמָר הַבִּיבִי (זכר' ב') כֹּל הַנּוֹגֵעַ בָּכֶם כְּנוֹגֵעַ בְּכַבֵּת עֵינָיו וְהַפְּזוּקָה בִּזְהָרָה שְׁאֵין הָעֵין סוֹכֵלֵת נִגִּיעַת אֲצַבֵּעַ הָאֶדָם בָּהּ, וְהַטַּעַם לְצַד כִּי גוֹף הָאֲצַבֵּעַ עָכוּר וְהָעֵין זָכָה וְאֵין הִרְחֵנִי סוֹבֵל הַגִּשְׁמִי, וְהוּא סוֹד מֵאֲמָר הַרְשָׁבִי" (זכר' ח"ב י"א) שְׁאָמַר וְיֵה לֹא לְנִשְׁמָתָא דְּסִבְלָא אֲשָׁא נִקְרָאָה, פְּרוּשׁ הָאֵשׁ שְׂבִיבָה נִכְנָסֵת לְהַעֲנִישָׁה הִיא אֵשׁ נִכְרִיָּה בְּעֶרְךָ אֵשׁ הַנֶּשֶׁמָה, וְלָזֶה תְּמַצָּא שֶׁם שְׁפָשֵׁף הַצִּדִּיק תְּטַבֵּל בְּאֵשׁ הַנִּקְרָא נֶהָר דִּינוּר פְּרוּשׁ כְּעוֹד שֶׁלֹּא נִתְרַחֵק הָאֵשׁ וְלֹא נִגְשָׁם שְׁבִיבָה לֹא יִצְטָעֲרוּ וְהֵבִין סוֹדֵן שֶׁל דְּבָרִים:

וְהוּא אֹמְרוֹ פֶּאֶן בְּאִישׁוֹן עֵינָיו כִּי הֵם רִחוּנִיִּים וְכָל חוּץ מִהֶם אֲשָׁמִי וְלָזֶה יִרְעוּ וְיִשְׁחִיתוּ בָּהֶם אֶפְלוּ נִגִּיעַת הָעָכוּר כְּמוֹ שְׂרַע נִגִּיעַת

(י) יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצוֹ מִדְּבַר וּבִתְהוּ וְגו'. נִקְרָא כִּי יִכְנוּ הַכְּתוּב עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל (פסחים ק"ט.) לֹא יִצָּאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁשְּׁשָׂאוּהָ כְּמִצְלָה שְׁאֵין בָּהּ דְּגִים כו', וְאֹמְרוֹ עוֹד, (לְקוּשִׁי תוֹרָה וְיָד) שְׁאֵם הֵיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְעַבְּבִין בְּמִצְרַיִם הֵיוּ נִטְמָעִים שֶׁם לְעַד לְעוֹלָם כִּי הֵיוּ נִכְנָסִים בְּנִי שְׂעָרֵי טַמְאָה, לָזֶה אָמַר יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצוֹ שְׁהִיא מִדְּבַר פְּרוּשׁ חֲרָבָה וְאֵין בָּהּ מִמֶּשׁ, וְלָזֶה לֹא אָמַר יִמְצָאֵהוּ בְּמִדְּבַר אֲלָא בְּאַרְצוֹ מִדְּבַר וְהֵבִין:

וְאֵמַר עוֹד שְׁמִלְכָד שֶׁהָאֲרָץ מִדְּבַר מְבִלִי נִיצוּץ קִדְשָׁה אֲלָא שְׁהוּא תְּהוּ יִלֵּל וְשִׁמֹּן פְּרוּשׁ מִלֵּאָה טְנִפָת וְטַמְאָה, וְתִמְצָא שְׁאָמְרוּ בִּזְהָרָה (ח"א ט"ז.) כִּי תְּהוּ הוּא בְּחִינַת קִלְפָה אַחַת וְכִמוּ כֵן יִלֵּל יִשְׁמִיּוֹן שֶׁהֵם בְּחִינַת הָרַע, שֶׁהִמְקוֹם מְשָׁלֵל מִהִטּוֹב וּמְקַלֵּל מִהָרַע, וְלָזֶה ה' סִבְבּוֹ פְּרוּשׁ לְשׁוֹן שְׁמִירָה, וְאֵמַר לְשׁוֹן עֲתִיד לִימֵר שְׁאֹתָה שְׁמִירָה שְׁעֲשֶׂה לוֹ לֹא נִצְדָּרָה וְעוֹדָנָה תְּהִיָּה תְּמִיד, וְהַפְּזוּקָה בִּזְהָרָה שְׁהוֹצִיאָם מִמְּקוֹם הָרַע הוּא שֶׁלֹּא נִטְמָעוּ שֶׁם עוֹד שְׂבִאוֹתָם מְקוֹם עֲצָמוֹ כְּשֶׁהִיָּה מְבִיא ה' הַמְכּוֹת עַל מִצְרַיִם הָיָה שׁוֹמֵר אוֹתָם, עַל

(יב) יהוה בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאִין עֲמֹ
אֵל נִכְר:

לְאִשְׁרֵיהֶון בְּעֶלְמָא
דְּהוּא עֲתִיד לְאַתְחַדָּתָא
וְלֹא יִתְקַנֵּם קְדָמוּהִי פִלְחָן
טַעֲנֹן:

כז"י ה' בְּדָד • ה' – בְּדָד לְבָטַח נִהְגָּם בַּמִּדְבָּר • וְאִין עֲמֹ
אֵל נִכְר • לֹא הָיָה כֹחַ בְּאַחַד מִכָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבָדִי כּוֹכְבִּים לְהִרְאוֹת

כחו וְלִהְלָחֵם עִמָּהֶם. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ עַל הָעֲתִיד, וְכֵן תִּרְגְּמוּ
אוֹנְקְלוֹס. וְאִנִּי אוֹמֵר דְּבָרִי תּוֹכַחַה הֵם לְהַעֲדִי הַשְּׂמִים וְהָאֲרִץ,
וְהָיָה הַשִּׁירָה לָהֶם לְעֵד, שְׂסוּפֹן לְבָגֵד וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרָשׁוֹנוֹת
שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָךְ
צָרִיךְ לִישֵׁב הַדָּבָר לְכָאן וּלְכָאן, וְכָל הָעֵנָן מוֹסֵב עַל "זָכֹר יָמוֹת
עוֹלָם, בֵּינוּ שָׁנוֹת דִּרְ-נִדְר", כֵּן עָשָׂה לָהֶם, וְכֵן עֲתִיד לַעֲשׂוֹת, כֵּל
זֶה הָיָה לָהֶם לְזִכָּר • אור החיים

• יום שלישי כ"ח אלול •

(יד) חֲמַאֲת בָּקָר וַחֲלָב צֹאן
עִם-חֲלָב פָּרִים וְאֵילִים בְּנִי-
בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם-חֲלָב
כְּלִיֹּת חֲטָה וְדִם-עֵגֶב
תִּשְׁתַּחֲוֶה־חֲמֹר:

כז"י חֲמַאֲת בָּקָר וַחֲלָב צֹאן • זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמָר: (מלכים
א ד) "עָשָׂה בָּקָר בְּרִיאִים וְעֹשִׂים בָּקָר רָעִי וּמֵאָה צֹאן" • עִם-חֲלָב
פָּרִים • זֶה הָיָה בִּימֵי עֹשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים, שֶׁנֶּאֱמָר: (עמוס ו) "וְאוֹכְלִים
פָּרִים מִצֹּאן" • חֲלָב כְּלִיֹּת חֲטָה • זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמָר:
(מלכים א ד) "וַיְהִי לָהֶם שְׁלֹמֹה וְגו'". וְדִם-עֵגֶב תִּשְׁתַּחֲוֶה-חֲמֹר • בִּימֵי
עֹשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים (עמוס ו) "הַשּׂוֹתִים בְּמִזְרָקֵי יֵינִי": חֲמַאֲת בָּקָר • הוּא
שׁוּמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל גְּבִי הַחֲלָב. וַחֲלָב צֹאן • חֲלָב שֶׁל צֹאן, וְכִשְׁהוּא
דְּבוּק נִקְוֵד 'חֲלָב' בְּחֹטֵף פֶּתַח, כְּמוֹ (שמות כג) "בְּחֲלָב אֱמֹ" • פָּרִים •
כְּבָשִׂים • וְאֵילִים • כְּמִשְׁמֵעוּ. בְּנִי-בֶשֶׁן • שְׂמִנִּים הֵיוּ. כְּלִיֹּת
חֲטָה • חֲטִים שְׂמִנִּים כְּחֲלָב כְּלִיֹּת, וְגִסְיֵן כְּכֹלֵאָ. וְדִם-עֵגֶב • הָיָה
שׁוֹתָה עֵגֶב וְטוֹעֵם יֵינִי חֲשׁוֹב. חֲמֹר • יֵינִי בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי. חֲמֹר • אֵין
זֶה שֶׁם דָּבָר, אֲלָא לִשׁוֹן מִשְׁבָּח בְּטַעַם, וּוִינִי"ש בְּלַע"ז (וויניטש).
וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחֵר תִּרְגְּמוּם שֶׁל אוֹנְקְלוֹס:
'אֲשִׁרְיֵנוּן עַל תִּקְפִּי אֲרַעָא וְגו'".

(טו) וַיִּשְׁמֵן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט
שְׂמִנְתָּ עֲבִית פִּשִׁית וַיִּשְׁלַח
אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֹּל צֹר
יִשְׁעָתוֹ:

כז"י עֲבִית • לִשׁוֹן עֲבִי • פִּשִׁית • כְּמוֹ "כִּסִּית", לִשׁוֹן: (איוב טז) "כִּי

(יג) יִרְבְּהוּ עַל-בְּמִתִּי אֲרִין
וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ
רִבְשׁ מִסָּלַע וְשִׁמֹן מִחֲלָמִישׁ
צֹר:

כז"י יִרְבְּהוּ עַל-בְּמִתִּי אֲרִין • כֵּל הַמִּקְרָא כְּתִרְגוּמוֹ • יִרְבְּהוּ וְגו' •
עַל שֵׁם שְׂאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי •
אֵלוֹ פְּרוֹת אֲרִץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקְּלִים לְנוֹב וְלִהְתַּבְּשֵׁל מִכָּל פְּרוֹת הָאֲרָצוֹת.
וַיִּנְקְהוּ רִבְשׁ מִסָּלַע • מַעֲשֵׂה בְּאַחַד שְׂאֲמֹר לְבָנוּ בְּסִיכְנֵי: 'הָבָא לִי
קִצְיֵנוֹת מִן הַחֲבִית'. הִלָּךְ וּמִצָּא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ: 'זֶה
שֶׁל דְּבַשׁ הִיא', אָמַר לוֹ: 'הִשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאִתָּהּ מַעֲלָה קִצְיֵנוֹת
מִתּוֹכָה' (ספרים). וְשִׁמֹן מִחֲלָמִישׁ צֹר • (מנחות פה) אֵלוֹ זֵיתִים שֶׁל
גֹּשֶׁם חֲלָב. בְּמִתִּי אֲרִין • לִשׁוֹן גְּבוּהָ. שְׂדֵי • לִשׁוֹן שְׂדֵה. חֲלָמִישׁ
צֹר • תִּקְפוֹ וְחִזְקוֹ שֶׁל סָלַע. כְּשֶׁאִינוּ דְּבוּק לְתַבָּה שֶׁלֹּא חֲרִיוֹ נִקְוֵד
'חֲלָמִישׁ' וְכִשְׁהוּא דְּבוּק נִקְוֵד 'חֲלָמִישׁ'.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (שִׁיחַת ש"ח הַאִינִי תִשְׁמ"ו – הַתּוֹעֲדוּיֹת תִשְׁמ"ו
א ענ" 159)

כֵּל הַמִּקְרָא כְּתִרְגוּמוֹ (רש"י לב, יג)
יֵשׁ לְתַמְנָה, חֲרִי הַתִּרְגוּם מִפְּרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק עַל כְּבוֹשׁ הָאֲרִץ,
וְרִש"י מִפְּרֵשׁ שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּפְרוֹת הָאֲרִץ. וַיֵּשׁ לְזֹמֵר בְּזֶה כָּלֵל
חֲדָשׁ: רַק בְּאֲשֶׁר רִש"י כּוֹתֵב "תִּרְגוּם אוֹנְקְלוֹס", הוּא מִתְּפִנֵּן
לְתִרְגוּם אוֹנְקְלוֹס, וְאֵלוֹ בְּאֲשֶׁר הוּא כּוֹתֵב "כְּתִרְגוּמוֹ" סָתֵם - אֵין
כּוֹנֵנֵתוֹ לְאוֹנְקְלוֹס (אֲלָא אִם כֵּן מַעֲתִיק בְּפִירוּשׁוֹ אֶת הַתְּבוֹת שֶׁכָּתֵב
אוֹנְקְלוֹס), אֲלָא לְתִרְגוּמוֹ שֶׁל הַתְּבָה. כְּלוֹמֵר, כְּפִי שֶׁמִּתְרַגְּמִים
תְּבָה זֹל לְכֵן חֲמַשׁ לְמִקְרָא, בְּכָל לִשׁוֹן וְלִשׁוֹן שֶׁמְדַבְּרִים
עֲמֹ. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׁאָהוּ עַל אֲבָרְתוֹ פְּרוֹשׁ יִשְׂאָה הָבָא מִמֶּנּוּ
מִהֲטוֹב:

(יב) ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרֵם ז"ל
(ב"ר פל"ח) בְּפִסְק (הושע ד') חֲבוּר עֲצָבִים
אֲפָרִים הֵנָּח לוֹ, כְּשִׁישְׂרָאֵל יֵשׁ בִּגְיֵיהֶם אַחֲדוֹת
אֲפֹלו עוֹבְדֵי עֲבוּדָה נִרְהָ הֵנָּח לוֹ, פְּרוֹשׁ עַל
דֶּרֶךְ (אֶסְמֵר ב') וְהִנְחָה לְמִדְיָנוֹת עֲשָׂה, וְהוּא
אוֹמֵר ה' בְּדָד פְּרוֹשׁ כְּשֶׁהָעֵם בְּדָד לִשׁוֹן בַּד
ה' יִנְחֵנוּ, וְאוֹמֵר וְאִין עֲמֹ אֵל נִכְר פְּרוֹשׁ
הָגֵם שֶׁהֵם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְרָה אֵין ה' מִתְּשִׁיב
לוֹ עוֹן זֶה, וּמֵאֲמַר אֵין עֲמֹ תִתְפָּרֵשׁ עַל

דֶּרֶךְ שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל (ר"ה ל:) בְּפִסְק (זרמ"ל)
דְּרֵשׁ אֵין לָהּ, מִכָּלֵל שִׁישׁ לָהּ, כְּמוֹ כֵּן
בְּמָה שֶׁלְּפָנֵינוּ אָמַר אֵין עֲמֹ מִכָּלֵל שִׁישׁ
עֲמֹ אֲלָא שְׂאִין ה' מִסְּרֹו עַל זֶה:
עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲמַתִּי ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ
כְּשֶׁנֶּגְמַר חֲלָק הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמֵר
וְאִין עֲמֹ אֵל נִכְר שֶׁהוּא חֲלָק הָרַע הַדְּבוּק
בְּאֶדָם מִחֲסָא הָאֲדָם וְהַמִּשְׁכִּיל יָבִין:

(יג) יִרְבְּהוּ עַל בְּמִתִּי וְגו'. אֵין זֶה נִמְשָׁךְ עַם
הָאֲמֹר לְמַעַלָּה אֲלָא הַתְּחִלַּת עֵנָן וְנִמְשָׁךְ
לְמַשָּׁה, וְגִזְרֵת הַדְּבָרִים הוּא וַיִּשְׁמֵן יִשְׂרָאֵל וְגו':

שֶׁאֵם עַל יְדֵי הָעֶרְהָ שִׁיעִיר ה' לִישְׂרָאֵל
יִתְעוֹרְרוּ לְשׁוֹב בְּתִשְׁבָּה תִּכְף יִמִּינוּ פְּשׁוּטָה,
וְאָמַר יִפְרֵשׁ לְעֲתִיד זֶה שְׁעוּרָה טַעַם שִׁיפְרֵשׁ
כְּנִפְיו מַעֲקָרָא הוּא בְּשִׁבִּיל שִׁינְחָהוּ לְאִישׁ
יִשְׂרָאֵל הַחֲזוֹר בְּתִשְׁבָּה, שְׁוֹלֵת זֶה לֹא הָיָה
פְּרוֹשׁ כְּנִפְיו, וְאוֹמֵר יִשְׁאָהוּ וְגו' עַל דֶּרֶךְ
אוֹמְרֵם ז"ל (זֶהר ח"א צ"ב) בְּפִסְק (קִהֲלָת י')
וּבְעַל כְּנָפִים יִגִּיד דְּבָר, כִּי יֵשׁ כַּת אַחַת שֶׁל
מִלְאֲכִים שֶׁנִּקְרָאִים בְּעַלֵּי כְּנָפִים וְשְׂרוּתָם הִיא
שֶׁקֶל דְּבוּר טוֹב וּבְרִכַּת ה' הַיּוֹצֵאת מִפִּי
אִישׁ יְהוּדִי יִשְׁאָהָה כְּנִפְיָהֶם, וְהוּא אוֹמֵר

שיעור יומי ליום רביעי כ"ט אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת האזינו לג

כ"ט • **לא אלה** • פתגמו: 'דלית בהון צרוף', אלו הנה בהם צרוף לא היתה קנאה כפולה כמו עקשו. **חדשים מקרב באו** • (ספרי) אפלו האומות לא היו רגילים בהם, נכרי שהיה רואה אותם, הנה אומר: 'זה צלם יהודי'. **לא שערום אבותיכם** • לא יראו מהם, לא עמדה שערתם מפניהם. דרוף שערו האדם לעמוד מחמת יראה, כך נדרש בספרי. ויש לפרש עוד "שערום", לשון (ישעיה ג) "ושעירם ירקדו שם", שעירים הם שדים, לא עשו אבותיכם שעירים הקלו. אור החיים

(יח) **צור ילדך תשי ותשכח** יח דחלא תקיפא דבראך אתנשתא שבקתא פלחן **אל מחללקך**: אלקא דעבדך:

כ"ט • **תשי** • תשכח. ורבותינו דרשו: כשבא להטיב לך, אתם מכעיסין לפניו ומתישים כחו מלהטיב לך. **אל מחללקך** • מוציאך מרחם, לשון (תהלים כט) "יחלל אילות", (שם מח) "חיל פולדה". אור החיים

כסה פניו בחלבו", כאדם ששמן מבפנים וכסליו נכפלים מבחוץ, וכן הוא אומר: (שם) "נעש פיוה עלי כסל". **כשית** • יש לשון קל בלשון 'כסוי' כמו: (משלי יב) "וכסה קלון ערום", ואם כתב 'כשית' דגוש, הנה נשמע פסית את אחרים, כמו: (איוב טו) "כי כסה פניו". **וינבל צור ישעתו** • גנהו ובנהו, כמו שנאמר: (יחזקאל ח) "אחוריהם אל היכל ה' וגו'", אין נבול גדול מזה.

(מז) **ינאיהו בזרים בתועבת** מז אקניאו קדמוהי בפלחן טעון בתועבתא ארגיו **יכעיסהו**: קדמוהי:

כ"ט • **ינאיהו** • הבעירו חמתו וקנאתו. **בתועבת** • במעשים תעובים כגון משכב זכור וכשפים, שנאמר בהם "תועבה".

(יז) **יזבחו לשדים לא אלה** יז דבחו לשדין דלית בהון **אלהים לא ידעום חדשים** צרוף דחלן דלא ידעון **מקרב באו לא שערום** חדתא די מקריב אתעבידא לא אתעסקו **אבותיכם**: בהון אבהתכון:

♦ יום רביעי כ"ט אלול ♦

אקניאם בלא-עם בגוי נבל בפלחן טעון ואנא אקנינון בלא עם בעמא טפשא **אכעיסם**: ארגוננון:

כ"ט • **קנאוני** • הבעירו חמתו. **בלא-אל** • בדבר שאינו אלה. **בלא-עם** • בעובדי פזקים שאין להם שם, כמו שנאמר: (ישעיה כג) "הן ארץ פשדים זה העם לא היה", ובעשו הוא אומר: (עובדיה א) "בזוי אתה מאד". **בגוי נבל אכעיסם** • אלו הכופרים, וכן הוא אומר: (תהלים יד) "אמר נבל בלבו אין אלהים".

(כב) **כייאש קדחה באפי** כב ארי קדום תקיף באשא **ותיקד עד-שאל תחתית** נפק מקדמי ברגו ושצי **ותאכל ארץ ויבלה ותלהט** עד שאל עראית ואסף ארעא ועללתה ושצית עד **מוסדי הרים**: ספי טורניא:

כ"ט • **קדחה** • בערה. **ותיקד** • בכם עד היסוד. **ותאכל ארץ ויבלה** • ארצכם ויבולה. **ותלהט** • ירושלים המיוסדת על ההרים, שנאמר: (שם ככה) "ירושלים הרים סביב לה".

(יט) **יזרא יהיה וינאץ מפעם** יט וגלי קדם יי ותקף רגזה **בגוי ובנתיו**: מדארגיו קדמוהי בגין וננן:

(כ) **ויאמר אסתירה פני מהם** כ ואמר אסלק שכנתי **אראה מה אחריתם כי דור** מנהון גלי קדמי מא יהי **תהפכת המה בנים לא-אמן** כסופיהון ארי דרא **בם**: דאשגיו אנון בגיא דלית בהון הימנו:

כ"ט • **מה אחריתם** • מה תעלה בהם בסופם. **כי דור תהפכת המה** • מהפכין רצונו לכעס. **לא-אמן בם** • אין גדולי נכרים בהם, כי הוריתים דרוף טובה וסרו ממנה. **אמן** • לשון (אסתר ב) "ויהי אומן", נודרסור"ה בלע" (ערציהעו). דבר אחר: "אמן", לשון אמונה פתגמו, אמו בסיני "נעשה ונשמע", ולשעה קלה בטלו הבטחתם ועשו העגל. אור החיים

(כא) **הם קנאוני בלא-אל** כא אנון אקניאו קדמי **בעסוני בהבליהם ואני** בלא דחלא ארגיו קדמי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

ותקדך ורצ"ל אמרו (ספרי) דרשות וכפטיש וגו': **כי דור תהפכת וגו'**. פרוש לפי שאמר הכתוב בסמוך אסתירה פני וגו' ויבנה לא ישקוף ויראה הגם שיעשו תשובה ויחננו קולם ואין זה מן הנכון לעשות כן, לזה גמר אמן השעם כי דור תהפכת פרוש מתהפכים מטובה לרעה, ואמרו בנים, פרוש אפלו יחשבו להטיב לבוא אל גדר שיהיה נחשבים בנים לא אמן בם כי ישובו להרשיע ואין חזרתם שלמה ואשר על כן ראוי הוא להסתיר וגו':

ואמרו לפניו מה אנש וגו' ונתעצם ה' נגד דבר המלאכים ובראו והעניש המנגדים ע"כ, ולזה כשישראל עוברים רצונו מחלישים טעם לדתו של אדם, והוא אמרו ילדך תשי: ותשכח אל מחללקי. תתפרש לשון עדי כדרף אמרו (הושע ב) ותעד נזמה וחקלתה, והפונה שששאר מחול עדי על כל הנבראים אפלו על המלאכים כאמרו (תהלים ס"ו) הרפכת אנש לראשינו, או על דרוף אמרו (ישעי מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר, שששאר עדי לו

(יז) לא אלה. פרוש גם הם אינם זוכחים להם לצד היותם אלה אלא לעשות להם צרכיהם ומבקשם, ונגד מה שעושים לעבודת אלילים אמר אלהים לא ידעום פרוש הגם שאינם יודעים אותם מה טיבם של האלילים הם עוברים אותם, ואמרו חדשים מקרב באו וגו', עין מה שפרשתי בפסוק (לעיל י"ג ד) כי יסיתך אחיך וגו': **יח** צור ילדך תשי. תבאר על דרוף אומן ד"ל (סנהדרין ל"ח:) בשעה שרצה הקדוש ברוך הוא לברא את האדם נמלך במלאכים

(כג) אִסְפָּה עָלֵינוּ רָעוֹת חֲצִי כַּנְאָסָה עָלֵינוּ בִּישׁוֹן מִכְתָּשִׁי אֲשָׁצִי בַּהוֹן: אֲכַלֶּה-בָּם:

כז"י אִסְפָּה עָלֵינוּ רָעוֹת • אֲחֵבֵר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) "סָפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה", (לעיל כט) "סָפוֹת הָרָוָה", (ירמיה ז) "עוֹלוֹתֶיכֶם סָפוּ עַל זִבְחֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר "אִסְפָּה", אֲכַלֶּה, כְּמוֹ (בראשית יט) "פֶּן תִּסְפָּה". **חֲצִי אֲכַלֶּה-בָּם** • כָּל חֲצִי אֲשֵׁלִים בָּהֶם, וְקִלְלָה זֹל לִפִּי הַפְּרָעוֹנוֹת לְבִרְכָּה הִיא: חֲצִי כָּלִים וְהֵם אֵינֶם כָּלִים.

(כד) מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רִשָּׁף וְקָטַב מִרִירִי וְשׁוֹן-בְּהֵמָה אֲשֵׁלֶח-בָּם עַם-חֶמֶת זַחְלִי עָפָר:

כז"י מִזֵּי רָעַב • אוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם: 'נִפְחִי כָּפֶן', וְאֵין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמֹו שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדְּרָשׁן מְטוֹלוֹשׁ"א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירִי רָעַב, אֲדָם כְּחוֹשׁ מְגַדֵּל שְׁעָרַי עַל בְּשָׂרוֹ. **מִזֵּי** • לְשׁוֹן אֲרָמִי שְׁעָרִי מִזֵּי, דְּהִנֵּה מְהֵפֵךְ בְּמִזֵּי. **וּלְחָמִי רִשָּׁף** • הַשָּׂדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם, שְׁנָאָמֶר: (איוב ה) "וְגַנִּי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף", וְהֵם שָׂדִים. **וְקָטַב מִרִירִי** • וּכְרִיתוֹת שֶׁד שֶׁשְׁמוֹ מִרִירִי: קָטַב, כְּרִיתָהּ, כְּמוֹ (דוֹשָׁע יג) "אֵהִי קָטַבֶּר שְׂאוֹל". **וְשׁוֹן-בְּהֵמָה** • (ספרי) מַעֲשֶׂה הָיָה וְהָיוּ הָרַחֲלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. **חֶמֶת זַחְלִי עָפָר** • אֲרָם נִחְשִׁים הַמֵּתֵהֲלִים עַל גְּחוֹנִם עַל הָעָפָר, פְּמִים הַזּוֹחֲלִים עַל הָאֶרֶץ. זַחְלִי, לְשׁוֹן מְרוֹצֵת הַמִּים עַל הָעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוֹצֵת דָּבָר הַמְּשַׁפֵּשֵׁף עַל הָעָפָר וְהוֹלֵךְ.

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (2קוטי שִׁחוֹת יא עמ' 28)

וְשׁוֹן בְּהֵמָה אֲשֵׁלֶח בָּם (לב, כד)

בְּפִרְשֵׁת וְאָרָא (ח, יז) מְצִינִי לְשׁוֹן דּוֹמָה: הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּךְ אֶת הָעָרִב. וְאֶמְנֶם, לֹא תִרִי זֶה בְּהִירִי זֶה. בְּפִרְשֵׁת וְאָרָא מְדַבֵּר בְּחִיּוֹת, שֶׁדִּרְכָן לְחִיּוֹת גַּם בְּלִי גְרוֹי, וּמוֹכֵן שֶׁ"מְשַׁלֵּחַ" הִנְנִי גְרוֹי חִזָּק, שְׁנִקְרָא שְׂסוּי, שְׁמִגְרִים אֶת הַחִיָּה לְחִיּוֹת בְּתִקְוָה גְּדוֹלָה, יוֹתֵר מִרְגִּילוּתָהּ. וְזֶהוּ שֶׁפָּרַשׁ רַשִׁי שֶׁם "מִגְרָה בָּךְ . . לְשׁוֹן שְׂסוּי" - גְרוֹי בְּאֶפֶן שֶׁל שְׂסוּי. וְאֵלּוּ כֵּן, שְׁמִדְבָּר בְּבִהֵמוֹת, שְׂאִין דִּרְכָן לְהַשְׁחִית וּלְהִדִּיק, "אֲשֵׁלֶח" פָּרוּשׁוֹ גְרוֹי סֶתֶם.

(כה) מַחֲוִין תִּשְׁכַּל-חֶרֶב וּמִחֲדָרִים אֵימָה גַם-בַּחוּר גַּם-בְּתוֹלָה יוֹנֵק עַם-אִישׁ שִׁיבָה:

כה מַחֲוִין • מִבְּרָא תִּתְכַּל חֶרֶב וּמִחֲדָרִים • מִתְּנַגֵּף מוֹתָא אֶף עוֹלָמִיהוֹן אֶף עוֹלָמִתְהוֹן יִנְקִיחוֹן עִם אֲנָשׁ סְבִיחוֹן:

כז"י מַחֲוִין תִּשְׁכַּל-חֶרֶב • מַחֲוִין לְעִיר תִּשְׁכַּלְכֶּם חֶרֶב גִּיסוֹת. וּמִחֲדָרִים אֵימָה • כְּשֶׁבוֹרַח וְנִמְלֵט מִן הַחֶרֶב, חֲדָרִי לְבוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מִחֲמוֹת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: "וּמִחֲדָרִים אֵימָה", שֶׁבְּבִיט תִּהְיֶה אֵימַת דָּבָר, כְּמוֹ שְׁנָאָמֶר: (ירמיה ט) "כִּי עָלָה מָוֶת בְּחִלּוֹנֵינוּ", וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנְקְלוֹס. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: "מַחֲוִין תִּשְׁכַּל-חֶרֶב", עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת, שְׁנָאָמֶר: (ירמיה יא) "וּמִסְפָּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁמַתָּם מִזְבַּחוֹת לְבִשְׁתָּ". **וּמִחֲדָרִים אֵימָה** • עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים, שְׁנָאָמֶר: (יחזקאל ח) "אֲשֶׁר יִקְנִי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֲשׁוֹן אִישׁ בְּחֲדָרֵי מִשְׁכִּיתוֹ".

(כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאֶה אוֹתָם. וְנֵשׁ לִפְרֹשׁ אֶפְאִיהֶם, אֲשִׁיתֶם פָּאָה, לְהַשְׁלִיכֶם מִשְׁעִל הַפֶּקֶר, וְדִגְמָתוֹ מְצִינוּ בְּעוֹרָא: (נחמיה ט) "וְתִתֵּן לָהֶם מִמְּלָכוֹת וְעַמִּמִּים וְתַחֲלֹקֶם לַפָּאָה", לְהַפְקֶר, וְכֵן חֲבָרוּ מִנְחָם. וְנֵשׁ פּוֹתָרִים אוֹתוֹ כְּתִרְגוּמוֹ: 'חֹלוּ רִגְזֵי עֲלֵיהוֹן', וְלֹא יִתְּכוּ, שָׂאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'אֶפְאִיהֶם', א' אַחַת לְשִׁמּוּשׁ, וְאַחַת לִיסוּד, כְּמוֹ: (ישעיה מוה) "אֶאֱרָךְ", (איוב טו) "אֶאֱמַצְכֶּם בְּמוֹ פִּי", וְהָא' הַתִּיכוּנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלָל. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם אַחֵר לְשׁוֹן הַבְּרִיָּתָא הַשְּׁנוּיָה בְּסַפְרֵי הַחֻלְקָת תְּבָה זֹל לְשַׁלְשָׁה תְּבוֹת: אֲמַרְתִּי אֶף אִי הֵם, אֲמַרְתִּי בְּאִפִּי: 'אֶתְנֶם כְּאֵלֹו אֵינֶם, שְׂיֵאמְרוּ רוֹאִיָּהֶם עָלֵיהֶם: אֵיָה הֵם?'. אור החיים

(כז) לֹוִלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגוּר פֶּן יִנְכְּרוּ צִרֵּימוּ פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל בַּל-זֹאת:

כז לֹוִלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגוּר פֶּן • כֹּה אֲלוֹלְפוֹן רִגְזָא דְסָנָאָה כְּנִישׁ דִּילְמָא יִתְרַבֵּר בְּעַל דְּכָבָא דִּילְמָא יִימְרוּן יִדְנָא תְּקִיפַת לָנָא וְלֹא מִן קִדְם יִי: תְּבוֹת כָּל דָּא:

כז"י לֹוִלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגוּר • אִם לֹא שְׁפַעַס הָאוֹיֵב כְּנוֹס עָלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוֹכֵל לָהֶם וְיִשְׁחִיתָם, יִתְּלֶה הַגְּדֵלָה בּוֹ, וְנִבְלָעֵיו, וְלֹא יִתְּלֶה הַגְּדֵלָה בִּי, וְזֶהוּ שְׁנָאָמֶר: "פֶּן יִנְכְּרוּ צִרֵּימוּ", יִנְכְּרוּ הַדָּבָר לְתַלּוֹת גְּבוּרָתָם בְּעִבּוּדֹת כּוֹכְבִים, שְׂאִין הַגְּדֵלָה שְׁלוֹ. **פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה וְגו'.** אור החיים

(כח) כִּי-גִוִּי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

כז"י כִּי • אוֹתוֹ גִּוִּי. אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה • שְׂאֵלֹו הָיוּ חֲכָמִים וְשִׁפְלוּ זֹאת: "אֵיכָה יִדְרֹף וְגו'". אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׂרָאֵל דָּבָר רַע מֵהַ שֶׁהֵם אֵינֶם עוֹשִׂים וְיוֹתֵר מִהֵמָּה וְהֵם מְשַׁלְוּ בָּהֶם וְיִאָּבְדוּם: או יִרְצֶה שֶׁכָּל הַפְּעֻלָּה הַזֹּאת שֶׁעָשׂוּ הַשְׁחָתָה גְּדוֹלָה בְּיִשְׂרָאֵל וְהַשְׁבִּיתוֹ מֵאֲנוּשׁ זָכָרִים יֵאמְרוּ שֶׁלֹּא עָשָׂה כָּל זֶה ה' אֱלֹא בְּצִרוּף כַּח וְיִרְצוּן עֲבוּדָת עִ"ז שֶׁהִיא הַשְׁלִיטָתָם עָלֵיהֶם: **(כח)** כִּי גִוִּי אֲבָד עֲצוֹת. פָּרוּשׁ שְׂאִין חֲשֵׁשׁ שֶׁהִגִּיד רָאָה וְיִקַּח מוֹסֵר וְיֵאמֶר וְקָה אֵלֹו עַל

וְלֹא צָדִיק וְיִתְחַזֵּק דָּבָר אֲמַת לְשִׁקֵּר ח"ו, וְעוֹד חוֹשֵׁשׁ פֶּן יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה פָּרוּשׁ מְלָכִד שֶׁיִּכְבְּשֵׁנוּ אֲמוֹנַת יִשְׂרָאֵל וְדָתָם יוֹסִיפוּ לְחִטָּא לִדְמֹר שְׁאֲמוֹנָתָם אֲמוֹנָה רְאוּיָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ פֶּן יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה וְטוֹבָתָם וְשִׁלּוֹתָם לֹא מֵה' הִיא אֱלֹא מִעֲבוּדָה זָרָה אֲשֶׁר הֵם עוֹבְדִים: וְהוּא אוֹמְרוֹ וְלֹא ה' פֶּעַל כָּל זֹאת פָּרוּשׁ כָּל טוֹבָתָם וְהַצִּלָּתָם, וְהָרָאָה שֶׁלֹּא עָשׂוּ

(כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם. פָּרוּשׁ אֶפְאִיהֶם אֶסְמִיךְ אֶפִּי עֲמָהֶם עַד שֶׁשִּׁבְּתָהוּ מֵאֲנוּשׁ: **(כז)** לֹוִלִי כַּעַם אוֹיֵב וְגו'. פָּרוּשׁ שֶׁכָּפָה כְּכֹמֶה הַקְּעֻסוֹת הַקְּעִיסוֹנִי אוֹיְבֵיהֶם וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲגוּר מִלְשׁוֹן (משלי ז) אֲגָרָה בְּקָצִיר שְׁאֲגוּר הוּא כְּעִסּוֹ שֶׁל אוֹיֵב וְעוֹמְדִים הֵם לְכָלִיוֹן, וּכְשִׁינֵיאוֹ שֶׁהַשְׁבִּיתִי שֶׁם יִשְׂרָאֵל ח"ו יִנְכְּרוּ צִרֵּימוֹ פָּרוּשׁ יִחְשְׁבוּ כִּי יִשְׂרָאֵל אֲמוֹנָתָם נִכְרִיה

♦ יום חמישי א' תשרי ♦

(לב) כִּי־מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנִים לִב־אֲרִי כִפְרֻעֹת עָמָא
וּמִשְׁדָּמַת עֲמֹרָה עֲנַבְמוֹ דְּסֹדֶם פְּרַעְוֹתָהוֹן
עֲנַב־רוֹשׁ אֲשַׁבְּלַת מִרְרַת מִחֲתָהוֹן בִּישִׁין פְּרִשִׁי חֲוִין
לָמוֹ: וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן
פִּמְרֹוֹתָהוֹן:

כס"י < כִּי־מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנִים • מוסב למעלה: אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאִיָּהֶם, וְאֶשְׁבִּית זָכְרָם, לִפִּי שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם מַעֲשֵׂה סֹדֶם וְעַמּוּרָה. שְׁדָּמַת • שְׂדֵה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: (חֲבֻקָּק א) "וְשְׁדָּמוֹת לֹא עָשָׂה אֲכָל", (מלכים ב כג) "בְּשְׁדָּמוֹת קִדְרוֹן". עֲנַב־רוֹשׁ • עֵשֶׂב מֵר. אֲשַׁבְּלַת מִרְרַת לָמוֹ • מִשְׁקָה מֵר רָאוּי לָהֶם, לִפִּי מַעֲשִׂיהֶם פְּרַעְוֹתָהֶם, וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנֶקְלוֹס:
'וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן כִּמְרֹוֹתָהוֹן'. אור החיים

(לג) חֲמַת תַּיִנִּים יֵינֶם וְרֹאשׁ לִגְהָא כְּמֵרַת תַּיִנְיָא כֹּס
פְּרַעְוֹתָהוֹן וְכִרִּישׁ פְּתָגִי פְתָנִים אֲכֹר:

כס"י < חֲמַת תַּיִנִּים יֵינֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: 'הָא כְּמֵרַת תַּיִנְיָא כֹּס פְּרַעְוֹתָהוֹן', הִנֵּה כְּמֵרִירוֹת נְחָשִׁים כֹּס מִשְׁתָּה פְּרַעְוֹתָהֶם. וְרֹאשׁ פְּתָנִים • כּוֹסִים, שֶׁהוּא אֲכֹר לְשׁוֹן. אוֹיֵב אֲכֹרִי יָבֹא וְיִפְרַע מֵהֶם.

(לד) הֲלֹא־הוּא כְּמֹם עֲמֹדִי לִגְהָלָא כֹּל עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְן
חָתוּם בְּאוֹצְרוֹתָי: קְדָמִי גִנְזִין לִיּוֹם דִּינָא
בְּאוֹצְרִי:

כס"י < הֲלֹא־הוּא כְּמֹם עֲמֹדִי • כְּתַרְגוּמוֹ, כְּסֻבּוּרִים הֵם שֶׁשְׁכַּחְתִּי מַעֲשִׂיהֶם? כֻּלָּם גִּנְזִים וְשִׁמּוּרִים לִפְנֵי. הֲלֹא־הוּא • פְּרִי גִפְנִים וְתְּבוּאֹת שְׁדָּמוֹתָם כְּמוֹס עֲמֹדִי. אור החיים

(כט) לֹו חֲכָמוֹ יִשְׁכְּלוֹ זֹאת כֹּט אִלוֹ חֲכִימוֹ אֶסְתַּכְלוֹ
כִּדָּא סְכְרוֹ מָא יְהִי בְּסוֹפִיהוֹן:

כס"י < יָבִינוּ לְאַחֲרֵיתָם • יִתְּנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לְסוֹף פְּרַעְוֹתָהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ל) אֵיכָה יִרְדֶּף אַחֲרִי אֶלְף לֹא־יִרְדֹּף וְיִרְדֹּף חֵד אֶלְפָא
וְשִׁנִּים יִנִּסּוּ רִבְבָה אִם־לֹא יִתְּרִין יִצְרָקוֹן לְרִבּוֹתָא
אֶלְהֵן אֲרִי תִקְיָפוֹן מְסֻרִין וְיִשְׁכְּלוּ
הַסְגִּירָם:

כס"י < אֵיכָה יִרְדֶּף אַחֲדִי • מִמֶּנּוּ אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם־לֹא כִי־צוּרִים
מְכָרִים וְה' הַסְגִּירָם • מְכָרִים וּמִסְרָם בְּיָדֵנוּ, דִּילְבַּר"ר בְּלַע"ז
(איבערגעבען). אור החיים

(לא) כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים לֹא־אֲרִי לֹא כְּתֻקָּפָא
וְאִי־בִינוּ פְּלִילִים: תִּקְיָפוֹן וּבְעָלִי דְבִכְנָא הִוּוּ
דִּינָנָא:

כס"י < כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים • כֹּל זֶה הִנֵּה לָהֶם לְאוֹיְבִים לְהִבִּין שֶׁהֵשֵׁם הַסְגִּירָם, וְלֹא לָהֶם וְלֹאֲלֵהֶם הַנִּצְחוֹן, שֶׁהָרִי עַד הִנֵּה לֹא יָכֹלוּ כָּלוּם אֲלֵהֶם כְּנֻגַּד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כִסְלַעְנוּ סִלְעִים, כֹּל צוּר שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן סִלְעִי. וְאִי־בִינוּ פְּלִילִים • וְעַכְשָׁו אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהָרִי צוּרֵנוּ מְכָרֵנוּ לָהֶם, (סְפָרִים אַחֲרִים: הָרִי שֶׁצוּרֵנוּ מְכָרֵנוּ לָהֶם). אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לִיִּשְׂרָאֵל שִׁפְלוֹ אֶלְף לִפְנֵי אַחֲדִי:

(לא) כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ וְגו'. פְּרוּשׁ הַטֵּעַם שֶׁיִּתְּלוּ טַעַם אַחֲדִי אֶלְף כִּי צוּרִים מְכָרִים וְה' הַסְגִּירָם וְלֹא יִתְּלוּ לוֹמֵר מִבְּלִיתִי לִכְלֹת ה' וְגו'. ח"ו וְכִמְאֹמֶר מִשֵּׁה לֹא בְּמַעֲשֵׂה הַמִּרְגָּלִים, כִּי הִתְקַף שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינֶם כְּתֻקָּפָם שֶׁל הָאֻמּוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם עֲבוּרָה וְרָה שֶׁעֲמֵדָה יָמִים רַבִּים, כְּסוּד (מִשְׁלִי י"ב) וְעַד אֲרֻגְעָה לְשׁוֹן שֶׁקָּר, וְצֹא וְלִמַּד מִעֲבוּרָה וְרָה שֶׁל כְּמוֹשׁ אֲשֶׁר תַּעֲוֶה אַחֲרֵיהֶם רַב הָאֻמּוֹת וְכִמְהָ הַפְּלִיאָה עֲשׂוֹת כְּתוּב בְּדָבָרֵי רַבְּנֵי סֵדְרָה גֵּאוֹן וְאֵף עַל פִּי כֵן וְהִנֵּה כֹּל הִנֵּה וְרִבּוּת כְּאֵלָה, אֲכָל צוּרֵנוּ שֶׁאֵין כֹּחַ מַעֲלִין בְּקֻדְשׁ וְאֶפְלוֹ הַגּוֹיִם יִסְכִּימוּ עַל זֶה כְּאֹמֶר בְּדָבָרֵי הַנְּבִיא (מִלֵּאכִי א) כִּי גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם, וְכִשְׁרִירוֹ מִפְּלֵת יִשְׂרָאֵל בְּדִרְדֵּר זֶה גַם הֵם יִשְׁפֹּטוּ כֵן, וְהוּא אוֹמֵר וְאִי־בִינוּ פְּלִילִים לְשׁוֹן דִּינָם כְּאֹמֶר (שְׁמוֹת כ"א כ"ב) וְנָתַן בְּפִלְלִים פְּרוּשׁ יִשְׁפֹּטוּ גַם הֵם שֶׁלֹּא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים, אֲלֵא כְּשִׁרְוֹאִים הַשְׁתַּחֲתֵת יִשְׂרָאֵל יִגְדְּרוּ אֶת הָאֻמָּת כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב פֶּן יִגְדְּרוּ וְגו'. פֶּן יֵאמְרוּ וְגו':

(לב) כִּי מִגֶּפֶן וְגו'. פְּרוּשׁ נֹתֵן טַעַם לְמִכְרֵתָם וְלִהְיוֹתָם לֵה אֲמַרְתִּי אֶפְאִיָּהֶם, וְאוֹמְרוּ מִגֶּפֶן כְּכֹר הַזֹּדֵעִתִי כִּי דָּבָר שֶׁכְּבִדְשָׁה לֹשׁ כְּנֻגָדוֹ בְּסִטְרָא אַחֲרָא כְּאֹמְרוֹ (קִהְלֹת ז) גַם אֵת זֶה לְעֲמַת זֶה עָשָׂה וְגו', וְיִשְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְגִפְנֵי דְּקִתִּיב (תְּהִלִּים פ) גִּפְנֵי מִמְצָרִים תִּפְסִיעַ, וְכִנְגָדָם כִּשְׁהֲרִשִׁיעוֹ אֲמֵר מִגֶּפֶן סֹדֶם, וְגִפְנֵי הֵיא אֵילָן הָרַע שֶׁל אַחֲזוֹת הָרָשָׁעִים כְּמוֹ שֶׁגִּמְרָא אֲמֵר עֲנַבְמוֹ עֲנַב־רוֹשׁ וְגו', וְלִפִּי שֶׁאֵינֶם אֲלֵא אוֹחֲזִים בָּהּ וְאֵין כֹּל עֲנָפָם מִמֶּנָּה, לָזֶה אֲמֵר מִגֶּפֶן לֹא אֲמֵר כִּי גִפְנֵי סֹדֶם גִּפְנִים, וְכַחַר מִכָּל דִּוְמָה הָרַע סֹדֶם, לִפִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא סָאֲתָם כְּסוּדִים:

וְאוֹמְרוּ וּמִשְׁדָּמַת עֲמֹרָה כִּי כְּמוֹ שֶׁכְּנַפֵּי אֵילָן הַקְדוֹשׁ יֵשׁ גֶּדֶר לְמַעַלָּה מִגֶּדֶר וְהַעֲלִיּוֹן יִתְחַסֵּס אֵלָיו שֵׁם זָכָר לְהִיוֹתוֹ מִשְׁפִּיעַ וְהַשְׁתַּחֲתוֹן יִתְחַסֵּס אֵלָיו שֵׁם נִקְבָּה לְהִיוֹתוֹ נִשְׁפָּע כְּמוֹ כֵּן הַמְשִׁיל אַחֲזוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ הָרַע לִב' גְּדִירִים, גֶּדֶר הָרֹאשׁוֹן יִקְרָא גִפְנֵי, וְגֶדֶר ב' יִקְרָא שְׂדֵה, וְהַמְשִׁיל יִבִּין בְּדִגְמָתָם בְּקִדְשָׁה וְאוֹרוֹ עֲצִיּוֹ: (לד) הֲלֹא הוּא כְּמֹם עֲמֹדִי וְגו'. פְּרוּשׁ הֵנָּה שֶׁבְּשִׁבְלִי כְּעַם אוֹיֵב נִמְנָעִתִי מַעֲשׂוֹת בָּהֶם

שֶׁהִכְעִסוּ מַעֲט רָאָה מָה עָלְתָה בְּיָדִם וְכו'. וְיִיטִיב מַעֲשִׂי, וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי גוֹי אֶבֶד עֲצוֹת פְּרוּשׁ אֵין בְּטַבְעוֹ דָּבָר זֶה וְאֶבֶד הוּא מַעֲשִׂוֹת כְּאֵלָיו, וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה לְהִבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ לוֹ חֲכָמוֹ יִשְׁכְּלוֹ זֹאת פְּרוּשׁ חָרִי הָאֵף הֵבֵא עַל יִשְׂרָאֵל וּמִזָּה יָבִינוּ לְאַחֲרֵיתָם מָה תִּהְיֶה עַל מַעֲלָם:

(ל) אֵיכָה יִרְדֶּף. יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ הָעֶרְה לְגוֹי שֶׁאֵינוֹ מִתְעוֹרֵר בְּהַעֲרָה נִרְגָּשֶׁת שֶׁהִיא אֵיכָה יִרְדֶּף אַחֲדִי וְגו'. פְּרוּשׁ אַחֲדִי מִהָאֻמּוֹת אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל, פְּרוּשׁ כִּי בְּכָל מִלְחָמוֹת הַרְגָּלִים בֵּין הָאֻמּוֹת לֹא יִמָּצֵא דְּבָר כְּזֶה שֶׁאֵין שׁוֹנָא מִשִּׁיג כֹּחַ וְגִבּוּרָה כְּזֶה בֵּין הַעַמִּים:

אֵיכָה יִרְדֶּף אַחֲדִי אֶלְף. פְּרוּשׁ א' הַמִּתְחַד מִהָאֻמּוֹת אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל וְכו', וְעֵין מָה שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת בְּרַחֲמֵי בְּפִסּוֹק (כ"ו ח) וְנִדְּפוּ מִקֶּם חֲמִשָּׁה מָאָה וְגו':

אִם לֹא כִי צוּרִים. פְּרוּשׁ מִדַּת הַדִּין, וְכִמְוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּפִסּוֹק (ד') הַצוּר תָּמִיד וְגו', וְאוֹמְרוּ וְה' הַסְגִּירָם פְּרוּשׁ מִדַּת רַחֲמִים עִם מִדַּת הַדִּין שְׁזוּלַת זֶה לֹא הִנֵּה כֹּל כֶּף וְיִרְדֶּה

(לה) לִי נָקָם וְשָׁלֹם לַעַת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אִידָם וְחַשׁ עֲתֵדָת לָמוֹ:
 לה קדמי פרענותא ואנא אשלם לעדן דיגלון מארעהון ארי קריב יום תבריהון ומפדע דעתיד להון:

כ"י לִי נָקָם וְשָׁלֹם • עמי נכון ומזמן פרענות נקם ושלם להם כמעשיהם. הנקם ישלם להם גמולם. ויש מפרשים "ושלם", שם דבר כמו "ושלום", והוא מגזרת (ירמיה ה): "והדבר אין בכם", כמו והדבור, ואימתי אשלם להם. **לעת תמוט רגלם** • כשתתום זכות אבותם, שהיו סמוכים עליו. **כי קרוב יום אידם** • כשארצה להביא עליהם יום אידם, קרוב ומזמן לפני להביא על ידי שלוחים הרבה. **וחש עתדת למו** • ומהר יבאו העתידות להם. **וחש** • כמו (ישעיה ה) "מהר יחיש". עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד, כשתבא עליהם הפרענות ידעו שאני הודעתיים מראש, מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבאו עליהם ככלות הפרענות ככל אשר אמר למעלה: (לעיל ז) "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו' ושב ה' אליהם את שבותך וגו'". אור החיים

משמש בלשון 'דהא' לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון תחלת דבור, כמו (ויקרא כח) "פי תבאו אל הארץ", כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש ברוך הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. **יתנחם** • לשון הפך מחשבה להטיב או להרע. **כי יראה כִּי־אֵזְלָת יָד** • כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת מאד עליהם ואפס בהם עצור ועזוב. **עצור** • נושע על ידי עוצר ומושל שיעצר בהם. **עזוב** • על ידי עוזב. ועוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפזרים בצאתם לצבא על האויב, בלשון לע"ז מיניטנדור • **עצור** • הוא הנושע במעצור המושל. **עזוב** • מחזק, כמו (נחמיה ג) "ויעזבו את ירושלים עד החומה", (ירמיה מט) "אף לא עזבה עיר תהלה". אור החיים

(לו) **וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר** לו וימר אן דחלתהון **חֲסִיו בּוֹ:**
 תקיסא דהון רחיצין בה:

כ"י **וְאָמַר** • הקדוש ברוך הוא עליהם. **אֵי אֱלֹהֵימוֹ** • עבודת כוכבים שעבדו. **צור חסיו בו** • הסלע שהיו מתפסין בו מפני החמה והצנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה.

(לז) **אֲשֶׁר חָלַב זִבְחִימוֹ יֹאכְלוּ** לה די תרב נקסתהון הון **יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יִקְוֹמוּ** אכליו שתן חמר נספיהון **וַיַּעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה:** קומון קען ויסעדוניהון
 יהון עליוכן מגן:

כ"י **אֲשֶׁר חָלַב זִבְחִימוֹ** • היו אותן אלהות אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין נסיכס. **יהי עליכם סתרה** • אותו הצור יהיה לכם מחסה ומסתור. אור החיים

(לו) **כִּי־יִדִּין יְהוָה עֲמוֹ וְעַל־** לו ארי ידין ?? דינא דעמה **עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יֵרָאָה** ופרענות עבדוהי צדיקא
 כִּי־אֵזְלָת יָד וְאָפֶס עָצוּר יתפרע ארי גלי קדמוהי
 דבעדן דמתקף עליהון
 מחת סנאא יהון משלטין
 ושיבין:

כ"י **כִּי־יִדִּין ה' עַמוֹ** • כשישפט אותם ביסורין הללו האמורים עליהם, כמו (איוב לו) "כי בם ידין עמים", יסר עמים. 'כי' זה אינו

אור החיים על התורה - מהדורת בלום. אברמוביץ

ואומר וחש עתדת למו, הם הנחמות העתידות כשישתלמו עושי רשעה תכף ימהר לקדם הבטחות העתידות לצדיקים:

(לו) כי ידין ה' עמו וגו'. אחר שגמר ענין מכעסי אל עד סופם חזר להבטיח לכללות ישראל שלא לעולם יריב אתם, כי ידין ה' עמו פרוש יעמיד במשפט כוסות התרעלה אשר עברו ויראה צרות שעברו על הצדיקים מהם הרגו מהם שרפו מהם הפשיטום ובשביל הצדיקים אשר נצטערו יתנחם, והוא אומר ועל עבדיו יתנחם פרוש בשבילם יתנחם לומר די צרות הגלות, ועוד כשיראה ה' שאין כח בישראל להציל עצמן מהגלות, וכח אין בצדיקים ליסר בשבט מוסר למרגיזי אל, גם לא ישארו בישראל אנשים גדולים ונביאים חוזים בעלי רוח הקדש ואין אשכול וגו' (מכה ז), והוא אומר כי אֵזְלָת יָד, וכזה אפס עצור פרוש על דרך (שמואל א' ט) יעצר בעמי פרוש שאין כח למדריכים בדרכי ה' להדריכם, ועזוב פרוש ומצד זה נשאר העם עזוב, ואמר ישראל אי אלהימו הגם שאין מעשיהם מהגנים אף על פי כן יבוא בטענה לפני האלהים הרמוז בתבת צור,

משפט המתחייב להם על מעשיהם לא מפני זה פטרו מענש המגיע להם הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרותיו ליום הדין, ועל זה אמר הנביא (ישעי י) ומה תעשו ליום פקדה, וצא ולמד מה שחרד שמואל מפחד יום הדין כאומרו ז"ל (תנ"ך ד') במעשה בעלת אוב, וכפל לומר קמס עמדי חתום וגו', על דרך אומר (שמות ל"ד ז) נשא צון, וכשיגיע לגדר שיאמר נלאתי נשוא יתחמהו באוצרות וינקם הוא מעושי רשעה בהוצאת שמש מנתיקה (נדרים ח') ולהט אותם יום ה', והוא אומר לי נקם פרוש שנקם הוא בעצמו בכניכול:

(לה) לי נקם ושלם. יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ע"ז ג') שלעתיד לבוא יוציא ה' חמה מנתיקה הרשעים ונדונים בה ולהטה אותם והצדיקים מתרפאין בה, והוא אומר לי נקם ושלם פרוש נקם לרשעים ושלם שכן טוב לצדיקים, ואומר לעת תמוט רגלם הוא סוד מאמר (סוטה מט) עקבות משיחא, והוא ברוחי יוציאי רגלי ס"מ כשתמוט רגלם של עושי רשעה ותגמר ממה שנגע בה מדבר המעמיד פדיוע ליודעי חן, ואומר כי קרוב יום וגו', הוא מאמר הנביא (צפניה א') כי קרוב יום ה'.

והוא חסיו בו כי ישראל הגם שירשיעו ועברו על חלק ממצוות ה' אף על פי כן כל מחסיהם בה, ועליו סובלים דלות ושפלות, ונתרגים על קרשת שמו, ועומדים ומצפים לצור גואלם והוא אומר חסיו בו:
 ואומר אשר חלב זבחימו וגו' הוא מאמר ה' נגד דבריהם, והרדפת הדברים הוא על זה הדרך כי ידין וגו' ויתנחם על מה שסבלו עבדיו ועוד כי יראה כי אֵזְלָת יָד וגו' ואמר וגו', והשיב ה' אשר חלב וגו' יקומו, ומוכן הדבר מעצמו הכרתם של אוכלי זבחימו כי לא יעילו ולא יצילו, ויפריז כי ה' הוא לבדו מושיע, והוא מה שגמר אמו ראוי עתה כי אני וגו':

(לח) יקומו ויעזרם וגו'. לפי שיש ב' מיני עובדי עבודה זרה, יש שעובד עבודה זרה לאלה גמור, ויש שעובד עבודה זרה לאמצעי, ואל שניתם צוה ה' כמו שפרשנוהו במקומו (שמות כ' ד'), לזה אמר כנגד העובד עבודה זרה לאמצעי אמר יקומו ויעזרם עזר בעלמא כי לסבה זו עשאתה לעזר להועיל ביניהם ויבין אלהי עולם, וכנגד העובד עבודה זרה לאלה גמר אמר יהי עליכם סתרה:

לז

רש"י • ראו עתה • הבינו מן הפרענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע, ומן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי. אני אני הוא • אני להשפיל ואני להרים. ואין אלהים עמדי • עומד כנגדי למחות. עמדי • גמתי וכמוני. ואין מידי מציל הפושעים בי. אור החיים

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה שמואל א פרק א

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמְזִים צוֹפִים מִתּוֹר אַפְרָיִם וַיִּשְׁמְוּ אֶלְקָנָה בֶן־יִרְחֵם בֶּן־אֶלְיָהוּא בֶן־צֹפֹר אַפְרָתִי: ב וְלֹא שְׁתֵּי נָשִׁים שָׁם אַחַת חֲנָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית פִּנְנָה וַיְהִי לַפִּנְנָה ילָדִים וּלְחֲנָה אֵין ילָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים־יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזָבַח לַיהוָה צִבְאוֹת בְּשִׁלָּה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עָלִי חֲפְנִי וּפְנִיָּהם בָּהֶם לַיהוָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לַפִּנְנָה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת: ה וּלְחֲנָה יָתָן מְנָה אַחַת אַפִּים כִּי אֶת־חֲנָה אָהָב וַיְהוֶה סָגֹר רַחֲמָה: ו וּכְעֶסְתָּה צָרָתָה גַם־פָּעַם בַּעֲבוּר הָרַעְמָה כִּי־סָגֹר יְהוֶה בְּעַד רַחֲמָה: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָה בְּבֵית יְהוָה כֵּן תִּכְעֶסְנָה וּתִכְבֶּה וְלֹא תֹאכַל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִשְׁהָ חֲנָה לָמָּה תִּכְבִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יָרַע לְבָבְךָ הַלּוֹא אֲנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשֶׂרָה בָּנִים: ט וַתִּקֶּם חֲנָה אַחֲרֵי אֲכָלָה בְּשִׁלָּה וְאַחֲרֵי שָׁתָה וְעָלִי הִכְהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכֶּפֶא עַל־מוֹזוֹת הִיכַל יְהוָה: י וְהָיָא מֶרֶת גִּפְשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכָה תִּכְבֶּה: יא וַתִּדּוֹר גִּדֹּר וַתֹּאמֶר יְהוָה צִבְאוֹת אִם־רָאָה תִּרְאֶה־בָּעֵנִי אֲמַתְךָ וּזְכַרְתָּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמַתְךָ וְנִתְתָּה לְאֲמַתְךָ זָרַע אֲנָשִׁים וְנִתְּתִיו לַיהוָה כְּלָיְמִי חֲזִיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ: יב וַיְהִי כִּי הִרְבֵּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעָלִי שָׁמַר אֶת־פִּיהָ: יג וְחֲנָה הָיָא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק שְׁפָתֶיהָ נִעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע וַיַּחֲשֹׁבָה עָלִי לְשִׁכְרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עָלִי עַד־מָתִי תִשְׁתַּפְּרִין הַסִּירִי אֶת־יְיָיִךְ מִעָלֶיךָ: טו וַתַּעַן חֲנָה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קִשְׁת־רוּחַ אֲנֹכִי וַיִּין וְשִׁכָּר לֹא שָׁתִיתִי וְאַשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אֶל־תִּתֵּן אֶת־אֲמַתְךָ לִפְנֵי בַת־בְּלִיעַל כִּי־מֵרֹב שִׁיחִי וְכַעֲסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הַנֶּה: יז וַיַּעַן עָלִי וַיֹּאמֶר לָכִי לְשָׁלוֹם וְאַל־הִי יִשְׂרָאֵל יָתָן אֶת־שְׁלָתְךָ אֲשֶׁר שְׁאֵלָתָ מֵעַמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שְׁפָחַתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּלָּךְ הָאִשָּׁה לְדִרְבָּה וּתֹאכַל וּפְנִיָּה לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרְמָתָה וַיַּדַּע אֶלְקָנָה אֶת־חֲנָה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְבְּרָה יְהוָה: כ וַיְהִי לְתַקְפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חֲנָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מִיְהוָה שְׁאֵלָתוֹ: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לְזָבַח לַיהוָה אֶת־זִבְחַ הַיָּמִים וְאֶת־גִּדּוֹר: כב וְחֲנָה לֹא עָלָתָה כִּי־אָמְרָה לֹאִישָׁה עַד יִגְמַל תַּעֲרֹל וַתִּבְאֲלוּ וַיִּרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִשְׁהָ עֲשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שְׂכִי עַד־גְּמֹלְךָ אֹתוֹ אֵךְ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרְךָ וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתִּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמֹלָהּ

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אלא אפלו בפרטי פֿעלי הרע אני מחצתי ואני
אָרפּא, וו״ל ד״ש (ספרי) יעש״ד:
ואין מידי מצייל. פרוש שפֿל הנבכראים ימותו,
וְלִזָּה דִּיק לומר ואין מידי ולא אָמַר ואין
מצייל מידי:

לְאִמְצָעִי אָמַר אֲנִי הוּא פָּרוּשׁ לְבָדִי, וְגַמְרֵי אִמֹּר
וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲמַצְעִי בֵּינִי לְבִין הַנִּבְרָאִים:
אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה. זֶה כְּנָגְדַת כַּת הָאוֹמְרִים שְׁפֹעֵל
הָרַע אֵינִי פֹעֵל הַטּוֹב וּבִי: 'כּוֹלוֹת יֵשׁ' לְזֶה
אָמַר אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה, וְלֹא בִפְרֹט זֶה בְּלִבְדִּי

(לט) רְאוּ עֵתָהּ כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא יְגִי'. כָּפַל לְדוֹמֵר
ב' פְּעָמִים אֲנִי אֲנִי כִּנְגֵד שְׁתֵּי טַעֲוִיֹת שֶׁל
עֲבֻדָּה זָרָה שֶׁמִּזְנוּ בְּפֶסֶק שֶׁלִּפְנֵי זֶה, לָזֶה
אָמַר אֲנִי פְרוּשׁ וְלֹא אַחֵר שְׂאֵתָם חוֹשְׁבִים בּוֹ
לֵאלֹהֵי גִמּוּר, וּכְנִגֵּד עֲבֻדָּה זָרָה שְׁעוֹשִׂים

אָתּוֹ: כִּד וַתַּעֲלֶהוּ עִמָּהּ בְּאֶשֶׁר גָּמְלָתוּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאַיִפָּה אַחַת קָמָה וַנִּבֶּל לִי וַתִּבְאֶהוּ בֵּית־יְהוָה שָׁלוֹ וְהִנֵּנִי נָעֵר: כה וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבִיאוּ אֶת־הַנֶּגֶז אֶל־עָלִי: כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חֵי נִפְשְׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצָּבֶת עִמָּכָה בָּזָה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: כז אֶל־הַנֶּגֶז הַזֶּה הַתְּפַלֵּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׂאֵלְתִּי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִּי מֵעַמּוֹ: כח וְגַם אֲנֹכִי הִשְׁאֵלְתִּיהוּ לִיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שְׂאוֹל לִיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לִיהוָה: ב א וַתִּתְּפַלֵּל חֲנָה וַתֹּאמֶר עֲלֵךְ לִבִּי בִיהוָה רַמָּה קִרְנִי בִיהוָה רַחֵב פִּי עַל־אֹיְבָי בִּי שְׂמַחְתִּי בִּישׁוּעַתְךָ: ג אִין־קְדוֹשׁ בִּיהוָה בִּי־אִין בִּלְתָּד וְאִין צוֹר בְּאַלְהֵינוּ: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִּדְבְּרוּ גְבוּהָ גְבוּהָ יֵצֵא עֵתָק מִפִּיכֶם בִּי אֵל דַּעוֹת יְהוָה וְלוֹ נִתְּנָנוּ עֲלִלוֹת: ד קִשְׁת גִּבּוֹרִים חֲתִים וְנִכְשָׁלִים אֲזָרוּ חֵיל: ה שְׂבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁכְּרוּ וְרַעֲבִים חָדְלוּ עַד־עֲקָרָה יִלְדָּה שְׂבָעָה וְרַבַּת בָּנִים אֲמַלְלָה: ו יְהוָה מִמִּית וּמַחְיָה מוֹרִיד שְׂאוֹל וַיַּעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפָּיל אֶת־מְרוֹמָם: ח מְקִים מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עַם־גְּדִיבִים וְכַפֵּא כְבוֹד יִנְחִלֶם בִּי לִיהוָה מִצְקִי אֶרֶץ וַיִּשֶׁת עֲלֵיהֶם תִּבֵּל: ט רַגְלִי חֲסִידִיו יִשְׁמֹר וְרַשָּׁעִים בַּחֲשָׁד יִדְמוּ בִּי־לֹא בָכָה וְגִבּוֹר־אִישׁ: י יְהוָה יַחֲתוּ מְרִיכָיו עָלָיו בַּשָּׁמַיִם יִרְעֵם יְהוָה יִדִּין אֶפְסֵי־אֶרֶץ וַיִּתֵּן־עֵז לְמַלְכּוֹ וַיִּרֶם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ:

♦ יום שישי ב' תשרי ♦

הפטרה ליום שני של ראש השנה ירמיה פרק לא

אֶבֶה אָמַר יְהוָה מִצָּא חֵן בְּמַדְבָּר עִם שְׂרִידֵי חָרֵב הַלֹּדֶז לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: ב מִרְחֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֶהְבֶּתִּיךָ עַל־כֵּן מִשְׁכְּתִיךָ חֹסֵד: ג עוֹד אֲבַנְךָ וְנִבְנִית בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעֲדִי תַפִּיד וַיֵּצֵאת בְּמַחֹל מִשְׁחָקִים: ד עוֹד תַּפְעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שְׁמֶרֶן נָטְעוּ נִמְטִים וַחֲלָלוּ: ה בִּי יִשְׂרָאֵל קְרָאוּ נְצִירִים בְּהָר אֶפְרַיִם קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ו כִּי־כֹה־אָמַר יְהוָה רָנּוּ לַיעֲקֹב שְׂמֹחָה וַצְחִלּוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְּׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמּוֹךְ אֶת־שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל: ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבְצָתִים מִיַּרְדֵּית־אֶרֶץ בָּם עוֹר וּפֶפֶחַ תָּרַח וְלִדְת יַחֲדוּ קָהֵל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ חֲנָה: ח בְּכִבִּי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֶם אוֹלִיכֶם אֶל־נַחֲלִי מִיּוֹם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְשְׁלוּ בָּהּ בִּי־הֵייתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאֵב וְאַפְרַיִם בְּכָרִי הוּא: ט שְׁמָעוּ דְּבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהִגִּידוּ בָּאִיִּם מִמֶּרְחֶק וְאִמְרוּ מִזֶּרֶחַ יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצֵנוּ וְשִׁמְרוּ בְּרַעְיָה עֲדָרוֹ: י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ: יא וְכֹאֲוֹ וְרַנְּנוּ בְּמֶרוֹם־צִיּוֹן וְנִהְיֹוּ אֶל־טוֹב יְהוָה עַל־דִּגְלוֹ וְעַל־תִּירְשׁוֹ וְעַל־יִצְחָר וְעַל־בְּנֵי־צָאן וּבָקָר וְהִיתָה נִפְשָׁם בְּגֵן רוֹה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: יב אֲנִי תִשְׁמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹל וּבְחָרִים וּזְקֵנִים יַחֲדוּ וְהַפְכְּתִי אֲבָלָם לְשִׁשׁוֹן וְנַחֲמָתִים וְשִׂמְחָתִים מִיּוֹנָם: יג וְרוּיָתִי גִפְשׁ הַפְּהָנִים דָּשָׁן וְעַמִּי אֶת־טוֹבִי יִשְׁבְּעוּ נָא־יְהוָה: יד כֹּה־אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרַמָּה נִשְׁמָע נְחִי בְּכִי תִמְרוּיִם רַחֵל מִבְּכָה עַל־בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנָּחֶם עַל־בְּנֵיהָ בִּי אֵינְנוּ: טו כֹּה־אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלְךָ מִכְּבִי וְעֵינֶיךָ מִדְּמָעָה בִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶתְךָ נָא־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וַיִּשְׁתַּקְּנוּ לְאַחֲרִיתְךָ נָא־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם: יז שְׁמוֹעַ שְׂמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְּנוּדָד יִפְרֹתִנִי וְאוֹסֵר כְּעַגֵּל לֹא לְמֹד הִשְׁבֵּנִי וְאַשׁוּבָה

שיעור יומי ליום שישי ב' תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת האזינו

כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֶי: יח פִּי־אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחְמָתִי וְאַחֲרֵי הַיּוֹדְעִי סִפְּקָתִי עַל־יָרֵךְ בִּשְׂתִי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׁאַתִּי חֲרַפְתָּ נְעוּרַי: יט הִבֵּן יָקִיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים פִּי־מִדֵּי דִבְרִי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־פֶּן הָמוּ מֵעַי לֹא רַחֵם אֶרְחַמֶּנּוּ נְאֻם־יְהוָה:

וּשְׁבִיחַ מְרָאשׁ פְּרָעוֹת כְּתָרִין מְרִישׁ סִנְאָה וּבָעַל אוֹיֵב:

כס"י • אשכיר חצי מדם • האויב • וחרבי תאכל בשר • בשרם • מדם חלל ושביח • זאת תהיה להם מעון דם חללי (ספרים אחרים: חללי דם) • ישראל ושביח ששבו מהם • מראש פרעות אוֹיֵב • מפשע תחלת פרצת האויב, כי כשהקדוש ברוך הוא נפרע מהעובדי פוכבים, הוא פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל.

(מג) **הַרְנִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דָם עֲבָדְיוּ יָקוֹם וְנָקָם יֵשִׁיב לְצִירּוֹ וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ:** מג שִׁבְחוּ עֲמֻנָא עִמָּה אָרִי פְרַעְנוֹת עֲבֹדָהּ צִדִּיקָא יִתְפָּרַע וּפְרַעְנוֹת יִתִּיב לְסִנְאוּהִי וּיְכַפֵּר עַל אֲרַעָה וְעַל עִמָּה:

כס"י • הרנינו גוים עמו • לאותו הזמן ושִׁבְחוּ העובדי פוכבים את ישראל: 'ראו מה שביחה של אמה זו שדבקו בהקדוש ברוך הוא בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו, יודעים היו בטובו ובשבוהו'. **כִּי דָם־עֲבָדָיו יָקוֹם • שְׁפִיכוֹת דְּמִיָּהֶם, כְּמִשְׁמֵנוּ. וְנָקָם יֵשִׁיב לְצִירּוֹ •** על הגזל ועל ההקמס, כענין שצאמר: (ויאל ד) "מִצְרִים לְשִׁמָּה תִּהְיֶה, וְאֶדּוֹם לְמִדְבָּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", ואומר (עובדיה א) "מִחֲמַס אַחִיר יַעֲקֹב וְגו'". **וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ •** ויפס אדמתו ועמו על הצרות שעברו עליהם, ונעשה להם האויב. **וְכַפֵּר •** לשון רצוי ופיוס, כמו (בראשית לב) "אֲכַפְּרָה פָּנָיו", 'אֲנַחֲנִינָה לְרַגְזָה'. **וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ •** ומה היא אדמתו? עמו. כשעמו מתנחמים, ארצו מתנחמת, וכן הוא אומר: (תהלים פה) "רְצִיתָ ה' אֶרֶץ", בְּמָה רְצִיתָ אֶרֶץ? "שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בפנים אחרים היא נדרשת בספרי, ונחלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה דורש קלה כנגד ישראל, ורבי נחמיה דורש קלה כנגד העובדי פוכבים, רבי יהודה דורש קלה כלפי ישראל: "אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהם", כמו שפרשתי עד "ולא ה' פועל כל זאת", "כי גוי אבד עצות המה", אבדו תורת, שהיא להם עצה נכונה. "ואין בהם תבונה", להתבונן איכה ירדף אֶחָד מִן הָאֲמֻנֹת אֶלֶף מֵהֶם אִם לֹא כִּי צוּרִם מְכָרִם, "כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרִם", הכל כמו שפרשתי עד תכליתו. ורבי נחמיה דורש קלה כלפי העובדי פוכבים: "כי גוי אבד עצות המה", כמו שפרשתי תחלה, עד "ואויבינו פלילים": **כִּי מִגֶּפֶן סִדֵּם גִּפְנִים •** של העובדי פוכבים. **וּמִשְׁדָּמוֹת עֲמוּזָה וְגו' •** ולא ישימו לבם לתלות הגדלה בִּי. **עֲנִבְמוּ עֲנִב־רוֹשׁ •** הוא שצאמר: "לולי פעם אוֹיֵב אָגוּר", על ישראל

(מ) **כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי •** מֵאֲרִי אֶתְקַנִּית בְּשִׁמְנָא בֵּית שְׁכֻנְתִּי וְאֶמְרִית קִנְיָ אֲנָא לְעָלְמִין: **וְאֶמְרִית חֵי אֲנֹכִי לְעָלָם:** כס"י • כִּי אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי • כִּי בְחָרוֹן אַפִּי אֶשָּׂא יָדִי אֶל עַצְמוֹ בְּשׁוֹבָעָה. וְאֶמְרִית חֵי אֲנֹכִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, [כְּמוֹ חֵי אֲנִי נְאֻם ה' אִם לֹא כִּפְשֶׁר דְּבִרְתָּם בְּאֲזִי (במדבר יד יח) אִף כֹּאן] אֲנִי נִשְׁבַּע "חֵי אֲנֹכִי".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ר' תשרי תשל"ו)

כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרִית חֵי אֲנֹכִי לְעוֹלָם (לב, מ) יֵשׁ לְשֵׁאל, מִדּוּעַ צָרִיכִים שְׁבוּעָה, וְהִרִי נוֹשָׂא הַפְּרָשָׁה הוּא עֲנִשָּׁם שֶׁל הָאֲמוֹת עַל מָה שֶׁעוֹלְלוּ לְיִשְׂרָאֵל - וְאִין לָךְ תְּבִיעָה צוֹדֵקָת יוֹתֵר מִזֶּה. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁהֵן ה"יִד" וְהֵן ה"חִי" (וְכָלֹת וְחִיִּים - רְאֵה בְּאֵרוּכָה בְּרֻכּוֹת לֵב, א בְּפִירוּשׁ רַב נָסִים גָּאוֹן) נִמְשָׁכִים "לְעוֹלָם", כְּלוּמָר: לְחוּף עֲנִינֵי הָעוֹלָם, לְמִטָּה מַעֲשֶׂה טְפָחִים, וְלֹא שֶׁהִקְבִּי נִשְׁאָר בְּרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי וְהִנְהִיגַת הָעוֹלָם מְסוּרָה לְכּוֹכְבִּים וְלַמַּזְלוֹת. וְאִז, גַּם כִּפְשֶׁר גְּלוּ לְאֶדּוֹם - שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וְעַל זֶה צָרִיכִים שְׁבוּעָה, שְׁגַם בְּשַׁעֲה שְׁבִנִּי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמַצֵּב יָרִיד - שְׁכִינָה עִמָּהֶם. אור החיים

(מא) **אִם־שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי אֲשִׁיב נָקָם לְצִירִי וְלִמְשִׁנָּאִי אֲשִׁלָּם:** מא אִם עַל חַד תְּרִין כְּחוֹז בְּרַקָּא מְסוּף שְׁמָנָא וְעַד סוּף שְׁמָנָא תִּתְגַּלִּי חֲרָבִי וְתִתְקַף בְּדִינָא יָדִי אֲתִיב פְּרַעְנוֹתָא לְסִנְאִי וּלְבָעִלִי דְּכַבִּי אֲשִׁלָּם:

כס"י • אִם־שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי • אִם אֶשְׁנֹן אֶת הַלֵּב חֲרָבִי, כְּמוֹ (יחזקאל כא) "לְמַעַן הִיֹּת לָהּ בְּרַק", פְּלַנְדוּר (גלאנץ). **וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי •** להניח מדת ורחמים באויבי שהרעו לכם, אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. דְּבַר אַחֵר: "וְתֹאחֲזוּ יָדִי", אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וּלְנָקָם נָקָם. **אֲשִׁיב נָקָם וְגו' •** לְמִדּוּ רְבוּתֵינוּ בְּאֶגְדָּה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שְׁאָמַר "וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי", לֹא כְּמִדַּת בִּשְׁר וְדָם מִדַּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִדַּת בִּשְׁר וְדָם זוֹרֵק חַי וְאִינוּ יָכֹל לְהִשְׁבִּיב, וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זוֹרֵק חַיּוֹ וְיֵשׁ בִּידוֹ לְהִשְׁבִּין כְּאֵלוֹ אוֹחֲזִין בִּידוֹ, שֶׁהִרִי בְּרַק הוּא חֲצוֹ, שְׁנֶאֱמַר כֹּאן "בְּרַק חֲרָבִי, וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי", וְהַמִּשְׁפָּט הֵזֶה לְשׁוֹן פְּרַעְנוֹת הוּא, בְּלַע"ז יוֹשְׁטִיצָא"ה.

(מב) **אֲשִׁכִּיר חֲצִי מְדָם וְחֲרָבִי תֹאכֵל בִּשְׂר מְדָם חָלָל** מב אֲרִי גִירִי מִדְּמָא וְחֲרָבִי תִקְטוֹל בְּעַמְמָא מְדָם קִטְלִין וְשִׁבְזִין לְאֶעְדָּא

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מ) כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי • פְּרוּשׁ לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, שְׁנִשְׁבַּע בְּנִשְׁיאוֹת יָדָיו לְשׁוֹן חֲרָבִי לְנָקָם מִצִּירִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם שְׁנוֹתַי בְּרַק וְגו', וְאוֹמְרוֹ וְלִמְשִׁנָּאִי הֵם פֶּת הַמַּעֲבָרָה יִשְׂרָאֵל עַל דָּת:

להרעילים ולהמריקם. לפיכך "אשכלת מרורת למו", להלעיס אותם על מה שעשו לבני: **חמת תנינים יינם**. מוכן להשקותם על מה שעשוין להם: **כמס עמדי**. אותו הכוס, שנאמר: (תהלים עה) "כי כוס ביד ה' וגו'": **לעת תמוט רגלם**. כענן שנאמר: (ישעיה כו) "תרמסנה רגל": **כי ידיו ה' עמו**. בלשון זה משמש "כי ידיו", בלשון 'דקא', ואין ידיו לשון יסורין, אלא כמו: 'כי יריב את ריבם מיד עושקיהם, כי יראה כי אזלת יד וגו'': **ואמר אי אלהימו**. והאויב יאמר: "אי אלהימו", של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגזר את הפרקת, כענן שנאמר: (מכה ז) "ותרא אויבתי ותכסה בושח, האומרה אלי אי ה' אלהיך": **ראו עתה כי אני וגו'**. אז יגלה הקדוש ברוך הוא ישועתו ויאמר: "ראו עתה כי אני וגו' הוא", מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה. ואין מידי מציל. מי שיציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם:

כי אשא אל שמים ידי. כמו 'כי נשאתי', תמיד אני משרה מקום שכניתי בשמים, כתרגומו. אפלו חלש למעלה וגבור למטה, אימת העליון על התחתון, וכל שכן שגבור מלמעלה וחלש מלמטה. **ידי**. מקום שכניתי, כמו (במדבר ב) "איש על ידו", והנה בדי להפרע מהם, אבל אמיתי שחי אנכי לעולם, איני ממהר לפרע, לפי שיש לי שהות בדבר, כי אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכלת בדי ליפרע מן המתים ומן החיים. מלך בשר ודם שהוא הולך למות, ממהר נקמתו ליפרע בחייו, כי שמו ימות הוא או אויבו, ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני נפרע בחייהם, אפרע במוותם: **אם שנותי ברק חרבי**. הרבה 'אם' יש שאינם תלויים, כשאשנן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו', כמו שפרשתי למעלה. אור החיים

♦ שבת קודש ג' תשרי ♦

(מד) **ויבא משה וידבר את פלדברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון**

כ"י הוא והושע בן נון. (סוטה יג) שבת של דיוני היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה. העמיד לו משה מתרגמן ליהושע, שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל: 'בחי רבך לא היה לך להרים ראש'. ולמה קוראהו כאן 'הושע'? לומר שלא זחה דעתו עליו, שאף על פי שנתנה לו גדלה, השפיל עצמו כאשר מתחלתו (ספרי) אור החיים

(מה) **ויכל משה לדבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל**

(מו) **ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצו את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת**

כ"י שימו לבבכם. צריך אדם שיהיו עיניו, ואזניו ולבו מכונים לדברי תורה, וכן הוא אומר: (יחזקאל כ) "בן אדם ראה בעיני ובאזניך שמע ושים לבך וגו'", והרי דברים קל וחמר, ומה תבנית הבית, שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים, להבין דברי תורה שהן כהרין התליון בשערה, על אחת כמה וכמה.

(מו) **כי לא דבר רק הוא מהם ביהוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה**

כ"י כי לא דבר רק הוא מהם. לא לחנם אתם יגיעים בה, כי הרבה שכן תלוי בה, "כי הוא חייכם". דבר אחר: אין לך דבר ויכון בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שחר, תדע לך שכן אמרו חז"ל: (בראשית לו) "ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה פילגש וגו'", לפי שאמרה: 'איני קדאי להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו', וכל כך למה? להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאווים לידבק בזרעו.

(מח) **וידבר יהוה אל משה בעצם היום הזה לאמר**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ
עמלו בראשו, ואומרו אדמתי עמו הוא גמר הדברים שהתחיל לומר כי ידיו ה' עמו וגו' וגמר אמר כי הנמצא עדין מהחטאים על ישראל תכפר עליהם הארץ אשר היתה לשמה ולחפרה שנים רבות זה יהיה לכפרת עון עם ה' (מד) הוא והושע בן נון. פרוש היה עומד עמו אבל הדבור לא דבר אלא משה כאומרו וידבר,

(מג) הרנינו גוים וגו'. פרוש כי בעשות ה' נקמה באויבי ישראל וירומם מדרגת ישראל ויגנו הגוים על עמו ישראל לשבחים ולרומם כאומרו (תהלים קמ"ד) אשרי העם וגו', ואומרו כי עם וגו' וגו' פרוש שלא דם לבד אלא גם צרי אשר חרשו און לו ישיב ה' להם נקם שחשבו לעשות, על דרך אומרו (שם ז) ישוב

וכן אמר ה' ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם לשון יחיד אל משה, ואומרו והושע ולא אמר והושע כמו שקרא לו משה, לפי שתוספת הי"ד היא ליקר וגדלה כרמוז במאמר (במדבר י"ג ט"ו) ויקרא משה להושע בן נון חסיר הי"ד, הכתוב ואמר הוא והושע בן נון חסיר הי"ד, על דרך אומרו (שע"י) היתפאר תגרנן וגו' :

שיעור יומי לשבת קודש ג' תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת האזינו מא

כ"י וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה • בשלשה מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (שם י) "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בקר וקר, אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחים אותו ליפנס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקרדמות ומבקעין את התבה'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר: (שמות יב) "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצרים אומרים: 'בקר וקר אם אנו מרגישים בהם, אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סיפות וכלי זין והורגין להם'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות, יבא וימחה'. אף כאן במיתתו של משה נאמר: "בעצם היום הזה", לפי שהיו ישראל אומרים: 'בקר וקר אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחים אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הזים, והוריד לנו את המון, והגיד לנו את השלן, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחים אותו'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 58)

קמץ פיך, וקמץ, והלך לו (רש"י לב, ג)
כאן כתב רש"י "והלך לו", ואלו בפרשת חקת (כ, כו) כתב "קמץ פיך וקמץ, עצם עיניך ועצם" - ותו לא. והנינו, שפאן מפרש שמשה נתאנה לאפן המיתה עצמה (מיתת נשיקה), ואלו שם מפרש שמשה חמד את אפן ההכנה למיתה (מטה מצעת וגו' דלוק וכו'), אף לא את המיתה עצמה. וצריך עיון. אור החיים

(נא) על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במימריבת קדש מדברצן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל:
נא על די שקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקם מדברא דצן על די לא קדשתון יתי בגו בני ישראל:
על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל:

כ"י על אשר מעלתם בי • גרמתם למעל בי • על אשר לא קדשתם אותי • גרמתם לי שלא אתקדש, אמרת לי כם: (במדבר ט) "ודברתם אל הסלע", והם הכוהו, והצרכו להכותו פעמים, ואלו דברו עמו ונתן מימיו בלא הפאה, היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים: 'ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפרענות, אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו לוקה, קר מקים מצות בוראו, אנו לא כל שפך?'. אור החיים

(גב) כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא אל הארץ אשר אני נתן לבני ישראל:
נא ארי מקבל תחזי ית ארעא ויתמן לא תעול לארעא די אנא יתב לבני ישראל: פ פ פ

כ"י כי מנגד • מרחוק • תראה וגו' • כי אם לא תראנה עכשו, לא תראנה עוד בחיך • ושמה לא תבוא • כי ידעתי כי חביבה היא לי, על כן אני אומר לך: 'עלה וראה': אור החיים

חסלת פרשת האזינו מ"א פסוקים גאוא"ל סימן

כ"י וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה • בשלשה מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (שם י) "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בקר וקר, אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחים אותו ליפנס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקרדמות ומבקעין את התבה'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר: (שמות יב) "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצרים אומרים: 'בקר וקר אם אנו מרגישים בהם, אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סיפות וכלי זין והורגין להם'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות, יבא וימחה'. אף כאן במיתתו של משה נאמר: "בעצם היום הזה", לפי שהיו ישראל אומרים: 'בקר וקר אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחים אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הזים, והוריד לנו את המון, והגיד לנו את השלן, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחים אותו'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 342)

אין אנו מניחים אותו (רש"י לב, מח)
בני דורו של נח והמצרים רצו למנע העתקה מקום למקום (כניסת נח לתבה וציאת בני ישראל ממצרים), ואף כאן רצו בני ישראל למנע עליית משה רבנו להר. ובינו שהקב"ה אמר "ומות בקר", הרי אי עליית משה להר יגרם ממילא עכוב פטירת משה. וחסכו בני ישראל, שאם לא יהיה משה בקר ביום זה תבטל הגזירה. אור החיים

(מט) עליה אל-הר העברים הוה הר-נבו אשר בארץ מואב אשר על-פני ירחו וראה את-ארץ פנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה:
מט סק לטורא דעברא הרין טורא דנבו די בארעא דמואב די על אפי ירחו ויחזי ית ארעא דנענן די אנא יתב לבני ישראל לאחזא:

(ג) ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל-עמיו באשר-מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל-עמיו:
ומות בטורא די את סלק לתמן ואתקבש לעמך כמא דמית אהרן אחיך בהור טורא ואתקבש לעמך:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

העליון, ג' והאסף אל עמיו על דרך אומרים ז"ל (במד"ד פ"ט), בפסוק (לקמן ל"ג כ"א) ויבא ראשי עם וגו' שבאמצעות משה יזכו דור המדבר, והם מתחייבים אליו באומרו (שמות ל"ב ז) ויד כי שחת עמך, והוא אומר והאסף אל פרוש לסבת עמך להביאם לעולם הבא, והגם שבאהרן מצינו ששומר בן גן בן (פאן) ויאסף אל עמיו במקום שיש לדרש דורשין: (נא) על אשר מעלתם וגו' על אשר לא קדשתם וגו'. עין מה שפרשתי בפרשת חקת בענין זה בארץ:

טעמים למיתת איש האלהים, וזה שיעור הכתוב ומת, והטעם בהר פרוש על דרך אומרים ז"ל (סוטה י"ד) למה נקבר משה בהר נבו בשביל עון פטור כי בכל זמן שזינקו ראשו פטור ימצא כנגדו משה ונכנע, וכאמרו (לקמן ל"ד ו) ויקבר אותו בגיא מול בית פטור, טעם ב' אשר אתה עלה שמה פרוש כדי שייכל להשיג האשר שהשיג באמצעות מעשים טובים הנוראים מה שאין יכול להשיג בעודו משתף עם הגוף שאינו יכול להשיג המעלה ההיא, והוא אומר אשר אתה עלה שמה פרוש בעולם

מח בעצם היום הזה לאמר. אומר לאמר, שיאמר להם לישראל שהוא עולה למות, וזה מבין לדבריהם ז"ל שדרשו (ספרי) באומרו בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים וכו' יעש"ד:
ומת בהר. פרוש התברר למות שאין הקדוש ברוך הוא לוקח נפשות חסידיו אלא לרצונם, ואמרו והאסף אל עמיו על דרך אומרים (פסוקים ק"ד) שיצאים הצדיקים להקביל פגי צדיק, ולזה אמר ה' אליו שיאסף אל עמיו הבאים לקראתו:
עוד יתבאר על זה הדרך כי בא לתת שלשה

נשמעים שמחליט לו ביאת הארץ לעולם ועד, לזה אמר אל הארץ אשר אני נתן וגו' פרוש עתה ולא אל אשר נתן לעתיד, וישן מה שפרשתי בפסוק (לעיל ג' כ"ה) אעברה נא: חסלת פרשת האזינו

אל הארץ וגו', ויתבאר על דרך אומנם ז"ל (רבי"ר פ"ב) שעתיד משה לקנס לארץ עם האבות לעתיד לבוא, ואמר בוחר (ח"ב קכ.) כי הוא יביא את ישראל אל הארץ בבוא גאלתם, ולזה כשאמר ה' ושמה לא תבוא חש שיהיו הדברים

נב) כי מנגד תראה וגו'. פרוש על דרך אומנם (לקמן ל"ד א') ויתראה ה' את כל הארץ, וישן מה שפרשתי שם: ושמה לא תבוא אל הארץ וגו'. קשה אחר שאמר ושמה לא תבוא מה מקום לחזר ולומר

הפטרה לפרשת האזינו לשנים מקרא ואחד תרגום בשמואל ב פרק כב

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הצייל יהוה אתו מקף פל־איביו ומקף שאול: ב ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלטי־לי: ג אלהי צורי אחסה־בו מגני וקנן ישעי משגבי ומנוסי משעי מחמם תשעני: ד מהלל אקרא יהוה ומאיבי אושע: ה כי אפפני משברי־מות נחלי בליעל יבעתני: ו חבלי שאול סבני קדמני מקשי־מות: ז בצר־לי אקרא יהוה ואל־אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי ושועתי באזניו: ח ויתגעש ותרעש הארץ מסדות השמים ירגזו ויתגעשו פיר־חרה לו: ט עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: י ויש שמים וירד וערפל תחת רגליו: יא וירכב על־כרוב ויעף וירא על־כנפיריו: יב וישת חשך סביבתיו סבות חשרת־מים עבי שחקים: יג מננה נגדו בערו גחלי־אש: יד ירעם מן־שמים יהוה ועליון יתן קולו: טו וישלח חצים ופיצץ ברק ויהם: טז ויראו אפקי ים וגלו מסדות תבל בנערת יהוה מנשמת רוח אפו: יז וישלח ממרום וקחני ימשיני ממים רבים: יח ויצילני מאיבי עז משנאי כי אמצו ממני: יט וקדמני ביום אידי ויהי יהוה משען לי: כ ויצא למרחב אתי יחלצני פיר־חפץ ביי: כא וגמלני יהוה בצדקתי בכר ידי ושיב לי: כב כי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי מאלהי: כג כי כל־משפטיו לנגדי וחקותיו לא־אסור ממנה: כד ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני: כה וישב יהוה לי בצדקתי בכרי לנגד עיניו: כו עם־חסיד תתחסד עם־גבור תמים תתם: כז עם־נבר תתבר ועם־עקש תתפל: כח ואת־עם עני תושיע ועניך על־דמים תשפיל: כט פיר־אתה גירי יהוה ויהוה יגיה חשפי: ל כי בכה ארוץ גדוד באלהי אדלג־שור: לא האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החסים בו: לב כי מי־אל מפלעדי יהוה וכי צור מפלעדי אלהינו: לג האל מעוזי חיל ויתר תמים דרכי: לד משנה רגלי פאילות ועל־במותי יעמידני: לה מלמד ידי למלחמה ונחת קשת־נחושה ורעתי: לו ותתן־לי מגן ישעך וענתך תרבני: לז תרחיב צעדי תחתני ולא מעדי קרסלי: לח ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד־פלותם: לט ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני: מא ואיבי תתה לי ערף משנאי ואצמיתם: מב ישעו ואין משיע אל־יהוה ולא ענם: מג ואשחקם בעפר ארץ בטי־חוצות אדקם ארקעם: מד ותפלמני מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם לא־ידעתי יעבדני: מה בני נבר יתפחשו־לי לשמע און ישמעו לי: מז בני נבר יבלו ויחגרו ממסגרותם: מז חיי־יהוה וברוך צורי ויִים אלהי צור ישעי: מח האל חנתן נקמת לי ומריר עמים תחתני: מט ומוציא איבי ומקמי תרוממני מאיש חמסים תצילני: נ על־כן אודך יהוה בגוים ולשמך אומר: נ מגדול ישועות מלכו ועשה־חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד־עולם:

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום גרסא בעמוד קמז

שיעורי תהלים לשבוע פרשת האזינו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מניין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו עניין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו אלול פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח	יום רביעי - כ"ט אלול מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז
יום שני - כ"ז אלול מפרק קכ עד סוף פרק קלד ופרקים עט-פא	יום חמישי - א' תשרי מפרק א עד סוף פרק י ופרקים פח-צ
יום שלישי - כ"ח אלול מפרק קלה עד סוף פרק קלט ופרקים פב-פד	יום שישי - ב' תשרי מפרק יא עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג
שבת קודש - ג' תשרי מפרק יח עד סוף פרק כג ופרקים צד-צו	

יום ראשון כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבו, וזהו רחבה מצותך... עד עמ' קבו, מנוחה כו'.

1 להלן, חוזר רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד", שלעיל
2 פירש המלה "מצותך" שהכוונה היא למצות הצדקה הנקראת
3 "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא. כעת יפרש
4 המלה "רחבה", שמצות הצדקה היא כלי ושטח רחב, שתוכל
5 להתלבש בה להתגלות של
6 "אור אין סוף" שתהיה בזמן
7 התחייה. ובלשון רבינו הזקן:
8 וזהו "רחבה מצותך
9 מאד", היא מצות
10 הצדקה, שהיא כלי ושטח
11 רחב מאד, להתלבש בה
12 הארת – והתגלות, אור
13 אין-סוף פרוץ-הוא (ובמו
14 שכתוב: – בפיוט ראש
15 השנה: "לבושו צדקה"), –
16 שצדקה היא לבוש לקבלת
17 "אור אין סוף" ברוך הוא,
18 אשר יאיר לעתיד בבחינת
19 בלי גבול ותכלית בחד
20 חנם – של הקדוש ברוך
21 הוא, ב"אתערותא

22 דלתתא" – על ידי עבודת האדם למטה בענין חסד וצדקה, זו,
23 הנקראת "דרך ה'". – וכנזכר לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות
24 שישנה התעוררות מלמטה על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה
25 "חסד חנם", שכן, לאמיתו של דבר התעוררות האדם מלמטה אינה
26 בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית
27 בלתי מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא כלי בלבד
28 לקבלת חסד זה והתגלות זו. וזהו לשון "מאד", – "רחבה מצותך
29 מאד", שהיא בלי גבול ותכלית. – שמצות הצדקה היא כלי רחב
30 בלי גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול
31 ותכלית. אבל – התחלת הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא: "לכל
32 תכלה – ראיתי קץ", "תכלה" – היא מלשון "כלות הנפש"

אגרת הקדש

וזהו רחבה מצותך מאד היא
מצות הצדקה שהיא כלי ושטח רחב מאד להתלבש
בה הארת אור א"ס ב"ה (וכמ"ש לבושו צדקה) אשר
יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחד חנם
באתערותא דלתתא זו הנק' דרך ה' וזהו לשון מאד
שהוא בלי גבול ותכלית. אבל לכל תכלה ראיתי קץ
תכלה היא מלשון כלות הנפש שבג"ע שהיא בבחי'
קץ ותכלית וצמצום כנ"ל ולכל תכלה הוא לפי שיש
כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע זה למעלה מזה עד
רום המעלות כמ"ש בלקוטי הש"ס מהאריו"ל בפ'
מארו"ל ת"ח אין להם מנוחה כו' שעולים תמיד
ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף כו'
עד אחר התחי' שיהיה להם מנוחה כו':

33 שפגן עין, – הרי לכך ראיתי קץ, שיש לה קץ וגבול, שהיא בבחינת
34 "קץ" ותכלית וצמצום בנזקך לעיל, – שהאור המאיר בגן עדן
35 הוא מבחינת "ממלא כל עלמין", שהוא אור מוגבל ומצומצם.
36 ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של, כ"ק
37 רבינו, מפרש שלשת
38 הענינים של "קץ", "תכלית" ו"צמצום", שהם בשלשת
39 בחינות האור המאיר בגן
40 עדן, וכן מסביר מדוע המלה
41 "קץ" כתובה בפירוש בפסוק,
42 "לכל תכלה ראיתי קץ", ולא
43 הענין של "תכלית"
44 ו"צמצום". ו"לכל תכלה" –
45 לכל סוגי הגעגועים וכלות
46 הנפש, כיוון שמדובר כאן
47 אודות כלות הנפש
48 והגעגועים שבגן עדן דוקא –
49 מדוע, איפוא, הוא אומר
50 "לכל תכלה" – הוא לפי
51 שיש כמה וכמה מעלות
52 ומדרגות גן עדן זה למעלה
53 מזה עד רום המעלות, כמו שכתוב בלקוטי הש"ס מהאריו"ל
54 בפירוש מאמר רבותינו וזכרונם לברכה⁴²: "תלמידי חכמים אין
55 להם מנוחה כו'", – לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", מפרש
56 האריו"ל, שהכוונה היא, שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת
57 התורה שאין לה סוף כו', – ואין להם מנוחה לעמוד במדרגה
58 אחת, אלא הם עולים תמיד ממדרגה למדרגה, עד אחר התחייה
59 שיהיה להם – אז, מנוחה כו'; – כמו אחרי זמן התחייה הנקרא "יום
60 שכולו שבת ומנוחה"⁴³, שכן, יתגלה אז אור מעצמות "אין סוף" ברוך
61 הוא, שאין בו שום התחלפות של מדרגות, הרי שלא שייך אז שום
62 עליה ממדרגה למדרגה, אלא זה ענין של מנוחה ועונג מעצמות
63 "אור אין סוף" ברוך הוא.

יום שני כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבו, יח כתיב מה יפית... עד עמ' 252, בלק"א.

71 אודותו מדובר באגרת הקדוש לעבודה בפועל בכלל ולצדקה בפרט, ואם
72 הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למח שדובר באגרת
73 הקדומה, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו אחרי האגרת שלפניה.²
74 באגרת הקדוש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבה ה' – סוג
75 אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע אליה, שכן
76 היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדריגת "אהבה בתענוגים"

75 יח. כבר הזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון
76 המחבר" קבעו ב"אגרת הקדוש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן ככולם
77 בעניני התעוררות לעבודה בפועל¹ ובמיוחד בענין הצדקה בהקשר ל"כולל
78 חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל.
79 בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין של
70 עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין הענין

42. סוף ברכות. 43. סוף מסכת תמיד. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' הסכמת הרבנים ש' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם
ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר הענינים (סה"ש
תש"ה ע' 110)".

1 שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזוי השכינה"), כלומר, אהבה זו יש בה
2 משום הנאה ותענוג מאלקות. סוג שני של אהבה – אהבה של צמאון ותשוקה
3 לאלקות, אליה יש בכוח האדם להגיע על ידי עבודתו והתבוננותו.
4 שייכות אגרת הקודש זו לאגרת הקודמת (סימן יז), ובמילא מה היא מוסיפה
5 בעבודה בפועל בכלל ולגבי ענין
6 הצדקה במיוחד – יכול להיות
7 שהיא: הרי באגרת הקודש
8 הקודמת בא ליד ביטוי המעלה
9 הנעלית של עבודת הצדקה,
10 שבעשיית מצות צדקה, יש
11 באמת לאדם העושה, בשעת
12 מעשה, גם מגן עדן וגם מעולם
13 הבא, מזמן התחייה (שכן, בגן
14 עדן יתגלו ה"פירות" בלבד –
15 הארה דהארה של המצוה,
16 ובעולם הבא (בזמן התחייה)
17 תתגלה ה"קץ", השכר של
18 המצוה עצמה). שבענין ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הבנה
19 ובאופן של השגת המהות שהוא מבין את המהות של האלקות שבמצוה –
20 הרי זה יהיה רק בגן עדן ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא
21 מקיים את המצוה (שהוא מתחבר על ידי כך "מצוה" מלשון "צוותא וחיבור")
22 עם עצמות "אין סוף" ברוך הוא, מצווה המצוה. שלכן "יפה שעה אחת
23 בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא"³, שעצם עשיית
24 תשובה ומעשים טובים (שעל ידי הקדמת התשובה, המעשים של המצוות הם
25 – טובים ומאירים)⁴ בעולם הזה טוב יותר מאשר כל הבחינות והמדריגות של
26 עולם הבא.
27 אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי
28 בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה
29 באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן של
30 התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות שיש לה
31 שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן כיוון שיהיה אז
32 "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזוי השכינה"⁵, ההנאה
33 והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו היא "אהבה בתענוגים",
34 אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן מוכיר, שזה "מעין עולם הבא
35 ממש שנהנין בו" (מזוי השכינה). האהבה השניה, שהיא באופן של כוסף
36 ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן
37 עדן, שם קיים "תכלה", כוסף ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת
38 הקודש הקודמת את הפסוק⁶ "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן
39 עדן יש קץ וגבול). כך, שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את
40 המצוה, עצם ענין ההתקשרות עם הקדוש ברוך הוא (מצווה המצוה) שזה הרי
41 באופן של העלם; אלא יכול גם שתהיה לו התגלות מכך בנפשו – גם
42 מההתגלות שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין
43 הגילוי של לעתיד לבוא בתחיית המתים.
44 שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של

אגרת הקדש

יח בתיב מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים.

הנה ב' מיני אהבות הן הא' אהבה

בתענוגים דהיינו שמתענג על ה' עונג נפלא בשמחה

רבה ועצומה שמחת הנפש וכלותה בטעמה כי טוב

ה' ונעים נעימות עריבות עד להפליא מעין עוה"ב

ממש שנהנין בו' וע"ז כתיב שמחו צדיקים בה' ולא

כל אדם זוכה לזה וזו היא בחינת כהנא ברעותא

דלכא שבזוה"ק וע"ז נאמר עבודת מתנה וגו' והור

הקרב וגו' כי אין דרך להשיגה ע"י יגיעת בשר כמו

היראה ששואלין עליה יגעת ביראה ואוי לבשר שלא

זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי התגלות מעין זו על ידי אופן של

שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים מצוות בחיות של אהבה ה'.

בתיב: – כתוב¹¹: "מה יפית ומה נעמת, אהבה בתענוגים"¹². –

מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על ידי "אהבה בתענוגים", על ידי

אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג בדביקות של האהבה, שלא

באופן שהאדם מחפש את הנאה ורוצה להיות דבוק בו, אלא

שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו תענוג מהדביקות ומהאהבה. הנה

ב' מיני – וסוגי אהבות הן, – באהבה ישנן מדריגות מרובות, אך

באופן כללי ישנם שני סוגים כלליים: הא' – "אהבה בתענוגים",

דהיינו שמתענג על ה' עונג נפלא, בשמחה רבה ועצומה, שמחת

הנפש וכלותה, במעמדה כי טוב ה' ונעים, נעימות עריבות עד

להפליא, – לא נעימות ועריבות של השגה שמשיגים, אלא באופן

של "פלא", שלמעלה מהשגה, מעין עולם הפא ממש, ש – בעולם

הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין בו', –

ומתענגים מאלקות, ועל זה – על אופן האהבה בתענוג ושמחה

מאלקות, בתיב: – כתוב¹³: "שמחו צדיקים בה"; – שבצדיקים

ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, ולא כל אדם זוכה לזה, וזו

היא בחינת "בהנא – כהנים שעבודתם היא בבחינת ברעותא

דלכא" שבזוה"ק הקדוש¹³, – העבודה בכהנים היתה באופן של

"חשאי", שלא בשיר ורצוא של כוסף ותשוקה וכליון כפי שזה היה

אצל הלויים, האופן של חשאי ורעותא דלכא" הוא רצון עצמי של

פנימיות הלב, ועל זה נאמר¹⁴: "עבודת מתנה וגו' – אתן את

כהנתם – שבחינת הכהונה ("אהבה בתענוגים") היא באופן של

מתנה מלמעלה, והור הקרב וגו'¹⁵. – לאופן זה של עבודה, זה

לגביו היקר החיים, שכן, אין הוא שייך לזה, כי אין דרך להשיגה

על ידי יגיעת בשר, כמו היראה, ששואלין עליה: "יגיעת

ביראה", ואוי לבשר שלא נתנוע ביראה", – להגיע ל"יראה",

3. אבות פ"ד מ"ז. 4. לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. 5. ברכות יז, א. 6. תהלים קיט, צו. 7. לקו"ת מסעי ד"ה לבאר ענין המסעות אות ב'. 8. לעיל ח"א ר"פ י"ד. 9. ויצא לא, ל. 10. תהלים צז, יב. 11. שיר השירים ז, ז. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' רבים – תו"א תולדות ה, א באריכות (בקיצור בסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". 13. ראה זה"ג קעז, ב. 14. קרח יח, ז. 15. שם.

וּיְכַוֵּן לָהּ, - אך, היא באה אֶדְ וְרַק אַחֵר שֶׁנִּתְּנָה בִּירְאָתָהּ
הַרְמוּמוֹת, - במדריגה העליונה שב"יראה", שהוא ירא מפני
רוממותו של הקדוש ברוך הוא, וְ - אחרי ש - הַגִּיעַ לְתַכְלִית מַה
שִׁיוָּכַל לְהַשִּׁיג מִמֶּנָּה - מִירַאת הַרוממוֹת, לְפִי בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ -
שֶׁאֵחָד בַּהֲתָאם לְשׁוֹרֵשׁ
נִשְׁמָתוֹ יִכּוֹל לְהַגִּיעַ לְמַדְרִיגָה
זו בִּירָאָה, וְשׁוֹנִי - לְמַדְרִיגָה
עֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר, הֲרִי, אִם הוּא
כִּבְר הַגִּיעַ לְמַדְרִיגָה העֲלִיּוֹנָה
בִּיּוֹתֵר שֶׁבְּכּוּחוֹ לְהַגִּיעַ - אֲזִי
מִמִּילָא בָּאָה הִיא אֶהְיָה
בְּתַעֲנוּגִים" מִלְּמַעְלָה,
לְשִׁכְּוֹן וּלְהַתְיַחֵד עִם
הִירְאָה, כִּי "דְּרָכּוֹ שֶׁל אִישׁ
לְחֹדֵר כּוֹ", - עַל אֲשֶׁה¹⁸
כִּמּוֹ שֶׁנִּתְּבָאָר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים. - בִּ"תְּנִיָּא" חֶלֶק רֹאשׁוֹן, פֶּרֶק מ"ג,
שֶׁאֲהָבָה נִקְרָאת "אִישׁ" וְ"זִכֹּר", וִירָאָה נִקְרָאת "אֲשֶׁה יִרְאָה ה'"¹⁹ -
כוּוֹנֵת מֵאֲמֵר רְבוּתִינָּה ז"ל זֶה: "דְּרָכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחֹדֵר עַל אֲשֶׁה" בַּעֲבוּדָה
הִיא, שְׁדֶּרֶךְ בְּחִינַת אֲהָבָה זוּ הִיא לְחֹדֵר וּלְהַגִּיעַ הֵיכֵן שִׁישְׁנָה "יראה".

אגרת הקדש

נִתְּיִיעַ בִּירָאָה כִּמּוֹ שֶׁ"כִּר"ח וְכִתִּיב בִּירָאָה אִם תִּבְקֶשְׁנָה
כִּכְסָּף וְגו' מִלְּמַד שֶׁצְרִיכָה יִגִּיעַ רַבָּה וְעִצּוּמָה כִּמְחַפֵּשׁ
אַחֵר אוֹצְרוֹת. אֲבָל אֲהָבָה רַבָּה זוּ [אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים]
נוֹפֶלֶת לְאֵדָם מֵאֲלִיָּה מִלְּמַעְלָה בְּלִי שִׁיכּוֹן וְיִכּוּוֹן לָהּ
אֶךְ וְרַק אַחֵר שֶׁנִּתְּיִיעַ בִּירָאָה הַרוממוֹת וְהַגִּיעַ לְתַכְלִית
מַה שִׁיוָּכַל לְהַשִּׁיג מִמֶּנָּה לְפִי בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ אוֹזִי מִמִּילָא
בִּאֵה הֲאֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים מִלְּמַעְלָה לְשִׁכּוֹן וּלְהַתְיַחֵד
עִם הִירָאָה כִּי דְרָכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחֹדֵר כּוֹ כִּמּוֹ שֶׁ"כִּלְק"א.

כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרִאשִׁית חֲכֻמָּה¹⁶, וְכִתִּיב בִּירָאָה: - לִגְבִי "יראה"
כְּתוּב¹⁷: "אִם תִּבְקֶשְׁנָה כִּכְסָּף וְגו'", - וְכִמְטֻמוֹנִים תַּחֲפֹשְׁנָה אוֹ תִבְקֶן
יִרְאָת ה', מִלְּמַד שֶׁצְרִיכָה - הִ"ירָאָה", יִגִּיעַ רַבָּה וְעִצּוּמָה
כִּמְחַפֵּשׁ אַחֵר אוֹצְרוֹת. - כְּנֹזֵר בְּפֶרֶק מ"ב בַּחֲלֹק הֶרֶאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר
הִ"תְּנִיָּא", שֶׁכִּמּוֹ מִי שֶׁמְחַפֵּשׁ
אוֹצֵר שְׁבוּדָאִי טֻמּוֹן בְּקֶרֶק,
שֶׁאֵין אֵין הוּא מֵתַעֲיִיף
בַּעֲבוּדַת הַחֲפִירָה, בִּידְעו
בוּדָאוֹת שֶׁהֲאוֹצֵר נִמְצָא
בְּמַעֲמָקֵי הָאֲדָמָה - כִּךְ עַל
יְהוּדֵי חֲפֹשׁ, לְחַפּוֹר, עַד
שִׁיגֵעַ לְאוֹצֵר שֶׁל יִרְאָה
שְׁמִים שֶׁנִּמְצָא בּוּדָאִי בִּ"בִּינַת"
הַלֵּב" שֶׁל כָּל יְהוּדִי. בְּרַם, כָּל
הָאֲמֹר הוּא בִּיחַס לְעַנְיָן שֶׁל
"יראה", שֶׁאֲפִילוֹ לִגְבִי הַמַּדְרִיגָה העֲלִיּוֹנָה בִּיּוֹתֵר בִּירָאָה, "יראה"
עִילָאָה" (עֲלִיּוֹנָה), גַּם כֵּן שִׁיךְ לְהַתְיַגֵּעַ וּלְהַשְׁתַּדֵּל לְהַגִּיעַ אֲלֵיהָ,
שֶׁכֵּן, עַל יְדֵי יִגִּיעָה הוּא בּוּדָאִי יִגִּיעַ אֲלֵיהָ. אֲבָל אֶהְיָה רַבָּה זוּ
[אֶהְיָה בְּתַעֲנוּגִים], נוֹפֶלֶת לְאֵדָם מֵאֲלִיָּה מִלְּמַעְלָה בְּלִי שִׁיכּוֹן

יום שלישי כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דעהו.

בִּפְרוֹטְרוֹט בְּפֶרֶק י"ח וי"ט בַּחֲלֹק הֶרֶאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר הִ"תְּנִיָּא", שֶׁאֲהָבָה
מִסּוֹתֶרֶת זוּ יִשְׁנָה גַם בְּרַשְׁעִים, וְכִמְטֻמוֹנִים - מֵהֲאֲהָבָה הַמְּסוֹתֶרֶת, בָּאָה
לָהֶם - לְרַשְׁעִים, הַחֲרֻמָּה. - הַחֲרֻמָּה שִׁישְׁנָה בְּרַשְׁעִים אַחֲרֵי עֲשִׂיַּת
עֲבִירָה (כִּמְאֵמֵר חֲכַמֵּינוּ ז"ל: "רַשְׁעִים מֵלֵאִים חֲרֻטָּה") - בִּאֵה מֵאֲהָבָה
מִסּוֹתֶרֶת זוּ. אֲלֵא, אִם כִּךְ
הַדְּבַר, שִׁישׁ לָהֶם אֲהָבָה זוּ
לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - מְדוּעַ,
אִיפּוֹא, הֵם רַשְׁעִים? אוֹמֵר
עַל כִּךְ רַבְּנוּ הִזְקוּ לְחַלּוֹן: אֶךְ
מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹסְתֶרֶת
וְנִעְלָמָה בְּבְּחִינַת גְּלוּת
בְּגוֹף - הֲרִי תִּקְלָפָה יְכוּלָּה
לְשַׁלֵּט עָלֶיהָ, וְזֶהוּ רוּחַ
שְׁמֹת הַמַּחֲטִּיא לְאֵדָם²⁰. -
הִ"רוּחַ שְׁטוֹת" מִכְּסָּה
וּמִסְתִּירָה עַל אֲהָבָה זוּ, שֶׁלֹּא
יַחֲשׂוּ שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָא הוּא
מֵתַרְחֵק וְנִתְּקַם מֵהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעַל כֵּן, - לְכַוֵּן הַחֲטָא
לְקוֹנֵה הִיא, לְהַתְיַחֵד וּלְהַתְנַבֵּר עַל תִּקְלָפָה כָּבֵל מִכָּל כָּל. -
בְּכָל הָעֲנִינִים, דְּהִינּוּ, מֵתַחֲלָה לְגִירָשָׁה - רִאשִׁית דְּבַר לְגִרָשָׁה אֵת
הַקְּלִיפָה, מִתְּחִלָּה לְגִירָשָׁה, - שֶׁלֹּא תִהְיֶה לָהּ שׁוּם שְׁלִיטָה עַל אֲבָרֵי
הַגּוּף, מִמְּחֻשָּׁה - שֶׁלֹּא יַחֲשׁוּב שׁוּם עֲנִינִים שֶׁהֵם הִפְּךָ רִצּוֹן ה', שׁוּה
עֵנִין שֶׁל קְלִיפָה, דְּבָר - שֶׁלֹּא יִדְבַר שׁוּם דִּיבּוּרִים שֶׁהֵם הִפְּךָ רִצּוֹן

אגרת הקדש

וְהַשְּׁנִית הִיא אֲהָבָה וְתִאָוָה שֶׁחַפֵּשׁ מֵתִאָוָה וְאוֹהֶבֶת
וְחַפִּיצָה לְדַבְּקָה בָּהּ, לְצֻרוֹ בְּצֻרוֹ הַחַיִּים וְקִרְבַּת אֱלֹהִים
טוֹב לָהּ מֵאֵד וְכִי תַחֲפִיץ וְרַע לָהּ מֵאֵד לְהַתְרַחֵק מִמֶּנָּה
יֵת' ח"ו לְהִיּוֹת מַחִיצָה שֶׁל בְּרוּל מֵהַחִיצוֹנִים מִפְּסֻקַּת
ח"ו וְאֲהָבָה זוּ הִיא מוֹסְתֶרֶת בְּכָל כָּלל יִשְׂרָאֵל אֲפִילוֹ
בְּרַשְׁעִים וּמִמֶּנָּה בִּאֵה לָהֶם הַחֲרֻטָּה אֶךְ מִפְּנֵי שֶׁהִיא
מוֹסְתֶרֶת וְנִעְלָמָה בְּבְּחִינַת גְּלוּת בְּגוֹף הֲרִי הַקְּלִיפָה
יְכוּלָּה לְשַׁלֵּט עָלֶיהָ וְזֶהוּ רוּחַ שְׁמֹת הַמַּחֲטִּיא לְאֵדָם
וְע"כ עֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוֹנֵה הִיא לְהַתְחַזֵּק וּלְהַתְנַבֵּר עַל
הַקְּלִיפָה בְּכָל מְכָל כָּל דְּהִינּוּ מֵתַחֲלָה לְגִרָשָׁה מֵהַגּוּף

וְהַשְּׁנִית - הַסּוּג הַשְּׁנִי הִיא אֲהָבָה וְתִאָוָה, שֶׁחַפֵּשׁ מֵתִאָוָה
וְאוֹהֶבֶת וְחַפִּיצָה לְדַבְּקָה בָּהּ, לְצֻרוֹ בְּצֻרוֹ הַחַיִּים וְקִרְבַּת אֱלֹהִים
טוֹב לָהּ מֵאֵד וְכִי תַחֲפִיץ וְרַע לָהּ מֵאֵד לְהַתְרַחֵק מִמֶּנָּה
יֵת' ח"ו לְהִיּוֹת מַחִיצָה שֶׁל בְּרוּל מֵהַחִיצוֹנִים מִפְּסֻקַּת
ח"ו וְאֲהָבָה זוּ הִיא מוֹסְתֶרֶת בְּכָל כָּלל יִשְׂרָאֵל אֲפִילוֹ
בְּרַשְׁעִים וּמִמֶּנָּה בִּאֵה לָהֶם הַחֲרֻטָּה אֶךְ מִפְּנֵי שֶׁהִיא
מוֹסְתֶרֶת וְנִעְלָמָה בְּבְּחִינַת גְּלוּת בְּגוֹף הֲרִי הַקְּלִיפָה
יְכוּלָּה לְשַׁלֵּט עָלֶיהָ וְזֶהוּ רוּחַ שְׁמֹת הַמַּחֲטִּיא לְאֵדָם
וְע"כ עֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוֹנֵה הִיא לְהַתְחַזֵּק וּלְהַתְנַבֵּר עַל
הַקְּלִיפָה בְּכָל מְכָל כָּל דְּהִינּוּ מֵתַחֲלָה לְגִרָשָׁה מֵהַגּוּף
לְהַתְרַחֵק מִמֶּנָּה וּלְהַתְנַבֵּר עַל
וְשִׁלּוֹם, לְהִיּוֹת מַחִיצָה שֶׁל
בְּרוּל מֵהַחִיצוֹנִים -
מֵהַקְּלִיפּוֹת שֶׁהֵן הִפְּךָ
הַקְּדוּשָׁה, מִפְּסֻקַּת -
לְבִין אֲלֻקוֹת חֵם וְשִׁלּוֹם. -
מַחִיצָה כּוֹז מִתְּהוּוֹה מְעַנִּינִים
שֶׁהֵם הִפְּךָ רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן, הֲרִי
רַע הַדְּבַר בְּמֵאֵד שִׁיחִיָּה כִּךְ
חֵם וְשִׁלּוֹם. כְּלוּמֹר, בִּאֲהָבָה
שֶׁהוּא רֹצֵה לְהִיּוֹת קָרוֹב
לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּלוּלָה
גַּם יִרְאָה, שֶׁלֹּא לְהִיּוֹת רִחוּק חֵם וְשִׁלּוֹם מֵאֲלֻקוֹת. בִּ"לִקּוּטֵי לֹוִי יִצְחָק"
לְהַרְגֵּל וְכו' ר' לֹוִי יִצְחָק שְׁנִיאֹרְסֵאדָן, אֲבִיו שֶׁל, כִּ"ק רַבִּינוּ, מִסְבִּיר
אֵת הַלְשׁוֹנוֹת "מֵתִאָוָה", "אוֹהֶבֶת", "חַפִּיצָה" וְ"לְדַבְּקָה" בְּמַדְרִיגוֹת
שׁוֹנוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁהֵן בִּארְבַּעַת הַעוֹלָמוֹת: "מֵתִאָוָה" - בַּעֲשִׂיָּה,
"אוֹהֶבֶת" - בִּיצִירָה, וְכו'. וְאֶהְיָה זוּ הִיא מוֹסְתֶרֶת בְּכָל כָּלל
יִשְׂרָאֵל, - שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִילוֹ בְּרַשְׁעִים, - כְּפִי שְׁמוּסֵבֶר

1 ה', ומעשה — שלא יעשה שום מעשים שהם היפך רצון ה' /ש—
2 שלשה ענינים אלה הם בְּמַחֲ וְלִשְׁוֹן וְרַמְ"ח אַפְרִים, — שהמוח לא
3 יחשוב, הלשון לא תדבר והאברים לא יעשו שום ענינים של קליפה.
4 וְאַחֵר בְּךָ יוֹכֵל גַּם בֶּן לְהוֹצִיא מִמִּסְגֵּר אֲסִיר בְּחֶזֶק יָד, — אחרי

5 שלא ירשה לקליפה
6 להתלבש בגופו, להישמר

7 בענינים של סור מרע, שלא
8 לחשוב ולא לדבר ולא
9 לעשות ענינים של קליפה
10 (ענינים שהם היפך רצון ה').
11 יוכל גם לגלות את ה' אהבה
12 המסותרת, שתבטא בגילוי
13 בענינים של עשה טוב,
14 שהמוח יחשוב בגדלות ה',
15 דבר שיביא אותו לחוש
16 בגילוי אהבה לה', ובאהבה
17 זו ללמוד תורה ולקיים
18 מצוות בדיבור ובמעשה,
19 דְּהִינּוּ, לְהִיּוֹת חֶזֶק וְאַמִּיץ
20 לְבֹ בְּגִבּוֹרִים, לְהִיּוֹת
21 הָאֱהָבָה הַמִּסְתָּרֶת נְגִלָּה
22 בְּגִלּוֹי רַב בְּכָל בָּחוּת
23 חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ שְׂבֻנוֹת.
24 דְּהִינּוּ, — כלומר, הַעֲקָר
25 בְּשִׁכְלָ וּבְמַחֲשָׁבָה שְׂבֻמָּה,
26 — שכן, השכל עוזר הרי
27 לגילוי האהבה, וכשהאהבה
28 היא בהתגלות — מביא
29 הדבר להתאמתות האהבה
30 בשאר האברים, שְׂהִשְׁכָּל

31 יִחְשָׁבוּ וְיִתְבּוֹנְנוּ תְּמִיד בְּפִי שְׂכָלוֹ וְהִשְׁכָּלָתוֹ בְּבוֹרָא וְתִבְרָה,
32 אִיךְ שֶׁהוּא חַיִּי חַיִּים בְּכָל־ בְּעוֹלָם, וְחַיִּי נִשְׁמָתוֹ בְּפֶרֶט, —
33 הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש ברוך הוא החיים של הנשמה,
34 וְעַל בֶּן - וּלְכֹן, יִכְסֹף וְיִתְאַוֶּה לְהִיּוֹת דְּבוּק בּוֹ וְקָרֹב אֵלָיו,
35 בְּסֹף מִכְּעֵי, בֶּבֶן הַכּוֹסֶף - הַמִּשְׁתַּקֵּק לְהִיּוֹת תְּמִיד אֲצֵל אָבִיו,
36 וּכְמוֹ אִשׁ הַעוֹלָה לְמַעַלָּה תְּמִיד בְּמַבְעָה לְמִקּוּרָה. — כפי
37 שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר ה'תניא', שטבע האש
38 הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה לשרשה, וְכָל מַה שִׁיתְּמִיד
39 לְחֶשֶׁב בְּשִׂכְלוֹ בְּסֹף זֶה - הַשְׁתַּקֵּק זֶה, בְּכָה יִתְנַבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט
40 בְּסֹף זֶה גַּם בְּפִיו וּבְכָל אֲבָרָיו לְעֶסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדִבְקָה
41 בָּהֶם - עַל יֶדְךָ, בְּחֵ' מִמֶּשׁ, דְּאוֹרֵיָא וְקִדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא כָּלָא
42 תִּדְ21. — כי, תורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע
43 אהבה זו במוחו ובפיו ובשאר אברים, ללמוד תורה ולקיים מצוות
44 באהבה זו. וְעַל בְּסֹף זֶה - עַל אַהֲבָה זו, שְׂבִנְלֵי רַב בְּתִיב: —
45 כתוב22: "צִמְמָה נִפְשִׁי וְגו'", — לאלקים, בְּאֶדָם הַצִּמְמָה לְמִים וְאִין
46 לוֹ תַעֲנוּג עֲדִין כָּלֵל. — כשהוא מרווה את צמאונו, יש לו תענוג:

אגרת הקדש

לְגַמְרֵי מַמְחֻשְׁבָּה דו"מ שְׂבִמוּח וְלִשְׁוֹן וְרַמְ"ח אַבְרִים
וְאַחֲ"כ יוֹכֵל גַּם לְהוֹצִיא מִמִּסְגֵּר אֲסִיר בְּחֶזֶק יָד דְּהִינּוּ
לְהִיּוֹת חֶזֶק וְאַמִּיץ לְבֹ בְּגִבּוֹרִים לְהִיּוֹת הָאֱהָבָה
הַמִּסְתָּרֶת נְגִלָּה בְּגִלּוֹי רַב בְּכָל בָּחוּת חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ
שְׂבֻנוֹת דְּהִינּוּ הַעֲקָר בְּשִׁכְלָ וּבְמַחֲשָׁבָה שְׂבֻמָּה שֶׁהִשְׁכָּל
יִחְשָׁב וְיִתְבּוֹנֵן תְּמִיד כְּפִי שְׂכָלוֹ וְהִשְׁכָּלָתוֹ בְּבוֹרָא
יִתְבְּרַךְ אִיךְ שֶׁהוּא חַיִּי חַיִּים בְּכָל־ וְחַיִּי נִשְׁמָתוֹ בְּפֶרֶט
וְעַ"כ יִכְסֹף וְיִתְאַוֶּה לְהִיּוֹת דְּבוּק בּוֹ וְקָרֹב אֵלָיו כּוֹסֶף
טְבֵעֵי כְּבֹן הַכּוֹסֶף לְהִיּוֹת תְּמִיד אֲצֵל אָבִיו וּכְמוֹ אִשׁ
הַעוֹלָה לְמַעַלָּה תְּמִיד בְּמַבְעָה לְמִקּוּרָה וְכָל מַה שִׁיתְּמִיד
לְחֶשֶׁב בְּשִׂכְלוֹ כּוֹסֶף זֶה כְּכָה יִתְנַבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט כּוֹסֶף
זֶה גַּם בְּפִיו וּבְכָל אֲבָרָיו לְעֶסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לְדִבְקָה
בָּהֶם בְּחֵ' מִמֶּשׁ דְּאוֹרֵיָא וְקוֹב"ה כּוֹלָא חַד וְעַל כּוֹסֶף
זֶה שְׂבִנְלֵי רַב כְּתִיב צִמְמָה נִפְשִׁי וְגו' כְּאֶדָם הַצִּמְמָה
לְמִים וְאִין לוֹ תַעֲנוּג עֲדִין כָּלֵל וְגַם עַל כּוֹסֶף זֶה
וְאַהֲבָה זוֹ הַמִּסְתָּרֶת בְּנוֹ אֲנוּ מַעֲתִירִים לְה' לְהִיּוֹת
בְּעוֹרָנוּ לְהוֹצִיא מִמִּסְגֵּר וְשִׁיחִיָּה הֵלֵךְ מִלָּא מִמֶּנָּה
לְבָרָה וְלֹא תִכְנַס צִרְתָּהּ בְּבִיתָהּ שֶׁהִיא תְּאוֹת עוֹה"ו
וְאַהֲבָה זוֹ הַמִּסְתָּרֶת בְּנוֹ אֲנוּ מַעֲתִירִים לְה' לְהִיּוֹת
בְּעוֹרָנוּ לְהוֹצִיא מִמִּסְגֵּר וְשִׁיחִיָּה הֵלֵךְ מִלָּא מִמֶּנָּה
לְבָרָה וְלֹא תִכְנַס צִרְתָּהּ בְּבִיתָהּ שֶׁהִיא תְּאוֹת עוֹה"ו
רַק שֶׁתִּחִיָּה הִיא עֲקֶרֶת הַבֵּית לְמִשּׁוֹל בְּצִרְתָּהּ וּלְגִרְשָׁה
הַחוּצָה מִמַּחֲדוֹ"מ עַכ"פ הַגֵּם שֶׁלֹא יוֹכֵל לְשַׁלַּח לְגַמְרֵי
מִלְכּוֹ עַכ"פ תִּחִיָּה הִיא מוֹסְתֶרֶת בְּבִחֵי גִלוּת וְעִבְדוּת
לְעִקְרַת הַבֵּית גִּבְרַתָּהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְדִבְרִים הַכְּרוּסִים
לָהּ לְבַד כְּאִכִּילָהּ וְשִׁתִּיהּ כְּדִכְתִּיב בְּכָל דְּרִכִּיךְ דְּעוֹה:

בְּלִבָּה, עֲקֶרֶת הַבֵּית - בַּעֲלַת הַבֵּית, הַשְׁלִיטָה הַיְחִידָה שֶׁל הַלֵּב,
לְמִשְׁלַל בְּצִרְתָּהּ וּלְגִרְשָׁה הַחוּצָה מִמִּחֲשָׁבָה דְּבוֹר וּמַעֲשָׂה עַל
כָּל פְּנִיָּם, הֵנָּם שֶׁלֹא יוֹכֵל לְשַׁלַּח לְגַמְרֵי מִלְכּוֹ, — שלא תהיה
לוֹ שׁוּם תְּאוֹה בְּלִבָּה, שְׁכֵן, אַהֲבָה זוֹ הִיא הִרִי ב"בִּינוּנִים", בָּהֶם קִיַּמְתָּ
בְּלִבָּה הַתְּאוֹה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית, אֲלֵא שֶׁהוּא לֹא נוֹתֵן שֶׁתַּעֲלֶה
בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוֹר וּמַעֲשָׂה (כְּפִי שֶׁהוֹסֵבֵר לְמַעַלָּה בְּפֶרֶק י"ב בַּחֲלֵק
הָרִאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר ה'תניא'), עַל כָּל פְּנִיָּם תִּהְיֶה הִיא מִסְתָּרֶת
בְּבִחִינַת גִּלוּת וְעִבְדוּת לְעִקְרַת הַבֵּית וְגִבְרַתָּהּ, — היא האהבה
לְאִלְקוֹת, שְׂבִמְקוֹם שֶׁהָאֱהָבָה לְאִלְקוֹת תִּהְיֶה "אַהֲבָה מְסוּתֶרֶת"
וּבְבִחִינַת גִּלוּת - תִּהְיֶה הַתְּאוֹה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית מְסוּתֶרֶת
וּבְבִחִינַת גִּלוּת, לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ - בַּתְּאוֹה, לְדִבְרִים הַכְּרוּסִים לָהּ
לְבַד, בְּאִכִּילָהּ וְשִׁתִּיהּ, — שְׂכִידֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית תִּתְקִים בְּגוֹף
וְתוֹכֵל לְקִיַּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, מִן הַהִכְרָח שֶׁהָאֶדָם יֵאָכֵל וְיִשְׁתֶּה - הִרִי
שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בְּרִצּוֹן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית לְעִנְיָנִים גִּשְׁמִיִּים, לְבַצֵּעַ רִצּוֹן הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֵקִית בְּעִנְיָנִים שֶׁל תּוֹרָה וְעִבְדוּת ה', בְּדִבְרֵי: — כְּמוֹ שְׂכִתוּב24:
"בְּכָל דְּרִכִּיךְ דְּעוֹה": — בְּכָל הַדְּרִכִּים שֶׁלךָ תִּדְעֵה אֵת (וְתִהְיֶה קְשׁוֹר

21. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. 22. תהלים מב, ג. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"ז יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה". 24. משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

1 אל הקדוש ברוך הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך", הדרכים
2 והענינים הגשמיים של האדם, אך, שיהיה בזה "דעהו", הדעת

3 וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית ברצון של
4 הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"²⁵.

יום רביעי כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יט עוטה אור... עד עמ' 254, דאצילות.

5 יט. אגרת הקדוש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק¹: "עוטה אור כשלמה". ידוע²,
6 שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין עולמות.
7 שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (כלי גבול), ועולמות הם בעלי
8 גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התהוות העולמות וההשפעה
9 בעולמות. הממוצע ביניהם הוא –
10 תורה. כן ידוע³, שכל ממוצע מן
11 ההכרח שתהייה בו משתי
12 המדריגות שהוא מחברן, לכן יש
13 בתורה שתי הבחינות "אור"
14 ו"שלמה": "אור" של תורה הוא
15 פנימיות התורה, שהיא ענין של
16 אין סוף (כלי גבול), "ארוכה
17 מארך מדה"⁴; ו"שלמה" שהיא
18 לבוש – היא הענין של גליא
19 דתורה (התורה הנגלית), שיש
20 בה גבול ושיעור, יש לה שייכות
21 לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו
22 דוקן שבנגלה דתורה יש בהעלם
23 הענין הנעלה יותר של "אור",
24 פנימיות התורה, וכן מסביר את ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של
25 נבואה.

26 "עוטה אור כשלמה וגו'". – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר
27 בלבוש. ורבנו דוקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות מתעטף
28 ומתלבש בלבוש והעלם. הנה, בלקוטי תורה של האר"י ו'ל
29 פרשת כי תשא ופרשת ויקרא כתב⁵, כי השגת משה רבנו
30 עליו השלום לא היתה בבחינת פנימיות דחכמה עלאה, –
31 פנימיות החכמה העליונה, הנקרא "אבא דאצילות", – שכן,
32 ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שהן למעלה מ"חכמה דאצילות",
33 כמו חכמה שבכתר וחכמה דאדם קדמון וכדומה – והוא מפרש,
34 שמה שהוא אומר שהשגת משה רבנו לא היתה בפנימיות החכמה
35 העליונה, אין הכוונה רק למדריגות החכמה שלמעלה מ"אצילות",
36 אלא גם בפנימיות החכמה העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה
37 עילאה" נקראת "אבא דאצילות"), וכל שכן בספירת הנהגה
38 שלמעלה ממנה, – מ"חכמה", הנקרא "ארץ אנוש", – הרי בודאי
39 שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנוש" הוא הרי בחינה של

אגרת הקדש

יט עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקוטי

תורה של האר"י ל פ' כי תשא

ופ' ויקרא כתב כי השגת מרע"ה לא היתה בבחינת

פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצ"ו וכ"ש

בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א

בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת בבניה המתלבשת

בו' ספירות תחתונות שנק' ז"א סוד התורה ומתפשטת

עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"מ ושם היתה

השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו בבחי' פנימיות

דנהי"מ. אבל למעלה מנהי"מ לא היתה לו שום השגה

בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת

בבניה המלוכשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"מ

40 "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בגוף שהוא בעל גבול
41 – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, כי אם – משה השיג,
42 בבחינת אחוריים – החיצוניות, דחכמה – אין זו הפנימיות ועצם
43 מדריגת ה"חכמה", כי אם החיצוניות שיש לה כבר שייכות לירידה
44 במדריגות שלמטה
45 מ"חכמה", המלכשת
46 בבניה, המתלבשת –
47 "בינה" מתלבשת בו'
48 ספירות תחתונות
49 שנקראים "זעיר אנוש", –
50 ענין של "זעיר", קטנות
51 ועצמות והגבלה, אלו הן
52 שבע המדות הנקראות בשם
53 "מדות", מלשון "מדה"
54 ושיעור, שכן, זה כבר כפי
55 ש"אור אין סוף" מתלבש
56 בענין של מדה ושל שיעור
57 להיות מקור לעולמות, סוד
58 התורה, – "חכמה עילאה"

59 (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה") בשבע המדות – זה הסוד
60 של ענין התורה, שההלכות והדינים של התורה, כשר ופסול, חייב
61 וזכאי, טמא וטהור, באים מהמדות: כשר, זכאי וטהור – ממדת
62 חסד. פסול, חייב וטמא – ממדת גבורה, וכו', ומתפשטת עד
63 סוף ד' ספירות התחתונות, שהן: נצח-הוד-יסוד-מלכות, –
64 שבמדות עצמן, ספירות אלו אינן עצמיות המדות, כי אם הענפים
65 של מדות חסד, גבורה, תפארת, להוריד ולממש את המדות "חסד",
66 "גבורה", "תפארת", ושם היתה השגת נבואתו – של משה רבנו,
67 בבחינת פנימיות, דהיינו בבחינת פנימיות דנצח-הוד-יסוד
68 מלכות, – דוקא בספירות אלו, שענין להוריד את ההשפעה
69 מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה מ"אצילות" – שם
70 דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת הנבואה של משה רבנו
71 בפנימיות ועצמיות ספירות אלו, אבל למעלה מנצח-הוד-יסוד
72 מלכות לא היתה לו שום השגה בפנימיות, כי אם בבחינת
73 אחוריים – החיצוניות, דחכמה המלכשת בבניה, המתלבשת
74 ומתפשטת תוך פנימיות דנצח-הוד-יסוד-מלכות, – רק שם

"וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות להכתוב מה יפית גו'?! וי"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן דהפלאה (מה גו' ומה גו') – מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס – שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם). 1. תהלים קד, ב. 2. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 3. ראה לקו"ש ח"ט ע' 11 ואילך. וש"נ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק – מ"מ"ש בל"ת, ואיך שנלמד דוקא בצירוף הנא" בכ"ת וביקרא". 6. בתניא שלפנינו: "המלוכשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל ככפנים.

1 היתה לו השגה בפנימיות. הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" השאלה:
 2 מה מחדש רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים
 3 דחכמה המתלבש בבניה, המתלבשת בנהיים; הרי אמר זאת כבר
 4 לפני זה? ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות
 5 בשאר המדות כנזכר לעיל,
 6 אלא ההתלבשות שבבניה
 7 ובנהיים בלבד. פסוק – 1
 8 שאומר במדרש: "נובלות" 2
 9 חכמה שלמעלה – 3
 10 תורה, – "חכמה" כפי 4
 11 שהיא יורדת במדריגה 5
 12 תחתונה ביותר, עד שהיא 6
 13 רק כמעין ודוגמא למדריגת 7
 14 ה"חכמה" (שזה ענין של

אגרת הקדש

1 בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ז"א
 2 וכדכתיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער
 3 הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא
 4 קם נביא עוד בישראל כמושה ואיך השיג הארז"ל
 5 יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו
 6 בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר
 7 דאצילות.

15 "נובלות" – זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה
 16 איננה העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כי אם ה"נובלות"
 17 והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת בהתגלות
 18 גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת נגלה דתורה,
 19 שהיא – תורה היא בבחינת "זעיר אנפין", – כנזכר לעיל, ענין
 20 של קטנות וצמצום וגבול, וכדכתיב: – וכמו שכתוב: "וְרָאִיתָ אֶת
 21 אַחֲרֵי, וּפְנֵי – הפנימיות, לא יראו", – פסוק זה נאמר על משה
 22 רבנו, שכן, גם משה רבנו יכול היה לראות רק בחינת "אחוריים"
 23 ולא הפנימיות והעצמיות של ה"חכמה" שלמעלה, ע"ן שם –
 24 ב"לקוטי תורה" של הארז"ל, ובשער הנבואה פרק א. וְלִבְאִיזָה
 25 יֵשׁ לְהַפְלִיא; הֲרִי נֶאֱמַר: "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל

יום חמישי א' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 254, אך הענין הוא... עד עמ' קבח, האותיות.

51 אַךְ הָעֵינִין הוּא פְּשׁוּט וּמוֹכֵן לְכָל, שֵׁשׁ הַפְּרָשׁ גְּדוֹל בֵּין הַשְּׁנֵת
 52 חֲכָמֵי הָאֱמֶת כְּרֶשֶׁב"י וְהָאֶר"י וְלֹא, שֶׁהִיא הַשְּׁנֵת חֲכָמָה וְדַעַת,
 53 וּבֵין הַשְּׁנֵת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם וְשָׁאֵר הַנְּבִיאִים – שהשיג,
 54 בְּנִבְוָאָה¹², הַמְּכֻנָּה בְּכַתּוּב
 55 בְּשֵׁם "רֵאִיָּה" מִמֶּשׁ: –

אגרת הקדש

1 אך הענין הוא פשוט ומוכן לכל שיש הפרש
 2 גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והארז"ל שהיא
 3 השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים
 4 בנבואה המכונה בכתוב בשם ראיא ממש וראית את
 5 אחורי ואראה את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך
 6 משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש. מ"מ הנמשל
 7 צ"ל דומה למשל וכתרגום וירא אליו ה' ואתגליא ליה

65 במשה רבנו (שמדריגת הנבואה שלו היתה הגבוהה ביותר) כתוב
 66 הלשון "ראיה", אלא גם בישעיה הנביא כתוב¹³: "וְיִרְאָהָ אֶת ה'",

26 כְּמֹשֶׁה, – שמשוה רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר בנבואה,
 27 וְאִיךָ הָשִׁיג הָאֶר"י וְלֹא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְדִרְשׁ כְּמָה דְּרוּשִׁים
 28 בְּבִחִינַת פְּנִימִיּוֹת, אֲפִלּוּ בְּסִפְרוֹת וּמְדִרְגוֹת רַבּוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה
 29 מִהַחֲכָמָה וְכֵתֵר דְּאֲצִילוֹת? – שישנם "דרושים" מרובים בקבלת
 30 הארז"ל לא רק בפנימיות
 31 "חכמה" דאצילות, אלא גם
 32 בפנימיות המדריגות
 33 שלמעלה מ"חכמה"
 34 דאצילות, ואפילו מ"כתר"
 35 דאצילות; הרי, כיוון
 36 שהארז"ל אומר על משה
 37 רבנו שלא השיג בנבואתו
 38 בפנימיות "חכמה"
 39 דאצילות, אלא רק
 40 באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' –
 41 הרי, שהארז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו? ב"לקוטי הגהות"
 42 ל"תניא"¹⁰ מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"¹¹: "מעשה מרכבה
 43 העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה
 44 לבעלי האמת" – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה
 45 מ"אצילות", שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה", ו"מרכבה"
 46 בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה מ"אצילות"),
 47 הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה מעולם ה"אצילות"),
 48 שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו אותה בנבואתם),
 49 וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים היודעים חכמת
 50 הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

67 – ואפילו לפני מתן תורה, באברהם אבינו, כבר כתוב גם כן הלשון
 68 "ראיה" בנבואתו: "וְיִרְאָה אֱלֹהֵי ה'".¹⁴ – כתוב הרי לשון "ראיה",
 69 שהיא ראיית המהות ממש. וְאִפְּ ש' – הלשון "ראיה" בענין הנבואה
 70 וְהוּ דִּרְשׁ מִשָּׁל, – "ראיה" זה
 71 משל על נבואה, וְאִינָה
 72 רֵאִיתָ עֵין בְּשָׂר גִּשְׁמִי
 73 מִמֶּשׁ, מִכָּל מְקוֹם, הַנִּמְשָׁל
 74 צָרִיךְ לְהִיּוֹת דּוֹמָה לְמִשָּׁל,
 75 – וכיוון שבמשל הכוונה
 76 היא ראיית מהות הדבר, כפי
 77 שרואים בעין הגשמית, כך
 78 גם בנמשל (ראיית הנבואה)
 79 צריכה להיות הכוונה, סוג
 80 כזה של ראייה רוחנית
 81 ה"לוקחת" את המהות של המדריגה האלקית שרואים בנבואה,
 82 וּכְתִרְגוּם: "וְיִרְאָה אֱלֹהֵי ה' – "וְאֵתְגַלִּיא לִיָּהּ וְכוּ", שֶׁהוּא בְּחִינַת

7. ב"ר פי"ז, ז. 8. תשא לג, כג. 9. ברכה לד, י. 10. קה"ת תשל"ג. 11. לסוכה כח, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם
 ב"השגת חכ' ודעת" השיגו בכתר וכו'". 13. ישע' ו, יא. 14. וירא יח, א.

1 התגלות, שנגלה אליו¹⁵ הנעלם ברוך-הוא - נעלם ונסתר,
2 למעלה מהתגלות, בבחינת התגלות. - "התגלות" משמעותה, שזה
3 נקלט גם בדרגה הנמוכה יותר, על דרך כמו בראיה גשמית, שלא
4 כמו בשמיעה הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני אינו יכול להיקלט
5 במדריגה התחתונה יותר
6 של ראייה, הוא נשאר

אגרת הקדש

7 בידיעה רוחנית בלבד, 1
8 ומשמעות הדבר שאין זה 2
9 בהתגלות לגבי הדרגה 3
10 התחתונה יותר, ואילו 4
11 "התגלות" פירושה - שזה 5
12 נקלט גם בדרגה התחתונה 6
13 יותר, שכן, הדבר הוא 7
14 בהתגלות, מה שאין בן 8
15 בהשגת חכמי האמת, - 9
16 המקובלים, שלא נגלה 10
17 אליהם¹⁶ הו"ה הנעלם 11
18 ברוך-הוא¹⁷ בבחינת 12
19 התגלות, רק שהם משיגים 13
20 תעלומות חכמה הנעלם 14
21 [נסח אחר: פנעלם] - על 15
22 דרך "שמיעה" הקולטת דבר 16
23 רוחני, שה"רוחני" נשאר אז 17
24 ברוחניותו והשמיעה 18
25 וההשגה "לזכות" אותו 19
26 ברוחניותו, כך הם קולטים 20
27 בהשגתם את הענין שהוא 21
28 נעלם ונפלא, אך לא שהענין 22
29 הנעלם מתגלה אליהם 23
30 בהתגלות של ירידה 31
32 למדריגתם. ומפלא מהם.

32 ולכן אמרו: - חכמינו ז"ל¹⁸: "חכם עדיף מנביא", שיכול - החכם,
33 להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה
34 בבחינת התגלות לנביאים במראה נבואתם¹⁹, - שכן, כיוון שאל
35 הנביאים, צריך הדבר לרדת למטה באופן של ראייה, הרי המדריגות
36 הגבוהות ביותר - על דרך שזכר לעיל, הפנימיות של "חכמה
37 עילאה" (עליונה) - אי אפשר להן לרדת למטה בהתגלות, כי לא
38 יוכלו לירד ולהתגלות אליהם, - לנביאים ב"מראה הנבואה", רק
39 מדרגות התחתונות, שהן: - ספירות נצח-הוד-יסוד-מלכות,
40 שהן הן היורדות תמיד ומתגלות מהמשפיע להמקבל בבחינת
41 מוחין וחייות, פירוע לידעין חן, - כידוע ללומדי תורת הקבלה,
42 שהנצח-הוד-יסוד-מלכות של העליון - של המדריגה העליונה
43 יותר, שזו המדריגה התחתונה ביותר של המדריגה העליונה,

44 מתלבשים בתחתון - במדריגה התחתונה יותר, להחיותו, שהן הן
45 כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון - מהמדריגה
46 העליונה יותר למדריגה התחתונה יותר, בכל העולמות
47 והמדרגות, ולכן גם בן הן הן המתגלות לנביאים בבחינת
48 התגלות ממש, - כפי
49 שהדבר בענין הנבואה,

50 כנוכר לעיל, שזה יורד 1
51 אליהם באופן של התגלות. 2
52 וכתוב: - בספירות נצח 3
53 הוד-יסוד-מלכות, מלבד 4
54 אור - ספירת הדין, שהיא 5
55 בחינת הכנת האלהות 6
56 מאור [נסח אחר: ואור] אין 7
57 סוף ברוך-הוא, - או לפי 8
58 הנוסח השני, בחצאי ריבוע 9
59 - הבנת האלקות ואור אין 10
60 סוף ברוך הוא, שגם "אור 11
61 אין סוף" ברוך הוא יורד 12
62 בהבנה זו, וכתובה - 13
63 ב"בינה", מלבד אחרים 14
64 דחכמה, שהיא - "חכמה" 15
65 היא, מדרגה שלמעלה 16
66 מהשכל וההבנה האלהות 17
67 ברוך-הוא, כי שם 18
68 "חכמה" מורה על מקור 19
69 השכל וההבנה. - כנוכר 20
70 בפרק י"ח בחלק הראשון של 21
71 ספר ה"תניא", שהמלה 22
72 "חכמה" היא "כח מה"²⁰, 23
73 דבר שאינו בר הבנה והשגה 24
74 בשכל, ולכן אמרו בזהר, 25
75 ד"אורייתא מחכמה נפקת", - תורה באה מחכמה, בזהר בשלח 26
76 (סב, א) נאמר שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), 27
77 וכך גם בזהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד מקומות, כי 28
78 מעמי מצות לא נתגלו, - כענין של שכל ושל הבנה, והם למעלה 29
79 מהשכל וההבנה, - למעלה מ"חכמה". וגם באיזהו מקומן 30
80 שנתגלה ונתפרש איזה מעם המוכן לנו לכאורה - אין זה 31
81 הטעם המוכן לנו לבדו תכלית - סוף, הטעם - של המצוה, 32
82 וגבולו, - שנאמר שכאן מסתיים הטעם ואין לו עומק יותר, אלא 33
83 בתוכו - בתוך הטעם, מלבד פנימיות ותעלומות חכמה 34
84 שלמעלה מהשכל וההבנה. - בשיחה קדושה²¹ הסביר פעם הרבי, 35
85 שרבנו חזקוני מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם", אין זה סוף הטעם 36
86 של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה תכלית המצוה עצמה,

15. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הוי' הנעלם". 16. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק (גוף כתיב"ה הצ"צ אינו). ואולי טעה וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: אליו. 17. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הוי' בבחי' (כלי התיבות "הנעלם ב"ה)". 18. ב"ב יב, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל". 20. זח"ג כה, א. 21. ש"פ וישב ה'תשכ"ד.

1 אלא זה אפילו לא תכלית הטעם של המצוה, שכן ענינה האמיתי של
2 מצוה הוא הרצון העליון שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר
3 קיום המצוות הוא כדי לקיים רצון הקדוש ברוך הוא. וכפי שכ"ק
4 אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר
5 טעמי המצוות, כי הוא ספר
6 של טעמים על מצוות) מיד
7 במצוה הראשונה²², שיעקר
8 הכוונה הנדרשת בקיום
9 מצוה היא, לכוון בעשיית
10 המצוה שכך ציוונו בורא
11 העולם לעשות, ושידע
12 האדם שבאותו מעשה הוא
13 מקיים ציווי ורצונו של
14 הקדוש ברוך הוא, למרות
15 שאין הוא יודע את המכוון
16 והמטרה של המצוה, והוא
17 אומר שם להלן שמה שמובן משהו מטעם המצוה (כמו על דרך
18 הקבלה והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה באמת רק רמז של הענין,
19 וכטיפה מים האוקיינוס, ויתירה מזו באין ערוך ממש, שכן האדם
20 שלבוש בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג רוחניות, ומשה רבנו שכבר
21 למעלה משלשת אלפים שנה בגן עדן והולך תמיד מחיל אל חיל
22 בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה (מה שמשה רבנו משיג)
23 כתוב²³ "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה ולכליון של גן עדן יש קץ
24 וגבול), ואילו המצוה עצמה "רחבה מצותך מאד" היא "רחבה", בלי
25 גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר²⁴. מה שהוא אומר שרק "באיזהו
26 מקומן" נתגלה טעם המצוה, שלכאורה ישנן הרי הרבה מצוות של
27 "משפטים" ו"עדות", שיש בהן טעם גלוי, והן רוב המצוות, כיצד,
28 איפוא, הוא אומר שרק באי אלה מצוות נתגלה טעמן? מובא על כך
29 ב"לקוטי ביאורים" על "תניא" (להרב קארף שי') בשם הרבי, שגם
30 באותן מצוות יש טעם רק למצוה בכלל, ואילו פרטיה המרובים של
31 המצוה – לא נתגלה טעמם, כמו, למשל, מצות תפילין, שהמצוה
32 בכלל יש לה טעם, שיהיה "לאות על ידיך"²⁵, ואילו פרטיה הרבים של
33 מצות תפילין: שתהיינה מרובעות, ארבע פרשיות בארבעה בתיים
34 בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות, וכדומה –

אגרת הקדש

וההבנה וכן בכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה
לנביאים הכתובים בתנ"ך הן דברי תוכחה והן סיפורי
מעשיות מלוכש בתוכם בחינת חכמת אלהות שלמעלה
מהשכל וההבנה כנראה בחוש מענין הקרי והכתיב
כי הקרי הוא לפי ההבנה הנגלית לנו והכתיב הוא
למעלה מהשכל וההבנה שתיבה זו ככתיבתה אין לה
לבוש בבחינת ההבנה ובקריאתה כפה יש לה לבוש
וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך שהן מעלמא
עילאה ומאירות משם בגילוי בלי לבוש כשאר האותיות.

כל אלה אין להם טעם בגלוי. וכן בכל דיבור ודיבור שיצא מפי
הקדוש ברוך הוא לנביאים, הכתובים בתנ"ך, – שכל דיבור של
נבואה שבתנ"ך הוא נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה
נאמרה בו²⁶, הן דברי תוכחה – שנביאים הוכיחו את בני ישראל
בדבר ה' של נבואה שנתגלה
אליהם, שאז הרי אין זה
שהנביא מוכיח את בני
ישראל, כי אם הקדוש ברוך
הוא מוכיח את בני ישראל
על ידי הנביא, והן ספורי
מעשיות – אם הסיפור
מופיע בתורה או נביאים או
בכתובים, הרי אמות הדבר
שזה כפשוטו, שכך אירע, אך
כיוון שזה נקבע בתורה,
משמעותו הוא ענין נצחי
לכל הזמנים, מלפשים בתוכם – בדברי התוכחה ובסיפורי
המעשיות, בחינת חכמת אלהות שלמעלה מהשכל וההבנה,
בנראה בחוש מענין ה"קרי" וה"כתיב", – מילים בתנ"ך שיש
הבדל בין איך שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, כי ה"קרי" –
איך שקוראים את המלה, הוא לפי ההבנה הנגלית לנו, וה"כתיב"
– איך שכותבים את המלה, הוא למעלה מהשכל וההבנה, שתבה
זו בכתיבתה – כפי שנכתבה, אין לה לבוש בבחינת ההבנה,
ובקריאתה כפה – יש לה לבוש. – של הבנה, שמבינים את המלה
לפי תוכנו הפשוט של הענין. כמו למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו
עמו וצאן מרעיתו"²⁷, שהכתיב הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא
"ואין", והקרי הוא "ולו" (בוא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי
"ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי פשטות הענין, שמדובר כאן: "כי הוא
עשנו" – "ולו אנחנו", ואליו אנו מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו",
ואילו הכתיב הוא "ולא" (באל"ף) "ואין", הרי במשמעותו העמוקה
יש לכך הסבר²⁸, אבל בלבוש הפירוש הפשוט – אין לכך שום הבנה²⁹.
וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך, שהן מעלמא עילאה, –
מעולם עליון יותר, בספירת ה"בינה", ומאירות משם בגילוי בלי
לבוש כשאר האותיות.

יום שישי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, והנה בח' חכמת... עד עמ' 256, מהאריו"ל.

אגרת הקדש

והנה בח' חכמת אלהות ב"ה המלוכשת בתרי"ג
מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי' דחכמה כי כל

דחכמה", – חיצוניות
ה"חכמה". לעיל אמר רבנו
חזקן, שמה שהשיג משה
רבנו בנבואה, בספירת
ובחינת ה"חכמה", הוא רק

והנה, בחינת חכמת
אלהות ברוך הוא
המלכשת בתרי"ג – 613,
מצות התורה – נקראת
בשם "בחינת אחוריי'

22. ד, ב. 23. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במו"נ ח"ג פמ"ח פ"י טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה שאין לו טעם!" 25. ואתחנן ו, ח. 26. ראה מגילה יד, א. 27. תהלים ג, ו. וראה ב"ר רפ"ק. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירש"י שם".

1 "אחוריים דחכמה", ולאחר מכן אמר, שגם מה שתורה "מחכמה
2 נפקת" (באה מבחינת "חכמה") זה גם כן בחינת "אחוריים" של חכמה,
3 שגם "אחוריים דחכמה" הוא ענין שלמעלה משכל ומהבנה –
4 אומרים לכן שתורה באה מחכמה, וכן הוא אומר שחכמת אלקות
5 המלוכשת בתרי"ג מצוות –
6 היא גם כן בחינת אחוריים
7 של חכמה, כי כל אחוריים
8 שבספירות הן מדרגות
9 החיצונות והתחתונות
10 במעלה שבספירה זו, מה
11 שיוכלו לירד ולהתפשט
12 למטה להתלבש בנבראים
13 להחיותם, ובחינת הפנים,
14 – הבחינה הפנימית של
15 הספירה, היא תספירה
16 עצמה המיוחדת במאציל
17 אינסוף ברוך הוא
18 בתכלית היחוד. כגון דרך
19 משל, ספירת חכמה –
20 אודותה מדובר כאן, שהיא
21 מיוחדת במאציל אינסוף
22 ברוך הוא בתכלית
23 היחוד, כי הקדוש ברוך
24 הוא והקמתו אחד (כמו)
25 שנתבאר לעיל, – בפרק ב'
26 ובפרק נ"ב בחלק הראשון
27 של ספר ה'תניא', ומה
28 שמאיר ומתפשט
29 מחכמתו יתברך למטה
30 בתחתונים, שהם בעלי
31 גבול ותכלית, – יש להם
32 גבול וסוף, ומתלבש בהם – בפנימיות, שכן "מאיר" ו"מתפשט"
33 יכול הרי להיות באופן של "מקיף", שהאור אינו מתצמצם לפי ערך
34 הדבר שבו הוא מאיר ומתפשט, ואינו מתאחד בו, ואילו
35 "התלבשות" היא הרי, שהאור מתצמצם לפי ערך הדבר שבו הוא
36 מתלבש ומתאחד אתו, הרי, אם הנבראים שבהם מתלבש האור,
37 הם בעלי גבול ותכלית, אי אפשר הרי להיות שהאור המתלבש
38 בהם יהיה אור שבבחינת בלי גבול – כפי שהדבר בספירה עצמה
39 שהיא מיוחדת במאציל בתכלית היחוד, וכשם שהמאציל הוא "אין
40 סוף" ו"בלי גבול", כך גם הספירה היא בבחינת "בלי גבול", הרי מה
41 שמאיר ומתפשט ומתלבש בנבראים נקרא "אחוריים", –
42 החיצוניות של הספירה ולא הספירה עצמה, ונקרא גם כן בחינת
43 "עשיה שבאצילות"³⁰. – ה"אחוריים" והחיצוניות של ספירת
44 ה"חכמה" (ש"חכמה" היא הרי הבחינה של "אצילות") נקרא בחינת

אגרת הקדש

אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות
במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט
למטה להתלבש בנבראים להחיותם ובחי' הפנים היא
הספירה עצמה המיוחדת במאציל א"ס ב"ה בתכלית
היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאציל
א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד
(כמו"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית'
למטה בתחתונים שהם בעלי גבול ותכלית ומתלבש
בהם נק' אחוריים ונק' ג"כ בחי' עשיה שבאציל פי'
עד"מ כמו שבאדם התחתון שיש בנשמתו ה' מדרגות
זו למטה מזו שהן בחי' השכל והמדות ומחשבה
ודבור ומעשה והמעשה היא התחתונה שבכולם
שהחיות המתפשט מהנשמה ומלוכש בכח המעשה
הוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלוכש בכח
הדבור שהוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה
ומלוכש במחשבה ומדות ושכל כן עד"ז ממש היא
בחי' חכמתו ית' מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע)
[להתלבש] בתחתונים כולם הם כאין לגבי בחינת
פנים המיוחד במאציל ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב
וההשפעה לכל הנבראים כולם שהם בעלי גבול
ותכלית נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל
א"ס ב"ה עד"מ כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל
האדם המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיות
וחומרית ממש ולכן משה רבינו ע"ה שהשיג עד
כן על דרך זה ממש – כמו שהדבר במשל של הנפש, היא בחינת
חכמתו יתברך, מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע)
[להתלבש] בתחתונים כלם, – שכן, הרי 'כולם בחכמה עשית'³²,
הכל נתהווה על ידי "חכמה", הרי ש"חכמה" מתלבשת בכל הנבראים,
ואיזו בחינה של "חכמה" יכולה להתלבש בכל הנבראים הם כ"כ
לגבי בחינת פנים – פנימיות ה"חכמה", המיוחד במאציל ברוך
הוא, דכלא קמיה בלא חשיב, – שכן, הכל לגבי הקדוש ברוך הוא
נחשב לכולם – הרי שהבחינה שהיא "קמיו" (מאחדת אתו) – היא
לגבי כלא כלום. וההשפעה לכל הנבראים כלם שהם בעלי גבול
ותכלית – נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל אינסוף
ברוך הוא, על דרך משל, כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל
האדם המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיות וחומרית ממש.
ולכן משה רבינו עליו השלום, שהשיג עד אחוריים דחכמה, –

העשיה שב"אצילות" – בחינה של "אצילות" שיכולה לרדת למטה.
פרוש, על דרך משל, כמו שבאדם התחתון שיש בנשמתו
ה' מדרגות, זו למטה מזו, שהן בחינת השכל והמדות
ומחשבה ודבור ומעשה, והמעשה היא – המדרגה התחתונה
שבכלם, – גילוי הנפש
שישנו ב"מעשה" הוא
במדרגה פחותה בהרבה
מאשר בשאר הבחינות שעל
ידן הנפש מתגלה, שהחיות
המתפשט מהנשמה
ומלבש בכח המעשה,
הוא כאין לגבי החיות
המתפשט ממנה ומלבש
בכח הדבור, שהוא – כוח
הדבור, הוא כאין לגבי
החיות המתפשט ממנה –
מהנשמה, ומלבש
במחשבה ומדות ושכל –
כל אלה מאוחדים עם
הנפש, שכן, אפילו מחשבה
שהיא "לבוש" לנפש, היא,
אבל, לבוש המאוחד עם
הנפש, והיא קיימת תמיד
כשם שהנפש עצמה קיימת
תמיד, ואילו דיבור ומעשה
הם "לבושים נפרדים",
מהנפש, (שלבן אפילו
בדיבור הרי "עת לדבר ועת
לחשות מלדבר"³¹), ובהם
גופא, "מעשה" נפרד הרבה
יותר מהנפש מאשר דיבור,
כן על דרך זה ממש – כמו שהדבר במשל של הנפש, היא בחינת
חכמתו יתברך, מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע)
[להתלבש] בתחתונים כלם, – שכן, הרי 'כולם בחכמה עשית'³²,
הכל נתהווה על ידי "חכמה", הרי ש"חכמה" מתלבשת בכל הנבראים,
ואיזו בחינה של "חכמה" יכולה להתלבש בכל הנבראים הם כ"כ
לגבי בחינת פנים – פנימיות ה"חכמה", המיוחד במאציל ברוך
הוא, דכלא קמיה בלא חשיב, – שכן, הכל לגבי הקדוש ברוך הוא
נחשב לכולם – הרי שהבחינה שהיא "קמיו" (מאחדת אתו) – היא
לגבי כלא כלום. וההשפעה לכל הנבראים כלם שהם בעלי גבול
ותכלית – נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל אינסוף
ברוך הוא, על דרך משל, כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל
האדם המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיות וחומרית ממש.
ולכן משה רבינו עליו השלום, שהשיג עד אחוריים דחכמה, –

30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה הול"ל עשי' שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחילוק דגבול ובל"ג
- ב"ע ואצילות - תורתך - תורה דאציל, שלמדתנו - תורה דבריא, ולכן מרגיש שבאציל. והשייכות שבין זל"ז - דבל"ג דאציל ה"ה הא דאציל
הוא חכ' (יו"ד שבשם) ובי"ע שאר הספירות". 31. ראה קהלת ג, ז. 32. תהלים קד, כד. 33. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א

369, מביא על אגרת קודש זו: רבנו חזקן מתחיל את האגרת בפסוק
 "עוטה אור כשלמה", ובאגרת חסר הביאור על פסוק זה, אלא
 מההקדמה מסתבר ש"אחוריים דחכמה" הנקרא "נובלות חכמה
 שלמעלה תורה", זה ה"שלמה" (הלבוש) ונגלה דתורה, ובחינת
 פנימיות אבא (פנימיות
 החכמה) היא טעמי תורה,
 (שבעיקרו זה יתגלה בביאת
 המשיח, כפי שרש"י אומר
 על הפסוק³⁶⁹, "ישקני
 מנשיקות פיהו", שמשח
 יגלה טעמי תורה, ומעין זה
 היא התגלות החסידות
 שהיא הכנה למשיח, על דרך
 שטוענים ממאכלי השבת –
 בערב שבת)⁴⁰. והוא (ממשך
 ה"צמח צדק" ב"יהל אור") ה"אור" המלוּבש ב"שלמה", שכן, זה האור
 שנברא ביום ראשון ש"נגזו לצדיקים", והיכן גזו – בתורה⁴¹, וזהו
 "פנימיות יסוד אבא", כפי שהרמ"ז אומר בפרשת בהעלותך⁴².
 וה"צמח צדק" מציין שם מהסידור במאמר "ועשו להם ציצית"⁴³.

1 כנוצר לעיל, וְכֵן שֶׁתִּתֵּן עַל יָדוֹ הַתּוֹרָה, שְׁהִיא – התורה, היא
 2 "נובלות חכמה שלמעלה", פרוש מה שנובל ממנה ויורד למטה
 3 ומתלבש בתורה גשמיות שלנו, שעקרה ותכליתה – של תורה,
 4 הוא קיום המצות לא תעשה ועשה בפעל ומעשה ממש,
 5 כמאמר³⁴: "היום
 6 לעשותם", – וכפי שהגמרא
 7 אומרת בעירובין³⁵ על כר: 1
 8 "היום לעשותם ולא למחר
 9 לעשותם", שזמן קיום
 10 המצוות הוא דווקא היום,
 11 בעולם הזה. ו"גדול תלמוד
 12 שמיא לירי מעשה"³⁶, –
 13 הרי שהגדלות של תלמוד
 14 (לימוד) היא מפני שזה מביא
 15 לעשיית המצוות, הרי
 16 שהתכלית היא – קיום המצוות, ו"תלמוד שלא לעשות – נח לו
 17 שנהפכה שליטו וכו"³⁷, – ולא היה נברא, וכל אדם מְכַרְח
 18 להתגלגל עד שיקים כל התרי"ג – 613, מצות בפעל ממש, כנודע
 19 מהא"ר ו"ל³⁸: – ב"יהל אור" להרבי ה"צמח צדק", על תהלים, עמוד

אגרת הקדש

אחוריים דחכמה וכה שתנתן ע"י התורה שהיא נובלות
 חכמה שלמעלה פי' מה שנובל ממנה ויורד למטה
 ומתלבש בתורה גשמיות שלנו שעיקרה ותכליתה הוא
 קיום המצות ל"ת ועשה בפועל ומעשה ממש כמאמר
 היום לעשותם וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה והלומד
 שלא לעשות נוח לו שנהפכה שליטו וכו' וכל אדם
 מוכרח להתגלגל עד שיקים כל התרי"ג מצות בפועל
 ממש כנודע מהאריז"ל:

שבת קודש ג' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבט, האותיות הנגלות לנו... עד עמ' קבט, כנודע.

מכ"ב אותיות התורה היא המשכה וכוח וחיות פרטי מיוחד שאיננה
 נמשכת באות אחרת, ולכן יש לכל אות בכתביה (בכתב אשורי של
 ספר תורה) ציור מיוחד המורה על ציור ההמשכה ועל אופן התגלות
 האור, החיות והכוח הנמשכים באותה אות, ובכתב ספר תורה הרי
 האותיות עצמן הן ענין
 עיקרי וקשורות בכמה פרטי
 דינים על צורת כתיבתן,
 ואותיות הדבור נחקקות
 בהכל וקול, המתחלק
 לכ"ב חלקים שונים זה
 מזה בצורתן, שהיא הברת
 ומכאן הכ"ב אותיות
 בכל לשון⁴⁷, כי אין הפרש
 בין לשון הקדש ובין שאר
 לשונות במהות הברת –
 ביטוי, האותיות, כי אם בצירופן⁴⁸. – בצירוף האותיות קיים הבדל
 בין שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי האותיות הדבר שווה בכל
 הלשונות. ואותיות הממשכה, הן גם כן בכל לשון שאדם

39 האגרת הבאה, דיבור המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות שנוספו
 40 בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה אגרות קודש, כפי
 41 שכותב ר' אשר מניקוליב ב"מודעה רבה", שנוספו "השמטות מהאגרה"⁴⁴.
 42 המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שכן, באגרת הקודמת מדובר איך שרק
 43 הבחינות "נה"ם" – נצח, הוד,
 44 יסוד, מלכות – של המשפיע
 45 נמשכות במכלל, ובסוף אגרת זו
 46 (דיבור המתחיל "האותיות
 47 הנגלות") מוסבר גם כן אותו
 48 תוכן⁴⁵, שרק האחוריים
 49 והחיצוניות של בחינות נה"י –
 50 נצח, הוד, יסוד – של העליון,
 51 נמשכות בתחתון.
 52 האותיות⁴⁶ הנגלות לנו,
 53 הן: במעשה דבור
 54 ומחשבה. דמעה, – אותיות ה"מעשה", הבאות בכתב ובמעשה,
 55 הן תמונת האותיות שבכתב אשורי שבספר תורה. – כפי
 56 שהוסבר בהגה"ה בפרק י"ב של "שער היחוד והאמונה", הרי כל אות

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה.
 דמעה הן תמונת האותיות שבכתב
 אשורי שבס"ת. ואותיות הדבור נחקקות בהכל וקול
 המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא
 הברת ומכאן הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש
 בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות
 כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג"כ בכל לשון

שצ"ל הוא. 34. ואתחנן ז, יא. 35. כב, א. 36. קידושין מ, ב. 37. ירושלמי שבת פ"א ה"א. 38. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד ובהנסמן שם
 בציורים ומ"מ. 39. שה"ש א, ב. 40. ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. 41. לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. 42. ח"ג קסב, א.
 43. סידור עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה). 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולזה עיר שמצינו שאדה"ז בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ)
 תש"ח ע' 170. ובכ"מ). 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא – עפמשי"ג ומבשרי אחזה אלוהא איך שזהו באדם – במחור"מ". 46. הערת
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכנה"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב ב"י שלכאורה באו"א קצת. וי"ל". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מעלת
 האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' – תמונתן – מתעלמות בתמונות אחרות)". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה שייך צירופן
 להברתן הדוצרן לשלול? ואולי מתרץ שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכוכ"כ – בשינוי) – ומבאר שזהו בצירופן".

1 מחשב תבות - הלשון, ואותיות הלשון, שהן כ"ב לבר. רק
2 שבמחשבה, יש בה ג' מיני בחינות אותיות, שהרי בשרואה
3 בספר תורה תמונת האותיות - הן מצטיירות במחשבתו, -
4 בהתאם לכפי שהוא רואה אותן בספר התורה, וזה נקרא בחינת
5 "עשייה שבמחשבה"; - כפי
6 ש"מחשבה" מהרהרת ענין
7 של מעשה, אותיות של
8 מעשה וכתב, ו-עשייה של
9 השתלשלות בריאה-יצירה
10 עשייה, וכן כאשר שומע
11 אותיות הדבור - הן
12 נרשמות במחשבתו
13 ומתהרהר בהן, וזה נקרא
14 בחינת "דבור שבמחשבה"
15 - איך שבמחשבה הוא
16 מהרהר באותיות של דיבור,
17 ו- זוהי בחינת "יצירה"; -
18 שכן, מחשבה עצמה היא
19 בחינה של "בריאה"
20 ש"בראתיו יצרתיו אף
21 עשיתיו"⁴⁹ הוא כנגד
22 "מחשבה דיבור ומעשה",
23 הרי, מחשבה היא - בחינת

28 אותיות הדבור - נקרא "מחשבה שבמחשבה", בחינת
29 "בריאה". והנה, אותיות הדבור ממש, - לא דיבור שבמחשבה,
30 כי אם דיבור ממש, הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו
31 עצמן שבמחשבה. ואף שלפעמים מדבר אדם ומתהרהר - בשעת
32 מעשה, בדבר אחר -
33 ולכאורה אין אותיות
34 הדיבור מקבלות אז חיות
35 מאותיות המחשבה, שכן,
36 הוא הרי אינו מהרהר בענין
37 שהוא מדבר, הרי אינו
38 יכול לדבר - כשאין הוא
39 מהרהר במה שהוא מדבר,
40 כי אם אותן דבורים
41 ויצרופים - של מלים,
42 שכבר דברם והיו
43 במחשבתו פעמים רבות
44 מאד, ונשאר בדבורים
45 ויצרופים אלו הרשימו -
46 הרושם, במחשבה
47 שנבנסה בהם פעמים
48 רבות. - הרי שהרושם של
49 אותן אותיות המחשבה, הוא
50 החיות של אותיות דיבור

אגרת הקדש

1 שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבר.
2 רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי
3 כשרואה בס"ת תמונת האותיות הן מצטיירות במחשבתו
4 וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע
5 אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן
6 וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובחי' יצירה. ואותיות
7 המחשבה לבדה בלי הרהור אותיות הדבור נק' מח'
8 שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש
9 הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן
10 שבמח'. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר
11 אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דבורים וצירופים
12 שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר
13 בדיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה
14 בהם פעמים רבות. וזהו בחי' אחוריים וחיצוניות נה"י
15 מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין
16 וחיות כנודע:
17
18
19
20
21
22
23
24 "בריאה" דיבור - בחינת "יצירה", ומעשה - בחינת "עשייה". ואם כן
25 "מחשבה" היא הרי - בחינת "בריאה", ואילו כשהוא מהרהר
26 במחשבה אותיות של דיבור, הרי זה דיבור שבמחשבה - בחינת
27 "יצירה" שבבריאה. ואותיות המחשבה לבדה בלי הרהור

51 אלו. וזהו - כפי שהדבר ב"ספירות", בחינת אחרונים וחיצוניות
52 נצח-הוד-יסוד מ"פ-רצוף העליון" שנכנס בתחתון, - מפרצוף
53 המדריגה העליונה שנכנס במדריגה התחתונה, להיות לו בחינת
54 מוחין וחיות, כנודע:

49. ישע' מג, ז.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

1 לבר.
2 פושטת הגמרא: תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל משום
3 רבי תנינא, אני ראיתי עובד פוכבים שלקח אוזן מן השוק, רבעה,
4 חנקתה, צלאה (-צלה את בשרה) ואכלה, ואם כן מוכח שהם חשודים

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' ב

1 בארון, ומפאתה בעדי עדיים - בתכשיט שאין גדול ממנו, דהיינו
2 ספר התורה.
3 רב אשי מתני לה להא דרבי יצחק - היה שונה לדברי רבי יצחק,
4 אהא - לגבי הפסוק שנאמר כשנטלו את הארון למסעות במדבר
5 (במדבר י לה), 'ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, קומה ה' ופצו איבך'
6 וגו', ששאלו בבית המדרש, וישאל מאי אמרו - מה ענו ישראל
7 אחר משה כשנסע הארון, ועל כך אמר רבי יצחק, שאמרו רזני רזני
8 השיטה [ובו].
9 למדנו לעיל שספר קרוי 'דביר'. ביאור מקור כינוי זה: אמר רב, במאן

5 קרו פרסאי לספרא דביר - מאיזו לשון קוראים הפרסים לספר
6 'דביר', מהבא - מלשון פסוק זה, שנאמר (שופטים א יא) לגבי העיר
7 דביר, 'ישם דביר לפנים קרית ספר', ומבואר שדביר הוא כינוי
8 לספר.
9 תיבה נוספת ששורשה בלשון הקודש: (רב אשי) אמר, במאן קרו
10 פרסאי - מאיזו לשון קוראים הפרסים לנידה 'ישתנא', מהבא -
11 מפסוק זה, שאמרה רחל (בראשית לא לה) 'כי דרך נשים לי', כלומר
12 נדה אני, ותיבת 'דשתנא' נוטריקון 'דרך נשים'.

יום ראשון כו אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עזרעח.
תניא: אך הענין . . . "קכח" האותיות.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – ווייקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שריה, מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שריה – להשרות עצמו בדברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

יום שני כז אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד. עט"פא.
תניא: והנה בחי' . . . "256" ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאכט פון גשמיות רוחניות.

מדברי קדש רבינו הזקן: "ישראל גוי אחד בארץ". עם ישראל, גם בארציות העולם, קשור הוא עם ה' אחד. ה' יתברך עושה מהרוחניות גשמיות, ועם ישראל עושה מהגשמיות רוחניות.

יום שלישי כח אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט. פב"פד.
תניא: כן עד"ז . . . "256" מהאריז"ל.

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואס א איד טוט, צאלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

"ברכת ה' היא תעשיר", בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזק היהדות, וכמאמר: הקדוש ברוך הוא לא נשאר בעל חוב. צבור כל דבר טוב שיהודי עושה, משלם הוא ב'מיטב', בבני חיי ומזוני רויחי [=בבנים, חיים, ופרנסה ברוח].

יום רביעי כט אלול, ערב ר"ה ה'תש"ג

סליחות באשמורת הבקר, ואין בפילת אפים. התרת גדרים, ובצורה. ערוב תבשילין.

שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קנ. פה"פז.
תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ – שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האט גאר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען.

יום ה'לדת את ה"צמח צדק" – שנת תקמ"ט.
מפתגמי רבנו הזקן: אין לנו שום משג, עד כמה יקר אצל הקדוש ברוך הוא גופו של יהודי.

יום חמישי א תשרי, א דר"ה ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. פח"צ.
תניא: כ. איהו . . . "258" בלה"ק.

ברכת הדלקת הנרות: של יום הזכרון. שהחינו. אין כופלין "לעלא" בקדיש, לבד מעילה. לרוד גו' הארץ ומלאה גו' – קדם עלינו. בקדוש היום: תקעו, כי חק. ואין אומרים "אלה מוצרי", ו"אתקינו". לתשליך: מנצרים שולי הטלית קטן. "יהי רצון" שעל התפוח – אחר הברכה וקדם האכילה. אוכלים ראש איל, אבל אין אומרים "יהי רצון" כי אם על התפוח.

יום ששי ב תשרי, ב דר"ה ה'תש"ד

לאל עורך דין – בתפלת מוסף.
שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. צא"צ.
תניא: והגם שהיש . . . "קל" עילתו.
במנחה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.

מה שכתוב בסדור שער הקריאת שמע דבור המתחיל "להבין ההפרש" (ע"ד צמוד א), שקדם תקיעת שופר אומרים "אנא בכח", פרושו: בדרך כלל הם הפונות מהפסוקים שראשי תבות שלהם שם שני משם מ"ב, אמנם יש שמכונים התבות "אנא בכח כו'" במחשבה, אבל אין אומרים האותיות והתבות. והעוסק בכונות צריך ללמד הענינים ברור בכתבי הארז"ל, ואז כונתו רצויה.

שבת ג תשרי ש"ת ה'תש"ד

מתחילין "מזמור לרוד" ולא "לכו ברגנה", וכן בכל שבת מוצאי יום טוב.
הפטורה: שובה – יבשלו בם. מי אל כמוך – מימי קדם.

שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יחכב. צדצו.
תניא: אך נשמת . . . 260 בבי"ע.

ביחידות ה"צמח צדק" אצל רבנו הזקן ב תצא בששי באלול תקס"ד ספר לו רבנו: שבת פרשת תבוא תקס"ח אמר מורי ורבי (הרב המגיד ממעזריטש) – תורה, והתחלתה "ושבת עד הו' אלקיך", ובאר כי עבודת התשובה צריכה להיות עד אשר הו', שהוא למעלה מהעולמות, יהיה אליהו, אלקים בגימטריא הטבע, בראשית ברא אלקים. כל החבריא קדישא היו בהתעוררות גדולה מתורה והיא. הרב הצדיק ר' משולם זוסקא מאניפאלי אמר, כי הוא אינו יכול להגיע למעלת תשובה כזו, ועל כן יחלק את התשובה לחלקים, כי תשובה ראשי תבות: ת, תמים תהיה עם הו' אלקיך. ש, שויתי הו' לנגדי תמיד. ו, ואהבת לרעך כמוך. ב, בכל דרכיך דעהו. ה, הצנע לכת עם ה' אלקיך.

כשספר לי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] את הנ"ל, סיים: תבת "תשובה" צרופה מחמש אותיות, אשר כל אות הוא דרך ואפן בעבודת התשובה – ובאר באריכות חמשה האפנים – וכלם באים מכח אל הפעל על ידי עבודת התפלה.

יום ראשון כ"ו אלול ה'תש"ע

האיסור לסייע בידי עוברי עבירה

לכן, כאשר הפירות הם של הרופא ואין לחולה אפשרות לאכול מפירות אלו בעצמו, אסור לרופא לתת מהן אף לידו של החולה, משום "לפני עיוור". אך אם הפירות של החולה, ויכול ליטלם בעצמו, מותר לתת לידו ואין כאן 'מסייע', כי דמאי אסור מדרבנן, ורק בנותן לתוך פיו אסור. ולכן "אם ידע שהוא טבל ודאי, אפילו לתוך ידו אסור", כי טבל אסור מדאורייתא (מגן אברהם אור"ח סי' קס"ג, סק"ב, ע"פ ביאור הפרמ"ג).

ומבאר ה'מחצית השקל' (אור"ח שם) שלמסקנת ה'מגן אברהם' אסור לסייע לעוברי עבירה אף באיסור דרבנן, ולכן אין להושיט לחם (גם אם הוא של האוכל) למי שלא נטל ידיו, אף שאין בזה משום "לפני עור" כי יכול לקחת בעצמו (והרמב"ם לא התיר לרופא לתת מפירות דמאי של החולה לידו רק לצורך רפואה). וכך כתב גם אדה"ז (אור"ח שם): "אסור להאכיל למי שידוע בו שלא נטל ידיו... ואפילו הפת של האוכל רק שמושיט לו, אסור לסייע ידי עוברי עבירה".

הלכות מעשר פרק י, הלכה יג: רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ מפרות עם הארץ - נותן לתוך ידו, אבל לא לתוך פיו. ואם היה הדמאי של רופא - אפילו לתוך ידו לא יתן. וכן אם ידע שהוא טבל ודאי - אפילו לתוך ידו אסור.

אסור חכמים להאכיל לפיו של חולה (שאינו בו סכנה) עם הארץ מפירות דמאי שלו, אבל לתת לידו ולא לפיו מותר "שהרי מצוי לו" ויכול היה לקחת לבד (כסף משנה).

ומדוע כאשר פירות הדמאי הם של הרופא אסור לו לתת לחולה אפילו לידו?

כי סיוע לחברו לעבור עבירה, גם באיסור דרבנן, כאשר לולי הסיוע אין באפשרותו לעשות זאת, אסור מן התורה משום "לפני עיוור לא תתן מכשול", אך אם חברו יכול לעבור על האיסור ללא עזרתו, אין כאן משום "לפני עיוור", אבל חכמים גזרו גם בזה משום "מסייע בידי עוברי עבירה", אך באיסור דרבנן לא גזרו (כי "אין גוזרין גזירה לגזירה").

יום שני כ"ז אלול ה'תש"ע

מתי חל ט"ו בשבט באוסטרליה?

לפי זה מבואר הנאמר בגמרא (ר"ה טו, א) שאף בשנה מעוברת ר"ה לאילנות חל בשבט ולא באדר ראשון, כי 'הלך אחר רוב שנים' ו'מי ששמו שבט' (רש"י שם).

ולכאורה תמוה: ט"ו בשבט נקבע כ'ראש השנה לאילנות' כי אז ירדו רוב הגשמים של השנה והעצים העלו שרף המגדל את הפירות, ואם בשנה מעוברת עדיין לא ירדו רוב הגשמים מה יועיל ש'שמו שבט'?

אלא שדיני התורה הם הקובעים את הטבע, וכיון שט"ו בשבט נקבע בזמן חנוכה, כך הוא אם עדיין לא ירדו רוב הגשמים, ו'מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק!' (שו"ת חת"ס אור"ח סי' יד).

והגרש"ז אורבך כתב מכוח קושיא זו כי אכן התאריך נקבע הלכה למשה מסיני, והטעמים שנאמרו בגמרא הם על עיקר ההלכה. ולכן אף במקומות כגון אוסטרליה שזמני החורף והקיץ בהם הפוכים מארץ ישראל, ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילן להלכות הנוגעות שם (מנחת שלמה קמא סי' סב סוף ס"ו).

הלכות מעשר שני פרק א, הלכה ב: ויבְחַמְשֶׁה עֶשֶׂר בְּשָׁבָט הוא ראש השנה למעשר האילנות.

יש אומרים כי קביעת ט"ו בשבט כראש השנה לאילנות היא מדרבנן (רש"י על הר"ף בתחילת ר"ה), אך מדברי הרמב"ם משמע שהוא מן התורה. ואף שהתאריך אינו מפורש בתורה, הוא בכלל השיעורים שהם הלכה למשה מסיני.

ועוד יש לומר שהוא מדברים שהתורה מסרה לחכמים ובקביעתם נעשו מן התורה, כמו איסור מלאכה בחול המועד שלכמה דעות עיקרו מהתורה, ואת פרטיו התורה עצמה מסרה לחכמים.

והנה, מכך שבגמרא דנו בקביעות תאריך זה מסברא, יש להוכיח כאופן השני, שהתאריך לא נמסר לחכמים אלא הם קבעו את המועד בו יחנוטו פירות השנה החדשה. והרי זה דבר נפלא שהטבע נקבע לפי דיני התורה, וקביעת התאריך בהלכה משפיעה על התהליך הטבעי של צמיחת הפירות (לקוטי שיחות כ"ו עמ' 421).

יום שלישי כ"ח אלול ה'תש"ע

מתי יש "ברירה"?

והקשה הר"י קורקוס, שלכאורה דברי הרמב"ם כאן שיש 'ברירה' סותרים לדבריו (בהל' תרומות פ"א הכ"א) שבדבר של תורה 'אין ברירה'?

ותירץ:

באומר "מעשר שני מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה", אין אנו צריכים ל'ברירה', ובכל מקרה המעשר שני מחולל כי הסלע נמצא בכיס זה. ואמנם, כל הסלעים שבכיס הם בספק אך בשעה שתעלה הסלע בידו נאמר שזה הסלע שעליו נעשה החילול.

ועדיין צריך להבין:

הלכות מעשר שני פרק ד, הלכה טו: האומר: מעשר שני מחלל על סלע שתעלה בידי מכיס זה... הרי זה חלל, וסלע שתעלה בידו... תהי מעשר.

דין זה תלוי במחלוקת תנאים (עירובין לו, ב) האם יש 'ברירה'. כלומר, דבר שהיה בו ספק ואחר כך הוברר, לדעה אחת יש ברירה; והוברר הדבר למפרע, ולדעה אחרת הבירור לבסוף אינו מוכיח על העבר. ופסק הרמב"ם כאן שיש ברירה, וכאשר עלתה בידו סלע הוברר הדבר למפרע שהוא הסלע שעליו התכוין לפדות (לחלל) את המעשר שני, ומשעת אמירתו – הפירות פדויים.

אמנם הפירות מחוללים גם אם לא ברור על איזה סלע נפדו, אבל כל עוד לא נתברר על איזה סלע חילל הרי כל הסלעים הם בספק שמא עליהם היה החילול, ורק אם יש 'ברירה' נוכל לומר שרק "הסלע שתעלה בידו תהי מעשר" ושאר הסלעים הם חולין!
ויש לומר:

מן התורה, הסלע שהפדיון חל עליו בטל ברוב הסלעים שבכיס, אלא שמדברנן אינו בטל כדין 'דבר חשוב' (הל' מאכ"א פט"ז ה"א), וכיון שאיסורו מדברנן יש בו 'ברירה' (הל' עירובין פ"ח ה"ז), ומתברר למפרע שהסלע שעלה בידו הוא הסלע שחל עליו הפדיון (שהם וישפה).

מעשר שני שאין בו שווה פרוטה

ובהמשך הגמרא (שם נב, ב): "אמר חזקיה: מעשר שני שאין בו שווה פרוטה אומר: 'הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות', לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו". ומבואר ברש"י ותוס' שכדי לחלל מעשר שני שאין בו שווה פרוטה צריך לייחד מטבע שכבר חיללו עליה מעשר שני אחר, והיא נקראת "מעות הראשונות" כך שאין זה חילול חדש של מעשר שני פחות משווה פרוטה, אלא המשך החילול הקודם שחיללו על מטבע זה.

מדברי הרמב"ם מוכח שפסק כדעת הירושלמי שמעשר שני שאין בו או בחומשו שווה פרוטה יכול לחללו על פרוטה ללא תוספת חומש (כך למדו בדבריו: מהר"י קורקוס, רדב"ז וכו"מ). ואולם אם פודה על מטבע שכבר פדו עליה מעשר שני, כן צריך להוסיף חומש (מהר"י קורקוס. ערוה"ש, מע"ש סי' קכו ס"א).

להציל גם את הרשעים

שפחה, יש לעשות זאת (טוב טעם ודעת ח"א סי' קנח). ויש שהוסיפו כי מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות 'אין לנו לעשות תקנה לגזולן שלא יבוא לידי מכשול לפי שנוון הגזלנות יותר גדול', משמע שדוקא משום שבאותה שעה עובר על איסור גדול יותר אין להצילו מהאיסור הקטן, אך אם על ידי שנפרישו מהאיסור הגדול יעבור על איסור קטן יותר או שווה בחומרתו, יש לעשות זאת (משיב דבר יו"ד סי' מג).

ויש שכתב שאין אומרים 'הלעיטהו לרשע וימות' אלא ביחיד אך לא בתקנה הנוגעת לכלל (בית שערין אר"ח סי' קפא). וגם במקום שאומרים 'הלעיטהו לרשע וימות' יתכן שאין חובה להפרישו מאיסור, אך העושה כך הרי זה משובח. וזאת, על פי דברי המשנה אודות הצנועים שהיו מחללים את הפירות על מעות שלהם: הרמב"ם מפרש שהכוונה רק בשנת שמיטה, משמע שבשאר שנים אין לנהוג כך, אך יש מפרשים (תוס' ומאירי ב"ק טז, א) שמדובר אפילו בשאר שנים, היינו שיש להפריש מאיסור גם רשעים הבאים לגזול את הפירות (ראה יביע אומר ח"ד יו"ד סי' בסופו).

הלכות מעשר שני פרק ה, הלכות דה: מעשר שני שאין בחמשו שוה פרוטה - אינו מוסיף עליו חמש. וכן מעשר שאין דמיו ידועין - דיו שיאמר: הוא וחמשו מחלל על הסלע הזה... הפודה מעשר שני, והיה לו מעשר שני אחר שלא נפדה, אם אין בחמשו שוה פרוטה - דיו שיאמר: הוא וחמשו מחלל על מעות הראשונות. הגמרא (ב"מ נג, ב) לומדת: "אם גאל יגאל איש ממעשרו" - "ממעשרו - ולא כל מעשרו, פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה".

לדעת רש"י ותוס', אם המעשר שני אינו שווה פרוטה לא ניתן לפדותו כיון שאינו חשוב ממון. ולפי זה המחלוקת בהמשך דברי הגמרא היא האם המניעה מלפדות קיימת רק כשהמעשר אינו שווה פרוטה או גם אם הוא שווה פחות מד' פרוטות ואין פרוטה בחומש של המעשר.

הלכות מעשר שני פרק ט, הלכה ז: מי שחקה לו נטע רבעי בשנת השמיטה, שיד הכל שוה - צריך לצינו בקוויזות ארמה, כדי שיכירו בו ולא יאכלו ממנו עד שיפדו... והצנועין היו מניחין את המעות בשנת שמיטה ואומרים: כל הנלקט מפרות רבעי אלו מחלל על המעות האלו.

החייב לציין כרם רבעי הוא רק בשנת השמיטה שבה הפירות מותרים לכל, אך בשאר השנים הנוטל מהפירות הוא גזול, ובוה אומרים 'הלעיטהו לרשע וימות', היינו שאין צורך לדאוג להציל את הרשע מאיסור.

ויש להקשות: מסופר בגמרא אודות שפחה שהיו אנשים נכשלים בה, וכפו חכמים את האדון לשחררה כדי שתוכל להינשא ולא יכשלו בה. ומדוע עשו זאת ולא אמרו 'הלעיטהו לרשע וימות'?

ויש לומר: בנטע רבעי, באותה שעה שאנו מפרישים אותו מאיסור אחד עדיין הוא רשע משום איסור גזל, ולכן אומרים 'הלעיטהו לרשע וימות' ויעשה גם את העבירה השניה. אך אם ניתן להצילו לגמרי מאיסור ולא יהא רשע כלל באותה שעה, כמעשה באותה

ידידי מעשרות

נחלקו הראשונים בדיו מעשרות: שיטת הרמב"ם - "בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות. ומצוותו במקדש שנאמר: 'לפני ה', ואם התודה בכל מקום - יצא".

הלכות מעשר שני פרק יא, הלכות דו: אין מתדיין אלא ביום, וכל היום כשר לדידי המעשר. ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית - חייב לבער ולהתודות... ומצוותו במקדש, שנאמר: לפני ה' ואם התודה בכל מקום - יצא.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ נט

ועזרא קנס את הלויים בזמנו ולכן רק "בזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לכהנים לא היו מתוודין" (הל' מעשר שני, פ"א, ה"ג), אבל בזמן הזה נותנים ללויים ומתוודים. וכן פסק בשו"ע (יריד שם, סעי' י"ט).

ועוד נחלקו ראשונים בוידוי מעשרות: לדעת הרמב"ן (קידושין כו, א), מי שאין לו נחלה פרטית בארץ איננו יכול להתוודות מפני שאינו יכול לומר: "את האדמה אשר נתת לנו". אולם לדעת רש"י (שם), יכול להתוודות ואין זה דומה למקרא ביכורים, כי שם נאמר: "האדמה אשר נתת לי" ואילו כאן נאמר "לנו" והכוונה לכלל השבט.

שיטת הראב"ד (בהשגות) - הוידוי נוהג רק בבית המקדש. שיטת החינוך - הוידוי נוהג רק בזמן הבית. לכתחילה - במקדש, ובדיעבד - בכל מקום.

במשנה (סוטה מז, א): "יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר". וביארו בגמרא: המעשר הוא ללויים ואנו נותנים אותו לכהנים כי עזרא קנס את הלויים על שלא עלו לארץ, ואי אפשר לומר "וגם נתתיו ללוי".

וכתב הטור (ירי, ס"י של"א) שבזמן הזה נותנים מעשר ראשון לכהן או ללוי, ואם כן לדעתו הקנס עדיין קיים וגם כיום אי אפשר להתוודות. אולם הרמב"ם כותב (הל' מעשר, פ"א ה"ד):

שבת קודש ג' תשרי ה'תשע"א

שמחת היחיד בנחלת הכלל

שכבר זכה לראות מראשית פרוי, ועליו להמתין עד שכל בני ישראל יכבשו ויחלקו את כל הארץ?
ויש לבאר:

על הבאת הביכורים אומר הרמב"ם (כאן) שעליה להיות מתוך שמחת הלב. היות שכל ישראל מאוחדים כאחד – כל עוד ישנו אפילו יהודי אחד שלא קיבל את חלקו ונחלתו בארץ, אין השמחה מושלמת. על כן מביאים ביכורים רק לאחר שכל בני ישראל בלי יוצא מן הכלל קיבלו את חלקם בארץ.

(לקוטי שיחות חלק ט, עמ' 154)

הלכות בכורים פרק ג, הלכה ו: וְשִׂמְחָתְךָ בְּכָל חֻטְאֵי; מִכָּל שֶׁהוּא חֵיב לְאֲכֹל בְּשִׂמְחָה.

על הביכורים נאמר בתורה שיש להביאם לאחר הכניסה לארץ: "וירשתה וישבת בה". ומכאן למדו (קידושין לו) שחובת ביכורים חלה רק לאחר ארבע עשרה שנה – שבע שכבשו ושבע שחילקו.

והדברים טעונים ביאור:

בהבאת ביכורים מבטא יהודי הודיה לה' על שהביאו לארץ ישראל ונתן לו מפירותיה המשובחים. ומדוע יימנע הדבר ממי

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' ב

את הסמנים בַּשָּׂבָת, וְאֵתוֹנֵי דִרְךָ רְשׁוֹת הָרָבִים, מוֹתֵר, כִּיּוֹן שִׁישׁ בּוֹזֵה סִכְנַת נִפְשׁוֹת. 1
הגמרא מביאה מעשה בענין רפואת העין בשבת: רַב יְהוּדָה שָׂרָא 2
לְמִיכָחַל עֵינָא בְּשָׂבָת לרפואה. אָמַר לָהּ רַב שְׁמוּאֵל בְּרַי יְהוּדָה 3
לְשׁוֹמְעִים, מֵאַן צִיִּית לַיהוּדָה – מִי שִׁישְׁמַע לְדַבְרֵי רַב יְהוּדָה וַיִּכְחֹל 4
עֵינוּ בִּשְׁבַת לרפואה, מִחֵיל שָׂבִי – יִחַלל אֶת הַשְּׁבַת בַּמַּעֲשֶׂה זֶה. לְסוֹף 5
– לֵאחֲרֵי זֶמֶן, חָשׂ רַב שְׁמוּאֵל בְּרַי יְהוּדָה מִיחּוֹשׁ שֶׁל חוּלִי בְּעֵינָיָה – 6
בְּעֵינוּ, וְהוֹצִיָּךְ לרפואה זֶה. שָׁלַח לָיָהּ רַב שְׁמוּאֵל בְּרַי יְהוּדָה לִשְׁאֹל 7
אֶת רַב יְהוּדָה, שָׂרִי אִוְ אָסִיר – הֲאֵם מוֹתֵר לְכַחֹל אֶת הָעֵינַי בִּשְׁבַת 8
אוֹ אִסּוּר. שָׁלַח לָיָהּ רַב יְהוּדָה לְרַב שְׁמוּאֵל בְּרַי יְהוּדָה, לְבֹלִי עָלֶיךָ 9
שָׂרִי – לְכָל הָעוֹלָם מוֹתֵר לְכַחֹל אֶת הָעֵינַי בִּשְׁבַת לרפואה, אִלּוּם 10
לְדִרְכָּךְ אָסִיר – לָךְ אִסּוּר לְכַחֹל מִשּׁוּם שִׁחְלָקָת וְעִרְעֵרְתָּ עַל דַּבְרֵי 11
וְאִסְרְתָּ לְכַחֹל. וְהוֹסִיף רַב יְהוּדָה בְּתוֹכָהּ, וְכִי מַה שֶּׁהִתְרִית לְכַחֹל 12
אֶת הָעֵינַי, מִדִּידִי הוּא – מִדַּעְתִּי אִמְרַתִּי שִׁמְחִית כִּנְגִיד, וְהִרִי דַעְתִּי 13
דְּמֵר שְׁמוּאֵל הָיָא, וּמִמֶּנּוּ לְמַדְתִּי זֶה, שְׁהִרִי הִיָּה מַעֲשֶׂה בְּהִתֵּי 14
אִמְתָּא דְּהוּאִי בִּי מֵר שְׁמוּאֵל – אוֹתָהּ שִׁפְחָה שְׁהִיתָה בְּבֵית מֵר 15
שְׁמוּאֵל, דְּקִרְחָא לָהּ עֵינָא – שְׁהִיתָה עֵינָה קוֹדֶדְתָּ מִחוּם בְּשָׂבָתָא, 16
צְוֹנָא – צַעֲקָה הַשִּׁפְחָה מִחֻמַּת כֹּאבָה, וְלִיכָא דְּאִשְׁנָא בָּהּ – וְלֵאמֹר 17
מִי שֶׁהִשְׁגִּיחַ וְשֶׁם לִיבֵי לְכֹאבָה לְהִתִּיר לָהּ לְכַחֹל אֶת עֵינָה, וְלִבְסוֹף 18
פְּקֻעָא עֵינָא – נִתְבַּקְעָה עֵינָה וְהִתְעוּרָה. לְמַחֲרָ, נִפְקַי – יִצְאָא מֵר 19
שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ לְרַבֵּינָם, עֵין שְׁמִרְדָּה מוֹתֵר לְכַחֹלָה בְּשָׂבָת. 20
שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ לְרַבֵּינָם, עֵין שְׁמִרְדָּה מוֹתֵר לְכַחֹלָה בְּשָׂבָת. 21
שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ לְרַבֵּינָם, עֵין שְׁמִרְדָּה מוֹתֵר לְכַחֹלָה בְּשָׂבָת. 22
שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ לְרַבֵּינָם, עֵין שְׁמִרְדָּה מוֹתֵר לְכַחֹלָה בְּשָׂבָת. 23
שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ לְרַבֵּינָם, עֵין שְׁמִרְדָּה מוֹתֵר לְכַחֹלָה בְּשָׂבָת. 24
שְׁמוּאֵל וְדָרַשׁ לְרַבֵּינָם, עֵין שְׁמִרְדָּה מוֹתֵר לְכַחֹלָה בְּשָׂבָת. 25

שאלת הגמרא: מאי מעמא – מה הטעם ששמואל התיר לחלל שבת בסכנת עיוורון. משיבה הגמרא: משום דְּשׁוּרְיָנִי דְּעֵינָא – מאור העין, באובנתא דְּלִיכָא תלו – מחובר ואחוז בדופן ושומן (קרור) הלב, ובכל סכנת עיוורון יש גם סכנת נפשות, ומשום כך מותר לחלל את

השבת מחמת סכנת עיוורון. 26
הגמרא מבררת על איזה חולי בעין מחללים שבת. שואלת הגמרא: 27
בְּגוֹן מֵאִי – על איזה חולי בעין נאמר שמחללים את השבת. משיבה 28
הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, בְּגוֹן דִּירָא – אם עינו נוטפת תמיד ריר, או 29
דִּירָא – שחש בעינו כאב של נעיצה ותחיבה, או דְּמָא – שיש דם 30
בעינו, או דִּימְעָתָא – אם עינו נוטפת תמיד דמעות, וְכֵן מִי שִׁישׁ לוֹ 31
קִרְחָא – חמימות בעין. ומסיימת הגמרא: וְהִתֵּר הַרְפּוּאָה הוּא רַק אִם 32
הוּא בְּתַחֲלָת אֹכְלָא – החולי. וכלל זה הוּא לְאִפּוּקִי – להוציא 33
מכלל זה את מי שבסוף אֹכְלָא, כלומר, שכבר מתרפא אבל עדיין 34
קודח מעט, וְכֵן לְהוּצִיא אֶת פְּצוּחֵי עֵינָא – מי שרוצה רק להיטיב את 35
ראייתו, דְּלֵא – שעל אלו אסור לחלל את השבת משום שאין בזה 36
סכנה. 37
הגמרא מבארת כמה מחלות ואת רפואותיהן: אָמַר רַב יְהוּדָה, מִי 38
שִׁנְשַׁכְתוּ זִיבּוּרָא – צרעה, וְכֵן מִי דְּתַרְוִיָּה סִלְיָא – שנתחב קרץ 39
בבשרו, וְכֵן מִי שִׁישׁ לוֹ סְמָמָא – נפירות, וְכֵן מִי דְּכָאִיב לָיָהּ עֵינָא – 40
שכואבת לו עינו, וְכֵן מִי דְּאִתִּי עֵילוּיָא אִישְׁתָּא – שבא עליו חולי 41
החמה, בּוֹלָהוּ, אִם יִכְנֹס אוֹ לִבִּי בְּנִי – בית המרחץ, יֵשׁ בָּהֶם סְכָנָתָא. 42
וְהַרְפּוּאוֹת לְדַבְרִים אֵלּוּ הֵן: קָמָה – צנן, מוֹעִיל לְחוּלֵי הַקָּמָה, וְאִילוֹ 43
סִילְקָא – תרדין, מוֹעִילִים לְצִינָא – לחולי של קור. וְחִילּוּפָא סְכָנָתָא 44
– אבל אם יוחלפו הרפואות, ומִי שִׁישׁ לוֹ חוּלִי הַקּוֹר יֵאָכֵל צֶנֶן 45
שְׁמוּסִיף עֲלֵיו קוֹר, או אִם מִי שִׁישׁ לוֹ חוּלִי הַחוּם יֵאָכֵל תְּרִדִין 46
הַמוּסִיפִים חוּם, אִפְשָׁר לְבּוֹא עַל יְדֵי זֶה לְסִכְנַת נִפְשׁוֹת. וְכֵן מִימֵי 47
לְעִנְיָנָא – מי שנשכו עקרב וְיִשְׂרָה מִכְתּוֹ בַּחֲמִין, וְקִרְיָי לְזִיבּוּרָא – 48
ומִי שִׁנְשַׁכְתוּ צַרְעָה וְיִשְׂרָה מִכְתּוֹ בְּמִים קְרִים, וְחִילּוּפָא סְכָנָתָא. וְכֵן 49
מִימֵי לְסִילְיָא – מי שנכנס בו קרץ וְיִשְׂרָה מִכְתּוֹ בַּחֲמִין, וְקִרְיָי 50

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ו אלול ה'תש"ע-ג' תשרי ה'תשע"א

יום ראשון כ"ו אלול ה'תש"ע

הלכות מעשר

פרק עשירי

- 1 א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות! ולא יהיו
2 פירותיו דמאי²¹ - צריך להיות מעשר את שהוא אוכל²², ואת
3 שהוא מוכר²³, ואת שהוא לוקח²⁴, ואינו מתארח אצל עם
4 הארץ²⁵. וצריך שקבל עליו דברים אלו ברבים. וכשיבואו
5 עדים²⁶ נאמנין²⁷ שקבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם
6 תמיד²⁸ - הרי זה נאמן על פירותיו לומר מעשרין הן.
7 ב. כל תלמיד חכם לעולם נאמן²⁹, ואינו צריך בדיקה
8 אחריו. ובניו ובני ביתו ועבדיו [ואשתו] - הרי הם כמותו.
9 תלמיד חכם שמת והניח פרות, אפלו כנסם באותו היום -
10 הרי הן בחזקת מתקנין³⁰.
11 ג. פת עם הארץ או אשתו³¹ שנסת לחבר, ועבדו³² שנמכר
12 לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה³³. ובת חבר או אשתו
13 שנסת לעם הארץ, ועבדו שנמכר לעם הארץ - הרי הן
14 בחזקתן³⁴ עד שיחשדו. בנו או עבדו של חבר שהיו
15 למודין³⁵ אצל עם הארץ - צריכין לקבל. בנו או עבדו של
16 עם הארץ שהיו למודים אצל חבר: כל זמן שהן אצליו³⁶ -
17 הרי הן כחבר; יצאו - הרי הן כעם הארץ³⁷.

- 21 ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מבניו או מעבדיו נאמן³⁸,
22 או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין על פיהו³⁹,
23 ואינן חוששין לדבר.
24 ה. היה הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת - לוקחים ממנו⁴⁰,
25 ואין מתארחין אצלו⁴¹. [היתה אשתו נאמנת והוא אינו
26 נאמן] - מתארחין אצלו, ואין לוקחין ממנו⁴². ותבוא מארה
27 למי שאשתו נאמנת והוא אינו נאמן].
28 ו. לא ישמש חבר⁴³ לא במשתה עם הארץ ולא בסעדתו,
29 אלא אם בן היה הכל מעשר ומתקן מפתח ידו⁴⁴. לפיכך,
30 הרוצה חבר משמש במשתה עם הארץ או בסעדתו - הרי
31 הכל בחזקת מתקן ומעשר. ראוהו מסב עם עמי הארץ -
32 אין הסעדה בחזקת מעשרת, שמה החבר על התנאים
33 שפלבבו⁴⁵ הוא סומך⁴⁶.
34 ז. כשם שאדם סויד אצל עם הארץ וסומך על תנאו, כך
35 הוא צריך להיות מתנה על בנו⁴⁷, ואפלו היה בנו במקום
36 אחר. אבל אינו צריך להיות מתנה על אחר חוץ מבנו,
37 ואפלו היה עמו במשתה⁴⁸. לפיכך, בן חבר שהיה מסב
38 במשתה עם הארץ - אין הסעדה בחזקת מעשרת, שמה
39 אביו התנה עליו.
40 ח. עם הארץ שנתן מזה לחבר ואמר לו: קח לי אגדת ירק
41 אחת או גלוסקא⁴⁹ אחת - לוקח לו⁵⁰ סתם⁵¹ ופטור
42 מלעשר⁵². ואם החליף את המצה⁵³ - חייב לעשר⁵⁴ ואחר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) לומר שפירותיו מעושרים. (2) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. (3) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממנו שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. (4) מפירות שגדלו אצלו. (5) על מנת למכור. (6) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התייר כן אלא כשהזמינו אצלו. (7) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם)). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. (וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקן. (8) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ. (9) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות. (10) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. (11) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן". (12) שנתאלמנה או שנתגרשה. (13) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. (14) והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול. (15) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. (16) רגילין לבקר. (17) [=אצל החבר]. (18) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם-הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו. (19) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. (20) והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם. (21) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. (22) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. (23) [אם אשתו אינה מעידה על זה]. (24) הנאמן על המעשרות. (25) כשהזמינו אצלו. (26) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתין]. (27) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל. (28) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. (29) שאינו אחראי לו. (30) לחם בתבלין מתוקן היטב. (31) מעם הארץ. (32) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. (33) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדברנו אומרים יש ברייה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. (34) שנתן לו עם הארץ. (35) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור.

- 1 כֹּה יָבִיא לוֹ. וְאִם פָּרַשׁ הַחֵבֶר וְלֹא לָקַח סֶתֶם, אֵלָּא אָמַר
2 לַחֲנֻנִי: אֲגִדָּה זֶה שְׁאֵנִי לֹקֵחַ מִמֶּךָ - לַחֲבֵרִי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ,
3 וְזֶה - לְעַצְמִי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זֶה שְׁלָקָה לְעַצְמוֹ - חֵיב
4 לְעַשְׂרָהּ, וְזֶה שְׁלָקָה לַחֲבֵרוֹ - אֵינּוּ צָרִיף לְעַשְׂרָהּ. וְאִם
5 נִתְעַרְבוּ³⁶, אָפְלוּ נִתְעַרְבָה אַחַת שְׁלוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֲבֵרוֹ -
6 מִתֵּנָּה הַכֹּל דְּמָא, וְאַחֵר כֹּף יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ שְׁשֻׁלְחוֹ לָקַח לִי³⁷.
7 ט. חֲמִשָּׁה שְׁאֻמְרוֹ לְאֶחָד: צֹא וְהָבֵא לָנוּ חֲמֵשׁ אֲגָדוֹת שֶׁל
8 יֶרֶק, וְהִבִּיא³⁸ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנֵי עַצְמוֹ - חֲבֵרִים שֶׁבִּהֶן
9 אֵין צָרִיכִין לְעַשֹּׂר אֵלָּא עַל חִלְקָן בִּלְבַד³⁹. הִבִּיא לָהֶן
10 בְּעָרְבוּב⁴⁰ - חֲבֵרִים שֶׁבִּהֶם צָרִיכִין לְעַשֹּׂר הַכֹּל⁴¹.
11 י. עַם הָאָרֶץ שְׁאֻמְרָ לַחֲבֵר: צֹא וְלָקַט לִי תְּאֵנִים מִתְּאֵנָתִי -
12 אוֹכֵל מִהֶן הַחֵבֶר צְרִיא⁴², וּמַעֲשָׂרָן⁴³ [דְּמָא⁴⁴]. וְאִם אָמַר
13 הַחֵבֶר לְעַם הָאָרֶץ לְלָקֵט לוֹ⁴⁵, וְשָׁמַע חֵבֶר אַחֵר - זֶה הָאֲחֵר
14 אוֹכֵל⁴⁶ וְאֵינוּ צָרִיף לְעַשֹּׂר; שְׁאֵין הַחֵבֶר מוֹצִיא דָּבָר שְׁאֵינוּ
15 מִתֵּנָּה מִתַּחַת יָדוֹ, וְחִזְקָתוֹ שֶׁהַפְּרִישׁ עֲלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אָף
16 עַל פִּי שְׁלֹא נִחְשָׁדוּ חֲבֵרִים לְתֵרֵם שְׁלֹא מִן הַמִּקְשָׁף⁴⁷, כִּדִּי
17 לְסַלֵּק הַמִּכְשׁוֹל מִלְּפָנֵי עַם הָאָרֶץ תּוֹרְמִין.
18 יא. מִתֵּר הַהֶאֱכִיל אֶת הָעֲנִיִּים⁴⁸ וְאֶת הָאוֹרְחִים⁴⁹ דְּמָא⁵⁰.
19 וְצָרִיף לְהוֹדִיעֵן. וְהָעֲנִי עַצְמוֹ וְהָאוֹרֵחַ, אִם רָצוּ לִתֵּן -
20 מִתֵּנָּהֶן.
21 יב. גִּבְעֵי צִדְקָה גּוֹבֵין סֶתֶם⁵¹ מִכָּל אֶדָם⁵² וּמִחֻלְקִים סֶתֶם⁵³,
22 וְהוֹרֹצָה לִתֵּן - יִתֵּן.
23 יג. רוֹפֵא חֵבֶר שֶׁהִיָּה מֵאֲכִיל לְחֹלָה עִם הָאָרֶץ⁵⁴ מִפְּרוֹת עַם
24 הָאָרֶץ⁵⁵ - נוֹתֵן לְתוֹף יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹף פִּי⁵⁶. וְאִם הִיָּה
25 הַדְּמָא שֶׁל רוֹפֵא - אָפְלוּ לְתוֹף יָדוֹ לֹא יִתֵּן. וְכֵן אִם יָדַע
26 שֶׁהוּא טָבֵל וְדֵא - אָפְלוּ לְתוֹף יָדוֹ אֲסוּר.
27 פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי
28 א. אֲסוּר לְמַכֵּר אֶת הַדְּמָא לְעַם הָאָרֶץ אוֹ לְשֻׁלְחַן לֹדְמָא,
29 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסִיעַ לְזֶה לְאֹכֵל דָּבָר הָאֲסוּר. אֲבָל מוֹכְרִין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(36) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". (37) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן. (38) מעם הארץ. (39) שאין הם אחראים על חלקו של עם הארץ. (40) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. (41) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ. (42) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. (43) אם הוא רוצה לאכול קבע. (44) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [וטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלל] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמוליכם לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאין]. (45) כלומר, לעם הארץ. (46) אם נתן לו עם הארץ רשות. (47) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד. (48) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי-הארץ. (49) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. (50) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים. (51) מאכלים עבור העניים. (52) אף מעמי-הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם-הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם-הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". (53) אף לעם-הארץ. (54) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. (55) שאינם של הרופא. (56) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

1 וישאלו באחד מהן - אוכל אף בשני, מפני שלא נראה
2 לעשר בינתיים. וכן בשני ימים טובים של גליות.
3 ג. הנשבע על חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו מאמינו
4 על המעשרות - שואל ואוכל על פיו בשבת הראשונה
5 בלבד; אבל בשבת שניה, אף על פי שנדר ממנו הנאה אם
6 לא יאכל אצלו - לא יאכל עד שיעשר דמאי.
7 ד. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש תרומת מעשר
8 מפרותיו שהן דמאי, וראינוהו שחזרה ונפלה בפנינו, בין
9 למקום אחר בין למקומה, וחסר ואמר: הפרשתי - נאמן
10 אפלו בחל, ואוכל על פיו. כשם שאימת שבת על עמי הארץ,
11 כך אימת דמוע עליהם, ואינו חשודין להאכיל את המדמעי.
12 ה. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש מעשר ראשון
13 מפרות אלו, ואמר שהפריש מהן מעשר שני - נאמן.
14 הפריש מעשר שני בפנינו, ואמר שהפריש מעשר ראשון -
15 אינו נאמן; שהשני שלו. והנאמן על השני - אינו נאמן על
16 הראשון, והנאמן על הראשון - נאמן על השני. לפיכך, מי
17 שאינו נאמן שהוציא פרות מביתו ואמר: אלו מעשר ראשון
18 - נאמן, ואין מפרישין מהן תרומות ומעשרות; ואם אמר:
19 אלו מעשר שני - אינו נאמן, והרי הן דמאי, ומפרישין מהן
20 תרומת מעשר. ויראה לי, שהוא פודה את כלם.
21 ו. האומר למי שאינו נאמן על המעשרות: קח לי ממי שהוא
22 מעשר, והלף ולקח והביא לו - אינו נאמן. ואם אמר לו: קח
23 לי מאיש פלוני - הרי זה נאמן לומר: ממנו לקחתי, שהרי
24 מתירא שמה ישאלנו. הלף לקח לו מאותו פלוני, ואמר: לא
25 מצאתי ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן - אינו נאמן.
26 ז. הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, ואמר: מי כאן נאמן?
27 מי כאן מעשר? ואמר לו אחד: אני - אינו נאמן. אמר לו:
28 איש פלוני - הרי זה נאמן; ולוקח מאותו פלוני אף על פי
29 שאינו מכירו, והולף ואוכל על פיו. הלף ולקח ממנו, ושאל
30 לו: מי כאן מוכר זין? וכן? אמר לו: זה ששלקך אצלי, אף
31 על פי שהן כגומלין זה את זה - הרי אלו נאמני.
32 ח. במה דברים אמורים? בזמן שאינו מכיר אדם שם; אבל
33 אם מכיר אדם שם - לא יקח אלא מן הממחה. ואם שהה
34 שם שלשים יום, אף על פי שאינו מכיר אדם שם - לא
35 יקח אלא מן הממחה.
36 ט. ולא התירו דברים אלו אלא בתרומות ומעשרות; אבל
37 לענן פרות שביעית או לענן טהרות - לא יקח אלא מן
38 הממחה.
39 י. החמירין שנקנסו לעיר, ואמר אחד מהן: פרות אלו אינם
40 מתקנים, ופרות חברי מתקנים - אינו נאמן, שמה קנוניא
41 עשו ביניהן.
42 יא. המוכר פרות בסוריא ואמר: משל ארץ ישראל הם -
43 חייב הלוקח לעשר. מעשרין הן - נאמן; שהפה שאסר הוא
44 הפה שהתיר. משלי הן - חייב לעשר. מעשרין הן - נאמן;
45 שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם ידוע שיש לו קרקע
46 בסוריא והיה רב ממכרו משהו - חייב הלוקח ממנו לעשר;
47 שחזקתו שמשהו הביאם.

1 שיעשר, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים. ואם נטלם מתחלה
2 שלא יאבדו - הרי זה מתר לשהותן אצלו עד שירצה לאכלן
3 או לשלחן או למכרן, ויעשר אותן דמאי.
4 יא. קניבת ירק הנמצאת בגנה - הרי זו פטורה מן הדמאי.
5 ושל בעל הבית הנמצאת בבית - חייבת. שעל גבי האשפה
6 - בכל מקום מתרת.
7 יב. הנותן לפנדקית לבשל לו ולאפות לו - מעשר את
8 שהוא נותן לה, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, ומעשר את
9 שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה
10 [בזה]. אבל הנותן לחמותו, בין שנשא בתה בין שארסה,
11 או לשכנתו פת לאפות ותבשיל לבשל - אינו חושש לא
12 משום מעשר ולא משום שביעית, מפני שאינה חשודה
13 להחליף. במה דברים אמורים? בזמן שנתן לה שאור לעסה
14 ותבלין לקדרה; אבל אם לא נתן - חושש משום מעשרות
15 וחושש משום שביעית. ולפיכך, אם היתה שנת שמטה -
16 אסור, שמה שאור מספחי שביעית הוא.
17 יג. המוליד חטיו לטוחן עם הארץ - הרי הן בחזקתן,
18 שאינו חשוד להחליף. הולידן לטוחן עובד כוכבים - הרי
19 הם דמאי, שמה החליפן בחטים של עם הארץ. וכן
20 המפקיד אצל עם הארץ - הרי הן בחזקתן, שאינו חשוד
21 להחליף הפקדון.
22 יד. עם הארץ שהיה משתמש בחניתו של חבר, אף על פי
23 שהחבר יוצא ונכנס - הרי זה מתר, ואינו חושש שמה
24 החליף.
25 טו. המפקיד פרותיו אצל העובד כוכבים - הרי הן
26 בפרותיו של עובד כוכבים; שחזקתו להחליף הפקדון.
27 והיאך דינם? אם היו פרות שצדין לא נגמרה מלאכתן,
28 ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון - מפריש
29 מעשרותיו, כמו שבארנו; ואם היו פרות שהפקיד טבליים
30 ונגמרה מלאכתן - חייב להפריש, שמה לא החליף העובד
31 כוכבים. ולפיכך יראה לי, שהמעשרות שיפריש - ספק.
32 אבל אם הפקיד חלין מתקנין - אינו צריך להפריש כלום;
33 שאפלו החליף העובד כוכבים - פטורין, כמו שבארנו
34 בהלכות תרומות: דגנך - ולא דגן עובד כוכבים.
35 פרק שנים עשר
36 א. הלוקח פרות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח
37 לעשרן, ונקנסה שבת או יום טוב שאינו יכול לעשר - הרי
38 זה שואלו, ואם אמר לו: מעשרין הן - אוכל על פיו בשבת.
39 וכן אם אמר לו אחד שאינו נאמן: מעשרין הן - אוכל על
40 פיו באותה שבת, ואפלו היו לו פרות אחרות מתקנין
41 מאותו המין. מפני שאימת שבת על עמי הארץ, ואינו עובר
42 בה עברה.
43 ב. אף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא
44 יאכל מאותן הפרות למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על
45 הפל, על שאכל בשבת ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו
46 אלא לצורך אותה שבת. היתה שבת ויום טוב סמוך לה,

חוטא ולא לו. ואין צריך לומר עם הארץ. לפיכך, עם הארץ
שומר: זה טבל וזה תרומה, זה ודאי וזה דמאי, אפלו
בשלו - נאמן. אמר: אלו פרות מתקנין, בשל אחרים -
נאמן. והוא שלא יראו כעושה קנוניא, כמו שבארנו.
ית. המוכר פרות לחברו, ואחר שיצאו מתחת ידו אמר
ללוקח: פרות שמכרתי לך טבלים הן, הבשר בשר בכור
היה, היין גין נסך - שורת הדין שאינו נאמן, אפלו היה
המוכר חבר, והזרזו מחמיר על עצמו. ואם האמינו - הרי
זה משבח, אפלו היה המוכר עם הארץ.

יום שני כ"ז אלול ה'תש"ע

פרק שלשה עשר

א. פרות שחזקתן מן ההפקר¹, כגון השיתין² והרימין³
והעזרדין וכן שונות⁴ ובנות שקמה⁵ והגפנין⁶ ונובלות
תמר⁷, והן שעדין לא הטילו שאור⁸, הנצפה⁹ והסביר¹⁰
וכיוצא בהן - פטורין מן הדמאי¹¹, והלוקחן מעם הארץ -
אינו צריך להפריש מהן תרומת מעשר ולא מעשר שני¹²,
מפני שחזקתן מן ההפקר. אפלו אמר לו עם הארץ: אינם
מעשרין - הרי אלו פטורין מן המעשרות, עד שידע לו
שהן מן השמור¹³.
ב. הפכורות¹⁴ והספיות¹⁵: שבבקעה - פטורין מן הדמאי¹⁶,
ושבגנה - חבין¹⁷, מפני שהן נשמרין. ואלו הן הפכורות:
כל הפרות שבכרו עד שלא הושיבו שומר על הבקעה
לשמר פרותיה¹⁸. והספיות הן הפרות שישארו אחר שיקפלו
המקצועות¹⁹ שבשדות ויניחום בלא שומר²⁰. וכן החמץ
העשוי מן התמידים²¹ - פטור מן הדמאי²².
ג. כשגזרו על הדמאי - לא גזרו אלא על פרות הארץ
שהחזיקו בה עולי בבל בלבד²³, שהוא מקזיב ולפנים.
וכזיב עצמה - כלחויץ. וכל הפרות הנמצאות מקזיב ולחויץ
- פטורין מן הדמאי²⁴, שחזקתן מפרות מקום שנמצאו בו²⁵.
ד. פרות שידוע²⁶ שהן מפרות הארץ שהחזיקו בה עולי

יב. עניים שאמרו: פרות אלו של לקט שכחה ופאה - הרי
אלו נאמנין כל זמן הגרנות, שהלקט והשכחה והפאה
מצויים. והוא שיהיה קרוב מן הגרן כדי שיצא ויבוא בו
ביום. ואם אמרו: של מעשר עני הם - הרי אלו נאמנין כל
השנה בלה. ואינן נאמנין אלא על דבר שדרך בני אדם
לתנו.
יג. כיצד? חטים אלו של לקט שכחה ופאה הם - הרי אלו
נאמנים. קמח זה של לקט שכחה ופאה הוא - אינם נאמנין.
ואין צריך לומר, שאין נאמנין על הפת לומר ממנות עניים
הוא. אלא מתעשרין דמאי.
יד. נאמנין על השעורה של ארז, ואין נאמנין עליו, בין חי
בין מבשל. נאמנין על הפול, ואין נאמנין על הגריסין, בין
חיין בין מבשלין. נאמנין על השמן לומר של מעשר עני
הוא, ואין נאמנין לומר של זית וקוף הם. נאמנין על הירק
חי ולא מבשל, אלא אם פן היה דבר מועט. שכן דרך בעלי
בתים לתן מעט ירק מבשל מקדרתו לעני; ומתוך שיכול
לומר: הבעל הבית נתנו לי, יכול לומר: אני בשלתיו
ממתנותי.
טו. וכן בן לוי שאמר: פרות אלו ממעשר ראשון שנטלה
תרומתו הם - הרי זה נאמן לעולם על תרומת מעשר, כשם
שישראל נאמן על תרומה גדולה; אבל אינו נאמן עליו
לפטור ממעשר שני.
טז. אין כל הדברים האלו אמורין אלא בעם הארץ שאינו
לא חשוד ולא נאמן; אבל מי שהוא חשוד למכר תרומה
לשם חלין - אסור לקח ממנו כלל דבר שיש בו זקת תרומה
ומעשר, אפלו קרבי דגים, מפני שנותנין בהם שמן. ואין
אסור אלא כל שלפניו, אבל אצור - מתר לקח ממנו; מפני
שהוא מתירא לערב תרומה באוצרו, שמא יודע הדבר
ויפסיד הכל. וכן החשוד למעשר שני למכרן לשם חלין -
אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת מעשר. וכל זה קנס
מדבריהם.
יז. חשוד שהעיד על של אחרים - נאמן; חזקה אין אדם

(1) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף וודאי שלהם פטור. (2) "מין ממני התאנים המדבריות". (3) סנה המגדל פרי גרוע. (4) "מין ממני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". (5) תאנים מדבריות. (6) מין מהירות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתוניות. (7) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר". (8) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלם החמץ. (9) הוא הצלף. וגם ה"פרחה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. (10) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. (11) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. (12) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. (13) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי. (14) הפירות שנתבשלו תחילה. (15) שמתבשלות בסוף. (16) הוא הדין מן הוודאי. (17) לעשר, אפילו דמאי. (18) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כלי-כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. (19) "המחצלות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". (20) ונראה שנתיאשו הבעלים מהן. (21) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיתתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמידים" בלשון רבים. (22) ואף מן הוודאי. (23) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. (24) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. (25) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ". (26) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם.

- 1 כָּבֵל, אֵף עַל פִּי שֶׁהָן נִמְצְאוּ בְּסוּרְיָא, וְאֵין צָרִיךְ לומר
2 בְּאֶרֶץ שְׁהַחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם²⁷ בְּלִבְד²⁸ - הָרִי אֵלֹו חֲבִיבִין
3 בְּדִמְאִי²⁹, וּמִפְרִישִׁין מִהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי.
4 לְפִיכָף³⁰, הַדְּבִלָה הַשְּׂמֵנָה שְׁאִין כְּמוֹתָהּ אֵלָא בְּאֶרֶץ
5 שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי כָּבֵל, וְכֵן הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהַחֲרוּבִין
6 הַשְּׂוִיִּם³¹, וְהָאֲרֵז הַלֵּבֶן בְּיוֹתֵר, וְהַכַּמּוֹן הַגְּדוֹל³² - מִתַּעֲשָׂרִין
7 דְּמֵאֵי כָּבֵל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³³ וּבְסוּרְיָא³⁴. וְכֵן כָּל פְּרִיצָא בְּפִרוֹת
8 אֵלֹו³⁵.
- 9 ה. הַחֲמָרִים שֶׁהִבְיָאוּ פְּרוֹת לְצוּר³⁶ - חֲבִיבִין בְּדִמְאִי;
10 שְׁחֻקְתָּן מִהָאֶרֶץ שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי כָּבֵל, שֶׁהִיא הַקְּרוּבָה לָהּ³⁷.
11 וְהָאֲרֵז³⁸ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ³⁹, אֵלָא כָּל הָאֲרֵז הַנִּמְצָא חוּצָה
12 לָאֶרֶץ שֶׁהִיא קְרוּבָה לָאֶרֶץ⁴⁰ שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי כָּבֵל - פְּטוּר מִן
13 הַדְּמָאִי, אֵלָא אִם כֵּן הָיָה נִכְרִי⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.
14 ו. הַלּוֹקֶת מִבְּעַלֵּי אוֹצְרוֹת בְּצוּר - פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי⁴², וְאֵין
15 אוֹמְרִין שֶׁמָּא מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ אֲצִירוֹ⁴³. וְכֵן חֲמוֹר יַחֲדִי שֶׁנִּכְנַס
16 לְצוּר וְהוּא טְעוֹן פְּרוֹת - פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי, שְׁחֻקְתָּן מִשְׁדָּה
17 הָעִירִי⁴⁴.
- 18 ז. הַלּוֹקֶת מִבְּעַלֵּי אוֹצֵר בְּצִידוֹן - חֲבִיבִין בְּדִמְאִי, מִפְּנֵי
19 שֶׁקְרוּבָה הִיא⁴⁵ יוֹתֵר מִצוּר⁴⁶, שְׁחֻקְתָּהּ שְׁאוּצְרִין מִפְּרוֹת
20 הָאֶרֶץ שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי כָּבֵל. אֲבָל הַלּוֹקֶת מִן הַחֲמָרִים בְּצִידוֹן
21 - פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי, מִפְּנֵי שְׁחֻקְתָּן שֶׁמִּבְיָאִין מִחוּצָה לָאֶרֶץ⁴⁷.
- ח. הַלּוֹקֶת מִן הַעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי כָּבֵל⁴⁸,
אִם הָיָה תֹּגֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁלּוֹקֶת מִיִּשְׂרָאֵל⁴⁹ - הָרִי פְּרוֹתָיו
דְּמָאִי. לְפִיכָף, בְּרָאשׁוֹנָה, בְּזִמְנֵן שֶׁהָיָה רֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּיד
יִשְׂרָאֵל, הַלּוֹקֶת מִכָּל תֹּגֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מַעֲשֵׂר דְּמָאִי,
כְּלוֹקֶת מִעַם הָאֶרֶץ.
ט. אֵי זֶהוּ תֹּגֵר? זֶה שֶׁהִבְיָא שְׂתִּים וְשֹׁלֵשׁ פְּעָמִים⁵⁰. אֲבָל
אִם הִבְיָא פַּעַם אַחַת, אֲפֹלוּ הִבְיָא שְׁלֹשׁ מִשְׁאוֹת בְּכַת אַחַת,
אוֹ שֶׁהִבְיָא הוּא וּבְנֵו וּפְעִיל⁵¹ - עֲדִין לֹא הַחֲזִיק תֹּגֵר⁵².
י. כְּשֶׁגִּזְרוּ עַל הַדְּמָאִי - לֹא גִזְרוּ עַל פְּרוֹת חוּצָה לָאֶרֶץ
שֶׁנִּכְנְסוּ לָאֶרֶץ⁵³.
יא. פְּרוֹת הָאֶרֶץ שֶׁרָבּוּ עַל שָׁל חוּצָה לָאֶרֶץ - הָרִי אֵלֹו⁵⁴
חֲבִיבִין בְּדִמְאִי⁵⁵. וְשָׁל חוּצָה לָאֶרֶץ שֶׁרָבּוּ עַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ,
וְכֵן דְּכָרִים שְׁחֻקְתָּן תְּדִיר מִחוּצָה לָאֶרֶץ, כְּגוֹן אֲגוּזִים
וְדִרְמִסְקָעוֹת⁵⁶ - הָרִי אֵלֹו פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי.
יב. לֹא הִלְכוּ חֲכָמִים בְּפִרוֹת חוּצָה לָאֶרֶץ⁵⁷ לֹא אַחֵר
הַמֶּרְאָה⁵⁸ וְלֹא אַחֵר הַטַּעַם וְהָרִים, אֵלָא אַחֵר הָרֹב: כָּל שֶׁרָבּוּ
לוֹ⁵⁹ - מִתֵּר, וְשֹׁלֵא רָבּוּ לוֹ - אֲסוּר. מִיָּצֵד? רָבּוּ בְּעִיר אֲבָל
לֹא בְּמִדְיָנָה⁶⁰, אוֹ שֶׁרָבּוּ בְּמִדְיָנָה וְלֹא רָבּוּ בְּעִיר; בְּהָר וְלֹא
רָבּוּ בְּבִקְעָה, בְּבִקְעָה וְלֹא בְּהָר; רָבּוּ לְחֻנְנִי וְלֹא לְבַעַל
הַבֵּית, לְבַעַל הַבֵּית וְלֹא לְחֻנְנִי; זֶה שֶׁרָבּוּ בוֹ - מִתֵּר, וּמִקּוֹם
שֶׁלֹא רָבּוּ בוֹ - חֲבִיבִין בְּדִמְאִי.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

27 נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. (28 כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. (29 שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. (30 משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון". (31 כלומר: מיושרים. (32 שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". (33 כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. (34 אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. (35 שאין כמותם בחוצה לארץ. (36 שהיא חוץ לארץ. (37 שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. (38 של חוצה לארץ. (39 "שמא נתערב באורז של ארץ ישראל". (40 כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (41 שהיה לבן ביותר. (42 שאנו אומרים מאותה העיר באו. (43 אף שארץ ישראל קרובה לה. (44 ואף שבשיירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחיד אין תלות כן, אלא מכאן הוא. (45 ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. (46 דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. (47 שדרך החמרים להביא ממקום רחוק. (48 שגזרו בה על הדמאי. (49 אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתם, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר ודאי כקונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה הסוברים שמירוח הגוי אינו פוטר]. (50 [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. (51 בעיא שלא נפשטה שם. (52 גם בהביא הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטור מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדין וודאי. (53 מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלקח הפירות לאחר שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי. (54 כל הפירות שבארץ. (55 שהולכין אחר הרוב. (56 מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא סוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ. (57 כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. (58 כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. (59 פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. (60 בכל המקומות מחוץ לעיר.

- 1 יג. רבו פרות חוצה לארץ בשוק⁶¹ ונתמטטו - חזר השוק
- 2 לישנו, והלוקח ממנו - חב בדמאי.
- 3 יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי:
- 4 הלוקח פרות⁶² לזריעה⁶³ או להאכיל לבהמה⁶⁴, קמח
- 5 לעורות⁶⁵ או למלוגמא⁶⁶ או לרטיה⁶⁷, שמן להדלקת הנר
- 6 או לסוף בו את הכלים, יין לקילור⁶⁸, וחלת עם הארץ⁶⁹,
- 7 והמדמץ⁷⁰, והלקוח בכסף מעשר שני⁷¹, ושירי המנחות⁷²,
- 8 ותוספת הבכורים⁷³. כל אלו פטורים מן הדמאי, ובין
- 9 שאמר לו עם הארץ: מתקנין הם - אינו צריך לעשר⁷⁴.
- 10 טו. הלוקח פרות לאכילה ונמלץ עליהם לבהמה⁷⁵ - הרי
- 11 זה לא ימכרם לעובד פוכבים⁷⁶, ולא יאכילם לבהמה⁷⁷,
- 12 אפלו לבהמת אחרים⁷⁸, עד שיתקנם דמאי.
- 13 טז. שמן ערב⁷⁹ - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו לאכילה⁸⁰.
- 14 שמן⁸¹ שלקח הסוֹרֵק לתתו בצמר - פטור מן הדמאי, מפני
- 15 שהוא נבלע בצמר⁸². אבל שמן שלוקח האורג לסוף בין
- 16 אצבעותיו - חב בדמאי, מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה
- 17 היא בשתייה בכל מקום.
- 18 יז. עובד פוכבים ששאל מישאאל⁸³ לתן לו⁸⁴ שמן⁸⁵ על

- מפתו - אסור בדמאי⁸⁶, ומתיר בדמאי⁸⁷. נתן העובד פוכבים
- שמן⁸⁸ על גבי טבלא להתעגל⁸⁹ עליה - משעמד⁹⁰ מתיר
- לישראל לישב אחריו⁹¹.
- יח. מי שנפל שמן דמאי על בשרו⁹² - משפשפו ואינו
- חושש⁹³. הלוקח יין למוריס⁹⁴ או לאלונתית⁹⁵, או קטניות
- לעשות טחינין⁹⁶ - חב בדמאי⁹⁷. אבל הלוקח⁹⁸ מוריס
- שיש בו יין, או אלונתית, או שלקח טחינין - הרי אלו
- פטורים מן הדמאי; שלא גזרו על תערובת דמאי. ואם היה
- הדבר שחב בדמאי שנתערב בגון תבלין ושאר, הואיל
- וטעמו נפר - אינן בטלים, ונמצאת כל התערובת חבבת
- בדמאי⁹⁹.
- יט. כל אלו הפטורים מן הדמאי שלא גזרו עליהם, אם
- התקנין דמאי¹⁰⁰ והפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני
- 101 - מה שעשה עשוי. אבל אם תקן את הדמאי בדמאי¹⁰²
- והפריש ממנו תרומה גדולה ומעשרות¹⁰³, או שתקן את
- הדמאי בדמאי¹⁰⁴ - לא עשה כלום¹⁰⁵.
- כ. כל העיר מוכרין ודאי¹⁰⁶ ואחד מוכר דמאי, ולקח ואין
- ידוע ממי לקח¹⁰⁷ - פיצד מתקן? מפריש תרומה¹⁰⁸ ותרומת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(61) והתירו את השוק. (62) כלומר, חייטים או שעורים, מעם הארץ. (63) שאילו היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. (64) אף כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. (65) "לעבד בהם העורות". (66) והקמח נמאס בתוך המלוגמא. (67) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יונית והשנייה לשון הקודש. (68) שנותן היין לתוך משחת העיניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוך בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. (69) בין שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפרישה הוא ממנה חלה, שלא גזרו על אכילת מצוה. (70) "הוא דבר המעורב מחולין ותרומה וכו'" כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה. (71) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי. (72) "הוא הנותן מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו, והנותן ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב". (73) ובתוספתא שם פרק ב בירושלמי שם פרק ג הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. (74) שלא הקלו חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי לעניין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת למה לי שואלו? - על ידי עילה. (75) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. (76) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. (77) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. (78) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל. (79) הנותן ריח טוב. (80) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לעניין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. (81) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. (82) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים. (83) חבר. (84) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. (85) של ישראל. (86) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. (87) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. (88) בין של דמאי ובין של וודאי. (89) להתגלגל. (90) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. (91) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן. (92) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. (93) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. (94) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. (95) הוא יין שנותנים בו שמן. (96) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. (97) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. (98) מעם הארץ. (99) לפי שטעמם ניכר בכולה. (100) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. (101) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. (102) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי. (103) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. (104) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. (105) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה. (106) טבל. (107) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". (108) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל.

1 מעשר ונותנן לכהן¹⁰⁹, ומפריש מעשר שני בלבד¹¹⁰, והרי
2 הוא כמעשר שני של דמאי¹¹¹.

3 כא. וכן אם היו לפניו שתי קפות, אחת טבל ואחת מתקן,
4 ואבדה אחת מהם¹¹² - הרי זה מפריש מן השניה תרומה
5 גדולה ותרומת מעשר ונותנן לכל כלהן שירצה, ומפריש
6 מעשר שני בלבד בדמאי¹¹³.

7 פרק ארבעה עשר

8 א. הלוקח מן הסיטון וחסור ולקח ממנו פעם שניה - לא
9 יעשר מזה על זה, אף על פי שהוא מין אחד, אפלו מקפה
10 אחת, אף על פי שמכיר את החבית שהיא היא. מפני
11 שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר, ושמא לקח זה
12 שמכר תחלה מעם הארץ שפרותיו דמאי, וזה שלקח בסוף
13 מחבר שפרותיו מתקנין, וכבר בארנו שאין מעשרין מן
14 החיב על הפטור ולא מן הפטור על החיב. ואם אמר
15 הסיטון: משל אחד הן - נאמן.

16 ב. היה מוכר בשות או ירק, והן מביאין וצוברין לפניו -
17 הלוקח ממנו מעשר מכל בשות וכשות, ומכל אגדה ואגדה,
18 ומכל תמרה ותמרה.

19 ג. הלוקח מבצל הבית וחסור ולקח ממנו שניה - מעשר
20 מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עצרות;
21 שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.

22 ד. בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק: בזמן שמביאין לו
23 מגנותיו - מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות
24 אחרות, אם לקח ממנו וחסור ולקח ממנו פעם שניה - לא
25 יעשר מזה על זה.

26 ה. הלוקח פת מן הנחתום - לא יעשר מן הנחתום על
27 הצוננת; שאני אומר: חטים של אמש היו משל אחד, ושל
28 היום משל אחר.

29 ו. הלוקח מן הפלטר, אף על פי שהן דפוסין הרבה -
30 מעשר מאחד על הכל; שהנחתום שמוכר למנפול עושה
31 עסות דפוסין הרבה. אבל הלוקח מן המנפול - מעשר מכל
32 דפוס ודפוס; שהמנפול לוקח משני נחתומין.

33 ז. תשעה מנפולין שלקחו מעשרה נחתומין, הואיל ואחד
34 מהן לקח משנים, כל הלוקח מאחד מן התשעה - מעשר
35 מכל דפוס ודפוס.

36 ח. הלוקח מן העני, וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או
37 פלחי דבלה - מעשר מכל אחת ואחת. ובתמרים ובגרוגרות
38 - בולל הכל ומעשר. אימתי? בזמן שהמתנה מרבה; אבל
39 במועט - מעשר מכל מתנה ומתנה.

40 ט. שחק את הפת ועשאה פוררין, ואת הגרוגרות ועשאן
41 דבלה - מעשר מאחד על הכל.

1 י. פועלים או אורחים שהיו מסבין ואוכלין, והותרו
2 פרוסות - מעשר מכל אחת ואחת.

3 סלקו להו הלכות מעשר בסיעתא דשמיא

4 הלכות מעשר שני ונטע רבעי

46 יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא
47 תעשה, וזהו פרטן: (א) להפריש מעשר שני. (ב) שלא
48 להוציא דמיו בשאר צרכי בני אדם חוץ מאכילה ושתייה
49 וסביכה. (ג) שלא לאכלו בטמאה. (ד) שלא לאכלו באנינות.
50 (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים. (ו) שלא
51 לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים. (ז) שלא לאכל מעשר
52 יצהר חוץ לירושלים. (ח) להיות נטע רבעי פלו קדש, ודינו
53 להאכל בירושלים לבדליו כמעשר שני לכל דבר. (ט)
54 להתנות ודוי המעשר.

55 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

56 פרק ראשון

57 א. אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין
58 מעשר שני, שנאמר: עשר תעשר את כל תבואת ירדך.
59 ובשנה שלישית ושלשית מפרישין מעשר עני חלה מעשר
60 שני, כמו שבארנו.

61 ב. באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואות
62 וקטניות וירקות. וכל מקום שנאמר ראש השנה, הוא אחד
63 בתשרי. ובחמשה עשר בשבט הוא ראש השנה למעשר
64 האילנות. כיצד? תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות
65 לפני ראש השנה של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו
66 בשלישית - מפרישין מהן מעשר שני. ואם לא באו לעונת
67 המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית - מפרישין
68 מהן מעשר עני. וכן פרות האילן שבאו לעונת המעשרות
69 קדם חמשה עשר בשבט של שלישית, אף על פי שנגמרו
70 ונאספו אחר כן בסוף שנה שלישית - מתעשרין לשעבר,
71 ומפרישין מהן מעשר שני. וכן אם באו לעונת המעשרות
72 קדם חמשה עשר בשבט של רביעית, אף על פי שנגמרו
73 ונאספו ברביעית - מפרישין מהן מעשר עני. ואם באו
74 לעונת המעשרות אחר חמשה עשר בשבט - מתעשרין
75 להבא.

76 ג. והחובין, אף על פי שחננו פרותיהן קדם חמשה עשר
77 בשבט - מתעשרין להבא, הואיל ומתעשרות מדברי
78 סופרים. יראה לי, שאין הדברים אמורין אלא בחובי
79 צלמונה וכיוצא בהן, שאין ראויין למאכל רב האדם, והן
80 הן שמתעשרות מדברי סופרים; אבל שאר החובין - יראה
81 לי, שהן בשאר פרות האילן.

אָל אַל אַחֲרֵי - אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִמְנַע מִלְאָרוֹת מִמֶּנּוּ שֶׁלֶשׁ
אַרְיוֹת. וְרָעוּ לְזָרַע וְעָשָׂה כָּל קֶצֶץ גְּמוּרִים לִפְנֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה - וְרָעוּ מִתְעַשֵּׂר לְשַׁעֲבֹר, וְיִרְקוּ בְשִׁעַת לְקִיטָתוֹ.
מִקְצָתוֹ עָשָׂה קֶצֶץ גְּמוּרִין וּמִקְצָתוֹ לֹא עָשָׂה - זֶה שְׁאֵמְרוּ:
צוּבֵר גֶּרְנוֹ לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא מִעֵשֶׂר מִזְרָעוֹ עַל יֶרֶקוֹ וּמִיֶּרֶקוֹ עַל
וְרָעוּ.
יֵא. פְּרוֹת שָׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּפְרוֹת שְׁלִישִׁית, אוֹ שֶׁל
שְׁלִישִׁית בְּרַבִּיעִית - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב. מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה -
מִפְּרִישׁ מִעֵשֶׂר שְׁנֵי מִן הַכֹּל, אָכֹל לֹא מִעֵשֶׂר עֲנִי; שֶׁמֶעֱשֶׂר
שְׁנֵי חֲמוּר, שֶׁהָרִי הוּא קֹדֶשׁ, וּמִעֵשֶׂר עֲנִי חֵל. וְכֵן פְּרוֹת שֶׁהֵן
סֶפֶק אִם פְּרוֹת שְׁנִיָּה הֵם אוֹ פְּרוֹת שְׁלִישִׁית - מִפְּרִישׁ מִהֵן
מִעֵשֶׂר שְׁנִי.
יב. כָּל הַפֶּטוּר מִמִּעֵשֶׂר רֹאשׁוֹן - פֶּטוּר מִן הַשְּׁנִי וּמִן הָעֲנִי;
וְכָל שֶׁחֵיב בְּרֹאשׁוֹן - חֵיב בְּשְׁנֵיהֶם. וְכָל הַתּוֹרֵם - מוֹצִיא
מִעֵשֶׂר; וְכָל שְׂאִינוֹ תּוֹרֵם - אֵינוֹ מוֹצִיא מִעֵשֶׂר זֶה. כָּל מִי
שְׂאֵם תְּרֵם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, כִּף אִם עֵשֶׂר מִעֵשֶׂר זֶה - הָרִי
הוּא מִעֵשֶׂר; וְכָל מִי שְׂאִין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, כִּף אִם הוֹצִיא
מִעֵשֶׂר זֶה - אֵינוֹ מִעֵשֶׂר.
יג. פְּרוֹת שֶׁהוֹצִיא מִהֵן מִעֵשֶׂר רֹאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּקְבְּעוּ לְמִעֵשֶׂר
- הָרִי זֶה אוֹכֵל מִהֵן עֲרָאִי קֹדֶם שִׁיּוּצִיא מִעֵשֶׂר שְׁנִי; שְׂאִין
הָרֹאשׁוֹן קוֹבֵעַ לְשָׁנִי. אָכֹל מִשְׁנִקְבְּעוֹ לְמִעֵשֶׂר, אָף עַל פִּי
שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרֹאשׁוֹן - אֲסוּר לֵאכֹל מִהֵן עֲרָאִי עַד שִׁיּוּצִיא
אֶת הַשְּׁנִי אוֹ אֶת מִעֵשֶׂר עֲנִי.
יד. מִעֵשֶׂר שְׁנִי, הוּאִיל וְטַעֲנוֹן הִבָּאת מִקּוֹם - אֵין מְבִיאִין
אוֹתוֹ מִחוּצָה לְאֶרֶץ, בְּכֹכּוֹר בְּהֶמָּה. לְפִיכָף לֹא חֵיבוּ
לְהַפְרִישׁ מִעֵשֶׂר שְׁנִי בְּסוּרְיָא. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁמֶעֱשֶׂר שְׁנִי
שֶׁמִּפְּרִישִׁים בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר וּבְמִצְרַיִם - פּוֹדִין אוֹתוֹ וּמְבִיאִין
דְּמִי לִירוּשָׁלַיִם. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׁלֹא חֵיבוּ מְקוֹמוֹת אֵלוֹ
בְּמִעֵשֶׂר שְׁנִי אֲלֹא כְּדֵי לְקַבֵּעַ מִעֵשֶׂר עֲנִי, כְּדֵי שִׁיְהִי עֲנִי
יִשְׂרָאֵל סוּמְכִים עֲלֵיהֶם.

יום שלישי כ"ח אלול ה'תש"ע

פרק שני

א. מִעֵשֶׂר שְׁנִי נֶאֱכָל לְבַעֲלֵיז' לִפְנֵים מִחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם;
שְׁנֵאמַר: וְאֶכְלֶת לִפְנֵי יי אֱלֹהֶיךָ בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשִׁכֵּן
שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמֵר. וְנוֹהֵג בְּפָנֵי הַבֵּית וְשֹׁלֵא בְּפָנֵי הַבֵּית, אָכֹל
אֵינוֹ נֶאֱכָל בִּירוּשָׁלַיִם אֲלֹא בְּפָנֵי הַבֵּית. שְׁנֵאמַר מִעֵשֶׂר דִּגְנוֹךְ
תִּירֶשֶׁךְ וְיִצְהָרֶךְ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנֶךְ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ:
מִה בְּכֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֲלֹא בְּפָנֵי הַבֵּית, אָף מִעֵשֶׂר שְׁנִי לֹא
נֶאֱכָל אֲלֹא בְּפָנֵי הַבֵּית.

ד. הִירָק - בְּשִׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ. בִּיצֵד? אִם נִלְקַט בְּיוֹם
רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁלִישִׁית, אָף עַל פִּי שְׂבָא לְעֹנֶת הַמַּעֲשֻׂרוֹת
וְנִגְמַר בְּשָׁנָה - מִפְּרִישִׁין מִמֶּנּוּ מִעֵשֶׂר עֲנִי. וְאִם נִלְקַט
בְּרַבִּיעִית - מִעֵשֶׂר שְׁנִי.
ה. וְכֵן הָאֲתָרוֹג בְּלִבֵּד מִשְׁאֵר פְּרוֹת הָאֵילָן - הָרִי הוּא בִּירָק
וְהוֹלְכִין אַחֵר לְקִיטָתוֹ, בֵּין לְמִעֵשֶׂר בֵּין לְשִׁבְעִית. בִּיצֵד?
אִם נִלְקַט בְּשְׁלִישִׁית אַחֵר חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשִׁבְט - מִפְּרִישִׁין
מִמֶּנּוּ מִעֵשֶׂר עֲנִי, אָף עַל פִּי שְׁנִיָּה בְּשָׁנָה. וְכֵן אִם נִלְקַט
בְּרַבִּיעִית קֹדֶם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשִׁבְט - מִפְּרִישִׁין מִמֶּנּוּ מִעֵשֶׂר
עֲנִי. נִלְקַט בְּרַבִּיעִית אַחֵר חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשִׁבְט - מִפְּרִישִׁין
מִמֶּנּוּ מִעֵשֶׂר שְׁנִי.
ו. וְאָף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחֵר לְקִיטָתוֹ, אֲתָרוֹג בֵּת שְׁשִׁית
שֶׁנִּכְנָסָה לְשִׁבְעִית, אֲפֹלוּ הִתָּה כְּזוֹת וְנִנְעֶשֶׂת כִּכְפֹּר - חִיבָת
בְּמַעֲשֻׂרוֹת.
ז. הָאֲבִינוֹת שֶׁל צֶלֶף - נוֹתֵנִין עֲלֵיהֶן חֲמִרֵי אֵילָן וְחֲמִרֵי
וְרָעִים: שְׂאֵם הֵיוּ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁנִּכְנָסָה לְשִׁישִׁית, וְנִלְקָטוּ
קֹדֶם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשִׁבְט - מִפְּרִישִׁין מִעֵשֶׂר רֹאשׁוֹן, וְאַחֵר
כִּף מִפְּרִישׁ מִעֵשֶׂר אַחֵר וּפּוֹדֵהוּ, וְאַחֵר שֶׁפּוֹדֵהוּ נוֹתֵנוּ לְעֲנִיִּים
וְאוֹכֵל פְּדִיוֹנוֹ בְּתוֹרַת מִעֵשֶׂר שְׁנִי, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהַפְּרִישׁ
מִעֵשֶׂר שְׁנִי וּמִעֵשֶׂר עֲנִי.
ח. הָאֲרִז וְהִדְחָן וְהַפְּרָגִין וְהַשְּׂמִשְׁמִין, אָף עַל פִּי שֶׁהַפְּרִישׁוֹ
קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין הוֹלְכִין בִּהֵן אֲלֹא אַחֵר גְּמַר הַפְּרִי,
וּמִתְעַשְּׂרִין לְהִבָּא. וְכֵן פּוֹל הַמִּצְרִי, אָף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ
הַפְּרִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ לְאַחֲרֵי - צוּבֵר גֶּרְנוֹ
לְתוֹכוֹ וְתוֹרֵם וּמִעֵשֶׂר מִן הַכֹּל בְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר גְּמַר
הַפְּרִי.
ט. הַבְּצָלִים הַפְּרִיסִים שֶׁנִּמְנַע מֵהֶם מִיָּם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי
רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשֶׁל בַּעַל שֶׁנִּמְנַע מֵהֶם שְׁלֹשׁ עֹנוֹת לִפְנֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה - מִתְעַשְּׂרִין לְשַׁעֲבֹר. מִנַּע מֵהֶם פְּחוֹת מִבָּאֵן, אָף עַל
פִּי שֶׁהַתְּחִילוֹ לִיבֹשׁ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְּׂרִין לְהִבָּא.
י. פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁהִבִּיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אִם וְרָעוּ
לְזָרַע - מִתְעַשֵּׂר לְשַׁעֲבֹר, וְרָעוּ לִירָק - מִתְעַשֵּׂר לְהִבָּא. וְרָעוּ
לְזָרַע וּלִירָק, אוֹ שֶׁוֹרְעוּ לְזָרַע וְחֹשֵׁב עָלָיו לִירָק - מִעֵשֶׂר
מִזְרָעוֹ עַל יֶרֶקוֹ וּמִיֶּרֶקוֹ עַל וְרָעוּ. לֹא הִבִּיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה: אִם וְרָעוּ לְזָרַע - וְרָעוּ מִתְעַשֵּׂר לְשַׁעֲבֹר, וְיִרְקוּ בְשִׁעַת
לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ. וְהוּא שֶׁלֶקַט מִמֶּנּוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; אָכֹל
אִם לֶקֶט מִמֶּנּוּ אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין יֶרֶקוֹ בֵּין וְרָעוּ
מִתְעַשֵּׂר לְהִבָּא. וְרָעוּ לְזָרַע וְחֹשֵׁב עָלָיו לִירָק - הוֹלְכִין אַחֵר
מִתְעַשְׂבָּתוֹ. וְרָעוּ לִירָק וְחֹשֵׁב עָלָיו לְזָרַע - אֵין מִתְעַשְׂבָּת וְרָע
חֻלָּה עָלָיו, אֲלֹא אִם כֵּן מִנַּע מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ אַרְיוֹת. וְהוּא
שֶׁהִבִּיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; אָכֹל אִם לֹא הִבִּיא שְׁלִישׁ

(1) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. (2) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. (3) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית". (4) [לפי שצריך מזבח ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

- 1 ב. מדת חסידות, שפודין מעשר שני בזמן הזה בשווי⁵⁰,
- 2 כדרך שפודין אותו בפני הבית. והורי הגאונים, שאם רצה
- 3 לפדות שנה מנה בפרוטה⁶ לכתחלה בזמן הזה – פודה. לא
- 4 יהיה זה חמור מן הקדש⁷. ומשליך הפרוטה לים הגדול⁸.
- 5 ג. וכי⁹ אם חלל¹⁰ מעשר שנה מנה על שנה פרוטה מפרות
- 6 אחרות¹¹ – הרי זה מחלל¹². ושורף¹³ את הפרות שחלל
- 7 עליהם, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים¹⁴. בפדיון נטע רבעי
- 8 בזמן הזה, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.
- 9 ד. כשם שאין אוכלין מעשר שני בזמן הזה בירושלים¹⁵,
- 10 כך אין פודין¹⁶ אותו שם¹⁷, ואין מחללין אותו¹⁸ ואין
- 11 מוכרין אותו¹⁹. ואם נכנס בירושלים אף בזמן הזה – אין
- 12 מוציאין אותו משם²⁰, ומניחים אותו שם עד שיגרב²¹. וכן
- 13 אם עבר והוציאו משם – מניחין אותו עד שיגרב²².
- 14 לפיכך²³ אין מפרישים מעשר שני בירושלים בזמן הזה,
- 15 אלא מוציאין את הפרות בטבול חוץ לעיר, ומפרישין אותו
- 16 שם ופודה²⁴. ואם הפרישו שם²⁵ בזמן הזה – יגרב.
- 17 ה. כל האוכל כזית מעשר שני או ששתה²⁶ ממנו רביעית
- 18 יין²⁷ חוץ לחומת ירושלים²⁸ – לוקה; שגאמר: לא תוכל
- 19 לאכל בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וגומר. ולוקה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(5) שכן נהגו האמוראים לפדות בשווי ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים – פודה לכתחילה בפחות משווי, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. (6) אבל לא בפחות מפרוטה. (7) שמותר לפדותם בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. (8) בפרק מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול – ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר – טעון שחיקה. (9) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הבין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. (10) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. (11) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין. (12) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. (13) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה טמאה שהיא נשרפת. (14) שהאוכל בטרומה בירושלים – לוקה. (15) כיוון שאין שם מזבח. (16) על מעות. (17) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. (18) על פירות. (19) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו. (20) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. (21) שכיוון שקלטוהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב. (22) שכיוון שקלטוהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. (23) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. (24) ואוכלו. (25) בירושלים. (26) לא כתב רבינו שהסך לוקה. (27) בפרק מהלכות תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית". (28) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה. (29) דגן, תירוש ויצהר. (30) לאחר שנכנסו לפנים מן החומה. (31) "ולאו שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה קאי הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? – כגון "לא תאכל כי אם צלי אש" (שהלאו כולל את כל צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין. (32) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור. (33) ברייתא שם, לענין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. (34) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. (35) ואחר שנכנס – יצא. (36) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין. (37) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאות מאת פניו". (38) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. (39) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום – ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממילואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "פדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. (40) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשנרצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי כ"ח אלול ה'תש"ע – הלכות מע"ש ונטע רבעי סט

מתוך מהדורת וגשל

- 1 ט. מעשר שני שנכנס לירושלים, אפילו של דמאי⁴¹, אסור⁴²
- 2 להוציאו משם; שכתב קלטהו מחיצות⁴³. וכן פרות
- 3 הנלקחין בקסף מעשר⁴⁴; שנגמר: ואכלת לפניי? אלהיך⁴⁵.
- 4 עבר והוציאן או שיעצאו בשגגה - יחזרו ויאכלו
- 5 בירושלים⁴⁶. וקליטת מחיצות - מדבריהם. אפילו מעשר
- 6 שאין בהמשו שנה פרוטה⁴⁷, שהוא מדבריהם - מחיצות
- 7 קולטות אותו ואסור להוציאו. אכל מעות מעשר שני -
- 8 נכנסין לירושלים ויוצאין⁴⁸.
- 9 י. פרות⁴⁹ שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים ויצאו -
- 10 אינו יכול להוציא עליהן מעשר שני מפרות אחרות שלא
- 11 נכנסו לירושלים⁵⁰, אלא יחזרו מעשר שני שלהן ויאכלו
- 12 בירושלים⁵¹, ואינו נפדה בחוץ⁵². אפילו עשה כל הפרות
- 13 האלו⁵³ מעשר שני אחר שיעצאו על פרות אחרות שלא
- 14 נכנסו - יחזרו⁵⁴ ויאכלו בירושלים. חמר הוא במחיצות
- 15 ירושלים, הואיל וקלטו - קלטו.
- 16 יא. פרות שלא נגמרה מלאכתן שעברו בירושלים ויצאו,

- 17 כגון סלי ענבים לגת⁵⁵ וסלי תאנים במקצה⁵⁶ - מתר לפדות
- 18 מעשר שני שלהם בחוץ⁵⁷. וכן פרות דמאי⁵⁸, אף על פי
- 19 שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלים ויצאו - פודין מעשר
- 20 שני שלהן בחוץ.
- 21 יב. פרות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן⁵⁹: אם
- 22 נטמאו בולד הטמאה⁶⁰ - אסור להוציאן⁶¹, אלא יאכלו
- 23 בפנים⁶²; מפני שולד הטמאה מדבריהם⁶³. ואם נטמאו באב
- 24 הטמאה⁶⁵, או שנטמאו בחוץ ואפילו בולד הטמאה⁶⁶, אף על
- 25 פי שנכנסו לירושלים - הרי אלו נפדין ונגאלין בכל מקום⁶⁷.
- 26 יג. במה דברים אמורים⁶⁸? כשהכניסן על מנת שלא
- 27 תתפשם המחיצות⁶⁹; אכל אם לא התנה, הואיל ונכנס הרי
- 28 הוא טהור מן התורה, [שאין ולד⁷⁰ מטמא שני⁷¹ מן
- 29 התורה], וכבר קלטהו מחיצות ואינו יוצא⁷².
- 30 יד. תלתן של מעשר שני - מתר לאכלה צמחונין⁷³, שכתב
- 31 היא ראוייה לאכילה⁷⁴. וכן פרשיני מעשר שני⁷⁵ - יאכלו
- 32 צמחונין⁷⁶. ואם⁷⁷ עשה מהם⁷⁸ עשה - הרי זו מתרת להכנס

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

"וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפניו מן החומה בלי הליכה ברגל, אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו. (41) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. (42) מדרבנן. (43) כלומר, חומות ירושלים. (44) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעות נכנסות לירושלים ויוצאות, פירות נכנסין ואינן יוצאין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלוקחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. (45) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. (46) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. (47) כלומר, שאין המעשר שווה ד פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. (48) שלא החמירו חכמים אלא בפירות. (49) שלא הופרש מהם מעשר שני. (50) ולפדותם בחוץ. (51) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (52) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. (53) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקוט דרבנן. (54) כל הפירות, וגם המעשר-שני. (55) שעומדים לדריכה וסחיטה. (56) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. (57) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. (58) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים. (59) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. (60) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. (61) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (62) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטהרה. (63) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתייר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפשו מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. (64) הפירות. (65) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. (66) מדרבנן. (67) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם. (68) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. (69) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. (70) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. (71) כלומר, אחר. (72) אלא נפדה ונאכל בירושלים. (73) כלומר, כשהוא בתחילתו. (74) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. (75) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. (76) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. (77) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. מתניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינין [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות"]. (78) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן.

- 1 לירושלים ולהוציא⁷⁹, שאינן⁸⁰ בכלל הפרות⁸¹. ואם
- 2 נטמאו⁸² בירושלים - יפדו ויאכלו בחוץ.
- 3 טו. אילן שעומד לפנים מן החומה ונפול נוטה חוץ לחומה
- 4 - אין אוכלין תחת נופו מעשר שני⁸³. ומעשר שני שנכנס
- 5 תחת נופו - אין פודין אותו, שהרי הוא כמי שנכנס
- 6 לירושלים.
- 7 טז. בתים שביצד החומה⁸⁴, שפתחיהם לפנים מן החומה⁸⁵
- 8 וחלל⁸⁶ לחוץ: מכנגד החומה ולפנים - כלפנים לכל
- 9 דבר⁸⁷; ומכנגד החומה ולחוץ⁸⁸ - אין אוכלין⁸⁹ שם ואין
- 10 פודין שם להחמיר⁹⁰. היה חלל לפנים ופתחיהם לחוץ:
- 11 מכנגד החומה ולחוץ - כלחוץ, פודין בו ואין אוכלין⁹¹;
- 12 ומכנגד החומה ולפנים - אין אוכלין שם ואין פודין
- 13 להחמיר. והחלונות ועבי החומה⁹² - כלפנים⁹³.
- 14 **פרק שלישי**
- 15 א. האוכל מעשר שני בטמא - לוקה; שנאמר: ולא
- 16 בערתי ממנו בטמא. בין שהמעשר טמא והאוכל טהור, בין
- 17 שהמעשר טהור והאוכל טמא. והוא שיאכלנו בירושלים
- 18 קדם שיפדה, שאינו לוקה על אכילתו בטמא אלא במקום
- 19 אכילתו; אבל אם אכלו בטמא חוץ לירושלים - מכין
- 20 אותו מפת מרדות.
- 21 ב. ואפלו להדליק [בו] את הנר אחר שנטמא - אסור עד
- 22 שיפדה; שנאמר: לא בערתי ממנו בטמא.
- 23 ג. כבר בארנו, שהמעשר שנטמא, אפלו בירושלים - פודין
- 24 ויאכל. ואוכלין את דמיו בטהרה בתורת פרות מעשר, כמו
- 25 שיתבאר. אפלו נטמאו הפרות כלן קשהן טבל - מפרש
- 26 מעשר שני בטמא ופודהו.
- 27 ד. הערל - בטמא, ואם אכל מעשר שני - לוקה מן התורה,
- 28 בדרך שלוקה על אכילת תרומה; שהתרומה קרויה קדש,
- 29 ומעשר שני קרוי קדש, שהרי נאמר בו: קדש ליי. וטמא
- 30 שטבל - אוכל מעשר שני אף על פי שלא העריב שמשו.
- 31 ה. האוכל מעשר שני באגנינות של תורה - לוקה; שנאמר:
- 32 לא אכלתי באני ממנו. והוא שיאכלנו במקום אכילתו,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(79) והוא שנכנסו הכרשינין כשהן עשוין עיסה, אבל אם הכניסו כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאו עיסה בפנים. (80) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. (81) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. (82) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם. (83) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה. (84) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. (85) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. (86) הבית עצמו, שתוכו חלול. (87) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. (88) כלומר, בחלל הבית. (89) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. (90) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. (91) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. (92) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. (93) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

כא. ואין פורעין מהם את המלוה, ואין עושין מהן שושבינות, ואין משלמין מהן הגמולין, ואין פוסקין מהם צדקה בבית הכנסת; אבל משלמין מהן דברים שהן גמילות חסדים. וצריך להודיע.

כב. לא יאמר אדם לחברו: העל את הפרות האלו ליירושלים וטל מהן חלקך; שנמצא זה כנוטל שכר ממעשר שני על הבאתו לירושלים. אבל אומר לו: העלם שנאכלם ונשנשם בירושלים.

כג. אומר אדם לחברו בירושלים לסוף אותו בשמן מעשר שני, אף על פי שנפסדה ידו, ואין זה בשכר סיכתו.

כד. כבר בארנו, שהמעשר ממון גבוה הוא. לפיכך אנו אומרים, שהגונב מעשר שני - אינו משלם תשלומי כפל, והגוזל - אינו משלם חמש.

כה. המקדיש מעשר שני שלו לכרך הבית - הרי זה פודה אותו מי שפודהו על מנת לתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו.

פרק רביעי

א. הרוצה לפדות פרות מעשר שני - פודה אותן בדמיהן ואומר: הרי המעות האלו תחת הפרות האלו, או הפרות האלו מחללות על המעות האלו. ואם לא פרש אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפרות - דיו, ואינו צריך לפרש. ויצאו הפרות לחלין, ויעלו המעות לירושלים ויוציאם שם. שנאמר: וכי ירבה ממך הדרך פי לא תוכל שאתו.

ב. וכן אם רצה לחלל פרות המעשר על פרות אחרות - יעלו הפרות השניות ויאכלו בירושלים. ולא יחלל ממין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע ואפלו באותו המין. ואם חלל - הרי הן מחללות.

ג. הפודה מעשר שני - מכרף: אשר קדשנו במצותיו וצוננו על פדיון מעשר שני. ואם חללן על פרות אחרות או שחלל מעות על הפרות - מכרף: על חלול מעשר שני. והפודה או המחלל מעשר שני של דמאי - אינו צריך ברכה.

ד. כשפודין את המעשר - אין פודין אותו לשם מעשר, אלא לשם חלין. ואומרים: כמה שוין פרות חלין אלו? ואף על פי שהכל יודעין שהן מעשר, כדי שלא יתבזה.

ה. אין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. בין שהיו אלו ואלו כסף, או אלו ואלו נחשת, או הראשונות כסף והשניות נחשת, או הראשונות נחשת והשניות כסף. ואם עבר וחלל - הרי אלו מחללין.

ו. אין מחללין מעות מעשר על הפרות; ואם חלל - יעלו הפרות ויאכלו בירושלים. ולא יחללם על בהמה חיה ועוף חיים; ואם חלל - לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל אם חלל על שחטים - הרי הן כשאר הפרות, ויעלו ויאכלו בירושלים, ויצאו המעות לחלין.

ז. בשעת הדחק מתר לחלל מעות הכסף על של נחשת. לא שיקדם כן, אלא עד שימצא רוח ויחזור ויחלל מעות הנחשת על מעות הכסף.

ח. מעשר שני של דמאי - מחללים אותו לכתחלה כסף

יא. מעשר - אוכל דבר שדרכו להאכל, ושותה דבר שדרכו לשתות, וסוף דבר שדרכו לסוף. ולא יסוף יין וחמץ, אבל סוף הוא את השמן. ולא יסחט את הפרות להוציא מהן משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד. ואין מפטמין את השמן, אבל מפטמין את הזין. ואין מתיבין אותו לאכל פת שעפשה ושמן שנסרח, אלא כיון שנפסל מאכל אדם פקעה קדשה ממנו.

יב. כל שמתר לזרים לאכלו בתרומה, כף מתר במעשר שני לאכלו בתורת חלין. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים - ראשון אסור במעשר, ושני מתר בחלין. ושל דמאי - אפלו ראשון מתר.

יג. יין של מעשר שנפל לתוכו דבש ותכלין והשביחו - השבח לפי חשבון. וכן דגים שנתבשלו עם קפלוטות של מעשר שני והשביחו - השבח לפי חשבון.

יד. עסה של מעשר שני שאפאה והשביחה - השבח לשני. זה הכלל: כל ששבחו נכר: אם הותר במדה - השבח לפי חשבון, ואם לא הותר המדה - השבח לשני בלבד; וכל שאין שבחו נכר, אפלו הותר המדה - השבח לשני בלבד. כיצד השבח לפי חשבון? יין של מעשר ששנה שלשה, שנפל לתוכו דבש ותכלין שזה זוז אחד, והוסיפו במדתו והשביחיהו, והרי הכל שנה חמשה - חושבין הכל בארבעה ורביעי. וכן על דרך זה בשאר הדברים.

טז. מעשר שני, אף על פי שנתן לסיכה - אין נותנין אותו לא על גבי צנית ולא על גבי חזית, ואין עושין ממנו קמיע וכיוצא בו, שהרי לא נתן לרפואה.

יז. מעשר שני - ממון גבוה הוא, שנאמר: ליי הוא. לפיכך אינו נקנה במתנה, אלא אם כן נתן לו הטבל והמקבל מפריש המעשר. ואין מקדשין בו את האשה, ואין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו, ואין מחליפין אותו, ואין מרהינין אותו.

יח. כיצד אין ממשכנין אותו? לא יכנס לביתו וימשכנו מעשר שני שלו. עבר ומשכנו - מוציאין אותו מדיו. כיצד אין מרהינין אותו? לא יאמר לו: הא לך מעשר זה ויהיה בידך, ותן לי עליו מעות. כיצד אין מחליפין אותו? לא יאמר לו: הא לך יין מעשר ותן לי שמן מעשר. אבל אומר לו: הא לך יין שאין לי שמן, ואם רצה חברו לתן לו שמן - מתר; שהרי לא החליף עמו, אלא הודיעו שאין לו, ואם רצה הלה לתן - יתן.

יט. מעשר שני - אין שוקלין כנגדו אפלו דיגרי וזהב, ואפלו לחלל עליהם מעשר שני אחר. גזרה שמא לא יכנו ממנו משקלו, ונמצאו הפרות חסרים, והוא שוקל בהן מעות לחלל עליהם מעשר אחר, נמצא מוציא מעשר לחלין בפחות מדמיו.

כ. האחים שחלקו מעשר שני - אין שוקלין זה כנגד זה. וכן מעות מעשר שני - אין שוקלים כנגדן, ואין מוכרין אותם, ואין מחליפין, ולא מרהינין. ולא יתנם לשלחני להתנאות בהן, ולא ילוה אותן להתגדל בהן. ואם הלזן שלא יעלה חלודה - מתר.

1 על כסף, וכסף על נחשת, ונחשת על נחשת, ונחשת על
2 הפרות. ויצלו אותן הפרות ויאכלו בירושלים.
3 ט. אין פודין פרות מעשר אלא בכסף, שנאמר: וצרת
4 הכסף. וכן אם פדה לעצמו והוסיף חמש - לא יהיה החמש
5 אלא כסף, כגון. ואין פודין בכסף שאינו מטבע, אלא
6 בכסף מפתח שיש עליו צורה או כתב; [שנאמר: וצרת
7 הכסף]. ואם פדה בלשון של כסף וכיצא בו, והוא הנקרא
8 אסימון - לא עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני
9 שהוא כפודה באסימון.
10 י. אין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום;
11 שנאמר: ונתת הכסף בכל אשר תאנה נפשך - עד שיהיה
12 ראוי להוצאה. ומטבע מלכים הראשונים, אם יוצא משם
13 - פודין בו.
14 יא. אינו פודה במעות שאינן ברשותו; שנאמר: וצרת
15 הכסף בדרך. נפל כיסו לבור והוא יכול להוציאו - פודה
16 בו, מפני שהוא ברשותו.
17 יב. היה בא בדרך ומעות בידו, ואנס בא כנגדו: אם יכול
18 להציל על ידי הדחק - פודה בהן פרות שבביתו; ואם לאו,
19 ואמר: פרות שיש לי בתוך ביתי מחללין על המעות הללו
20 - לא אמר כלום.
21 יג. המנזח מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני - הרי זה
22 פודה בהן בחזקת שהן קדמים. מצאן שאבדו - חושש לכל
23 מה שפדה בהן למפרע.
24 יד. מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות (בכל) בבבל -
25 אינו מחלל עליהם. היה לו מעות ממטבע טבריא בבבל -
26 מחלל עליהם. וכן כל פיוצא בזה.
27 טו. האומר: מעשר שני מחלל על סלע שמתעלה בידו מכיס
28 זה, על סלע שאפרט מדינר זהב זה, על פונדיון שאפרט
29 מסלע זה - הרי זה חלל, וסלע שמתעלה בידו או שיפרט
30 תהי מעשר.
31 טז. אמר: הרי מעשר מחלל על סלע שהיתה ביד בני -
32 לא חלל, שמא לא היתה בידו באותה שעה.
33 יז. הפודה מעשר שני קדם שיפרישנו, כגון שאמר: מעשר
34 שני של פרות אלו פדוי במעות אלו - לא אמר כלום, ולא
35 קבע מעשר. אבל אם קבע ואמר: מעשר שני שלחן בצפון
36 או בדרום מחלל על המעות אלו - הרי זה פדוי.

37 יח. כשפודין מעשר שני - פודין אותו בשווי. ויש לו
38 לפדות בשער הזול: כמות שהתנגני לוקח, ולא כמות שהוא
39 מוכר. ונותן המעות כמות שהשלחני פורט, לא כמות שהוא
40 מצרף. ואם עבר ופדה שנה מנה בפרוטה, או חלל שנה
41 מנה על שנה פרוטה - הרי זה מחלל.
42 יט. היתה הסלע חסרה שתות או פחות משתות, אם היתה
43 יוצאת על ידי הדחק - מחלל עליה לבתחלה בשנה סלע
44 ואינו חושש. פדה בסלע ונמצאת רצה - יחליפנה.
45 כ. אין פודין מעשר שני אכסרה, אלא מנדקדק במדתו או
46 במשקלו ונותן דמיו. אם היו דמיו ידועים - יפדה על פי
47 אחד; ואם דבר שאין דמיו ידועים, כגון זין שהתחיל
48 להחמיץ, ופרות שהקיבו, או מעות שהחלידו - יפדה על
49 פי שלשה תגרים, ואפלו היה אחד מהן עובר פוככים או
50 בעל המעשר. אפלו איש ושתי נשיו - פודין על פיהם.
51 וכופין את הבעלים לפתח ראשון. וזה חמר במעשר מן
52 ההקדש.
53 כא. אין מוליכין פרות מעשר ממקום למקום לפדותם שם.
54 והמוליך ממקום היקר למקום הזול או ממקום הזול למקום
55 היקר - פודה כשער מקום הפדיה. ואם היו דמאי - פודין
56 אותו בשער הזול, הואיל ונראו להמכר בזול.
57 כב. היה לו פרות מעשר שני בגנן, והוציא עליהם יציאות
58 מביתו עד שהביאן לעיר והשביחו - פודה כשער העיר
59 והפסיד יציאותיו.

יום רביעי כ"ט אלול ה'תש"ע

פרק חמישי

60
61
62 א. הפודה מעשרו לעצמו¹ - בין שהוא של², בין שנפל
63 לו בירשה³, בין שנפח לו בטבלו מתנה⁴ כמו שבארנו - הרי
64 זה מוסיף עליו חמש. אם היה שנה ארבעה - נותן חמשה⁵.
65 שנאמר: ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמשיתו יסף עליו.
66 ב. ואשה⁶ שפדת מעשר שני שלה לעצמה⁷ - אינה מוסיפה
67 חמש. מפי השמועה למדו: איש ממעשרו - ולא אשה⁸.
68 וכן⁹ אם¹⁰ פדה פדיון פרות המעשר¹¹ לעצמו - מוסיף
69 חמש¹².
70 ג. פדה פרות מעשרו והוסיף חמש, וחזר ופדה הפדיון

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. (2) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לענין פדיון והוספת חומש. (3) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלענין פדיון היוור קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. (4) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". (5) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר". (6) קדושין כד. "בזווי ידיה ומעשר ידיה, איש אמר רחמנא ולא אשה". (7) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. (8) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוcho של אדם כמותו. (9) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. (10) ברייתא במנחות פב. "המתפס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". (11) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. (12) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום רביעי כ"ט אלול ה'תש"ע – הלכות מע"ש ונטע רבעי עג

מתוך מהדורת וגשל

- 1 לַעֲצֹמוֹ פַּעַם שְׁנֵיָהּ¹³ - מוֹסִיף חֶמֶשׁ שָׁנִי עַל הַקָּרָן בְּלִבָּד, 16
- 2 וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֶמֶשׁ עַל הַחֶמֶשׁ¹⁴. 17
- 3 ד. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁵ שֶׁאֵין בְּחֶמְשׁוֹ שְׁנֵה פְרוּטָה¹⁶ - אֵינוֹ מוֹסִיף 18
- 4 עָלָיו חֶמֶשׁ¹⁷. וְכֵן מַעֲשֵׂר שְׁאֵין דְּמִיּוֹ יְדוּעִין¹⁸ - דִּיּוֹ 19
- 5 שִׁיאֵמֵר¹⁹: הוּא וְחֶמְשׁוֹ מְחַלֵּל עַל הַסֵּלַע הַזֶּה²⁰. וְכָל²¹ מַעֲשֵׂר 20
- 6 שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדֶהוּ מִשְׁלוֹ²² - אֵינוֹ מוֹסִיף חֶמֶשׁ²³. וּמַעֲשֵׂר 21
- 7 שְׁנִי שֶׁל דְּמָאִי - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֶמֶשׁ²⁴. 22
- 8 ה. הַפּוֹדָה מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְהִיא לּוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי אַחֵר שֶׁלֹּא 23
- 9 נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֶמְשׁוֹ²⁵ שְׁנֵה פְרוּטָה - דִּיּוֹ שִׁיאֵמֵר²⁶: הוּא 24
- 10 וְחֶמְשׁוֹ מְחַלֵּל עַל מַעוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת; לְפִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם 25
- 11 לְצַמֵּצֵם אֶת מַעוֹתָיו. 26
- 12 ו. הַפּוֹדָה מַעֲשֵׂר בְּיוֹתֵר עַל דְּמִיּוֹ²⁷ - לֹא נִתְפַּסֶּה הַתּוֹסֵפֶת 27
- 13 לְמַעֲשֵׂר. 28
- 14 ז. בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר²⁸ בְּסֵלַע²⁹, וְאַחֲרָיו³⁰ אוֹמֵר בְּסֵלַע - בַּעַל 29
- 15 הַבֵּית קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֶמֶשׁ. בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר 30

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(13) שהוא מוסיף חומש. (14) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש. (15) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. (16) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). (17) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". (18) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. (19) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו ודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. (20) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. (21) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". (22) בכתב-יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. (23) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. (24) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "בדין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון". (25) של המעשר שלא נפדה. (26) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצטרפו עם אחר". (27) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)". (28) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. (29) לפדיון המעשר. (30) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. (31) במשנה שם: "בסלע ואיסר". (32) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל-הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש". (33) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". (34) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. (35) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. (36) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. (37) כלומר: הא לך מעות ופודה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה. (38) עליהן. (39) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. (40) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. (41) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. (42) אבל לא בדבר שהוא מן התורה. (43) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. (44) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהיו עושין כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]". (45) ואף שכבר כתב רבנו (למעלה הלכה ח), שבן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו.

36 - הרי אלו חלין. אמר לו: הרי שם מנה, ונמצא מאתים -
37 השאיר חלין. הרי שם מאתים, ונמצא מנה - הרי הוא חלין.
38 הניח מנה מעשר ונמצא מאתים, מאתים ונמצא מנה, אפלו
39 הן בשני כסין - הכל חלין.
40 ד. אמר לו אביו: כים מעשר שני לי בבית, הלך ומצא שם
41 שלשה כסין - הגדול שבכלן מעשר, והשאיר חלין. ואף
42 על פי כן, לא יאכל מן הקטנים עד שיחללם על הגדול.
43 ה. מי שנשתתק, ואמר לו: מעשר שני שלך במקום פלוני,
44 והרכין בראשו - בודקין אותו שלש פעמים, בדרך שבדקין
45 לגטין, והרי דבריו קניין.
46 ו. אמרו לו בחלום: מעשר שני של אביך שאתה מבקש
47 הרי הוא במקום פלוני, אף על פי שמצא שם מה שנאמר
48 לו - אינו מעשר. דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.
49 ז. האומר לבניו: אפלו אתם מתים אל תגעו בנותי זו, זו,
50 ונמצאו שם מעות - הרי אלו חלין. טמן מעות מפניהם
51 ואמר להם: של פלוני הן, או של מעשר שני הן, אם
52 כמערים - אין חוששין לדבריו, ואם כמתבונן - דבריו
53 קניין.
54 ח. המוצא פלי וכתוב עליו מ' - הרי מה שכתובו מעשר
55 שני. ד' - דמאי. ט' - טבל. ת' - תרומה. ק' - קרבן. ואם
56 היה של מתכת? הוא ומה שכתובו קרבן. שכן היו כותבין
57 אות אחת מן השם בשעת הספנה.
58 ט. מעות הנמצאות בירושלים, אפלו דינרי זהב עם הכסף
59 ועם המעות - הרי אלו חלין, הואיל ושוקי ירושלים
60 מתפזרין בכל יום. מצא בתוכן חרס וכתוב בו מעשר - הרי
61 אלו מעשר שני. במה דברים אמורים? בשאר ימות השנה;
62 אכל ברגל - הכל מעשר.
63 י. מעות הנמצאות לפני סוחר ביהמה בירושלים - לעולם
64 מעשר; שחזקת רב העם מביאין מעות מעשר וקונין בו
65 בהמות. והנמצאות בחר הבית - לעולם חלין; שחזקתן
66 מתרומת הלשכה שחללו הגזברין על בהמה.
67 יא. תבה שנשתמש בה חלין ומעשר שני, ונמצא בתוכה
68 מעות: אם רב מניחין מעשר - הרי המעות מעשר; ואם רב
69 מניחין חלין - חלין; מחצה למחצה - חלין.
70 יב. מצא פרות בין פרות מעשר לפרות תרומה - יפלו
71 לקרוב. מחצה למחצה - יאכלו כחמרי שניהן: אסורין

1 מעשר שני, כדי שלא יוסיף חמץ. אשה שהכניסה לבעלה
2 מעשר שני, הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו - לא קנה
3 בעל. לפיכך, אם פדהו⁴⁶ - אינו מוסיף חמץ⁴⁷.
4 יב. הפודה מעשר שני⁴⁸ לעצמו, ונתן את הקרן ולא נתן
5 את החמץ, אף על פי שאין החמץ מעכב והרי נתחלל -
6 לא יאכל עד שיתן החמץ, ואפלו בשבת. גזרה שמה יפגע
7 ולא יתן.
8 יג. מעות מעשר שני, אם רצה לצרפם⁴⁹ בדינרי זהב כדי
9 להקל משאן - מצרפן. ואם צרפן לעצמו - אינו מוסיף
10 חמץ, שאין זה דרך פדיה.
11 יד. הפורט סלע ממעות מעשר שני⁵⁰, בין בירושלים בין
12 חוץ לירושלים - לא יצרפנהו⁵¹ בלה במעות נחשת⁵², אלא
13 בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחשת⁵³.
14 טו. מתר לחלל כסף מעשר עם פרות מעשר על הכסף⁵⁴.
15 והוא⁵⁵ שיהיו בפרות פחות משנה דינר⁵⁶; אבל אם היה בהן
16 שנה דינר⁵⁷ - לא יחללם עם הכסף⁵⁸, אלא בפני עצמן.
17 כיצד? היו לו פרות שנה דינר ושלשה דינרין של מעשר
18 שני - אינו מחלל הכל על סלע אחת; אבל אם היה לו חצי
19 דינר פרות וחצי דינר מעות - מחלל שניהם על דינר אחד.
20
21 א. מעות חלין ומעות מעשר שנתפזרו, ולקט מכן ומכן -
22 מה שלקט לקט למעשר, עד שישלם, והשאיר חלין. ואם
23 כלל וחסן או שלקט מצד אחד ומצא חסר - הרי זה לפי
24 חשבון. כיצד? היו מאתים מעשר שני ומאה חלין, נתפזרו
25 וכללן וחסן הכל, נמצאו מאתים ושבעים - הרי מאה
26 ושמנים מהן מעשר, ותשעים חלין. זה הכלל: המתלקטין
27 - למעשר שני, והנכללין - לפי חשבון. מתנה ואומר: אם
28 אלו שבדיי הן המעשר - השאיר חלין; ואם הן חלין - הרי
29 מעות המעשר בכל מקום שהן מחללין עליהם.
30 ב. סלע של מעשר שני ושל חלין שנתערבו - מביא בסלע
31 מעות, ואפלו מעות נחשת, ואומר: סלע של מעשר שני
32 בכל מקום שהיא מחללת על המעות האלו; ואחר כך בורר
33 את היפה שבשתיהן ומחלל המעות של נחשת עליה, ותחזור
34 הסלע היפה למעשר.
35 ג. האומר לבנו: מעשר שני בנותי זו, ונמצא בנותי אחרת

(46) על מעות שלו. (47) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש. (48) שהוא מוסיף חומש. (49) לפרטם. (50) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. (51) יפרטנה. (52) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבודו הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. (53) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת. (54) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. (55) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאינן מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". (56) שקשה לחלל בפני עצמם. (57) שאפשר לחללם בפני עצמם. (58) שאין מחללים כסף על כסף.

לפיקף, ראשי בשמים והפלפלין והקשט והחלתית וחלות
 חריע וכל פיוצא באלו - אינן נלקחין בכסף מעשר.
 י. השבת, אם לתן טעם בקדירה - אינה נלקחת בכסף
 מעשר; ואם לכמך וכיוצא בו, שהוא אוכל גופה - נלקחת
 בכסף מעשר. ערב מים ומלח, אם נתן לתוכו שמן - הרי
 הן כמורקס, ולוקח מהן בכסף מעשר. ומבליע דמי המים
 והמלח בדמי השמן.
 יא. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר, מפני שהוא ממעט
 אכילתו ואכילתה. שאין אוכלין אותה אלא כהנים מערבי
 שמש, ומתרת לאונן, ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר
 לזרים ולטבול יום, ואסור לאונן, ואינו נאכל אלא
 בירושלים; נמצא ממעט אכילת מעשר ואכילת התרומה.
 יב. לוקחין בהמה לזבחי השלמים מכסף המעשר,
 שהשלמים נאכלים לזרים. בראשונה היו לוקחין בהמות
 לאכלן חלין מכסף מעשר שני, כדי להכריחם מעל המזבח;
 גזרו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא
 לשלמים. אבל חיה ועוף - לוקחין, שאינן ראויין לשלמים.
 יג. אין לוקחין פרות שביעית בכסף מעשר, לפי שהוא חייב
 לבער, כמו שיתבאר.
 יד. הלוקח מים ומלח, או פרות מחברין, או פרות שאינן
 יכולין להגיע לירושלים - לא קנה המעשר, אף על פי
 שיצאו המעות לחלין.
 טו. הלוקח פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר: בשוגג -
 כופין את המוכר להחזיר הדמים לבעלים, והן מעשר כמות
 שהיו; במזיד - יעלו הפרות ונאכלו בירושלים. ואם אין
 מקדש - גניחם עד שיירקבו.
 טז. וכן אין לוקחין בהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים.
 ואם לקח: בשוגג - יחזרו הדמים למקומן; במזיד תעלה
 ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש - תקבר היא ועורה.
 יז. לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, בין במזיד בין
 בשוגג, אם ברח המוכר - הרי זה יאכל כנגד אותן המעות
 בירושלים בתורת מעשר. זה הכלל: כל שהוציא חוץ
 לאכילה ושתיה וסיכה מדמי מעשר, וברח המוכר או מת
 - יאכל כנגדו; ואם היה המוכר קים - יחזרו הדמים
 למקומן. וכן אם הביא עולות וחסאות ואשמות מדמי
 מעשר - יאכל כנגדן.
 יח. לקח חיה לזבחי שלמים, ובהמה לבשר תאנה - הרי
 זה כמי שקנה שור לחרישה, ולא קנה שלמים. לקח בהמה
 לשלמים ונפל בה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר, ופודה
 אותה ואין הדמים מעשר. ואף על פי כן, אם פדאה לעצמו
 - מוסיף חמש.
 יט. המתפס מעות מעשר לשלמים - לא קנו שלמים;
 שקדשת שלמים אינה חלה על קדשת מעשר, שהמעשר
 ממון גבוה הוא. ואין צריך לומר, אם התפס המעשר עצמן
 לשלמים - שלא קנו שלמים.
 כ. האוכל מעשר שני בתורת חלין, אפלו במזיד: אם פרות
 המעשר עצמן אכל - יצא ידי שמים; ואם כסף מעשר אכל

לזרים וטעונין רחיצת ידים והערכ שמש - כתרומה;
 ואסורים לאונן וטעונים הבאת מקום - כמעשר. וכן המעות
 הנמצאות בין חלין למעשר.
 יג. מעשר שני של דמאי ושל ודאי שנתערבו - נאכלו
 כחמור שבהן.
 יד. פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין - נאכל הכל
 בטרה במקום או יפדה את המעשר. לפיקף, אם נתערבו
 בירושלים - אסורין בכל שהן כמנן; הואיל והוא
 בירושלים, הרי הוא כדבר שיש לו מתירין; ונאכל הכל
 בטרה.
 טו. הזורע מעשר שני אחר שזכנס לירושלים - הגדולים
 מעשר שני. וזרעו קדם שיכנס - הגדולין חלין, ואפלו כדבר
 שאין זרעו כלה. ופודין אותו בשעת זריעתו.
 טז. מעשר שני בטל ברב. באיזה מעשר אמרו? כמעשר
 שזכנס לירושלים ויצא, ונפלו מחיצות. שהרי אין שם
 מחיצות להחזירו לשם, ואי אפשר לפדותו מאחר שזכנס
 ואף על פי שאין בו שיה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו
 מתירין, ובטל ברב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.

פרק שביעי

א. פרות הנלקחות בכסף מעשר שני - אינן נפדין ברחוק
 מקום, אלא אם כן נטמאו באב הטמאה; אלא יעלו הן
 עצמן ונאכלו בירושלים.
 ב. זה חמר בלקוח בכסף מעשר מפרות מעשר עצמן. ואם
 נטמא בולד הטמאה מדבריהם - יפדו ונאכלו בירושלים.
 ג. אין נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם שגדוליו מן
 הארץ, או גדולי גדוליו מן הארץ, כגון הפרט המפרש
 בתורה: בבקר ובצאן ובזין ובשכר.
 ד. לפיקף אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח, כמהין
 ופטירות, לפי שאין גדוליהם מן הארץ. ולא פרות מחברין
 לקרקע, ולא פרות שאינן יכולים להגיע לירושלים, לפי
 שאינן דומין לבקר וצאן.
 ה. הדבש והביצים והחלב - הרי הן כבקר וצאן; שאף על
 פי שאינן גדולי קרקע, הרי הן גדולי גדוליה.
 ו. התמיד, עד שלא התמיץ - אינו נלקח בכסף מעשר, מפני
 שהוא כמים; ומשהתמיץ - נלקח כזין וכשכר. לקחו עד
 שלא התמיץ והתמיץ - קנה מעשר.
 ז. במה דברים אמורים? בנתן שלשה מים ומצא פחות
 מארבעה; אבל אם נתן שלשה והוציא ארבעה - הרי זה
 כזין מזוג ונלקח בכסף מעשר.
 ח. לולבי וזרדין והחרובין, עד שלא ימתיקו - אין נלקחין;
 אחר שימתיקו - נלקחין. אבל הלוי והחרדל והתרמוסין
 ושאר כל הנכבשים, בין משימתיקו בין עד שלא המתיקו
 - נלקחין. והקור - נלקח בכסף מעשר.
 ט. הפרכוס - אינו נלקח, שאינו אלא למראה. וכן כל
 פיוצא בו מנותני ריח ומראה וטעם, הואיל ואינן לאכילת
 גופן, אלא לטעם שנותנין - אינן נלקחין בכסף מעשר.

1 - יחזרו דמים למקומם ויעלו ויאכלו בירושלים, או יאכל
2 כנגדן בירושלים, אם אין יכול להחזיר את הדמים.

יום חמישי א' תשרי ה'תשע"א

פרק שמיני

ג. לקחן פתוחות¹⁷ או סתומות¹⁸ במקום שדרךן להפוך
14 פתוחות¹⁹, או שלקח מן התגר שמדקדק במכירתו - לא
15 יצא הקנקן לחלין²⁰. לקח סלי תאנים וענבים עם הפלי²¹ -
16 לא יצאו דמי הפלי לחלין²².
ד. לקח אגוזים וישקדים וכיוצא בהן - יצאו קלפתן
18 לחלין²³. לקח חותל²⁴ של תמרים - יצא החותל לחלין²⁵.
19 קפה של תמרים, אם דרוסות²⁶ - יצאו הקפות²⁷ לחלין²⁸,
20 ואם לאו - לא יצאו לחלין²⁹.
ה. מי שהיה לו זין³⁰ של מעשר שני³¹, והשאיל קנקניו
22 לאותו מעשר³², אף על פי שסתם את פיהם³³ - לא קנה
23 מעשר את הקנקנים³⁴. פנס היין³⁵ לתוכן סתם³⁶, אם קרא
24 שם ועשהו מעשר³⁷ עד שלא סתם את פיהם - לא קנה
25 מעשר את הקנקנים³⁸; ואם משסתם פיהן קרא שם ועשהו
26 מעשר - קנה מעשר את הקנקן³⁹. הפקיד לתוך הקנקן
27 רביעית חלין⁴⁰, או שפנס⁴¹ לתוכן שמן⁴² או חמץ או ציר⁴³

5 א. הלוקח בהמה לזבחי שלמים וחייה לבשר תאנה⁴⁴ ממי
6 שאינו תגר ואינו מדקדק⁴⁵ - יצא העור לחלין⁴⁶, אפילו היו
7 דמי העור מרבין על דמי הבשר⁴⁷. אבל הלוקח מן התגר -
8 לא יצא העור לחלין⁴⁸.
9 ב. וכן הלוקח פדי זין סתומות⁴⁹ במקום שדרךן להפוך
10 סתומות⁵⁰ ממי שאינו תגר - יצא הקנקן לחלין⁵¹. לפיכך⁵²
11 צריך⁵³ המוכר לפתח ראשי הפדים⁵⁴, כדי שלא יצא הקנקן
12 לחלין⁵⁵. ואם רצה⁵⁶ להחמיר על עצמו ולמכור במדה⁵⁷ -
13 יצא הקנקן לחלין⁵⁸.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) וכדין וכתורה עשה. (2) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר
הדיוט (שאינו יודע בסתורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין,
לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה
בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". (3) כלומר, אינו מקפיד על העור. (4) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי
שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף
הבהמה, כדין חביות סתומות. (5) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. (6) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה. (7) אבל
פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (8) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (9) שאז אינו מקפיד
עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. (10) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר
סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. (11) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית
שמאי שהצריכו גם לערות את היין. (12) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה
דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. (13) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה
כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. (14) המוכר
שאינו תגר. (15) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבריו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות
יין ממה שהוא משלם עבורו. (16) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי
הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים. (17) שאז נמכר הקנקן לחור. (18) והמוכר אינו תגר. (19) שמכירתן פתוחות,
היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. (20) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו
בירושלים. (21) שמניחים הסלים בתוכו. (22) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות
פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. (23) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא
תגר. (24) סל. (25) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. (26) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן,
וצריכות לו. (27) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. (28) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. (29) ודינן
כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת. (30) דווקא יין. (31) שעשאו מעשר שני על יין אחר. (32) אמר
במפורש שהם מושאלים להולין בהם מעשר שני. (33) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים.
(34) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי
אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. (35) שהוא עתה יין מעשר שני. (36) שלא פירש שהוא משאיל
הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. (37) על יין אחר. (38) אף שלאחר הסתימה צריך היין
לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי
קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. (39) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם
הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא
מקליפות שנקלפו מן הפירות. (40) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף
יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן
המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. (41) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין
צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מורים, של שמן, של דבש, בין גפס בין שלא גפס קנה מעשר". (42) בכתובות
קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". (43) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר,
ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום חמישי א' תשרי ה'תשע"א – הלכות מע"ש ונטע רבעי עז

מתוך מהדורת וגשל

- 1 או דבש של מעשר שני סתם⁴⁴, בין⁴⁵ משפסם⁴⁶ בין עד
- 2 שלא סתם - לא קנה מעשר את הקנקנים⁴⁷.
- 3 ו. צבי שלקחו⁴⁸ בכסף מעשר ומת - יקבר בעורו⁴⁹. לקחו
- 4 חי ושחטו⁵⁰ ונטמא - הרי זה יפדה פשאר פרות שנטמאו⁵¹.
- 5 המניח דינר מעשר שני להיות אוכל כנגדו⁵² עד שיצא
- 6 לחלין⁵³, והיה הדינר יוצא בעשרים מעה⁵⁴, אכל עליו
- 7 בעשר מעה⁵⁵ והוולף⁵⁶ המעות לאחר זמן והרי הדינר יוצא
- 8 בארבעים מעה⁵⁷ - צריך לאכלל⁵⁸ עליו בעשרים מעה ואחר
- 9 כף יצא לחלין⁵⁹. הוקרו המעות והרי הדינר יוצא בעשר
- 10 מעין - אוכל עליו בחמש מעין⁶⁰ ואחר כף יצא לחלין.
- 11 ז. הלוקח⁶¹ פרות⁶² בסלע של כסף מעשר, ומשך הפרות⁶³
- 12 ולא הספיק לתן הסלע⁶⁴ עד שהוקרו הפרות ועמדו בשמים
- 13 - הרי זה מפרש עליהן סלע בלבד⁶⁵; שגאמר: ונתן את
- 14 הכסף וקם לו - בנתינת הכסף קונה⁶⁶, והשכר למעשר⁶⁷.
- 15 ח. משך פרות בשתי סלעים, ולא הספיק לתן המעות עד

- 16 שהוולף הפרות ועמדו בסלע - אינו מפרש עליהן⁶⁸ מעות
- 17 מעשר שני אלא סלע אחת⁶⁹, ומוסיף עליה סלע שניה מן
- 18 החלין⁷⁰ ונותן למוכר⁷¹. ואם היה המוכר עם הארץ⁷² - הרי
- 19 זה מתן לתן סלע שניה מעות מעשר שני של⁷³ דמאי⁷⁴.
- 20 נתן לו⁷⁵ סלע של מעשר, ולא הספיק למשך הפרות עד
- 21 שעמדו בשמים - מה שפדה פדה⁷⁶, והדין ביניהן⁷⁷.
- 22 ט. נתן לו סלעים שנים של מעשר, ולא הספיק למשך
- 23 הפרות עד שתקרו להיות בסלע - מה שפדה פדה⁷⁸, ומדת
- 24 הדין ביניהם. שהמעשר שני - פדיתו היא משכנתו⁷⁹.
- 25 י. מי שהיה לו פרות חלין בירושלים, והיה לו מעות מעשר
- 26 שני חוץ לירושלים⁸⁰ - אומר: הרי המעות הן מחללין
- 27 על הפרות האלו; ויאכלם שם⁸¹ בטרה, ויצאו אותן
- 28 המעות לחלין במקומן⁸².
- 29 יא. היה לו מעות מעשר שני בירושלים, וגש לו פרות⁸³
- 30 חוץ לירושלים - אומר⁸⁴: הרי המעות האלו מחללין על

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(44) שלא פירש שהוא משאל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. (45) שקרא שם. (46) את פי הקנקנים. (47) שכל אלו אינם כיון הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפרש פרי בקליפתו. (48) לבשר תאוה. (49) "שאינן פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאוה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. (50) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. (51) שהם נפדים. (52) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. (53) כלומר, כשיאכל פירות בשווי של כל הדינר. (54) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. (55) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. (56) במשנה שם: "הלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציאו חוץ לחומת ירושלים. (57) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנתתו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. (58) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. (59) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. (60) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז ימצא שאכל חולין בתורת מעשר. (61) והמדובר בלוקח בירושלים. (62) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. (63) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדן מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. (64) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. (65) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדן כל המטלטלין, ובזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. (66) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. (67) כלומר, כל הפירות, ששוים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר. (68) כלומר, אינו מחלל עליהם. (69) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. (70) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששווי פחות משווי של חולין. (71) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. (72) אבל לחבר הנוהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. (73) "לפי ששם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מוזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמצא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. (74) אבל של ודאי לא, לפי שאין מוסיפין מעות מעשר שני של ודאי לעם הארץ. (75) הלוקח למוכר. (76) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. (77) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים. (78) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. (79) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין. (80) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". (81) בירושלים. (82) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול. (83) חולין. (84) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו'

לבעליו, כמעשר שני. וכשם שאין מעשר שני בסוריא, כך
 אין נטע רבעי בסוריא. ובנטע רבעי הוא אומר: ואיש את
 קדשיו לו יהי; שאין לך קדש שלא נתפרש דינו בתורה
 למי שהוא חוץ מנטע רבעי.
 ב. הרוצה לפדות נטע רבעי - פודהו, כמעשר שני. ואם
 פדהו לעצמו - מוסיף חמש. ואין פודין אותו עד שיגיע
 לעונת המעשר; שנאמר: להוסיף לכם תבואתו - עד
 שיעשה תבואה. ואין פודין אותו במקבר, כמעשר שני.
 והרי הוא כמון גבוה, כמעשר. לפיכך אינו נקנה במתנה,
 אלא אם נתנו בסר. ודינו בשאר הדברים - לענין אכילה
 ושתיה ופדיה - כמעשר.
 ג. והפודה כרם רבעי - רצה פודהו ענבים, רצה פודהו זין.
 וכן הזיתים. אבל שאר הפירות - אין משנין אותן מביתן.
 ד. כרם רבעי - אין לו לא שכחה ולא פאה ולא פרט ולא
 עוללות. ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות, כשם שאין
 מפרישין ממעשר שני; אלא בלו עולה לירושלים, או נפדה
 וינעלו הדמים ויאכלו בירושלים, כמעשר.
 ה. ענבים של כרם רבעי - התקינו בית דין, שיהיו עולין
 לירושלים מהלך יום לכל צד, כדי לעטר שוקי ירושלים
 בפירות. ומשחרב בית המקדש - נפדה אפלו סמוך לחומה.
 ושאר כל הפירות - אפלו בזמן בית המקדש נפדין סמוך
 לחומה.
 ו. כיצד פודין נטע רבעי? מניח את הסל על פי שלשה,
 ואומדין כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע על מנת שיוציא
 יציאות השומרים והחמרים והפועלים מבייתו. ואחר
 שקוצבין את השער, מניח את המעות ואומר: כל הנלקט
 מזה מחלל על המעות אלו משער כך וכך סלים בסלע.
 ובשביעית פודהו בשויו, שאין שם לא שומרים ולא
 פועלים. ואם היה הפקר - אין לו אלא שכר לקיטה בלבד.
 ז. מי שקה לו נטע רבעי בשנת השמיטה, שיד הכל שנה

פירות ההם; ויצאו המעות לחלין, וינעלו הפירות ויאכלו
 בירושלים⁸⁵. שאינו צריך להיות המעות והפירות במקום
 אחד בשעת החלול.
 יב. מי שהיה לו מעות מעשר בירושלים וצריך להם⁸⁶, ויש
 לחברו פירות חלין⁸⁷ שרוצה לאכלן⁸⁸ - אומר לחברו: הרי
 המעות האלו מחללין על פרותיך. ונמצאו אותם הפירות
 לקוחות בכסף מעשר, ויאכל אותם חברו בטרה⁸⁹ ולא
 הפסיד כלום⁹⁰, ויצאו המעות לחלין.
 יג. כמה דברים אמורים⁹¹? בשניה חברו בעל הפירות
 חבר⁹²; שאין מוסרין פירות של מעשר שני של ודאי אלא
 לחבר⁹³. לפיכך⁹⁴, אם היו המעות של דמאי - אומר בן אף
 לעם הארץ⁹⁵. ומתיר לחלל מעשר שני⁹⁶ על פרות⁹⁷ עם
 הארץ ועל מעותיו⁹⁸, ואין חוששין להם שמא של מעשר
 שני הם⁹⁹.
 יד. המניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו¹⁰⁰ והולך -
 כיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה
 יצא לחלין. כמה דברים אמורים? בשל דמאי¹⁰¹; אבל בשל
 ודאי - לא יצא לחלין עד שישאר ממנו פחות משנה פרוטה
 אחר שמוסיפין את החמש, כגון שנשאר ממנו פחות
 מארבעה חמשי שנה פרוטה¹⁰².
 טו. טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין¹⁰³ כאחד
 בירושלים, ורצו הטהורין להיות אוכלין מעשר שני שלהם
 - מניחין סלע של מעשר שני ואומרים: כל שהטהורים
 אוכלים ושותין - סלע זו מחלל עליו. ונמצא הסלע לחלין,
 שהרי אכלו ושתו בשויה בטרה¹⁰⁴. ובלבד שלא יגעו
 הטמאים במאכל, שלא יטמאוהו.
 פרק תשיעי
 א. נטע רבעי - הרי הוא קדש; שנאמר: ובשנה הרביעת
 יהיה כל פרי קדש הלולים ליה. ודינו להאכל בירושלים

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

בבקר ובצאן, שאינו אלא בקיוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות
 חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. (85) ודווקא
 כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין
 שבירושלים ולא שמחוצה לה. (86) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני.
 (87) בין בירושלים ובין מחוצה לה. (88) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר
 שני שאינו עומד אלא לאכילה. (89) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. (90) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף
 על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני. (91) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות
 חולין של חברו. (92) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של ודאי. (93) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה.
 (94) לפי שלא אסור לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר ודאי. (95) כלומר, מחלל על פירותיו. (96) פירות ומעות מעשר
 שני של דמאי. (97) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. (98) במשנה שם: "בראשונה היו
 אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". (99) "ואין קודש פודה קודש".
 (100) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. (101) שאינו מוסיף עליו חומש. (102) אבל אם יש בו ארבעה חומשי
 שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשויו פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבד, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל
 ביחד, פרוטה שלמה. (103) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים
 שטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחליל תופש כשמערה מן הכד אל
 הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר
 שני טהור, וזה חולין טמאים]. (104) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו
 אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום חמישי א' תשרי ה'תשע"א - הלכות מע"ש ונטע רבעי עט

מתוך מהדורת וגשל

47 שלש שנים לסג, ומכאן ואילך למאכל - אין לו רבעי; 48 שכל שאין לו ערלה - אין לו רבעי.

49 ג. נטע אילן וחשב שיהיה הצד הפנימי שלו למאכל 50 והחיצון לסג, או שיהיה הצד הפתוח למאכל והעליון 51 לסג - זה שחשב עליו למאכל חייב בערלה, וזה שחשב 52 עליו לסג או לעצים פטור; שהדבר תלוי בדעתו של נוטע. 53 והצלה - חייב בערלה האביונות בלבד, אבל הקפריסין - 54 מתרות.

55 ד. הנוטע לרבים בתוך שדהו - חייב בערלה; שנאמר: 56 ונטעתם - אפלו לרבים. במה דברים אמורים? בארץ 57 ישראל; אבל בחוצה לארץ - פטור.

58 ה. הנוטע ברשות הרבים או בספינה, והעולה מאליה 59 ברשות היחיד, ועובד כוכבים שנטע, בין לישראל בין 60 לעצמו, והגזלן שנטע - חייבין בערלה וברבעי.

61 ו. העולה מאליה במקום טרשים - פטור. אפלו הנוטע 62 במקום שאינו ישוב - פטור. והוא שלא יהיה עושה כדי 63 טפול שמטפל בפרותיו עד שמביאן לישוב; אבל אם היה 64 עושה כדי טפולו - חייב בערלה.

65 ז. הנוטע למצה, כגון שנטע אתרוג ללולב או זית למנורה 66 - חייב בערלה. הקדיש ואחר כך נטע - פטור מן הערלה; 67 נטע ואחר כך הקדיש - חייב בערלה.

68 ח. הנוטע בצעין שאינו נקוב - חייב בערלה. אף על פי 69 שאינו בארץ לזרעים, הרי הוא בארץ לאילנות.

70 ט. אילן שנטעו בתוך הבית - חייב בערלה. זה שנטעו 71 עובדי כוכבים עד שלא באו אבותינו לארץ - פטור; אבל 72 משבאו לארץ, אף מה שנטעו עובדי כוכבים - חייב; 73 שנאמר: כי תבאו אל הארץ ונטעתם - משעת ביאה.

74 י. עובד כוכבים שהרפיב אילן מאכל על גבי אילן סרק - 75 חייב בערלה. ויש לעובד כוכבים נטע רבעי. שאם בא לנהוג 76 במצה זו - הרי הוא קדש כנטע רבעי של ישראל.

77 יא. אחד הנוטע גרעינה או יחור מן האילן, או שעקר את 78 כל האילן ממקומו ונטעו במקום אחר - הרי זה חייב 79 בערלה. ומונה משעת נטיעתו. וזעזעו ולא עקרו ואחר כך 80 מלא סביבותיו עפר: אם יכול לחיות אלו לא מלא 81 סביבותיו - הרי זה פטור; ואם לאו - הרי זה כמו שעקר 82 ונטע, וחייב.

83 יב. וכן אילן שנעקר ונשאר ממנו שרש אחד, אפלו כמחט 84 שמלפסין עליו הרוקמין את השני, והחזירו למקומו ונטעו 85 - פטור, מפני שיכול לחיות. נעקר כלו ונעקרה הסלע 86 ששרשיו בה עמו, וחזר ונטעו כמה שהוא בכל האדמה 87 שסביבות שרשיו: אם היה יכול לחיות מאותה אדמה אלו 88 לא נטע - הרי הוא כמי שלא נעקר; ואם לאו - חייב.

89 יג. אילן שקצצו מעם הארץ והחליף - חייב בערלה. ומונין 90 לו משעת קציצה.

91 יד. אחד הנוטע ואחד המבריק ואחד המרפיב - חייב. במה 92 דברים אמורים? בשחתם בד אחד מן האילן והבריכו בארץ 93 או הרפיכו באילן אחר; אבל אם מתח בד אחד מן האילן

1 - צריך לצינו בקוזות אדמה, כדי שיפירו בו ולא יאכלו 2 ממנו עד שיפדו. ואם היה בתוך שני ערלה - מצינין אותו 3 בחרסים, כדי שיפשו ממנו. שאם צינו בקוזות אדמה, 4 שמא יתפרו; שאסור ערלה חמור הוא, שהיא אסורה 5 בהניה. והצנועין היו מניחין את המעות בשנת שמטה 6 ואומרים: כל הנלקט מפרות רבעי אלו מחלל על המעות 7 האלו; שהרי אי אפשר לפדותו במחבר, כמו שבארנו.

8 ח. באחד בתשרי ראש השנה לערלה ולרבעי. ומאימתי 9 מונין להם? משעת נטיעה. ואינו מונה מראש השנה לראש 10 השנה, אלא שלשים יום בשנה חשובין שנה. והוא שתקלט 11 הנטיעה קדם שלשים יום. וכמה הוא סתם הקליטה לכל 12 האילנות? שתי שבתות.

13 ט. נמצאת למד, שהנוטע ארבעה וארבעים יום קדם ראש 14 השנה - עלתה לו שנה. ואף על פי כן, אין פרות הנטיעה 15 הזאת מתרות בערלה אלא ברביעית עד חמשה עשר 16 בשבט, שהוא ראש השנה לאילנות.

17 י. כיצד? הנוטע אילן מאכל בחמשה עשר באב משנה 18 עשירית ביוכל - הרי הוא בתוך שני ערלה עד חמשה עשר 19 בשבט משנת שלש עשרה, וכל מה שיוציא האילן בתוך 20 זמן זה - הרי הוא ערלה, אף על פי שנגמרו לאחר כמה 21 ימים. ומחמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה ביוכל עד 22 חמשה עשר בשבט משנת ארבע עשרה - הוא נטע רבעי, 23 וכל מה שיוציא בתוך זמן זה - הרי הוא רבעי וצריך פדיון. 24 ואם נתעברה השנה - נתעברה לערלה או לרבעי.

25 יא. נטעו בששה עשר באב משנת עשר - לא עלתה לו 26 שנת עשר, אלא הרי הוא ערלה שנת אחת עשרה ושתיים 27 עשרה ושלש עשרה כלה; והרי הוא נטע רבעי מראש 28 השנה של שנת ארבע עשרה עד סופה.

29 יב. נטע הנטיעה מראש חדש תשרי עד חמשה עשר בשבט 30 - מונה לה שלש שנים מיום ליום לערלה, ומיום ליום 31 לרבעי. וראיתי לגאונים דברים בחשבון ערלה ורבעי, אין 32 ראוי להאריך ולהשיב עליהן, ובודאי טעות סופרים הם, 33 והאמת כבר בארנו דרכה.

34 יג. העלין והלולבין ומי גפנים והסמדר - מתירין בערלה 35 וברבעי. והענבים ששורפם הקדים והפסידן, והחרצנים 36 והזנין והתמד שלהן, וקלפי רמון והגץ שלו, וקלפי אגוזים 37 והגרעינים - אסורין בערלה, ומתירין ברבעי. והנובלות - 38 כלן אסורות.

פרק עשירי

39 א. כל שהוא חייב בערלה - יש לו רבעי, וכל שפטור מן 40 הערלה - אינו חייב ברבעי; שנאמר: שלש שנים יהיה לכם 41 ערלים וגומר, ובשנה הרביעת.

42 ב. הנוטע אילן מאכל ודעתו עליו שיהיה סג לגינה, או 43 שנטעו לקורות לא לפרות - הרי זה פטור מן הערלה. נטעו 44 לסג וחזר וחשב עליו למאכל, או שנטעו למאכל וחזר 45 וחשב עליו לסג - כיון שעבר בו מחשבת חייב חייב. נטעו

מפני שהוא פרי, ופרות ערלה אסורין בהנאה, כמו שבארנו
בהלכות אסורי מאכלות. ואם עבר ונטע אגוז של ערלה -
הרי הצומח מתר בשאר האילנות.
כא. וכן אין מרפיבין בפניות של ערלה בדקלים, מפני שהן
כפרי. עבר והרפיב - מתר. שכל דבר שיש לו שני גורמין,
אחד אסור ואחד מתר - הרי זה הנגזר משניהם מתר.
לפיכך, הצומח מפרות ערלה - מתר, שהרי גרם לצומח
הפרי האסור והארץ המתרת.

יום שישי ב' תשרי ה'תשע"א

פרק אחד עשר

א. מצות עשה להתודות¹ לפני יי אחר שמוציא² כל
המתנות³ שבזרע הארץ⁴. והיו הנקרא⁵ ודוי מעשר⁶.
ב. ואין מתודין ודוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה
מעשר עני⁷; שנאמר: כי תכלה לעשר⁸ ואמרת לפני יי
אלהיך בערתי הקדש מן הבית.
ג. אימתי מתודין? במנחה¹⁰ ביום טוב האחרון של פסח¹¹
של רביעית ושל שביעית. שנאמר: כי תכלה לעשר - ברגל
שכל המעשרות כלים בול¹²; ואין הפסח¹³ מגיע משנה
רביעית אלא כל¹⁴ פרות שלישית נתעשרו, בין פרות
האילן¹⁵ בין פרות הארץ.
ד. אין מתודין אלא ביום¹⁶, וכל היום¹⁷ פשר לודוי
המעשר. ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית - חייב לבער
ולתהודות¹⁸.

הזמן והכרף בארץ או הרפיבו באילן אחר, ועקר הכד
מערב באילן הזמן - הרי זה פטור.
טו. גדל זה הילד שהכרף ועשה פרות, ואחר כך פסק
עקרו שהוא מעלה באילן הזמן - מונה משעה שנפסק.
ואותן הפרות - מתרין, מפני שגדלו בהתר. ואם הניחן אחר
שנפסק העקר עד שהוסיפו במאתים - הרי אלו אסורין.
טז. ילדה שסבבה בזונה, והיו פרות בילדה, אפלו הוסיפו
מאתים - הרי אלו הפרות של ילדה אסורין, שאין גדולי
התר מעלין את העקר האסור.
יז. אילן שהכרף ממנו בד בארץ, ואחר כך נעקר האילן
כלו והרי הוא חי מן הכד שהכרף בארץ - נעשה אותו
אילן כאלו עתה נטע, וחייב בערלה. ומונה לאילן ולמה
שצמח מן ההכרף משעה שנעקר.
יח. הרי שהכרף בד בארץ וצמח, והכרף בד אחד ממה
שצמח בארץ וצמח, וחזר והכרף מן השלישי, אפלו הן
[מאה] מערין זה בזה, הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון
- הכל מתר. ואם נפסק עקר הראשון - מונה לכל משעה
שנפסק.
יט. אילן היוצא מן הגזע - פטור מן הערלה; מן השרשים
- חייב. ילדה פחותה מטפח - חייבת בערלה כל שנותיה,
מפני שגוראת כנטיעה בת שנתה. במה דברים אמורים?
בנטיעה אחת, או שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב; אבל
אם היה הפרם כלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול,
ומונין כדרך שמונין לשאר האילנות.
כ. נוטעין יחור של ערלה, ואין נוטעין אגוז של ערלה,

(1) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתוודה אשר חטא עליה", "והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתוודה
על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם
במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו ודוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי
הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. (2) כלומר, מוציאין
מרשות: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים
או שריפה באש. (3) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ
מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. (4) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות
שבבהמה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. (5) בלשון חכמים. (6) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע
הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני. (7) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית
והשישית, שהן שנות מעשר עני. (8) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. (9) וזו היא מצוות ודוי מעשר.
(10) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה.
(11) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח" - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים
לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביעיתי הקודש
מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה
ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה). (12) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. (13) ירושלמי
שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישיית בשביעית. (14) כלומר, כשכל
(15) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה. (16) ולא בלילה. (17) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר
כל היום". (18) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום
יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. וירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד
בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית".
הרי שמתודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין ודוי מעשר אלא במקדש.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שישי ב' תשרי ה'תשע"א – הלכות מע"ש ונטע רבעי פא

מתוך מהדורת וגשל

- 1 ה. ודוי זה¹⁹ נאמר בכל לשון²⁰; שנאמר: ואמרתי לפני יי
- 2 אלהיך - בכל לשון שאתה אומר. וכל אחד ואחד אומרו
- 3 בפני עצמו²¹, ואם רצו רבים להתודות כאחד²² - מתודין.
- 4 ו. ומצותו²³ במקדש, שנאמר: לפני יי; ואם התודה בכל
- 5 מקום²⁴ - יצא²⁵.
- 6 ז. אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מן המתנות, שכן
- 7 הוא אומר בודוי: בערתי הקדש מן הבית²⁶. וערב יום טוב
- 8 האחרון²⁷ היה הבעור²⁸, ולמחר מתודין.
- 9 ח. כיצד הוא עושה? אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר
- 10 - נותנה לכהן; מעשר ראשון - נותנו ללוי²⁹; מעשר עני -
- 11 נותנו לעניים. נשארו אצלו פרות מעשר שני של ודאי או נטע
- 12 רבעי או מעות פדיתן³⁰ - הרי זה מבערן ומשליך לים או
- 13 שורף. נשאר אצלו מעשר שני של דמאי - אינו חיב לבערו³¹.
- 14 נשאר אצלו בפורים - הרי הן מתבערין בכל מקום³².
- 15 ט. במה דברים אמורים ששורף ומבער³³? כשנשארו אצלו
- 16 פרות³⁴ שאינו יכול לאכל בלן קדם שיפגס יום טוב; אבל
- 17 אם נשאר תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי - אינו צריך
- 18 לבערו, שהתבשיל מבער³⁵. וכן³⁶ יין ותבלין - הרי הן
- 19 מבערין³⁷.
- 20 י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור³⁸ -
- 21 אין מעבדין אותן להתודות, ואינו חיב לבערן.
- 22 יא. מי שהיו פרותיו³⁹ רחוקין ממנו והגיע יום הבעור -

- 23 הרי זה קורא שם⁴⁰ למתנות, ומזכה להן לבעליהן על גב
- 24 קרקע⁴¹ או למי שזוכה להן⁴² לבעליהן, ומתודה למחר.
- 25 שנתנית המשלטין על גבי קרקע אינה אלא מתנה שיש
- 26 בה חזוק⁴³. אבל אינו יכול להקנות להם המעשר בחליפין,
- 27 מפני שנקאה מכירה, והמעשרות⁴⁴ והתרומות והמתנות⁴⁵
- 28 - נאמר בהן נתינה⁴⁶, לא מכירה.
- 29 יב. ומנן שאינו יכול להתודות עד שיוציא כל המתנות?
- 30 שנאמר: בערתי הקדש מן הבית. הקדש - זה מעשר שני
- 31 ונטע רבעי, הקרוי קדש. מן הבית - זו חלה, שהיא המתנה
- 32 של כהנים בבית. נתתו ללוי - זה מעשר ראשון. וגם נתתו
- 33 - מכלל שקדמתו מתנה אחרת⁴⁷, והיא תרומה גדולה
- 34 ותרומת מעשר⁴⁸. לגר ליתום ולאלמנה - זה מעשר עני⁴⁹
- 35 ולקט שכחה ופאה⁵⁰. אף על פי שאין לקט שכחה ופאה
- 36 מעבדין את הודוי⁵¹.
- 37 יג. וצריך להפריש המתנות על הסדר ואחר כך יתודה.
- 38 שנאמר: בכל מצותך אשר צויתני; הא אם הקדים מעשר
- 39 שני לראשון⁵² - אינו יכול להתודות⁵³. נשורף טבלו - אינו
- 40 יכול להתודות, שהרי לא הפריש מתנות ולא נתן לבעליהן.
- 41 ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לכהנים⁵⁴ - לא היו
- 42 מתודין; שנאמר: וגם נתתו ללוי⁵⁵.
- 43 יד. מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד - מתודה; שעקר
- 44 הודוי במעשר הוא⁵⁶. וכן אם לא היה לו אלא בפורים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(19) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. (20) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, 'ואמרת לפני ד' אלוהיך ביערתי הקודש מן הבית', ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". (21) ולא שיתוודו שניים בבית אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. (22) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים. (23) של הודוי, לכתחילה. (24) אפילו בזמן הבית. (25) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש. (26) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. (27) של פסח. (28) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג. (29) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. (30) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. (31) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. (32) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשנגיע זמן הביעור. (33) כלומר, שחייב לבער. (34) כשהם חיים ולא מבושלים. (35) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". (36) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקין] בתבשיל". (37) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו. (38) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח. (39) שהם טבל. (40) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפוני או בדרומי". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. (41) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". (42) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. (43) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. (44) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. (45) מתנות עניים. (46) במעשרות: "נתתו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ואלמנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה". (47) "ואמרו: וגם נתתו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". (48) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. (49) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. (50) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. (51) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הודוי. (52) שעבר על לא תעשה. (53) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". (54) היינו בזמנו של עזרא. (55) שהרי הוא נתנו לכהן. (56) ששורפין אותו, ולשון "ביערתיו", שייך בו יותר מכולן.

1 בלבד - מתודה⁵⁷; שגאמר: בערתי הקדש - הקדש
2 הראשון⁵⁸, שהוא הבכורים. אבל מי שאין לו אלא תרומה
3 בפני עצמה - אינו מתודה; שאין התרומה טעונה ודוי אלא
4 בכלל שאר המתנות⁵⁹.

5 טו. לא עברתי ממצותיך - שלא הפריש ממין על שאינו
6 מינו, ולא מן התלוש על המחבר, ולא מן המחבר על
7 התלוש, ולא מן הקדש על הישן, ולא מן הישן על הקדש.
8 ולא שכתתי - שלא שכח⁶⁰ מלברכו⁶¹ ומלהפיר שמו⁶²
9 עליו⁶³. לא אכלתי באני ממנו. הא אם אכלו באנינה - אינו
10 מתודה⁶⁴. ולא בערתי ממנו בטמא. הא אם הפרישו
11 בטמאה⁶⁵ - אינו מתודה. ולא נתתי ממנו למת - שלא לקח
12 ממנו ארון ותכריכין, ולא נתנו לאוננים אחרים⁶⁶. שמעתי
13 בקול יי אלהי - שהביאו לבית הבחירה⁶⁷. עשיתי ככל אשר
14 צויתני - ששמח⁶⁸ ושמח בו⁶⁹; שגאמר: ושמחת בכל
15 הטוב.

16 טז. השקיפה ממעון קדשך מן השמים, עד פאשר נשבעת
17 לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש - זו בקשה שיתן⁷⁰ טעם
18 בפרות⁷¹.

19 יז. ישראל וממזרים⁷² - מתודים, אבל לא גרים ועבדים
20 משתחררים; מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר:
21 ואת האדמה אשר נתת לנו. כהנים ולוויים - מתודים; שאף
22 על פי שלא נטלו חלק בארץ, יש להם צרי מגרש.
23 סלקו להו הלכות מעשר שני ונטע רבעי

הלכות בכורים עם שאר מתנות כהנה שבגבולין

26 יש בכללן תשע מצות. שמונה מצות עשה, ואחת מצות
27 לא תעשה, וזהו פרטן: (א) להפריש בכורים ולהעלותן
28 במקדש. (ב) שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלים. (ג)

29 לקרות עליהן. (ד) להפריש חלה לפהן. (ה) לתת לפהן זרוע
30 ולחיים וקבה. (ו) לתן לו ראשית הגז. (ז) לפדות בכור הבן
31 ולתן פדיונו לפהן. (ח) לפדות פטר חמור ולתן פדיונו
32 לפהן. (ט) לערף פטר חמור אם לא רצה לפדותו.
33 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

34 א. עשרים וארבע מתנות נתנו לפהנים, וכלן מפרשין
35 בתורה, ועל כל נכרתה ברית לאהרן. וכל כהן שאינו מודה
36 בהן - אין לו חלק בפהנים, ואין נותנין לו מתנה מהן.
37 ב. וכל האוכל מתנה שיש בה קדשה - מברך: אשר קדשנו
38 בקדשתו של אהרן וצנינו לאכל כהן וכהן.
39 ג. שמונה מתנות מהם - אין אוכלים אותן הפהנים אלא
40 במקדש לפנים מחומת העזרה. וחמש מתנות - אין אוכלין
41 אותן אלא בירושלים לפנים מחומת העיר. וחמש מתנות -
42 אין זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד. וחמש
43 מתנות - זוכין בהן בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומתנה
44 אחת - זוכין בה מן המקדש.
45 ד. מה הן השמונה שאין נאכלין אלא במקדש? בשר
46 החטאת, אחד חטאת העוף ואחד חטאת הבמה; ובשר
47 האשם, בין תלוי בין ודאי; וזבחי שלמי צבור; ומותר
48 העמר; ושגרי מנחות ישראל; ושתי הלחם; ולחם הפנים;
49 ולג שמן של מצרע. אלו אינן נאכלין אלא במקדש.
50 ה. ומה הן החמש שאינן נאכלין אלא בירושלים? חזה
51 ושוק של שלמים; והמזבח מן התודה; והמזבח מאיל נזיר;
52 ובכור בהמה טהורה; והבכורים. אלו אינן נאכלין אלא
53 בירושלים.
54 ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה, ותרומת
55 מעשר, והחלה. ושלשפת קדש. וראשית הגז, ושדה אחרה.
56 ושניהן חלין. אלו אינן זוכין בהן מן התורה אלא בארץ
57 ישראל.

57) שאף ביכורים מתבערים. (58) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. (59) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערת הקודש מן הבית". (60) ולא היה לו לשכות, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. (61) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. (62) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות, אינה ברכה. (63) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. (64) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. (65) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערת הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפריש מן הבית ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה והמפריש מן הבית הוא שגרם לזה]. (66) שאם נתן להם, הרי הכשילים באכילה באינינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. (67) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפנים מן החומה. (68) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". (69) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך". (70) הקב"ה. (71) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש עניני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר וכו' וכו' בהמה"? (רדב"ז). (72) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריו", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

פרק שני

48

א. מצות עשה להביא בכורים למקדש, ואינם נוהגין אלא
בפני הבית ובארץ ישראל בלבד; שנאמר: ראשית בכורי
אדמתך תביא בית יי אלהיך. ומביאין בכורים של דבריהם
מערי סיחון ועוג ומסוריא; שהקונה בסוריא - פקונה
בירושלים. [אכל עמון ומואב ובבל], אף על פי שהן חביבין
בתרומה ובמעשרות מדבריהם - אין מביאין מהן בכורים.
ואם הביא בכורים מחוץ לארץ - אינן בכורים.
ב. אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין האמורים
בשבח הארץ, והם: החטים, והשעורים, והענבים,
והתאנים, והרמונים, והיתים, והתמרים. ואם הביא חוץ
משבעת המינין - לא נתקדשו.
ג. אין מביאין לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות
שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המבחר; אלא
מתמרים שבצמקים ומפרות שבהרים, לפי שהן מן המבחר.
[ואם הביא שלא מן המבחר], כגון תמרים שבהרים,
ותאנים סוריות ומרקבות, וענבים מאפקות ומעשנות - לא
נתקדשו.
ד. אין מביאין בכורים משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד;
שנאמר: פרי האדמה - [ולא משקה]. ואם הביא משקין -
אין מקבלין ממנו.
ה. הקרובים לירושלים מביאין תאנים וענבים לחים,
והרחוקין מביאין אותן גרוגרות וצמוקין.
ו. אין מביאין בכורים קדם לעצרת; שנאמר: וחס הקציר
בכורי מעשיך. ואם הביא - אין מקבלין ממנו, אלא יניחם
שם עד שתבוא עצרת ויקרא עליהן. וכן אין מביאין בכורים
אחר חנכה, שהבכורים שבכרו אחר חנכה הן חשובין
משנה הבאה, ויניחם עד אחר עצרת.
ז. אין מביאין בכורים לא מן החדש על הישן ולא מן הישן
על החדש. כיצד? לא יביא מפרות שחנטו קדם חמשה
עשר בשבט על פרות שחנטו אחר חמשה עשר בו. אחד
הנטוע ואחד העולה מאליו; שנאמר: בכורי כל אשר
בארצם.
ח. ופרות של שתפין - חביבין בבכורים; שנאמר: בכורי כל
אשר בארצם [אשר יביאו].
ט. הגדל בעציץ, אף על פי שהוא נקוב, והגדל בספינה -
אינו מביא ממנו כל עקר; שנאמר: בארצם. אכל מביא מן
הגדל כגן או בתרבה.
י. הנוטע אילן בתוך שדהו והכריכו לתוך שדה חבירו או
לרשות הרבים, או שהיה נוטע בשדה חבירו או ברשות
הרבים והכריכו בתוך שדהו, או שהיה עקרו בתוך שדהו
והכריכו קצתו בתוך שדהו ודרך הרבים או דרך היחיד
מפסקת באמצע בין העקר והצד המבכר - אינו מביא
בכורים לא ממה שהוציא ברשות זו ולא מן הצד שבכרשות
האחרון; שנאמר: בכורי אדמתך - עד שיהיו כל הגדולין
מאדמתך.
יא. נתן לו חבירו רשות להכריכו בתוך שלו, אפילו לשעה

1 ישראל. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל אלא
2 בארץ ישראל.
3 ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הפהנים בכל מקום?
4 המתנות, ופדיון הבן, ופטר חמור, וגזל הגר, והתרמים.
5 וחסמתן חלין לכל דבר.
6 ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש הוא עורות העולות.
7 והוא הדין לשאר עורות קדשי הקדשים - פלן לפהנים.
8 ט. השמנה מתנות שאינן נאכלין אלא במקדש - פלן קדשי
9 קדשים הן, ואינן נאכלים אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר
10 במקומו. ובהן נאמר: כל זכר פהנים יאכל אתו וגומר.
11 י. החמש שבירושלים - הן קדשים קלים, ונאכלין לזכרים
12 ולנקבות. ובהן נאמר: לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לחק
13 עולם. ואף על פי כן, אין נתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי
14 לאנשי משמר הן. והבכור - מקריבין חלבו ודמו, ואין
15 מקריבו אלא איש. וכן עורות קדשי הקדשים, ושדה אחזה,
16 והתרמים, וגזל הגר - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו
17 שיתבאר. וכן פדיון הבן - לזכרי כהנה; שכן נאמר בו:
18 ונתת הפסך לאהרן ולבניו. ופטר חמור - לזכרי כהנה;
19 שדין הבכורות פלן שנה לזכרים ולא לנקבות.
20 יא. הנה למדת, שהמתנות שנתנין לנקבות כזכרים - חמש
21 מתנות: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות בהמה,
22 וראשית הגז. ומנן אתה אומר וראשית הגז נתנת לכהנות?
23 שנאמר: ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן
24 לו; מה ראשית דגן נתנת לנקבות כזכרים, אף ראשית הגז.
25 יב. מנו חכמים מתנות אלו על דרך אחרת ואמרו: עשרים
26 וארבע מתנות כהנה נתנו לאהרן, ואלו הן: עשר במקדש,
27 ארבע בירושלים, ועשר בגבולין.
28 יג. עשר במקדש: חטאת בהמה, וחטאת העוף, אשם,
29 ואשם תלוי, זבחי שלמי צבור, ולג שמן של מצרע, שתי
30 הלחם, ולחם הפנים, שרי מנחות, ומותר העמר.
31 יד. ארבע בירושלים: הבכור, והבכורים, ומורם מתודה
32 ואיל נזיר, ועורות קדשים.
33 טו. עשר בגבולין: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, וראשית
34 הגז, והמתנות, ופדיון הבן, ופטר חמור, שדה
35 תרמים, ושדה אחזה, וגזל הגר. ולפי חשבון זה, חשב כל
36 המורם מקדשים קלים מתנה אחת. והן: חזה ושוק המורם
37 מפל זבח שלמים, עם הלחם המורם עמהם [אם היה תודה,
38 עם הזרוע המורמת מאיל נזיר עם הלחם המורם עמה] עם
39 חזה ושוק. הואיל ושלשתן שלמים הן, חשוב המורם מהם
40 מתנה אחת.
41 טז. כל המתנות שהן תלויות בקרבנות - תתבאר כל אחת
42 ואחת במקומה בהלכות קרבנות. וכן גזל הגר ותבאר
43 בהלכות גזלה. וכבר בארנו דין שדה אחזה ודין התרמים
44 בהלכות ערכין, ודין תרומה ותרומת מעשר - בהלכות
45 תרומות. ובהלכות אלו אבאר משפטי המתנות שאין תלוין
46 בקרבנות, והן: הבכורים, והחלה, והמתנות, וראשית הגז,
47 ופדיון הבן, ופטר חמור.

1 - הרי זה מביא בכורים. ואם היה האילן סמוך למצור חבירו
2 או נוטה לשדה חבירו, אף על פי שחייב להרחיק - הרי זה
3 מביא ממנו וקורא; שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ.
4 יב. הארסין והחכרין, ובעלי זרוע שאונסין את הבעלים
5 ולוקחין מהן ארצותם בפחות, והגזלנין - אינן מביאין
6 בכורים, ואפלו נתיאשו הבעלים; שנאמר: בכורי אדמתך.
7 יג. הקונה אילן בתוך שדה חבירו - אינו מביא, לפי שאין
8 לו קרקע. שלשה - יש לו קרקע. ואף על פי שאין לו אלא
9 אילנות בלבד, הרי הוא כמי שקנה קרקע. קנה אילן אחד
10 וקרקעו - הרי זה מביא.
11 יד. הלוקח פרות תלושין ולקח הקרקע - הרי זה מביא
12 בכורים, שהרי יש לו קרקע ופרותיה. מכר לו פרות חוץ
13 מן הקרקע, אפלו מחברים - מוכר אינו מביא, שהרי אין
14 לו פרות; ולוקח אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. חזר
15 המוכר ולקח הפרות מן הלוקח - הרי זה מביא, שהרי יש
16 לו קרקע ופרותיה.
17 טו. המוכר שדה לעובד כוכבים וחזר ולקחה ממנו - הרי
18 זה מביא ממנה בכורים מן התורה; שאינה נפקעת מן
19 המצוה בקנין העובד כוכבים, כמו שבארנו.
20 טז. אשה שבטלה - אין מביאין ממנה בכורים;
21 שהבכורים כקדשי מקדש הן.
22 יז. הבכורים אין להם שעור מן התורה, אבל מדבריהם
23 צריך להפריש אחד מששים. והרופה לעשות כל שדהו
24 בכורים - עושהו.
25 יח. הפריש בכוריו וחזר והוסיף עליהן או עטרן - הרי
26 התוספת בבכורים. במה דברים אמורים? כשהביא מארץ
27 ישראל; אבל אם הביא מעבר הירדן או מסוודא - אינה
28 בבכורים. ואף על פי שאינה בבכורים, אינה נאכלת אלא
29 בטרהה. ואין מעטרין את הבכורים בכל מקום אלא
30 משבעת המינים.
31 יט. כיצד מפרישין הבכורים? יורד אדם לתוך שדהו
32 ורואה תאנה שבפרה, אשכול ענבים שבפרו, רמון שבפר -
33 קושרן בגמי ואומר: הרי אלו בכורים. והם נעשים בכורים
34 במחבר משקרא להן שם, ואף על פי שעדין לא בשלו כל
35 צרפן. ומשיגמרו ויתלשם מן הקרקע - אינו צריך לחזר
36 ולקרות להם שם. לא הפרישן במחבר ולא קרא להם שם
37 ותלשם - הרי זה מפרישם אחר שנתלשו. ואם נטמאו

הפרות כלן - אינו מפריש בכורים בטמאה, אלא מפריש
מן הטהור על הטמא לכתחלה. ואם אין לו פרות אחרות
להפריש מהן - יראה לי, שאינו מפריש בטמאה; שאין
מפרישין לאבוד. וכן יראה לי, שהבכורים שנטמאו - אינו
מסיק בהן התנור בתרומה טמאה, מפני שהן כקדשי מקדש.
כ. המפריש בכוריו ונמקו או נבזזו או אבדו או שנגנבו או
שנטמאו - חייב להפריש אחרים תחתיהם; שנאמר: תביא
בית יי אלהיך - מלמד, שהוא חייב באחריותן עד שיביאם
להר הבית.
כא. המפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים - לא
ישלחם ביד שליח. ואם לקטן מתחלה על מנת לשלחם ביד
שליח - הרי זה מתר לשלחם.
שליח - הרי זה מתר לשלחם.

שבת קודש ג' תשרי ה'תשע"א

פרק שלישי

א. הבכורים נותנין [אותן] לאנשי משמרי וכן מחלקים
אותן ביניהן, כקדשי המקדש². וכבר בארנו שהן קרויין
תרומה. וליפידך, זר³ שאכל בכורים בכל מקום⁴ - חייב
מיתה בידו שמים⁵. והוא שיאכלם מאחר שנגנשו לחומת
ירושלים.
ב. היו מקצתם⁶ בפנים⁷ ומקצתן בחוץ: זה שבפנים - חייבין
עליו⁸ מיתה, והרי הוא הקדש⁹ לכל דבריו; וזה שבחוץ -
הרי הוא חלין לכל דבריו.
ג. כהן¹⁰ שאכל בכורים חוץ לירושלים מאחר שנגנשו
לפנים מן החומה¹¹ - לוקה מן התורה. שנאמר: לא תוכל
לאכל בשערך וגומר ותרומת ידך; והם הבכורים, כמו
שבארנו בהלכות תרומה. וכן¹² אם אכלן הכהן בירושלים
קדם הנחה בעזרה - לוקה מן התורה כמי שאכלן בחוץ;
לפי שהן טעונין הנחה בעזרה, שנאמר: והנחתו לפני מזבח
יי אלהיך.
ד. ומשיניחם המביאם בעזרה התרו לכהן ואף על פי
שעדין לא התודה עליהן, שאין הקריאה מעכבת אכילתן.
ובכורים שיצאו חוץ למחיצתן¹³ וחזרו¹⁴ - מתרין
באכילתה¹⁵.
ה. אכילת בכורים - באכילת תרומה לכל דבריו. יתר
בבכורים¹⁶: שהן¹⁷ אסורין לאונן, וטעונין הבאת מקום¹⁸,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) כלומר, לכהנים של המשמר העובד אותה שעה. (2) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. (3) מי שאינו כהן. (4) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה לה. (5) כתרומה. (6) של פירות הביכורים. (7) בתוך החומה. (8) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. (9) שהרי הם כתרומה ותרומה קרויה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש. (10) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. (11) שהרי קודם לכן הם כחולין. (12) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה". (13) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. (14) אבל בחוץ אסורים. (15) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשערך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין". (16) על התרומה. (17) הביכורים. (18) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'".

- 1 וכהן¹⁹ טהור שאכל בכורים טמאים - לוקה, בשם²⁰ שלוקה
2 ושראל טהור שאכל מעשר שני שנטמא. מה שאין בן
3 בתרומה²¹.
4 ו. ומנזן שהבכורים אסורין לאונן? שהרי נאמר בהן:
5 ושמחת בכל הטוב; מקלל שהוא חייב לאכלן בשמחה²²,
6 לא באנינות²³. והאכלן באנינות - מכין אותו מכת
7 מדרות²⁴.
8 ז. הבכורים טעונין פלי, שגאמר: ושמחת בטנא. ומצוה מן
9 המבחר להביא כל מין ומין²⁵ בכלי פני עצמו²⁶; ואם
10 הביאם בכלי אחד - יצא. ולא יביאם בערבוב²⁷, אלא
11 שעורים מלמטה²⁸, וחטים על גביהן, וזיתים על גביהן,
12 ותמרים על גביהן, ורמונים על גביהן, ותאנים למעלה מן
13 הכל. ויהיה דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון הוציא²⁹
14 וחלה³⁰ או עלין וכיוצא בהן. ומקריף לתאנים אשכולות של
15 ענבים מבחוץ³¹.
16 ח. הביאם³² בכלי מתכות - נוטל הפהן הבכורים וחזור
17 הפלי לבעלי³³. ואם הביאם בכלי ערבה וחלה וכיוצא בהן
- 1 - הרי הבכורים והסלים לכהנים³⁴. ואם נטמאו³⁵ הבכורים³⁶
2 - אין הסלים³⁷ לכהנים³⁸.
3 ט. כשהיו מביאין את הבכורים, היו מביאין בידם תורין
4 ובני יונה³⁹. וכן היו תולין מצדי הסלים⁴⁰ תורין ובני יונה,
5 כדי לעטר את הבכורים. אלו שעם הסלים היו קרבים
6 עולות⁴¹, ואלו שבידיהן היו נתנין לכהנים⁴².
7 י. מצות עשה⁴³ להנדות⁴⁴ במקדש על הבכורים בשעה
8 שמביאם. מתחיל קורא: הגדת⁴⁵ היום ליי אלהיך כי באתי
9 אל הארץ וגומר. ארמי⁴⁶ אבד אבי. עד שיגמר כל הפרשה
10 עד אשר נתת לי יי⁴⁷. ואין⁴⁸ קורין אותה אלא בלשון
11 הקדש; שגאמר: וענית ואמרת - בלשון הזאת⁴⁹.
12 יא. בראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות⁵⁰ - קורא, וכל מי
13 שאינו יודע לקרות⁵¹ - מקרין אותו. נמנעו אלו שאין יודעין
14 לקרות מלהביא⁵², כדי שלא יכלמו. התקינו בית דין, שיהיו
15 מקרין את מי שהוא יודע כמי שאינו יודע.
16 יב. המביא את הבכורים - יש לו רשות להגיש לעבדו
17 וקרובו בכל הדרך⁵³ עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(19) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. (20) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. (21) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה. (22) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. (23) אפילו אנינות של תורה. (24) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה. (25) משבעת המינים שחייבים בביכורים. (26) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. (27) כל המינים יחד. (28) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. (29) עלי דקל. (30) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. (31) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים) (32) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא ענייותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". (33) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. (34) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. (35) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". (36) שהוא נופצם. (37) העשויים מערבה וחלה, שהם לכהנים. (38) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמא, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא. (39) להידור מצוה. (40) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. (41) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. (42) נואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל. (43) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוהיך". (44) היינו להודות לה'. (45) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. (46) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוהיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. (47) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוהיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. (48) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוהיך. ולהלן הוא אומר וענו הלוויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". (49) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקללות "וענו הלוויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש. (50) פרשת ביכורים בלשון הקודש. (51) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. (52) ביכורים. (53) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת

1 - נוטל הסל על כתפו הוא בעצמו⁵⁴, ואפלו היה מלך גדול
2 שבישראל⁵⁵, ונכנס⁵⁶ עד שמיגע לעזרה, וקורא ועזרהו הסל
3 על כתפו: הגדתי היום לי אלהיך וגומר⁵⁷, ומוריד הסל
4 מעל כתפו ואוחזו בשפתיו, והכהן מניח ידו תחתיו ומניח,
5 וקורא⁵⁸: ארמי אבד אבי ויגד מצרימה וגומר, עד שגומר
6 כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית מערבית
7 בדרומה של קרן, וישתתחו⁵⁹ ויצא. ומנין שהן⁶⁰ טענין
8 תנופה? שנאמר: ולקח הכהן הטנא מידו⁶¹ - לרבות את
9 הכפורים לתנופה. וכשם שטענין תנופה, כך טענין קרבן
10 שלמים [שיר]. שנאמר בהן: ושמחת בכל הטוב, ובקרנלים
11 אומר: ושמחת בחגך; מה שמחת חגך - בשלמים⁶², אף
12 כאן - בשלמים. ואין הקרבן מעכב.
13 יג. ואימתי קורין בשיר עליהן? משגייעו⁶³ לעזרה הלויים
14 היום⁶⁴ מתחילין וקורין: ארוממך יי כי דליתני⁶⁵.
15 יד. הכפורים טעונים לינה. כיצד? הביא כפוריו למקדש
16 וקרא והקריב שלמיו⁶⁶ - לא יצא באותו היום מירושלים
17 לחזור למקומו, אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו; שנאמר:
18 ופנית בבקר והלכת לאהליך - כל פונות שאפה פונה מן
19 המקדש לכשתבוא לו⁶⁷ לא יהיו אלא בבקר⁶⁸. נמצאת
20 אומר, שהכפורים טעונין שבעה דברים: הקצאת מקום,
21 וכלי, וקריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה.

פרק רביעי

22
23 א. כל המביא כפורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה, אבל
24 הודוי אינו שוה בכל, לפי שיש שתיבין להביא כפורים
25 ואינן קורין עליהם.
26 ב. ואלו מביאין ולא קורין: האשה והטמטום
27 והאנדורגינוס, לפי שהן ספק אשה, ואינן יכולין לומר:
28 אשר נתת לי יי. וכן האפוטורפין והעבד והשליח, לפי
29 שאינן יכולין לומר: אשר נתת לי יי.
30 ג. הגר - מביא וקורא. שנאמר לאברהם: אב המון גוים
31 נתתיך - גרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת פנפי
32 שכינה; ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את
33 הארץ. וכן כהנים ולויים - מביאין וקורין, מפני שיש להן
34 ערי מגרש.
35 ד. הקונה שני אילנות בתוך [שדה] של חברו - מביא ואינו

36 קורא, לפי שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו. וכיצד
37 עושה? מקדיש אותם תחלה לבדק הבית, מפני שהן ספק
38 חלין ואין מכניסין חלין לעזרה, והכהן פודה אותן מיד
39 ההקדש ואחר כך אוכלן. ומפריש מהן תרומה ומעשר,
40 מפני שהן ספק חלין. ונותן המעשרות שלהן לכהנים, שמא
41 בכורים הם ואסורין לזרים. ואינו מביא אותן בעצמו, אלא
42 משלחן ביד שליח, כדי שלא תעכב אותן הקריאה מלאכלן;
43 שכל שאינו ראוי לקריאה מפני הספק - הקריאה מעכבת
44 בו.
45 ה. הפריש בכוריו ומכר שדהו - מביא ואינו קורא; שאינו
46 יכול לומר: אשר נתת לי יי, שהרי אין לו. והלוקח אינו
47 חייב להפריש בכורים אחרים מאותו המין שפכר הפריש
48 ממנו המוכר; ואם הפריש - מביא ואינו קורא. אבל ממין
49 אחר - מפריש ומביא וקורא.
50 ו. המוכר שדהו לפרות - הלוקח מביא ואינו קורא; שכן
51 פרות אינו פקנן הגוף. אבל מביא אדם מונכסי אשתו
52 בכורים וקורא, אף על פי שאין לו גוף הקרקע; שנאמר:
53 אשר נתן לך יי אלהיך ולביתך. אף על פי שמתה אשתו
54 אחר שהפריש והוא בדרך - מביא וקורא.
55 ז. המוכר שדהו או שמכר אילנות וקרקען בזמן שהיובל
56 נוהג - גרי זה מביא וקורא ביובל ראשון בלבד, שעדין לא
57 סמכה דעתו של מוכר שתחזור לו הקרקע. אבל אם חזר
58 ומכרה ביובל שני - גרי זה מביא ואינו קורא; שהרי סמכה
59 דעתו שאין לו אלא הפרות, וקנן פרות אינו פקנן הגוף.
60 ח. הפריש בכוריו ותלה והרי הוא מסכן - זה שראוי לירשו
61 מביא ואינו קורא. הפריש בכוריו ושלחן ביד אחר, ומת
62 השליח בדרך, אף על פי שחזר הוא והביאן - אינו קורא;
63 שנאמר: ולקחת וקאת - עד שתהיה לקיחה והקצאה כאחת.
64 ט. הפריש בכוריו ואבדו קדם שיגיע להר הבית, והפריש
65 אחרים תחתיהן - מביא השניים ואינו קורא; לפי שאינו
66 יכול לומר: את ראשית כל פרי האדמה, לפי שאינן ראשית.
67 ואלו השניים - אין חייבים עליהן חמש ככפורים.
68 י. הביא כפוריו ונטמאו בעזרה - נופצים שם ואינו קורא.
69 יא. הביא כפוריו מאחד מן המינים וקרא, וחזר והביא
70 בכורים ממין אחר - אינו קורא עליהן; שנאמר: הגדתי
71 היום - פעם אחת בפניה הוא מגיד, ולא שתיים.

שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. (54) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". (55) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. (56) להר הבית. (57) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". (58) הבעלים. (59) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוךך". (60) הביכורים. (61) ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד-יד" משלמים. (62) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן". (63) מביא הביכורים. (64) הלויים. (65) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה. (66) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר, בלויים, ותנופה, בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. (67) אליו. (68) וזה בנין-אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה. וראשית זו אין לה
שעור מן התורה. אפלו הפריש כשעורה - פטר את העסה.
והעושה כל עסתו חלה - לא עשה כלום, עד שישיר
מקצתו.
ב. ומדברי סופרים, שמפרישין אחד מארבעה ועשרים מן
העסה, כדי שיהיה בה כדי מתנה לכהן; שנאמר: תתן לו
- תן לו דבר הראוי לתנו מתנה. והנחתום העושה למכור
בשוק - מפריש אחד משמונה וארבעים; לפי שעסתו
מרב, יש בשעור זה כדי מתנה.
ג. העושה עסה למשתה בנו, אף על פי שהיא מרבה -
מפריש אחד מעשרים וארבעה; שלא לחלק בעסת בעל
הבית. והנחתום שעשה עסה קטנה - אחד מארבעים
ושמונה; שלא לחלק בעסת הנחתום.
ד. נטמאת העסה בשוגג או באנס - מפריש אחד מארבעים
ושמונה. ואם טמאה בודון - מפריש אחד מעשרים
וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשכר. וחלה טמאה
[מומרת] (לכהן) להסקה, כתרומה טמאה.
ה. אין חיבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד,
שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ וגומר; ובזמן שכל
ישראל שם, שנאמר: בבאכם - ביאת כלכם, ולא ביאת
מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפלו בימי עזרא בארץ
ישראל, אינה אלא מדבריהם, כמו שבארנו בתרומה.
ו. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ - חיבין בחלה, ופרות
הארץ שביצאו חוצה לארץ - פטורין; שנאמר: אשר אני
מביא אתכם שמה - שמה אתם חיבין בין על פרות הארץ
בין על פרות חוצה לארץ.
ז. מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא
תשפח תורת חלה מישראל. ואין מביאין חלות חוצה
לארץ לארץ, כשם שאין מביאין תרומה ובכורים משם.
ואם הביא - מניחה עד ערב הפסח ותשרף, כתרומה.
ח. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו
בה עולי בבל עד כניב - מפרישין בה חלה אחת כשעור,
והיא נאכלת לכהנים. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
מצרים ולא עולי בבל, שהיא מקויב ועד אמנה - מפרישין
בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת. ומפני מה
מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה,
שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא, וקדשה
ראשונה בטלה משגל; והואיל והיא ארץ ישראל -
מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה ושורפין אותה;
ומפרישין חלה שניה ונותנין אותה לכהן לאכלה, כדי שלא
יאמרו: תרומה טהורה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה אף
על פי שלא נטמאה טמאה ידועה לכל. וזו שניה אין לה
שעור, אלא כל שרוצה מפריש, מפני שהיא מדבריהם. וכל
הארץ מאמנה ולחוי, בין בסוריא בין בשאר הארצות -
מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא יאמרו: ראינו
תרומה טמאה נאכלת; ואחת לאכילה, כדי שלא תשפח
תורת חלה מישראל. והואיל וזו נזו מדבריהם, מוטב לרבות
בנאכלת. לפיכך: של שרפה - אין לה שעור, אלא כל

יב. הפריש בכוריו ויבש המעין או שנקצץ האלין - מביא
ואינו קורא; לפי שזה כמי שאין לו קרקע, שהרי אבדה.
יג. המביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה, אף על
פי שהפרישן קדם החג - מביא ואינו קורא. שנאמר:
ושמחת בכל הטוב; ואין קריאה אלא בשעת שמחה - מחג
השבועות עד סוף החג. ושאר המביאין חוץ מאלו -
מביאין וקורין.
יד. הבכורים והתרומות והחלה והקרבן והחמץ ומתנות
בהמה הם נכסי כהן. יש לו לקנות מהן עבדים וקרקעות
ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה בכתבתה,
וקונה בהן ספר תורה.
טו. אף על פי שהבכורים והתרומות אסור להאכל לזרים,
ואף על פי שהבכורים עולין באחד ומאה כתרומה, אם
נתערבו בחלין בירושלים - אסורין בכל שהן במינם,
כמעשר שני. מפני שהוא מקום אכילתו, עשאים כדבר שיש
לו מתירין; ואף על פי שהבכורים אסורים לזרים אף
בירושלים - הרי הן אסורין בכל שהן. אפלו זרע הבכורים
אחר שנכנסו לירושלים - הרי הגדולין אסורין, ואסורין
בכל שהן אם נתערבו בירושלים; אבל הזרע בכורים קדם
שיכנסו לירושלים - הגדולין חלין.
טז. ביצר מעלין את הבכורים? כל העירות שבמעמד
מתכנסות לעירו של מעמד, כדי שלא יעלו יחידים;
שנאמר: ברכ עם הדרת מלך. ובאים ולנים ברחובה של
עיר. ולא יכנסו לבתים, מפני אהל השמאה. ובשחר הממנה
אומר: קומו ונעלה ציון אל יי אלהינו. והשור הולך
לפניהם, וקרניו מצפין זהב, ועטרה של זית בראשו,
להודיע שהבכורים משבצת המניין. והחליל מכה לפניהם,
עד שהם מגיעין קרוב לירושלים. והם הולכין בכל הדרך
וקורין: שמחתי באמרים לי בית יי גלך. ולא היו מהלכין
ביום אלא שתי ידות בלבד. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו
לפניהם שלוחין להודיע לאנשי ירושלים, ועטרו את
בכוריהם ופרכסו אותן. ואם היה להם לח ויבש - מראין
את הלח מלמעלה. והפחות והסגנים והגזברים יוצאין
לקראתן מירושלים. לפי הבאים הם יוצאין. אם באו אנשים
הרבה - יוצאין לקראתן רבים, ואם מעט - מעט. ומשכנסו
כלן בשערי ירושלים יתחילו לקרות: עמדות היו רגלינו
בשעריך ירושלים.
יז. כל בעלי אמניות שבירושלים עומדין מפניהם ושואלין
בשולומן: אחינו, אנשי מקום פלוני, בואכם בשלום. והם
מהלכין בתוך ירושלים והחליל מכה לפניהם, עד שהם
מגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית, נוטל כל אחד ואחד
סלו על כתפו ואומרים: הללויה הללו אל בקדשו וכו'. עד
כל הנשמה תהלל יה הללויה. והם מהלכים בהר הבית
וקוראין, עד שמגיעין לעזרה. הגיעו לעזרה, דברו הלויים
בשיר: ארומק יי כי דליתי וגומר.
פרק חמישי
א. מצות עשה להפריש תרומה מן העסה לכהן, שנאמר:

מבֿרֿך על הטֿמאָה. לפֿיכֿך אין האִיש עֶרֶם מִפֿריש חֵלָה, 23
שְׁאִינוּ יָכוֹל לִבְרֹךְ. אֲבָל הָאִשָּׁה הָעֶרְמָה שִׁישְׁבָּה וְכָל פְּנִיָּה 24
טוּחוֹת בְּקִרְקַע - מִבְּרֵכַת וּמִפְרֶשֶׁת חֵלָה. 25
יב. הִנֵּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מִבְּרֵכַת וּמִפְרֶשֶׁת חֵלַת חוּצָה לְאַרְץ; 26
שְׂאִינָה מְזַהֶרֶת עַל מַגְעָה, אֲלֵא עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הִיא שֶׁם 27
כֹּהֵן קָטָן אוֹ כֹּהֵן שֹׁטֵט, שֶׁהִיא מִתְּרַת לוֹ לֶאֱכִילָה כִּמּוֹ 28
שֶׁבְּאַרְנוֹ - הִרִי זֶה מִתֵּר לֶאֱכִילָה עִם הָזֶר עַל שְׁלֹחַן אֶחָד, 29
לִפִּי שְׂאִינָה מִדְּמַעַת וְאִפְלוּ נִתְעַרְבָּה שְׁוָה בְּשׁוּהָ. וְנוֹתְנִין 30
אוֹתָהּ לִכְהֵן עִם הָאֶרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טִמְאָה בְּאוֹרֵר אֶרֶץ 31
הָעַמִּים. [וְאִין בָּהּ מִשּׁוֹם כֹּהֵן הַמְּסִיעַ בְּמִתְנוּתָיו שֶׁהוּא אֲסוּר. 32
וְאִם רָצָה לֶאֱכֹל תַּחֲלָה] וְאַחֵר כֶּךָ יִפְרִישׁ חֵלָה בְּחוּץ לְאַרְץ 33
- מִתֵּר; שְׂאִין עֲקָרָה אֲלֵא מִדְּבִרֵיהֶם. 34
יג. חֵלָה נִקְרָאת תְּרוּמָה. לִפֿיכֿך אֵינָה נִטְלָת אֲלֵא מִן 35
הַמִּקְלָף, בְּתְרוּמָה; וְאֵינָה נִטְלָת מִן הַטְּהוֹר עַל הַטִּמְאָה 36
לְכַתְּחָלָה. 37
יד. וְכָל שְׂאֵמְרָנוּ בְּתְרוּמָה: לֹא יִתְּרֵם, וְאִם תֵּרֵם - אֵינָה 38
תְּרוּמָה, כֶּךָ בְּחֵלָה. וְכָל שְׂאֵמְרָנוּ בְּתְרוּמָה: לֹא יִתְּרֵם מִזֶּה 39
עַל זֶה, כֶּךָ בְּחֵלָה. וְכָל שְׂאֵינוּ אוֹכֵל תְּרוּמָה - אֵינוּ אוֹכֵל 40
חֵלָה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - אוֹכֵל חֵלָה. 41
טו. הַסּוּמָא וְהַשְׁכוּר מִפְּרִישֵׁי חֵלָה לְכַתְּחָלָה; שְׂאִין בְּעֶסֶה 42
רַע וְיִפְהָ כִּדִּי שִׁיכְנוֹנוּ וְיִפְּשׁוּ מִן הַיִּפְהָ. 43

שְׁהוּא; וְשָׁל אֲכִילָה - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה. וּמִתְרַת 1
לְזָבִים וּלְזָבוֹת, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר לְשָׂאֵר טִמְאִים. 2
ט. בְּזִמְנָה הַזֶּה, שְׂאִין שֶׁם עֶסֶה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טִמְאַת הַמֵּת - 3
מִפְּרִישֵׁי חֵלָה אֶחָת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶחָד מֵאַרְבָּעִים 4
וּשְׁמוֹנֶה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טִמְאָה וְיֵשׁ לָהּ שֶׁם מִן 5
הַתּוֹרָה. וּמִכְּזִיב עַד אֲמָנָה - מִפְּרִישֵׁי שְׁנֵי לִכְהֵן לֶאֱכִילָה, 6
וְאִין לָהּ שְׁעוֹר, כִּשְׁהֵינָה הַדְּבָר מִקֵּדָם. 7
י. חֵלַת חוּצָה לְאַרְץ, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא טִמְאָה, הוּאִיל וְעַקֵּר 8
חִיּוּבָהּ מִדְּבִרֵיהֶם - אֵינָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה אֲלֵא עַל כֹּהֵן 9
שֶׁטִּמְאָה יוֹצֵאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, וְהֵם: בְּעָלֵי קִרְיִין וְזָבִים וְזָבוֹת 10
וְנָדוֹת וְיוֹלְדוֹת וּמַצְרַעִין; אֲבָל שָׂאֵר הַטִּמְאִים בְּמַגַּע שָׂאֵר 11
הַטִּמְאוֹת, אִפְלוּ טִמְאֵי מֵת - מִתְּרִים לֶאֱכִילָה. לִפֿיכֿך, אִם 12
הִיא שֶׁם כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לְאַרְץ, בֵּין בְּסוּרֵיָא בֵּין בְּשָׂאֵר 13
אַרְצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חֵלָה אֶחָת - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים 14
וּשְׁמוֹנֶה, וְנִטְלָת לִקְטָן שְׁעִדִּין לֹא רָאָה קָרִי אוֹ לִקְטָנָה 15
שְׁעִדִּין לֹא רָאָתָה נִדְּהָ, וְאִין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנֵי. 16
יא. וְכֵן אִם הִיא שֶׁם כֹּהֵן גָּדוֹל שֹׁטֵט מִשְׁכַּבַּת זָרָעוֹ אוֹ 17
מִזִּבְחוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאֵל הָעָרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא 18
טִמְאָ מֵת - הִרִי זֶה מִתֵּר לֶאֱכֹל חֵלָה הִרְאִשׁוֹנָה, וְאֵינוּ צָרִיךְ 19
לְהַפְרִישׁ שְׁנֵי בְּחוּצָה לְאַרְץ. כָּל הַמִּפְרִישׁ חֵלָה - מִבְּרֹךְ 20
תַּחֲלָה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהַפְרִישׁ חֵלָה. בֵּין 21
בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ. וְכִשֶּׁם שֶׁמִּבְרֹךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כֶּךָ 22

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו אלול ה'תש"ע-ג' תשרי ה'תשע"א

וְהַעֲמִיד וְהַעֲרִיף - כָּל שִׁישְׁנוּ בְּהַעֲמָדָה נֶעְרָף, וְאֵלוּ אֵינָן 61
בְּכָלֵל הַעֲמָדָה, לִפֿיכֿך אין נִפְדִּין לְעוֹלָם. 62
ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁנְפָּסְלוֹ אוֹ שִׁנְטָמָאוֹ אַחֵר 63
שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי שְׂרֵת; אֲבָל קִדְּשׁ שִׁיתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי, אִם 64
נְטָמָאוֹ אוֹ נִפְסְלוֹ - פּוֹדִין אוֹתָן. אֲבָל טְהוֹרִין, אֵף עַל פִּי 65
שְׁעִדִּין לֹא קִדְּשׁוּ בְּכָלִי - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן. חוּץ מִמִּנְחַת 66
חוּטָא, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: מִחֻטָּאתָו, עַל חֻטָּאתוֹ - לוֹמַר, שֶׁמִּבִּיא 67
חֻטָּאתוֹ מִדְּמֵי חֻטָּאתוֹ. לִפֿיכֿך, קִדְּשׁ שֶׁנִּתְקַדְּשׁ בְּכָלִי שְׂרֵת - 68
הִרִי הִיא כִּקְדֻשַׁת דְּמִים, וּפּוֹדִין אוֹתָהּ אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא 69
טְהוֹרָה. וְכָל הַנִּסְכִּים שֶׁנְטָמָאוֹ - עוֹשֶׂה לָהֶם מַעֲרָכָה בְּפָנֵי 70
עֶצֶם וְשׁוֹרְפֵן בְּמִזְבֵּחַ. 71
ו. מִי הִחֵג שֶׁנְטָמָאוֹ וְהַשִּׁיקָן וְטִהְרָן [כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאֵר 72
בְּטִהְרוֹת]: אִם טִהְרָן וְאַחֵר כֶּךָ הִקְדִּישָׁן - הִרִי אֵלוּ מִתְנַסְכִּין; 73
וְאִם הִקְדִּישָׁן וְאַחֵר כֶּךָ נְטָמָאוֹ - הוּאִיל וְנִדְּחוּ יִדְּחוּ. 74
ז. זִיתִּים וְעִנְבִּים שֶׁנְטָמָאוֹ - דּוֹרְכֵן פָּחוֹת מִכְּבִיצָה, וְהַמִּשְׁקִין 75
הַיּוֹצֵאִין מִתֵּן כְּשֵׁרִים לְנִסְכִּים; שֶׁהַמִּשְׁקָה מִפְּקָד הוּא בְּאֲכָל, 76
וְכֵאלוּ אֵינוּ מִגּוּפוֹ. 77
ח. מַעֲלָה יִתְּרָה עָשׂוּ חֻכְמִים בְּקִדְּשִׁים: שְׁזָרְעִים שֶׁנְטָמָאוּ, 78
אִפְלוּ זָרָעֵן - הַיּוֹצֵא מִתֵּן פִּסְלִין לְנִסְכִּים; שְׂאִין זָרִיעָה 79

יום ראשון כ"ו אלול ה'תש"ע

הלכות אסורי מזבח

פרק ששי

א. כִּשֶּׁם שֶׁמִּצְוָה לְהִיּוֹת כָּל קָרְבָן תָּמִים וְנִבְחָר, כֶּךָ הַנִּסְכִּין 47
יִהְיוּ תָּמִימִים וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תָּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם 48
- שִׁיְהִיוּ הַנִּסְכִּים תָּמִימִים. שְׁאֵל יָבִיא נִסְכִּים לֹא מִזֵּין מַעֲשֵׂן, 49
וְלֹא סֵלֶת שֶׁהִתְלִיעָה, וְלֹא יָבִיל בְּשִׁמְן שְׂרִיחֹ אוֹ טַעְמוֹ רַע. 50
ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה לֹא יִהְיוּ אֲלֵא נִבְחָרִים, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם 51
תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ בָּשָׂהוּא לֹחַ - פְּסוּל לְמִזְבֵּחַ. 52
הַתְּלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִתְלִיעַ. וְעֲצֵי סִתְרָה 53
פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ אֲלֵא חֲדָשִׁים. 54
ג. הַמִּקְדִּישׁ זֵינ פְּסוּל אוֹ סֵלֶת אוֹ שִׁמְן פְּסוּל אוֹ עֲצִים 55
פְּסוּלִים לְמִזְבֵּחַ - הִרִי הַדְּבָר סֶפֶק, אִם דּוּמִים לְבַעַל מוֹם 56
כְּבִהְמָה וְלֹקָה, אוֹ אֵינָן כְּבַעַל מוֹם. לִפֿיכֿך אֵינוּ לֹקָה, 57
וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת. 58
ד. הַסֵּלֶת וְהַזֵּינ וְהַשִּׁמְן וְהַלְבוֹנָה וְהַעוֹפוֹת וְהַעֲצִים וְכִלֵּי 59
שְׂרֵת שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנְטָמָאוּ - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: 60

ג. כל העצים החדשים פשרים למערכה. ולא היו מביאין
משל זית ולא משל גפן, משום ישוב ארץ ישראל. ובאלו
היו גלילין: במרביות של תאנה של חרשים שאינן בשוב, וכל
ובשל אגוז ובשל עץ שמן. והגורין שעשה משה - אמה
ארפן ואמה רחפן, ועבין כמחך גדיש של סאה. וכמותן
עושין לדורות.
ד. וכיצד היו עושין בוריעת חטי המנחות והנסכים? נר
חצי השדה בשנה ראשונה וזרע חציה, ובשנה שניה נר
החצי שזרע בראשונה וזרע החצי האחר קדם לפסח שבועים
יום. ואם לא הייתה השדה עבודה - חורש ושונה ואחר כך
זרע. ובזרע החטים יפה יפה, ואחר כך שף את החטים
ובועט בהן הרבה עד שיתקלפו.
ה. כל החטים של מנחות טעונות שלש מאות שיפה וחמש
מאות בעיטה. שף אחת ובוועט שתיים, שף שתיים ובוועט
שלש. נמצאו שלש שיפות וחמש בעיטות. וחזור חלילה,
עד שיגמר שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה, כדי
שיתקלפו הרבה. וחושב ההוכחה וההולכה בשיפה אחת
להחמיר. ואחר כך טוחן ומרקד יפה יפה.
ו. היין - מביא ענבים מן הרגליות, מן הכרמים העבודים
פעמים בשנה, ודורף. וכונסין אותו בקביות קטנות. ואין
מניחין אותן אחת אחת ולא שתיים שתיים, אלא שלש שלש.
ואינו ממלא את הקבית עד פיה, כדי שיהיה ריחו נודף.
ואינו מביא לא מפי הקבית, מפני הקמחין העולה על פני
היין; ולא משוליה, מפני השמרים; אלא משלישה
ומאמצעה של אמצעית.
ז. היה הגזבר יושב ותיין יוצא מן הנקב שבצד הקבית,
כיון שיראה שנוי השמרים מתחיל לצאת - פוסק ואינו
לוקח. ומאימתי מביא? מאחר ארבעים יום לדריכתו עד
שתי שנים או יתר מעט. ואם הביא יין ישרן מפמה שנים -
הרי זה כשר. והוא שלא יפסד טעמו.
ח. תשעה מינין בשמן מפני שנוי מעשיו. כיצד? זית
שגרגרו בראש הזית ובררו אחת אחת וכתשו ונתנו לסל -
השמן שיצא ממנו הוא הראשון. חזר אחר כך וטענו בקורה
- השמן שיצא ממנו הוא השני. ואם חזר אחר שטענו
וטחנו וטענו שניה - השמן שיצא ממנו הוא השלישי.
זיתים שמסקן פלן בערבוביא והעלן לגג, וחזר וברר גרגר
גרגר וכתשן ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הרביעי.
ואם טענו בקורה אחר כך - השמן שיצא הוא החמישי.
חזר וטחן וטען פעם שניה - השמן שיצא הוא השישי.
זיתים שמסקן וטענו בתוך הבית עד שילקו והעלן ונגבן,
ואחר כך כתש ונתנו לסל - השמן שיצא הוא השביעי. חזר
וטען בקורה - השמן שיצא הוא השמיני. חזר וטחן וטען
פעם שניה - השמן שיצא הוא התשיעי.
ט. אף על פי שפלן כשרין למנחות, הראשון אין למעלה
ממנו. ואחריו השני והרביעי, ושניהן שוין. ואחריהם
השלישי והחמישי והשביעי, ושלשתן שוין. ואחריהם
הששי והשמיני, ושניהם שוין. והתשיעי אין למטה ממנו.
י. אין כשר למנוחה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד;

מועלת בקדשים. וכן העצים והלבונה, אף על פי שאינן
אכלין - הרי הן מתטמאין כאכל לענין הקרבנות, ויפסלו
העצים והלבונה בטמאה זו למזבח ואין מקריבין אותן.
ט. ואלו הן היינות הפסולין לגבי המזבח: המתוק,
והמעושן, והמבשל באש או בשמש או שנשתנה טעמו
בבשול. אבל יין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם
בשול, וכן יין צמוקין, ויין מגתו שלא שקה ארבעים יום,
ויין הדליות, ויין כרם הנטוע בבית השלחין או בבית
הזבלים, או יין גפנים שגורע זרע ביניהן, או יין כרם שלא
נעבר - כל אלו היינות לא יביא לכתחלה, ואם הביא -
כשר.
י. יין שנתגלה - פסול לגבי המזבח. הדלה גפן על גבי
תאנה - יינה פסול לנסכים, מפני שנשתנה ריחו. הרי הוא
אומר: זבח ונסכים - מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא
נשתנו.
יא. סלת שהתליצה רבה או התליצו רב החטים שנעשית
מהן - פסולה. התליצ רב חטה אחת - הרי זה ספק. וכל
סלת שנשאר בה קמח - פסולה.
יב. כיצד בודקים? מכניס הגזבר ידו לתוך הסלת, אם עלה
בה אבק - פסולה עד שיחזור וינפה אותה. אבל סלת חטים
שגורעו בבית השלחין או בבית הזבלים או בבית האילן או
בארץ שלא נרה ולא עברה - לא יביא לכתחלה, ואם הביא
- כשרה.
יג. חטים שלקטן מגללי הבקר וזרעם - הרי אלו ספק, אם
עברה מאוסן בזריעה או עדין הן מאוסין. לפיכך לא יביא
מהן מנחות, ואם הביא - כשר.
יד. ואלו הן השמנים הפסולין: שמן של גרגרים שנשרו
במים, או של זיתים כבושין או שלוקים, או שמן של
שמרים, או שמן שריחו רע - כל אלו פסולין. אבל שמן
זית שנטעו בבית הזבלים או בבית השלחין או שגורע זרע
ביניהן, או שמן שהוציאו מזיתים שלא בשלו, אלא עדין
הם פגין - כל אלו לא יביא, ואם הביא - כשר.
טו. כל המנחות והנסכים כשרים מהארץ ומחוצה לארץ,
מן החדש ומן הישן, ובלבד שיביאו מן המבחר; חוץ מן
העמר ושתי הלחם, שאינן באין אלא מן החדש ומארץ
ישראל.

יום שני כ"ז אלול ה'תש"ע

פרק שביעי

א. לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו לכתחלה. כיצד?
היה חייב עולה - לא יביא שם פחוש וכעור ויאמר: הרי
אין בו מום. ועל זה נאמר: וארור נובל וגומר. אלא כל
שיביא לקרבן - יביא מן המבחר.
ב. וכך היו עושין בזמן המקדש: מביאין אילים ממואב,
ומביאין בבשים שגביהן רחבים מחברון, ומביאין עגלים
מן השרון, וגוזלות מהר המלך, ומביאין יין מקרחין
והלוטין, וסלת ממכמש ויוחנה, ומביאין שמן מתקוע.

1 שְׁנָאֵמַר: כְּתִית לְמֵאֹר - אֵין כָּשֶׁר לְמִנְחָה אֱלָא הַיּוֹצֵא מִן
2 הַכֶּתוּשׁ בְּלִבָּד. אֲבָל לְמִנְחוֹת בִּלְן כְּשִׁרִין.
3 יא. וּמֵאַחַר שֶׁבִלְן כְּשִׁרִין לְמִנְחוֹת, לָמָּה נִמְנָו? כְּדִי לִידַע
4 יִפָּה שְׂאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, וְהַשְׁוֶה, וְהַפְחִית. שֶׁהִרְוָה לִזְכוֹת
5 עֲצָמוֹ - יִכְף יִצְרוֹ הָרַע וְיַרְחִיב יָדוֹ וְיִבְיֵא קֶרְבָּנוֹ מִן הַיִּפָּה,
6 הַמְשַׁבַּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיִּבְיֵא מִמֶּנּוּ. הָרִי נֹאמַר
7 בַּתּוֹרָה: וְהִבֵּל הִבְיֵא גַם הוּא מִבְּכוֹרוֹת צֵאנוּ וּמִחֻלְבָּהֶן, וַיֵּשַׁע
8 יְיָ אֵל הִבֵּל וְאֵל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הָדִין בְּכָל דְּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם
9 הָאֵל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּעִה וְהַטּוֹב. אִם בָּנָה בֵּית תַּפְלָה -
10 יִהְיֶה נָעִה מִבֵּית יִשְׂרָאֵל. הָאֲכִיל רָעַב - יֵאָכֵל מִן הַטּוֹב
11 וְהַמְתּוֹק שֶׁבְּשִׁלְחָנוֹ. כֶּסֶה עֶרֶם - יִכְסֶה מִן הַיִּפָּה שֶׁבְּכֹסְתּוֹ.
12 הַקָּדִישׁ דְּבָר - יִקְדִּישׁ מִן הַיִּפָּה שֶׁבְּכֹכְסִיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
13 כָּל חֵלֶב לִי וְגוֹמֵר.

14 סִלְקוּ לָהּ הַלְכוֹת אֲסוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ

15 יום שלישי כ"ח אלול ה'תש"ע

הלכות מעשה הקרבנות

17 יֵשׁ בְּכָלֵלן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁלֵּשׁ
18 עֲשֶׂרֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) לַעֲשׂוֹת הַעוֹלָה
19 כְּמַעֲשִׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר. (ב) שְׁלֹא לֵאָכֵל בֶּשֶׂר עוֹלָה.
20 (ג) סֵדֶר חֲטָאֵת. (ד) שְׁלֹא לֵאָכֵל מִבֶּשֶׂר חֲטָאֵת הַפְּנִימִית. (ה)
21 שְׁלֹא יִבְדִּיל בַּחֲטָאֵת הָעוֹף. (ו) סֵדֶר הָאֲשָׁם. (ז) שִׂיאֲכֹלוֹ
22 הַכֹּהֲנִים בֶּשֶׂר קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים בְּמִקְדָּשׁ. (ח) שְׁלֹא יֵאָכֵלוּ חוּץ
23 לְעֹזָרָה. (ט) שְׁלֹא יֵאָכֵל זֶר מִקִּדְּשֵׁי קִדְּשִׁים. (י) סֵדֶר
24 הַשְּׁלָמִים. (יא) שְׁלֹא לֵאָכֵל בֶּשֶׂר קִדְּשִׁים קָדָם זְרִיקַת
25 דָּמִים. (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשִׂיהָ הַכְּתוּבִים
26 בַּתּוֹרָה. (יג) שְׁלֹא יֵשִׁים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוּטָא. (יד) שְׁלֹא
27 יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבוֹנָה. (טו) שְׁלֹא תֵאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן. (טז) שְׁלֹא
28 תֵאָפֶה מִנְחַת חֲמֵץ. (יז) שִׂיאֲכֹלוֹ הַכֹּהֲנִים שִׁירֵי מִנְחוֹת. (יח)
29 שִׂיאֲבֵיא אָדָם כָּל גִּדְּרֵיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרִגְלֵ שִׁפְעָה בּוֹ רֵאשׁוֹן.
30 (יט) שְׁלֹא יֵאָחֵר נִדְרוֹ וְנִדְבָתוֹ וְשָׂאֵר דְּבָרִים שֶׁהוּא חֵיב בָּהֶן.
31 (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה. (כא) לְהִבְיֵא קִדְּשֵׁי
32 חוּצָה לְאֶרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. (כב) שְׁלֹא לַשְׁחֹת קֶרְבָּנוֹת חוּץ
33 לְעֹזָרָה. (כג) שְׁלֹא לְהַקְרִיב קֶרְבֵּן חוּץ לְעֹזָרָה.
34 וּבֵאֵר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

36 א. כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁל מִיגִי נִפְשׁ חַיָּה בָּאִין מִחֻמְשָׁה מִינִין
37 בְּלִבָּד: מִן הַבֶּקֶר, וּמִן הַכֶּבֶשִׁים, וּמִן הָעִזִּים, וּמִן הַתּוֹרִים,
38 וּמִן בְּנֵי הַיּוֹנָה.
39 ב. וְכָל הַקֶּרְבָּנוֹת, בֵּין שֶׁל צִבּוֹר בֵּין שֶׁל יַחֲדִיד, אֲרֻבָּעָה
40 מִינִין: עוֹלָה, וְחֲטָאֵת, וְאֲשָׁם, וּשְׁלָמִים.
41 ג. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם שְׁלֹשָׁה מִיגִי קֶרְבֵּן יַחֲדִיד, וְהֵם: הַפֶּסֶח,
42 וְהַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֹׂר.
43 ד. כָּל קֶרְבָּנוֹת הַצִּבּוֹר הֵן עוֹלָה אוֹ חֲטָאֵת. וְאֵין בְּקֶרְבָּנוֹת
44 הַצִּבּוֹר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְׁנֵי כֶּבֶשִׁים הַבָּאִים עִם לֶחֶם הַתְּנוּפָה

45 בְּצִצְרָתָהּ, וְהֵם הַנִּקְרָאִים זִבְחֵי שְׁלָמִי צִבּוֹר. וְאֵין הַצִּבּוֹר
46 מִקְרִיבִין אֲשָׁם לְעוֹלָם וְלֹא עוֹף.
47 ה. קֶרְבָּנוֹת הַצִּבּוֹר הֵם: שְׁנֵי תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וּמוֹסָפֵי
48 שַׁבָּתוֹת וְרֵאשִׁי חֲדָשִׁים וְהַמוֹעֲדוֹת, וְשַׁעֲרֵי חֲטָאֵת שֶׁל יוֹם
49 הַכַּפּוּרִים. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין וְהוֹרִו בְּעִבּוּדָה זָרָה - מִבֵּיא
50 כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט פֶּר וְשַׁעֲרֵי. הַפֶּר עוֹלָה, וְהַשַּׁעֲרֵי חֲטָאֵת.
51 וְאֵלּוּ הַשַּׁעֲרִים הֵם הַנִּקְרָאִים שַׁעֲרֵי עִבּוּדָה זָרָה. וְאִם שָׁגְגוּ
52 וְהוֹרִו בְּשָׂאֵר הַמִּצְוֹת - מִבֵּיאִין פֶּר לְחֲטָאֵת, וְהוּא הַנִּקְרָא פֶּר
53 הָעֵלֶם דְּבָר שֶׁל צִבּוֹר.
54 ו. קֶרְבָּנוֹת הַיַּחֲדִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֹׂר וְהַפֶּסֶח. וְהַחֲגִיגָה,
55 וְהֵיא שְׁלָמִים. וְהָרֵאִיָּה, וְהֵיא עוֹלוֹת. וְקֶרְבֵּן הַגֵּר. וְהוּא עוֹלָה
56 מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וְשִׁנְיָהּ עוֹלָה;
57 אוֹ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים. וְהַנּוֹדֵר אוֹ
58 הַמִּתְנַדֵּב עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וּשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם הַלֶּחֶם, הֵם
59 הַנִּקְרָאִים תּוֹדָה. וְכֵן קֶרְבָּנוֹת הַנְּזִיר, וְהֵן עוֹלָה וְחֲטָאֵת
60 וּשְׁלָמִים. וְקֶרְבָּנוֹת מִצְרַע, וְהֵן חֲטָאֵת וְאֲשָׁם וְעוֹלָה. וְקֶרְבָּנוֹת
61 זִבְחֵי יוֹלָדוֹת, וְהֵן חֲטָאֵת וְעוֹלָה. וְקֶרְבֵּן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוֹת לֹא
62 תַעֲשֶׂה שְׁנֵי בָּהּ כֶּרֶת, וְהוּא חֲטָאֵת. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עֲשֵׂה
63 אוֹ לֹא עֲשֵׂה אוֹתוֹ הַחֲטָא - מִבֵּיא אֲשָׁם, וְהוּא הַנִּקְרָא אֲשָׁם
64 תְּלוּי. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁמִּבֵּיא עֲלֵיהֶן אֲשָׁם, וְהוּא הַנִּקְרָא אֲשָׁם
65 וְדַאי. וְכֵן אֵיל הָעוֹלָה וּפֶר הַחֲטָאֵת שֶׁמִּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל
66 מִשְׁלוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים - הָרִי הֵן קֶרְבֵּן יַחֲדִיד. וּפֶר זֶה הוּא
67 הַנִּקְרָא פֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָל אֵלּוּ הַקֶּרְבָּנוֹת מִפְּרִשֵׁין הֵן
68 בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר דִּינֵיו בְּמִקּוּמוֹ.
69 ז. כָּל קֶרְבָּנוֹת הַיַּחֲדִיד חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן וּבְאַחֲרֵייתָן נִסְכֵּיהֶן,
70 חוּץ מִן הַנִּדְבָּה. וְכָל קֶרְבָּנוֹת הַצִּבּוֹר אֵינֶן חֵיבִין בְּאַחֲרֵייתָן
71 וְלֹא בְּאַחֲרֵייתָן נִסְכֵּיהֶן. וְאִם קָרַב הַזֶּבֶח - חֵיבִין בְּאַחֲרֵייתָן
72 נִסְכֵּיהֶם. וְקֶרְבֵּן יַחֲדִיד שֶׁקָּבַע לוֹ זֶמֶן - הָרִי הוּא כְּקֶרְבֵּן
73 צִבּוֹר, וְאֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן.
74 ח. כָּל עוֹלֹת בְּהֵמָה אֵינָה בָּאָה אֱלָא מִן הַזָּכָרִים בְּלִבָּד. וְהֵיא
75 בָּאָה מִן הַכֶּבֶשִׁים וּמִן הָעִזִּים וּמִן הַבֶּקֶר, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין
76 קְטַנִּים. וּמִן הַתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְאֶחָד בָּהֶן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה.
77 ט. הַחֲטָאֵת בָּאָה מִחֻמְשַׁת הַמִּינִים הָאֵלּוּ, מִן הַזָּכָרִים וּמִן
78 הַנְּקֵבוֹת, מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטַנִּים.
79 י. הָאֲשָׁם אֵינוֹ בָּא אֱלָא מִזִּכְרֵי כֶּבֶשִׁים בְּלִבָּד. יֵשׁ אֲשָׁם בָּא
80 מִגְּדוֹלֵי מִין זֶה, וְיֵשׁ אֲשָׁם בָּא מִן הַקְּטַנִּים.
81 יא. הַשְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַכֶּבֶשִׁים וּמִן הָעִזִּים וּמִן הַבֶּקֶר,
82 מִזָּכָרִים וּמִנְקֵבוֹת, מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטַנִּים. וְאֵין הָעוֹף בָּא
83 שְׁלָמִים. הַקְּטַנִּים הֵם מִכֵּן שְׁמֹנֶת יָמִים עַד שְׁנֵה תְּמִימָה מִיּוֹם
84 לְיוֹם. אִם נִתְעַבְּרָה שְׁנָה - נִתְעַבְּרָה לוֹ. וְהַגְּדוֹלִים: בְּבֶקֶר -
85 עַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלָמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וּבְצֹאן - עַד שְׁתֵּי שָׁנִים
86 שְׁלָמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. יוֹתֵר עַל זֶה - הָרִי הוּא זָקֵן, וְאֵין
87 מִקְרִיבִין אוֹתוֹ.
88 יב. אִף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקֶּרְבָּנוֹת כְּשִׁרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהַלָּאָה
89 - אֵין מִקְרִיבִין לְכַתְּחֵלָה אֱלָא מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְהַלָּאָה. חוּץ מִן
90 הַבְּכוֹר וּמִן הַפֶּסֶח וּמִן הַמַּעֲשֹׂר, שֶׁאִם רָצָה לְהַקְרִיב בְּשִׁמְיָנוּ
91 לְכַתְּחֵלָה - מִקְרִיב.

טעונה לא תנופה ולא הגשה ולא לבונה, אבל טעונה מלח. 47
וכלה נשרפת על מזבח החיצון. ויתנסף היין על המזבח. 48
ואין נוהגין אותו על האש, אלא מגביה ידו ויוצק על הסוד 49
והוא יורד לשיתין. 50
ב. אין טעון נסכים אלא עולת בהמה ושלמים בלבד, בין 51
היו קרבן צבור או קרבן יחיד. או כבש יולדת ואילו של 52
כהן גדול, הואיל והן עולות טעונים נסכים. אבל העוף 53
והאשמות והחטאות - אין מביאין עמהם נסכים; חוץ 54
מחטאת מצרע ואשמו, שנתפרשו נסביהם בתורה. 55
ג. ומניין שאין מביאין נסכים עם החטאת והאשם? 56
שנאמר: לפלא נדר או נדבה - דבר הבא בנדר ונדבה; וצאו 57
חטאת ואשם ובכור ומצטרף ופסח, הואיל ואין באין בנדר 58
ונדבה - אין טעונים נסכים. ומניין להביא שלמי חגיגה 59
ועולת ראיה לנסכים? שנאמר: או במעדיכם. 60
ד. כמה הוא שעור נסכים? נסכי כבש או כבשה - עשרון 61
סלת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסף רביעית ההין. וכן 62
נסכי העז, בין קטן בין גדול, בין זכר בין נקבה, או נסכי 63
רחל, אף על פי שהיא גדולה. אבל נסכי איל הן שני 64
עשרונים סלת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסף 65
שלישית ההין. ונסכי הפר או העגל, בין זכרים בין נקבות 66
- שלשה עשרונים סלת בלול בחצי ההין שמן, ויין לנסף 67
חצי ההין. 68
ה. אלו הן הנסכים בין לעולה בין לשלמים. כשעור הזה 69
לכל אחד ואחד; שנאמר: במספר אשר תעשו, ככה תעשו 70
לאחד במספרם. אין מוסיפין על השעורין האלו ואין 71
גורעין מהן. ואם גרע או הוסיף כל שהוא - פסול. חוץ 72
מכבש העולה שמקריבין ביום הנפת העמר, שהנסכים שלו 73
שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן. אף על פי 74
שנכפלה סלתו, לא נכפלו ייניו [ושמנו], אלא יין לנסף 75
רביעית ההין. 76
ו. המצרע מביא עם שלשה כבשים שלו, שהן חטאת 77
ואשם ועולה, שלשה עשרונים. ומפי השמועה למדו, שהן 78
באין בכלל הנזבחים שלו. עשרון עם כל כבש בלול 79
ברביעית ההין שמן, ורביעית יין עם כל עשרון משלשתן, 80
כשאר נסכי הכבשים. והמקריב את הפלגס - מביא עמו 81
נסכי איל ולא עולה לו זבחו. 82
ז. ההין הוא שנים עשר לג. וכבר הודענו שעור הלג עם 83
מדות אחרות בהלכות ערובין. והעשרון הוא העמר, שהוא 84
שעור חלה. וכבר בארנו שעורו בענין חלה. 85
ח. כשמודדין הנסכים או המנחות, בין מנחת יחיד בין 86
מנחת צבור - אין מודדין אותו במדה של שלשה עשרונים 87
לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד 88
שהיה במקדש. וכן השמן של נסכים מודדין אותו במדתו 89
שבמקדש. ושמן של מנחות היחיד - בלג שבמקדש. כמנין 90
העשרונות כך מנין הלגין. 91
ט. ברוצי המדות של סלת - חל, שאין גב העשרון קדש. 92
וברוצי היין והשמן - קדש, לפי שהוא יורד על גב הכלי, 93
וכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ. ולמה יתקדשו הברוצין 94

יג. שעות מונין לקדשים, ואם הוסיפו שעה אחת או פחתו 1
שעה - פסולין. כיצד? קרבן שמצותו להיות בן שנה, אם 2
הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל. אפלו היה בן שנה 3
בשעת שחיטה והוסיף על השנה בשעת זריקה - נפסל, עד 4
שיהיה בן שנה עד שעת זריקה. וכן בכל הנזבחים. 5
יד. כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים - 6
הרי אלו בני שנה. וכל מקום שנאמר איל או אילים - הם 7
הזכרים בני שנתיים. ומאימתי יקרא איל? משכנס בשנה 8
שניה אחד ושלשים יום. אבל ביום שלשים אינו כשר לא 9
לכבש ולא לאיל, והוא הנקרא פלגס. וכל מקום שנאמר בו 10
עגל - הרי זה בן שנה. פר - בן שתיים. שעיר עזים - וכן 11
שנה. שעיר - בן שתיים. כל שנה שניה הוא נקרא שעיר. 12
טו. כל קרבנות הצבור - זכרים. וכל חטאות של צבור - 13
מן העז או מן הפר, ואין מהן מן הכבשים. וכל עולות 14
הצבור - מן הכבשים ומן הפר, ואין להן עולה מן העז. 15
כל חטאת יחיד - נקבה, ותאכל לכהנים, ואינה באה מן 16
הפר. חוץ משלש חטאות: חטאת נשיא, שהיא עז, 17
ונאכלת. וחטאת כהן משיח, שהוא פר, ונשרפת. והוא פר 18
הבא על כל המצות. והשלישי - פר שמביא כהן גדול ביום 19
הכפורים, והוא חטאת, ונשרף. 20
טז. כל חטאות של צבור נאכלות, חוץ משעיר של יום 21
הכפורים שחברו משתלח, וכן שעירי עבודה זרה ופר 22
העלם. ופר הבא על כל המצות ופר העלם נקראים פרים 23
הנשרפין, ושעירי עבודה זרה נקראים שעירים הנשרפים. 24
הא למדת, שחמש חטאות הם הנשרפות, שתיים ליחיד 25
ושלש לצבור. 26
יז. כל הקרבנות האלו נקראים זבחים. וכל העולות 27
והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של עצרת נקראים 28
קדשי קדשים. אבל שלמים של יחיד והבכור והמצטרף 29
והפסח נקראים קדשים קלים. 30
יח. האיברים ששורפין אותן על גבי המזבח מן החטאות 31
הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים הם הנקראין אמורין. 32
ואלו הן האמורין של שור או של עז: החלב אשר על 33
הקרב, ובכללו חלב שעל גבי הקבה, ושתי הפליות וחלב 34
שעליהן עם החלב אשר על הפסלים, ויותרת הכבד, ונוטל 35
מן הכבד מעט עם היותרת. ואם היה הקרבן ממין הכבשים 36
- מוסיף על אלו האלה תמימה עם הפליות מן השדרה 37
עד מקום הפליות; שנאמר: לעמת העצה יסרגנה. וכל 38
האמורין נשרפין על מזבח החיצון. 39
יט. היתה הבהמה מעברת, אף על פי שכלו חדשיו של 40
עבר, ואפלו נמצא חי - אינו מעלה חלבו עם חלב אמו, 41
אלא חלב אמו בלבד, והרי העבר כאחד מאיבריה. 42

יום רביעי כ"ט אלול ה'תש"ע

פרק שני

א. היין והסלת שמביאין עם הקרבן הם הנקראין נסכים, 43
והסלת לבדה נקראת מנחת נסכים. ומנחת נסכים אינה 44
45
46

בפרהסיא - אין מקבלין ממנו קרבן כלל. אפלו העולה, 46
שקבלין אותה מן הנכרים, אין מקבלין אותה מן המומר 47
הזה. שנאמר: אדם כי יקריב מקם. מפי השמועה למדו: 48
'מקם' - ולא בלכס, להוציא את המומר. אבל אם היה 49
מומר לשאר עבדות - מקבלין ממנו כל הקרבנות, כרי 50
שיחזר בתשובה. היה מומר לעברה והוא מפרס וידוע 51
לעשותה והרגל בה, בין להקעים בין לתאבון - אין מקבלין 52
ממנו קרבן לאותה עברה. ביצד? כגון שהיה רגיל לאכל 53
חלב, בין להקעים בין לתאבון, וישגג ואכל חלב והביא 54
חטאת - אין מקבלין אותה ממנו. 55
ה. עולות העובדי כוכבים אין מביאין עמהן נסכים, 56
שנאמר: כל האורח יעשה ככה; אבל נסביהם קרבין משל 57
צבור, שנאמר: ככה תעשו לאחד כמספרם. ואין טענות 58
סמיכה; שאין סמיכה אלא בישראל, באנשים ולא בנשים. 59
ו. כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד, בין חובה בין נדבה, 60
סומך עליהן כשהן חיי; חוץ מן הבכור והמעשר והפסח. 61
שנאמר: וסמך ידו על ראש קרבנו. מפי השמועה למדו, 62
שכל קרבן במשמע, חוץ מפסח ובכור ומעשר. 63
ז. העוף אינו טעון סמיכה. וכן כל המעות שדינן שיפלו 64
לתבות של נדבה, שפבר בארנו בהלכות שקלים שכלן 65
יבואו עולות - אין בעל אותן המעות סומך על אותה 66
העולה, ואינו מביא עליה נסכים, אלא נסביה משל צבור. 67
ואף על פי שהיה כהן - עבודתה ועורה של אנשי משמר. 68
ח. הפל סומכין, חוץ מחרש שוטה וקטן ועבר ואשה 69
וסומא ונכרי. ואין השלית סומך; שאין סמיכה אלא 70
בבעלים, שנאמר: וסמך ידו - לא יד אשתו ולא יד עבדו 71
ולא שלוחו. 72
ט. חמשה שהביאו זבח אחד - כלן סומכין עליו זה אחר 73
זה, לא שישמכו כלן בבת אחת. מי שמת והגיה קרבנו עולה 74
או שלמים - הרי יורשו מביאו וסומך עליו ומביא נסכיו. 75
י. אין סמיכה בקרבנות הצבור, חוץ משתי סמיכות: על 76
שעיר המשתלח ועל פר העלם דבר. ושלשה מן הסנהדרין 77
סומכין עליו. ודבר זה הלכה מפי משה רבנו, שאין בצבור 78
אלא שתי סמיכות. 79
יא. אין סומכין אלא בצורה. סמך חוץ לעורה - חוזר 80
וסומך מבפנים. ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והכניס 81
ידו לפנים וסמך - סמיכתו כשרה. והוא שישמך בכל כחו. 82
ואין סומך אלא טהור. ואם סמך הטמא - סמך. 83
יב. ובמקום שסומכין שוחטין. וחקף לסמיכה שחיטה. ואם 84
שחט במקום אחר או ששהה - שחיטתו כשרה. והסמיכה 85
שגרי מצוה היא. לפיכך, אם לא סמך - כפר, ואינה מעבכת. 86
ואף על פי כן מעלין עליו כאלו לא כפר. 87
יג. וצריך הסומך לסמך בכל כחו בשתי ידיו על ראש 88
הבהמה, שנאמר: על ראש העלה - לא על הצנאר ולא על 89
הצדדין. ולא יהיה דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה. 90
יד. וביצד סומך? אם היה הקרבן קדש קדשים - מעמידו 91
בצפון ופניו למערב, והסומך עומד ממזרח ופניו למערב, 92

אף על פי שאין פונת המודד אלא למה שפבלי בלבד? כרי 1
שלא יאמרו: מוציאין מקלי שרת לחל. 2
י. מה היו עושין בפרוצין? אם יש שם זבח אחר - יקריבו 3
עמו, ואם לנו - יפסלו בלינה; ואם לאו - מקיזין בהן 4
המזבח. 5
יא. ביצד? לוקחין בהם עולות, הפשר לשם והעורות 6
לכהנים. 7
יב. הסלת עם השמן של נסכים אין מעבכין את היין, ולא 8
היין מעבכין. ולא הנסכים מעבכין את הזבח, אלא מביא 9
אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים. אחד יחיד ואחד 10
צבור. והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת; אבל אם נתנן 11
לכלי שרת, אם לנו - יפסלו בלינה. 12
יג. אין מביאין נסכים אלא מן החלין. לא יביאם לא מן 13
התרומה ולא ממעשר שני ולא מן הבכורים. ואפלו תודה, 14
שמביא לחמה מן המעשר, לא יביאו נסכים אלא מן החלין. 15
יד. כל שעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל ומגן אותן 16
הקרבנות וסדרי העבודה הכתובים שם - כלן מלואים הן, 17
ואין נוהגין לדורות, אלא הנביא צוה ופרש ביצד יהיו 18
מקריבין המלואים עם חנפת המזבח בימי המלך המשיח 19
כשיבנה בית שלישי. 20
טו. וכשם שהקריבו הנשיאים בחנפת המזבח דברים שאין 21
כמותן לדורות והקריבו בשבת, כך הנשיא מקריב חנפתו 22
בשבת לעתיד באשר מפרש שם. וכן קרבנות שהקריבו 23
בימי עזרא הבאים מהשבי - מלואים היו ואין נוהגין 24
לדורות. אבל דברים הנוהגים לדורות הם דברי תורה 25
שפרשנו כמו שהעתיקים מפי משה רבנו, אין להוסיף 26
עליהם ואין לגרע. 27

יום חמישי א' תשרי ה'תשע"א

פרק שלישי

א. שנים שרצו להביא שלמים או עולה בשתפות - 30
מביאין, בין בנדר בין בנדבה. ואפלו עוף יבוא בשתפות. 31
ב. ואחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל 32
הקרבנות. אבל העובדי כוכבים אין מקבלין מהן אלא 33
עולות בלבד, שנאמר: ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם 34
אלהיכם. אפלו עולת העוף מקבלין מן הנכרי, אף על פי 35
שהוא עובד עבודה זרה. אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא 36
מנחות ולא חטאות ואשמות. וכן עולות שאין באות בנדר 37
ונדבה אין מקבלין אותן מן הנכרי, כגון עולת יולדת 38
וכיוצא בה מעולות שאין באות משום נדר ולא משום 39
נדבה. 40
ג. נכרי שהביא שלמים - מקריבין אותן עולות; שהעובד 41
כוכבים לבו לשמים. נדר שלמים ונתנם לישראל על מנת 42
שיתכפר בהן לישראל - אוכלין אותן הישראלים כשלמי 43
ישראל. וכן אם נתנן לכהן - כהן אוכלן. 44
ד. ישראל שהוא מומר לעבודה זרה או מחלל שבת 45

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי-שבת ב'ג' תשרי ה'תשע"א - הלכות מעשה הקרבנות צג

מתוך מהדורת וגשל

עושה? או חזו הסימנים בידו ומוציאן עם הורידין לתוף
המזרק, ושוחט שנים או רב שנים, כדי שיתקבל הדם בלו
בכלי. ומגביה הסכין למעלה, כדי שלא ירד הדם מעליה
אלא מן הצנאר. ודם שבסכין - מקנחו בשפת המזרק.
ט. ואיר הקלי הרי הוא בכלי. היה מקבל הדם ונפחתו
שולי המזרק קדם שניע הדם לאויר המזרק הנפחת - לא
נתקדש הדם; שהאור שאין סופו לנוח - אינו כמנח.
י. כל הזבחים צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח
ולשם בעליו בשעת זבחה, ובשעת קבלת הדם, ובשעת
הולכת הדם, ובשעת זריקתו על המזבח; שנאמר: ובשר
זבח תודת שלמיו - שתהיה זבחה עם שאר ארבע
העבודות לשם שלמיו. וכן שאר הקרבנות. ואם שחט ועבד
שאר עבודות סתם ולא חשב כלל בעולה ובשלמים - הרי
הן כשרים, ועלו לבצלים.
יא. וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם
ששה דברים: לשם הזבח, ולשם הזבח, ושהזבח להשם
ברוך הוא, ושיקטירו לאשים, ושהקטרתו לריח בלבד,
ושריח זה נחת רוח לפני השם. ואם שחט סתם - כשר, כמו
שבארנו. והשוחט חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו
לשם אותו החטא שפא עליו.

שבת קודש ג' תשרי ה'תשע"א

פרק חמישי

א. כבר בארנו ששחיטת הקדשים כשרה בזרים, ומקבלת
הדם ואילך מצות כהנה. וכל הזבחים - קבול דמן בכלי
שרת ביד כהן; אבל מקום שחיטתן ומקום קבול דמן אינו
שנה בכלן.
ב. ביצד? קדשי קדשים - אין שוחטין אותן ואין מקבלין
את דמן אלא בצפון המזבח, בכל המקום שבארנו גבולותיו
בתחלת ספר זה. וקדשים קלים - שחיטתן וקבול דמן בכל
מקום מן העזרה.
ג. ומנין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון? שהרי
נאמר בעולה: ושחט אתו על ירך המזבח צפנה, ובחטאת
הוא אומר: במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת;
וכשם שהחטאת נקראת קדש קדשים, כך העולה נקראת
קדש קדשים. ובאשם הוא אומר: במקום אשר ישחטו את
העלה ישחטו את האשם. ושלמי צביר הקשו לחטאת,
שנאמר: ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני
שנה לזבח שלמים; לפיכך הן קדשי קדשים בחטאת,
ונשחטין במקום שחיטתה. ומקום שחיטה הוא מקום
הקבלה.
ד. ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה, אפלו אחורי
ההיכל? שהרי נאמר בשלמים: ושחטו פתח אהל מועד -
להכשיר כל הרוחות, שהרי לא יחד להם רוח. והוא הדין
לשאר הקדשים קלים. ואם שחטם בהיכל - כשרים. אבל
אם שחטן בגגו של היכל - פסולין; שאין הגגות ראויות
לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה.

ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתודה על חטאת עון
חטאת, ועל אשם עון אשם, ועל העלה מתודה עון עשה
ועון לא תעשה שנתק לעשה.
טו. ביצד מתודה? אומר: חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי
כף וכן, ותזרתי בתשובה לפניך וזו פסרתי. הנה הקרבן
שלמים - סומך בכל מקום שירצה מן העזרה במקום
שחיטה. ונראה לי, שאינו מתודה על השלמים, אבל אומר
דברי שבח.

יום שישי ב' תשרי ה'תשע"א

פרק רביעי

א. כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר:
ביום ציתו את בני ישראל להקריב את קרבניהם - ביום
ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים אלא ביום, ואין
זורקין דמים אלא ביום השחיטה; שנאמר: ביום הקריבו
את זבחו - ביום הזבחה תהיה ההקרבה. ובין ששקעה
החמה נפסל הדם.
ב. כל שקרבו מתירי ביום - מעלין אותו על המזבח כל
הלילה. ביצד? זבחים שזורק דמם ביום - מקטירין
אמוריהן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכן איברי
העולות מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר.
וכדי להרחיק מן הפשיעה, אמרו חכמים, שאין מקטירין
האמורין ואיברי העולה אלא עד חצות הלילה.
ג. אף על פי שמותר להקטיר אמורין ואיברים בלילה - אין
מאחרין אותן לדעת, אלא משתדלין להקטיר הפל ביום.
חביבה מצוה בשעיתה. שהרי הקטר אמורין ואיברים, אף
על פי שקשרים בלילה, דוחין את השבת בזמן, ואין
מאחרין אותן למוצאי שבת.
ד. כל דבר שאינו קרב אלא ביום, כגון הקמץ והלבונה
והקטרת ומנחות הנשפכות - מותר להקריבן עם מבוא
השמש, והם מתאכלין והולכין כל הלילה כאברי עולה.
ה. הנסכים הבאים עם הזבח - אין קרבינ אלא ביום;
שנאמר: ולנסכיםם ולשלמיםם - מקיש נסכים לשלמים: מה
שלמים ביום, אף נסכים ביום. אבל הנסכים הבאים בפגיו
עצמן - מתקדשין בלילה וקרבינ בלילה. לפיכך, אם נדמנו
לו נסכים הבאין בפגיו עצמן - מקדישן ומקריבן בלילה.
ועלות השחר פוסלת בהן, כאברי העולות.
ו. כל היום כשר לסמיכה ולשחיטה ולמליקה, להקטר
להגשה ולהזהה, ולתנופה ולקמיצה ולקרבן המוספין. וכל
הלילה כשר להקטיר אמורין ואיברים. זה הכלל: דבר
שמצותו ביום - כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה -
כשר כל הלילה. ואף על פי כן, זריזין מקדימין למצות.
ז. כל הזבחים אין שוחטין אותן לכתחלה אלא בספין מקלי
שרת; ואם שחט בכל דבר ששוחטין בו החלין, אפלו
בקרונית של קנה - כשרין.
ח. וכל הזבחים שקבל מדמם פחות מכדי הזיה - לא
נתקדש הדם. וצריך להתפונן לקבל כל הדם. ביצד הוא

1 ה. שלמים ששחטן קדם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין;
2 שנגאמר: פתח אהל מועד - בזמן שפתוח. אפלו היו
3 דלתותיו מוגפות - הרי זה כנעול. אבל הפרכת שעליו אינה
4 פוסלת.
5 ו. העולה והאשם והשלמים, בין של יחיד בין של צבור,
6 זריקת דם שלשמן על גבי המזבח שנה לעולם. וכיצד הוא
7 עושה? כשלווקח הכהן הדם במזרק, וזורק ממנו במזרק
8 שתי זריקות על שתי זוויות המזבח באלכסון מחצי המזבח
9 ולמטה: על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית.
10 ומתכונן כשיזרק הדם על הקרן שיהיה הדם מקורף על
11 הזוויות קמין ג"ס, כדי שימצא הדם של שתי מתנות על
12 ארבעה כתלי המזבח. לפי שנגאמר בעולה ובשלמים 'סביב'.
13 והוא הדין לאשם. ושיירי הדם נשפכין על היסוד הדרומי.
14 ז. החטאות הנאכלות - דמן טעון ארבע מתנות על ארבע
15 קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שנגאמר
16 בה: על קרנת המזבח. וכיצד הוא עושה? כשלווקח הכהן
17 הדם במזרק, מוליכו אצל המזבח, וטובל אצבעו הימנית
18 הסמוכה לגודל בדם, וסומך באצבעו הגדולה מכאן ובגודל
19 מכאן ומחטא ויורד כנגד חדה של קרן עד שיכלה כל הדם
20 שבאצבעו. וכן הוא עושה בכל קרן וקרן. ואם נתן סמוך
21 לקרן כאמה אחת מכאן או מכאן - כפר.
22 ח. וצריך לטבל אצבעו על כל קרן וקרן. וכשגומר הנתינה
23 על הקרן - מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר כך טובל
24 פעם שנייה; ששיירי הדם שבאצבעו פסולין לתן מהן על
25 קרן אחרת.
26 ט. אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזית דם באצבעו אלא
27 חטאת בלבד, שנגאמר בה: וטבל אצבעו בדם. וצריך שיהיה
28 שם דם כדי טבילה, לא שישפג אצבעו מדם.
29 י. ומניין הוא מתחיל? עולה בכבש ופונה לימינו ומנהלך
30 על הסוכב ונותן בקרן דרומית מזרחית תחלה, ואחר כך
31 בקרן השנייה הסמוכה לה, שהיא מזרחית צפונית, ואחר כך
32 בקרן שלישית הסמוכה לה, שהיא צפונית מערבית, ואחר
33 כך בקרן רביעית הסמוכה לה, שהיא מערבית דרומית. ועל
34 יסוד אותה הקרן שהשלים בה המתנות הוא שופך שיירי
35 הדם; שנגאמר: ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העלה -
36 זה יסוד דרומי.
37 יא. כל החטאות הנשפרות - דמם נכנס לפנים להיכל ומזין
38 ממנו שם כאשר מפרש בתורה. ושיירי הדם שופכן על יסוד
39 המערבי של מזבח החיצון, שהוא פוגע בו תחלה בצאתו
40 מן ההיכל.
41 יב. והיכן מזין מדמן? וכמה מזה מהם? פר ושיעיר של יום
42 הכפורים - דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין
43 הבדים ושמונה על הפרכת. ומערב דם הפר והשיעיר, ומזה
44 משניהם ארבע הזאות על ארבע קרנות מזבח הנזב

45 שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה, כמו
46 שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים. ואם לא כן בהזיות
47 שבפנים - כשרות.
48 יג. פרים הנשפרין ושיעירים הנשפרין - זורק דם מפל אחד
49 מהם שבע הזיות על הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש
50 הקדשים, וארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הנזב.
51 יד. וכל הדמים הנתינין על מזבח הנזב, כשהוא נכנס -
52 עומד בין המזבח למנוחה והמזבח לפניו, ונותן על קרנות
53 המזבח מבחוץ. מתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית
54 מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית.
55 טו. פר כהן משיח הבא על כל המצות - כהן המשיח
56 עצמו מקבל דמו ומזה ממנו מבפנים. ואם קבל והזה כהן
57 הדיוט - כשר.
58 טז. שיעירי עבודה זרה, והן שיעירי הנשפרין, לא נתפרש
59 בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן. אלא לפי שהן
60 חטאת הקהל - דינן דין פר העלם, שהוא חטאת הקהל,
61 לכל האמור בו: למתן דמים, ולשפרה, ולטמא את השורף.
62 יז. הבכור והמעשר והפסח - דם כל אחד מהן טעון מתנה
63 אחת, בשפיכה כנגד היסוד, באי זו רוח שירצה משלש זוויות
64 המזבח. שהרי קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד, כמו
65 שבארנו. ומנין שאינן טעונין אלא מתנה אחת? שהרי נאמר
66 בבכור: ואת דמם תזרק על המזבח. מפי השמועה למדו,
67 שהוא הדין במעשר ובפסח שנותן דמן מתנה אחת בבכור.
68 יח. כל הנזבחים מקטירין אמוריהן על גבי המזבח אחר
69 שזרקין הדם תחלה. וכל הנזבחים מפשיטין אותן ואחר כך
70 מוציאים את אמוריהן, ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם.
71 חוץ מחטאות הנשפרות, שאין מפשיטין אותם כלל;
72 שנגאמר: את עורם ואת בשרם. נמצאת אומר: זורק תחלה
73 ואחר כך מפשיט, וקורע ומוציא האמורין ומקטיר.
74 יט. כל עורות קדשי הקדשים - לכהנים, בין בקרבנות
75 צבור בין בקרבנות יחיד; שנגאמר: עור העלה אשר הקריב.
76 אבל עורות קדשים קלים - לבעלים. וכל עולה שלא זכה
77 המזבח בבשרה - לא זכו הכהנים בעורה; שנגאמר: עלת
78 איש - עולה שעלתה לאיש.
79 כ. כל קדשי הקדשים שארע בהן פסול קדם הפשטן - אין
80 עורותיהן לכהנים; לאחר הפשטן - עורן לכהנים. וכל
81 העורות מחלקין אותן אנשי משמר ביניהן מערב שבת
82 לערב שבת.
83 כא. המתפס עולתו לבדק הבית, וכן המקדיש נכסיו והיו
84 בהן זכרים, שדינן שיקרבו עולות - אין עורותיהן לכהנים;
85 שנגאמר: עלת איש - פרט לעולת הקדש. אלא ימכרו
86 העורות ויפלו לבדק הבית. אחד עולת איש או אשה או
87 עובד כוכבים או עבד עורותיהן לכהנים, לא נאמר 'איש'
88 אלא להוציא ההקדש.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו אלול ה'תש"ע-ג' תשרי ה'תשע"א

יום ראשון כ"ו אלול ה'תש"ע

מצות עשה קכז.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר הארץ וגו' לה'" (ויקרא כז, ל) "כי את-מעשר בני-ישראל אשר ירימו לה' תרומה" (במדבר יג, כד). וכבר באר הכתוב (במדבר יח, כא), שהמעשר הזה ללוים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת מעשרות; וזהו הנקרא: מעשר ראשון, ואינו חובה מן-התורה אלא בארץ-ישראל.

יום שני כ"ז אלול ה'תש"ע

מצות עשה קכז. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

המצוה הקכ"ז נדפסה ביום הקודם.

המצוה הקכ"ח — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר שני, והוא אמרו יתעלה: "עשר תעשר את כל-תבואת ורעף היצא השדה שנה שנה" (דברים יד, כב), ולשון ספרי (פרשת ראה): "שנה שנה — מלמד שאין מעשרין אותו משנה לחברתה (אין לעשר יבול שנה אחת על-ידי הפרשת מעשר מיבול שנה אחרת). אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב, מנין לרבות שאר מעשרות? תלמוד לומר, עשר תעשר" ומפרש בתורה (שם, כג), שמעשר שני זה עולה לירושלים ובצליו אוכלים אותו שם. וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה קיט) את-דבריהם בענין זה וכבר עסק הכתוב בהלכות מצוה זו ואמר, שמה שאי אפשר להביאו מחמת רחוק הדרך, יפדה ויעלה דמיו לבית הבחירה ויוציאם שם על מזון בלבד, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו" (שם, כד), גם אמרה התורה בהלכות מצוה זו, שאם יפדה אותו לעצמו יוסיף חמש והוא אמרו יתעלה: "ואם-גאל גאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו" (ויקרא כז, לא). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת מעשר שני. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל ואין מעשר זה נאכל אלא בפני הבית. ולשון ספרי (פרשת

ראה): "מקיש אכילת בכור למעשר שני: מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית".
המצוה הקנ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהוציא דמי מעשר שני (שהיה רחוק מירושלים ונפדה —), בזולת האכילה והשתיה, והוא אמרו בו: "ולא-נתתי ממנו למת" (דברים כו, יד), ולשון ספרי (ריש פרשת כי תבוא): "שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין". ואם הוציא ממנו איזה דבר — יאכל פנגדו, כמו שנתבאר במקומו. והזכיר את-המת לחזק באלו יאמר: אף-על-פי שהיא מצוה — לא יוציא עליו מעות מעשר שני. ונראה לי שפיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר: "ונתתה הפסך וגו'" (שם יד, כו) — הרי המוציא אותו בזולת המזון, כאלו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך (ולכן הזכיר צרכי המת).

יום שלישי כ"ח אלול ה'תש"ע

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המשלימה מאה וחסמים — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני בטמא אפלו בירושלים, עד שיפדה. לפי שהכלל אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו אפלו בירושלים, כמו שנתבאר במפות (יט). והאזהרה על זה הוא אמרו: "ולא-בערתי ממנו בטמא" (דברים כו, יד), וכא בקבלה (מכות, שם): בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובגמרא מפות נתבאר עוד, שהמעשר והבכורים אסור לבער (לאכול) מהם בטמא, והאוכלם בטמא עצמן — לוקה, ובתנאי שאיכל מעשר זה בטמא בירושלים בלי פדיון ואז ילקה, כמו שזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (שם).
המצוה הקנ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני באנינות (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), והוא אמרו יתעלה: "לא-אכלתי באני ממנו" (שם),

1 ולשון המִשְׁנָה (בכורים פרק ב משנה ב), שְׁהַמְעָשֹׁר
2 וְהַכֹּפּוּרִים טְעוּנִין הִבָּאת מְקוֹם (לירושלים) וטְעוּנִין
3 וְדוּי וְאַסוּרִין לְאוּנָן. וְכֵן כָּל-אוּנָן אָסוּר לְאָכֹל
4 בְּקִדְשִׁים מִפְּסוּק זֶה. וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן:
5 "וַתִּקְרָאנָה אוֹתֵי פֶאֱלָה וְאֶכְלֵתִי חֲטָאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב
6 בְּעֵינַי ה'" (ויקרא י, יט). וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הָאֲנִינּוֹת
7 בְּפֶרֶק ח' מִפְּסֻחִים (צא): וּפֶרֶק ב' מִזִּבְחִים (טו),
8 וְהָאוֹכֵל קִדְשִׁים אוֹ מַעֲשֹׂר שְׁנֵי בְּאֲנִינּוֹת — לוֹקָה.

9 יום רביעי כ"ט אלול ה'תש"ע

10 מצות לא תעשה קמא.

11 קמב. קמג.

12 הַמִּצְוָה הַקַּמ"א — הָאֲזָהְרָה שְׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל
13 מַעֲשֹׂר שְׁנֵי שָׁל דָּגָן (שם כולל לחמשת מיני תבואה)
14 חוץ לירושלים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תוֹכֵל
15 לְאָכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֹׂר דָּגָנְךָ" (דברים יב, יז).
16 וְהָאוֹכֵל מַעֲשֹׂר שְׁנֵי כָּלִי פְדִיּוֹן — לוֹקָה; וְדוֹקָא
17 בְּתַנָּאֵי שְׁנֵי תַבָּאֲרָ בְּסוּף מִכּוֹת (יט): וְהוּא: שְׂיֵאכְלָנוּ
18 בַּחוּץ (לירושלים) אַחֵר שָׂרְאָה פְּנֵי הַבֵּית, כְּלוּמֹר:
19 לְפָנִים מִחוּמַּת יְרוּשָׁלַיִם וְהוּא אָמְרָם שֵׁם: מְאִימַתִּי
20 תִּבְיִן עָלָיו? מִשִּׁירְאָה פְּנֵי הַבֵּית (ואחר כך יצא
21 מירושלים ואכלו).

22 הַמִּצְוָה הַקַּמ"ב — הָאֲזָהְרָה שְׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל
23 מַעֲשֹׂר שְׁנֵי שָׁל תִּירוּשׁ (יין) חוץ לירושלים, וְהוּא
24 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תוֹכֵל לְאָכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֹׂר
25 דָּגָנְךָ וְתִירוּשְׁךָ" (שם); וְהָאוֹכְלוֹ — לוֹקָה, וּבִאֲוֹתוֹ
26 הַתַּנָּאֵי שְׁנֵי תַבָּאֲרָ בְּמַעֲשֹׁר דָּגָן.

27 הַמִּצְוָה הַקַּמ"ג — הָאֲזָהְרָה שְׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל
28 מַעֲשֹׂר שְׁנֵי שָׁל יִצְהָר (שמן זית) חוץ לירושלים,
29 וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תוֹכֵל לְאָכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֹׂר
30 דָּגָנְךָ וְתִירוּשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ" (שם); וְהָאוֹכֵל חֵיב מִלְּקוֹת
31 וּבִאֲוֹתוֹ תַנָּאֵי שְׁקָדָם בְּמַעֲשֹׁר דָּגָן. וְשָׂמָּה תַתְּמָה עַל
32 שְׁמִנֵּינוּ מַעֲשֹׂר דָּגָן וּמַעֲשֹׂר תִירוּשׁ וּמַעֲשֹׂר יִצְהָר,
33 שְׁלֹשׁ מִצְוֹת; דַּע שְׂאֵם אָכֹל שְׁלִשְׁתָּן כְּאֶחָד —
34 לוֹקָה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת: לְפִי שְׁלָאוּ זֶה שְׁבַפְסוּק
35 זֶה אֵינּוּ לֹא שְׁבַכְלָלוּת שְׂאִין לוֹקִין עָלָיו, אֲלֹא הוּא
36 לְחֵלֶק. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּגִמְרָא כְּרִיתוֹת (ד'): "אֲכָל
37 מַעֲשֹׂר דָּגָן וְתִירוּשׁ וְיִצְהָר — חֵיב עַל כָּל-אַחַת
38 וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לֹא שְׁבַכְלָלוּת? קָרָא יִתִּירָא
39 כְּתִיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מְכַדִּי

40 (הנה), כְּתִיב: "וְאֶכְלֵתִי לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֹׂר דָּגָנְךָ
41 תִירוּשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְכו'" (שם יד, כג) וּלְמָה לִי לְמַהֲדֹר
42 לְמִכְתָּבִינָהּ לְכֻלָּהּ (לצורך מה חוזר ומפרט את
43 כולם?) שְׁמַע מִינָהּ לְחֵלֶק" (בכוונת הפסוק, בפרוט
44 הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור
45 בפני עצמו). וּבְגִמְרָא מִכּוֹת אָמְרוּ: "מְכַדִּי, כְּתִיב:
46 "וְאֶכְלֵתִי לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֹׂר דָּגָנְךָ תִירוּשְׁךָ
47 וְיִצְהָרְךָ", לְכַתּוּב רַחֲמָנָא: לֹא-תוֹכֵל לְאָכֹל אוֹתָם
48 בְּשַׁעְרֶיךָ, מַהֲדֹר פְּרוּשִׁינָהּ (חוזר ומפרש) לְכֻלָּהּ
49 לְמָה לִי? שְׁמַע מִנָּהּ לְיִחְדוּדֵי (ליחד) לֹא לְכָל-חֵד
50 וְחֵד". הָרִי נִתְבָּאֲרָ שְׁכַל-מָה שְׁהִזְהַרְנוּ עָלָיו בְּפִסּוּק
51 זֶה, כָּל-עֲנִין וְעֲנִין לֹא בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְאַחֲזֹר לְהַשְׁלִים
52 שְׂאֵר הַלְּאִין שְׁכַלֵּל אוֹתָם הַפְּסוּק.

53 יום חמישי א' תשרי ה'תשע"א

54 מצות עשה קיט.

55 הַמִּצְוָה הַקִּי"ט — הַצּוּוֵי שְׁנַצְטוּיֵנוּ שְׂיֵהָא נָטַע
56 רְבָעִי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו)
57 כָּלוּ קִדְשׁ, וְהוּא אָמְרוּ: "יִהְיֶה כָּל-פְּרִי קִדְשׁ
58 הַלּוּלִים לֵה'" (ויקרא יט, כד), וְדִינוֹ: שְׂיֵעַלָה
59 לִירוּשָׁלַיִם וְיֵאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שֵׁם כְּמוֹ מַעֲשֹׂר שְׁנֵי,
60 וְאֵין לְפָהֳנִים בּוֹ כָּלוּם. וּלְשׁוֹן סְפָרִי (פרשת נשא):
61 "וְאִישׁ אֶת-קִדְשׁוֹ לוֹ יִהְיֶה" (במדבר ה, י) —
62 "מִשֵּׁךְ הַכְּתוּב כָּל-הַקִּדְשִׁים וְנִתְּנָם לְכַהֵן וְלֹא שִׁיר
63 מֵהֶם אֲלֹא תוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפִסּוּחַ וּמַעֲשֹׂר בְּהֵמָה
64 וּמַעֲשֹׂר שְׁנֵי וְנָטַע רְבָעִי שְׂיֵהְיוּ לְבָעָלִים". וְכִבֵּר
65 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן
66 מִמִּסְכַּת מַעֲשֹׂר שְׁנֵי.

67 יום שישי ב' תשרי ה'תשע"א

68 מצות עשה קלא.

69 קכה.

70 הַמִּצְוָה הַקַּל"א — הַצּוּוֵי שְׁנַצְטוּיֵנוּ לְהַתְּדוּת
71 לְפָנֵינוּ יִתְעַלֶּה, שְׁהַפְּרִשְׁנוּ אֶת חוֹבַת הַמַּעֲשֻׁרוֹת
72 וְהַתְּרוּמוֹת וְלְהַתְּנָקוֹת מֵהֶם (מכל אשמה של
73 התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גַּם
74 בְּדַבּוּר, כְּדֶרֶךְ שְׁהַתְּנָקִינוּ מִלְּהַחֲזִיק בָּהֶן בְּפִעֵל,
75 וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וְדוּי מַעֲשֹׂר". וְהַצּוּוֵי בְּזֶה הוּא אָמְרוּ
76 יִתְעַלֶּה: "וְאִמְרַתְּ לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי הַקִּדְשׁ
77 מִן-הַבֵּית וגם נִתְּתִיו לְלוֹי וְלַגֵּר לִיתּוֹם וְלְאַלְמָנָה

1 וגו' (דברים כו, יג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו
2 ואפן הבעור וענינו בפרק אחרון ממעשר שני.

3 המצוה הקכ"ה — הצווי שנצטוינו להפריש
4 את הכפורים (ראשוני פרות ארץ ישראל משבעת
5 המינים) ולהביאם למקדש, והוא אמרו יתעלה:
6 "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך"
7 (שמות כג, יט). ופשוט, שמצוה זו אינה נוהגת
8 אלא בפני הבית, ואינם באים אלא מפרות ארץ
9 ישראל וסוריא ועבר הירדן — ומשבעת המינים
10 בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת
11 בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר ששה,
12 כלומר: הכפורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

13 שבת קודש ג' תשרי ה'תשע"א

14 מצות לא תעשה קמט (קמח*).

15 מצות עשה קלב.

16 המצוה הקמ"ט — האזהרה שהזהר הפהן
17 מלאכול את הכפורים בחוץ (מירושלים) והוא
18 אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת
19 ירך". בא בקבלה (מכות יז): "ותרומת ירך —
20 אלו הכפורים. לפי שלא הניח — בפסוק זה דבר
21 הטעון הבאת מקום (לירושלים) שלא הזכירו
22 בפרוש, ואמר בכללם "ותרומת ירך" — הרי אלו
23 הכפורים בלי ספק, שבאר בהם שהם טעונין
24 הבאת מקום, והיאך יזהיר על אכילתה בשעריך!
25 ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "לא בא הכתוב
26 אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם (ראה מצות
27 עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים),
28 שהוא עובר בלא-תעשה". וכבר נתבאר בסוף
29 מכות (יט). שאינו חייב עליהם אלא קדם שנייתם
30 בעזרה; אבל משנייתם בעזרה — הרי הוא פטור
31 עליהם, אף-על-פי שלא קרא. וגם בכפורים אותו
32 התנאי שבמעשר שני, כלומר שאין כל-מי שאכלם

33 בחוץ חייב עליהם, עד שיראו פני הבית; ואם אכל
34 מהם מי שיאכל אחר שיראו פני הבית קדם הנחה
35 בעזרה — חייב מלקות בלבד אם הוא כהן; אבל
36 הישראלי — הרי הוא מחייב מיתה בידי שמים,
37 אם אכל בכורים, אפלו אחר קריאה. ובפרוש
38 אמרו (בכורים פרק ב משנה א): התרומה והבכורים
39 חייבין עליהן חמש ומיתה ואסורין לזרים. אם
40 אכלם בזדון — חייב מיתה בידי שמים ובשגגה
41 מוסיף חמש בדין התרומה. לפי שבין שקראם
42 יתעלה תרומת ירך, חלו עליהם כל-דיני התרומה.
43 וראוי לך להבין כאן היטב כדי שלא ישתבשו לך
44 הענינים והוא: שהפהן אם יאכל הכפורים משראו
45 פני הבית קדם הנחה בעזרה — לוקה, ואזהרתיה
46 מ"לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ירך",
47 כמו שנתבאר בגמרא מכות, כמו ישראל במעשר
48 שני שלוקה על אכילתו חוץ למקום אף-על-פי
49 שהוא שול; אבל הישראלי שאכל בכורים אחר
50 שיראו פני הבית בכל-מקום שיאכלם (בין
51 בירושלים ובין מחוצה לה) — חייב מיתה בידי
52 שמים, ואזהרתיה מן "וכל-זר לא-יאכל קדש"
53 (שם י), כמו שבארנו במצוה קל"ג ממצות אלו.
54 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בגמרא מכות.

55 המצוה הקל"ב — הצווי שנצטוינו לספר חסדיו
56 יתעלה אתנו, ואיך הצילנו מאז ראשית מצבו של
57 יעקב אבינו ומשעבוד המצרים וענויים לנו,
58 ולהודות לה' על כל-זה, ולבקש ממנו שיתמיד
59 הברכה — (כל זאת אנו אומרים) בזמן שאנו
60 מביאים את-הבכורים. והוא אמרו יתעלה:
61 "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי"
62 (דברים כו, ה) ושאר כל-אותה הפרשה. ומצוה זו
63 נקראת "מקרא בכורים". וכבר נתבארו דיניה
64 במסכת בכורים ובפרק ז' מסוטה (לב): ואינה
65 חובה לנשים.

שמואל-א טז יד-כג

יְרוּחַ יְהוָה סָרָה מֵעַם שָׁאוּל וּבִעַתְתּוֹ וַיַּחַרְרֶהָ מֵאֵת יְהוָה: מו וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי־שָׁאוּל אֵלָיו הִנֵּה־נָא רֹחַ־אֱלֹהִים רָעָה מִבְּעִתְּךָ: מז וַיֹּאמְרֵנָּה אֲדִלְנֹנוּ עַבְדֶּיךָ לַפָּנֶיךָ וַיִּבְקְשׁוּ אִישׁ יָדַע מִנֶּגֶד כַּכּוֹר וְהָיָה בְּהִיּוֹת עֲלֶיךָ רֹחַ־אֱלֹהִים רָעָה וְנָגַן בְּיָדוֹ וְטוֹב לָךְ: פ ז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־עַבְדָּיו רֹאֲיֵנָּה לִי אִישׁ מִיִּטִּיב לְנֹגֵן וַהֲבִיאוֹתֶם אֵלָי: יח וַיַּעַן אֶחָד מִהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֶן לִישׁׁ בֵּית הַלְחָמִי יָדַע נֹגֵן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנָבֹן דָּבָר וְאִישׁ תָּאֵר וְיְהוָה עִמּוֹ: יט וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכִים אֶל־יִשׁׁ וַיֹּאמֶר שְׁלַחָה אֵלָי אֶת־דָּוִד בְּנֶךָ אֲשֶׁר בְּצֹאן: כ וַיִּקַּח יִשׁׁ חֲמֹר לֶחֶם וְנָאֵר יָיִן וְגָדֵי עֲזִים אֶחָד וַיִּשְׁלַח בְּיַד־דָּוִד בְּנֵו אֶל־שָׁאוּל: כא וַיָּבֹא דָוִד אֶל־שָׁאוּל וַיַּעֲמֹד לִפְנָיו וַיִּתְּבַחוּ מְאֹד וַיְהִי־לֹו נִשְׂא כָלִים: כב וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל אֶל־יִשׁׁ לֵאמֹר יַעֲמֵד־נָא דָוִד לִפְנֵי כִּי־מֵצֵא חֵן בְּעֵינַי: כג וְהָיָה בְּהִיּוֹת רֹחַ־אֱלֹהִים אֶל־שָׁאוּל וַלְקַח דָּוִד אֶת־הַכּוֹר וְנָגַן בְּיָדוֹ וְרוּחַ לְשָׁאוּלׁ וְטוֹב לוֹ וְסָרָה מֵעָלָיו רֹחַ הָרָעָה: פ

שמואל-א יז א-י

י״א וַיֹּאסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת־מַחְנֵיהֶם לַמְלָחָמָה וַיֹּאסְפוּ שָׂכָה אֲשֶׁר לַיהוּדָה וַיַּחֲנוּ בֵּין־שׁוֹכָה וּבֵין־עֲזֶקָה בְּאַפֶּס דְּמִים: כ וַשָּׁאוּל וְאִישׁ־יִשְׂרָאֵל נֹאסְפוּ וַיַּחֲנוּ בְּעֶמֶק הָאֵלָה וַיַּעֲרְכוּ מִלְחָמָה לַקְרָאת פְּלִשְׁתִּים: ג וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל־הַהָר מִזֶּה וַיִּשְׂרָאֵל עֹמְדִים אֶל־הַהָר מִזֶּה וַהֲגִיף בֵּינֵיהֶם: ד וַיֵּצֵא אִישׁ־הַבָּנִים מִמַּחֲנֵת פְּלִשְׁתִּים גָּלִית שָׁמוֹ מִגֵּת גִּבְהֹו שֵׁשׁ אַמּוֹת וְזֹרֶת: ה וְכֹכַב נְחֹשֶׁת עַל־רֹאשׁוֹ וְשִׁרְיֹון קְשָׁשִׁים הוּא לְבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשִּׁרְיֹון חֲמִשֶּׁת־אַלְפִים שְׁקָלִים נְחֹשֶׁת: ו וּמִצַּחַת נְחֹשֶׁת עַל־רַגְלָיו וְכִידּוֹן נְחֹשֶׁת בֵּין כַּתְפָּיו:

רש"י

השריון [ס"א נקבי השריון], קשקשת לכל נקב: (ו) ומצחת נחשת. כמין יד ברזל היוצא מן הכובע כנגד החוטים, שקורין נש"ל בלע"ז, והיתה מגעת לו עד רגליו: וכידון נחשת. תרגם יונתן: ומסחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל בין כתפיה. פירושו: כמין חנית נחשת בולטת מן הכובע, ונמשכת בין כתפיו, להגן על צוארו מן החרב:

מצודת ציון

(יד) ובעתתו. מלשון בעתה וחרדה: רוח רעה. רוח מחריד ומרעיד: (יח) ונבון דבר. מבין כל דבר חכמה: (א) באפס דמים. שם מקום: (ד) הבנים. מלשון בין: זורת. רוצה לומר השעור מן האגודל עד האצבע הקטנה הקרויה זרת, וכן (שמות כח טז): זרת ארכו: (ה) וכובע. כובע בכ"ף, וקובע בקר"ף, הוא אחד, והוא כלי מגן על הראש, כמו (יחזקאל כג כד): צנה ומגן וקובע: ושריון קשקשים. מין מלבוש להגן ממכת חרב, עשויה טבעות טבעות מברזל, ולסתום נקבי הטבעות עשוי עליהם כעין קשקשים של דג, כמו (ישעיהו נט יז): וילבש צדקה כשריון: (ו) ומצחת. טס עשוי כעין מה שנושאות הנערות על מצחן, הקרוי מצחה: וכידון. הוא כעין רומח:

מצודת דוד

(יד) מאת ה'. ולא באה לו במקרה: (טו) רוח אלהים. רצה לומר: רוח גדול וחזק, כי כשרוצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת אלהים. וכן (לעיל יד טו) ותהי לחרדת אלהים. או רצה לומר: רוח רעה הבאה מאלהים: (טז) עבדיך לפניך. רצה לומר: אתה תצוה, והלא עבדיך המה לפניך, ונכונים המה לעשות אשר תצוה, ואמור להם אשר יבקשו איש יודע חכמת הנגון ומנגן בכנור: וטוב לך. כי בעבור שמחת קול הזמר, תלך הרעדה: (יז) מטיב לנגן. מנגן טוב ויפה: (יח) וגבור חיל וכו'. המה הדברים הראוים לעומד בהיכל המלך: וה' עמו. שהוא איש מוצלח, ובהצלחתו יועיל לך: (יט) אשר בצאן. אשר רועה בצאן: (כ) חמור לחם. חמור אחד טעון לחם: (כא) נושא כלים. כלי מלחמתו: (כג) ורוח לשאול.

באה לו ההרוחה, וסרה ממנו החרדה: (ד) איש הבנים. קראו איש הבנים, מלשון בין: (ה) שקלים נחשת. כמו שקלי נחושת, ואינם דומים לשאר שקלים: (ו) ומצחת. הוא מכלי מלחמה, ונעשה לכסות בו הרגלים: וכידון. מן הכובע יצא למטה כעין כידון, להגן צוארו ממכת חרב:

דברי הימים ב לה ג-יג

ג. וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבֹנִיִּים (הַמְּבִנִּים קרי') לְכָל־יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַיהוָה תָּנוּ אֶת־אֲרוֹן־הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין־לָכֶם מִשָּׂא בַּתָּף עִתָּה עֲבְדוּ אֶת־יהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: ד. וְהָכֵנוּ (וְהָכֵנוּ קרי') לְבֵית־אֲבֹתֵיכֶם בְּמַחְלָקוֹתֵיכֶם בְּכָתֹב דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבִמְכָתֹב שְׁלֹמֹה בְּנוֹ: ה. וְעַמְּדוּ בְּקֹדֶשׁ לְפָלְגוֹת בֵּית הָאָבוֹת לְאַחֵיכֶם בְּנֵי הָעָם וְחִלְקֹת בֵּית־אֲב לְלוֹיִם: ו. וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסֶח וְהִתְקַדְּשׁוּ וְהָכֵנוּ לְאַחֵיכֶם לַעֲשׂוֹת בְּדִבְרֵ־יהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ז. וַיֵּרָם וַיֹּאשִׁיחֻהוּ לְבָנֵי הָעָם צֶאֱן כְּבָשִׂים וּבִגְדֵי־עוֹיִם הַכֹּל לַפִּסְחִים לְכָל־הַנִּמְצָא לְמִסְפַּר שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּבָקָר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אֵלֶּה מִרְכּוֹשׁ הַמֶּלֶךְ: ח. וְשָׂרָיו לְגִדְּבָה לָעָם לְכַהֲנִים וְלָלוֹיִם הָרִימוּ חִלְקִיהָ וְזָכְרָהּ וַיַּחֲיֵאל נְגִידֵי בֵּית הָאֱלֹהִים לְכַהֲנִים נָתְנוּ לַפִּסְחִים אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּבָקָר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: ט. וְכֹנְנִיָּהּ (וְכֹנְנִיָּהּ קרי') וְשִׁמְעֵיָהּ וְנַתְנָאֵל אָחִיו וְחִשְׁבִּיָּהּ וַיַּעֲיֵאל וַיּוֹזְבֵד שְׂרֵי הַלוֹיִם הָרִימוּ לְלוֹיִם לַפִּסְחִים חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וּבָקָר חֲמִשׁ מֵאוֹת: י. וּתְפוֹן הָעֲבֹדָה וַיַּעֲמֵדוּ הַכַּהֲנִים עַל־עַמְּדָם וְהַלוֹיִם עַל־מַחְלָקוֹתָם בְּמִצּוֹת הַמֶּלֶךְ: יא. וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסֶח וַיִּזְרְקוּ הַכַּהֲנִים מִיָּדָם וְהַלוֹיִם מִפְּשִׁיטִים: יב. וַיִּסְרוּ הָעֵלָה לְתֹתָם לְמַפְלְגוֹת לְבֵית־אָבוֹת לְבָנֵי הָעָם לְהַקְרִיב לַיהוָה בַּבֶּתֶר בְּסֶפֶר מִשָּׁה וְכֵן לְבָקָר: יג. וַיִּבְשְׁלוּ הַפֶּסֶח בָּאֵשׁ בְּמִשְׁפָּט וְהִתְקַדְּשׁוּ בְשָׁלוֹ בַּסִּירוֹת וּבִבְדוּדִים וּבְצִלְחוֹת וַיִּרְצוּ לְכָל־בְּנֵי הָעָם:

רש"י

(ג) תנו את ארון הקודש. לפי פשוטו שהעבירו מנשה ואמון את הארון וישימו תחתיו פסיליהם כדמוכח לעיל (ב' ל"ג) במנשה וישם פסל הסמל וגו' לפיכך צוה יאשיהו להושיבו וליתן הארון במקומו אשר בנה שלמה ורבותינו אמרו שאמר ללוים לגונזו שם: אין לכם משא בכתף. זו טענה אחרת היא ותחילת מלה הוא שאמר להם אין לכם שום טורח משא בכתף מכל כלי בית ה' שתוכלו לומר משום טורח משא בכתף אין אנו יכולין לעבוד את ה' ועמו לפיכך מעתה עבדו את ה' אלהיכם בשיר ואת עמו ישראל לשחוט ולהפשיט פסחיהן כדמוכח למטה ושחטו הפסח והתקדשו וגו': (ה) לפלגות. למחלוקת לעשות הפסח כהלכתו כדבר ה' ביד משה: (ז) וירם יאשיהו לבני העם. דוגמא (מדבר י"ח) כן תרימו גם אתם לשון הפרשה: לכל הנמצא. לכל ישראל הנמצאים הפריש צאן לפסחים: למספר שלשים אלף. בין צאן בין כבשים בין עזים: ובקר שלשת אלפים. לשלמי חגיגה: (יג) ויבשלו הפסח באש כמשפט. צלי אש (שמות י"ב) ויריצו לכל בני העם. הלוים וכשהכינו לכל ישראל אחר כך הכינו להם הלוים לעצמם ולכהנים שלא היה להם פנאי להכין:

מצודת ציון

(ה) לפלגות. לחלקים כמו בימיו נפלגה הארץ (בראשית י'): (ז) וירם. והפריש: (יג) בסירות. קדרות: ובדודים. מל' דוד ויורה: ובצלחות. כעין קדרה וכן את הצלחת (מ"ב כא):

מצודת דוד

(ג) ללוים המבינים. לכהנים בני לוי המלמדים בינה לישראל וכו': תנו את ארון. רז"ל אמרו שצוה לגנוז במקום מטמון שעשה שלמה למען לא יוליכוהו בגולה עם ישראל ולפי פשוטו יאמר כי המלכים הרשעים אשר קדמו לו העבירו הארון

ממקומו והעמידו תחתיו הפסל לזה אמר להם להחזירו למקומו: אין לכם משא בכתף. ר"ל אחר שתשאו את הארון בכתף להחזירו למקומו שוב לא יהיה לכם מעתה שום עבודת משא בכתף ולזה תהיו פנוים ועבדו את ה' ועמו בדבר הקרבנות: (ד) והכינו. את עצמכם הכינו כל א' לבית אבתיו כפי אשר נחלקתם כאמור בכתב דוד ושלמה: (ה) בקדש. בהעזרה: לפלגות בית האבות. למחלוקת בית האבות כ"א לבד: לאחיהם בני העם. את בני ישראל צוה להעמיד כל בית אב לבד לעשות את הפסח: וחלוקת וכו'. וכן הלוים יעמדו כל בית אב לבד: (ו) והתקדשו. טהרו את עצמכם: והכינו. גם הכינו וזרוזו את אחיהם לטהר את עצמם לעשות הפסחים כדבר ה': (ז) לכל הנמצא. בירושלים: ובקר. לשלמי חגיגה: (ח) לעם. וחזרו ומפרש שהם לכהנים וללוים: חלקיה. ר"ל השרים חלקיה וכו' פקידי בית האלהים הם נתנו לכהנים לפסחים וכו': (י) ותכון העבודה. נעשית העבודה בתקון ובהכנה: על עמדם. על מקום מעמדם כל משמר לבד: על מחלוקתם. כפי שנחלקו למשמרות: כמצות המלך. אשר צוה שתעמוד כל משמר לבד: (יא) וישחטו. הלוים שחטו כי השחיטה כשרה בזרים: מידם. מיד הלוים כי הכהנים הושיבו בידם המזוקות עם הדם להיות מוכן לזריקה: מפשיטים. עורות הפסחים: (יב) ויסירו העולה. מכל פסח הסירו דבר העולה ממנו על מזבח והם האימורים: לתתם. לתת הפסחים להכתות החלוקות מבתי אבות וכו': להקריב לה'. חזרו על ראשית המקרא לומר הסירו העולה להקריב לה': וכן לבקר. וכן עשו לבקר של שלמי חגיגה שהסירו מתחלה האימורים ואח"כ נתנו הבקר לבעליהם: ויבשלו הפסח באש. ר"ל צלו אותו באש וזהו כמשפט: והקדשים. בשר השלמים: ויריצו. הוליכו במרוצה את הבשר לבני העם:

עין יעקב

רש"י

שבת היא מלועזק. צריך להניח דעתם בתנחומים שלא יצטערו: יכולה היא שתרחה. אם תכבדוה מלחצטער בה: בתוך חולי ישראל. שמתוך שכוללו עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים: שבנא. אדם גדול היה בירושלים ושמם שבנא: רחמיו. של הקב"ה מרובים: שבתו בשלום. נוחו בשבתכם לשלום: בקושי התירו. מפני שמצטער: בתפיהא. בחולה: זמנין אמר ליה. בלשון הקדש וזמנין אמר ליה בלשון ארמי והא לאו לענין שבת נקט: דשכינה עמו. ואין המתפלל צריך שיודקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד: סועד. סומך תשות כחו ומשום רבינו יעקב סועד תרגום של פוקד כלומר מבקר כמו ואת אחיק

דף יב עמוד א תנו רבנן: הנכנס לבקר את החולה בשבת, אומר¹⁵⁴: שבת היא¹⁵⁵ מלועזק, ורפואה קרובה לבוא. ורבי מאיר אומר: יכולה היא¹⁵⁶ שתרחה¹⁵⁷. רבי יהודה¹⁵⁸ אומר: [המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל¹⁵⁹. רבי יוסי אומר]: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל¹⁶⁰. שבנא¹⁶¹ איש ירושלים¹⁶², בכניסתו¹⁶³ אומר: שלום. וביציאתו¹⁶⁴ אומר: שבת היא¹⁶⁵ מלועזק¹⁶⁶, ורפואה קרובה לבוא¹⁶⁷, ורחמיו¹⁶⁸ מרבים, ו¹⁶⁹ שבתו¹⁷⁰ בשלום¹⁷¹. כמאן¹⁷² אזלא¹⁷³, הא ד¹⁷⁴ אמר רבי חנינא: מי שיש לו חולה בתוך ביתו, צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל¹⁷⁵, כמאן¹⁷⁶? כרבי (יהודה) [יוסי]¹⁷⁷. ואמר רבי חנינא: בקשי התירו לנחם אבלים, ולבקר חולים בשבת¹⁷⁸. אמר רבה בר בר חנה: פי הוה אזלינן¹⁷⁹ בתריה¹⁸⁰ דרבי אליעזר לשיולי¹⁸¹ ב¹⁸² תפיהא¹⁸³, זמנין¹⁸⁴ אמר ליה¹⁸⁵: המקום יפקדך¹⁸⁶ לשלום. וזמנין¹⁸⁷ אמר ליה¹⁸⁸: רחמנא ידפרינך לשלם¹⁸⁹. היכי עביד הכי¹⁹⁰? והאמר רב יהודה: לעולם אל ישאל אדם¹⁹¹ צרכיו¹⁹² בלשון ארמי¹⁹³,

ו¹⁹⁴ אמר רבי יוחנן: כל השואל צרכיו בלשון ארמי, אין מלאכי השרת נזקקין לו¹⁹⁵, שאין מלאכי השרת מפירין בלשון ארמי. שאני¹⁹⁶ חולה ד¹⁹⁷ שכינה עמו, דאמר רב ענן, אמר רב: מניין ש¹⁹⁸ שכינה¹⁹⁹ סועד²⁰⁰ את החולה? שנאמר: (תהילים מא) "ה' יסעדנו על ערש דוי"²⁰¹.

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

צערו של המבקר שחש הזדהות עם המצטער, ואסור להצטער בשבת, אף מאידך החולה מתעודד ומתענג. הצער של האחד על חשבון הענש של האחר, נחשב כ"בקשי". (179) כשהלקתי. (180) אחר. (181) לשאל. (182) שלומי של. (183) חולה. (184) לפעמים. (185) רבי אליעזר לחולה את הברכה בלשון הקדש: (186) יזכר אותך. (187) ולפעמים (188) אותה ברכה בארמית: (189) שזו אותה ברכה אלא בארמית. (190) על זה שרבי אליעזר ברך בארמית שאלו בבית המדרש: כיצד ומדוע עשה רבי אליעזר כך? מדוע הוא ברך בארמית? (191) את. (192) מהקב"ה. (193) אלא דוקא בלשון הקדש. (194) כמו-כן. (195) אינם מכניסים תפלתו לפניו מן הפרגוד, מפני. (196) על השאלה מדוע התפלל רבי אליעזר בארמית? השיבו: שונים הם הפללים אצל (197) שם (198) ה' (199) כבוד ה'. (200) סומך. (201) כלומר: הקב"ה

(154) המבקר לחולה. (155) היום, עלינו לכבדה ולהמנע. (156) השבת. (157) אם יכבדו אותה וימנעו מלהצטער בה. (158) היה כולל את החולה עם שאר החולים, ו (159) זכות הרבים היא הרבה יותר גדולה ונכבדה מזכות היחיד. (160) כלומר: לא די לומר: "עליך ועל שאר החולים", אלא להדגיש: "בתוך שאר החולים". (161) שהיה. (162) ומנכבדה. (163) לבקור חולים, היה. (164) היה שבנא. (165) ועלינו להמנע. (166) ודוקא בזכות זאת. (167) כיון ש (168) של הקב"ה. (169) והוא היה מוסיף ואומר לחולה ולכל הצוות שסביבו: אתם (170) את שבתכם. (171) שאלו בבית המדרש: (172) כמו מי. (173) הולקת, כלומר: לדעתו של מי מתאים. (174) זה ש (175) ולא יתפלל עליו באפן נפרד. (176) כמו מי? ולפי דעתו של איזה חכם קבעו נסח זה בתפלה על החולה? והשיבו: (177) האומר: "המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל". (178) בגלל

רש"י

עין יעקב

תִּנְיָא נָמִי הָכִי²⁰²: הִנֵּכְנָם לְבָקֶר אֶת הַחוּלָה, לֹא יֵשֵׁב עַל גִּבִּי הַמָּטָה, וְלֹא עַל גִּבִּי כֶּסֶא²⁰³, אֲלֵא מִתְעַטֵּף²⁰⁴ וְיוֹשֵׁב לְפָנָיו²⁰⁵, מִפְּנֵי שֶׁהַשְׂכִּינָה לְמַעַל מְרֹאשׁוֹתָיו שֶׁל חוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עֲרֹשׁ דָּוִד".

תפקוד לשלום (ש"א יד) ומתרגמין תסער לשלם ולהך לישנא גרסינן אל תקרי יסעדנו אלא יסערנו: מתעטף. מאימת שכינה כאדם היושב באימה ואין פונה לצדדין:

[²⁰⁶ לֹא יִקְרָא²⁰⁷ לְאֹר הַנֵּר²⁰⁸, אָמַר רָבָא: אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא²⁰⁹, מִתָּר²¹⁰]. מִיִּתְיָבִי²¹¹: לֹא יִקְרָא לְאֹר הַנֵּר, שָׁמָּה יֵשֵׁה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישֶׁע²¹²: אֲנִי אֶקְרָא, וְלֹא אֶטָה²¹³. פֶּעַם אַחַת קָרָא²¹⁴ וּבִקֵּשׁ לְהַטּוֹת²¹⁵. אָמַר: כַּמָּה גְדוּלִים דְּבָרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים²¹⁶: "לֹא יִקְרָא לְאֹר הַנֵּר!"²¹⁷ רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר: קָרָא וְהָטָה, וְכָתַב עַל פִּנְקָסוֹ: אֲנִי, [יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישֶׁע] קָרִיתִי וְהִטִּיתִי נֵר בְּשַׁבָּת, לְכַשְׂיִכְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָבִיא חֲטָאת שְׁמִנָה²¹⁸. אָמַר רַבִּי אֲבָא: שְׂאֵנִי²¹⁹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישֶׁע²²⁰, הוֹאִיל וּמִשִּׁים עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה כְּהַדְיוּט²²¹.

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

ולל'א נתינת טעם, פי מהלכה נחרצת כזו הקובעת ללא טעם! לא יכולה לצמוח שגגה. בעוד שהברייתא מנמקת: "שָׁמָּה יֵשֵׁה" בָּאָה לִי הַטְּעוֹת לְחֹשֶׁב שְׂאֵנִי מוֹנֵן מִשְׁגָּגוֹת. וְהִנֵּה רוֹאִים אֲנִי שֶׁאֵף אָדָם חָשׁוּב כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל עָלּוּ לְהַפְשֵׁל בְּהִטָּת הַנֵּר, וְאִיךְ אָמַר רָבָא שֶׁלֹּאֲדָם חָשׁוּב מִתָּר? (218) עַל כֵּן. (219) שוֹנָה. (220) מִשְׂאָר אֲנָשִׁים חָשׁוּבִים. (221) בִּיחֹס לְתַלְמוּד תוֹרָה לֹא הִחְשִׁיב רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת עֲצָמוֹ בְּמֵאוּמָה, וְלֹא הִקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ.

בַּעֲצָמוֹ סוּעַד וְסוּמָךְ אֶת הַחוּלָה. (202) שְׂנִינּוּ כֶּן בְּבִרְיָתָא (203) אִם הֵם גְּבוּהִים מִמִּטַּת הַחוּלָה. (204) עַם הַטְּלִית עַל הָרֹאשׁ, (205) לְפָנֵי הַחוּלָה. (206) נֶאֱמַר בַּמִּשְׁנָה: (207) אָדָם. (208) בְּשַׁבָּת. (209) שָׁגַם בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ הוּא מִתְנַהֵּג בְּשַׁרְרָה וְחִשְׁבִּיבוֹת. (210) לוֹ לְקָרָא בְּשַׁבָּת לְאֹר הַנֵּר. (211) אֲשָׁאֵל אוֹתָךְ, הֲרִי לְמַדְנּוּ בְּבִרְיָתָא: (212) בְּלָבוֹ; (213) לֶכֶן נִסָּה לְקָרָא בְּלִיל שַׁבָּת לְאֹר הַנֵּר. (214) בְּשַׁבָּת לְאֹר הַנֵּר. (215) כַּמַּעַט שֶׁהָטָה, וְכִשְׂרָאָה אֶת כְּשָׁלוֹנוֹ, (216) בַּמִּשְׁנָה: (217) לֹא נְמוּק

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' א

1 לחשב את החלוקה שבת כנגד חול, שאם כן הגוי נחשב לשלוחו של
2 הישראל בזה.
3 דוחה הגמרא: אִימָא סִיפָא – אמור ולמד את הסיפא של הברייתא,
4 ששנינו בסיפא, אִם כָּאוּ לְחִשְׁבּוֹן אֶסּוּר – שכאשר באים הישראל
5 והעובד כוכבים לחשב עבודתם ולפי זה לחלוק ביניהם את הפירות,
6 אסור שיאמר לו הישראל טול אתה כנגד ימי השבת שעבדת ואני
7 אטול כנגד זה עבור ימי החול שעבדתי. ויש לדייק, הָא סְתָמָא – אבל
8 בלא שבאו לחשבון אלא חילקו בסתם בלא להזכיר שנטל חול כנגד
9 שבת, מוֹתָר.
10 מסיימת הגמרא: אֲלֵא באמת מָהָא – מבריייתא זו, לִיכָא לְמִשְׁמַע
11 מִינָּה – אין ללמוד ממנה מה יהיה הדין בסתם, ואין פשיטות לספק.

הדרן עלך לפני איריהן

פרק שני - אין מעמידין

12 פרק זה עוסק בדברים שאסור לעשותם עם עובדי כוכבים, וכן
13 באיסורי אכילה והנאה מהם, כגון יין נסך. המשנה הראשונה עוסקת
14 באיסור לייחד עמם בהמות, ולהתייחד עמם.

משנה

15 אין מעמידין בְּהֵמָה כְּפוֹנְדָקָאוֹת [אכסניות לעובדי דרכים] שֶׁל
16 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִין עַל הִרְבֵּיעָה – שיבעלו את
17 הבהמה, וכיון שהדבר אסור אף לבני נח, יש בהעמדת הבהמה שם
18 איסור 'חֲלָפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל' (ויקרא יט ד'). וְלֹא תִתְּיַחַד אִשָּׁה
19 עִמָּהּ אֲפִילוּ בִּאֻפֵּן שְׂמוֹת לְהִתְיַחַד עִם יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל
20 הַעֲרִיּוֹת. וְכֵן לֹא יִתְיַחַד אָדָם עִמָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל שְׂפִיכוֹת
21 דָּמִים.
22

מיישבת הגמרא: **אָרִיסוּתָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר לִית לִיה** – רבי שמעון בן אלעזר אינו סובר שיש להתיר להשכיר קרקע לעובד כוכבים מטעם זה שיאמרו שהוא אריס ועובד לעצמו, **אִלָּא עוֹבֵד בּוֹכְבִּים מֵאִי מַעְמָא מוֹתֵר** להשכיר לו, מכיון דְּאִמְרִינֵן לִיה לגוי שמשכירים לו על דעת שלא יעבוד בשדה בשבת כלל, וְצִיִּית – וּשְׁמַע לֹא שֶׁלֹא יעבוד בשבת, ולכן אין חשש להשכיר לו שדה. שואלת הגמרא: **כּוֹתִי נָמִי** שיהיה מותר להשכיר שדה מטעם זה, שכן **אִמְרִינֵן לִיה לֹא לַעֲבֹד, וְצִיִּית** – וּשְׁמַע לֹא שֶׁלֹא לעבוד. משיבה הגמרא: **כּוֹתִי לֹא צִיִּית** – אינו שומע לישראל, משום דְּאִמְרֵי הַכּוֹתִי לְיִשְׂרָאֵל, **אֲנָא נְמִירְנָא מִפִּי מִינֶךָ** – אני למדתי יותר ממך ואני בקי בהלכות היטב, ומלאכה זו מותר לעשותה.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שהאיסור להשכיר שדה לכותי הוא מפני שלא ישמע לישראל שלא לעשות מלאכה, **מֵאִי אִירִיא** – מדוע נקטה הברייתא את הטעם **מִפְּנֵי שְׁנִקְרָאתָ עַל שְׁמוֹ, תִּפְסֹק לִיה** – הלא גם בלא טעם זה יש לאסור להשכיר לו משום שעובר בזה על הלא **לִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל** (ויקרא יט יד), שהרי מכשילו לעבוד בחול המועד, ולשיטת רבי שמעון בן אלעזר הכותים הם גירי אמת ומצוים על כל המצוות. משיבה הגמרא: **הָדָא וְעוֹד קָאָמֵר** – כוונת התנא לומר שיש טעם אחר נוסף לאסור, וזאת מלבד הטעם האחר. כלומר, **הָדָא** – טעם אחד שיש לאסור, **מִפְּנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל**, **וְעוֹד טַעַם, מִפְּנֵי שְׁנִקְרָאתָ עַל שְׁמוֹ**.

הגמרא מביאה מעשה לגבי ישראל ועובד כוכבים שהיו שותפים באריסות: **הָנָהוּ מוֹדִיקָא** – אותם גננים הזורעים גנות כרכום, היו ישראל ועובד כוכבים שקיבלו ביחד שדה כדי לעבוד בה באריסות, **דְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים נָקִיט בְּשִׁבְתָּא** – לקח לחלקו לעבוד לבדו את כל העבודות בשבת ולקבל לבדו את כל הפירות עבור יום זה. וישראל כנגד זה יעבוד לבדו בַּחֹד בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון, ויקבל לבדו עבור יום זה את הפירות. **אֲתוּ לְקַמְיָה דְּרִבְנָא** – באו לפני רבא לשואלו אם מותר לנהוג כן, **שָׂרָא לָהּ** – והתיר להם.

מקשה הגמרא: **אִתִּיבִיה רַבִּינָא לְרַבָּא, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁקִיבְלוּ שָׂדֶה לְאִרִּיסוּת בְּשׁוֹתְפוֹת, לֹא יֵאמֹר יִשְׂרָאֵל לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מוֹל חֶלְקָא בְּשִׁבְתָּא** – עשה לבדך את כל המלאכה בשבת ותיטול כנגד זה בפירות, וְאֲנִי יַעֲשֶׂה כְּנֶגֶד זֶה לְבָדִי את כל המלאכה באחד מימות החול ואטול כנגד זה בפירות, לפי שעבודות השדה מוטלות בכל יום על שניהם, וכשהגוי עובד לבדו בכל יום השבת והישראל נוטל כנגדו, נחשב הדבר שהוא עושה בשבת בעבור הישראל את חלקו, וכמו שנעשה שלוחו לכך ואסור. מוסיפה הברייתא: **וְאִם יִשְׂרָאֵל וְהַגִּי הִתְּנוּ מִתְּחִלָּה קוֹדֵם שְׁקִיבְלוּ עַל עֲצָמָא אַתְּ הָאִרִּיסוּת, שֶׁכֶּךָ תְּחֻלָּק הָעֲבוּדָה בִּינֵיהֶם שְׁבִשְׁבַת יַעֲבֹד רַק הַגִּי, וּבִיּוֹם רֵאשׁוֹן יַעֲבֹד רַק יִשְׂרָאֵל, מוֹתֵר שְׁהִיִּירָאֵל יִטוֹל פִּירוֹת לְבָדוּ בְּאַחַד מִיּוֹמֵת הַחוֹל כְּנֶגֶד מָה שְׁהַגִּי עוֹבֵד וְנוֹטֵל בְּשִׁבְתָּא. וְהַטַּעַם, מִשּׁוּם לִפְנֵי הוּטַל כָּל עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אֶת מְלָאכָת הַשָּׂדֶה בְּשִׁבְתָּא, שֶׁכִּיכָּךְ הַגִּי שְׁעוֹשֶׂה בְּשִׁבְתָּא מְלָאכָה אֵינוֹ נֶחֱשָׁב כָּלֵל לְשִׁלּוּחוֹ. הַבְּרִיתָא מְלַמֶּדֶת דִּין נֹסֵף: וְאִם הֵם לֹא הִתְּנוּ מִתְּחִלָּה דְּבַר, וְרַק כִּךְ נִהְיָ שְׁהַגִּי עֹבֵד לְבָדוּ בְּשִׁבְתָּא בְּלֹא שְׁצִיחוֹ יִשְׂרָאֵל, וְהַיִּשְׂרָאֵל עֹבֵד לְבָדוּ בְּאַחַד מִיּוֹמֵת הַחוֹל, אֲלֵא שֶׁלִּבְסוֹף כִּשְׁבָאוֹ לְחֻלּוֹק בְּפִירוֹת, **בְּאִי לְחֻשְׁבוֹן** – חִישְׁבוּ בִּינֵיהֶם בְּפִירוֹשׁ כִּמָּה שְׁבִתוֹת עֹבֵד הַגִּי, וּבַעֲבוּר כָּל שְׁבִתָּה שְׁהַגִּי עֹבֵד לְבָדוּ וּלְקַח פִּירוֹת, נָטַל הַיִּשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד זֶה פִּירוֹת שֶׁל יוֹם חוֹל שְׁעֹבֵד לְבָדוּ, הַדְּבַר אֲסוּר. שְׁכִינִן שְׁהִיִּירָאֵל לִקְוָה פִּירוֹת עוֹבֵד אוֹתוֹ יוֹם חוֹל כְּנֶגֶד עֲבוּדַת הַגִּי בְּשִׁבְתָּא, מִתְּבַרֵּר שְׁעֲבוּדַת הַגִּי בְּשִׁבְתָּא הִיא בְּשִׁלְחוֹת הַיִּשְׂרָאֵל. מִכָּל מָקוֹם מְבוֹאֵר בְּדִין הָרֵאשׁוֹן בְּבֵרִיתָא, שֶׁאִם לֹא הִתְּנוּ מִתְּחִלָּה, אֲסוּר שְׁהַגִּי יַעֲבֹד לְבָדוּ בְּשִׁבְתָּא וְהַיִּשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד זֶה בִּיּוֹם חוֹל, שְׁבֹה שְׁהַגִּי עוֹשֶׂה בְּשִׁבְתָּא דְּבַר שְׁמוּטָל עַל שְׁנֵיהֶם, כֵּאֲלוֹ הוּא שְׁלּוּחוֹ. וְקִשָּׁה עַל רַבָּא שֶׁהִתִּיר לִגְנִים לַעֲשׂוֹת כֵּן.**

אומרת הגמרא: שֶׁכְּשֶׁרָבָא שָׁמַע אֶת קוֹשִׁיִּית רַבִּינָא, **אִיבְסִיף** – הִתְבַּיֵּשׁ, שֶׁפֶסֶק כְּנֶגֶד הַבְּרִיתָא. מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא: **לְסוֹף אֲנִילָא מְלָתָא** – לאחר מכן התגלה הדבר דְּהִתְּנוּ מִעִיקָרָא הוּא – שֶׁהַמַּעֲשֶׂה

שבו רבא הורה להיתר, נעשה באופן שהתנו מלכתחילה, ואם כן כדן הורה, שהרי שנינו בברייתא שבאופן זה מותר. הגמרא מביאה ביאור אחר במעשה של הגננים: **רַב גְּבִיָּהָ מִפִּי כְּתִיל** (שם מקום) **אָמַר, הָנָהוּ** – אותם הישראל והגוי שקיבלו גינה לעבוד באריסות, **שְׁתִּילֵי דְּעֶרְלָה הָנָה** – כדי לטוע בה אילנות קיבלו את הגינה, וכיון שבשלושת השנים הראשונות הפירות אסורים מדין 'ערלה', התנו ביניהם **שֶׁהָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים אֲכִיל שְׁנֵי דְּעֶרְלָה** – יעבוד ויאכל את הפירות לבדו בשלושת שנות הערלה, ויִשְׂרָאֵל יַעֲבֹד ויאכל כנגד זה את שְׁנֵי דְּהֶתֵּירָא – שלשת השנים הבאות שבהם האילנות מותרות. ועל דבר זה **אֲתוּ לְקַמְיָה דְּרִבְנָא** לשואלו האם מותר, או כיון שהפירות שהישראל אוכל הם כנגד פירות הערלה שהעובד כוכבים אכל, שמא נחשבות בכך כפירות שהוחלפו בפירות ערלה ואסורות. ועוד, כיון שהם אריסים בשותפות, העובד כוכבים שעובד בשנות הערלה הרי הוא כשלוחו של הישראל, ושמא יש איסור בדבר כמו שלגבי שבת נחשב כשלוחו ואסור. **שָׂרָא לָהּ** – התיר להם רבא. והטעם, שמצד מה שהעובד כוכבים שלוחו של הישראל, אין שייך לאסור כלל, שהרי אפילו לישראל עצמו מותר לעבוד, משום שהאיסור בערלה הוא רק לאכול. ואין לאסור מחמת שהפירות שהישראל מקבל נחשבים לפירות שהוחלפו תמורת פירות ערלה, כיון שכן דין השותפים באריסות, שהפירות שייכים למי שעבד באותה השנה, ואם כן מה שהישראל אוכל את פירות השנה הרביעית, החמישית והשישית, זה משום שעבד בשנים אלו ולא מחמת פירות הערלה.

שואלת הגמרא: **וְהָא אִתִּיבִיה רַבִּינָא לְרַבָּא** – והרי רבינא הקשה על רבא מהברייתא ששנינו בה שאסור לישראל להתנות עם שותפו הגוי שיעבוד בשבת ובעבור זה יעבוד הוא בחול, כיון שהגוי נחשב לשלוחו של הישראל. ואם כדברי רב גביהא מבי כתיב שמה שרבא התיר היה בערלה, הקושיא אינה מובנת כלל, שהרי בזה אין איסור לשלוח גוי שיעבוד במקום הישראל.

משיבה הגמרא: רבינא הביא את הברייתא כדי לְפִיּוּעֵי פִּינְיָה – לסייק לרבא. שהרי מהברייתא מוכח שכאשר אין איסור מצד השליחות, מותר לישראל להנות מהשותפות אף שהעובד כוכבים עושה איסור, ואם כן הוא הדין לגבי ערלה שיהא מותר לישראל ליקח לעצמו שנים אחרות במקום שנות הערלה.

שואלת הגמרא: **וְהָא רַבָּא אֲבָסִיף** – התבייש, ואם רבינא הביא לו ראיה מדוע התבייש מדבריו. משיבה הגמרא: **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים**, שלא היה מעולם דבר זה שרבא התבייש מדבריו של רבינא.

הגמרא חוזרת לעסוק באופן שהעובד כוכבים עבד בשבת והישראל בחול. מסתפקת הגמרא: **אִפְּעִיא לָהּ, סְתָמָא מֵאִי** – אם העובד כוכבים והישראל לא התנו כלל איך יחלקו את העבודה ביניהם, לא קודם שהתחילו לעבוד ואף לא לאחר מכן, אבל כך אירע שהגוי עבד לבדו בשבת והישראל עבד לבדו ביום ראשון. ועתה באים לחשב ימי עבודתם לידע כמה יקבל כל אחד בפירות. האם מותר לישראל להחשיב את מה שעבד בחול כנגד מה שהגוי עבד בשבת וליקח פירות בשוה מבלי שיוכיר שנוטל שר של עבודת יום אחד כנגד מה שעבד הגוי בשבת, או שאף זה נחשב שנזהה ממה שהגוי עבד בשבת, שהרי מקבל כנגד זה ונראה שהוא שלוחו.

פושטת הגמרא: **הָא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא לְעִיל, לְגַבִּי יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁקִיבְלוּ בְּשׁוֹתְפוֹת שְׂדֶה בְּאִרִּיסוּת, שֶׁאֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר קִבְּלַת הַשָּׂדֶה, לְהַתְּנוֹת עִם הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁיַּעֲבֹד בְּשִׁבְתָּא וְהוּא יַעֲבֹד כְּנֶגֶד זֶה בְּחוֹל, וְהוֹסִיפָה הַבְּרִיתָא, שֶׁאִם הִתְּנוּ מִתְּחִלָּה, הֵינּוּ לִפְנֵי שְׁקִיבְלוּ עַל עֲצָמָא לַעֲשׂוֹת אֶת עֲבוּדוֹת הַשָּׂדֶה, מוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֲלוקָה, לְפִי שְׁבָאוֹן זֶה נֶחֱשָׁב שְׁעֲבוּדַת יוֹם הַשָּׂבָת כָּלֵל לֹא הוּטְלָה עַל הַיִּשְׂרָאֵל, וְלִכְךָ מָה שְׁהָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים עוֹבֵד לְבָדוּ בְּשִׁבְתָּא אֵינוֹ שְׁלּוּחוֹ. מִדִּיִּיקָת הַגְּמָרָא, מִשְׁמַע שֶׁרַק כִּשְׁהִתְּנוּ בְּפִירוֹשׁ מִתְּחִלָּה, מוֹתֵר לְחַשֵּׁב בְּשַׁעַת הַחֲלוקָה שְׁהַגִּי יִטוֹל כְּנֶגֶד הַשָּׂבָת וְהַיִּשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד הַחוֹל, הָא סְתָמָא, בְּלֹא שְׁהִתְּנוּ בְּפִירוֹשׁ קוֹדֵם, אֲסוּר**

עבודה זרה. פרק ראשון – לפני אידיהן דף כב עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קג

א"י הכי תיפוק ליה משום לפני עור – הקשה הרב רבינו יצחק. אמאי קאמר "אי הכי?" דאמלתיה דרבי שמעון בן אלעזר גופיה היה יכול להקשות: תיפוק ליה משום "לפני עור!" ופירש הרב רבינו אלחנן בשלמא אי אמרת דכותי נקט לרבותא, והוא הדין גי' – נחא, דנקט טעמא דנקראת על שמו, דשיק בתרייהו. אלא אי אמרת דנקט כותי דוקא, אם כן תיפוק ליה משום "לפני עור".

תיפוק גרי אמר, לפני עור – אליבא דרבי שמעון בן אלעזר פריך, דאית ליה כותים גרי אמת הן, בפרק קמא דחולין (ו, א) גבי ההיא דרבי שמעון דשרדיה לרבי מאיר למבן תמרא מבי כותא, ומבאן יש להביא ראייה למה שפירש רבינו תם, דשיק למימר "לפני עור" אף במדי דלית ביה איסורא אלא דרבנן, דהא מלאכה דחול המועד אינה אסורה אלא מדרבנן כדפירש רבינו תם (במועד קטן ב, א). וראיה נמי מדלעיל (טו, ב) דאסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי, אף על גב דליכא איסורא אלא דרבנן. אבל הרב רבינו אלחנן הקשה לפירוש רבינו תם, שפירש דמלאכה דחול המועד אינה אסורה מן התורה, מדאמר בפרק "מי שהפך" (מועד קטן כ"א, ב) פתח באבל וסיים בחול המועד. לא מביעיא קאמר, לא מביעיא ימי אבלו דאסור דרבנן, אלא אפילו חול המועד דאסור דאורייתא כו'. ומפרש רבינו תם דקרי ליה "דאורייתא" לפי שיש לה אסמכתא מן התורה בפרק קמא דחגיגה (יד, א), לאפוקי אבל שאין לו אסמכתא אלא מדברי קבלה, דכתיב: "והפכתי חגיגים לאבלי". אי נמי, חול המועד יש לו עיקר מן התורה, דאיכא למיגור אטו יום טוב.

חדא משום לפני עור – נראה דמהאי טעמא נמי לחיות אסור כשקבל שדה בשותפות. **לא** יאמר לו ישראל לגוי כו' – מעשה כך היה בימי רבינו תם, שנבד ישראל אחד בחובו תנור אחד מגוי, ודיה לו לאופה המסיק התנור. חלקו בתנור, ודיה לו ליהודי לטויל כך וכך ימים בחלקו ולאופה כמזן כן וכך, ולא התנו מתחלה זה לזה "טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול". והיה רבינו יצחק רוצה לומר דמותר, דלא דמי לשדה דהכא, דגבי שדה חלק הישראל משיבין אף בחול במה שהגוי טורח בו בשבת, אבל בתנור אינו משיבין כלל במה שהגוי עושה בו בשבת וזה בחול, ואף בלא התנו מתחלה. ולא הודה רבינו תם לזה, ונראה לו דאין לחלק בין תנור לשדה, דאף על פי שאינו משיבין במלאכה בשבת, מכל מקום הוי כאילו ממעיד פועל בידים. ונראה להרב רבינו אלחנן דבתנור אפילו התנו מתחלה לא יועיל, כיון שכל התנור של ישראל הוא, והיה ליה כמשכיר תנורו בשבת ואומר לגוי: "טול שכר תנורי בשבת כשתסיקו לי בחול". ולא דמי לישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות, שיש לגוי חלק בגוף הקרקע. וגם רבינו יצחק חזר בו, והביא ראייה לדברי רבינו תם דאין חילוק בין תנור לשדה, דהא מרחץ בתנור דמי, ובתוספתא דמסכת דמאי (פרק שישן) תניא: ישראל וגוי שלקחו שדה ומרחץ בשותפות, לא יאמר לו ישראל לגוי כו', קצור של דבר, בין כרם בין שדה בין מרחץ או תנור, אם לקחו ישראל וגוי בשותפות – אסור לומר: טול אתה חלקך כו', אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחיהו שאין לישראל בשבת שום חלק. וגם רבינו תם באותו מעשה התנור צוה לקבל החוב מן הגוי ולהחזיר להם מתחלה. מיהו היכא ששלקחו הישראל במשכבן נראה שאין צריך להתנות כלום, כיון שהוה ברשות הגוי ושכר התנור הוא לישראל לברית.

תא שמע אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור – ואם תאמר: ליוזק מרישא ויש לומר: דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתני סיפא: ואם באו לחשבון אסור הא סתמא שרי – ואם תאמר: לימא דרבי קאמר: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה ויש לומר: דסבירא ליה דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין.

הדרן עלך לפני אידיהן

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים, ומשנה אין מעמידין בהמה בפונדקאות – שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שבר לבעלים. **שחשודין על הרביעה** – ובני נח נאסרו בה, דכתיב (בראשית ב'): "והיו לבשר אחד". יצאו בהמה חיה ועוף, ויש כאן "לפני עור לא תתן מכשול". **גמרא** רובע שהגוי נותן לו, ואין הישראל קונה חלק בתנור, דדוקא נקט "לקחו". העתק מלשון רבינו יוחנן. דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתני סיפא: ואם התנו מתחלה מותר, אף על פי שהתנה לו כך בפירוש. **ואם** באו לחשבון אסור הא סתמא שרי – ואם תאמר: לימא דרבי קאמר: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה ויש לומר: דסבירא ליה דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין.

אריסותא לרבי שמעון בן אלעזר לית ליה – והאי דנקט כותי, דמשמע: הא גוי שרי – לאו טעמא משום אריסותא, אלא משום דאמרין ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת וצייית. **אי הכי** – דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד. **מאי אריא** – דקתני גבי כותי: מפני שנקראת על שמו: **תיפוק** ליה – דבלא חשד נמי איכא משום "לפני עור", וכותי גרי הוא ומצווה על המצוות

בישראל. ולא דמי לגוי העושה מלאכה בשבת, שהגוי לא הוזהרו עליה. **מוריקא** = זורעי גנות כרכום. נקט **בשבתא** – לחרוש לזרוע ולקצור. שקיבלו – שדה באריסותן מבעל הבית, ומשקיבלוהו הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד. **לא יאמר ישראל** – טול אתה חלקך בשבת, לפי שנעשה שלחו על חצי היום המוטל עליו. **ואם התנו מתחלה** – קודם שהוטלה עליו. **מותר** – דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת, ואין הגוי שלחו. **ואם באו לחשבון** – לאו "אהתנו מתחלה" קאי, אלא מילתא באנפי נפשה היא, כלומר: אם קיבלו סתם ועשו סתם, ועייל הגוי בשבת ישראל בחול ולא צוהו ישראל, ובאו לחשבון לאחר זמן, לומר: כמה ימי שבת נטלת אתה, ואני אטול כנגדן ימי החול. **אסור** – דשכר שבת הוא נוטל, דגלי דעתו דגוי שלחו היה. **רב נביחה מבי כותיל אפר** – לאו הכי הוה עובדא. **אלא שתילי דערלה הוה** – ישראל וגוי קיבלו שדה בשותפות ונטעוה, ויטלו החצי בין שניהם, ונתעסק גוי כל צרכו שני ערלה ואכלו, וישראל קבל שלש שנים אחרות כנגדן ואכלו. **שרא** להו – דהיתר גמור הוה, דהא אף על גב דקיבלוה יחד לבתחילה, ואמר לו ישראל: היה אתה עובד בשלש שנים הללו ואני שלש אחריות – אין כאן איסור שליחות, דהא ישראל נמי שרי לעובדה. ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכרן – אין זה נהנה. שכן המשפט, שנה שוה עובד הוא אוכל. **והא איתביה רבינא** – ואם כן מאי ציובתא? גבי שבת איסור שליחות במלאכה, מה שאין כן בערלהו לסיועי סיעיה – מדקתני: התנו לבתחלה מותר, אלא אם כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואף על

גב דמטיא הנאה לישראל, והוא הדין לערלה. **סתמא מאי** – שקיבלו סתם ועשו סתם, גוי בשבת וישראל בחד בשבת, ולא אמר ישראל מעולם: טול אתה את השבת ואני בחול, מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבת? **אם באו לחשבון** – חזיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה, וגלי דעתיה דשלוהיה הוא. **הא סתמא** – דאף בשעת חלוקה סתם מותר.

הדרן עלך לפני אידיהן

משנה אין מעמידין בהמה בפונדקאות – שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שבר לבעלים. **שחשודין על הרביעה** – ובני נח נאסרו בה, דכתיב (בראשית ב'): "והיו לבשר אחד". יצאו בהמה חיה ועוף, ויש כאן "לפני עור לא תתן מכשול". **גמרא** רובע

שהגוי נותן לו, ואין הישראל קונה חלק בתנור, דדוקא נקט "לקחו". העתק מלשון רבינו יוחנן. דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתני סיפא: ואם התנו מתחלה מותר, אף על פי שהתנה לו כך בפירוש. **ואם** באו לחשבון אסור הא סתמא שרי – ואם תאמר: לימא דרבי קאמר: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה ויש לומר: דסבירא ליה דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין.

הדרן עלך לפני אידיהן

1 **ורמיניה** לוקחים מהם בהמה לקרבן – תימה: אדמותיב מברייתא אמתניתין, לירמי
2 מתניתין אהרדי: "אין מעמידין, ורמיניה: "מקום שנהגו למכור מוכרין", אלמא
3 לא חיישין לרביעה, ולשני נמי כדמשני הכא ועוד קשה: אמאי לא שני הכא שניא קמא
4 דרב דלעיל (יד, ב): מקום שהתירו למכור כו? ויש לומר: דהויא רמיא דמתניתין כבר
5 מרמז לה בפרק קמא (שם), ושניה שפיר. ואף על
6 גב דהבא נמי נודת לשנוי, שניא קמא דרב
7 מקום שהתירו ליקח מהם להקריב דלא שני
8 הכא, דתידיק דהבא הא במקום שאסרו למכור
9 אסור ליקח, אלמא איכא דוכתא דחשידי, ותקשי
10 אם כן כל דהך קריא דמוחבי מניניה רבנן לרבי
11 אליעזר לקמן בשמעתין דמשמע בהו שמותר
12 ליקח מן הגרים בהמה לקרבן, ונצטרך להעמידם
13 במקום שנהגו למכור מפני שאינם חשודים על
14 הרביעה, ואין זה יכול להיות, דהא מייתי קריא
15 דמצרים וכנען ופולשתים דקיימא לן שחן חשודים
16 על הרביעה, וגם "כל צאן קרד" שהם ערביים הם
17 חשודים על הרביעה, כדמשמע בסמוך: ערבי
18 אחד לקח ירך מן השוק כו. ועוד תקשי: אטו
19 ניקום ונימא להו לקריא כי בחביהו במקום שנהגו
20 למכור בחביהו? ונראה דהאי חזר ביה
21 רב לעיל מהאי שניא דמקום שנהגו למכור כו,
22 לפי שלא היה יכול להעמידו כאן, ועוד יש לומר:
23 ידיע שפיר שניא דגו חס על בהמתו, ומכל
24 מקום פריך מהבא דלוקחין, דסלקא דעתיה
25 דאיכא למיחש לרביעה כיון שבא למכרה, ומשני
26 דלעולם חייש, שפעמים אינו יכול למכרה או
27 נמלך, וניחא נמי לרבינא ולרבי פדת דבסמוך.
28 ואם תאמר: כיון דמוקמינן דיתר קרבן בכל מקום,
29 אף במקום שנהגו שלא למכור, תיקשי לן: מכל
30 מקום כיון דמא שאין אנו מעמידין משום חשש
31 רביעה הוא, בקרבן איך התירו ויש לומר: דמקום
32 שנהגו שלא למכור – מנהגא הוא דאיכא, הא
33 איסורא ליכא, ולענין קרבן אפילו מנהגא ליכא,
34 שאם היו נהגין לימנע מליקח מהם בהמה לקרבן
35 – אין לדבר סוף, דאי אפשר שלא יתערבו
36 בהמות של מקום שנהגו שלא למכור עם בהמות
37 שנהגו למכור על ידי משא ומתן, וכל קבוע
38 כמחצת על מחצת דמי, ומבהמות הגוללים
39 מביתו של ישראל אין דף ליקח לקרבן, משום
40 דשכיחי מומי, דפסלי אפילו בדוקן שבעין.
41 **מוקצה** – פירוש: שיחוד לתקרובת עבודה
42 זרה, ומסרו לבומרים והאכילתו
43 כרשיני עבודה זרה, אבל יחוד גרידא אינו כלום,
44 דאין הקדש לעבודה זרה (עבודה זרה מז, ב)
45 כדמשמע (בפ"ב דתרומה) וצריך להיות דתמורה
46 בפרק שיש (כט, א), **אי** איתא דאקציה לא
47 הוה מוזבין ליה – לרוחא דמילתא נקטיה,
48 כלומר, אפילו במקום דשכיחי דמקצו ופלוזו אין
49 לחוש, מדמוזבין ליה, דבלאו האי טעמא בסתמא
50 לא חיישין לרלמא מקצו ופלוזו, אסרין למכור
51 אלא משום חשש רביעה ולא משום חשש
52 המוקצה ונעבד. **רגלא** בחבריה ידע – בקונטרס גריס "רגלא" ברי"ש, לשון רגיל, כמו "לא רגל על לשונך" (תהלים טו), ורבינו תם גריס כפירוש הערוך: "רגלא" בודל"ת, לשון שקר, שכן
53 מתרגם (משלי טו) "במשפט לא ימעל פיו" – לא ירגל פומיה, והכי קאמר: שקרן בחברו מכיר, וכן הווא דפרק "במה אשה" (שבת סג, א) שני תלמידי חכמים המדגילין זה לזה בהלכה
54 הקדוש ברוך הוא אודבן, שנאמר: "ודגלו עלי אהבה", ומפרש רבינו תם: המכחישין זה לזה ואינם עומדים על העיקר, אפילו הכי הקדוש ברוך הוא אודבן, ולחכי קאמר: והוא ידידי עזרתא
55 דשעמעתא, ולית להו רבה למוגמר מנייהו, ובמדרש נמי משמע "ודגלו" לשון מעילתו, דקאמר: מנין לקורא בתורה שקרא לאהרן "הרן" שיוצא, פירוש: שאף על פי שלא יקרא האלף, שנאמר
56 "ודגלו עלי אהבה", אבל רשי" פירש "מדגילין" לשון דגל, שמקדילים קהלות ברבים, וקשיא, דאם כן מה ראיא צריך? פשיטא שנאבהים לפני המקום. **ראמור** מר חביהו עליהם בהמתם
57 של ישראל – לא נודע לרבינו יצחק מהדיכן נפקא עיקר דבר זה, **גוים** שלא עמדו על הר סיני – ונראה דגריס נמי דפסקה וזהמתן, היינו משום דאף על גב דאיתנהו לא הוו מזליהו הוו.

1 **ורמיניה**: לוקחין מהם בהמה לקרבן, ואין חוששין לא
2 משום רובע ולא משום נרבע, ולא משום מוקצה ולא
3 משום נעבד; בשלמא מוקצה ונעבד, אם איתא דאקציה
4 ואם איתא דפלחיה – לא הוה מוזבין ליה, אלא רובע
5 ונרבע לחוש! אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא
6 משמיה דרב: גוי חס על בהמתו שלא תעקר. – התינת
7 נקבות, וזכרים מאי איכא למימר? אמר רב פהנא: הואיל
8 ומכחישינן בפשר. – אלא הא דתניא: לוקחין בהמה
9 מרועה שלהן, ליחוש דלמא רבעה לה! – רועה שלהן
10 מתיירא משום הפסד שבה. – אלא הא דתניא: אין מוכרין
11 בהמה לרועה שלהן, לימא: רועה שלהן מתיירא משום
12 הפסד שבה! – אינהו דידעי בהדדי מרתת, אגן דלא
13 ידעינן בהו לא מרתת. אמר רבה, היינו דאמרי אינשי:
14 מכתבא גללא פוע, וגלא פחבריה ידע. – אי הכי, וזכרים
15 מנקבות לא גיבון, דהיישין דלמא מרבעא ליה
16 עולה! – כיון דמיורי בה מרתתא. – אלא הא דתני
17 רב יוסף: ארמלתא לא תרבי פלגא ולא תשרי בר
18 פי רב באושפיא; בשלמא בר פי רב צניע לה, אלא
19 פלגא כיון דמיורה בה מרתתא! – כיון דכי שדיא
20 ליה אומצא ומסריך אפתרה, מימר אמרי אינשי: האי
21 דמסריך אפתרה – משום אומצא דקא מסריך. נקבות
22 אצל נקבות מאי טעמא לא מייתידינן? אמר רב
23 עוקבא בר חמא: מפני שהגוים מצויין אצל נשי
24 חבריהן, ופעמים שאינו מוצאה, ומוצא את ההבמה
25 ורובעה. ואיפעיית אימא: אפילו מוצאה נמי רובעה,
26 דאמר רב: חביהו עליהן בהמתן של ישראל ויתר
27 מנשותיהן; דאמר רבי יוחנן: בשעה שבה נחש על
28 תוה הפיל בה וזהמא. – אי הכי, ישראל נמי! – ישראל
29 שעמדו על הר סיני – פסקה וזהמתן, גוים שלא עמדו
30 על הר סיני – לא פסקה וזהמתן. איפעיא להו: עופות
31 מאי? תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל משום
32 רבי חנינא: אני ראיתי גוי שלקח אוזו מן השוק,
33 רבעה, חנקה, צלאה ואכלה. ואמר רבי ירמיה
34 מדיפתי: אני ראיתי ערבי אחד שלקח ירך מן השוק
35 וחנק בה כדי רביעה, רבעה, צלאה ואכלה.

רבינא

1 רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן, דתניא בבבא קמא (מ, א): "מן הבהמה" ולא
2 כל הבהמה – להוציא את הרובע והנרבע, "מן הבקר" – להוציא את הנעבד, "מן
3 הצאן" – להוציא את המוקצה. מוקצה – שהקצוה ויחדו לתקרובת עבודה זרה.
4 נעבד – שעשו עבודה זרה והשתחוה לו. בשלמא מוקצה ונעבד – אף על גב
5 דודאי חשידי לא קשיא לן, דאם איתא
6 דפלחיה כו, **אלא רובע** – אי חשידי, לירושן
7 שלא תיעקר – נעשית עקרה, הילכך לא רבע
8 לה, אבל אדיין לא חייש כשעומדת בפונדקי.
9 זכרים מאי איכא למימר – נירחש דלמא
10 רבעה גוי דהבא ליכא עיקור, וזכר נמי
11 מיפסיל בנרבע, דהא קרא דנרבע ד"מן
12 הבהמה" בעולה כתיב, ועולה זכר הוא,
13 וקאמר: להוציא את הרובע ואת הנרבע
14 וליחוש דלמא רבעה רועה – דהא לאו ידידיה
15 היא ולא חס עליה. אינהו דידעי בהדדי – חד
16 בחבריה דאורחיה למירבעה, מירתת – רועה
17 מיניה, דאי מעקרא מרגיש גוי וקא תבע ליה
18 מיניה. אי נמי, כל שעטא אתי חזי לה.
19 מכתבא גללא פוע דילא בחבריה ידע –
20 מכתב שקורין גרפי"א, ושל ברזל הוא, קורע
21 וורשם את הגלל = שייש. כלומר, השיש
22 שהוא קשה ירא מן המכתב לפי שהוא מכיר
23 בו, וכן ריכל ובלעיל מניר בחביירו וירא
24 מפניו. רגלא = וריכלו, כמו (תהלים טו) "לא
25 רגל על לשונך", וכן "יירגל בעבדך" (שמואל
26 ב יט). וזכרים מנקבות לא לזבון – לקרבן,
27 הואיל וחשידי דלמא ארבעתיה עלה, דליכא
28 הבא עיקור ולא כחש בשר. כיון דמיסריך –
29 זכר בתרה וירודפה כל שעה אם תיוק לו –
30 מירתתא שכיבו בני אדם בדבר, אבל בדיק,
31 אי מוקמינן לה גבה לא מירתתא, דלפום
32 שעתא הוא דקאי גבה. לא תרבי כלבא –
33 שמא תתאוה ותרביענו עליה. לא תשרי בר
34 בי רב באושפיא – דאגב דצניע לא מירתתא
35 שויציא קול אם תבעל לו. צניע לה – ואיכא
36 למיחש כדפרשית. **אלא כלבא** – הא אמרת
37 כיון דמוגרי בה וירודפה מירתתא האשה!
38 אמרי – לא דמי כלבא לשאר בהמה. דכיון
39 דכי שריא ליה אומצא מיסריך – כל שעתא
40 בתרה, לא מירתתא, דסברה: אי מיסריך
41 בתרא, מימר אמרי אינשי: אומצא הוא
42 דשריא ליה. **אומצא** = מעט בשר. נקבות
43 אצל נקבות מאי טעמא לא מייתידינן –
44 דתני בברייתא בפרק קמא (עבודה זרה טו,
45 ב) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייתידינן,
46 ישראל שעמדו על הר סיני – ונתקנו מכל
47 מום, כדכתיב (שיר ד): "כולך יפה רעיית ומום
48 אין בך".

רבינא

עבודה זרה דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קה

גמרא

למדנו במשנה שאין מעמידין בהמה עם עובדי כוכבים מפני שחשודים על הרביעה. ור' מנין? – וקשה על כך מדברי התוספתא (פ"ב ה"א), לוקחין מהן – מעובדי כוכבים בהמה לקרבן, ואין חוששין שנפסלה להקרבה, לא משום רובע – שמא באה על מי שאינו מינה, ולא משום רובע – שמא בעל אותה מי שאינו מינה, ולא משום מוקצה – שמא ייחדה להקרבה לעבודה זרה, ולא משום נעדר – שמא עשאה בעליה עבודה זרה והשתחוה לה, ואף שכל אלו פוסלים את הבהמה לקרבן, אין חוששים שנפסלה בהם. מבארת הגמרא את הקושיא: בשללמא – מובן למה אין לחשוש שהקרבן הוא מוקצה ונעדר, אף שודאי הגוי חשוד לעבוד עבודה זרה, כיון שאם איתא דאקצייה – אם אכן הקצהו הגוי לתקרובת לעבודה זרה, ואם איתא דפליה – ואם אכן השתחוה לו, לא הוה מוקצין ליה – הוא לא היה מוכר, וכיון שמכרו סימן שאין הוא מוקצה או נעדר, אלא לגבי הפסול של רובע ונרבע, אם הגויים חשודים על רביעת בהמה כמבואר במשנה, לחוש – עלינו לחשוש שהגוי רבע את הבהמה, או שרבע אותה מי שאינו מינה, ומדוע מותר לקחת ממנו בהמה לקרבן. מיישבת הגמרא: אמר רב תחליפא, אמר רב שילא בר אביןא משמיה דרב, עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר – שלא תוכל ללדת, וכיון שעל ידי הרביעה הבהמה נעקרת, הוא מקפיד ואינו רובע, ועל כן מותר לקחתה לקרבן, אך בבהמה שאינה שלו אינו חושש שתיעקר, וחשוד שירבע אותה, ועל כן אסור לישראל להעמיד בהמתו עם עובדי כוכבים כמבואר במשנה.

מקשה הגמרא: התינת נקבות – תירוץ זה נוח לגבי בהמה נקבה שנעקרת על ידי הרביעה, אך לגבי קרבנות וקריים שאינם יכולים להיעקר, מאי אכילא למימר – איך נבאר מדוע מותר לקחתם מעובד כוכבים, הרי יש לחשוש שנרבעו. מיישבת הגמרא: אמר רב כהנא, עובד כוכבים אינו רובע אף את הוכר, הואיל ומכחישין בפשר – כיון שהרביעה מכחישה את בשר הבהמה, הוא חס עליה שלא תכחיש, ועל כן מותר לקחת ממנו גם זכר לקרבן.

הגמרא שבה ומקשה מברייתא על דברי רב. מקשה הגמרא: אלא איך יפרש רב הא דתניא, לוקחין בהמה של עובדי כוכבים לקרבן מרועה שלהן, ואין חוששים שנפסלה לקרבן, ולדברי רב שהעובד כוכבים אינו רובע את בהמתו כי חס עליה שלא תיעקר או תכחיש, ליחוש דלמא רבקה לה – עלינו לחשוש שמא רבעה הרועה, שהרי אינה שלו ואינו חס עליה, ומדוע היא כשרה לקרבן. מיישבת הגמרא: רועה שלהן מתיירא לבוא על הבהמה אף שאינה שלו, משום הפסד שקר – שאם ירגיש הבעלים שהוא רבע את בהמתו ושהרי מעקר אותה או מכחישו בבעלותו, יתבע ממנו את דמי הנזק.

מקשה הגמרא: אם כדברך שרועה גוי אינו רובע את הבהמות הניתנות לו כיון שחושש להפסד שכרו, אלא איך תפרש הא דתניא, אין מוקצין בהמה של ישראל לרועה שלהן שירעה אותה, כיון שיבוא לרבעה, ועובר ישראל על וילפני עור לא תתן מכשל (ויקרא י"ד), הרי לדברך לימא – נאמר שמותר למסור לו בהמה, כיון שרועה שלהן מתיירא משום הפסד שקר ולא ירבע אותה. מיישבת הגמרא: אינהו דידעי בהדי – עובדי הכוכבים המכירים זה את זה ויודעים בעצמם שדרכם לרובע בהמות, מרתת – חושש הרועה לרובע את בהמתם, כיון שאם תיעקר הבהמה יבין הבעלים שהוא רבעה ויתבע ממנו את דמי הנזק, אבל אנן דלא ידעינן בהו – כשבעלי הבהמה הם מישראל, שאינם מכירים בדרכם של עובדי כוכבים לרובע בהמות, לא מרתת – אין הרועה חושש לרובע את בהמתם, כי סבור הוא שישראל לא יכירו בכך, ועל כן אין מוסרים בהמת ישראל לרועה שלהם שמא יבוא לרבעה.

הגמרא מביאה בדרך אגב מאמר בענין זה: אמר רבה, למדנו שעובד כוכבים ירא מבחירו מפני שהוא מכיר בו, והיינו דאמרי אינשי – זהו שאומרים בני אדם, מכתבא גללא בוע – עט ברזל קורע את השיש, כלומר, השיש שהוא קשה ירא מפני עט הברזל המשמש לחרוט בו, כיון שהוא מכירו ויודע בו שהוא קשה ממנו, וכן גללא בכתביה דיע

אדם רכיל ובלעיל מכיר בחבירו הנוהג כמותו, וירא ממנו.

הגמרא חוזרת להקשות על דברי רב ורב כהנא. מקשה הגמרא: אי הכי – אם כדברי רב ורב כהנא שגוי אינו רובע את בהמתו כדי שלא תיעקר או תכחיש, ועל כן אין חוששים לקחת ממנו בהמה לקרבן, קרבנות וקריים מעובדות כוכבים נקבות, לא ניזבון – לא נקנה, דחיישינן דלמא מרבעא ליה עיליה – שיש לחוש שמא היא תרביע את הבהמה על עצמה, שהרי הם חשודים על כך כמבואר במשנה, ובוזא אין היא מעקרת או מכחישה אותה, ואם כן למה נאמר בתוספתא שמותר לקנות מהם בהמה לקרבן בלי לחלק בין זכרים לנקבות. מתרצת הגמרא: כיון דמיניי בה מרתתא – כיון שאם יבוא עליה הוכר הוא ירדוף אחריה כל שעה, היא חוששת שמא יראו זאת בני אדם ויבינו מה עשתה, ועל כן אינה נרבעת לו. אמנם להעמיד עמה בהמה בפונדק אסור כפי ששינו במשנה, שאין היא חוששת שירדוף אחריה הוכר כיון שהוא נמצא עמה רק לזמן קצר.

מקשה הגמרא: אם כדברך שבעל חי זכר נכרך אחרי אשה שהרביעה אותו עליה, אלא איך נפרש הא דתני רב יוסף, ארמלתא – אלמנה לא תרבי בקלא – לא תגדל בביתה כלב, שמא תתאוד ותרביע אותו עליה, ולא תשרי בר בי רב פאושפיא – ולא ידור בביתה תלמיד חכם, ואפילו באופן שאין חשש יחוד, שמא תחטא עמו. מבארת הגמרא את הקושיא: בשלמא – מובן הדבר למה אסור שידור עמה בר בי רב, כיון שצניע לה – צנוע הוא, ואם תשכב עמו אינה חוששת שיגלה את הדבר, אלא כללא – על מה שאסרה הברייתא לגדל כלב יש להקשות, כיון דמיניי בה מרתתא – כיון שהוא ימשך אחריה אם תרבע אותו, כפי שתירצה הגמרא לעיל, היא חוששת ואינה עושה כן כדי שלא יכירו בה בני אדם, ומדוע הדבר אסור.

מתרצת הגמרא: כלב אינו דומה לשאר בהמות, כיון דכי שדיא ליה אוימצא ומסריה אבתרה – כיון שאם היא תשליך לו בשר הוא יהיה כרוך אחריה, אינה חוששת שיבינו בני אדם שנרבעה לו, כי סבורה שמימר אמרי אינשי – יאמרו בני האדם, האי דמסריה אבתרה – מה שנמשך כלב זה אחריה, משום אוימצא דקא מסריה – הוא מפני שהשליכה לו בשר, וכיון שאינה חוששת להרביע, אסור לה לגדלו בביתה שמא תרביענו עליה.

דין זה ששינו במשנה שאין מעמידים בהמה עם עובדי כוכבים, נשנה אף בברייתא לעיל (ס"ה), ושם נאמר שאף בהמות נקבות אצל עובדות כוכבים נקבות אין מעמידין. מבררת הגמרא: בהמות נקבות אצל עובדות כוכבים נקבות, מאי מעמא לא מייחדינן – מהו הטעם שאסור להעמידם יחד, הרי אין כאן חשש רביעה. מבארת הגמרא: אמר מר עוקבא בר חמא, הטעם שאסור להעמיד נקבות עם נקבות, הוא מפני שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן לזנות עמוהן, ועל כן אף במקום שיש בו רק נקבות עובדות כוכבים, יש לחשוש שמא יבוא לשם עובד כוכבים לשם זנות, ופעמים שאינו מוצא לאשת חבירו, ומוצא את הבהמה ורובקה, ואם כן יש בהעמדת הבהמה שם איסור לפני עור.

ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לומר, שאפילו אם העובד כוכבים מוצא לאשת חבירו, נמי רובקה – גם אז ירבע את הבהמה, דאמר מר, חביבה עליהן – על עובדי כוכבים, רביעת בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, ומה הטעם. דאמר רבי יוחנן, בשעה שקא נחש על חיה, חפיל בה וזהמא, וזהמא זו גורמת לאדם שיתאווה לרביעת בהמה.

מקשה הגמרא: אי הכי שתאות הרביעה באה מזוהמת הנחש, וישראל נמי – אף בישראל נכנסה זוהמא זו, שהרי אף הם בני חיה, ומדוע אין הם מתאווים לרביעת בעלי חיים. מתרצת הגמרא: באמת נכנסה זוהמת הנחש בכל בני האדם, אך ישראל שעמדי עמר על חר סיני וכתנא בכך מכל מום, פסקה וזהמא, עובדי כוכבים שלא עמדו על חר סיני, לא פסקה וזהמא.

הגמרא מביאה ספק בדין יחוד עופות עם עובדי כוכבים: איבעיא להו – הסתפקו בני הישיבה, עופות מאי – האם גם עופות אסור להעמיד עם עובדי כוכבים כדי שלא ירבעו אותן, או שבעופות אין לחשוש

לעיל (כב) הקשתה הגמרא על משנתנו האוסרת להעמיד בהמה עם
 עובדי כוכבים מחשש שירבעו, מהתוספתא המתירה לקחת מהם
 בהמה לקרבן אף שנרבע פסול להקרבה, דהיינו שאין חוששים
 לרביעה. הגמרא מביאה תירוץ נוסף לסתירה זו: **רבינא אמר, לא**
קשיא, שלעולם הגויים חשודים על הרביעה, אלא יש לחלק, שהא
– דין המשנה שאין מעמידין בהמה עם עובדי כוכבים, הוא איסור
לבתחלה לעשות כן מחשש שירבעו, והא – דין התוספתא שמותר
לקחת מהם בהמה לקרבן, הוא דיעבד – לאחר מעשה, דהיינו
כשהנידון הוא על העבר כשהיתה הבהמה ברשות הגוי, ואז אין
חוששים שכבר רבעו את הבהמה לפני כן.
 רבינא מוכיח בדבריו: **ומנא תימרא – ומנין לך לומר, דשאני – שיש**
חילוק בדברים שחוששים להם משום חשד בין לבתחלה ובין
לדיעבד, דתנן במשנתנו, לא תתייחד אשה עמהם – עם עובדי
כוכבים, מפני שחשודין על העריות, ורמינהו – וקשה על דין זה
ממה ששנינו בכתובות (כב), האשה שנחפשה בבית האסורים בידי
עובדי כוכבים, אם נחבשה על ידי שהיתה חייבת להם ממון,
כשתצא מותרת לבעלה, ואין חוששים שבאו עליה ונאסרה על
בעלה, ואם נחבשה על ידי נפשות – שהתחייבה הריגה ביניהם,
אסורה לבעלה, שמא חטאה עמהם. מהדין הראשון שנחבשת על
ידי ממון מותרת לבעלה, מוכח שאין הגויים חשודים לבוא על אשה
המתיוחדת עמהם, ואם כן לכאורה קשה על משנתנו. מסיים רבינא:
אלא לאו שמע מינה – האם אין שומעים מכאן בדברי, דשאני לך –
שיש חילוק בין לבתחלה לדיעבד, ועל כן לכתחילה אסור לאשה
להתייחד עמהם כמבואר במשנתנו, אך בדיעבד לאחר שכבר
נחבשה עמהם אין חוששים שבאו עליה.
 דוחה הגמרא: **ממאי – מנין לך להוכיח מכאן שאין חוששים בדיעבד**
לאשה שהתייחדה עם עובדי כוכבים, דלקא לעולם אימא לך –
שמא באמת יש לומר שאפילו דיעבד נמי לא – שגם לאחר מעשה,
המתייחדת עם עובדי כוכבים אסורה לבעלה מפני שחשודים על
העריות, ואין חילוק בין לכתחילה לבדיעבד, והקא – ומה שמתירה
המשנה נחבשת על ידי ממון לבעלה, היינו מעמא – זהו טעם
הדיתר, דמתירא הגוי משום הפסד ממון, שמא לא יפרע לו בעלה
את חובו מפני שבא על אשתו.
 ראייה להסבר זה: **תדע שזהו טעם המשנה, דקתני סיפא, אם נחבשה**
על ידי נפשות אסורה לבעלה, ואם כרבינא שבדיעבד אין חוששים
שבאו עליה, מדוע היא אסורה, אלא מוכח שאף בדיעבד חוששים
שבאו עליה, והטעם שנחבשת על ידי ממון מותרת, הוא משום
שמתירא הגוי להפסיד ממוןו וכפי שביארה הגמרא. מסיימת
הגמרא: ותו לא מיד – אין להקשות דבר על דחיה זו, אלא ודאי זהו
הטעם שעל ידי ממון מותרת, שחושש העובד כוכבים להפסיד ממוןו,
ואין להוכיח מכאן בדברי רבינא.
 יישוב אחר לסתירה בין המשנה לתוספתא: **רבי פדת אמר, לא**
קשיא מהתוספתא המתירה לקחת בהמה לקרבן מעובדי כוכבים
ואינה חוששת לרביעה, על משנתנו האוסרת להעמיד בהמה עמהם
מחשש שירבעו, כי הא – משנתנו, היא כשיטת רבי אליעזר
החושש לרביעה כפי שיבואר להלן, והא – התוספתא, היא כשיטת
רבנן החולקים עליו, דתנן במסכת פרה (פ"ב מ"א) לגבי פרת חמאת
– פרה אדומה, רבי אליעזר אמר, פרה אדומה אינה נקחת
– נקנית מן העובדי כוכבים, והכמים מתירין. מבארת הגמרא: מאי
לאו – האם אין פירוש הדבר דהא קמיפלגי – שבוה נחלקו, דרבי
אליעזר האוסר לקנותה מעובדי כוכבים סבר חיישינן לרביעה –
חוששים שמא נרבעה הפרה על ידיהם ונפסלה, והוא ששנה את
משנתנו, ורבנן המתירים לקנותה מהם סברי לא חיישינן לרביעה,
והתוספתא נאמרה לשיטתם.

מקשה הגמרא: **ממאי – מנין לך שרבנן ורבי אליעזר נחלקו האם**
חוששים לרביעה, דלקא – שמא נאמר, דבולי עלמא – שלכל
הדעות לא חיישינן לרביעה, והקא לגבי פרה אדומה, היינו מעמא
– זהו טעמו דרבי אליעזר האוסר לקנותה מעובדי כוכבים, שסובר
בדרך יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, הניח עליהן –
על פרה אדומה, עודה של שקין – אגודת שקים וריקים הקשורים יחד,
פסקה אף שלא משכה אותם ממקומם, כיון שנאמר בה (במדבר י"ב)
אשר לא עלה עליה על, ומשמע שנפסלת בהעלאה בלבד. ובגמלה
ערופה, שנאמר בה (דברים כא א) אשר לא משכה בעל, אינה נפסלת
עד שתמשוך בה. מבארת הגמרא על פי זה: מר – רבי אליעזר
האוסר לקנות פרה אדומה מעובדי כוכבים, סבר חיישינן – חוששים
שמא הניח עליה הגוי אגודה של שקים ופסלה בכך, ומר – חכמים
המתירים לקנותה מעובדי כוכבים, סבר לא חיישינן – סוברים הם
שאין חוששים שהשתמש בה הגוי, אך לרביעה אין חוששים לכל
הדעות, ואם כן קשה על דברי רבי פדת.
 הגמרא דוחה קושיא זו: **לא סלקא דעתך – אל תעלה על דעתך**
לומר שלפי רבי אליעזר חוששים שמא השתמש בה הגוי, כי בודאי
משום ניהא פורתא – מפני ההנאה המועטת שיש לו במה שיקל
מעליו את המשא כשיניח עליה אגודה של שקים, לא מפסיד טובא
– לא ירצה הגוי להפסיד כסף רב שיוכל לקבל אם ימכרנה לפרה
אדומה, ובודאי אין לחשוש שהשתמש בה, אלא טעמו של רבי
אליעזר הוא שחושש לרביעה, וכדברי רבי פדת.
 מקשה הגמרא: **אם כך שהגוי אינו רוצה לפסול את הפרה האדומה,**
הקא נמי לימא – גם לגבי החשש לרביעה נאמר כן, שמשום ניהא
פורתא – מועטות שיש לו ברביעת הבהמה לא מפסיד טובא – לא
ירצה להפסיד את שוויה הרב של הפרה אדומה, ומדוע יש לחשוש
שלא רבעה. מתרצת הגמרא: התיב – לגבי חשש רביעה, יצרו תוקפו
לרבעה, ועל כן יש לחשוש שרבעה אף שמפסיד בזה הפסד גדול.
 הגמרא שבה ומקשה על תירוצו של רבי פדת: **מנין לרבי פדת שרבי**
אליעזר אוסר לקחת פרה אדומה מעובדי כוכבים מחשש שרבעו,
ודלקא דבולי עלמא ואף לרבי אליעזר לא חיישינן לרביעה, והקא
לגבי פרה אדומה, היינו מעמא – זהו טעמו דרבי אליעזר, דתני
שילא בטעם דין זה, דתני שילא, מאי מעמא דרבי אליעזר האוסר
לקחת פרה אדומה מעובדי כוכבים, שנאמר (במדבר י"ב) דבר אל בני
ישראל ויקחו אליהם פרה אדומה וגו', ולמדנו מכאן, בני ישראל יקחו
– ימכרו פרה אדומה, ואין העובדי כוכבים יקחו, שאין לקנות מהם
פרה אדומה.
 דוחה הגמרא קושיא זו: **לא סלקא דעתך – אל תעלה על דעתך**
שטעמו של רבי אליעזר הוא מדרשת הפסוק, דקתני סיפא – שהרי
שנינו בסוף המשנה בפרה שם (פ"ב מ"א), וכן היה רבי אליעזר פוסל
בכל הקרפנות פולין אם נקנו מעובדי כוכבים, ולא רק בפרה אדומה,
ואי סלקא דעתך – ואם תעלה על דעתך לומר שטעמו של רבי
אליעזר הוא דתני שילא שדרש כן מהפסוק, אין הדבר מובן,
דבשילא לגבי פרה מובן טעם זה, דתניב בה לשון קיחה, וניתן
למעט עובדי כוכבים שאין לקחתה מהם, אלא פוליהו קרפנות – אך
לגבי כל הקרבנות יש לתמוה, קיחה בתיב זה – האם כתובה בהם
קיחה ללמדנו שאין לקחתם מעובדי כוכבים, והרי לא נאמרה בהם
לשון זו, ואם כן מוכח שלא זהו טעמו של רבי אליעזר, אלא טעמו
הוא כפי שאמר רבי פדת, שחוששים לרביעה.
 הגמרא חוזרת ומקשה על רבי פדת: **לדברי רבי פדת שרבנן ורבי**
אליעזר נחלקו האם חוששים לרביעה, ודלקא – שמא נאמר, עד כאן
לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר – לא נחלקו רבנן על רבי אליעזר
ואמרו שאין לחשוש לרביעה,

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כג עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קז
רש"י תוספות

רבינא – מהדר לתרצי מתניתין וברייתא דלעיל: לעולם חשידי, ומתניתין לכתחילה
קתני דאין מעמידין משום דלמא רבע לה, וברייתא דקתני אין חוששין משום רובע
משום נרבע – דיעבד, דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה, ולכבר
ארבעה לא חיישין. ומנא תימרא – דלמידי דחשידי ביה שני לן בין לכתחילה בין
לדיעבד, לכתחילה לא מייחדין ליה
בהדיהו וזיכא דאיתיד לא מיתר, ולא
אמרין נבעלה לז' על ידי ממונ – שהיתה
חייבת ממונ, מותרת לבעלה. הפסד ממונ –
דסבר: אי בעילנא לה, תו לא פרע לי בעלה
מידי. תדע – דמשום הפסד ממונ הוא דשיר
לה, דקתני: על ידי נפשות שנתחייבה הריגה
אסורה לבעלה, אלמא היכא דלא מירתת
להפסד ממונו אפקורי מפקר לה, וחיישין
שמא נבעלה לאחד מהן ברצון. ואית דמוקמי
לה באשת כהן דמיתסרא באונס, וראשון
עיקר, דבכתובות (כו, ב) מוכח דבאשת
ישראל קאי. ותו לא מידי – אין לחקשות
על דבר זה, דודאי טעמא על ידי ממונ
מותר משום דחייש גוי להפסד ממונו. פרת –
חמאת – פרה אדומה. הכי גרסינן: ממאי
דלמא כולי עלמא לא חיישי לרביעה
וטעמא דרבי אליעזר כו'. עודה של שקין
= שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד. פסלה
– דכתיב: "אשר לא עלה עליה", בהעלאה
בעלמא. ובעלה – עגלה ערופה אינה
נפסלת בהעלאת עול. ער שחמשוך בו –
דכתיב בעגלה (דברים כא): "אשר לא
משכה בעול". (לישנא אחרינא: עודה =
עץ שטוין בו שקין). לא סלקא דעתך –
דטעמא דרבי אליעזר משום עודה. דמשום
נחמא פורתא – להקל מעליו משוי מעט.
לא מפסיד טובא – דמים יקרים של פרה
אדומה. אלא ודאי טעמא משום רביעה
הוא. יקחו – ימכרו, קרי ביה "ויקחו".
אלא
ישראל יקחו, ואין הגוים יקחו! – לא סלקא דעתך, דקתני סיפא: וכן היה רבי אליעזר
פוסל בכל הקרבנות כולן; ואי סלקא דעתך דרתני שילא, בשלמא פרה פתיב בה קיחה,
אלא פולחיה קרבנות קיחה פתיב בהו? ודלמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר,
אלא

נראה לפרש דודאי מיירי באשת כהן דאף באונס אסורה, והכא מותרת דאמרין ודאי לא נבעלה. וכן משמע בפרק שני דכתובות (כו, ב) דפשיטא ליה לתלמודא דמתניתין מיירי באשת
כהן, דמייתי עלה בגמרא תהם חזוהי מעשה באשה אחת שהורגנה באשקלון ורחקה בני משפחתה, ואי באשת ישראל היה עובדא מאי קאמר "ורחקה בני משפחתה"? לא הוה
לזו לרחק אלא לבעלהו ועוד מתוך המשנה שי להוכיח דמיירי באשת כהן, דקתני: על ידי ממונ מותרת לבעלה; טעמא דעל ידי ממונ דמרתא אהפסד ממונו, הא שלא על ידי ממונ –
אסורה, ואף על פי שאין לחלות נתרצית כיון שאינו על ידי נפשות, ואי באשת ישראל אמאי אסורה? אלא ודאי באשת כהן, והא דנקט "מותרת לבעלה" ולא נקט "מותרת לכהונה" –
משום סיפא נקט דעל ידי נפשות אסורה לבעלה, והתם אף באשת ישראל אסורה לבעלה, דאיכא למימר משום פחד נפשות נתרצית לו, ואם תאמר: מאי סלקא דעתיה דרבינא דבעי
לאוכוחי היתר דיעבד מהכא? הא ודאי דמשום הפסד ממונו הוא! ויש לומר: דסבר רבינא, דכיון דנחבשה שהיא מסורה בידו – היה לו לאסור באשת כהן ולמחשז מיהא לבעילת אונס,
ואף על גב דאיכא הפסד ממונ, ומדשרינן הכא דיעבד – הוא הדין אף היכא דליכא הפסד ממונ. ותלמודא דחי דלית ליה הך סברא, אלא אית ליה הפסד ממונו שאני. תדע דקתני סיפא
על ידי נפשות אסורה לבעלה – תימה: מאי קאמר "תדע"? דלמא שאני על ידי נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתו, אבל שלא על ידי נפשות מותרת ואף היכא דליכא
הפסד ממונ ויש לומר: ודאי שלא על ידי ממונ אסורה, דאי סלקא דעתך מותרת אמאי נקט וישא הפסד ממונ? ליחנ "שלא על ידי נפשות מותרת" אלא ודאי הפסד ממונ דוקא נקט
וסיפא דקתני "על ידי נפשות" – הוא הדין שלא על ידי נפשות אסורה לכהן, דבה איירי, אלא בא השמיענו דאף לישראל אסורה, דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו. ואלו לא מדי
– פירוש: דודאי הפסד ממונ שאני, אבל יחוד בעלמא אימא דאסור אף בדיעבד. תימה: אם כן לא הנחת בת לאברהם איבנו אשת כהן וישבת תחת בעלה, דאי אפשר שלא תתייחד עם
שום גוי שעה אחת, וכיון דליכא הפסד ממונ חיישין ויש לומר: דאין זה אלא דחוי בעלמא, כלומר מהכא לא תוכיח, ומכל מקום דברי רבינא אמת הן, ועוד יש לומר: דאפילו לפי המסקנא
אין לאסור יחוד מועט, דדוקא נחבשה שאני לפי שהיא מסורה בידו, כעין בהמה הדבא דבדור רביעה, אבל היכא שאינה תחת יד של גוי כלל ויכולה לצעוק ויהיה לה משיע – ודאי
הגוי מרתת, ואין לאסורה על אותו יחוד, וכן עיקר. ובירושלמי דחי דאין דמיון אשה לבחמה, שאני אשה שדרכה לצוות, ואפילו חרשת דרכה לרמו. והתם יצרו תקפו – תימה: לעיל
דאמר רב גי חס על בהמות, ורבי פדת נמי אית ליה ההוא שנויא כדפרישית, נימא יצרו תקפו מכל שכן דפרה דרמיה יקרימו: יש לומר: שאני הכא כיון דרמיה יקרימו עומדת למכור
לישראל, ויבין שהוא ודאי מוכר הפרה וסבור הוא להעלים, ואינו חושש כיון שיצרו תקפו.

שמוע

מינה דפריה קדשי מזבח היא – תימה להרב רבינו יצחק בן מרדכי: מנליה קדשי
מזבח היא, וטעמא משום רביעה? דלמא לעולם היא קדשי בדק הבית, וטעמא
משום ער, דתנן (פרה פרק ב משנה ד): עלה עליה זכר פסולת! ויש לומר: דרביעת אדם
שהיא בקומה זקופה לא שייך בה על כמו בבדמה. ועוד, מדקתני עלה: וכן היה רבי אליעזר
פוסל בכל הקרבנות – אלמא לאו טעמא משום

על. **אלא** מעתה תפסול ביוצא דופן – לפום
ריהטא שמוע דקאי אהא דשני? שאני פרה
דחטאת קרייה רחמנא. והכי פירושו: אי אמרת
בשלמא טעם פסול רביעה משום קדשי מזבח
היא, איכא למימר דפליג רבי שמעון ואמר קדשי
בדק הבית היא, הילכך לא מיפסלא לא ברביעה
ולא ביוצא דופן. אלא כיון דאמרת טעמא
דרביעה משום דחטאת קרייה רחמנא – תפסל
ביוצא דופן, דמסתמא לא פליג אהך דרשא,
אלמא תניא כ"ז: עד דקאמר: אלא שאני פרה
הואיל ומום פוסל בה. ולפי גירסא זו משמע
דחטאת הדר ביה מטעמא דחטאת קרייה
רחמנא. אלא לעולם קדשי בדק הבית לרבי
שמעון, ורביעה הוא דפסלה כיון דמום פוסל בה,
אבל ביוצא דופן לא מיפסלא. ורבנן דפסלי
ביוצא דופן – משום דסברי דקדשי מזבח היא.
וקשה, דסוף פרק קמא דשבועות (יא, ב) על דך
בריייתא דפרה, משני: ושאיני פרה דקדשי בדק
הבית היא! ודוחק הוא דנוקי לה כרבי שמעון.
ועוד, דסוגיא דתלמודא פרק קמא דבוכים (יד, ב)
ופרק ("המזבח מקדש") ("חטאת העוף") (סו, ב)
ובפרק קמא דמנחות (ו, ב) ובפרק שליש
דבכורות (כה, א) וביומא פרק "טרף בקלפי" (מב,
א) ובתמורה פרק ("המזבח") ו"אלו קדשים"
משמע דפרה קדשי בדק הבית, ואין סברא
להעמיד כל הני כרבי שמעון ולא כרבנן! ועוד
קשה, דבפרק קמא דחולין (א, א) מוכח תלמודא
דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרי רחמנא
לכך נראה לפרש: אלא מעתה תפסל ביוצא
דופן – ולא אשנייא ד"חטאת קרייה רחמנא"
קאי, אלא למאי דאסיקא דמיפסלא ברביעה, או
משום דקדשי מזבח או משום דחטאת קרייה
רחמנא, ואם כן תפסל ביוצא דופן, דאין לומר
דפליג רבי שמעון על רבותי רבי אליעזר ורבנן
ולומר שיכשיר ברביעה, אלמא תניא כ"ז: ולא
גרסינן "אלא", ובספרים לא היה כתוב "אלא",
ובקונטרס הגיה וכתב, הכי גרסינן: אלא שאני

פרה וכו'. לעולם קדשי בדק הבית היא לכולי עלמא, וטעמא דמיפסלא ברביעה לרבי
שמעון הואיל ומום פוסל בה, ורבנן טעמיהו משום דחטאת קרייה רחמנא. וניחא, דכל
שיתת התלמוד אתיא נמי לרבנן, ומסקנא דפרק קמא דחולין נמי כרבנן אתיא. ויש ספרים
שכתוב בהן אחר "ומודה רבי שמעון לענין קדשים": ואלא מאי, קדשי מזבח: סוף סוף תפסל
ביוצא דופן! האי מאי, אי אמרת בשלמא קדשי מזבח היא היינו דפליגי רבי שמעון ורבנן,
אלא אי אמרת קדשי בדק הבית היא, מי מפסלא ברביעה? לעולם אימא לך קדשי בדק
הבית היא, ולענין רביעה אפילו רבי שמעון מודי דפסלה, דכתיב: "כי משחתם בהם" וגו'.
והאי גירסא משמע כפירוש ראשון שפירשתי.

בקשו ממנו אבנים לאפוד – האי דאן כן נתניה על כרחו בבית שני היה. מדקאמר: לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו, דהא קיימא לן דבבית שני לא נשפרה שום פרה,
כי נסתפקו באותה עשיה משה כל ימי בית ראשון ועד עזרא שעשה השנית. וכן רהיה אפוד בבית שני אם כן שמיר נמי היה בו. דהכי משמע בפרק "מי שאחוז" (גיטין סו, א)
דאפוד צריך שמיר, דקאמר התם: איכא שמיר דאיתיה משה לאבני אפוד. ואפילו לרבי נחמיה דאמר: לא בעי שמיר לאבני המקדש בפרק "עגלה ערופה" (סוטה מז, ב) ואלא היה מתקן
מבחוץ ומכניס מבפנים, מכל מקום באבני אפוד מודי דבעי שמיר משום דכתיב "במלאכתם", כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר וכן נבקעות מאיליהן, כתאנה זו שנבקעת בחמה ואינה
חסרה כלום. ואין להקשות מהדיא דפרק בתרא דסוטה, דתנן: משמחו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים, משחרב בית המקדש בטל השמיר, דמשמע "משחרב בית המקדש" היינו בית
ראשון, מדקתני בתריה פולמוס אספיינסו של טיטוס שהיו קודם חורבן בית שני – אלמא לא היה השמיר בבית שני. הא ליתא, דודאי ההוא "משחרב בית המקדש בטל השמיר" בבית
שני מיירי, דאי בבית ראשון – ליערבינהו וליתנינהו: משחרב בית המקדש בטלו אורים ותומים ושמיר, דהא בגמרא בבריייתא אורים ותומים משחרב בית ראשון תני ליה, ואורים ותומים
לא היו בבית שני, שהם מומשה דברים חסר בית שני. ויש תימה: כיון דהוה שמיר בבית שני, אם כן לקמן פרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נב, ב) גבי אבני מזבח ששקעו מלכי יון,
דפרקי: היכי ניעביד? נתיבניהו – "אבנים שלמות" אמר רחמנא, נתיבניהו, פירוש: ברבול, שלא להיות שם פגימה – "לא תניף עליהם ברזל" אמר רחמנא. ומאי קשיא? ליעבדינהו על
ידי שמיר! ויש לומר: דעל ידי שמיר אינו נעשה חלק, כי אם מבקע כתאנה שלא תהא חסרה כלום, אבל אין עושה אותן שלמות שלא תחגור בהן צפור, ופגימה בחגירת צפור פסלה
מבזה, כדאייתא בפרק קמא דחולין (יח, א).

אלא בפרה דדמיה יקרוי, אבל בשאר קרבנות מודו ליה!
- **ואלא הא דתניא:** לוקחין מהן בהמה לקרבן, מני? לא
רבי אליעזר ולא רבנן! ועוד, תניא ביה: מאי אותיבו
ליה חבריה לרבי אליעזר? "**כל צאן קדר יקבצו לך...**
יעלו לרצון על מזבחי." עד כאן לא פליגי **אלא בהששא,**
אבל היכא יודאי רבקה - **פסלה;** שמוע מיהו דפרה
קדשי מזבח היא, דאי קדשי בדק הבית, מי מיפסלא בה
רביעה! - **שאני פרה, דחטאת קרייה רחמנא.** - **אלא**
מעתה, תפסל ביוצא דופן! וכי תימא הכי נמי, אלמא
תניא: הקדושה ביוצא דופן - **פסולה,** ורבי שמעון
מכשיר! וכי תימא, רבי שמעון למעמיה, דאמר: יוצא
דופן ולד מעליא הוא, והאמר רבי יוחנן: מודה היה רבי
שמעון לענין קדשים שאינו קדוש! אלא שאני פרה,
הואיל ומום פוסל בה - **דבר ערוה ועבודה זרה נמי**
פוסל בה; דכתיב: "פי משחתם בהם מום כס", ותנא
דבי רבי ישמעאל: כל מקום שנאמר השחתה - **אינו**
אלא דבר ערוה ועבודה זרה, דבר ערוה - **דכתיב: "פי**
השחית כל בשר את דברו על הארץ", ועבודה זרה -
דכתיב: "פן תשחתו ועשיתם לכם פסל", והא פרה נמי,
הואיל ומום פוסל בה - **דבר ערוה ועבודה זרה פסלי**
בה, גופא, תני שילא: מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב:
"דבר אל בני ישראל ויקחו" - בני ישראל יקחו, ואין
הגוים יקחו. אלא מעתה, "דבר אל בני ישראל ויקחו לי
תרומה" - הכי נמי דבני ישראל יקחו, ואין הגוים יקחו?
וכי תימא הכי נמי, והאמר רב יהודה אמר שמואל,
שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר
להם: צאו וראו מה עשה גוי אחד לאביו באשקלון ודמא
בן נתניה שמו, פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפוד
בששים

אלא בפרה אדומה - דדמיה יקרים, דחייש גוי להפסד מרובה וכיף ליצירה. **אבל**
בשאר קרבנות מודו - והא דתניא לעיל: לוקחין מהן בהמה, אמאן תרמייה? לא רבי
אליעזר ולא רבנן! **כל צאן קדר** - קדר = ישמעאל, וכתיב: "יעלו (לרצון על) ועל
רצון מזבחי", אלמא בשאר קרבנות נמי שרי, ושפיר איתרצן רומיין דלעיל. **עד כאן**
לא פליגי בו - מלתא באפי נפשיה קאמר
ואיל. **אלא בחששא** - היכא דלא חזינן
דרביעה פליגי, דמר חייש ומר לא חייש. **קדשי**
מזבח היא - דין קדושת מזבח יש לה, ליפסל
ברביעה, ולענין פדייה דלא נפקא לחול בלא
מום, ואף על גב דלא למזבח קרבה. **דאי**
סלקא דעתך - לא אלימא קדושתיה
מקדושת בדק הבית, ועל כל דבר חל קדושת
בדק הבית אפילו על אבנים. **אמאי** - פסלה
בה רביעה? **שאני פרה דחטאת קרייה**
רחמנא - לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה
דין קדשי בדק הבית עליה, ומיהו לענין
פסולין סגי מילתא לאתויי בפסול, דחטאת
קרייה רחמנא: "למי נדה חטאת היא", **תפסל**
ביוצא דופן - דפסול הוא לשאר קרבנות,
דתניא (בכורות נז, א): "שור או כשב" - פרט
לכלאים, "או עד" - פרט לנדרמה, "כי יולד" -
פרט ליוצא דופן, והאי קרא בקרבנות כתיב.
הקדשי **ביוצא דופן** - הקדשי לפרה אדומה
יוצא דופן - פסולה כ"ז, ולד מעליא הוא -
במסכת נדה (מ, א): יוצא דופן אין יושבין
עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואין חייבין עליו
קרן לידה. רבי שמעון אומר: הרי הוא
כילוד, ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבויעים
לנקבה, וכן ימי טהרה וקרן. מודה רבי
שמעון - לענין קדשים, דבהמה שיצאה דרך
דופן פסולה לקרבן. דגבי טומאה וטהרה
דאמו הוא דקאמר ליה רבי שמעון מריב
הכתוב: "אם נקבה תלד" - הוסיף לידה
אחרת לרבות יוצא דופן, אבל בקדשים מודי.
הא דרבי יוחנן במסכת נדה, הכי גרסינן:
אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר
ערוה ועבודה זרה פוסל בה דכתיב כי
משחתם בהם מום ותנא דבי רבי ישמעאל
כל מקום בו עד תרשחותן כל שמחום
פוסל בו כ"ז - לא תימא דטעמא דמיפסלא
ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא. אלא
היינו טעמא, דאף על גב דקדשי בדק הבית,
הואיל ומום פוסל בה דכתיב: "אשר אין בו מום". **דבר ערוה** - נרבע. **ועבודה זרה**
- כגון מוקצה ועבד, פסולין בה, דאיתקש השחתה למום. **כי השחית כל בשר**
את דרכו - תשמיש. דור המבול בעבירה קלקל, דכתיב: "יראו בני האלהים" וגו'.
וכי תימא הכי נמי - דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן הגוים.
עד היכן כיבוד אב ואם - כמה אדם מצווה להחזיר בכיבוד אב ואם. **מה עשה**
גוי - וכל שכן ישראל שמצווה על כך.

בששים

הוא, ועל כן אין לפסלו לפרה אדומה אף שדינה בקרבן, וְהָאֵמֶר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹדֶה הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן לַחֲכָמִים בְּיוֹצֵא דוֹפֵן לְעֵינֵי קְדָשִׁים – להקריבו למזבח, שְׁאִינוֹ קְדוֹשׁ וּפְסוּל לַהֲקָרְבָּה, ואם כן מדוע מכשיר רבי שמעון יוצא דופן לפרה אדומה, אלא ודאי לרבי שמעון אין לפרה אדומה דיני קרבן, וקשה על הטעם שאמרנו שפרה נפסלת ברביעה כיון שקרויה חטאת ודינה בקרבן. הגמרא חוזרת בה ומביאה טעם אחר לפסול פרה אדומה שנרבעה. מתרצת הגמרא: באמת אין טעם הפסול בפרה אדומה שנרבעה משום שקרויה חטאת, אלא הטעם כפי שלמדנו בתחילה שהיא קדשי מזבח, וכן סברו חכמים ועל כן הם פוסלים גם יוצא דופן הפסול למזבח, ורבי שמעון המכשיר יוצא דופן חולק עליהם וסובר שפרה היא קדשי בדק הבית, אֵלֶּא שְׁפֹסֶל פְּרָה שְׁנִרְבְּעָה מִטַּעַם אַחֵר, כיון דְּשִׁאֲנֵי פְּרָה מִשְׁאֵר קְדָשִׁי בִּדְק הַבֵּית, שְׁהוּאִיל וּמוֹם פְּסוּל בָּהּ כַּמְפֹּרֶשׁ בְּתוֹרָה (במדבר יט ב), לַפִּיכָךְ דְּבַר עֲרֻהָ – אם נרבעה הפרה, וְעֹבְדָה זָרָה – אם הוקצתה להקריבה לעבודה זרה או שעבדו לה, נִמְי פְּסוּל בָּהּ – גם אלו פוסלים אותה, דְּכִתִּיב לִגְבִי קִרְבָּנוֹת וַיִּקְרָא בָּב (ה) 'כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֵם', והוקשה בפסוק זה השחתה למום, וְהָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, כָּל מְקוֹם שְׁנִאֲמָרָה 'הַשְׁחָתָה', אֵינוֹ אֵלֶּא דְּבַר עֲרֻהָ וְעֹבְדָה זָרָה – גִּילוי עֲרִיּוֹת או עבודה זרה, דְּבַר עֲרֻהָ קְרוֹי הַשְׁחָתָה דְּכִתִּיב לִגְבִי דוֹר הַמְּבוּל (בראשית י"א) 'כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ', ושם היתה השחתתם שְׁקָלְקוּלָה בְּעִרְיּוֹת, וְעֹבְדָה זָרָה קְרוֹי הַשְׁחָתָה, דְּכִתִּיב בְּדַבְרֵי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתָו (דברים ד טו) 'אֲנִי תִשְׁחִיתוּן וְעִשִּׂיתֶם לָכֶם פְּסָלִי, נִמְצָא שְׁכוּנָתָה לִשׁוֹן הַשְׁחָתָה הָאִמּוּרָה בַּקִּרְבָּנוֹת הִיא הַשְׁחָתָה שֶׁל דְּבַר עֲרֻהָ או עבודה זרה, והוקשה בפסוק זה השחתה למום, וְעַל כֵּן הָא פְּרָה נִמְי – אף פרה אדומה, הוּאִיל וּמוֹם פְּסוּל בָּהּ, דְּבַר עֲרֻהָ וְעֹבְדָה זָרָה – אם נרבעה או נעבדה, גם אלו פוסלים בָּהּ. לעיל (ע"א) הביאה הגמרא בשם שילא טעם לדברי רבי אליעזר האוסר לקנות פרה אדומה מעובדי כוכבים. הגמרא חוזרת לדון בדברי שילא: נִיפָא – נשוב לבאר את דברי שילא, תִּנִּי שִׁילָא, מֵאֵי מַטְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָאוֹסֵר לִקְנוֹת פְּרָה אֲדוּמָה מִגּוֹי, דְּכִתִּיב (במדבר יט ב) 'וְדִבַּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיהָ פְּרָה אֲדוּמָה, וְלִמְדוּ מִלִּשְׁוֹן זֶה, שְׁדוּקָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ וְיִמְכְּרוּ פְּרָה אֲדוּמָה לַהֲקָדֵשׁ, וְאִין הָעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים יִקְחוּ, וְעַל כֵּן אֲסוּר לִקְנוֹתָהּ מֵהֶם. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל דְּבִרֵי שִׁילָא: אֵלֶּא מַעְתָּה – אם אכן יש למעט מלשון 'בני ישראל ויקחו' שאין לקנות מעובדי כוכבים, מעתה מה שנאמר לגבי תרומת המשכן (שמות כה א) 'וְדִבַּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה', הִכִּי נִמְי – כלום גם פסוק זה נדרוש כן, דְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ – ימכרו את צרכי המשכן, וְאִין הָעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים יִקְחוּ את צרכי המשכן, ואסור לקנותם מֵהֶם. וּמוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: וְכִי תִימָא – ואם תרצה לומר דְּהִכִּי נִמְי – שאכן יש ללמוד מפסוק זה איסור לקנות מעובדי כוכבים זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן, יש להקשות, וְהָאֵמֶר רַבִּי יוֹחָנָן אֵמֶר שְׁמוּאֵל, שְׁאִילוֹ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַד הִיכָן מִצּוּחַ אִדֹם לְהוֹחֵר בְּכִיפּוּד אֵב וְאֵם, אֵמֶר לָהֶם, צִאוּ וְרֵאוּ מַה עָשָׂה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים אֶחָד לְאֲבִיו בְּאַשְׁקָלוֹן כְּדִי לִכְבְּדוֹ אֶף שִׁאֲנוּ מִצּוּחַ בָּכָךְ, וְדָמָא בִּן נְתִיבָה שְׁמוֹ, וּמִכָּךְ תִּלְמָדוּ שְׁכָל שֶׁכֵּן יִשְׂרָאֵל הַמִּצּוּחַ עַל כֵּךְ חִיִּיב לְהוֹחֵר בְּכָבוֹד אֲבִיו, וְכִךְ הִיָּה הַמַּעֲשֶׂה, פְּעַם אֶחָת בְּקִשּׁוֹ מִמֶּנּוּ יִשְׂרָאֵל, שִׁימְכוֹר לָהֶם אֲבָנִים טוֹבוֹת לְאִפּוֹד שֶׁבְּגָדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל

אֵלֶּא בְּפֶרָה אֲדוּמָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וכיון שכך חושש הגוי להפסיד ממון רב וכופה יצרו שלא לרבעה, אֲבָל בְּשִׁאֵר קִרְבָּנוֹת שְׁאִינִם נִקְנִים בַּכֶּסֶף רַב כַּפְרָה אֲדוּמָה, מוֹדֵי לָהּ – שְׁמָא מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שִׁישׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁרַבְעָם הִגִּי וְאִין לִקְחָת מִמֶּנּוּ בַּהֲמָה לַקִּרְבָּן, ואם כן אין לתרץ כרבי פדת שהתוספתא המתירה לקחת מזם בהמה לקרבן, היא לחכמים החולקים על רבי אליעזר בפרה אדומה, שהרי שאר קרבנות גם חכמים אוסרים לקחת מעובדי כוכבים. מתרצת הגמרא: אין לומר שבשאר קרבנות אף לחכמים יש לחשוש שמא רבעם עובד כוכבים, שאם תאמר כן, וְאֵלֶּא הָא דְּתִנִּיא לְעִיל בִּשְׁמֵי הַתּוֹסֵפְתָא שְׁלֹקְחִין מֵהֶן – מעובדי כוכבים בְּהֵמָה לְקִרְבָּן וְאִין חוֹשְׁשִׁים שֶׁרַבְעוּהָ, מִנִּי – מידו ששנה תוספתא זו, הרי לדבריה אין זה לֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא רַבִּי יוֹחָנָן, כיון שמודים הם בשאר קרבנות שיש לחשוש לרביעה, אלא צריך לומר כרבי פדת שחכמים אינם חוששים לרביעה כלל, והם ששנו את התוספתא. רביה נוספת לכך שחכמים חולקים אף בשאר קרבנות: וְעוֹד תִּנִּיא בְּהֵרָא וְ– בַּמְפֹּרֶשׁ, מֵאֵי אוֹתִיבּוֹ לָהּ תְּכַרְחִי – מזה הקשו חבריו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַל כֵּךְ שֶׁאֲסוּר לִקְחָת בַּהֲמָה לַקִּרְבָּן מִגּוֹי, שְׁנִאֲמַר לִגְבִי אַחֲרִית הַיָּמִים (ישעיה טו ז) 'כָּל צִאֵן קָדֵר יִקְבְּצוּ קָדֵר וְגו' יַעֲלוּ (לְרִצּוֹן עַל) מִזְבְּחִי, כְּלוֹמַר שְׁעֵתִיד צִאֲנָם שֶׁל יִשְׁמַעְיֵאל לְעֹלֹת עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וּמוֹכַח שֶׁמִּקְבָּלִים מִזֶּם בַּהֲמָה לַקִּרְבָּן וְאִין חוֹשְׁשִׁים שֶׁרַבְעוּהָ. מִקְוִשָּׂא זֶה שֶׁהִקְשׁוּ עָלֵי חֲבֵרֵי מוֹכַח שֶׁחֲלָקוּ עָלָיו גַּם בַּקִּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא רַק בַּפְּרָה אֲדוּמָה. לְעִיל (ע"א) הוּבָא מִחֻלּוּקַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים הָאֵם מוֹתֵר לִקְנוֹת פְּרָה אֲדוּמָה מִגּוֹי, וּבִיאָרָה הַגְּמָרָא שֶׁנִּחְלָקוּ הָאֵם יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ לְרַבִּיעָה. מִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא: עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים, אֵלֶּא בְּחִשְׁשָׁא – בַּמְקוֹם שִׁישׁ רַק חֲשַׁשׁ שְׁמָא רַבַּע הִגִּי אֶת הַפְּרָה הָאֲדוּמָה, וְעַל כֵּן לַחֲכָמִים מוֹתֵר לִקְנוֹתָהּ מִמֶּנּוּ שְׁאִינִם חוֹשְׁשִׁים לָכֵךְ, אֲבָל הִיכָא דְּיִדְאִי רַבִּיעָה – בַּמְקוֹם שִׁוְדָאֵי רַבְעָה הִגִּי, לְכָל הַדְּעוֹת פְּסָלָה בְּרַבִּיעָה זֶה, שְׁמַע מִינָהּ דְּפֶרָה אֲדוּמָה, אֶף שְׁאִינָה קִרְבָּה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, קְרִישִׁי מִזְבֵּחַ הִיא – יֵשׁ לָהּ דִּין קְדָשִׁי מִזְבֵּחַ הַנִּפְסָלִים בְּרַבִּיעָה, דָּא – שֶׁאִם דִּינָה רַק בְּקִדְשֵׁי בִּדְק הַבֵּית, מִי מִיפְסָלָה בָּהּ רַבִּיעָה – הָאֵם הִיתָה רַבִּיעָה פּוֹסְלָתָה בָּהּ, וְהִרִי קְדָשִׁי בִּדְק הַבֵּית אִינִם נִפְסָלִים בְּרַבִּיעָה. דוּחָה הַגְּמָרָא: אִין לְהוֹכִיחַ מִכָּאֵן שֶׁפְּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּקְדָשִׁי מִזְבֵּחַ, שֶׁלְעוֹלָם דִּינָה כְּקְדָשִׁי בִּדְק הַבֵּית, וְמָה שֶׁנִּפְסָלָתָה בְּרַבִּיעָה זֶהוּ מִפְּנֵי דְּשִׁאֲנֵי פְּרָה אֲדוּמָה מִשְׁאֵר קְדָשִׁי בִּדְק הַבֵּית, דְּחֻטָּאת קְרִיִּיָּה רַחֲמֵנָא – כיון שנקראת בתורה 'חטאת' (במדבר יט ט), וְחֻטָּאת הִיא קְדָשִׁי מִזְבֵּחַ, עַל כֵּן שְׁנוֹא הִדְבַּר אִם יִהְיֶה בַּפְּרָה אֲדוּמָה פְּסוּלִים כְּגוֹן נִרְבַּע, הַפּוֹסְלִים בַּחֲטָאֵת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵלֶּא מַעְתָּה שֶׁלְדַבְּרִין פְּרָה אֲדוּמָה נִפְסָלָתָה בְּרַבִּיעָה מִפְּנֵי שֶׁקְרוֹיָהּ בְּתוֹרָה 'חֻטָּאת' וְדִינָה כַּקִּרְבָּן, אִם כֵּן תִּפְסָל גַּם בְּיוֹצֵא דוֹפֵן – אם יצאה מדופן דָּחָא, וְלֹא מִפְּתַח הָרָחֵם כְּדִין לִידָה, שֶׁהִרִי קִרְבֵּן פְּסוּל בְּיוֹצֵא דוֹפֵן, וְכִי תִימָא הִכִּי נִמְי – ואם תאמר שאכן פרה אדומה נפסלת ביוצא דופן, אֵלֶּמָה תִּנִּיא – למה שנינו בברייתא, הַקְּרִישָׁה בְּיוֹצֵא דוֹפֵן – וְלֹד יוֹצֵא דוֹפֵן שֶׁהִקְדִּישׁוּ לַפְּרָה אֲדוּמָה, לְדַעַת חֲכָמִים פְּסוּלָהּ, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר, וְהִרִי אִין מִסְתַּבֵּר שֶׁרַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק עַל דְּרִשָּׁה זֶה שֶׁלְפָּרָה אֲדוּמָה יֵשׁ דִּינֵי קִרְבָּן כיון שקרויה חטאת, ואם כן היה לו לפסול יוצא דופן. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: וְכִי תִימָא – ואם תרצה לתרץ שֶׁרַבִּי שְׁמַעוֹן לְמַעְמִיָּה, דְּאֵמֶר (נדה מ) יוֹצֵא דוֹפֵן וְלֹד מַעְלִיא הוּא – וְלֹד מַעוּלָה

בששים רבוא דינרים שקר, ורב כהנא מתני, בשמונים רבוא, והיו
מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו שהיה יושן, ולא צערו
בנו להעירו. מוכח שמותר לקנות צרכי הקדש מגוי, שלא כשילא.
מתרצת הגמרא: באמת יש למעט מ'ויקחו' כשילא שאין לקנות מגוי
צרכי המשכן, אך כיון שבכל אותה פרשה נאמרה וא"ו החיבור, כגון
'וכסף ונחשת ותכלת' וגו' (שמות כה ג-ד), ובאבני השדה הכתובים
לאחר מכן נאמר (שם כה ז) 'אבני שהם' בלא וא"ו, נמצא שפסוק זה
הפסיק את הענין שבתחילת הפרשה, ואין ללמוד את דיניו מ'ויקחו'
האמור למעלה, ולכן דינו שונה ומותר לקנות אבני שהם מגוי.
דוחה הגמרא: והא 'ואבני מולאים' בתיב – והרי לאחר מכן נאמר
שוב 'ואבני מילואים' בוא"ו, נמצא דהדר ערביה – שחזרה התורה
ועירבה פסוק זה עם תחילת הפרשה, ואם כן יש למעט גם אבני שהם
מ'ויקחו', ואין לקנותן מגוי, וחזרה הקושיא איך רצו ישראל לקנותן
מדמא, אלא ודאי רבי אליעזר אינו דורש מיעוט זה, ושלא כשילא.
קושיא נוספת על שילא: ועוד קשה, דקתני סיפא – בסוף המעשה
בדמא, לשנה אחרת נולדה לו פרה ארומה בעדרו, נכנסו חכמי
ישראל אצל לקנותה, אמר להם, יודע אני ככם שאם אני מכבש
מכם כל קמון שבעולם, אתם נותנין לי, אך עבשיו אני מכבש
מכם אלא אותו קמון שהפסדתי בשביל אבא שלא הערתיו. מוכח
שרבי אליעזר אינו ממעט גוי מ'ויקחו', ומתיר לקנות ממנו פרה
אדומה.
מתרצת הגמרא: אף שרבי אליעזר ממעט שאין לקנות צרכי הקדש
מגוי, ה"מ – אצל דמא שקנו ממנו אבנים ופרה אדומה, על ידי תגרי
ישראל וכו' – על ידי סוחר ישראל קנו אותן, שקנה מדמא ומכרן
להקדש, ובאופן זה אין איסור בדבר שהרי ההקדש קנה מישראל.
לשילא, רבי אליעזר אוסר לקנות פרה אדומה מגוי מהמיעוט 'ויקחו',
ולא מחשש רביעה. מקשה הגמרא: וכי רבי אליעזר לא חייש – אינו
חושש לרביעה, והתניא, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר, מעשה
ולקחוה לפרה אדומה מן העובד בובכים, ודמא שמו, ואמרי לה –
יש אומרים שרמין שמו, ומוכח שמותר לקנותה מגוי. אמר להן רבי
אליעזר, וכי משם רמיה, שם הותר הדבר מפני שישאל היו
משמרין אותה – את הפרה, מעשה שנולדה שלא ירבעה. מתשובת
רבי אליעזר מוכח שאוסר משום חשש רביעה, שלא כשילא.
מיישבת הגמרא: רבי אליעזר, תרגמי אית ליה – הוא אוסר לקנות
פרה מגוי משני טעמים, מפני שממעט גוי מקיחה כשילא, וחייש נמי
לרביעה – וכן הוא חושש לרביעה. ומה שקנו מדמא הגוי, היה זה על
ידי ישראל שקנה ממנו ומכר להקדש, שאין בזה איסור לקיחה מגוי,
וכן נשמרה הפרה משעה שנולדה, ואין חשש שנרבעה.
נידון בשיטת רבי אליעזר החושש לרביעה בפרה אדומה: אמר מר –
שנינו לעיל בשם רבי אליעזר, שפרת דמא ישראל היו משמרין
אותה מעשה שנולדה, ולכן לא חששו שנרבעה. מקשה הגמרא: אם
חוששים לרביעה, וניחוש – ונחשוש אתה אם שמורה, דלמא רבעי
לאמא כי הוה מעברה – שמה נרבעה אם הפרה כשהיתה מעוברת
בה, ואם כן אף היא עצמה פסולה. ומוכיחה הגמרא שעובר נפסל
ברביעת אמו, דאמר רבא, פרה שנגחה ישראל ומת, אסורה למזבח,
ועל כן גם וולד הנזנחת אסור להקריבה, כיון שהיא וולדה שהיה
בתוכה בשעת הנגיחה נגזה יחד ודינו כשור הנוגה, וכן וולד בהמה
הנרבעת כשהיתה מעוברת בו, אסור להקריבה, שהיא וולדה נרבעה,
ונרבע פסול למזבח, ואם כן קשה מדוע לא חששו שאמה של הפרה
נרבעה כשהיתה מעוברת.
מתרצת הגמרא: אכן יש לחשוש גם לרביעת האם, ומה שקנו מדמא
פרה, אימא כר, ישראל היו משמרין אותה מעשה שנולדה
– מתחילת ההיריון, וידעו שאמה לא נרבעה.
שבה הגמרא ומקשה: אף אם נשמרה אמה בימי העיבור, וניחוש
דלמא רבעיה לאמא מעיקרא – שמה נרבעה אמה קודם
שהתעברה, שאף באופן זה הוולד פסול, דתני, כל הפסולין לגבי
מזבח כגון שנרבעו, ולדותיהן שהתעברו בהם אחר כך מותרין
למזבח. ותני עלה – ושנינו על כך, שזו דעת חכמים, אך רבי אליעזר

אוסר אף את ולדותיהם. אם כן קשה לרבי אליעזר, מדוע אין לחשוש
שאמה של הפרה נרבעה לפני שהתעברה, ונפסלו ולדותיה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים על האופן בו נחלקו רבי אליעזר
וחכמים, ומבארת לאיזו שיטה קשה כדברינו: הניחא לרבא – מוכן
הדבר לשיטת רבא מדוע רבי אליעזר אינו חושש לרביעת האם קודם
העיבור, דאמר רבא אמר רב נחמן, מחלוקת חכמים ורבי אליעזר
האם ולדות בהמות שנרבעו כשרים לקרבן, היא דווקא בשנרבעו
האמהות בשנה מוקדשין כבר ואז נתעברו וילדו, רבי אליעזר אוסר
הולד כיון שבזוי הדבר שולד בהמת קדשים שנרבעה יקרב למזבח,
ולחכמים אין זה ביזוי, אכל נרבעו בשנה חולין ואז נתעברו וילדו,
לדברי רבא מותרין הולדות להקדישם, ואין זה ביזוי אף לרבי
אליעזר כיון שההקדש משנה את מצבם הקודם. ואם כן מוכן מדוע
רבי אליעזר אינו חושש לרביעת אם הפרה האדומה, כיון שהיא
חולין ואף אם נרבעה ולדותיה מותרים, אלא לרב הונא פר חנינא
הסובר שכך אמר רב נחמן, מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא
דווקא בשנרבעו האמהות בשנה חולין ואז נתעברו וילדו, שלחכמים
מותר להקדיש ולהקריב את הולדות ורבי אליעזר אוסר משום ביזוי,
אכל נרבעו בשנה מוקדשין ואז התעברו וילדו, לדברי רבא מותרין
למזבח, מאי אימא למימר מדוע קנו פרה מדמא, הרי
לשיטתו לרבי אליעזר יש לחשוש שאמה נרבעה קודם שהתעברה,
ונפסלו ולדותיה.
מתרצת הגמרא: לרב הונא אכן יש לחשוש לרבי אליעזר שמה
נרבעה אמה קודם שהתעברה, ומה שלא חששו לכך אצל דמא,
אימא – אמור כר, ישראל היו משמרין אותה לאמא משעה
שנולדה שלא ירבעה.
מוסיפה הגמרא להקשות: אם אכן לרבי אליעזר אף ולדותיה של
פרת חולין פסולה אסורים, וניחוש דילמא רבעיה לאמא דאמא –
שמה נרבעה אם אמה של הפרה, ונפסלה, ובכך פסלה את בתה, ואם
כן גם בת בתה פסולה, שהרי נולדה לאם פסולה. מתרצת הגמרא:
בולי האי לא חיישין – עד כדי כך אין לחשוש.
נידון בענין שמירת הפרה האדומה: אמר מר לעיל לגבי פרת דמא,
ישראל היו משמרין אותה מעשה שנולדה בבטן, מבררת הגמרא:
מנא ידעינן שהעתידה להיוולד מעיבור זה תהיה אדומה, ויש לשמור
את אמה. מבארת הגמרא: אמר רב כהנא, כוס אדום מעבירין
לפניה בשעה שעולה עליה זכר, וכיון שרואה אדום בשעת הביאה,
הולד הנוצר נעשה אדום.
מקשה הגמרא: אי הכי שבמעשה קל כזה נולדת פרה אדומה, אמאי
דמיא יקרינן. מתרצת הגמרא: הואיל וישתי שערות שחורות או
לבנות פוסלות בה, ואף על ידי כוס אין מצוי שתהיה אדומה כולה,
על כן דמיה יקרים.
שבה הגמרא ומקשה: אם פרה אדומה נולדת בהעברת כוס, וימא
שנא ידעו – מדוע עשו זאת דווקא אצל דמא. ולא בפרת יהודי.
מתרצת הגמרא: אמר רב כהנא, במזבח – לדמא היתה משפחת
פרות שהוחזקו ללדת פרות אדומות בהעברת כוס, אך שאר פרות,
אף בהעברת כוס אין זה ודאי שילדו פרות אדומות.
שנינו לעיל (בבא), שרבי אליעזר אוסר לקחת קרבנות מגוי, מחשש
שנרבעו. מביאה הגמרא נידון בדיו זה: יתיב [ישובו] רבי אמי ורבי
יצחק נפחא, אפילגא – בחור הכניסה דרבי יצחק נפחא, פתח חד
מינייהו ואמר, וכן היה רבי אליעזר פוסק בהמת גוי בכל הקרבנות
בזמן, מחשש רביעה.
פתח אידן מינייהו [השני מהם] ואמר, מאי אותיבו ליה חבריה
– מה הקשו חבריו לרבי אליעזר, מהפסוק 'כל צאן קדר יקבצו לך'
וגו' יעלו על רצון מנחה' (שפיח טו), כלומר שעתיד צאן ישמעאל
לעלות למזבח, ומוכח שמקבלים מהם קרבנות, שלא כרבי אליעזר.
אמר להן רבי אליעזר, פסוק זה נאמר לימות המשיח, וכולם גרים
גוירים הם לעתיד לבא – כל האומות ירצו להתגייר, ואף שלא
יקבלום ינהגו כגרים, וכיון שיחזרו מרביעה נקבל מהם קרבנות.
אמר רב יוסף, מאי קרא – היכן מצאנו בפסוק שלעתידי לבוא ישמרו

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיא
רש"י
תוספות

1 **ואבני** מלואים כתיב דהדר ערביה – לפירוש הקונטרס משמע דזה הפסוק ב"ויקחו לי
2 תרומה". ומתחלה היה דוחה: "אבני שהם" הפסיק הענין, ודהדר מקשה: והא "ואבני
3 מלואים" כתיב, דהדר ערביה, שגם אבני שהם נקרא בהם "ויקחו". ותימה: דאטו בחר דכתיב
4 "אבני שהם" להפסיק הענין לא יכתוב שום וי"ו בפסוקים? ועוד קשה: אי חשבי עירוב
5 מקראות בבי האי גונא, אם כן פרק קמא
6 דשבעות (י, א), דתנן, רבי מאיר אומר: כל
7 השעירים כפרתן שוה, ומפיק ליה בגמרא
8 מדכתיב "ושעיר", ופרקי: עצרת יום הכפורים
9 דלא כתיב בהו "ושעיר" מאי איכא למימר? ומאי
10 פריך? הא כיון דסוכות דבתייה כתיב "ושעיר"
11 נמי דהדר ערביה לכך נראה דהאי מעשה דדמא
12 כן נתיבא לאו באבני שהם הוה, אלא באבני
13 החשן, ואף על גב דאמר בגמרא: בקשו ממנו
14 אבנים לאפוד, יש לומר: כיון שחשן מחובר
15 לאפוד קרי אפוד. וכן משמע בירושלמי דפאה
16 דמייתי האי עובדא דדמא כן נתיבא גבי "פעם
17 אחת אבדה ישפה מבגדיו". ודכי פריך הכא: והא
18 כתיב "אבני מלואים" דהדר ערביה, ובאבני
19 מלואים מהא דכתיב וי"ו לדרוש בהו "ויקחו"
20 וניחא נמי דהיא דפרק קמא דשבעות (י, א),
21 דכיון דכתיב "ושעיר" בסוכות נימא דבההוא
22 מרביה קרא. ורבינו חננאל גרס: והא "ואבני" דהדר
23 ערביה, וקאי אנהוא דפרשת "ויקחלו", דכתיב:
24 "קחו מאתכם תרומה" וכתיב: "ואבני שהם ואבני
25 מלואים", הכל בוויין בלא שום הפסק.
26 **ורבי** אליעזר לא דייש לרביעה ודא תניא אמר
27 לו וכו' – הוה מצי לאקשויי מההיא דיוכן
28 היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות, אלמא
29 חייש לרביעה. אלא ניהא ליה לאתויי מההיא
30 מעשה דקיימיה עלה.
31 **וניחוש** דלמא רבעה לאמה – הא דלא פריך.
32 דלמא עלה על על אמה והיא ואמה
33 נשאו עול – דאם כן לא אשכחן פרה שלא עלה
34 עול על אמה, דתנן (פרה פרק ב משנה ד): עלה
35 עליה דבר פסולת. **ותני** עלה רבי אליעזר אומר
36 וכו' – לאו דוקא איכל הפסולת? קאי, דהא אתנן
37 פסול לגבי המזבח, ואמרין ב"מדרבה" (בבא קמא
38 ס, א) דבין לבית שמאי ובין לבית הלל ולדות
39 פליג אתנן מותרים, ואין לומר דרבי אליעזר פליג
40 עלייהו. **ישראל** היו משמרין לאמה משעה
41 שנוצרה – תימה: לאב נמי אמאי אינם צריכים
42 לשמור? דאליבא דרבי אליעזר קיימין דאית ליה
43 זה הוה גורם אסור? ויש לומר: כיון דטעמא דאמר
44 נמי אינו אלא משום דבדיא מילתא כדאמרין
45 בסוף תמורה (ל, ב), ומהאי טעמא אמרין
46 דנרבעו כשחן חולין מותרין, דכיון דאשתנו לא
47 בויא מילתא – הכי נמי נרבעה האב לא מינכרא
48 ולא בויא מילתא.

יתר

1 **בששים רבוא שכן** – ששים רבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריות. לא ציערו – להקיצו
2 משנתו. **אבני שהם הפסיק הענין** – מדלא כתיב "ואבני שהם" כדכתיב בכולהו: "וכסף
3 ונחשת ותכלת וארגמן ועורות" – הפסיק הענין, ולא קאי א"ויקחו". והא **ואבני**
4 **מלואים כתיב דהדר ערביה** – למילתא קמייתא, וליתסרה ועוד – הא קתני עלה
5 דההיא דרבי אליעזר. לשנה הבאה נולדה בו!
6 – אלמא לית ליה קידה לרבי אליעזר. הנרי
7 **ישראל** – סרטור ישראל לקחה משלו מן הגוי
8 לעצמו, וחזר ומכרה לצבור. **ורבי אליעזר לא**
9 **חייש לרביעה** – לשילא פרכין, דתני טעמא
10 דרבי אליעזר משום קידה, ודמא שמו – וזה
11 הנזכר למעלה. **אית ליה** – קידה, ובעינן
12 תגרי, וחייש לרביעה ובעינן שימור. ולד
13 גונתה – פרה שגנחה ישראל כשהיא
14 מעוברת, ומת – ולדה פסול לקרבן. דהיא
15 וולדה ננחשו – ונוגח שנגח בעד אחד, או על
16 פי הבעלים שהורו מעצמן ואין עדים בדבר –
17 אינו נסקל. ואמרין בתורת כהנים: "מן הצאן
18 – להוציא את המוקצה, ומן הצאן" וי"ו
19 יתירה – להוציא את הנוגח. משעה שנוצרה
20 – במעי אמה. לקמן מפרש מנא ידיע דהאי
21 ולד אדום הוא. ולדותיהן מותרין – אותן
22 שנתעברו בזמן אחרי כן. מחלוקת – דרבי
23 אליעזר ורבנן, כשנרבעו כשחן מוקדשין.
24 ובמסכת תמורה מפרש טעמא דרבי אליעזר
25 – משום דבדיא מילתא. שתי שערות פסולות
26 **בה** – שחורות או לבנות. ומאי שנא דידהו –
27 דאולי ישראל ועבדי לדגוי? נעבד הא מילתא
28 בבמהת ישראל! במחזקת – מין משפחות
29 פרות היו לו לדמא כן נתיבא. מחזקות לילד
30 ולדות אדומין בהעברת כוס. **אקילעא** =
31 פורקא לפני חטקלין. וכן היה רבי אליעזר
32 **בו** – משום דדייש לרביעה. גורמים – מעצמן
33 נגררין להתגירה, אף על פי שאין מקבלין
34 אותן. מעבודה זרה חררי בהו – כדכתיב:
35 "לקרא כולם בשם ה'", אבל מרביעה לא
36 חררי. ותרוייהו **אמרי** – רבי אמי ורבי יצחק
37 נפחא. בין דרב פפא לרב זביד איכא טובא,
38 דרב פפא מתני: "פתח חד" פתח אידך,
39 ומתני: "מאי קראה" ברב יוסף, ואתקפתא
40 ד"דלמא מעבודה זרה הוא דהדר" מתני לה
41 באבוי. **שכס אחד** – משמע: אין חילוק
42 בעובדי, ישראל והאומות תהא עבודתן שוה
43 בכל מצותיו. גם אתה תתן – תיקשי לרבי
44 אליעזר. הניחא למאן דאמר – פלוגתא דבני
45 רבי חייא ורבי יהושע כן לוי בפרק בתרא
46 דשחיטת קדשים (זבחים קטז, א).
47 דמי

1 **בששים רבוא שכן**; **רב פהנא מתני: בשמונים רבוא**;
2 **והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו ולא**
3 **צער! – "אבני שהם" הפסיק הענין.** – והא "ואבני
4 מלואים" כתיב, דהדר ערביה! ועוד, קתני סיפא: לשנה
5 אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו, נכנסו חכמי
6 ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכס שאם אני
7 מבקש מכס כל מומן שבעולם אתם נותנין לי, עכשיו
8 אני מבקש מכס אלא אותו מומן שהפסדתי בשביל
9 אבא! – התם על ידי תגרי ישראל וכו'. – ורבי אליעזר
10 לא חייש לרביעה? והתניא, אמרו לו לרבי אליעזר:
11 מעשה ולקחהו מן הגוי ודמא שמו, ואמרי לה רמין
12 שמו, אמר להן רבי אליעזר: משם ראיה? ישראל היו
13 משמרין אותה משעה שנוצרה! – רבי אליעזר תרתי
14 אית ליה: קידה, וחייש נמי לרביעה. אמר מר: ישראל
15 היו משמרין אותה משעה שנוצרה. וניחוש דלמא רבועי
16 לאמא פי הוה מעברה, דאמר רבא: וולד הנוגחת –
17 אסורה, היא וולדה נגחו; וולד הנרבעת – אסורה, היא
18 וולדה נרבעו! – אימא: ישראל היו משמרין אותה
19 משעה שנוצרה. – וניחוש דלמא רבועי לאמא מעיקרא,
20 דתנן: כל הפסולין לגבי מזבח – ולדותיהן מותרין, ותני
21 עלה: רבי אליעזר אומר! הניחא לרבא, דאמר רבא
22 אמר רב נחמן: מחלוקת בשנרבעו בשנה מוקדשין, אבל
23 בשנה חולין – דברי הכל מותרין; אלא לרב הונא בר
24 חיינא אמר רב נחמן: מחלוקת בשנרבעו בשנה חולין,
25 אבל בשנה מוקדשין – דברי הכל אסורין, מאי איפא
26 למימר? – אימא: ישראל היו משמרין אותה לאמא
27 משעה שנוצרה. – וניחוש דלמא רבועי לאמא דאמא!
28 – פולי האי לא חיישין, אמר מר: ישראל היו משמרין
29 אותה משעה שנוצרה. מנא ידעינן? אמר רב פהנא:
30 כוס אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר. –
31 אי הכי, אמאי דמיה יקרינן? – הואיל ושתוי שערות
32 פסולות בה. ומאי שנא דידהו? אמר רב פהנא:
33 במחזקת. יתיב רבי אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא דרבי

34 יצחק נפחא, פתח חד מינייהו ואמרי: וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות פולין; פתח
35 אידך מינייהו ואמרי: מאי אותיבו ליה חבירוהי לרבי אליעזר? "כל צאן קדר יקבצו לקד" וגו'!
36 אמר להן רבי אליעזר: פולם גרים גוררים הם לעתיד לבא. אמר רב יוסף: מאי קרא? "פי אז אהפך אל עמים שפה ברורה" וגו'.
37 אמר ליה אבוי: ודלמא מעבודה זרה הוא דהדרו בהו! אמר ליה רב יוסף: "לעבדו שכס אחד" כתיב. רב פפא מתני הכי. ורב
38 זביד מתני הכי: ותרוייהו אמרי: וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות, ותרוייהו אמרי: ומאי אותיבו ליה חבירוהי לרבי אליעזר?
39 "כל צאן קדר יקבצו לקד" וגו'. אמר רבי אליעזר: פולם גרים גוררים הם לעתיד לבא, ומאי קראה? "פי אז אהפך אל עמים שפה
40 ברורה לקרא כלם בשם ה'". מתקיף לה רב יוסף: ודלמא מעבודה זרה הוא דהדרו בהו! אמר ליה אבוי: "לעבדו שכס אחד"
41 כתיב. מיתבי: "ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלתי". – קודם מתן תורה שאני. תא שמע: "ויקח יתרו חתן משה עלה
42 זבחים לאלהים!" – יתרו נמי קודם מתן תורה הוה. – הניחא למאן דאמר: יתרו קודם מתן תורה הוה, אלא למאן דאמר:
43 יתרו

יִתְרוֹ לאחר מתן תורה הוּה – ואם תאמר: אם כן צפורה אשת משה לא באה אלא לאחר מתן תורה, ותיקשי על הא דאמרין בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב, א) שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, וקחשיב פירש מן האשה. ומאי קאמר? הא לא היתה צפורה עמו? ויש לומר: שהקדוש ברוך הוא נתן לה לפרוש מן האשה.

ולמאן דאמר קודם מתן תורה בא, קשיא מה שאמר משה אל יתרה: "והדעתי את חוקי האלהים ואת תורותי", דהא עדין לא ניתנה תורה. ועוד קשיא מה שפירש רש"י בפרשת יתרו שלא היה לו למשה שהות לשפוט ישראל עד מחרת יום הכפורים, ונראה דכל אותה פירשה ראשונה דיתרו נאמרה קודם מתן תורה, אבל סוף הפרשה ודאי לא נאמרה עד לאחר מתן תורה, אלא אבי שמספר גיאת חותנו מספר כל עניינו עד שחזר לארצו. ואפילו למאן דאמר לאחר מתן תורה בא, קצת קשה: למה נכתבה פרשה זו לבא? וצריך לומר: דלפי שספר בביאת עמלק שהרע לישראל ראשונה – מספר נמי מעשה יתרו שהטיב לישראל ראשונה מעצה חשובה שנתן להם. רבי יוחנן אמר גבול יש לה פחות מבית שלש נעקרת, וליכא למיחש לרביעה. וקאי לשוני רומאי דמתניתין ד"אין ממעדין" וזהאי ד"לוקחין מהם בהמה לקרבן". ואלילבא דרבנן קאמר, דאילו רבי אליעזר – אפילו בבית שתיים חייש לרביעה, דהא פרה בת שתיים חייש לרביעה. וכו', דקתני: וכן היה רבי אליעזר פוסק בכל הקרבנות, דמשמע אפילו בני שנה. ואם תאמר: לרבי יוחנן, היכי שרי ליקח לקרבן פחותה מבית שלש שנים? נידוש דלמא ברעוה לאמה כשהיא מעוברת, והיא וולדה נרבעו? יש לומר: דרבי יוחנן טעמיה, דאמר בפרק "הערל" (יבמות עה, א) עובר לאו ירך אמו הוא.

פֶּרֶה וחומר בת שלש שנים ודאי לכוון – פירוש: דקודם שלש ודאי לא ילדה. ויש לתמוה, דהא משה בכל יום ופירה בת שתי שנים וילדתו ויש לומר: דודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים, כמו בעינינא דדורא, דאמרין פרק "אלו טרפות" (חולין מז, א) כל חזיא ברייתא אבי אית להו – אלמא גזירתא לית להו, ועתה היא בכל הבהמות שלנו. **מִזְמֹרָא** יתמא – פירש הקונטרס: שלא הוכרח שם האומר. וקשה, דהא כמה מזמורים יש כיוצא בה "מזמור לתודה" (תהלים ק) "מזמור שיר ליום השבת" (שם צב) שלא הוכרח שם האומר? ונראה לפרש שקרא לו "יתמא" משום שלא הוכרח על מה נאמר כמו "מזמור לתודה" שמפרש שנעשה לאמרו על התודה, וכן "מזמור שיר ליום השבת" ואף על פי שיש "יושב בסתר עליין" (שם צא), "אשרי האיש" (שם א), ה' מלך גאות לבש" (שם צא) שלא הוכרח על מה נעשו, מכל מקום אין כתיוב בזה "מזמור".

אָמַר: "ה' מֶלֶךְ גָּאוֹת לִבְשׁ". רַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אָמַר: "רוֹנֵי רוּגֵי הַשִּׁטָּה, הַתְּנוּפְפִי בְּרוּב הַדְּרֹךְ הַמְּחֻוּשָּׁקֶת בְּרִיקְמֵי זֶהָב הַמְּחֻוּלָּלָה בְּדִבְרֵי אֲרָמּוֹן וּמִפּוֹאֶרֶה בְּעֵדֵי עֲדִיִּים". רַב אַשִּׁי מַתִּין לָהּ לְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק אָהָא: "וַיְהִי בְּנֹסֶע הָאֵין וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה קוֹמָה ה' – יִשְׂרָאֵל מֵאִי אָמְרוּ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: "רוֹנֵי רוּגֵי הַשִּׁטָּה" וכו'. אָמַר רַב: כְּמָאן קָרוּ פֶּרְסָא לְסִפְרָא "דְּבִיר"? מִהֲכָא: "וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קָרִית סִפֵּר". רַב אַשִּׁי אָמַר: כְּמָאן קָרוּ פֶּרְסָא לְנִידָה "דְּשִׁתָּנָא"? מִהֲכָא: "כִּי דֶּרֶךְ נָשִׁים לִי".

במה שבתוכו. בעדי עדיים – ואין לך עדי גדול מזה. דביר – הוא ספר בלשון פרסי. וישראל מאי אמרו – בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר, שהיה משה אומר "קומה ה' (במדבר י) ומה ישראל עונין אחריך דשתנא – נוטריקון, ד' – דרך, ש' – נשים.

דְּמִי מִיטֵב – למוכר ולקנות בדמיהן בהמות מישראל להקריב. **וְיִנְאִי** = מִכָּר. **אֲרוֹנָה** – יבסידיה, בספר שמואל. **רָאָה הַבָּקָר לְעוֹלָה** – אלמא הקריב דוד בהמת גוי לקרבן נר תושב – שקיבל שבע מצות בני נח, והרי רביעה בכלל. **טוֹרִיבִּיל עֵיזָא דְקוֹרְקָסָא** – גדול ועב מאד ורחב, וטרופ בפגומות הרבה לרוחבו עמוקות תכופות זו אצל זו, ורשין בו תבואה, שבענייניו עליו הבהמות.

והפגומות נכנסו בדיש והתבואה נחבטת. **לְמוֹרֵנָה חֲרוּן** – טרופ בפגומות, וכן "פפיות". **לְדוּשׁ הָרִים** – אלמא לדישה עבדי ליה. **וְאֵת הַפִּרְיֹת** – באנשי בית שמש מישתעי קרא, בפרות שהביאו הארון מארץ פלשתים. **הוֹרָאתָ שָׁעָה** – מפני נס שנעשה על ידיך, שהביאו הארון מעצמן ואין איש מנדיבם, ואת בנייהם כלו בבית ולא געו אחרי בנייהם, אלא הולכייהו ואמרו שירה כדלקמן. **דְּלִמָּא בְּכַפֵּת יָחִיד** – שרי, דהתם בבמת יחיד הוא, דבמה גדולה בנזב היתה באותה שעה, כשנלקח הארון וחרב משכן שילה ובאו לזון לנזב. **טַלָּה חֶלֶב** – רחל ומניקה את בנה. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** – האי דקתני לעיל: לוקחין מהם לקרבן – לאו מלתא פשיטא דאי לכל בהמות. **אֵלָא גְבוּל יֵשׁ לַהּ פְּחוּתָה מִבֵּית שֶׁלֶשׁ שָׁנִים נִעְקֶרֶת** – בהרבעת איש, ונקחת מן הגוי דחייס עלה. **אֲבָל בֵּית שֶׁלֶשׁ** – שוב אינה נעקרת, וחיישין לרביעה. **כֹּל הֵנִי תִּיּוֹבָתָא** – דהני קראי דשרו בהמותיו על להקריבה. **פֶּרֶה וְחֹמֶר כֹּ' –** דבבבדוהי (ט, ב) הני: הלוקח בהמה מן הנכרי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לאו – עז בת שנתה ודאי לכוון, מכאן ואילך ספק. **פֶּרֶה וְחֹמֶר בֵּית שֶׁלֶשׁ וְדַאי לִכְחוֹן** – ולד ראשון שתלד ביד ישראל אם זכר הוא ודאי לכוון אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שלש, ודודאי לא ילדה בבית נכרי. **כְּמָאן וַאֲיִלָּךְ** – אם יתירה על בת שלש היתה כשילדה בבית ישראל, הוי ולדה זה ספק בבור, ואיכא למימר כבר בכרה בבית גוי, ואיכא למימר לא בכרה זה בבית גוי וזה בבור שלה. וירעה בבור זה עד שישתאב, שהיה אינו ראוי לקרבן שאלו אין זה בבור, ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעלי. וכן יתנו לכוון, שבבור בעל מום מותר לזדים ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה אפילו הוא ודאי, וחזו ספק, הוה חזון מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית הגוי. וגבי ספק פטר חמור – מפריש עליו טלה להתירו בהנאה, דכתיב: "תפדות בשוה", וחסלה יעכב בעצמו, דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה הניתן, אלא משום גזילת כהן יש, וכיון שהוא ספק, אפילו גזל ליכא, דראיה על חזון. **כֹּל בְּבִית –** לשון "בית הכלא" (מלכים א כב). לישנא אחרינא: לשון מניעה, כמו "לא ילדה ממך" (בראשית כג), מנעום מליךך אחריהם. וישנא – אז שיר כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ובגדון אלהיהם. **יִתְמָא** – שלא הוכרח שם אמרו. ויננו – על שהם במכת טחורים. השימה – ארון עצי שטים. **הַתְּנוּפְפִי** – התרוממי. **הַמְּחֻוּשָּׁקֶת** – קשורה, כמו "וחשושקיהם סכף" (שמות כז). **בְּרִיקְמֵי זֶהָב** = מצופה זהב טהור מזהב ומחזין. **הַמְּחֻוּלָּלָה בְּדִבְרֵי אֲרָמּוֹן** – שספר תורה של משה בתוכו, וארון מהדולל ומפואר

במה שבתוכו. בעדי עדיים – ואין לך עדי גדול מזה. דביר – הוא ספר בלשון פרסי. וישראל מאי אמרו – בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר, שהיה משה אומר "קומה ה' (במדבר י) ומה ישראל עונין אחריך דשתנא – נוטריקון, ד' – דרך, ש' – נשים.

ד' – דרך, ש' – נשים.

זו נקבה, ומה שהפסוק נקרא בלשון זכר הוא ללמדנו שבבמת יחיד
 נקבה כשרה לעולה כאילו היתה זכר.
 לעיל (כב) הובא מהתוספתא שמותר לקנות בהמה לקרבן מגוי, כיון
 שהוא חס עליה ואינו רובעה. רבי יוחנן מוסיף חילוק בדיון זה: רבי
 יוחנן אומר, אף שמותר לקנות קרבן מגוי, יש אופנים בהם יש לחשוש
 לרביעה, כיון שגבול יש לה לבהמה הנרבעת, אם נרבעה כשהיא
 פחותה מבת שלש שנים, היא נעקרת בכך, אך בהמה בת שלש
 שנים שנרבעה, אינה נעקרת, ואין הגוי חס עליה, ויש לחשוש בה
 לרביעה אף אם היא שלו.
 איתביה – הקשו בני הישיבה לרבי יוחנן כל הני תיובתא – את כל
 הקושיות שהקשו לעיל לרבי אליעזר, שמצאנו בפסוקים שהקריבו
 בהמות גויים, ושני להו – ויתירץ להם רבי יוחנן, שבפסוקים אלו היתה
 הבהמה שהקריבה פחותה מבת שלש שנים, ולא היה חשש
 שנרבעה כיון שחס עליה הגוי שלא תעקר.
 קושיא נוספת לרבי יוחנן: תא שמע רביה שלא כרבי יוחנן, שנאמר
 בפרות שהביאו את הארון (שם ו ד), ואת הפרות העלו עלה לה,
 ומוכח שמותר להקריב בהמות גויים. מתרצת הגמרא: גם שם מדובר
 בבהמה פחותה מבת שלש שנים, שאין לחשוש בה לרביעה.
 מתקין לה רב הונא בריה דרב נחמן ליתירץ זה, אם בן שהבהמות
 שהביאו הארון היו פחותות משלש, היינו – וזו שנאמר בהן (שם ו ד)
 ואת בניהם כלו בבת – ואת בני פרות אלו כלאו הפלשתים בבית,
 והרי תמזה כיצד היו להן בנים, וכי פרה הפחותה מבת שלש שנים
 (ופחותה מבת שלש שנים) מי קא ילדה – האם יכולה היא ללדת,
 (והתניא) [והתניא], הלוקח בהמה מגוי וילדה זכר, ואינו יודע אם זהו
 הבכור ועליו ליתנו לכהן, או שכבר ילדה קודם שנמכרה לו, הדין כר,
 פרה וחמור שילדה מבת שלש, דהיינו שלא היתה בת יותר משלש
 בלידתה, הולד נדא בכור וניתן לבתן, כיון שלא יתכן שילדה אחר
 לפני שמלאו לה שלש, מכאן ואילך – אם ילדה לאחר גיל שלש,
 הולד פסק בכור, שיתכן שכבר ילדה קודם לכן בבית הגוי. מבואר
 שפרה הפחותה משלש אינה יולדת, וכיון שנאמר בפרות שהביאו
 הארון שהיו להן בנים, מוכח שהיו בנות שלש, ואם כך חזרה הקושיא
 לרבי יוחנן כיצד הקריבין ולא חששו שנרבעו אחר שמלאו להן שלש.
 מסיקה הגמרא: אכן אין לתרץ שהיו פרות אלו פחותות משלש, אלא
 מהוירא בך שני מעיקרא – אלא ברור שתירץ הקושיא הוא כפי
 שתירצנו מתחילה, שהקריב הפרות שהביאו הארון היתה הוראת
 שעה, ואין ללמוד ממנה.
 אגב שהוזכרו הפרות שהביאו הארון, דורשת הגמרא פסוק שנאמר
 בהן: כששלחו פלשתים את הארון לישראל, נאמר (שם ו ד) וישרנה
 הפרות בדרך על דרך בית שמש וגו'. שואלת הגמרא: מאי [ומהו]
 וישרנה? משיבה הגמרא: אומר רבי יוחנן משום רבי מאיר, שאמרו
 הפרות שירה, ורב וזמרא פר מוכה אומר רב, שישירו הפרות פניהם
 בנגד הארון, להיפך מדרך הילוכן, ואמרו שירה.
 שואלת הגמרא: ומאי [ומהו] שירה אמרו. משיבה הגמרא: אומר רבי
 יוחנן משום רבי מאיר, כך אמרו (שמות טו א), אז ישיר משה וכל
 ישראל וגו', אשירה לה' כי גאה גאה – שנתגאה על פלשתים, ושלח
 יד בהם ובאלהיהם להענישם. ורבי יוחנן דירה [עצמו] אומר באופן
 אחר, שאמרו ואמרתם פיוס ההוא הודו לה' קראו בשמו [וגו']
 הודיעו בעמים עלילתי (שערי יב ד).
 דעות נוספות איזו שירה אמרו: ורבי שמעון בן לקיש אומר, שאמרו
 מזמורא ותא – מזמור יתום, דהיינו מזמור שירו לה' שיר חדש פי
 נפלאות עשה, הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו (תהלים צא כ). רבי
 אלעזר אומר, ה' מלך ירגונו עמים (שם צא כ), שהפלשתים רגזו על
 שהכה ה' במכת טחורים. רבי שמואל בר נחמני אומר, ה' מלך
 גאות לבש (שם צא כ).

יתרו לאחר מות תורה הנה, ונרבע כבר נאסר לקרבן, מאי איכא
 למימר מדוע לא חששו לרביעה בבהמותיו, אלא מוכח שאין
 חוששים לרביעה, ושלא כרבי אליעזר. מתרצת הגמרא: לעולם יש
 לחשוש לרביעה בבהמת גוי, אלא יתרו מישאל זבן – יתרו קנה
 הבהמות מישראל, ובודאי לא נרבעו.
 קושיא נוספת לרבי אליעזר: תא שמע רביה רביה שלא כרבי אליעזר,
 שאחר מלחמת שאול בעמלק בה נצטוו להמתית אותם ובהמתם,
 שאלו שמואל מהו קול הצאן הנשמע באזניו, ונאמר שם (שמואל א' טו
 ט) ויאמר שמואל מעמלקי הכיבוש, אשר חמל העם על מיטב
 הצאן והקבר (המשנים והכרים ועל כל הצאן) למען זבח לה'
 אלהיה, כלומר שהותירו הבהמות כדי להקריבן, ולא חששו
 לרביעה, ואם כן מוכח שלא כרבי אליעזר.
 מתרצת הגמרא: לעולם חוששים לרביעה, ומאי [מיטב] – מה היא
 הכוונה שחמל העם על מיטב הצאן כדי להקריבו, דמי מיטב –
 שהותירו את מיטב הצאן כדי למוכרו ולקנות בדמיון קרבנות
 מישראל, ומאי שנא מיטב – ומדוע הותירו דווקא את המיטב אף
 שיכלו למכור את כל הצאן, כי היכי דליקפין עליהן זבניה – כדי
 שיקפצו עליהם קונים מיד.
 קושיא נוספת לרבי אליעזר: תא שמע רביה רביה שלא כרבי אליעזר,
 כשיקש דוד לקנות את גורן ארונה ולהקים בו מזבח, נאמר (שמואל ב'
 ד כב) ויאמר ארונה אל דוד, יקח ויעל אדני המלך (את) המזב
 בעינו, (ואת) [ואת] הקבר לעולה, והמרגלים וכלי הקבר לעצים,
 ודוד הקריב את בהמותיו, ולא חשש שנרבעו אף שהיה גוי. מתרצת
 הגמרא: אומר רב נחמן, ארונה גר תושב היה, וקיים שבע מצוות
 בני נח שבהן איסור רביעה, ועל כן לא היה שם חשש רביעה.
 אגב פסוק זה, שואלת הגמרא: מאי [ומה] הם [מורגים], מבארת
 הגמרא: אומר עזרא, משה של מורגיל. שואלת הגמרא: מאי משה
 של מורגיל. מבארת הגמרא: עזרא דקורקסא דרשינן – לוח עץ רחב
 ועבה עם חריצים עמוקים רבים, שדשים בו תבואה.
 הוכחה לפירוש זה: אומר רב יוסף, מאי קרא – היכן מצאנו בפסוק
 שזוהו פירוש מוריגים, שנאמר בנבואה על ישראל באחרית הימים
 (ישעיה מא טו), הנה שמתיה למורג רומי חדש בעל פיפיות, תרוש
 הרים ותלק וגבעות במין תשים, כלומר שיהיו ישראל כמורג
 וידורו אויביהם, ומוכח שמורג משמש לדישה.
 הגמרא חוזרת להקשות לרבי אליעזר: מיתיבי, בימי שמואל שבו
 פלשתים את ארון הברית, ולאחר שנענשו משמים החזירוהו
 לישראל בעגלה הקשורה לשתי פרות, וכשהגיע הארון לבית שמש
 נאמר (שמואל א' ו ד) ואת הפרות העלו עלה לה, אם כן מוכח
 שמותר להקריב בהמות גויים ואין לחשוש שנרבעו, שלא כרבי
 אליעזר. מתרצת הגמרא: לעולם אין להקריב בהמות גויים, והקריב
 הפרות שנשאו את הארון, הוראת שעה היתה להתירן, מפני
 שנעשה על ידיהן נס.
 הוכחה שהיתה זו הוראת שעה: הכי נמי מסתברא שפרות אלו קרבו
 בהוראת שעה, דאי לא תימא הכי – שאם לא תאמר כך, עולה
 נקבה מי איכא – וכי נקבה קרבה לעולה, והרי אין עולה אלא זכר,
 אלא ודאי הקריבין בהוראת שעה.
 דוחה הגמרא: ומאי קושיא – וכי מה הראיה מכך שהקריבו נקבות
 לעולה, והרי היתה זו במת יחיד, ודלמא [ש-מא] בבמת יחיד נקבות
 קרבות לעולה, וברב אדא בר אבהו, דאמר רב אדא בר אבהו,
 מנין לעולה נקבה שהיא כשהה בבמת יחיד, שנאמר (שם טו) כשבאו
 פלשתים למצפה להלחם בישראל, ויקח שמואל מלה חלב אחד
 ויעלה עולה, דהיינו שהקריב לעולה רחל נקבה המניקה את בנה,
 ומוכח שנקבה כשרה לעולה בבמת יחיד, ואם כך אין ראיה שהקריב
 הפרות שנשאו הארון היתה הוראת שעה.
 מקשה הגמרא: הרי מכך שנאמר בפסוק בלשון זכר ויעלהו, ובר
 משמע – משמע שהקריב שמואל זכר. מתרצת הגמרא: אומר רב
 נחמן בר יצחק, ויעלה בתיב – אמנם הפסוק נקרא בלשון זכר, אך
 כיון שנכתב בלי וא' דהיינו ויעלה בלשון נקבה, יש ללמוד שהיתה

אגב מחלוקתם של רבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמני בענין שירת הפרות, מביאה הגמרא ענין נוסף שבו נחלקו: כאשר נלחמו ישראל במלכי האמורי, העמיד יהושע את השמש ממחלכה בנס, ואמר שירה על הדבר, ונאמר שם (יהושע י ג) 'וַיִּדֹם הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּרְחַץ עִמּוֹד עַד יָקָם גִּי' אֹיִבָיו, הֲלֹא הָיָא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל – וכבר נרמז בספר הישר שעתיד להעשות נס זה. שואלת הגמרא: מַאי סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל. משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי תַּיִיא בַר אֲבָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה סֵפֶר אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב – ספר בראשית שבו מסופרים מעשי האבות שְׁנֵקְרָאוּ 'יִשְׂרָאֵל', ועל כן נקרא ספר הישר, והיכן נקראו האבות כן, שְׁנֵקְרָאוּ כְּנֻבּוֹת בַּלֵּעַם (במדבר כג ז) 'תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל' – הלואי ואמות במיתת אברהם יצחק ויעקב, שנאמרה בהם 'גִּיּוּעָה'.

שואלת הגמרא: וְהֵיכָא רְמִיזָא – והיכן רמזו בספר בראשית שעמדה חמה ליהושע. משיבה הגמרא: שנאמר בברכת יעקב לאפרים (בראשית מח יט) 'וַיֹּרְעוּ יְהוָה מֵלֵא הַגּוֹיִם' – כל הארצות יתמלאו באימה ויראה מורעו של אפרים, וְאֵימָתִי נִתְקַיֵּם דָּבָר הַזֶּה שֶׁהָיָה וְרַע מֵלֵא הַגּוֹיִם], בִּשְׁעָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חֲמָה לַיהוֹשֻׁעַ שהיה מורע אפרים, שנס זה נראה לכל העולם, וידעו כולם שניצח במלחמה ויראו ממנו.

הגמרא מבארת כמה זמן עמדה השמש ממחלכה: נאמר לגבי עמידת השמש, 'וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ כַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם, וְלֹא אֵין לְבֹא בְּיוֹם תָּמִים' (יהושע י ג), ומשמע מכאן הלשון שעמדה השמש פעמיים, פעם אחת בחצי השמים, ופעם שניה לפני השקיעה. שואלת הגמרא: וְכַמָּה שעות ארך היום שעמדה בו השמש. משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה [שָׁעִין] – שעות] ארך היום, בתחילת היום אֲזִיל שִׁית – הלכה השמש כדרכה שש שעות עד חצי השמים, וְכֵן שִׁית – ועמדה שם שש שעות, שנאמר 'וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ כַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם', ושוב אֲזִיל שִׁית – הלכה עוד שש שעות עד הערב, וְכֵן שִׁית – ועמדה שם שש שעות נוספות, שנאמר 'וְלֹא אֵין לְבֹא', נמצא שכולה מִלְתָּא – היום כולו מעלות השחר עד צאת הכוכבים, עם זמן הילוך החמה ועמידתה, היה 'בְּיוֹם תָּמִים' שנאמר בפסוק, דהיינו יום שלם שהוא עשרים שעות, כיום וילילה יחד בשאר ימים.

דעות נוספות בענין זה: רבי אֶלְעָזָר אֲמַר, 'שְׁלֹשִׁים וְשִׁית' – שלשים ושש שעות ארך היום, בתחילה אֲזִיל שִׁית – הלכה השמש שש שעות עד חצי השמים, וְכֵן תְּרִיסָר – ועמדה שם שתיים עשרה שעות, ושוב אֲזִיל שִׁית שעות עד הערב, וְכֵן שֵׁם תְּרִיסָר שעות נוספות, נמצא שעל זמן עֲמִידָתוֹ של השמש נאמר 'בְּיוֹם תָּמִים', דהיינו עשרים וארבע שעות, ויחד עם שתיים עשרה השעות בהן הלכה השמש הרי היום כולו שלשים ושש שעות.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר, אַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה שעות ארך היום, בתחילה אֲזִיל השמש שִׁית שעות עד חצי השמים, וְכֵן תְּרִיסָר – ועמדה שתיים עשרה שעות, ושוב אֲזִיל שִׁית עד הערב, וְכֵן שֵׁם עוד עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה שעות, ומנין, [שְׁנַמְמָר] לגבי העמידה השניה 'וְלֹא אֵין לְבֹא בְּיוֹם תָּמִים' דהיינו עשרים וארבע שעות, וכיון שפירש הפסוק כך רק לגבי העמידה השניה, מְבַלְל – למדנו מכך, דְּמַעֲקָרָא לֹא בְּיוֹם תָּמִים [הוּא] – שהעמידה הראשונה לא ארכה יום תמים אלא פחות מכך, ועל כן מן הסתם היא היתה שתיים עשרה שעות, כזמן עמידת השמש בכל לילה.

לשון אחרת במחלוקתם של אמוראים אלה: אֵיכָא דְאָמְרִי, לא נחלקו האמוראים כמה שעות ארך היום כולו עם זמן הליכת השמש, אלא בְּתוֹקְפָתָא פְּלִיגִי – נחלקו הם כמה שעות נוספו ליום זה על ידי עמידת השמש, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי אֲמַר, עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה שעות נוספו ליום, אֲזִיל השמש שִׁית שעות, וְכֵן תְּרִיסָר – ועמדה שתיים עשרה שעות, ושוב אֲזִיל שִׁית שעות, וְכֵן תְּרִיסָר שעות, נמצא שְׁעִמִּידָתוֹ של השמש היתה בְּיוֹם תָּמִים האמור בפסוק, שהוא עשרים וארבע שעות, לבד משתיים עשרה שעות נוספות באותו יום בהן הלכה השמש.

רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר, 'שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שעות נוספו ליום, אֲזִיל השמש שִׁית שעות, וְכֵן תְּרִיסָר – ועמדה שתיים עשרה, ושוב אֲזִיל שִׁית שעות,

וְכֵן עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה שעות, וזהו שנאמר 'וְלֹא אֵין לְבֹא בְּיוֹם תָּמִים', דהיינו שעמידת השמש בפעם השניה היתה עשרים וארבע שעות כיום תמים.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר, אַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה שעות נוספו ליום, אֲזִיל השמש שִׁית שעות, וְכֵן עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה שעות, ושוב אֲזִיל שִׁית שעות, וְכֵן עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה שעות נוספות. דבר זה שלפני השקיעה עמדה השמש עשרים וארבע שעות, למדנו מהפסוק 'וְלֹא אֵין לְבֹא בְּיוֹם תָּמִים', דהיינו שעמידתה השניה היתה כיום תמים וכמבואר לעיל לשית רבי אלעזר, ומנין שאף עמידתה הראשונה בחצי היום היתה עשרים וארבע שעות, מְקִיֵּשׁ עֲמִידָתוֹ לְבִיאָתוֹ – אנו דורשים היקף בין תחילת הפסוק שנאמר בו 'וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ' לסופו שנאמר בו 'וְלֹא אֵין לְבֹא', מָה בִּיאָתוֹ בסוף היום ארכה בְּיוֹם תָּמִים, אֲפָּה עֲמִידָתוֹ הראשונה בחצי היום היתה בְּיוֹם תָּמִים.

מחלוקת נוספת של רבי אלעזר, רבי יוחנן ורבי שמואל בר נחמני בענין אחר: תָּנָא, בְּשֵׁם שְׁעִמִּידָה לוֹ חֲמָה לַיהוֹשֻׁעַ, כִּף עָמְדָה לוֹ חֲמָה לְמִשָּׁה כשנלחם בסיוחן מלך חשבון, וכן עמדה לְנִקְדִּימוֹן בֶּן גִּירְיוֹן. מבררת הגמרא: אכן לגבי יְהוֹשֻׁעַ שהעמיד החמה, קָרָא – מפורש הדבר בפסוקים כמובא לעיל, ולגבי נִקְדִּימוֹן בֶּן גִּירְיוֹן, נִמְכָּרָא – קבלה היא ביד האמוראים שעמדה לו החמה, אך שעמדה לְמִשָּׁה, מְנִלוֹ.

משיבה הגמרא: אֲתִיבָא – באה גזירה שוה בין תיבות 'אֲחֵל אֲחֵל' ללמדנו שעמדה חמה למשה, בְּתִיב הָכָא לגבי משה (דברים ב כה) 'וַיִּזְכֹּר הָאֵל אֲחֵל תַּת פַּחְדְּךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים' וגו', וּבְתִיב הָתֵם בִּיהוֹשֻׁעַ (ג ז) 'הַיּוֹם הַזֶּה אֲחֵל גִּדְלֶךָ' וגו', ולמדנו שעמדה חמה למשה כשם שעמדה ליהושע אחריו.

דעות נוספות בענין זה: וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, למדנו שעמדה חמה למשה ממקום אחר, אֲתִיבָא – באה גזירה שוה בין התיבות 'תַּת תַּת', בְּתִיב הָכָא במשה 'אֲחֵל תַּת פַּחְדְּךָ', וּבְתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ (יט) 'אֶזְרָא דְּבַר יְהוֹשֻׁעַ לְה' בְּיוֹם תַּת ה' אֵת הָאֲמָרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל', ומכאן למדנו שעמדה חמה למשה כשם שעמדה ליהושע.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר, מְגוּפִיָּה דְקָרָא שְׁמַעְתָּ לִּיה – מגוף הפסוק המובא לעיל לגבי משה למדנו שעמדה לו חמה, שנאמר שם (דברים ב כה) 'הַיּוֹם הַזֶּה אֲחֵל תַּת פַּחְדְּךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם, אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמִיעָךָ וַיִּזְנוּ וַיַּחֲלוּ מִפְּנִיד', אֵימָתִי נִתְקַיֵּם דבר זה שְׁדָּנוּ וַיַּחֲלוּ מִפְּנִיד' כל העמים, בִּשְׁעָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חֲמָה לְמִשָּׁה, שראו זאת כל אומות העולם ויראו ממנו.

מִיִּתְבִּי – הקשו בני הישיבה, כיצד יתכן שעמדה החמה למשה ולנִקְדִּימוֹן, הרי נאמר בעמידת החמה ליהושע 'וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לִפְנֵינוּ וְאַחֲרֵינוּ', כלומר שליהושע בלבד עמדה החמה. מיישבת הגמרא בשני אופנים: אֵיבָעִית אֵימָא – אם תרצה תיישב, שאצל משה ונִקְדִּימוֹן שְׁעִית הוּא דְלֹא הוּא נִפְשִׁי פּוֹלִי הָא – לא עמדה שעות רבות כפי שעמדה ליהושע, וזו הכוונה באמור לגבי יהושע שלא היה באותו יום לפנינו ולאחריו. וְאֵיבָעִית אֵימָא, שאין כוונת הפסוק 'וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לִפְנֵינוּ וְאַחֲרֵינוּ' לעמידת השמש, אלא אֲבָנִי כֶּרֶד לֹא הוּא – לא ירדו אבני ברד מהשמים בנס אלא בימי יהושע, דְּבְתִיב במלחמת יהושע במלכי האמורי (יהושע י יא), 'וַיִּהְיֶה בְּנֶסֶם מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמִוְרֵד בֵּית חוֹרֵן, וְהָ' הַשִּׁלִּיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֶזְקָה וַיָּמָת' וגו', ונס זה הוא שלא היה לפני כן ולא עתיד להיות.

מחלוקת נוספת של אמוראים אלו בענין אחר: בְּתִיב בְּקִינַת דוד על מותם של שאול ויהונתן במלחמה (שמואל ב א יח), 'וַיֹּאמֶר, לְלִמְד בְּנֵי יְהוּדָה קִשְׁתָּ, הִנֵּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל' – עתה שמתו שאול ויהונתן הגבורים, צריך ללמד את בני יהודה להלחם בקשת, וככתוב בספר הישר שבני יהודה מושכי קשת. שואלת הגמרא: מַאי סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל. משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי תַיִיא בַר אֲבָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה סֵפֶר אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב – ספר בראשית שבו מסופרים מעשי האבות שְׁנֵקְרָאוּ 'יִשְׂרָאֵל', ועל כן נקרא ספר הישר, והיכן נקראו האבות כן, דְּבְתִיב בָּהוּ – שנכתב לגביהם בברכות בלעם לישראל

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קטו רש"י

וידום השמש – ביהושע כתיב, כשנלחם עם חמשת המלכים הצרים על הגבעונים. והכא נקט לה, משום דפליגי לעיל רבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמני במדרש פסוקא ד"וישרנה", ופליגי נמי במדרש ד"ויעמד השמש". וידום – שתק מלומר שירה. שבכל עת לכתו אינו שותק, ובעמידתו שותק, ויהושע אומר שירה בשבילה, דכתיב: "או ידבר יהושע לה' ביום תת ה' וגו', עד יקום גו' – ינקום ישראל מאויביו. הלא היא כתובה על ספר הישר – שעתידי ליעשות לי נס. ספר אברהם כו' – היינו ספר בראשית, שמעשה אבות כתובים בו. מות ישרים – בלעם מבקש על עצמו שימות מיתה של גייעה כמותן. והיכא רמזא – בבראשית שעתידי יהושע לבא לנס זה? יהושע משבט אפרים בא, כדכתיב (במדבר יג): "למטה אפרים

למשה יהושע ולנדימון – הא דלא קחשיב נמי יעקב – כי שם לא היו רק תשלומין, כדאמרין (חולין צא, ב) שמש ששקעה בעבורו ורחה בעבורו. ומדאי טעמא נמי לא חשיב חזקה, שלא היו רק תשלומין ליום שנתקצר בימי אחו. והרב רבינו אלחנן אומר דההוא מעשה דחזקה לא היה אלא אות בעלמא, שהרי לא עמד השמש כלל במקום אחד אלא שהלך לאחוריו, דבבראשית רבה איכא נמי למאן דאמר "וישם ה' לקץ אות" – מלמד שהעמיד לו לגלגל חמה.

לא

וקם תריסר, אָזיל שית וקם תריסר, עמדתו כיום תמים; רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמנה, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, [שנאמר:]: "ולא אין לבוא כיום תמים", מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים [הוה]. איכא דאמרי: פתוספתא פליגי, רבי יהושע בן לוי אמר: עשרים וארבעה, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, רבי אלעזר אמר: שלשים וישי, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, "ולא אין לבוא כיום תמים"; רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמנה, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, מקיש עמידתו לביאתו, מה ביאתו כיום תמים, אף עמידתו כיום תמים. תנא: כיום עמידתו לו חמה ליהושע, כך עמידתו לו חמה למשה ולנדימון בן גוריון. יהושע – קרא; נדימון בן גוריון – גמרא; למשה מנלן? אתאי "אחל" פתיב הכא: "אחל תת פחדך", וכתביב התם ביהושע: "אחל גדלך". ורבי יוחנן אמר: אתאי "תת" תת, פתיב הכא: "אחל תת פחדך", וכתביב ביהושע: "ביום תת ה' את האמרי". רבי שמואל בר נחמני אמר, מוגפיה דקרא שמעת ליה: "אשר ישמעון שמעך ורגזו ויחלו מפניך", אימתי רגזו ויחלו מפניך? בשעה שעמדה לו חמה למשה. מיתיבי: "ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו!" – איבעית אימא: שעות הוא דלא הוה נפיש פולי האי. ואיבעית אימא: אבני כרד לא הוה, דכתיב: "ויהי בנסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורן וה' השליך עליהם אבנים גדלות מן השמים עד עזקה וימתו". פתיב: "ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר", מאי "ספר הישר"? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו "ישרים", דכתיב בהו: "תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו". והיכא רמזא? "יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך", ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף? הו אומר: זו קשת. רבי אלעזר אומר: זה ספר משנה תורה, ואמאי קרו ליה "ספר הישר"? דכתיב: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'". והיכא רמזא? "ידיו רב לו", ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים? הו אומר: זו קשת. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה ספר שופטים, ואמאי קרו ליה "ספר הישר"? דכתיב: "במים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה". והיכא רמזא? "למען דעת דרות בני ישראל ללמדם מלחמה", ואיזו היא מלחמה שצריכה לימוד? הו אומר: זו קשת. ומנלן דביהודה פתיב? דכתיב: "מי יעלה לנו בתחלה אל הכנעני להלחם בו, ויאמר ה' יהודה יעלה". ויירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול – מאי "והעליה"? רבי יוחנן אומר: שוק ואליה, מאי "והעליה"? דמסמכא שוק לאליה; ורבי אלעזר אומר: שוק וחוה, מאי "והעליה"? דמחית לה לחוה עילוייה דשוק כי בעי אגופי, ומנפי ליה; ורבי שמואל בר נחמני אמר: שוק ושופי, מאי "והעליה"? שופי עילוייה דשוק קאי. "לא תתייחד אשה עמהם". במאי עסקינן? אילימא בחי, דכחותה גבי ישראל מי שרי? והתנן: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים!

לא

הכנעני להלחם בו, ויאמר השם יהודה יעלה, אלמא תם מלחמה דסיפרא איהודה קיימי. וירם הטבח את השוק ואת העליה – משום פלוגתא דהני אמוראי גופיהו נקט לה. והעליה – מה שעליה. דמסמכא שוק לאליה – השוק סמוך לאליה, שהאליה מלמעלה ונסמכה על השוק. ושוק הוא עצם של צומת הגיד הממוצע בין קולית לארכובה, ואיברים התחתונים סומכין את העליונים. דמחית – מניח חוה על השוק גבי חוה ושוק של שלמים בשעת תנופה. והדיא סעודתא, אף על פי דובח הוה כדכתיב (שמואל א ט): "כי הוא יברך (את) הובח" – לא הוה חוה ושוק וידהו לכוה, דבמה קטנה הוה. וקיימא לן בפרק תרתי דובחים (קט, ב): חוה ושוק בבמה גדולה ואין חוה ושוק בבמה קטנה. שופי – כף הירך הסובב עצם הקולית, וקורין פולפא. לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים – שהנשים דעתן קלות ושתיהן תתצנינה לעבירה.

לא

"וידום השמש ויחר עמד עד יקום גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר" – מאי "ספר הישר"? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו "ישרים", שנאמר: "תמת נפשי מות ישרים". והיכא רמזא? "וירעו יהיה מלא הגוים", [אימתי יהיה מלא הגוים?] בשעה שעמדה לו חמה ליהושע. ויעמד השמש בחצי השמים ולא אין לבוא כיום תמים, וכמה? אמר רבי יהושע בן לוי: עשרים וארבעה [שעו], אָזיל שית וקם שית, אָזיל שית וקם שית, פולח מלחא כיום תמים; רבי אלעזר אמר: שלשים ושית, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם תריסר, עמדתו כיום תמים; רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמנה, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, [שנאמר:]: "ולא אין לבוא כיום תמים", מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים [הוה]. איכא דאמרי: פתוספתא פליגי, רבי יהושע בן לוי אמר: עשרים וארבעה, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, רבי אלעזר אמר: שלשים וישי, אָזיל שית וקם תריסר, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, "ולא אין לבוא כיום תמים"; רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמנה, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, אָזיל שית וקם עשרים וארבעה, מקיש עמידתו לביאתו, מה ביאתו כיום תמים, אף עמידתו כיום תמים. תנא: כיום עמידתו לו חמה ליהושע, כך עמידתו לו חמה למשה ולנדימון בן גוריון. יהושע – קרא; נדימון בן גוריון – גמרא; למשה מנלן? אתאי "אחל" פתיב הכא: "אחל תת פחדך", וכתביב התם ביהושע: "אחל גדלך". ורבי יוחנן אמר: אתאי "תת" תת, פתיב הכא: "אחל תת פחדך", וכתביב ביהושע: "ביום תת ה' את האמרי". רבי שמואל בר נחמני אמר, מוגפיה דקרא שמעת ליה: "אשר ישמעון שמעך ורגזו ויחלו מפניך", אימתי רגזו ויחלו מפניך? בשעה שעמדה לו חמה למשה. מיתיבי: "ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו!" – איבעית אימא: שעות הוא דלא הוה נפיש פולי האי. ואיבעית אימא: אבני כרד לא הוה, דכתיב: "ויהי בנסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורן וה' השליך עליהם אבנים גדלות מן השמים עד עזקה וימתו". פתיב: "ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר", מאי "ספר הישר"? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו "ישרים", דכתיב בהו: "תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו". והיכא רמזא? "יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך", ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף? הו אומר: זו קשת. רבי אלעזר אומר: זה ספר משנה תורה, ואמאי קרו ליה "ספר הישר"? דכתיב: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'". והיכא רמזא? "ידיו רב לו", ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים? הו אומר: זו קשת. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה ספר שופטים, ואמאי קרו ליה "ספר הישר"? דכתיב: "במים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה". והיכא רמזא? "למען דעת דרות בני ישראל ללמדם מלחמה", ואיזו היא מלחמה שצריכה לימוד? הו אומר: זו קשת. ומנלן דביהודה פתיב? דכתיב: "מי יעלה לנו בתחלה אל הכנעני להלחם בו, ויאמר ה' יהודה יעלה". ויירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול – מאי "והעליה"? רבי יוחנן אומר: שוק ואליה, מאי "והעליה"? דמסמכא שוק לאליה; ורבי אלעזר אומר: שוק וחוה, מאי "והעליה"? דמחית לה לחוה עילוייה דשוק כי בעי אגופי, ומנפי ליה; ורבי שמואל בר נחמני אמר: שוק ושופי, מאי "והעליה"? שופי עילוייה דשוק קאי. "לא תתייחד אשה עמהם". במאי עסקינן? אילימא בחי, דכחותה גבי ישראל מי שרי? והתנן: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים!

בא, כדכתיב (במדבר יג): "למטה אפרים ויחברו באפרים: ויורעו יהוה" מלא הגוים, כל הארצות נתמלאו מיראתו ומאימתו. וזרעו של אפרים יהיה מלא הגוים; אדם נוצח כאן מלחמה ואין בני אספמייא וירעין בה, אבל בשעה שנעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם ויראו מפניו. ספר משנה תורה – וספר שופטים לא גרסינן הכא, ואגב ריהטא גדירסא דלקמן ניקבעה דהא, ושבתא היא, דהא לא רמיזא ביה. ויעמד השמש – יש במשמעה שתי עכבות: אחת בחצי השמים והיינו בחצי היום, ואחת סמוך לשקיעתו. דכתיב ולא אין לבוא – אלא שהה כיום תמים, דהיינו עשרים וארבע שעות, דיום אינו תמים ושלם אלא עם ליל. עשרים וארבעה – היה אותו יום מעלות השחר עד יציאת הכוכבים, ויום תמים" אכולה מילתא קאי, אהלוך ואעמידה. אָזיל שית – עד חצי השמים. וקם שית – דכתיב: "ויעמד השמש". ואָזיל שית – עד ערב. וקם שית, כדכתיב: "ולא אין לבוא". בולה מילתא – הילוכו ועמידתו כיום תמים, עשרים וארבע של יום ולילה דשאר ימים. שלשים ושית – דיומ תמים" דקרא – אעמידה לחוד קאי. ארבעים ושמנה – ד"יום תמים" דקרא אשהיה דשקיעה קאי, וקמיתא דלא כתיב ביה "כיום תמים" – סתם עמידה שנים עשר שעות, כעמידה שדרכו לעמוד ולשתוק בלילה. איכא דאמרי – הנך שיעורי דהנך רבנן – בתוספתא שניתוסף על היום קאמרי להו. רבי יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע הוא – התוספתא. ויום תמים" אעמידה קאי. ורבי אלעזר אמר שלשים ושית הו – תוספתא, ויום תמים" דקרא אעמידה דלא אין לבוא" קאי, וקמיתא סתמא שנים עשר שעות כתורת לילה. ורבי שמואל בר נחמני סבר – ד"כיום תמים" אעמידה דלא אין לבוא" קאי, ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים לביאתו דלא אין לבוא. נקדימון בן גוריון גמרא – שהלוחו הגמון (אחד) ושתים עשר מעינות כו, במסכת תענית בפרק "סדר תעניות אל" (ט, ב), למשה – במלחמת סיחון. לא היה כיום ההוא – במעשה ויהושע כתיב. אבני כרד – דלא היו במשה. ויאמר ללמד בני יהודה קשת – בקינה שקונן דוד על שאול כתיב. הלא היא כתובה – דבני יהודה היו מושכי קשת. יד כנגד עורף – המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו, דהיינו מול העורף, הטריל בלעז. דכתיב במשנה תורה – "ועשית הישר והטוב". איזוהו היא מלחמה שצריכה לימוד כו, ומנלן – דקרא ביהודה כתיב? דכתיב – ברישא דסיפרא: "מי יעלה בתחלה אל הכנעני להלחם בו, ויאמר השם יהודה יעלה", אלמא תם מלחמה דסיפרא איהודה קיימי. וירם הטבח את השוק ואת העליה – משום פלוגתא דהני אמוראי גופיהו נקט לה. והעליה – מה שעליה. דמסמכא שוק לאליה – השוק סמוך לאליה, שהאליה מלמעלה ונסמכה על השוק. ושוק הוא עצם של צומת הגיד הממוצע בין קולית לארכובה, ואיברים התחתונים סומכין את העליונים. דמחית – מניח חוה על השוק גבי חוה ושוק של שלמים בשעת תנופה. והדיא סעודתא, אף על פי דובח הוה כדכתיב (שמואל א ט): "כי הוא יברך (את) הובח" – לא הוה חוה ושוק וידהו לכוה, דבמה קטנה הוה. וקיימא לן בפרק תרתי דובחים (קט, ב): חוה ושוק בבמה גדולה ואין חוה ושוק בבמה קטנה. שופי – כף הירך הסובב עצם הקולית, וקורין פולפא. לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים – שהנשים דעתן קלות ושתיהן תתצנינה לעבירה.

לא צריכא באשתו עמו – לכאורה מוקי לה כרבי שמעון דאמר בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין פ, ב.) בזמן שאשתו עמו ישן עמוך בפונדקי שאשתו משמרתו. ואם תאמר: אמאי לא מוקי לה בשיש עמה תינוקת. דבכי האי גונא בישראל שרי ליחודי, דאמר רבא הוה בגמרא: מתייחד אדם עם אשה ותינוקת שידועת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה? ויש לומר: דלשון "לא תתייחד" משמע

שאין שיש שום ישראלית אלא היא.
איכא בנייהו אשה חשובה בין האנשים ושאינה חשובה בין הנשים – פירש הקונטרס: חשובה למלכות ואינה יפה. לרבי ירמיה דמוקי לה בקרובה למלכות, הא לאו הכי לא אמרינן אשה כלי זינה עליה – אלמא איכא אשה דקטלי לה ולא ידוב גוי עלה דעתיה לביאה כגון מבערת, והכא שהיא חשובה למלכות ואינה יפה שריא ליחודי, דליכא למיחש לשפיכות דמים כיון שהיא קרובה למלכות, ולביאה נמי ליכא למיחש כיון שאינה יפה. ולרבי אידי אסורה ליחודי, דכולהו כלי זינן עליהן וחיישין לערוה, דהא רב אידי סתמא אמר למילתיה ולא קאמר: "הכא באשה יפה דכל זינה עליה". עד כאן פירוש הקונטרס. וקשיא: חדא, דלישנא דחשובה לא משמע יפה. ועוד, דכי אינה יפה נמי מאי הוי? הא אמרינן בריש פירקין (עבודה זרה כב, ב.) הניבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, קל וחומר לנשותיהן של ישראל? ושנא יד לומר דמכל מקום דבאשה לא טרדינא לביאה כיון דאינה יפה. מידו קשה, דלרבי ירמיה לא מישתמיט תנא או אמורא בשום מקום לחלק בשיבה בין יפה לאינה יפה להתירה לכהונה. ועוד קשה, דלפירוש הקונטרס משמע דאשה חשובה בין האנשים ושאינה חשובה בין הנשים חדא מילתא, ואם כן היה לו לומר: הנשים בין האנשים ואינה חשובה בין הנשים, מרדקאמר "שאינה חשובה" כו' – אלמא תרי מיילי גינהו? לכך נראה לפרש דודאי תרי מיילי גינהו, דהא דקאמר אשה כלי זינה עליה לאו משום דדעתיהו לביאה ומשום הכי לא קטלי לה, אלא טעמא – מפני שאינה בעלת מלחמות ומריבות כאש מרחמים עליה. והכי פירושה: איכא בנייהו אשה חשובה בין האנשים – קרובה למלכות אם מותרת להתייחד עם

האנשים גוים, דלרבי ירמיה אסורה להתייחד כדקאמר טעמא באשה חשובה, ואו לא נפקי לן מידו משום שפיכות דמים אי לאו משום טעמא דעירות. לרב אידי שריא, דאמר טעמא דליכא למיחש לשפיכות דמים דאשה כלי זינה ומרחמי עליה, אבל לעירות איכא למיחש, כשהיא חשובה דמירתיה מניחא אף לעירות לא חיישין. ושאינה חשובה בין הנשים נמי – אם היא מותרת להתייחד בין הנשים גויות איכא בנייהו, דלרבי ירמיה כיון דאינה חשובה קטלי לה, דלית ליה טעמא דמרחמי, ולרב אידי שריא דכלי זינה עליה, כלומר דמרחמי עליה, ואי משום עירות כדאמרינן בריש פירקין שהגוים מצויין אצל נשי חבריהן – בת דעת היא וכשתראה שיבא הגוי תצא מיד. ובירושלמי גרס: אשה אינה בכלל שפיכות דמים? אמר רבי ירמיה: תפתר בביראה. ורבי בון אמר: אפילו בתשה, יכולה אשה להטמין ולומר "גויה אני", ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר "גוי אני". ונראה לפרש אף כאן כפירוש הירושלמי – באשה חשובה בריאה ובעלת כח, אבל לעירות איכא למיחש, דחיישין דלמא מפתח לה. רבי אידי אמר: אשה כלי זינה עליה מפני שיכולה להטמין עצמה ולא קטלי לה, ושרי אי לאו משום עירות. ובעי: מאי בנייהו? בין למר בין למר משום שפיכות דמים ליכא משום עירות איכא! ומסיק: איכא בנייהו אשה חשובה בין האנשים בריאה ובעלת כח, דלרבי ירמיה אסורי דאיכא למיחש שמא תתפתה, ורב אידי לא חייש אלא דלמא מאנסו לה, ואי בריאה שריא, דכיון שהיא בעלת כח אין לחוש לא לאנסו ולא לשפיכות דמים. אי נמי, ושאינה חשובה בין הנשים איכא בנייהו, דלרב אידי שריא להתייחד דכולהו להטמין עצמה, וילכך לשפיכות דמים ליכא למיחש. ולעירות נמי, כיון שהיא בין הנשים. ולרבי ירמיה משום שפיכות דמים, דדוקא בביראה לא חשו. ואם תאמר: בפרק "האשה

שהלכה" (יבמות קיד, ב.) דבעי: החזיקה היא מלחמה בעולם מהו ואמרה "מת בעלה" אי מהדימאנא לאו לאו, ובעי למיפיש דנאמנת מהדיא דנפלו עלינו גוים" נפלו עלינו ליסטין? נאמנת, דהחזיקה מלחמה הוא, ודחי: הוה כדרב אידי, דאמר אשה כלי זינה עליה, ולא אמרינן בדדמי אלא ודאי המתנה עד שתראהו מת. והשתא לרבי ירמיה דלית ליה כלי זינה תפשוט

דנאמנתו יש לומר: דגוי דלית ליה האי טעמא לענין התירא להתייחד, מכל מקום סומכת על זה שיכולה להטמין עצמה להמתין שם שתראהו שמוות ולא תעיד בדדמי.

אלא בתלתא – להכי נקט תלתא, דבישראל בתלתא שרו בין בעיר בין בדרך, אבל תרי – בעיר אין, בדרך לא, שמו יצטרך אחד מהן לנקבו ונמצא אחד מהן יתייחד עם הערוה, בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין פא, א.) **בפרוצין מי שרי** – וגוים למה ליה לתנא לאשמועינן? הא אפילו ישראל דכוותיהו אסירי? והוציאוהו **עשרה פריצים** –

לאשת איש זונה, **במטה** – חוץ לעיר לעבירה, כעין קוביר מת, שלא יכריז. **באשתו** – של גוי עמו. **גוי אין** אשתו משמרתו – דלא קפדה, דאיהו בקרי ואיתתיה בבוציני. **אבל ישראל** אשתו משמרתו – שרי, כדתנן ב"עשרה יוחסין": בזמן שאשתו עמו – ישן עמוך בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו. **ותיפוק ליה** – בלאו עבירה נמי לא תתייחד, משום שפיכות דמים **באשה חשובה** – בין האנשים ובין הנשים, אשה יפה וקרובה למלכות, דמיסתפו מנה ולא קטלי לה, אבל משום עריות איכא דיפה היא, ואצטרך לאשמועינן דלא תתייחד חיישין שמא תתפתה. אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין הנשים – משום רציוהא נמי איכא, דבא עליה ואחר כך הורגה, דלא סבירא ליה אשה כלי זינה עליה. וחשובה בין האנשים ולא בין הנשים – מותרת להתייחד. ומשום עריות ליכא, דאינה יפה. **אשה כלי זינה** עליה – אף על גב דאינה חשובה לא בין האנשים ולא בין הנשים – אין חורג אותה, אלא בא עליה, ובין שכל עבא חורג הורגה, ואפילו אינה קרובה למלכות נמי, אי לא אשמועינן דחיישין לעריות לא הוה מתסברא דמיסטרסא משום שפיכות דמים. **מאי בנייהו** – בין לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה – הא לאו אשה חיישין לשפיכות דמים, בין לרב אידי דאמר כלי זינה עליה וליכא משום שפיכות דמים, מכל מקום משום ערוה איכא בה ולא מתייחדת. **איכא בנייהו** – אשה חשובה בין האנשים – קרובה למלכות, ואינה חשובה בין הנשים – אינה יפה; לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה, דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים, דקרובה למלכות היא ולא קטלי לה, אבל משום עריות איכא למיחש דיפה היא –

הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא ליחודי, דמשום שפיכות דמים ליכא דהא קרובה למלכות, ומשום עריות נמי ליכא דהא מבערת היא. לרב אידי אסירא ליחודי, דכולהו חיישין לערוה, דהא סתמא קאמר: "אשה כלי זינה עליה", ולא קאמר: הכא באשה יפה עסקין דכלי זינה עליה. **אף על פי שהשלוש עמה** – דודאי לא יתירגדה, דהא כלי זינה עליה. לא תתייחד עמוך כו'. והיינו כרב אידי בר אבין, "השלוש עמה" משמע: היא נושאת את שלומה ואינה צריכה שלום מלכות. **טופלו לימינו** – מחברו לגוי לימינו של ישראל, שאם ירצה הגוי לחורגו – ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו. **בספיה** – דאם היה הגוי חגור סוף טופלו ישראל לימינו, כדי שיהא יד שמאל של גוי שהסיף חגור בו לצד ימינו של ישראל, ומוזמנת לימין ישראל לאחז בו. **במקל** – אם יד גוי מקל. **טופלו לישראל** – שתהא יד ימין הגוי שדומה לה סמוכה לישראל, ואם יריים יד ימינו תאחזו שטפלו של ישראל במקל הסמוך לה. **דיא טופלו לימינו**, דהא המקל דרוק מידו של ישראל. **במעלה** – בהר או בסלע. **לא היא ישראל למטה** אלא למעלה – בעלייה ילך ישראל לפני הגוי, דהיינו למעלה, אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחריו ממש, ובירידה יולך הגוי לפניו. **ואל ישוה לפניו** – אפילו במישור אל ישוה ישראל לפני הגוי ליטול כלום. **שמא יריון את גולגלתו** – ירצץ. ירחיב לו את הדרך – אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו: שתי פרסאות אני צריך לילך, אולי ימתין הגוי מלחכותו עד פרסה שניה וזה יפרש ממנו קודם לכן. **נסע סכותה** – ולא הלך עד שעיר. **לעכו** – רחוק מכבי.

לבי

עליה שהיה אינה יפה, אך לרב אידי אסור לה להתייחד עמו משום
 חשש עריות, שיבוא עליה אף שאינה יפה.
 ראייה לשיטת רב אידי: תניא פנותיה (-כמותו) דרב אידי בר אבין,
 האשה, אף על פי שהשלוש עמה ואין לחשוש שיהרגה, לא
 תתייחד עמה מפני שהשורין על העריות, ומשמע ששלוש אשה
 עמה ואינה צריכה שלום מלכות כדי שלא יהרגה, והיינו כרב אידי
 שכל אשה כלי זינה עליה אף אם אינה חשובה, שכיון שהגוי בא
 עליה אינו הורגה.
 שנינו במשנה: לא יתייחד אדם עמה - עם עובדי כוכבים, מפני
 שחשודין על שפיכות דמים.
 ברייתא בענין זה: תנו רבנן, ישראל שנודמן לו עובד בוכבים
 בדרך, מופלו לימינו - מחברו לצד ימינו, דהיינו שיהיה הגוי מצד
 ימינו של ישראל, כדי שאם ירצה להורגו ישלח ישראל את יד ימינו
 החוקה ויאחו בו. זו דעת תנא קמא, אך רבי ישמעאל בנו של רבי
 יוחנן בן ברוקה אומר, חילוק יש בדין זה, אם הגוי חגור בסירה,
 מופלו ישראל לימינו כמבואר לעיל, כדי שתהיה ימינו קרובה לחרב
 החגורה בשמאלו של הגוי, ויכול לאחוז בה אם ירצה הגוי להורגו.
 אך אם הגוי אווזו במקל ביד ימינו, מופלו לשמאלו - ילך ישראל
 מצד ימין ויהיה הגוי לשמאלו, כדי שיהיה המקל קרוב אליו, שאם
 ירצה הגוי להכותו במקל ישלח ישראל את יד שמאלו ויחזיק בו.
 הווי ישראל וגוי עולין יחד במעלה או יורדין בירידה, לא יהא
 ישראל למטה ועובד בוכבים למעלה, אלא ישראל למעלה ועובד
 בוכבים למטה - בעליה ילך לפני הגוי ובירידה ילך אחריו, כדי
 שיהיה מעליו. ואל ישות (-יתכופף) לפניו אפילו במישור כדי ליטול
 חפץ מהארץ, שמא ירוין (-ישבור) את גולגולתו.
 שאלו הגוי להיכן הולך, ירחיב לו את הדרך - אם צריך ללכת
 פרסה אחת יאמר לו שהולך שתי פרסאות, שמא ימתין הגוי
 מלהכותו עד הפרסה השניה, והוא יעובנו לפני כן, בדרך שעשה
 יעקב אבינו לעשו הרשע, [דבתיב] בדבריו יעקב לעשו כשנפגש עמו
 (בראשית לג ד), ואני אתנהלה לאטי וגו' עד אשר אבא אל אדוני
 שעירי, וכתוב שם (לג ט) ויעקב נסע סבחה, שלא נסע לשעיר.
 מעשים בענין זה: מעשה בתלמידיו רבי עקיבא שהיו הולכים לבזבז,
 פגעו בהן (-פגשו) ליסמים יהודים, אמרו להן הלסטים לאן אתם
 הולכים, אמרו להן לעבד - עיר הרחוקה מכזיב, והלכו יחד. פיון
 שהגיעו לבזבז, פירשו התלמידים ונכנסו לעיר. אמרו להן הלסטים,
 [תלמידיו] מי אתם, אמרו להן תלמידיו רבי עקיבא. אמרו להן,
 אשר רבי עקיבא ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם, דהיינו
 שהיתה דעת הלסטים לשדוד ממונם בדרך לעבד, וכיון שהרחיבו
 להם את הדרך ניצלו מהם.
 רב מנשה הוה אויל - היה הולך

מוסיפה הגמרא לברר: אלא בתלתא - ואף אם כוונת המשנה
 שאסור לאשה להתייחד עם שלושה גוים, עדיין קשה, דכנותה גבי
 ישראל בפרוצים מי שר - וכי עם ישראל פרוצים מותר להתייחד
 באופן זה, והתנן בקידושין שם, לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים,
 אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים כיון שיתביישו זה מזה
 לחטוא עמה, ואמר רב יהודה אמר שמואל לגבי דין זה, לא שנו
 שמותר להתייחד עם שנים אלא בבשרים, אבל בפרוצים שאינם
 בושים זה מזה לחטוא, אפילו עשרה נמי (-גם) לא יתייחדו עם אשה.
 ומוסיפה הגמרא ראייה שבפרוצים יש לחשוש לעבירה אף בעשרה:
 מעשה הוה באשת איש זונה, והוציאוה עשרה פרוצים במטה מחוץ
 לעיר בדרך קוברי מתים, כדי לחטוא עמה בלי שיכירו בהם. לפי זה
 נמצא שאף בישראל יש אופן שאסור להתייחד עם שלשה, ואם כן
 אין לפרש את משנתנו באופן זה, שהרי היא עוסקת באיסור יחוד עם
 עובדי כוכבים דווקא.
 אלא מבארת הגמרא את דברי המשנה באופן אחר: לא צריכא - לא
 נצרכה משנתנו לאסור יחוד עם גוי, אלא באשתו של הגוי עמו,
 שבאופן זה בישראל הדבר מותר אפילו בפרוצים, אך בגוי הוא אסור.
 ומהו החילוק ביניהם, עובד בוכבים אין אשתו משמרתו מהחטא
 כיון שאינה מקפידה אם יחטא עם אחרת, אבל ישראל אשתו
 משמרתו שלא יחטא, ועל כן כאשר היא עמו מותר לו היחוד עם
 אחרת.
 שנינו במשנה 'לא תתייחד אשה עמהן מפני שחשודים על העריות'.
 מקשה הגמרא: הרי גם בלא חשש זה, ותיפוק ליה - תלמד שהיחוד
 עמהם אסור לה משום שפיכות דמים, וכמבואר בהמשך המשנה
 לגבי כל אדם.
 מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, משנתנו באשה חשוכה עסקינן
 - אנו עוסקים באשה יפה וקרובה למלכות, דמיריתיה מינה -
 שהגויים חוששים ממנה מפני אימת המלכות, ואין לחשוש שיהרגה,
 אך כיון שהיא יפה יש לחשוש שיבואו עליה.
 תירוצ נוסף: רב אידי אמר, משנתנו אסורת לאשה להתייחד עם גוי
 רק מחשש עריות ולא משום שפיכות דמים, כיון שאשה כלי זינה
 עליה - כלי מלחמה עליה, דהיינו שהגוי מתפתה לבוא עליה ומפני
 כך אינו הורגה, ואף אם אינה יפה ואינה קרובה למלכות.
 מקשה הגמרא: מאי בינייהו - מה החילוק בין רבי ירמיה לרב אידי,
 הרי לשניהם אסור לאשה להתייחד עם גוי מחשש עריות, וכל
 מחלוקתם היא האם כשאינה קרובה למלכות יש גם חשש לשפיכות
 דמים או לא. מתרצת הגמרא: איבא בינייהו - יש חילוק ביניהם
 באשה חשוכה בין האנשים - קרובה למלכות, ושאניה חשוכה בין
 הנשים - ואינה יפה, לרבי ירמיה מותר לה היחוד עם גוי, כיון שאין
 לחשוש שיהרגה שהרי היא קרובה למלכות, וכן אין לחשוש שיבוא

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' א

ה', מתקין לה רב יוסף, ודלמא מעבודת בוכבים הוא דהדרין בהו
 אך לא מרביעה, אמר ליה אבין, לעבדו שכם אחד בתיב, ואף
 הגויים ישמרו המצוות כישראל.
 מקשה הגמרא לרבי אליעזר: מיתביב, לרבי אליעזר האוסר בהמת
 גוי לקרבן, כיצד אמר משה לפרעה (שמות יב) ויאמר משה גם אתה
 תתן בידנו זבחים ועולות ועשנינו לה' אלהינו, הרי יש לחשוש
 לרביעה. מתרצת הגמרא: קורם מתן תורה שאני - היה הדין שונה,
 שלא נאסר נרבע לקרבן.
 קושיא נוספת לרבי אליעזר: תא שמע ראייה שלא כרבי אליעזר,
 שנאמר (שמות יח יב) כשבא יתרו למחנה ישראל, ויבא יתרו ויהי
 עולה וזבחים לאלהים, והרי גוי היה, ואיך לא חששו לרביעה
 בבמהותו. דוחה הגמרא: יתרו נמי קורם מתן תורה הוה.
 בזבחים (קט) נחלקו אמוראים, האם ביאת יתרו היתה קורם מתן
 תורה או אחריו. לפי זה מקשה הגמרא: הניחא תירוצ זה למאן דאמר
 יתרו קורם מתן תורה הוה, אלא למאן דאמר

האומות מצוות ה', שנאמר באחרית הימים (צפניה ג ט) כי אז אהפוך
 אל עמים שפה ברורה וגו' לקרא כלם בשם ה'.
 מקשה הגמרא: אמר ליה אבין, ודלמא מעבודת בוכבים הוא
 דהדרין בהו - שמא רק מעבודת כוכבים יחורו בהם, כנאמר 'לקראו
 כולם בשם ה' שלא יעבדו אלהים אחרים, אך מרביעה לא יזהרו.
 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב יוסף, כיון שבסוף הפסוק לעבדו שכם
 אחד בתיב, משמע שכולם יקיימו כל מצוותיו.
 לשון אחרת בענין זה: רב פפא מתני הכי - שנה ענין זה כמובא
 לעיל, ורב זביד מתני הכי - שנה ענין זה כך, שישבו רבי אמי ורבי
 יצחק, ותרנויהו אמרי, וכן הוה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבתות
 בהמת גוי, ותרנויהו אמרי עור, ומאי אותיבו ליה תברוהי לרבי
 אליעזר, מהפסוק כל צאן קדר יקבצו לה' וגו' שלעתיד יקריבו
 קרבנות מישמעאל, אמר רבי אליעזר לחבריו, פולס גרים גוירים
 הם לעתיד לבא, ועל כן לא נחשוש או לרביעה, ומאי קראה,
 שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם

לְבִי תוֹרֶתָא, פִּנְעוּ בֵּיהּ נְנָבִי – פגשוהו גנבים, אָמְרוּ לֵיהּ, לֹאֵן
קְאֻלֶּת – להיכן אתה הולך, אָמַר לֵהּ לְפִימְבָרִיתָא, והלכו יחד. כִּי
מָטָא – כשהגיע, לְבִי תוֹרֶתָא, פָּרִישׁ – פרש מהם ונכנס לעיר. אָמְרוּ
לֵיהּ הגנבים, תִּלְמִידָא דִּיהוּדָה רַמָּאָה אֵת – אתה תלמיד של יהודה
הרמאי, כלומר, מרב יהודה למדת לרמותנו שהינך הולך
לפומבדיתא, דהיינו שרצו לגנוב רכושו, וכיון שהרחיב להם הדרך
ניצל מהם. אָמַר לֵהּ רב מנשה, יָדְעִיתוּ לֵיהּ – וכי מכירים אתם אותו
שרמאי הוא, יְהֵא רַעְוָא – יחי רצון, דְּלִיחֻוּ הִנְהוּ אִינְשֵׁי בְשָׁמְתִיה –
שיהיו אנשים אלו בנידוי.

אָזְלוּ – הלכו אותם גנבים, עָבְדוּ גְנִיבְתָא עֶשְׂרִין וְתֵרֵין שָׁנִין – גנבו
במשך עשרים ושנים שנה, וְלֹא אֶצְלֵחוּ – ולא הצליחו. כִּינּוּ דִּחֻוּ –
כיון שראו כך, אֵתוּ בּוֹלְחוּ תִּבְעֻו שְׁמִיתִיהוּ – באו כולם לפני רב
מנשה ובקשו שיתיר נידוים, והתיר להם. וְהָוָה בָּהוּ חַד גִּידְרָנָא –
והיה בהם אורג אחד, דְּלֹא אֵתָא לְשִׁרְיָה שְׁמִתִּיה – שלא בא להתיר
נידויו, וְאֶכְלִיה אִירָא – אכלו אריה. מוּסִיפָה הגמרא: הֵינּוּ דְאִמְרִי
אִינְשֵׁי – זהו שאומרים בני אדם, גִּידְרָנָא דְלֹא טִיּוּן – אורג שאינו
עניו, שְׁתָּא בְצִיר מִשְׁנֵי – שנה נחסרת משני חייו, דהיינו שעל ידי
עזות פניו סופו למות קודם זמנו, ואף כאן מת זה כיון שלא נכנע
לבקש התרה לנידויו.

מסיימת הגמרא: תָּא חֲזִי – בא וראה, מַה בֵּין גְּנָבִי בְּכָל שְׁפָגְשׁוּ בִּרְבַּ

מנשה וחרפו אדם גדול, וְלִסְמִין דְאִרְצֵי יִשְׂרָאֵל שְׁפָגְשׁוּ בתלמידי רבי

עקיבא וספרו בשבחו. כלומר, למדנו מכאן שבח ארץ ישראל, שאף

שתם לסטים פרוצים יותר מגנבים, כיון שהיו לסטים אלו בארץ

ישראל היו פרוצים פחות מגנבי בבל.

משנה

משנתינו מביאה דברים נוספים שאסורים משום חשש שפיכות דמים,
וכן דברים שאסורים משום סיוע לעובדי כוכבים: בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא
תִּילֵד אֶת הַעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים, כלומר, לא תסייע לה ללדת, מִפְּנֵי
שִׁבְכָּהּ הִיא מִלֵּידָה בֵּן לַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים, שהרי אותו בן עתיד לעבוד
עובדת כוכבים. אָכֵל עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִלֵּידָה – מניחים לה לילד בת
ישראל.

דין נוסף: בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִּנֵּק בְּנָה שֶׁל עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים, כיון שהיא
מגדלת בן לעובדת כוכבים, אָכֵל עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִנִּיקָה בְּנָה שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, בְּרִשְׁוֹתָהּ שֶׁל הִיִּשְׂרָאֵלִית, אך לא טיטול העובדת כוכבים
את בנה של הישראלית לביתה כדי להניקו, מחשש שתהרגנו.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת בענין הדינים האמורים במשנה: תִּנּוּ רַבָּנִין
בְּבִרְיָתָא, בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִּילֵד אֶת הַעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי
שְׁמִילֵדָתָהּ בֵּן לַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים. וְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים לֹא תִּילֵד אֶת בַּת
יִשְׂרָאֵל, אפילו אם ישראליות אחרות עומדות שם, מִפְּנֵי שְׁחִשְׁוִדִּין
עַל שְׁפִיכֹת דָּמִים, ויש לחשוש שתהרוג את הולד, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִלֵּידָה אֵת בַּת יִשְׂרָאֵל, בְּזִמְנָא
שִׁישְׂרָאֵלִית אֲחֵרוֹת עֹמְדוֹת עַל גִּבָּהּ שֶׁל הַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים וְרֹאוֹת
אֵת מַעֲשֵׂיהָ, אָכֵל לֹא בִּינָה לְבִינָה, כִּשְׂרָק הַיּוֹלֶדֶת וְהַמֵּיִלֵּדֶת נִמְצְאוֹת
שם, מחשש שתהרוג את הולד.

מבארת הגמרא את דעת רבי מאיר: וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֲפִילוּ אִם
אֲחֵרוֹת עֹמְדוֹת עַל גִּבָּהּ שֶׁל הַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים, נָמִי – גם כן לא תילד
את בת ישראל, דְּיוֹמִינִי דְּמִנְחָא לֵיהּ יָדָא אֲפֻתָא, וְקָטְלָא לֵיהּ – כיון
שלפעמים היא עשויה להניח ידה בחזקה על מצח הולד, במקום
שמוחו רופס, ותהרגנו בכך, וְלֹא מִתְּחִיָּו – ולא יהא הדבר ניכר
לישראליות שיעמדו שם שהיא העובדת. כִּי הָהִיא אִיתְתָּא דְאִמְרָה
לְחִבְרָתָהּ – וכמו מעשה שהיה בעובדת כוכבים שהתקוטטה עם
חברתה, שהיתה ממילדת, ואמרה לה בלשון גנאי מוֹלֵדָא יְהוּדִיָּיתָא
בַּת מוֹלֵדָא יְהוּדִיָּיתָא – מיילדת יהודיות בת מיילדת יהודיות. אֲמָרָה
לָהּ הַמֵּיִלֵּדֶת, נָפִישִׁין בִּישְׁתָּא דְהָהִיא אִיתְתָּא, דְקָא מְשַׁפִּילָנָא
מִיְנִיָּהּ דְקָא כִּי אִפְיָא דְנִהָרָא – יבואו עליך רעות כמנין הולדות

של היהודיות שהשפילתו מהן והרגתי בהן, ושפכתי דמם בקצף שעל
גבי הנהר.

מביאה הגמרא את דחיית חכמים: וְרַבָּנִין אָמְרוּ לָהּ, לֹא הִיא – אין זו
אמת, ולא הרגה מהם כלל, וּבְמִילָתָא בְּעִלְמָא הוּא דְאִוְקִימְתָּהּ –
בדברים בלבד דחתה את חברתה, כדי שלא תקללנה.

שנינו במשנה: בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִּנֵּק בְּנָה שֶׁל עֹבֶדֶת כּוֹכְבִּים.

הגמרא מביאה מחלוקת אף בדין זה: תִּנּוּ רַבָּנִין, בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִּנֵּק
בְּנָה שֶׁל עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי שְׁמִילֵדָתָהּ בֵּן לַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים.

וְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים לֹא תִּנֵּק אֶת בְּנָה שֶׁל בַּת יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שְׁחִשְׁוִדָּה
עַל שְׁפִיכֹת דָּמִים, ויש לחשוש שתהרוג את התינוק, דְּבָרֵי רַבִּי

מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִנִּיקָה אֵת בְּנָה שֶׁל בַּת
יִשְׂרָאֵל, בְּזִמְנָא שִׁישְׂרָאֵלִית אֲחֵרוֹת עֹמְדוֹת עַל גִּבָּהּ וְרֹאוֹת אֵת

מַעֲשֵׂיהָ, אָכֵל לֹא בִּינָה לְבִינָה – כשהיא עם התינוק לבדה.

מבארת הגמרא את סברת רבי מאיר: וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֲפִילוּ
אֲחֵרוֹת עֹמְדוֹת עַל גִּבָּהּ נָמִי – גם כן לא, דְּיוֹמִינִי דְשִׁיפָא לֵיהּ סָמָא

לְדָד מֵאֲבָרָא – שלפעמים יכולה העובדת כוכבים להניח סם המוות
על ידיה מבחוץ, וְקָטְלָא לֵיהּ – ותהרוג בכך את התינוק.

הגמרא מבארת מדוע הוצרכו חכמים ורבי מאיר לחלוק גם במיילדת
וגם במניקה: וְצָרִיכָא – הוצרכו חכמים ורבי מאיר להשמיענו את

שתי המחלוקות, דְאִי אֲשָׁמְעִינָּהּ – שאם היו נחלקים רק במיילדת,
האם מניחים לעובדת כוכבים לילד את בת ישראל כשאחרות

עומדות על גבה, הֵינּוּ סְבוּרִים דְּבִתְהֵימָא קְאָמְרִי רַבָּנִין דְשָׂרִי – רק בזה
אמרו חכמים שמותר, דְלֹא אֲפָשֵׁר – שהרי אינה יכולה להרוג את

הולד, מִשּׁוּם דְאֲחֵרוֹת רֹאוֹת אוֹתָהּ, אָכֵל לִגְבִי מִנִּיקָה, דְאֲפָשֵׁר
דְשִׁיפָא לֵיהּ סָם לְדָד מֵאֲבָרָא וְקָטְלָא לֵיהּ – שיתכן שתניח סם

המוות מבחוץ, קודם שתיכנס לבית, ולא יראו זאת, ותהרגנו, אִימָא
מוֹדִי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר – היינו סבורים שהם מודים בזה לרבי מאיר,

האוסר להניק אפילו כשאחרות עומדות על גבה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: וְאִי אֲשָׁמְעִינָּהּ אֵת מַחְלֻקְתָּהּ רַק לִגְבִי
מִנִּיקָה, הֵינּוּ סְבוּרִים דְרַק בְּתֵהִימָא קְאָמְרִי רַבִּי מֵאִיר דְאִסּוּר לַעֲבֹדֶת

כוכבים להניק תינוק ישראל אפילו שאחרות עומדות על גבה, מִשּׁוּם
דְשִׁיפָא לֵיהּ סָם לְדָד מֵאֲבָרָא וְקָטְלָא לֵיהּ – מחשש שתניח סם

המוות מחוץ לבית, ותהרוג את התינוק, אָכֵל לִגְבִי מִלֵּידָה, דְלֹא
אֲפָשֵׁר – שאינה יכולה להרוג את התינוק הֵיכָא – באופן דְאֲחֵרוֹת

עֹמְדוֹת עַל גִּבָּהּ, כיון שהן חושדות בה ומתבוננות היטב במעשיה,
אִימָא מוֹדִי לֵהוּ לְרַבָּנִין – שמא הוא מודה לחכמים שהתירו, צָרִיכָא

– הוצרך רבי מאיר להשמיענו שאף בזה הוא אוסר על עובדת
כוכבים לילד את הישראלית, מחשש שאף על פי כן תצליח להרוג

את התינוק.

שנינו במשנה: בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִּילֵד אֶת הַעֲבֹדֶת כּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי
שְׁמִילֵדָתָהּ בֵּן לַעֲבֹדֶת כּוֹכְבִּים.

מקשה הגמרא: וְדִמְיָנָהּ – יש סתירה בין משנתינו לברייתא, וכך
שנינו בברייתא, וְהוֹדִיתָ, מִלֵּידָה – רשאית לילד עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים

בְּשָׂכָר, אָכֵל לֹא בְּחָנֶם, ואילו במשנה מבואר שאסור לה לילד את
העובדת כוכבים משום שמיילדתו לעובדת כוכבים, ואין סברא לחלק

בזה בין שכר לחינם.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֵף שְׁטַעַם הַאיסוּר הוּא כַּמְבוּאָר
במשנתינו, משום שמיילדת בן לעובדת כוכבים, מכל מקום בְּשָׂכָר

שָׂרִי, מִשּׁוּם אִיבָה – מותר לילד את העובדת כוכבים בשכר,
כמבואר בברייתא, מחשש שתתעורר שנאה של אומות העולם על

ישראל, שאין נשות ישראל מסייעות לנשות העובדי כוכבים, ואילו
משנתינו אסרה לילד בחינם, ובזה אין חשש איבה כיון שיכולה

הישראלית לדחות את העובדת כוכבים בטענה שהיא זקוקה לממן
לפרנסתה.

הגמרא מבארת מתי שייך היתר זה של 'איבה': כִּסְרָב רַב יוֹסֵף לְמִימַר
– חשב רב יוסף לומר, דְאִלוּדִי עֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים בְּשִׁבְתָּא בְּשָׂכָר שָׂרִי

– שמותר לילד עובדת כוכבים בשבת בשכר, מִשּׁוּם אִיבָה, שהרי
היא רואה שמיילדים בשבת את הישראליות. אָמַר לֵיהּ אַבְרָהָם, אין

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קיט רש"י תוספות

גירדנא דלא טיין – פירש הקונטרס: עניו, כי סתם גידון עו פנים הוא. ובערך גרס: גירדנא דלטייה = קללה, כלומר דלית מוליה. שחא בצרא משניה, כלומר בחר ענייא אל עניותא. נכרית, מניקה בנה של ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בניו לבניה – פירוש: ואפילו ברשות הישראלית. דפולגתא דהנקה דומיא דמילתא, ומילתא סתמא ברשות ישראל היא, ואפילו הכי אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה. ומידו בישראל יוצא ונכנס שרי, דעומד על גביו קרינא ביה כדמוכח פרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה סא, א). ואם כן צריך ליוהר שלא להניח ישראלית ההולכת חוץ לעיר את בנה יחיד בבית ביד מניקה גויה אם אין ישראלית בעיר יוצאת ונכנסות תמיד שם. ואפילו הכי, מומן שכיבה ואילך אסור להניחו יחיד. ועל תינוק ותנוקות שמשחקין בבית הגוי יחידים לרפאות, הורה רבינו יצחק דאסור מכמה עניינים: שהם חשודים על שפיכות דמים, ואפילו הם גדולים קצת ימשיכום למיתות. ירושלמי: גויה מניקה בנה של ישראל, דכתבי (ישעיה מט): "היוו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך". תני: יונק התינוק וחולך מן הגויה ומבדמה ממאה, ומביאין לו חלב מכל מקום, ואין חוששין לא משום שקץ ולא משום טומאה.

ורמינהו יהודית מילדת ארמית וכו' – והמקשה לא עלה בדעתו להעמיד המשנה בחנם, משום דתלי טעמא מפני שמילדת בן לעבודה זרה. ורבי יוסף אסיק דאפילו הכי בשכר שרי משום איבה. **סבר** רב יוסף למימר אולודי בשבת בשכר שרי – תימה: לרב יוסף דסלקא דעתיה דשרי, ולאביי נמי דמשני דליכא איבה, משמע: הא איכא איבה שרי – היכי שרינן משום איבה מילתא דאית בייה איסורא דאורייתא, דאמרינן בפרק "שמונה שריצים" (שבת קו, ב): הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו, דהוא תולדה דגוזוז יש לומר: דהבא ביושבת על המשכר, שכר נפקר לצאת. אי נמי, כיון דכלו לו חדשי פסקו גידוליו.

והרועים בהמה דקה – פירוש: בשלחן, דאי בשל אחרים – הא אמרינן בפרק קמא דבבא מציעא (ה, ב): אין אדם חוטא ולא לו. ואם תאמר: מאי האי דאתמור רבנן ברועים, שאינם פסולים אלא מדרבנן, וגם הם כשרים לעדות אשה כדאיתא בסוף פרק קמא דראש השנה (כב, א), ואילו בגולנין שהם פסולין מן התורה לכל עדות שבתורה לא אתמור כולי האי? וכן משומד אוכל נבילות לחיאבון, דלכולי עלמא אמרינן הכא דאיתרבי בין חשבת גופו וחשבת ממנו, דחייב להעלות ואסור להוריה! ואומר רבינו יצחק: דהיא הנותנת, משום דלא פסילי אלא דרבנן עשו חכמים דיוק כדי שיתנו לב לשון. ובית דין מבין ועונשין שלא מן התורה. **לא** מעלין – ואפילו לרבי מאיר דאמר בפרק קמא (כ, א): לגוי בנתינה.

ולא

לבי תורתא – מקום. תלמידא דיהודה רמא את – תלמידו של רב יהודה הוה, וקר ליה רמא, כלומר ממנו למדת לרמותיו. ליסטין ישראל היו. ידעיתו ליה – שהוא רמאי. בשמתיא – לפי שהיה אדם גדול ושמתיא חילא, לייטניהו בשמתיא. [גירדנא = אורג]. גירדן דלא טיין – עניו. סתם גירדן אין לו בושת פנים. ננבי דכבל – שפגעו ברב מנשי, נתפקרו לחרף אדם גדול. ולספין דאין ישראל – שפגעו בתלמידו רבי עקיבא, ספרו בשבחו, ואף על פי שסתם לטסין פרוצין מנגבים, להודיעך שבחה של ארץ ישראל. **משנה** מניקה בנה של ישראל ברשותה – ישראלית, אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה, שלא תהרגנו. **גמרא** נכרית לא תילד את בת ישראל – ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה. **אפותא** – על מצחו של תינוק, מקום שמוחו של תינוק רופס. ולא מתחיו – לא מינכרא שהרגתו. נפישן כישתא דהתיא איתתא – כך וכך רעות יבואו עליך כמנן שהשפלתו מן הורגתי בך. **כי אופיא דנהא** = אשקומא. **ורבנן** – קסבר: בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי, אמרי לך: במילתא בעלמא הוא דאוקימתה. **דשייפא סמא** – סם המות שפה בדדיה. "ולא מיתחיו מאברא" לא גרס הבא עד לקמיה. ואחרות רואות – דאי מנחא ידא אפותא חוי ליה, דאגב דחשידי יהבי ישראליות עניניהו עלה ומירתתא. אבל מניקה, דאפשר דשייפא סמא לרד מאברא קודם שתכנס לבית ישראל, אימא מודו ליה לרבי מאיר. בשכר שרי משום איבה – ומתניתין בהם קמירי, דמצו לאישתמוטו ולמימר: צריכה אני לשכר מזונותי. אולודי גויה כשנתא שרי – בשכר כבחול, משום איבה, דהא אינהו חוו דמילדין לנשי דין בשבת כבחול. אסוקי בשכר שרי כו, **קאי ברי** **אאינרא** – ואם לא אורינן ימות, ונחל לי להפסיד שכרי ולהצילו. נקימא לי זימנא לבי דואר – השלטון קבע לי זמן ליום וועד, ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי.

ונכרית לא תניק את בנה של בת ישראל – מפני שחשודה על שפיכות דמים, דכרי רבי מאיר; **וחכמים אומרים: נכרית מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינו לבניה.** ורבי מאיר אומר: אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא, דזימנין דשייפא ליה סמא לרד מאברא וקטלא ליה. וצריכא, דאי אשמעין מילדת – בהתיא קאמרי רבנן דשרי, דלא אפשר, משום דאחרות רואות אותה, אבל מניקה דאפשר דשייפא ליה סם לרד מאברא וקטלא ליה – אימא מודי ליה לרבי מאיר; ואי אשמעין מניקה – בהתיא קאמרי רבי מאיר דאסור, משום דשייפא ליה סם לרד מאברא וקטלא ליה, אבל מילדת דלא אפשר היכא דאחרות עומדות על גבה – אימא מודי להו לרבנן, צריכא. ורמינהו: יהודית מילדת ארמית בשכר, אבל לא בהנא! אמר רב יוסף: בשכר שרי משום איבה. סבר רב יוסף למימר: אולודי נכרית בשבתא בשכר שרי משום איבה; אמר ליה אביי, יכלה למימר לה: דידן דמינמרי שבתא מוחללינן עליה, דידכו דלא מינמרי שבתא לא מוחללינן. סבר רב יוסף למימר: אנוקי בשכר שרי משום איבה; אמר ליה אביי: יכלה למימר, אי פנויה היא: "בענינא לאינסוב", אי אשת איש היא: "לא קא מזהבמנא באפי גברא". סבר רב יוסף למימר, הא דתניא: הגוים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, אפוקי בשכר שרי משום איבה; אמר ליה אביי, יכול לומר לו: "קאי ברי אאינרא", אי נמי: "נקימא לי זימנא לבי דואר". תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן: הגוים ורועי בהמה דקה – לא מעלין

ולא

ולא מורידין – ואם תאמר: הא אמרין במסכת סופרים ופרק ט"ז: כשר שבגוים הרוגו ויש לומר: דבירושלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה, ומביא ראיה מ'ויקח' ש מאות רכב בחור, ומזיכין דהו – מ'הירא את דבר ה'". ואף על פי שסתם גוים עובדי עבודה זרה הם ועוברין על שבע מצות, מכל מקום אין מורידין, דרבינו בקרא להתירא, דכתיב: "וזהו לך למס ועבדוך" (דברים כ).

אני ויהיה לכל אבידת אחיך חלובת משומד – תימה: מאי פריך? דלמא לעולם אימא לך דמורידין, ואפילו הכי משיבין לו אבידתו, דהא במסור אף על פי שמורידין אותו ממונו אסור לאבר ביד משום דלמא נפיק מיניה ברא מעליא, דכתיב: "יכין רשע וצדיק ילבש", ואפילו הכי מורידין ויש לומר: דשאני הכא, דמההוא קרא דמרבינן השבת אבידתו ילפינן השבת גוף בישראל, "והשבות" לרבות אבידת גופו, וכמו דאתרבי ישראל אתרבי כלולתו בין לממונו בין לגופו, ואפילו להעלותו צריך ולפרותו, כדמשמע פרק "השולח" (גיטין מז, א) דבעי רבי אמי למיפקיה אם היה משומד לתיאבון, אלא לפי שדחה משומד להכביע קאמר: "לא שבקנן ל' למפריקין", וגם להלותו ברביית אסור כדמשמע בפרק "איהו נשך" (בבא מציעא סב, א) "אהדר ליה דנידי בהדיך", ומשומד לתיאבון אתה מצווה להחיותו, ומידי משומדים של עכשיו – להכביע חן, דשבקי התירא ואכלי איסורא ומטמעי בין גוים, וכל להכביע אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע מההיא דגיתין (מז, א) דלא מחייב למפריקיה, ומותר עכשיו ליקח מהם רבית, ואף על פי שאסור ליתן להם רבית משום "לא תשיך" ומשום "לפני עור", ודור ליה למימר: כל היכא דקרינא ביה "לא תשיך" קרי ביה "לא תשוך", מכל מקום כיון דאין אתה מצווה להחיותו אינך מצווה להלותו אבידתו בלא קרינא ביה "וזה אחיך עמך", ואמרין בירושלמי דמכילתין: כותאי דקסרי מותר להלותן ברבית, והא דאמרין: עובדיה ליה מיהורם בן חזקיה ברביה דר' לפרנס הנביאים, אף על גב דהיהו ישראל משומד הוה אסור ליתן לו רבית – שאני התם לפיקוח נפש הוה מצווה, אבל מסור מיגרע גרע מיניה, ובכל מקום שחנה מסור אצל מין לא יתירבי אצל אבדה, ושמן מאן דאית ליה ממון מסור אסור לאברו ביד – אית ליה נמי דמשיבין אבידתו, ומטעמא ד"יכין רשע וצדיק ילבש", **סמי** מכאן משומד – נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי

רבי יוחנן משומד מלמתיניה בחדי מינים, אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מינים ומשומדים יחד, בפרק קמא דראש השנה (יז, א), המינים והמשומדים והמסורות יורדין לגיהנם, ובפרק "השולח" (גיטין מז, ב), ספר תורה שכתבו מין ומשומד ומסור וכו'.

וזה אמר להכביע נמי משומד – תימה: מדרגתי בפרק שני דהוריות (יא, א), אבל חלב הרי זה משומד, ואיהו משומד – אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים, ובעי תלמודא: מאי קאמר? ומסיק, הכי קאמר: אבל חלב לתיאבון – הרי זה משומד, להכביע – הרי זה מין, ואיהו משומד שסתמו מין? פירוש: דמחלב לא ידעין, דשמן אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול, ומשום הכי קאמר: זה האוכל נבילות וטרפות, פירוש: נבלה שמתה מחמת חולי, וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה ראויה לאכילה, ואם כן לא אכל אלא להכביע, אבל לא מיירי בשנשחטה בסבין, דלא הוי קרי מין בסתמא, דשמן אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול, ובשלא לרבי יוחנן ניהא, דקאמר דמשומד אוכל נבלות להכביע מין הוא, אלא למאן דאמר משומד מאי איכא למימר "הרי זה אוכל נבלות שקצים ורמשים"? יש לומר: דאית ליה הכא דהוי משומד מפרק לברייתא הכי: אבל חלב – הרי זה משומד, דשמן לתיאבון, שטוב הוא לאכול, ומכריזין ואין מורידין אותו, ואיהו משומד שסתמו להכביע ואין מכריזין על אבידתו וגם מורידין אותו לבור – אוכל נבלות וטרפות ומשומד דומאי דקשקש ורמשים. **איהו** מין זה העובר עבודה זרה – הכא משמע דירשאל משומד לעבודה זרה קרא מין, ותניא בפרק קמא דחולין (ג, א) שחיטת מין לעבודה זרה, ותפ פת כותי וכו', וקשה דבפרק קמא דחולין (שם עמוד ב) אמרין: אין מינין באומות, ובעי: למאי הלכתא, לשחיטה ויין נסך? השתא שחיטת מין דירשאל אסורה, דגוים מביעיה? ומאי קושיא? הא אשכחנא ישראל עובר עבודה זרה חמור מגוי, דאילו ישראל משומד לעבודה זרה הרי זה מין, ולכולי עלמא משמע הכא דמורידין, וגוים אף על פי שכולם עובדי עבודה זרה אין מורידין ואף לענין שחיטה, כיון דהוי מין – תניא התם: שחיטת מין לעבודה זרה, ואילו גוי לא אשכחנא דאמר סתם מנשבת גוי לעבודה זרה אלא רבי אליעזר יש לומר: דהא דאמר שחיטת מין לעבודה זרה – היינו בכומר לעבודה זרה, שהוא אדוק ביותר, אבל ישראל העובר עבודה זרה אין שחיטתו בפרק שני דחולין (לט, א), השוחט לזרוק דמה לעבודה זרה, רבי יוחנן אמר: אסורה, ורבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת, ופירש הקונטרס לשם דמותה אף באכילה ואף על פי שהשוחט חייב מיתה, כדאמר פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין טז, א) עד כאן. **התם** אמר רבי שמעון בן לקיש אלא בחמה אבל בגרא בר קטלא הוא, מידי דהוה אמשחתה לזה, דרז מותר ועובדו בסיף, אלמא אף בעובד עבודה זרה אין שחיטתו נאסרת בסתם, **התם** בעי למיטעם טעמא דאיסורא – תימה: מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש משומד, דהוא מין אף בסתמא בברייתא דהוריות (יא, א) שהבאתי לעיל? יש לומר: דהכא מיירי במפרש בחדיא דלכך הוא עושה, אי נמי, התם קתני "אוכל שקצים ורמשים", דמשמע הרבה בזה אחר זה, דמקמייתא טעם טעמא, אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד, **דלא** תיחות חיותא עיליה – משמע דאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהי איבה, ותימה: מאי איבה שייכא הכא? הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה יש לומר: דמורידין היינו כשידנו תקיפה, אבל לא מעלין אם אין דיינו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי, ומעיקרא הכי פריך: השתא אחותי מחתינן כשידנו תקיפה, אסוקי השתא מיבעיא, כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לז' **לאפוקי** לשם מורא דלא – כפירוש הקונטרס, דאסור לרפאות בתנן, אבל בשכר שרי משום איבה, וראיה בפרק "מי שאחוז" (גיטין ע, א) דרב שימי בר אשי עבדא ליה לההוא גוי לדבר אורי ואיתסר, אלמא שרי לרפאות גוי, אלא ודאי בשכר הוה, ועוד יש לומר: דהתם נמי בחנם הוה, ולהתחכם ברפאות יכול להיות מותר, וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפאות עשה לגוי ולא לישראל.

מינין = כומרין לעבודה זרה בין גוים בין ישראלים, **מסורות** = מלשינים לשקר המוסרין ממון חבריהם ביד גוים אנסיין, **לתיאבון** – כשאין להם בשר, אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור, ואם עושין כן זה להכביע, **מין הוא** – והא תנא ליה רישא מינין? בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למשומד, כגון ספר תורה שכתבו מין ישראלי, ודעהא, **פרעוש ויתוש** – אין אדם אוכל לתיאבון, **לשעום טעמא דאיסורא** – לא להכביע, אלא מתאוה לטעום טעמו, לפי שאין ישראל טועמו מעולם, **שאם** היתה מעלה בבור – עשויה בקרקע ויכול לעלות – מגררה, והאי "לא מעלין" דקאמר – אין מנחין לעלות קאמר, דנקיט ליה **עילא ואמר** – כלומר, אית ליה לאשתמוט מאיבה ולמימר ליה, **דלא תיחות חיותא** דיידיה עליה – דרך מעלה זו, ותמות בבור, **בעינא** **לאעבורי** חיותא עליה – צריך אני להעביר עדר צאני למרעה, ודרכי על שפת בור זה, וירא אני שלא יפלו, **לאפוקי** לשום מורא – תולעת שיש לו בערלתו, דלא, דאסור לרפאותו בתנן, דהא אמרן: לא מעלין ולא מורידין, **דמצלי** – מטה הסכין, כדמרגמינן "מטה משפט" – מצלי דין, **ברית שפכה** – מן שוכרת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף, ושוב אינו מוליד, **רופא** – שידע למוול, **ימול ארמאי** – שאין מילתו לה עבודה זרה, ושהרי אין דרכם למוול את בניהם, **ואל ימול** כותי – שמול לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה, כדאמר ב"הכל שוחטין" (חולין ו, א), ומלין את בניהם לשם יונה זו, **כותי** – ולא ארמאי, מפני שחשוד על שפיכות דמים.

רופא

שפיכות דמים, דבדי רבי מאיר, והכמים אומרים: גוי מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גבו, אבל בינו לבינו לא, **ורבי מאיר אומר:** אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא, **דיומינן דמצלי ליה סבינא ומשוי ליה פרות שפכה** – וסבר רבי מאיר: גוי לא? **ורמינהו:** עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי ורופא ארמאי – ימול ארמאי **ואל ימול כותי, דבדי רבי מאיר, רבי יהודה אומר:** ימול כותי **ואל ימול ארמאי!** – **אפוק, רבי מאיר אומר:** ימול כותי ולא ארמאי, **רבי יהודה אומר:** ארמאי ולא כותי. – **וסבר רבי יהודה:** ארמאי שפיר דמין? **והתניא, רבי יהודה אומר:** מנין למילה בגוי שהיא פסולה? **שנאמר:** "ואתה את בריתי תשבור"! אלא, לעולם לא תפוק, והכא כמאי עסקינן? ברופא

רבי יוחנן משומד מלמתיניה בחדי מינים, אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מינים ומשומדים יחד, בפרק קמא דראש השנה (יז, א), המינים והמשומדים והמסורות יורדין לגיהנם, ובפרק "השולח" (גיטין מז, ב), ספר תורה שכתבו מין ומשומד ומסור וכו'.

וזה אמר להכביע נמי משומד – תימה: מדרגתי בפרק שני דהוריות (יא, א), אבל חלב הרי זה משומד, ואיהו משומד – אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים, ובעי תלמודא: מאי קאמר? ומסיק, הכי קאמר: אבל חלב לתיאבון – הרי זה משומד, להכביע – הרי זה מין, ואיהו משומד שסתמו מין? פירוש: דמחלב לא ידעין, דשמן אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול, ומשום הכי קאמר: זה האוכל נבלות וטרפות, פירוש: נבלה שמתה מחמת חולי, וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה ראויה לאכילה, ואם כן לא אכל אלא להכביע, אבל לא מיירי בשנשחטה בסבין, דלא הוי קרי מין בסתמא, דשמן אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול, ובשלא לרבי יוחנן ניהא, דקאמר דמשומד אוכל נבלות להכביע מין הוא, אלא למאן דאמר משומד מאי איכא למימר "הרי זה אוכל נבלות שקצים ורמשים"? יש לומר: דאית ליה הכא דהוי משומד מפרק לברייתא הכי: אבל חלב – הרי זה משומד, דשמן לתיאבון, שטוב הוא לאכול, ומכריזין ואין מורידין אותו, ואיהו משומד שסתמו להכביע ואין מכריזין על אבידתו וגם מורידין אותו לבור – אוכל נבלות וטרפות ומשומד דומאי דקשקש ורמשים. **איהו** מין זה העובר עבודה זרה – הכא משמע דירשאל משומד לעבודה זרה קרא מין, ותניא בפרק קמא דחולין (ג, א) שחיטת מין לעבודה זרה, ותפ פת כותי וכו', וקשה דבפרק קמא דחולין (שם עמוד ב) אמרין: אין מינין באומות, ובעי: למאי הלכתא, לשחיטה ויין נסך? השתא שחיטת מין דירשאל אסורה, דגוים מביעיה? ומאי קושיא? הא אשכחנא ישראל עובר עבודה זרה חמור מגוי, דאילו ישראל משומד לעבודה זרה הרי זה מין, ולכולי עלמא משמע הכא דמורידין, וגוים אף על פי שכולם עובדי עבודה זרה אין מורידין ואף לענין שחיטה, כיון דהוי מין – תניא התם: שחיטת מין לעבודה זרה, ואילו גוי לא אשכחנא דאמר סתם מנשבת גוי לעבודה זרה אלא רבי אליעזר יש לומר: דהא דאמר שחיטת מין לעבודה זרה – היינו בכומר לעבודה זרה, שהוא אדוק ביותר, אבל ישראל העובר עבודה זרה אין שחיטתו בפרק שני דחולין (לט, א), השוחט לזרוק דמה לעבודה זרה, רבי יוחנן אמר: אסורה, ורבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת, ופירש הקונטרס לשם דמותה אף באכילה ואף על פי שהשוחט חייב מיתה, כדאמר פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין טז, א) עד כאן. **התם** אמר רבי שמעון בן לקיש אלא בחמה אבל בגרא בר קטלא הוא, מידי דהוה אמשחתה לזה, דרז מותר ועובדו בסיף, אלמא אף בעובד עבודה זרה אין שחיטתו נאסרת בסתם, **התם** בעי למיטעם טעמא דאיסורא – תימה: מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש משומד, דהוא מין אף בסתמא בברייתא דהוריות (יא, א) שהבאתי לעיל? יש לומר: דהכא מיירי במפרש בחדיא דלכך הוא עושה, אי נמי, התם קתני "אוכל שקצים ורמשים", דמשמע הרבה בזה אחר זה, דמקמייתא טעם טעמא, אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד, **דלא** תיחות חיותא עיליה – משמע דאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהי איבה, ותימה: מאי איבה שייכא הכא? הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה יש לומר: דמורידין היינו כשידנו תקיפה, אבל לא מעלין אם אין דיינו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי, ומעיקרא הכי פריך: השתא אחותי מחתינן כשידנו תקיפה, אסוקי השתא מיבעיא, כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לז' **לאפוקי** לשם מורא דלא – כפירוש הקונטרס, דאסור לרפאות בתנן, אבל בשכר שרי משום איבה, וראיה בפרק "מי שאחוז" (גיטין ע, א) דרב שימי בר אשי עבדא ליה לההוא גוי לדבר אורי ואיתסר, אלמא שרי לרפאות גוי, אלא ודאי בשכר הוה, ועוד יש לומר: דהתם נמי בחנם הוה, ולהתחכם ברפאות יכול להיות מותר, וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפאות עשה לגוי ולא לישראל.

הברייתא היינו שאין מניחים אותם לעלות.
מביאה הגמרא תירוצ' נוסף: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאִמְרֵי תְרִינְיָהוּ** – אמרו
שניהם תירוצ' זה, **לֹא נִצְרְכָא** הברייתא להשמיענו דין זה, אלא **שָׂאֵם**
נפל אותו מין או מומר לבאר, וְהִיתָה אֲכָן עַל פִּי הַבָּאֵר, כלומר,
בסמוך לבאר, **מִכְסָּה** – מכסה בה את פי הבאר, שלא יוכל לצאת,
וכדי שלא ירגיש שכונתו שימות, **אָמַר לוֹ, לְעִבְרֵי חִיּוֹתָא עֲלִיָּוִיהּ** –
רצוני להעביר את צאני על שפת הבאר, ואני חושש שיפלו לבאר,
ולכן אני מכסה אותה באבן.
תירוצ' נוסף: **רַבִּינָא אָמַר**, באה הברייתא לחדש **שָׂאֵם הִיָּה סוֹלָם**
בבור, מִסְלָקוֹ משם כדי למנוע ממנו לעלות, וכדי שלא יבין את
כוונתו, **אָמַר לוֹ, בְּעִינָא לְאַחֲרֵי בְרִי מֵאִיגָרָא** – רצוני להוריד את
בני מהגג.
הגמרא מביאה דינים נוספים שבין ישראל לעובדי כוכבים: **תַּנּוּ רַבִּנָּן**
בתוספתא (פ"ג ד'הד), **יִשְׂרָאֵל מֵל** – רשאי למול את העובד פּוֹכְבִּים
לְשׁוֹם גֵּר – לשם גרות. מבארת הגמרא: כוונת הברייתא היא לְאַפּוֹקִי
לְשׁוֹם מוֹרְנָא, דְּלֹא – למעט שאסור למול אותו כדי לרפאותו, כגון
שיש לו תולעת בערלתו, שהרי שנינו בברייתא לעיל לגבי עובדי
כוכבים שלא מורידין ולא מעלין, וריפוי נחשב כהעלאה, שהרי
מצילו.
מביאה הגמרא את המשך הברייתא: **וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לֹא יְמוּל** את
יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שְׁחֻשׁוֹרֵי עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
וְהַכְּבִּים חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, עוֹבֵד פּוֹכְבִּים מֵל אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּזִמְנָא
שֵׁיִשְׂרָאֵלִים אַחֲרֵים עוֹמְדִין עַל גַּבּוֹ, שֶׁאֵין אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹיָקוֹ, אֲכָל בֵּינוּ
לְבִינּוֹ, לֹא.
מבארת הגמרא את דעת רבי מאיר: **וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמַר, אֲפִילוּ**
אַחֲרֵים עוֹמְדִים עַל גַּבּוֹ נָמִי – גם כן לא ימול אותו, דוֹמִינָן דְּמַצְלִי
לִיָּה סְבִינָא – שלפעמים יוכל העובד כוכבים להטות את הסכין בעת
המילה, וְנִשְׁנִי לִיָּה – ויעשנו ברות שִׁפְכָה, שאינו יכול להחליד,
והעומדים על גביו לא יתנו ליבם לכך.
מקשה הגמרא: **כִּי סָבַר רַבִּי מֵאִיר שְׁעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לֹא יְמוּל** את
ישראל, וְרַבִּינָהוּ – והרי קשה על כך ממה ששנינו בברייתא, **עִיר**
שָׂאִין בָּהּ רופא יִשְׂרָאֵל הַיּוֹדֵעַ לְמוֹל, וְיֵשׁ בָּהּ רופא בּוֹתֵי וְרופא
עוֹבֵד פּוֹכְבִּים הַיּוֹדֵעַ לְמוֹל, יְמוּל הַרופָא הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְאֵל יְמוּל
הַבּוֹתֵי, כִּיִּן שֶׁהַכּוֹתִים נִהְיִים לְמוֹל לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְיֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ
שִׁימוּל אֶת הַיִּשְׂרָאֵל לְשֵׁם אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה, וְאִילוּ הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
אֵינֵם מְלִים אֶת בְּנֵיהֶם כָּלָל, וְאִין מְכוּוֹנִים בְּמִילָה זֹאת לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה,
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר, יְמוּל הַבּוֹתֵי וְאֵל יְמוּל עוֹבֵד
פּוֹכְבִּים, כִּיִּן שְׁעוֹבֵד כּוֹכָבִים חֲשׂוֹד עַל הַרְצִיחָה. וּמוֹכַח שְׂרָבִי מֵאִיר
אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁהַעוֹבֵד כּוֹכָבִים יִזְיֵק בַּעַת הַמִּילָה.
מתרצת הגמרא: **אִיפּוֹךְ** – יש להפוך את השיטות שבברייתא
האחרונה, ולגרסו כן, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר יְמוּל בּוֹתֵי וְלֹא עוֹבֵד**
פּוֹכְבִּים, וְהֵינּוּ כְּשִׁיתּוֹ כֵּאֵן שְׁעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים חֲשׂוֹדִים עַל שְׁפִיכוֹת
דָּמִים, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר, יְמוּל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְלֹא בּוֹתֵי.
ממשיכה הגמרא ומקשה: **כִּי סָבַר רַבִּי יְהוּדָה דְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂפִיר**
דָּמִי – רשאי למול את הישראל, וְהֵנִינָא בְּרִייתָא, **רַבִּי יְהוּדָה**
אוֹמַר, מִנֵּין לְמִילָה הַנַּעֲשִׂית בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂחִיָּא פְּסוּלָהּ,
שְׂנָאֵמַר (בראשית יז ט) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֶת בְּרִיתִי**
תַּשְׁמֹר וְאַתָּה תִּרְצֶה אַחֲרָיִךְ לְדִרְתָּם, לְמַעַט עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.
הגמרא חוזרת בה מהתירוצ' הקודם, ומיישבת את הברייתות באופן
אחר: **אֲלֵא לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹךְ** – אין להפוך את השיטות שבברייתא,
ומה שהקשית מדברי רבי מאיר כאן האוסר על עובד כוכבים למול
את ישראל, ואילו בברייתא השניה אמר שאם אין רופא ישראל ימול
רופא עובד כוכבים ולא רופא בותי, אין זו קושיא, וְהָכָא בְּמֵאִיר
עֲסָקִינָן – ברייתא זו המתירה לרופא עובד כוכבים למול באיזה אופן
היא עוסקת,

וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָם לְבוֹר, אֲכָל הַמִּינִין – האדוקים בעבודה זרה, כגון
כומרי עבודה זרה, בין יהודים ובין גויים, וְהַמְסוֹדוֹת – ישראלים
המוסרים ממון חבריהם ביד הגויים, וְהַמּוֹמְרִים – יהודים שאינם
שומרים את מצוות התורה, (היו) מוֹרִידִין אותם לבור כדי שימותו,
וְכָל שֶׁכֵּן שְׂלֵא מַעְלִין אותם מהבור, אם נפלו לתוכו.
אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אַבְהוֹ, כִּיצַד יִתְכֵּן לומר שאת המומר
מורידין ולא מעלין, והרי אֲנִי שׁוֹנֶה בְּרִייתָא, שֶׁדִּרְשׁוּ אֶת הָאִמּוֹר
בְּפִרְשֵׁת הַשִּׁבְת אַבִּידָה וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אַבִּידָת אַחֲרֵי (ורבים כג א),
שלשון 'לכל' באה לְרַבּוֹת אֶת הַמּוֹמֵר, שאף את אבירתו חייבים
להשיב, וגמכח שהתורה חסה אפילו על ממונו של המומר, וְאַתָּה
אַמְרָת – ואתה שונה בברייתא לגבי המומרים (היו) שמוֹרִידִין אותם
לבור להורגם. אלא אמר רבי יוחנן, **סְמִי מַכְאֵן** – מחק מברייתא זו
את ה'מוֹמֵר', שאין הוא בכלל 'מורידים ולא מעלים'.
מקשה הגמרא: וְלִישְׁנֵי לִיָּה – מדוע לא תירץ לו רבי אבהו כן, כָּאֵן
– בברייתא ששנית שיש להשיב אבירה למומר, מדובר בְּמוֹמֵר
שְׂאוּכַל נְבִילוֹת לְתִיאָבוֹן – עובר עבירות להנאת גופו, כגון שאין לו
בשר כשר ולכן הוא אוכל נבלות, וְכָאֵן – בברייתא ששנית, שמומר
הוא בכלל אותם שמורידים ולא מעלים, מדובר בְּמוֹמֵר הַאֲוֵכַל
נְבִילוֹת לְהַכְעִים, שיש לו בשר כשר ובשר נבילה, ואוכל את בשר
הנבלות. מתרצת הגמרא: קִסְפָּר רַבִּי אַבְהוֹ, שמומר הַאֲוֵכַל נְבִילוֹת
לְהַכְעִים, 'מִין' הוא – הרי הוא בכלל מין, האדוק בעבודת כוכבים,
שהוא חמור מִסְתֵּם מוֹמֵר, וכבר התבאר דינו בברייתא ש'מורידין ולא
מעלין'.
הגמרא מביאה מחלוקת בדן מומר: **אִתְמַר – נִשְׁנָתָה מִימְרָא זֹאת בְּבֵית**
הַמִּדְרַשׁ, מוֹמֵר, פְּלִיגִי – נחלקו רב אֲחָא וְרַבִּינָא מִי הוא המכונה
'מומר', חד – אחד מהם אָמַר שהעושה עבירות לְתִיאָבוֹן, להנאת
גופו, הוא המכונה 'מוֹמֵר', ואילו העובר עבירות לְהַכְעִים 'מִין' הוּי
– הוא נחשב, וְחַד מהם אָמַר, אֲפִילוּ העובר עבירות לְהַכְעִים נָמִי –
גם כן מכונה מוֹמֵר, אֲלֵא לְדַבְּרֵי אִיזוּהוּ מִין, זֶה הַעוֹבֵד אֱלִילִי
כּוֹכָבִים – עבודה זרה.
הגמרא מקשה על דעת הסובר שהאוכל נבילות להכעיס מכונה מין:
מִיתִיבִי – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא, **אֲכָל פְּרַעוֹשׁ וּמִין**
כִּינָה אֲחָד, אוֹ שֶׁאֵכַל יְתוֹשׁ אֲחָד, חֲרִי זֶה 'מוֹמֵר', וְהָאֵךְא
דְּלְהַכְעִים הוּא – והרי האוכל פרעוש או יתוש אינו נהנה, אלא עושה
כן להכעיס, וְאֵפֶן עַל פִּי כֵן קִתְּנִי בְּרִייתָא שהוא מכונה מוֹמֵר, ולא
מין.
מתרצת הגמרא: **הָתֵם** – שם, בברייתא, לא אכל את הפרעוש או
היתוש כדי להכעיס, אלא דְּכָעִי לְמִיָּעָם מַעְכָּא דְּאִיסוּרָא – לפי
שרצה לטעום את טעמם של איסורים אלו, כיון שמעולם לא טעם
אותם.
הגמרא מבררת את הדין של 'מורידין ולא מעלין': **אָמַר מֵר**
בְּרִייתָא, 'הַמִּינִין וְהַמְסוֹדוֹת וְהַמּוֹמְרִים (היו) מוֹרִידִין אֲכָל לֹא
מַעְלִין', מקשה הגמרא: הַשָּׂאֵם, אַחֲרֵי מַחְתִּינָן – עתה שכבר
השמיעה לנו הברייתא שמורידים אותם בידים לבור כדי שימותו,
אֲפּוֹקִי מִיָּעָי – וכי צריכה הברייתא להשמיענו שאם נפלו מעצמם
אין מעלים אותם, והרי פשוט שאם מותר לגרום למיתתם, שאין
לעזור להם להינצל.
מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרִי חָמָא, אָמַר רַב שְׁשֵׁת, לֹא**
נִצְרְכָא – לא הוצרכה הברייתא לומר כן אלא כדי להשמיענו חידוש
נוסף, **שָׂאֵם הִיתָה מַעְלָה** – מדרגה בעפר שִׁבְבוֹר, שיכול לעלות
עליה ולצאת משם, מִגְרָדָה – מוציא את העפר ומבטל את המדרגה
כדי שלא יוכל לצאת, דְּנִקִּיט לִיָּה עֲלִיָּא – שנותן לו טעם וסיבה
למעשיו, וְאַמְרֵי, לֹא תִיחַוֹת חִיּוֹתָא עֲלִיָּוִיהּ – אני עושה כן כדי שלא
תרד הבומה שלי לבור דרך מדרגה זו, ותמות שם, שלא ירגיש אותו
אדם שכונתו לסבב את הריגתו. ולפי זה 'לא מעלים' שאמרה

1 **בְּרֹפֶא מוֹמָקָה**, ובודאי לא ירע את אומנותו לעשותו כרות שופכה,
2 שלא יצא עליו שם רע. מוכיחה זאת הגמרא: **דְּבִי אֶתָּא רַב דְּיָמִי** –
3 שהרי כשבא רב דימי מארץ ישראל, **אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן דִּין זֶה, אִם**
4 **הָיָה העובד כוכבים מוֹמָקָה לְרַבִּים** – מומחה מפורסם, מוֹתֵר להניח
5 לו למול את ישראל.

6 הגמרא ממשיכה ומקשה על הברייתא השניה: **וְכִי קָבַר רַבִּי יְהוֹדָה**
7 **בְּוֵתִי שְׂפִיר דְּמִי** – שכותי רשאי למול את ישראל, וְהִתְנִיָּא
8 בברייתא, **יִשְׂרָאֵל מִלְּאֵת הַבּוֹתִי, וְאִילוּ בּוֹתִי לֹא יִמּוֹל יִשְׂרָאֵל,**
9 **מִפְּנֵי שְׂמֵל לְשֵׁם הָרַגְוִינִים,** שם נמצאת דמות יונה שהם עובדים לה,
10 **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי,** וְכִי הֵיכָן מְצִינֵנוּ מִיָּלֶה מִן
11 הַתּוֹרָה שְׁצִרִיכָה לְהִיּוֹת לְשִׁמָּה – לשם מצות מילה, **אֲלֵא הכותי מִלְּ**
12 **וְהוֹלֵךְ, ומתקיימת בכך המצוה, עַד שֶׁתֵּצֵא נִשְׁמָתוֹ** – קלל רבי יוסי
13 את הכותי שתצא נשמתו, על שמו לשם הר גריזים.

14 הגמרא חוזרת לתירוץ הראשון, שיש להפוך את השיטות בברייתא:
15 **אֲלֵא לְעוֹלָם אִיפּוֹה, כְּדֹאפְכִּינֵן מְעִיקְרָא** – באמת יש להפוך את
16 השיטות בברייתא. כמו שהפכנום בתחילה, שרבי מאיר הוא האומר
17 שימול הכותי ולא העובד כוכבים, ורבי יהודה אומר שימול העובד
18 כוכבים, ועתה אין קושיא על דברי רבי מאיר, שהרי בשתי הברייתות
19 אמר שאין מניחים את העובד כוכבים למול, וְדָקָא נִשְׁתָּא דְרַבִּי
20 **יְהוֹדָה אֲדִרְבִּי יְהוֹדָה** – ומה שהיה קשה לנו מדברי רבי יהודה
21 בברייתא זו, האומר שימול העובד כוכבים, על דברי רבי יהודה
22 בברייתא אחרת שאומר שעובד כוכבים אינו כשר למילה, אין זו
23 קושיא, כִּיּוֹן דִּהָיִיא – הברייתא האומרת שלדעת רבי יהודה מילת
24 עובד כוכבים פסולה, אין הכוונה לרבי יהודה המוזכר בברייתא
25 הראשונה, שחולק על רבי מאיר, אלא ברייתא זו בשיטתו דְרַבִּי
26 **יְהוֹדָה הַנֶּשִׂיא הִיא,** שהוא סובר שעובד כוכבים פסול למילה.
27 ומוכיחה זאת הגמרא, **דְּתִנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוֹדָה הַנֶּשִׂיא אוֹמֵר,**
28 **מִנֵּין לְמִיָּלָה כְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁהִיא פְסוּלָה, תִּלְמִיד לומֵר 'וְאֵתָה**
29 **אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר'** (בראשית יז טו).

30 הגמרא מבררת את טעם התנאים בענין מילה בכותי: **אָמַר רַב**
31 **חֲסִדָּא, מַאי מְעָמָא** – מה הוא טעמו דְרַבִּי יְהוֹדָה, הפוסל את מילת
32 הכותי, **דְּבָרֵי יִגְבִּי גַר צַדִּק** וְכִי יִגְרֵר אֶתָּה גַר וְעָשָׂה פֶסַח לַה' הַמּוֹל
33 **לוֹ כָּל זָכָר** (שמות יב מד), ויש לדרוש את המילים **'לַה' הַמּוֹל,** שצריך
34 למול לשם ה', ואילו הכותים מלים לשם הר גריזים. וְאִילוּ רַבִּי יוֹסִי
35 סובר שיש לדרוש את הפסוק **'הַמּוֹל יִמּוֹל'** (בראשית יז יג) שהוא לשון
36 ריבוי, שבא לומר שכל מילה כשירה, ואפילו מילה שלא לשם ה'.
37 מקשה הגמרא: **וְאִידֶּךָ** – ורבי יוסי, כיצד הוא סובר שמילת כותי
38 כשירה, וְהִכְתִּיב **'לַה' הַמּוֹל,** ומשמע שצריכה המילה להיות לשם
39 ה'. מתרצת הגמרא: **הָהוּא** – לשון **'לַה'** שבפסוק זה, **בְּפֶסַח בְּתִיב** –
40 נאמרה על קרבן פסח המוזכר בתחילת הפסוק, שנאמר **וְעָשָׂה פֶסַח**
41 **לַה',** שהוא עשיית הפסח לשם ה'.

42 ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְאִידֶּךָ נִמִּי** – ואף לרבי יהודה הִכְתִּיב
43 **'הַמּוֹל יִמּוֹל'** שהוא לשון ריבוי, ומה הוא דורש מפסוק זה. מתרצת
44 הגמרא: **דְּבָרָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** שדרכם לכפול את לשונם,
45 ולא בא הפסוק לרבות כותי.

46 הגמרא מביאה מימרא בענין מילה על ידי עובד כוכבים: **אִיתְמַר,**
47 **מִנֵּין לְמִיָּלָה שנעשית פִּיד עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁהִיא פְסוּלָה, דְּרוּ בְּרַ**
48 **פְּפָא מִשְׁמִיָּה** (נ-גשמו) **דְּרַב אָמֵר,** מכך שאמר הקב"ה לאברהם
49 אבינו (בראשית יז ט) **'וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְיִרְעָךְ אֶחָדֶךָ**
50 **לְדַרְתָּם, ויש ללמוד מהפסוק שרק זרעו של אברהם כשר למול, ולא**
51 **עובדי כוכבים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אמר,** יש ללמוד זאת מהפסוק **'הַמּוֹל יִמּוֹל'**
52 (בראשית יז יג), ויש לקרוא זאת כאילו נאמר **'הַמּוֹל יִמּוֹל,'** שרק מי
53 שמהול בעצמו יכול למול לאחרים, ועובד כוכבים שאינו מהול, אינו
54 יכול למול ישראלים.

55 שואלת הגמרא: **מַאי בִּינְיָהוּ** – מה החילוק להלכה בין שני
56 הלימודים הללו. משיבה הגמרא: **עֲרִבִי מְהוּל, וְנִבְנְוִנִי מְהוּל, אִיכָא**
57 **בִּינְיָהוּ** – החילוק ביניהם הוא באופן שהמהול הוא עובד כוכבים
58 מאומות שנהוגים למול את עצמם, **מֵאֵן דְּאָמֵר** – לרבי יוחנן
59 שהלימוד הוא מהפסוק **'הַמּוֹל יִמּוֹל,'** אִיכָא – מותר לו למול, כיון

60 שהוא עצמו מהול, **וּמֵאֵן דְּאָמֵר** – ולְדָרוּ בר פפא הלומד זאת
61 מהפסוק **'אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְיִרְעָךְ אֶחָדֶךָ,'** לִיכָא – אסור לו
62 למול, כיון שאינו מישראל.
63 דוחה הגמרא את הנפקא מינה: **וְכִי לְמֵאֵן דְּאָמֵר שלומדים זאת**
64 **מ'הַמּוֹל יִמּוֹל,'** אִיכָא – מותר לעובד כוכבים מהול למול את ישראל.
65 וְהִתְנִיָּא במשנה (נדרים לא), האומר **קוֹנֵם** – היא אסור עלי בקרבן מה
66 **שְׂאֵנִי נִהְגָה מִן הָעֶרְלִים,** מוֹתֵר כְּעֶרְלִי יִשְׂרָאֵל, שאף ישראל שאינו
67 מהול אינו מכונה 'ערל', וְאִסוּר כְּמוֹלִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, כיון שכל
68 העובדי כוכבים מכונים 'ערלים', אף אותם שמלו את עצמם. **אֲלֵמָא**
69 – מוכח ממשנה זו, דאף על גב דְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מְהִילִי – מהולים,
70 **כְּמֵאֵן דְּלֵא מְהִילִי דְּמוּ** – הם נחשבים כערלים, ואם כן אף לדעת
71 הסובר שהלימוד הוא מ'הַמּוֹל יִמּוֹל,' אין עובד כוכבים מהול מכונה
72 'מהול' לענין זה שיוכל למול ישראלים.

73 מביאה הגמרא נפקא מינה אחרת: **אֲלֵא, אִיכָא בִּינְיָהוּ** – יש חילוק
74 אחר ביניהם, והיינו בִּישְׂרָאֵל שְׂמִיתוּ אֲחִיו מִחֻמַּת מִיָּלָה, וְלִכְּן לֹא
75 מְלוּוָה, שהרי אסור למולו מחשש פיקוח נפש, שמא ימות גם הוא,
76 **לְמֵאֵן דְּאָמֵר שלומדים זאת מהפסוק 'וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר,'**
77 **אִיכָא** – מותר לו למול, כיון שהוא מזרע אברהם, אף שבפועל אינו
78 מהול, וְלְמֵאֵן דְּאָמֵר שלומדים זאת מ'הַמּוֹל יִמּוֹל,' לִיכָא – אסור לו
79 למול, שהרי אינו מהול בעצמו.

80 דוחה הגמרא: **וְכִי לְמֵאֵן דְּאָמֵר שלומדים זאת מ'הַמּוֹל יִמּוֹל,'** לִיכָא
81 – אסור לישראל שאינו מהול למול אחרים, וְהִתְנִיָּא במשנה (שם),
82 האומר **קוֹנֵם שְׂאֵנִי נִהְגָה מִמּוֹלִים,'** אִסוּר כְּעֶרְלִי יִשְׂרָאֵל, כיון שאף
83 הם מכונים 'מולים', ומוֹתֵר כְּמוֹלִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, שאין הם בכלל
84 'מולים', **אֲלֵמָא, אָף עַל גַּב דְּלֵא מְהִילִי כְּמֵאֵן דְּמְהִילִי דְּמוּ** – אף
85 ישראל שאינו מהול, נחשב כמהול.

86 מביאה הגמרא נפקא מינה אחרת: **אֲלֵא אִיכָא בִּינְיָהוּ** – יש חילוק
87 ביניהם בדין אִשָּׁה, לְמֵאֵן דְּאָמֵר שלומדים זאת מהפסוק **'וְאֵתָה אֶת**
88 **בְּרִיתִי תִשְׁמֹר,'** לִיכָא – אין אשה כשירה למול, כיון דְאִשָּׁה לֹא בַת
89 מִיָּלָה הִיא – אינה בתורת חיוב מילה, וְלְמֵאֵן דְּאָמֵר שלומדים כן
90 מהפסוק **'הַמּוֹל יִמּוֹל,'** אִיכָא – אשה כשירה למול, כיון דְאִשָּׁה כְּמֵאֵן
91 דְּמְהִילָה דְּמֵאֵר – אשה נחשבת כמהולה, כיון שאפילו ישראל ערל
92 נחשב כ'מהול', וכל שכן אשה, שאף היא בקדושת ישראל.

93 מקשה הגמרא: **וּמִי אִיכָא לְמֵאֵן דְּאָמֵר אִשָּׁה לֹא** – וכי יש מי שסובר
94 שאשה אינה כשירה למול, וְהִכְתִּיב בתורה **וְתִקַּח צִפְרָה צֶרַח וְתִכְתֹּר**
95 **אֶת עֶרְלַת בְּנָה'** (שמות ד כה), ומדלשון **וְתִקַּח צִפְרָה צֶרַח** משמע שהיא
96 עצמה נטלה את סכין המילה. מתרצת הגמרא: **קָרִי בִּיה' – יש לקרוא**
97 **וְתִקַּח צִפְרָה צֶרַח, שאמרה לאדם אחר והוא נטל את הסכין.**
98 ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְהִכְתִּיב 'וְתִכְתֹּר,'** ומשמע שהיא עצמה
99 כרתה את הערלה. מתרצת הגמרא: **קָרִי בִּיה' 'וְתִכְתֹּר,'** שהרי נכתבה
100 תיבה זו בכתבי חסר, ללא וי"ו, והיינו דְאָמֵרָה לְאִינִישׁ אֶחָדֶךָ וְעַבֵּד
101 – שאמרה לאדם אחר לעשות כן, והוא מל את בתה.

102 תירץ נוסף: **וְאִיכָעִית אִימָא** – ואם תרצה תתקן, **דְּאֵתָא אִיהִי**
103 **וְאֵתְחֵלָה וְאֵתָא מִשָּׁה וְאֵתְמֵרָה** – שבאה ציפורה והתחילה את
104 המילה, ובא משה וסיים, והוא עשה את עיקר המילה.

משנה

105 משנתינו עוסקת באיסור רפואה ותספורת על ידי גוים: **מִתְרַפְּאִין**
106 **מִהֵן – מותר להתרפאות על ידי גוים רִיפּוּי מִזֵּינִי, אֲכַל לֹא מתרפאים**
107 **על ידם רִיפּוּי נִפְשוֹת. וְאִין מִסְתַּפְּרִין מִהֵן כָּכָל מְקוֹם ואפילו בצידי**
108 **רשות הרבים, שמא יתוון הגוי את צואר הישראל בתער שבידו,**
109 **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְהִכְתִּיב אוֹמְרִים, בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים שְׁבִנִי אִדָם**
110 **מצוים שם, מוֹתֵר להסתפר על ידם, כיון שמתניירא הגוי מהאנשים**
111 **הנמצאים שם, אֲכַל לֹא בִּינִי לְבִינִי – במקום שאין מצויים שם אנשים**
112 **כל כך, ואפילו שלא ביהוד ממש, כיון שיש לחשוש שיהרגוהו הגוי.**

גמרא

114 הגמרא מבארת את החילוק בין ריפוי ממון לריפוי נפשות שהוזכר
115 במשנה. מבררת הגמרא: **מַאי רִיפּוּי מְמוֹן** שהוזכר במשנה שמוֹת
116 המִשְׁךָ בעמוד קמח

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כז עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קבג רש"י

רופא מומחה – לא מרע נפשיה לשיייה כרות שפכה. אלא לעולם איפוך כדאפכין מעיקרא – דלרבי יהודה כותי אסור וגוי מותר, דגוי אין דרכו למול בניו לשם עבודה זרה. ולשפיכת דמים לא חייש, הואיל ואחרים על גביו. ודקשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה – דפסיל מילת גוי מגזירת הכותב – ההיא רבי יהודה הנשיא היא. מאי טעמא דרבי יהודה – בר פלוגתא דרבי יוסי, דפסיל כותי. לה' המול – "ועשה פסח לה' המול" וגו', ודריש ביה מילה לשמה. הלכך כותי פסול, דמל שלא לשמה, אבל גוי לא מהיל אלא אדעתא דישאל שאומר לו "מהול", והיינו לשמה. המול ימול – רביא הוא. בפסח כתיב – "לה", דקרא אפסח קאי, שותא עשייתו לשמה. ואתה את בריתי תשמור – ורועך אתריך, ולא גוי. המול ימול – קרי ביה "המל ימול", מי שהוא מהול ימול אחרים. נבגוני – אומה מהולה. קונם שאני נחנה לערלים – מה שאני נחנה מן הערלים אסור עלי בקונם, ו"קונם" הוא לשון הקדש. שמתו אחיו מחמת מילה – ולא מהלהו לה, שלא ימות. ותקח – על ידי שליח. ותכרת – אמרה לאמר וכתר. מטרפאין מהן – מקבלין מהן רפואה. ממן נפשות – בנגמרא מפרש. ואין מסתפין מהן ככל מקום – אפילו בשבילי רשות הרבים שעוברין שם תדיר, שמא יחתוך צוארו בתער. גמרא רפוי נפשות כהנם – כלומר, מעצמו ומנפשו הוא עושה, כמ: "אם יש את נפשכם" (בראשית כג) – בדעתכם. בשכר – לא קטיל, דחייש להפסדא דאגריה. רפוי ממן – מכה שאין בה סכנה, שיכול הגוי לקלקל שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות. ריבא דבוסילתא = כלי אומן המקויר בכתפיים, ("ריבא" – מנת הכלי, ובלעז פיניגרא. כלומר, אי כבדא לי ריבא דבוסילתא שהקו לי אומן ישראל לא אמנא לגוי לאסויה להעביר הכאב. דאסור למסור גופו ביד גוי. רפוי נפשות גופו – ואפילו אין סכנה דברב.

סבר נהנה ממוילים – אסור בערלי ישראל ומותר במולי אומות העולם; אלא על גב דלא מהילי כמאן דמהילי דמו! אלא איפא בינייהו: אשה, למאן דאמר "ואתה את בריתי תשמור" – ליפא, דאשה לאו בת מילה היא, ולמאן דאמר "המול ימול" – איפא, דאשה כמאן דמהילא דמאן. וזי איפא למאן דאמר אשה לא? והכתיב: "ותקח צפרה צר" – קרי ביה "ותקח". והכתיב: "ותכרת"! – קרי ביה: "ותכרת", דאמרה לאיניש אחרינא ועבר. ואיבעית אימא: אתיא איהי ואתחלה, ואתא משה ואגמרה. משנה מטרפאין מהן רפוי ממן, אבל לא רפוי נפשות. ואין מסתפין מהן ככל מקום, דבדי רבי מאיר, וחקמים אומרים; ברשות הרבים מותר, אבל לא בינו לבניו. גמרא מאי "רפוי ממן" ומאי "רפוי נפשות"? אילימא "רפוי ממן" – בשכר, "רפוי נפשות" – כהנם, ליתני: מטרפאין מהן בשכר אבל לא כהנם! אלא "רפוי ממן" – דבר שאין בו סכנה, "רפוי נפשות" – דבר שיש בו סכנה, והאמר רב יהודה: אפילו ריבא דבוסילתא לא מתפינן מיניה! אלא "רפוי ממן" – בהמתו, "רפוי נפשות" – גופיה. והיינו דאמר רב יהודה: אפילו ריבא דבוסילתא לא מתפינן מיניה. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: אבל אם אמר לו סם פלוני יפה לו, סם פלוני רע לו – מותר, סבר:

נמי, שפיר פריך קראי אהודי, דהתם נפיק מקרא דכל הגוים ערלים ואין מילתם חשובה לקרות מילה, וקשה למאן דסבר למימר דהוי ערבי וגבונני בכלל מהולים. איכא ביניהו אשה – תימה, אמאי לא אמר: איכא בעייהו משומד לערלות, דלמאן דאמר "ואתה את בריתי" – ליכא, שאינו בכלל לשמור, כדאמרין פרק "השולח" (גיטין מה, א). דישאל משומד לאו בר קשירה, כאותה שהבאתי לעיל, מפני שאינו חפץ לקשור, הכי נמי נימא שאינו בר מילה כיון שאינו חפץ לימול. ולמאן דאמר "המול ימול" איכא דאמר לעיל אף על גב דלא מהילי כמאן דמהילי דמו! ואומר רבינו יצחק: דמשומד לערלות מיהו בר שמירת ברית הוא אלא שאינו חפץ, אבל מיהו בר שמירת ברית הוא אם יחפץ. ובגטין גבי קשירה הכי קאמר: כל שאינו בקשירה, כלומר שאינו מקיים מצות "וקשרתם" – אינו בכלל "וכתבתם", והוה מבטל מצות קשירה מעליו. אשה לאו בת מילה היא – יש לפסוק כרב, ואין אשה כשרה למול. דאף על גב דרב ורבי יוחנן חלכה כרבי יוחנן – באה הלכה כרב, דברייא דרבי יהודה הנשיא קיימא כוותיה. אבל בהלכות גדולות פסק דאשה כשרה למול. ולרב דאמר אינה כשרה למול צריך לפרש בפרק קמא דקדושין (דף כט, א) דמצריך "אותו" ולא אותה למדרש שאינה חייבת למול בנה, היינו לבקש דמהלו.

ברפא מומחה – ואפילו אינו מומחה למילה, לא מרע נפשיה בכל דבר שיתעסק בו. וכי היכן מצינו מילה לשמה – הכא משמע דלרבי יהודה אף על גב דבעי מילה לשמה מסקנן דמכשר לה בגוי. ותימה: מאי שנא מנח, דבעינן לשמה ופסלינן כתיבת גוי בגט, פרק "המביא" (גיטין כג, א) משום דגוי אדעתא דנפשיה קעביד? ויש לומר: דלא דמי, דלעולם גוי סתמא קא עביד, גוי מילה דסתמא לשמה קאי, כל זמן שאינו עושה לשם הר גרידא אם כן בגוי דסתמא קעביד כשרה. אבל גט אשה סתמא לאו לשמה, דסתם אשה לאו לגירושין עומדת, הלכך גט בגוי פסול. והלכך צריך שיפרש כותב הגט בתחלת הכתיבה: "אני כותב לשם פלונית". והוא הדין בספר תורה צריך שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה: "אני כותב לשם תורת ישראל, ואכזרות לשם קדושה". דסתמא לאו לשמו קאי, וכן משמע פרק "הניקין" (שם נד, ב), "אכזרות שלו לא כתבתי לשמן", משמע – לא פירשתי לשמן, דאי סתמא כשר עד שיפרש שלא לשמן, היה לו לומר: "כתבתים שלא לשמן", וכן משמע נמי בפרק "השולח" (שם מה, ב) גבי רבן שמעון בן גמליאל שהתיר בצידון ליקח ספרים מגוי, ומקשה: ורבן שמעון בן גמליאל עיבור לשמן בעי, כתיבה לשמן לא בעי, ומדפסיל כתיבה בגוי שמע מינה דסתמא לאו לשמן, דאי סתמא לשמן, ליתבשר כמו במילה. ואם תאמר: כיון דסתמא לאו לשמן, אם כן פרק "השולח" (שם מה, ב) גבי ספרי תורה תפילו ומחזות שכתבן מין מסור גוי ועבר אשה וקטן וכותי וישראל משומד פסולים, שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם", כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. למה לי קרא תיפוק ליה דגוי סתמא עביד וסתמא פסול? יש לומר: דתני גוי אבא אשה וקטן, דהכי בתנא מין, דבלא קרא פסול משום דסתמא דלמיה דרבי.

דברה תורה כלשון בני אדם – אומר רבינו יצחק: דמאן דאית ליה הכא דברה תורה כלשון בני אדם, יכול להיות שאינו חולק על "השב תשוב" ועל "הוכח תוכיח" וכיוצא בהן דדרשין להו (בבא מציעא לא, א), דלא אשכחנא תנא דפליג, וראיה, דרבי שמעון אמר פרק "מצאתא אהשד" (תבואות סו, ב) על "והעבט תעביטנו" דברה תורה כלשון בני אדם, ורבי שמעון גופיה דריש בפרק קמא דראש השנה (ת, א) "עשר תעשר" וצריך עיון דברה, דמאיזה טעם אומר התלמוד פעמים כן ופעמים כך. הכי גרסינן: קונם שאני נחנה – ולא גרס בירד, דאם כן הוי דברים שאין בהם ממש, ואין חל, כדאמרין בגדרים (טו, א) גבי "שאני יש". אלמא אף על גב (דלא מהילי כמאן דמהילי) (דמהילי כמאן דלא מהילי) דמו – תימה: מאי ספריך מנדרים למאן דאמר "המול ימול"? דלמאן שאני נדרים דהלך בהן אחר לשון בני אדם, והתם נמי, דקפיש מקרא – קרא למה לי? הא אמר בגדרים דף אור לשון בן אדסו? יש לומר: דהתם מפיק ליה מקרא כי לא נתברר לו לשון בני אדם אם לא מן הפסוק. וכיוצא בזה איכא בפרק קמא דפסחים (ב, א): והא קא משמע לן דאור כוכבים אור הוא, ונפקא מינה לנודר. אי

נמי, שפיר פריך קראי אהודי, דהתם נפיק מקרא דכל הגוים ערלים ואין מילתם חשובה לקרות מילה, וקשה למאן דסבר למימר דהוי ערבי וגבונני בכלל מהולים. איכא ביניהו אשה – תימה, אמאי לא אמר: איכא בעייהו משומד לערלות, דלמאן דאמר "ואתה את בריתי" – ליכא, שאינו בכלל לשמור, כדאמרין פרק "השולח" (גיטין מה, א). דישאל משומד לאו בר קשירה, כאותה שהבאתי לעיל, מפני שאינו חפץ לקשור, הכי נמי נימא שאינו בר מילה כיון שאינו חפץ לימול. ולמאן דאמר "המול ימול" איכא דאמר לעיל אף על גב דלא מהילי כמאן דמהילי דמו! ואומר רבינו יצחק: דמשומד לערלות מיהו בר שמירת ברית הוא אלא שאינו חפץ, אבל מיהו בר שמירת ברית הוא אם יחפץ. ובגטין גבי קשירה הכי קאמר: כל שאינו בקשירה, כלומר שאינו מקיים מצות "וקשרתם" – אינו בכלל "וכתבתם", והוה מבטל מצות קשירה מעליו. אשה לאו בת מילה היא – יש לפסוק כרב, ואין אשה כשרה למול. דאף על גב דרב ורבי יוחנן חלכה כרבי יוחנן – באה הלכה כרב, דברייא דרבי יהודה הנשיא קיימא כוותיה. אבל בהלכות גדולות פסק דאשה כשרה למול. ולרב דאמר אינה כשרה למול צריך לפרש בפרק קמא דקדושין (דף כט, א) דמצריך "אותו" ולא אותה למדרש שאינה חייבת למול בנה, היינו לבקש דמהלו.

עבודה זרה דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קכה

ידי מי שיש בו מינות ו-אפיקורסות דמשכא – שדרכה לפתות
ולמשוך את הלב לעבודה זרה, ויש לחשוש דאית' למימשך בתריהו
– שיבוא המתרפא על ידו להימשך אחר האפיקורסות.
הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא: אמר מר, שרבי ישמעאל לא
התיר לבן דמא לקבל את הרפואה מרופא האפיקורס, וקרא עליו
'אשריך בן דמא וכו' ולא עברת על דברי חכמים שהיו אומרים
ופורץ גדר ישכנו נחש'. מקשה הגמרא: מדוע לא הסכים רבי
ישמעאל שכן דמא יתרפא על ידי האפיקורס, והרי איהו נמי חזיא
מירקיה – אף בן דמא שלא עבר על דברי חכמים ננשך על ידי נחש
והיה יכול להתרפאות ולהנצל ממיתה, ואם כן, לא היה לרבי
ישמעאל לחשוש לנשיכה שמחמת מה שיעבור על דברי חכמים
שהרי יוכל לחזור ולהתרפאות ממנה כפי שהתרפא מהנשיכה
הראשונה. מיישבת הגמרא: רבי ישמעאל חשש משום דחזיא דרפא
– נשיכת נחש הבאה מחמת שעבר על דברי חכמים, היא נשיכה
דלית ליה אסותא כלל – שלא ניתן לרפאותה לעולם והנשך באופן
זה מת מחמת הנשיכה. וכיון שאם בן דמא היה מתרפא מהנשיכה
הראשונה באיסור הוא היה חוזר וננשך בנשיכה שאין לה רפואה
ככל פורץ גדר והיה מת מנשיכה זו, והעדיף רבי ישמעאל שלא
יתרפא בן דמא וימות זכאי בלי שפרץ גדר, מאשר שיתרפא בפריצת
גדר וימות.
הגמרא חוזרת לבאר כיצד רצה בן דמא להוכיח שמותר לו
להתרפאות על ידי רופא אפיקורס, ובמה חלק עליו רבי ישמעאל.
שואלת הגמרא: ומאי הנה ליה למימר – מאיזה פסוק רצה בן דמא
להוכיח שמותר לו להתרפאות על ידי האפיקורס. משיבה הגמרא: בן
דמא רצה להוכיח מהפסוק ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר
יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה' (ויקרא יח ה), שחיוב שמירת המצוות
נאמר רק באופן שיחיה על ידם ולא באופן שימות בהם – על ידם,
כלומר, אין חיוב על אדם למסור את נפשו על קיום המצוות. ומשום
כן, באופן שיבוא לידי מיתה אם לא יתרפא על ידי האפיקורס מחמת
דברי חכמים שחששו שימשך אחר האפיקורסות, אין חיוב לקיים את
דבריהם.
שואלת הגמרא: ורבי ישמעאל, וכי אינו סובר וחי בהם. משיבה
הגמרא: רבי ישמעאל סבר דהני מילי שיעבור ואל יהרג, הוא רק
בצינעא – בסתר, אבל בפרישתא – בגלוי ובפרסום, לא נאמר דין וחי
בהם, כיון שמתפרסם הדבר שעבר על מצות ה' ולמידים ממנו לחלל
בקדושת ה', אלא יהרג ולא יעבור, וכדתניא בברייתא, היה רבי
ישמעאל אומר, מנין שאם אומרים לו לאדם עובד עבודת בוכבים
ובזה תציל את עצמך ואל תהרג, שיעבדו כדבריהם ואל יתרג, תלמוד
לומר, ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם
האדם וחי בהם אני ה', כלומר, חיוב שמירת החוקים והמשפטים
הוא באופן שיחיה על ידם ולא באופן שימות בהם. וממשיכה
הברייתא: יכול היית לפרש שאפילו אם אמרו לו שיעבור בפרישתא,
יעבור ואל יתרג, תלמוד לומר (שם בב לב), ואל תחללו את שם קדשי
ונקדשתי בתוך בני ישראל וגו', והיינו, שיש איסור לחלל את שם ה'
ולעבור במזיד על מצוותיו, וכן יש חיוב על האדם למסור עצמו
למיתה כדי לקדש את שם ה' שלא לעבור על מצוותיו, וכגון באופן
שהדבר נעשה ברבים. הרי שלרבי ישמעאל דין וחי בהם' לא נאמר
בעבירה בפני רבים, ומשום כך לא התיר לבן דמא להתרפאות על ידי
האפיקורס.
הגמרא חוזרת לדון באופנים בהם אסור להתרפאות על ידי גוי: אמר
רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל מכה שיש בה סכנת נפשות
ומחללין עליה את השבת, אין מתרפאין מהן, כיון שיכול לבוא
לידי סכנה על ידי רפואה זו. ואיכא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה
אמר רבי יוחנן, כל

סבר הרופא הגוי, שאין הישראל סומך על דעתו, אלא רק שיוכל
משאיל לו – שואלו מה דעתו ברפואה זו, וכי ייכי – וכשם דמשאיל
לו הישראל לדעתו, כך משאיל אף לאיניש אחרתא – לאדם אחר
לגבי הרפואה לחולי זה, ואם יורה לו לעשות דבר שמזיק, אתא
הוא נכרא לאורועי נפשיה – בא אדם זה להזיק לעצמו, כלומר,
הרופא הגוי יגרום שתפגם נאמנותו בעיני בני אדם, ומשום כך בודאי
יאמר לו כפי האמת.
הגמרא דנה באופן בו מותר להתרפאות על ידי גוי: אמר רבא אמר
רבי יוחנן, ואמר רבא – ויש שאמרו ששמועה זו אמר רב חסדא
אמר רבי יוחנן, חולי שאם לא ילך החולה אצל רופא להתרפאות,
הרי הוא ספק חי ספק מת – בספק אם יחיה או ימות מחוליו, אין
מתרפאין מהן, כיון שהגוי בודאי יהרגהו, ומשום כך יש להניחו
בחוליו ואולי יחיה בלי רפואה. אולם אם הוא חולי שאם לא ילך אצל
רופא להתרפאות ודאי מת – וימות מחוליו, מתרפאין מהן אם אין
ישראל אחר שירפאנו, כיון שאף בלי מעשי הרופא הוא עתיד למות
בודאי, ועדיף שילך אצל הרופא ושמא לא יהרגהו אלא ירפאנו,
מאשר להניח לו למות בודאי מחוליו.
מקשה הגמרא: וכי לודאי מת' מותר להתרפאות על ידי גוי, האיכא
חיי שעה – והרי יש את מעט הזמן שנותן לו לחיות עד שימות מחמת
חוליו, ונמצא שבהליכתו לרופא גוי גורם שיהרגהו מיד. מתרצת
הגמרא: לחיי שעה לא חיישינן – אין חוששים לחיים המוגדרים כחיי
שעה' לאסור ממתנת להתרפאות על ידי גוי, כיון שאפשר שהרופא
הגוי ירפאהו ויוסיף זמן רב לחייו.
ומוכיחה הגמרא כדבריה: ומנא תימרא – ומהיכן יש לך ללמוד שיש
אופנים דלחיי שעה לא חיישינן, דכתבי לגבי ארבעת המצורעים
שישבו מחוץ לעיר בזמן הרעב (מלכים ב' ז ט), 'אם אמרנו נבוא העיר,
והרעב בעיר ומתנו שם, ואם ישבנו פה, ומתנו, ועתה לכו ונפלה אל
מחנה ארם, אם חיינו נחיה, ואם מיתנו ומתנו'. והיינו, שהעדיפו
המצורעים ללכת למחנה ארם מחמת הספק שמא יחיו, מאשר
להשאר במקומם או להכנס לעיר שיש שם בזה מיתה ודאית, ולא חששו
לספק שמא ייהרגו. וקשה, והאיכא חיי שעה שנותן להם לחיות עד
שימותו ברעב, ואילו במסירת עצמם ביד בני ארם יתכן שמקצרים
את חייהם. אלא לאו – אלא ודאי יש להוכיח ממעשה זה, שלחיי
שעה לא חיישינן אם יש באותו מעשה אפשרות הצלה לחיי עולם.
הגמרא ממשיכה לדון בדין וחי שעה. מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו
בברייתא לא ישא ויתן אדם עם המינין – לא יאריך אדם בדברים
עם האפיקורסים, שמא ימשך אחריהם לעבודה זרה, ואין מתרפאין
מהן אפילו לצורך חולה שלא נותר לו אלא חיי שעה. ומעשה ברבי
אליעזר בן דמא בן אחוזת של רבי ישמעאל שהבישו נחש, וקא
אפיקורס בשם יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי
ישמעאל לרופא לרפא את בן דמא. ואמר לו בן דמא לרבי ישמעאל
דודו, רבי ישמעאל אחי, הנה לו לרופא וארפא ממנו, ואני אביא
לך מרקה מן התורה להוכיח שהוא מותר לקבל ממנו רפואה. ולא
הספיק בן דמא לגמור את הדבר ולהוכיח שמותר לו להתרפאות על
ידי אפיקורס, עד שיצתה נשמתו בשעה שאמר 'מותר, ומת'. קרא
עליו רבי ישמעאל, אשריך בן דמא שגופך מהור ויצתה נשמתך
במהרה – מתוך אמירת מותר, שלא קיבלת את רפואת האפיקורס,
ולא עברת על דברי חכמים שהיו אומרים שהעובר על דבריהם
נאמר עליו (קהלת י ח) ופורץ גדר ישכנו נחש' – העובר על סייג שעשו
חכמים לדיני התורה, ישכנו נחש. ומבואר בברייתא, שאף בחולי של
ודאי מת' אסור להתרפאות על ידי אפיקורס כשיש חשש לחיי שעה,
ואם כן, גם בגוי יש לאסור. מתרצת הגמרא: לעולם אין חוששים אולי
שעה ומותר להתרפאות על ידי גוי כדי למנוע מיתה ודאית, אולם
על ידי רופא אפיקורס אסור להתרפאות כלל, שכן שאני רפואה על

מִכָּה שֶׁל חֶלֶל – שבחלל גופו, אֵין מִתְרַפְּאִין מִהֶן, כיון שלא ניתן לראות האם רפואת הגוי מועילה או מזיקה.

שואלת הגמרא: מֵאֵי פִּינִיָּהּ – מהו ההבדל בין שתי הלשונות בדעת רבי יוחנן, הרי כל מכה של חלל מחללים עליה את השבת. משיבה הגמרא: אֵיכָּא פִּינִיָּהּ מִכָּה שֶׁבֶּב הֵיד וְגַב – או בגב הָרָגֵל, דְּאָמַר רַב אֱדָא בַר מִתְנָה אָמַר רַב, מכות שבֶּב הֵיד וְגַב הָרָגֵל, על אף שאינם בתוך חלל הגוף, הֵרִי הֵן בְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל, וּמַחְלְלִין עֲלֶיהֶן אֶת הַשֶּׁבֶת. ובוה נחלקו שתי הלשונות, ללשון הראשונה שהאיסור נאמר על מכה שמחללים עליה את השבת, אסור להתרפאות על ידי גוי ממכה שבגב היד או בגב הרגל, כיון שמחללים עליה את השבת. וללשון השנייה שהאיסור נאמר על מכה של חלל, מותר להתרפאות על ידי גוי ממכה שבגב היד או בגב הרגל כיון שאינה בחלל הגוף וניתן לבדוק שאין הסם מזיק.

הגמרא מביאה אופנים נוספים שמחללים עליהם את השבת: אָמַר רַב זוּמְרָא בַר מִזְבִּיָּה אָמַר רַב, כָּל מִכָּה שֶׁמְסוּכָּנָה עַד שְׁצִירָכָה אֹמְרָא הָאֵם יָמוּת מִמֶּנָּה הָאֵדָם הַמּוּכָה או לא, מַחְלְלִין עֲלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבֶת.

וְאָמַר רַב שֶׁמֶן בַּר אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהָאִי אִישְׁתָּא צְמִירָתָא – חולי של חום השורף, בְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל דְּמִי – יש בו סכנה כמכה של חלל, וּמַחְלְלִין עֲלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבֶת.

הגמרא מבררת את דור 'מכה של חלל'. שואלת הגמרא: מֵהֵיכָן בִּגּוּף נחשב כחלל הגוף, שאם יש לו שם מכה היא נחשבת כמכה שֶׁל חֶלֶל. משיבה הגמרא: פִּירֵשׁ רַבִּי אֲמִי, מכה שֶׁמֶן הַשֶּׁפֶה של הפה וּלְפָנָיִם, היא מכה של חלל, ומחוץ השפתיים אינה מכה של חלל.

הגמרא מבררת האם דין 'מכה של חלל' נאמר בכל האיברים הפנימיים: בְּעֵי רַבִּי אֶלְעִזָּר, מכות שבֶּבִי וְשִׁנֵּי – בחניכים או בשנים, מֵאִי דִינָן, האם בִּינָן דְּהַחֲנִיכִים וְהַשִּׁנַּיִם אֶקְוִישִׁי נִינְהוּ – קשים הם, אין לדמותם לחלל הגוף, אלא בְּמִכָּה דְּבִרְאִי דְּמוֹ – הם דומים למכה מחוץ לשפתיים ואין בהן דין 'מכה של חלל'. או דְּלִמָּא, בִּינָן גְּנוּאִי קְרִימִי – כיון שהם נמצאים מהשפתיים ולפנים, בְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל דְּמוֹ – יש לדמותם ל'מכה של חלל'.

אָמַר אֲבִי, תָּא שְׁמַע רַאיה לְפִשּׁוּת אַת הַסֶּפֶק. שנינו במשנה (שבת קכא,) הַחֹשֶׁשׁ –[החש כאב] בְּשִׁנָּיו, לֹא יִגְמַע בְּהֵן אֶת הַחוּמִין – לא ינער חומץ בפיו לרפואה, כיון שאסור לעשות רפואה בשבת. ומדייק אביו: דווקא הַחֹשֶׁשׁ שמשמעו הוא כאב מועט, הוּא דִּלָּא הוֹתֵר לוֹ לִגְמוּע אֶת הַחוּמִין בִּשְׁבֶּת, הָא דְּכָאִיב לִיה מוֹכָא – אם יש לו כאב חזק, שְׁפִיר דְּמִי – מותר לגמוע את השיניים בחומץ בשבת. ומוכח, שכאב שיניים הוא כמכה של חלל ומחללים עליו את השבת. דוחה הגמרא: דְּלִמָּא יש לומר, שֶׁהִתְנָא של משנה זו, הִיכָא דְּכָאִיב לִיה מוֹכָא – אף במקום שהכאב חזק, חֹשֶׁשׁ נִמְי קְרִי לִיה – גם לזה הוא קורא 'חושש', ואסר לנער את החומץ בפיו, כיון שכאב שיניים אינו בכלל מכה של חלל. ואם כן, אין ראייה ממשנה זו לפשוט את ספיקו של רבי אליעזר.

הגמרא מביאה ראייה נוספת לדין חולי השיניים: תָּא שְׁמַע רַאיה נוספת לפשוט את ספיקו של רבי אליעזר ממעשה זה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן חֵשׁ בְּצִפְדִּינָא – כאבו שיניו מחמת חולי ה'צפדינא', אוֹל לִנְפָה דְּהִתִּיא מִטְרוּנִיתָא – הלך רבי יוחנן להתרפאות אצל שרה עובדת כוכבים שהיתה רפואה, עֲבָדָה חֲמִשָּׁא וּמַעְלִי שְׁבִתָּא – עשתה לו המטרוניתא רפואה ביום חמישי ובערב שבת. לאחר עשיית הרפואה בערב שבת, אָמַר לֵה רַבִּי יוֹחָנָן לְמִטְרוּנִיתָא, לְמַחֵר שלא אוכל לבוא אצלך מחמת בני הישיבה שבאים לשמוע דרשת, מֵאִי אַעֲשֶׂה לְרִפּוּאִי. אָמְרָה לִיה מִטְרוּנִיתָא, לֹא צְרִיכָת – לא תצטרך מחר לרפואה. חזר רבי יוחנן ושאל, וְאִי בְּכַל זֹאת צְרִיכָנָא – אצטרך לרפואה, מֵאִי אַעֲשֶׂה. אָמְרָה לוֹ מִטְרוּנִיתָא, אֲשֶׁתְּבַע לִי דִּלָּא מְגִלִּית – תישבע לי שלא תגלה לאחרים ממה עשויה הרפואה, ואגלה לך מה היא הרפואה. אֲשֶׁתְּבַע לֵה רַבִּי יוֹחָנָן וְאָמַר, 'לֹא לְהָא יִשְׂרָאֵל לֹא מְגִלִּינָא, ולאחר שבועתו גְּלִיָּה לִיה – גילתה לו המטרוניתא ממה עשויה הרפואה. לְמַחֵר, ביום השבת, נִפְקַּד דְּרִשָּׁה

בְּפִירְקָא – יצא רבי יוחנן ולימד לרבים בדרשתו ממה עשויה הרפואה.

שואלת הגמרא: אֵיךְ גִּלָּה רַבִּי יוֹחָנָן אֶת הַרְפּוּאָה לְרַבִּים, וְהָאִי –[והרי] אֲשֶׁתְּבַע לֵה שלא יגלה את הרפואה לאחרים. משיבה הגמרא: כיון שלשון שבועתו היתה, 'לֹא לְהָא יִשְׂרָאֵל לֹא מְגִלִּינָא', הִרִי שמשמעות דבריו היא, לאלוהי ישראל לא אגלה ממה עשויה הרפואה, אֲבָל לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל מְגִלִּינָא. שואלת הגמרא: וְהָאִיכָּא חִילּוּל תִּשְׁמַע בְּמָה שֶׁפָּרַס מִמָּה עֲשׂוּיָה הַרְפּוּאָה, שְׁהִי מִטְרוּנִיתָא סְבִירָה שֶׁנִּשְׁבַּע לֵה רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁלֹּא יִגְלֶה כָּלל אֶת הַרְפּוּאָה כְּמִשְׁמַעוֹת דְּבִרּוֹ, וְבוֹה שֶׁפָּרַס גֵּרָם שֶׁתִּסְבּוֹר מִטְרוּנִיתָא שְׁעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ. עונה הגמרא: דְּגִלָּה לֵה מְעִיקְרָא – תיכף אחר שגילתה לו ממה עשויה הרפואה, אמר לֵה רַבִּי יוֹחָנָן, ששבועתו היתה שלא יגלה לאלוהי ישראל, ולא נשבע שלא יגלה לעם ישראל.

ומוכיחה הגמרא: אֲלֵמָא – מוכח ממעשה זה שרבי יוחנן רצה לרפאות את שיניו בשבת, שחולי של כאב השיניים בְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל דְּמִי.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, לְעוֹלָם כָּאֵב שִׁנַּיִם סָתֵם אִינוּ כְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל, אֲבָל שְׂאֵנִי חוֹלִי זֶה הַנִּקְרָא צְפִידִּינָא שִׁישׁ לְהַחֲשִׁיבוֹ כְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל, הוּאֵל וּמַחְלִיל הַחוּלִי בְּפָה, וְסוּפָה גוֹמֵר בְּכַנֵּי מְעִיִּים שֶׁבַחֲלֵל הַגּוּף, וּמִשּׁוּם כֵּן, כְּבֵר מַתְחִילָתוֹ נִחְשָׁב כְּמִכָּה שֶׁל חֶלֶל וּמוֹתֵר לְחֵלֶל עֲלֵי אֶת הַשֶּׁבֶת.

אגב הזכרת החולי הנקרא 'צפדינא', עוברת הגמרא לעסוק בחולי זה. שואלת הגמרא: מֵאֵי סִימְנִיה – מהו סימנו של חולי זה שעל פיו ניתן לדעת שהוא חולי הנקרא 'צפדינא'. משיבה הגמרא: רַבִּי מִיָּדִי בִּי כְּפִי וּמִיָּדִי דְּמָא מְכִי דְּרִי – אם כשנותן איזה דבר בתוך פיו יוצא דם מבין שורות שיניו, הרי זה סימן שיש לו חולי זה.

מוסיפה הגמרא ושואלת: מֵמָּא הִוֵּי – מחמת איזה דבר בא חולי זה. משיבה הגמרא: מְקַרְרִי קְרִירִי דְּחִיטִי – מאכילת מאכל קר ביותר של חיטים בימות החורף, וּמְכַמֵּי חִמִּי דְּשַׁעְרִי – ומאכילת מאכל חם ביותר של שעורים בימות החמה, וּמִשְׁוִירִי כֶּסֶף דְּהֶרְסָנָא – ומאכילת שיריים מדג שסיגנו בשומן היוצא ממנו עם קמח.

שואלת הגמרא: מֵאֵי עֲבָדָא לִיה – מה עשתה המטרוניתא לרבי יוחנן לרפאותו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אֱהָא בְּרִיה דְּרַבָּא, עֲשֵׂתָה לוֹ תַּעֲרֹבֶת שֶׁל מִי שְׂאֹד – מים שהשרו בהם שאור, וְשֶׁמֶן וְיֵת וּמְלַח. וְיָמַר בַּר רַב אֲשִׁי אָמַר, נִטְלָה מִשְׁחָא דְּאִינוּא – שומן אווז שננס על ידי האש, וסכה את השומן על שיניו מבחוץ, בְּגִדְפָא דְּאִינוּא – על ידי כנף של אווז. אָמַר אֲבִי, אָנָּה עֲבָדִי בּוֹלְהוּ וְלֹא אִיתְּמָא – אני עשיתי את כל הרפאות שנאמר לריפוי כאב שיניים ולא הועילו לי, עַד דְּאָמַר לִי הָהוּא מִיָּעָא – סוחר ישמעאלי, אִיתִי קְשִׁינָא דְּוִיתָא דִּלָּא מְלוֹ תִּלְתָּא – תביא גרעיני זיתים שלא גדלו שליש מגידולם, וְלִלְנָהוּ אִמְרָא דְּדִתָּא – ותשרוף אותם על מעדר חדש מלובן באש, וְדִבֵּק בִּיה דְּרִי – ותדביק אותם בשורות השיניים מבפנים. וסיים אביו: עֲבָדִי הִכִּי וְאִיתְּפָא – עשיתי כדבריו ונרפאתי.

הגמרא חוזרת לדון במה שרבי יוחנן הלך להתרפאות אצל המטרוניתא. מקשה הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן הִכִּי עֲבִיד הִכִּי – איך עשה כן, ללכת למטרוניתא לצורך רפואה, וְהָאֵמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִכָּה שֶׁמַּחְלְלִין עֲלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבֶת אֵין מִתְרַפְּאִין מִהֶן, חוֹלִי ה'צפדינא' מחללים עליו את השבת כמו שהבאר לעיל, ואם כן, אסור להתרפאות מחולי זה על ידי גוי. מתרצת הגמרא: אָדָם חֲשׁוֹב שְׂאֵנִי – שונה דינו של אדם חשוב שרשאי להתרפאות מגוי כיון שהגוי ירא מהמלכות ולא יהרגהו, ומשום כך הותר לרבי יוחנן שהיה אדם חשוב להתרפאות על ידי המטרוניתא. מקשה הגמרא: וְהָאִי רַבִּי אֲבָהוּ דְּאָדָם חֲשׁוֹב הוּא, וְרַבָּא לִיה יַעֲקֹב מִיָּנָה סָמָא אֲשִׁיקָה – רופא אפיקורס בשם יעקב נתן סם לרפואה על שוקו, וְאִי לֹא רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי דְּלִחְכֹּהוּ לְשִׁקְיָה – שניקו היטב את שוקו של רבי אבהו מהסם שהיה חריף ביותר, פְּסָקִיָּה לְשִׁקְיָה – היה הסם גורם לקטיעת השוק. הרי שאף באדם חשוב יש חשש שהגוי יהרגהו. מתרצת הגמרא: מִטְרוּנִיתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן הִלֵּךְ אֲצִלָּה, 'רופא מוֹמָכָה'

עבודה זרה. פרק שני – אין מעמידין דף כח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכז
רש"י
 תוספות

של חלל – בחלל גופו. מאי בנייהו – היא היא, דהא קיימא לן בפרק שני דיומא (פד, א) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת נב חיד – מחללין שבת אף על פי שאינה של חלל. ללישנא קמא אין מתרפאין, אבל ללישנא בתרא מתרפאין, דהואיל ומתחזיא, אי חזי דמקלקל בה – לחזק ליה לסמא ומעבירו. שצריכה אומר – שמשכנת כל כך שצריך לאמרו אם יחיד

ואם ימות. מכה של חלל אינה צריכה אומר" לא גרסינן לה. אישתא צמירתא – חול' חמה, בלעז מלווידי. "צמירתא" לשון שריפה וחמימות, ודוגמתו ב"הכונס צאן לדיר" (בבא קמא ט, א): "דצמרא צמורדי". מן השפה = שפתיים. כבי' = וזניצ"ש. דאקושי' – קשין הן. לא ינעם בשבת – דכל רפואה אסור חכמים לעשותה בשבת הויא דליכא סכנה, משום שחיקת סממנין, במסכת שבת (נג, ב). צפדינא = חולי השנים, ובלעז מישג"א. מפרונינא – גויה היתה. עברה – ליה רפואה חמשא בשבתא ומעלי בשבתא. בשבתא – מאי איבעדי? דלא מצינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה. דרשה בפירקא – לימד הרפואה לכל. חילול השם – דאידי סברה אישתבע ועבר אשבוטתיה. דגלי לה מעיקרא – משעה שניתלה לו אמר לה: דעי שלא נשבעתי, ולא אמרתי "אלהא דישראל" אלא "אלהא דישראל". אלמא – מדבעי לאסויי בשבתא, במכה של חלל דמיא. ולקמדי פריך: כיון דהכי הוא, היכי מיתס מגוי? והאמר רבי יוחנן: כל מכה שמחללין עליה (את השבת) אין מתרפאין מהן; והכא לא גרס לה עד לקמן. הכי גרסינן: אלמא כמכה של חלל דמיא אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים. מאי סימניה – למידע דהוא צפדינא. רמי מיד בי כבי וזתי דמא מבי דרי – כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם. דרי = הן שורות השיניים. מקרידי קרידי דחישי – מאכל של חיטין, ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף. כסא דהרסנא = דג שטיגהו בשמן היוצא ממנו עם הקמח. מאי עבדא ליה – מטרונא רבי יוחנן. משחא דאוואו בגרפא דאוואו – שמן אוואו המחוי באור, וסכתן על ידי אחד מכנפי האוואו על שיניו מבחוץ. מייעא = ישמעאל. קשייתא דית' = גרענין של זיתים. דלא מלו תילתא = שלא הביאו שליש. וקלנשו אפרא חרתא – ליבן באור מרא חדשה, פשוטי' בלעז, ושרפן עליו. ודביק בי דרי – בשורות שיניים מבפנים. אדם חשוב הוה – ומיסתפי ממלכותא למיקטליה. לחכותו לשקיה – להעביר הסם שהוא חזק. רבי אבהו הוה קרוב למלכות כדאמרין בסנהדרין (יד, א) ובכתובות (יז, א) דנפקי אמהותא דבי קיסר ומשרו ליה, ומצער למיני בקראי. שאני – ההוא מטרונינא דרבי יוחנן. דרופא מומחה הוה – דאמרין לעיל (עבודה זרה כז, א) אם היה מומחה לרבים מותר, דלא מרע אנפשיה. פדעתא = פצע מכת חרב. למיפסק דמא – של פדעתא, אם יוצא יותר מדאי. תחלי בחלא – ישקוהו שחלים בחומץ, תחלי = קרישין' בלעז. לאסוקי – להעלות בשר שתחיה המכה. גרדא דרבא – עשב ששמו יבלא, כי ההוא דסוטה (י, א) קמי רפוקא גרדי דבלי. גירדא – שגורד שרשיה, ונותן אותה גירדת עם גירדת עץ הסנה, ועושה תחבושת. דאסנא = סנה. ניקריא מקלקלתא = תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה, "מאשפות ירים אביון" מדרגמין; מקלקלתא מרים חשובא (תהלים קג). עינבתא = אבעבוע הדומה לענבא, מלג'ט בלעז. פרוונקא דמיתותא הוא – כלומר מסוכן הוא להמית. טינגא בדוכשא – עשב הנקרא רוד"א בלעז, ושוחקים אותו עם הדבש. ברפסא – אפייא בלעז. בטיליא = יין חזק מאוד. ומין יין הוא. כדאמרין לקמן (עבודה זרה ל, א) טילא חריפתא דמצרי זיק. אדחי – בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו. עינבתא בת מינא – עינבתא נענף הגפן, בת מינא – דוגמתה, אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה. ועננדר עליה = יגלגל עליה. חיורתי לחיורתי – לאבעבוע לכן ענבה לבנה. סימנא – כולג' בלעז, נפח העומד באדם. פרוונקא דאישתא הוא – על ידי חולי ששמו חמה הוא בא, וסימן הוא לה. שיתין איתקובלי – מכת אבעבוע צרדה, מדביקה בגדולו ושומטה ומכה בצפרנה. ואי חיור רישיה – נתבשל להוציא הליחה, היא רפואתו.

מכה של חלל – פירש הקונטרס: שכנגד חלל הגוף. וביירושלמי מפרש: כל שהוא מן החלל ולפנים. מכה שעל גבי חיד – פירוש: היינו חולי שעלה שם מאליו, או שלא על ידי מכת חרב. אבל מכת חרב – אמרין בכל מקום דמחללין עליה את השבת, כדאמר שמואל בסמוך: האי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא. ומפרשים פדעתא – מכת חרב.

איכא בנייהו גב חיד – הוא הדק דהוה מצי למימר: איכא בנייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומר.

כבי – פירש הקונטרס: מקום מושב השינים, וזניצ"ש. וקשה, דקאמר בסמוך: כיון דאקושי. ועוד דבפרק "אלו טרפות" (חולין נט, ב) גבי אריא: "נחור כבי ושיני", ואין דרך להיות חזניצ"ש נשורות. וכן ב"החובל" (בבא קמא צב, ב) שיתין תיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע, ובסוף "המפקד" (בבא מציעא מב, ב) גבי ההוא תורא דלא הוה ליה כבי ושיני למיכלו לכך נראה לפרש: "כבי" הם שינים גדולות, מישאליס בלעז, ו"שיני" הם האחרות. תחלי בחלא – ישקוהו שחלים בחומץ = קרישין' ויש מפרשים: לשום על המכה. – פירש הקונטרס: חזק, כדאמרין לקמן עבודה זרה (ל, א) טיליא חריפתא דמצרי זיק, ומזהו מצניו טיליא יין חזק, דאמר פרק "מי שאחז" (גיטין ע, א): גרעא דכולהו טיליא חזקא.

צריכנא מאי? אמרה: אשתבע לי דלא מגלינא. גליה ליה, למחר נפק דרשה בפירקא. והא אישתבע לה! – לאלהא דישראל לא מגלינא, אכל לעמיה ישראלי מגלינא. – והאיכא חילול השם! – דגלי לה מעיקרא. אלמא כמכה של חלל דמיא! אמר רב נחמן בר יצחק: שאני צפדינא, הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים. מאי סימניה? רמי מיד בי כבי ומייתי דמא מבי דרי. מפאי הוי? מקרידי קרידי דחישי, ומחמימי חמימי דשערי, ומשיורי כסא דהרסנא. מאי עבדא ליה? אמר רבי אחא בריה דרבא: מי שאור ושמן וזית ומלח; ומר בר רב אשי אמר: משחא דאוואו בגרפא דאוואו. אמר אבוי: אנא עבדי פולחו ולא איתפאי, עד דאמר לי ההוא מייעא: איתתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא. וקלנשו אפרא חרתא ודביק ביה דדרי, עבדי הכי ויתפסאי. ורבי יוחנן הכי עבדי הכי? והאמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מכה שמחללין עליה את השבת – אין מתרפאין מהן! – אדם חשוב שאני. – והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה, ורבא ליה יעקב מינא סמא אשקיה, ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכיהו לשקיה פסקיה לשקיה! – דרבי יוחנן רופא מומחה הוה. – דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה! – שאני רבי אבהו, דמוקמי ביה מיני בנפשיהו "תמת נפשי עם פלשתיים". אמר שמואל: האי פדעתא – ספנתא היא, ומחללין עליה את השבת. מאי אסותא? למיפסק דמא – תחלי בחלא, לאסוקי – גרדא דיכלא וגירדא דאסנא, או ניקרא מקלקלתא. אמר רב ספרא: האי עינבתא – פרוונקא דמלאכא דמותא היא. מאי אסותא? מינא בדוכשא או ברפסא בטיליא. אדחי ודחי, ליתי עינבתא בת מינא ונענדר עליו, חיורתי לחיורתי ואופמתי לאופמתי. אמר רבא: האי סימנא – פרוונקא דאשתא היא. מאי אסותא? למתייה שיתין איתקובלי, ולקריעה שתי וערב. והני מילי דלא חיור רישיה, אכל חיור רישיה לית לן פה. רבי יעקב חש בפיקעא

= פדעתא = פצע מכת חרב. למיפסק דמא – של פדעתא, אם יוצא יותר מדאי. תחלי בחלא – ישקוהו שחלים בחומץ, תחלי = קרישין' בלעז. לאסוקי – להעלות בשר שתחיה המכה. גרדא דרבא – עשב ששמו יבלא, כי ההוא דסוטה (י, א) קמי רפוקא גרדי דבלי. גירדא – שגורד שרשיה, ונותן אותה גירדת עם גירדת עץ הסנה, ועושה תחבושת. דאסנא = סנה. ניקריא מקלקלתא = תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה, "מאשפות ירים אביון" מדרגמין; מקלקלתא מרים חשובא (תהלים קג). עינבתא = אבעבוע הדומה לענבא, מלג'ט בלעז. פרוונקא דמיתותא הוא – כלומר מסוכן הוא להמית. טינגא בדוכשא – עשב הנקרא רוד"א בלעז, ושוחקים אותו עם הדבש. ברפסא – אפייא בלעז. בטיליא = יין חזק מאוד. ומין יין הוא. כדאמרין לקמן (עבודה זרה ל, א) טילא חריפתא דמצרי זיק. אדחי – בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו. עינבתא בת מינא – עינבתא נענף הגפן, בת מינא – דוגמתה, אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה. ועננדר עליה = יגלגל עליה. חיורתי לחיורתי – לאבעבוע לכן ענבה לבנה. סימנא – כולג' בלעז, נפח העומד באדם. פרוונקא דאישתא הוא – על ידי חולי ששמו חמה הוא בא, וסימן הוא לה. שיתין איתקובלי – מכת אבעבוע צרדה, מדביקה בגדולו ושומטה ומכה בצפרנה. ואי חיור רישיה – נתבשל להוציא הליחה, היא רפואתו.

שורייני דעינא בליבא תלו – פירש הקונטרס: מאור העין תלו בטרפשי דליבא. ולי נראה: באונתא דלכא תלו, כלומר ראיית העין תלו בהבנת הלב. שורייני בש"ן כמו (במדבר כד) "אשורנו ולא קרוב", אי נמי שורייני בסמ"ך, מלשון "סייר נכסיה" (חולין קד), א, באונתא בבית לשון הבנה, כדאמרין ב"מרכבה" (מגילה כד, ב); באונתא דליבא דחי חזי.

חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וזילפא סכנתא – מכאן פירש רבינו יצחק דאמרין בפרק קמא דחגיגה (ה, א): "ומצאנו רעות רבות וצרות" כגון זיבורא ועקרבא, ששניהם צרות זו לזו שאי אפשר לעשות לו לא חמימי ולא קרירי. ודלא כפירוש הקונטרס, שפירש שעושות לו הרבה צרות. ולפירושו קשה: מה היה לו להזכיר אלו יותר מהאחרות. שני

ליתיה תלת טרפא קרא דמיבשי בטולא, ולקלי ולבדר עילוייה. ואי לא, ליתיה משקרי חלוני. ואי לא, מיתיה משח קורא, ולינקוט בשחקי דכיתא בקניטא, ודעמר גופא בסיטוא. רבי אבהו חש באודניה, אורי ליה רבי יוחנן, ואמרי ליה בי מדרשא, מאי אורי ליה? בי הא דאמר אבוי, אמר ליה אב: לא איברי פולייטא אלא לאודנא. ואמר רבא, אמר לי מנימי אסא: כוליהו שקיינו קשו לאודנא לבר מניא דכולייטא, ליתיה פולייטא דכרחא קרחא, ולקריעה שתי וערב ולניח אמללא דנורא, והנהו מאי דנפקי מיניה לישידינהו באודנא, לא קרירי ולא חמימי אלא פשווי. ואי לא, ליתיה תרבא דחיפושא אמלניתא, ולפשר ולישידי ביה. ואי לא, למלייה לאודניה מישחא, וליעבר שב פתילתא דאספסתא, וליתיה שופתא דתומא, וליתוב כרחא בחד רישא וליתלי בהו נורא, ואידך רישא מותבא באודנא, וליתוב אודניה להרא נורא, ויודרה מויקא, ונישקול חרא ונגח חרא. לישנא אחרנא: ואי לא, ליתיה שב פתילתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא, ונייתיה חר רישא בנורא וחר רישא באודניה, ונישקול חרא ונגח חרא, ויודרה מויקא. ואי לא, ליתיה אודרא דנרא דלא משקוף ונגח בה, ולתלייה לאודניה להרי נורא, ומודרה מויקא. ואי לא, ליתיה גוכתא דקניא עתיקא בר מאה שנין ולימלחיה מילחא גללניתא, ולקלי ולדיפק. וסימנך: רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא. אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא: מעלין אוניס בשבת. חגי רב שמואל בר יהודה: ביד אכל לא בסם. איבא דאמרי: בסם אכל לא ביד. מאי טעמא? מזריף זריף. אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: עין שמרדה – מותר לכחלה בשבת. סבור מיניה: חגי מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול, אבל משחק בשבת ואתווי דרך רשות הרבים לא; אמר ליה תהוא מרבנן ורבי יעקב שמייה? לדידי מפרשא מיניה דרב יהודה – אפילו משחק בשבת ואתווי דרך רשות הרבים, מותר. רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת. אמר להו רב שמואל בר יהודה: מאן ציית ליהודה מחיל שביי לסוף חש בעיניה, שלח ליה: שרי או אסירי? שלח ליה: ככולי עלמא שרי, לדידך אסיר, וכי מדידי הוא? דמר שמואל היא! תהיא אמנתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא, צווחא וליבא דאשגח בה, פקעא עינא. למחר נפק מר שמואל ודרש: עין שמרדה – מותר לכחלה בשבת; מאי טעמא? דשורייני דעינא באונתא דליבא תלו. כגון מאי? אמר רב יהודה: כגון רירא, דיצא, דמא, דימעתא, וקידחא, ותחלת אוכלא; לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא, דלא. אמר רב יהודה: ויבורא, ודחרייה סילקא, וסמקא, ודכאי ליה עינא, ואתי עילוייה אישתא – כוליהו בי בני סכנתא. חמא לחמא וסילקא לצינא, וחילופא סכנתא. חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא, וחילופא סכנתא. חמימי לסילקא וקרירי לחספניתא

ומילחא גללניתא – לאודנא רטיבא, המוציאה לחה. מעלין אוניס – גידי אוניס פעמים שיורדין למטה, ומתפרקין הלחים וצריך להעלותן, ויש סכנה בדבר. אבל לא בסם – הואיל ואפשר ביד. מזריף זריף – עשה חבורה, ויש חילול שבת יותר. אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא. שמרדה – שרעה לצאת, כאדם המורד וצוא. אבל משחק ואתווי דרך רשות הרבים לא – דלאו סכנת נפשות, אלא סכנת עוורון. אפילו משחק ואתווי כו' – כדאמרין לקמן: שורייני דעינא בליבא תלו, מאור העין מעורר ואחוזין בטרפשי הלב. הכי גרסינן: מאן דציית ליה ליהודה מחיל שביי – השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת. לדידך אסיר – שאתה אסרת וערערת על דברי. וכי מדידי הוא – מדעתי הייתי אומר דבר זה, שמדתי על ידי דמר שמואל היא – ממנו קיבלתי. דקדחא – אשלפ"ר, לשון "כקדוח אש" (ישעיהו סד). חמימות. הכי גרסינן: מותר לכחלה בשבת מאי טעמא שורייני דעינא באונתא דליבא תלו. כגון מאי – על איזה חולי העין מחללין שבת. רירא – נוספת עינו רירא, בלע קציריא. דיצא – אשפונג"ט, לשון בעיצה ותחיבה. קדחא = חמימות. תחלת אוכלא – בתחלת החולי. סוף אוכלא – שכבר נתרפא, ועדיין קודחת מעט. ופצוחי עינא – שבא לכחלה כדי להאיר מראית עינו. ויבורא ודחרייה סילוא וסימטא וכאב עינא ודארי עלה אישתא כוליהו בי בני סכנתא – מי שיש עליו אחת מאלה: שנשכחו צרעה, או שנתחב קרן בבשרו, "דחרייה" – לשון "מחרוזות של דגים" (בבא מציעא כא, א), "סילוא" – קרן. או שיש עליו סימטא, קל"ז. ונגס במרחץ באחת מכל אלה, סכנתא היא. חמא לחמא – עגור יפה לחלל חמה. וסילקא = תרדין. לזיקא = לשחפת צוננת. וחילופא סכנתא – לפי שהצנן מוסיף עליו קור והתרדין מחממין. חמימי לסילוא – צריך לשרות המכה בחמין. והא דאמרין לעיל: סילוא בי בני סכנתא – היכא דרחיק כל גופו בי בני, שמחמם כל גופו.

בפיקעא – פירוש: טבעת של בית רעי, ובלעז פיג"א. אורי ליה – רפואה. שב ביני אהלא תולאנא – לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו, כדתנן התם (שבת ז, א): הבורית והאהל. "תולאנא" לשון תולעת שני. בחללא דבי צוארא – חתיכות בגד שנותלין מבית הצואר של חלוק כשעושה לו פה. נירא ברחא = ליצ"א של שיער בהמה. וטמיש = וטובל, אדחכי והכי – בעוד שהוא מחור אחד סמנים הללו. קשייתא דאכנא = גרעין של פרי הסנה, בטנים הגדלים בסנה ומלאין גרעינין. פיקעא להרי פיקעא – סדק של גרעינין נגד סדק שבשכרו. פיקעא עילאה – הנראה מבחוץ למעלה, ויכול לדבק שם אותו אפר. פיקעא תתאה – בפי הנזק מלמטה. תרבא דצפירתא דלא אפתח – חלב שעירה שלא ילדה. ולפשר – ימחהו באור וימשחהו בו, כדמתרגמינן "נמס" – פשר. טרפא דקרא דמיבשי בטולא = על דילועין שנתייבשו בצל. משקרי חלוני – נמימן בלעז, מין חלון. משח קירא – שמן זית ושניה טרופין יחד. ולינקוט בשחקי דכיתא בקניטא – יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ, שלא יתחמם יותר מדאי. ודעמר גופא – בגדים של צמר גפן, שהן חמים. שקייני = משקין. כירחא – שם צאן. כירחא קרחא – עז, שאינה מוסרבל בצמר כרחל. אמללא = גחלים לחושות. חיפושתא = אשקרב"ט, ובלשון כנען קרוק"ם. גמלניתא = גסה, והוא הנטרין. פתילא דאספסתא = עלה ארוך של שחת, ירק של חטין. שופתא דשומא = בית יד של שום, וכן עליו היבשים שהן נאחזין בהן. "שופתא" לשון אחיזה, כדאמרין בגיטין (לב, א) שופתא דקפינא דמרא רפאי. רחא – כמו "נירא ברחא", שער של ליצ"א. ונתייל בהו נורא – יבעיר בהן האור. ונורא מויקא – לא יתן אנו לרוח. ונישקול חרא ונגח חרא – כשטול זו מן האון יתן את זו, עד שיכלו כולן. אודרא דנרא = מוכין הצבועים בצבע שקורין פויילי"ד. דלא משקף – אינו חבט בשמן לנפצו. "משקף" לשון "עלה נדף" (ויקרא כב) – טרפא דשקף, נחבט. נוכתא דקניא בר מאה שנין = שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה. מלחא גללניתא = מלח של אבן הדומה לשיש, בלעז שלימ"א. רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא – כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן, אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לה, כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן – מעלין לאון יבשה, שיש לו חולי ואינה מוציאה לחה. ורפואות של יבש, כגון גובתא דקניא לחספניתא

ומילחא גללניתא – לאודנא רטיבא, המוציאה לחה. מעלין אוניס – גידי אוניס פעמים שיורדין למטה, ומתפרקין הלחים וצריך להעלותן, ויש סכנה בדבר. אבל לא בסם – הואיל ואפשר ביד. מזריף זריף – עשה חבורה, ויש חילול שבת יותר. אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא. שמרדה – שרעה לצאת, כאדם המורד וצוא. אבל משחק ואתווי דרך רשות הרבים לא – דלאו סכנת נפשות, אלא סכנת עוורון. אפילו משחק ואתווי כו' – כדאמרין לקמן: שורייני דעינא בליבא תלו, מאור העין מעורר ואחוזין בטרפשי הלב. הכי גרסינן: מאן דציית ליה ליהודה מחיל שביי – השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת. לדידך אסיר – שאתה אסרת וערערת על דברי. וכי מדידי הוא – מדעתי הייתי אומר דבר זה, שמדתי על ידי דמר שמואל היא – ממנו קיבלתי. דקדחא – אשלפ"ר, לשון "כקדוח אש" (ישעיהו סד). חמימות. הכי גרסינן: מותר לכחלה בשבת מאי טעמא שורייני דעינא באונתא דליבא תלו. כגון מאי – על איזה חולי העין מחללין שבת. רירא – נוספת עינו רירא, בלע קציריא. דיצא – אשפונג"ט, לשון בעיצה ותחיבה. קדחא = חמימות. תחלת אוכלא – בתחלת החולי. סוף אוכלא – שכבר נתרפא, ועדיין קודחת מעט. ופצוחי עינא – שבא לכחלה כדי להאיר מראית עינו. ויבורא ודחרייה סילוא וסימטא וכאב עינא ודארי עלה אישתא כוליהו בי בני סכנתא – מי שיש עליו אחת מאלה: שנשכחו צרעה, או שנתחב קרן בבשרו, "דחרייה" – לשון "מחרוזות של דגים" (בבא מציעא כא, א), "סילוא" – קרן. או שיש עליו סימטא, קל"ז. ונגס במרחץ באחת מכל אלה, סכנתא היא. חמא לחמא – עגור יפה לחלל חמה. וסילקא = תרדין. לזיקא = לשחפת צוננת. וחילופא סכנתא – לפי שהצנן מוסיף עליו קור והתרדין מחממין. חמימי לסילוא – צריך לשרות המכה בחמין. והא דאמרין לעיל: סילוא בי בני סכנתא – היכא דרחיק כל גופו בי בני, שמחמם כל גופו.

שלא תגיע הרוח לאוזנו. ויקח עלה אחד מעליה שחת ויתנו באזנו עד
שיכלה, וְנִשְׁקֹל חֲדָא וְנָנחַ חֲדָא – ויטלנו מאזנו ויתן במקומו עלה
אחר, וכן יעשה עם שאר עלי השחת עד שיסיים לעשות כן עם כל
שבעת העלים.
לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא בשמועה זו של הרפואה האחרונה, וְאִי לֹא – ואם
אין לו חלב זה, לִישְׁנָא שֶׁב פְּתִילָא בִּיקְרָא – יביא שבע פתילות של
חוט שזור משיער בהמה, וְשִׁיף לִיה מִישָׁה דְאֶסְפִּסְתָּא – וישפשם
בשמן אספסתא, ויקח פתילה אחת, וְנִישְׁנָא חֲדָא בִּיקְרָא – ויניח
את צדה האחד באש, וְחֲדָא רִישָׁא בְּאֻדְנִיָּה – ואת צדה השני יניח
באוזנו, וְנִשְׁקֹל חֲדָא וְנָנחַ חֲדָא, וְיִזְדַּחַר מִזִּיקָא – ויזחר שלא תגיע
רוח לאוזנו.
וְאִי לֹא – ואם הרפואות האמורות לא ראויות למכתו, לִישְׁנָא אֻדְרָא
דְנָרָא – יביא מוך בצבע תכלת כמראה הדודאים, דְלֹא מִשְׁקִיף –
שאינו חבוט, כלומר, שלא נופץ במקל, וְנָנחַ בָּהּ – באוזנו את המוך,
וְלִתְלִיָּה לְאֻדְנִיָּה לְהִי נֹרָא – ויעמיד את אוזנו בסמוך לאש,
וּמִיִּזְדַּחַר מִזִּיקָא.
וְאִי לֹא – ואם אין לו מוך, לִישְׁנָא גֻבְתָּא דְקִנְיָא עֲתִיקָא בִּר מָאָה
שָׁנִי – יביא שפופרת של קנה ישן שנתלש לפני מאה שנה, וְלִמְלַחְיָה
מִלְחָא גִלְלִיָּתָא – וימלחנו במלח הבא מאבן הדומה לשיש, וְלִקְלִי
– וישרוף את הקנה המלוח, וְלִידְבָק את האפר באוזנו.
ומסיימת הגמרא: כל הרפואות הללו אינן שוות בכל חולי האוזן,
משום שיש מהן שטובות לחולי יבש שהאוזן אינה מוציאה ליחה
כלל, ויש מהן שטובות לחולי רטוב שהאוזן רטובה ומוציאה ליחה
מרובה, וְסִימְנָהּ שלא להחליפם הוא, רְמִיבָא לִיבְשָׁתָא וִיבְשָׁתָא
לְרְמִיבָא – הרפואות הרטובות, כלומר, מי הכליה והשמן וכיוצא
בהן, הן לחולי יבש באוזן, והרפואות היבשות שהם המוך ושפופרת
הקנה וכיוצא בהן, הן לחולי לח באוזן.
הגמרא מבארת את דין העלאת גידי אוזנים בשבת: אֶמֶר רַבָּה בִּר
זוֹמְרָא, אֶמֶר רַבִּי חֲנִינָא, מַעֲלִין אוֹזְנִים בְּשַׁבָּת – מי שנפלו גידי אוזניו
ומחמתו כן נופלים הלחיים, מותר להעלותם ולהחזירם למקומם
בשבת משום שיש בזה סכנה.
תָּנִי – שנה רב שְׁמוּאֵל בִּר יְהוּדָה, הִיתָר זֶה שֶׁל הֶעֱלֵאת גִּידֵי הָאוֹזִים
הוא רק בהעלאה בְּיָד, אֲבָל לֹא בִּהְעֵלָא בְּסֵם משום גזירת חכמים
להעלות ביד, ובאופן זה אסור להשתמש בסם משום גזירת חכמים
שנא יבוא לידי שחיקת סממנים שהוא איסור דאורייתא.
אִיבָא דְאֶמֶרִי, שהִיתָר זֶה שֶׁל הֶעֱלֵאת גִּידֵי הָאוֹזִים הוא רק בהעלאה
בְּסֵם, אֲבָל לֹא בִּהְעֵלָא בְּיָד. שואלת הגמרא: מִאי מַעֲבָא – מה
הטעם שהותרה לשון זו העלאה רק בסם ולא ביד. משיבה הגמרא:
משום שבהעלאה ביד מְזַרְזֵר זְרִיף – הוא עושה חבורה, ועובר בזה
על מלאכת חובל שהוא תולדה של מלאכת שוחט, ולא הותר
לעשות כן במקום שניתן להעלות על ידי הנחת סם האסורה מדרבנן.
הגמרא מבארת את דין ריפוי עין מורדת בשבת: אֶמֶר רַב זְוִטְרָא בִּר
טוֹבִיָּה אֶמֶר רַב, עֵין שְׁמֶרְדָּה – שעומדת לצאת ממקומה, מוֹתֵר
לְבוֹחֶלָה להניח בה כחול לרפואה בְּשַׁבָּת כדי להצילה. סְבוּר מִיָּנִיָּה
– השומעים את דברי רב זוטרא חשבו שכוונתו לומר, דַּהֲנִי מִלִּי
שמותר לכחול עין שמרדה, הוא רק באופן דְּשַׁחְקִי סְמָנִין מֵאֲתָמוּל
– שהיו הסממנים טחונים ומוכנים לשימוש כבר מערב שבת, כיון
שבאופן זה האיסור הוא רק משום גזירת חכמים שאסרו לעשות
רפואה שמה יבוא לשחוק סמנים, וכשיש חשש שתצא העין ויתעוור,
לא גזרו, אֲבָל לְמִשְׁחָק את הסממנים בְּשַׁבָּת שיש בזה איסור
דאורייתא של מלאכת טוחן, וְכֵן לְאֶתְנִי – להביא את הסממנים דְּרָךְ
רְשׁוּת הָרַבִּים שיש בזה איסור דאורייתא של מלאכת הוצאה מרשות
לרשות והעברת ארבע אמות ברשות הרבים, לֹא הוֹתֵר, כיון שאין
במרידת עין סכנת נפשות אלא סכנת עיורון. אֶמֶר לָהּ – לאותם
ששמעו את דברי רב זוטרא וְהָוּא מְרַבְּנִין – אחד מהחכמים וְרַבִּי
עֶצְבִּי שְׁמִיָּה, לְדִידִי מִיִּפְרָשָׁא מִיָּנִיָּה דְרַב יְהוּדָה – אני שמעתי
פירושו של דין זה מרב יהודה, שההיתר לכחול בשבת עין שמרדה
אינו רק על ידי סממנים השחוקים מערב שבת, אלא אֲפִילוּ לְמִשְׁחָק

בְּפִיקְעָא – בפי הטבעת, אֲחֵרִי לִיה – הורה לו רַבִּי אֲמִי מה לעשות
לצורך רפואתו, וְאֶמֶרִי לָהּ – ויש שאמרו שרַבִּי אֲמִי הוא דְאֲחֵרִי לִיה
מה יעשה לרפואתו, לִיתִי שֶׁב בִּינִי אֲחֵלָא תוֹלָנָא – שיביא שבעה
גרעינים אדומים כתולעת שני מהעשב הנקרא אֲחֵל, וְצִייר לִיה
בְּחֵלָלָא דְבִי צִנְאָרָא – ויצרם בחתיכת הכד שחותכים מהחלוק
כשעושים לו את בית הצואר, והוא הפתח שדרכו מכניסים את
הראש, וְלִיבְרִיד עֵילִיָּה נִרָא בִּרְקָא – ויכרוך על הצרור חוט השזור
משיער בהמה, וְטָמִישׁ לִיה בְּנִטְפָא חִוּרָא וְלִיקְלִיָּה – וטובלו בצרי
לבן וישרפנו באש, וְבִידִי לִיה עֵילִיָּה – ויפור את האפר על המכה.
אֲדַחְכִּי וְחָכִי – בעוד שהוא מחזר את הסממנים להביאם ולהכנינם,
לִיתִי קְשִׁיָּתָא דְאֶסְנָא – יביא גרעינים של פרי עץ הסנה, לִינָח פִּיקְעָא
לְהִי פִּיקְעָא – ויניחם על פי הטבעת באופן שהסדקים שבגרעינים
יהיו מול הסדק שבבשרו.
ומסיימת הגמרא: וְהָנִי מִלִּי שִׁישׁ להניח אפר על מקום המכה, רק
כאשר המכה היא בְּפִיקְעָא עֵילִיָּה – בפי הטבעת למעלה, כלומר,
נראית מבחוץ וניתן להניח עליה את האפר. שואלת הגמרא: אם
המכה בְּפִיקְעָא תַּתָּא – בפי הטבעת למטה, כלומר, בפנים במקום
שאינה נראית בחוץ ולא ניתן להניח עליה אפר, מִאי רפואתו. משיבה
הגמרא: לִישְׁנָא תְרַבָּא דְצִפְרִיתָא דְלֹא אִפְתָּח – יביא חלב של שעירה
שעדיין לא ילדה, וְלִיפְשָׁר – וימס את החלב באש, וְלִישְׁרִי בִיה –
ויניחה בפי הטבעת שירד פנימה אל מקום המכה.
וְאִי לֹא – ואם אין בידו לעשות את הרפואה האמורה לפיקעא
עילאה, לִישְׁנָא תַּלְת מִרְפָּא קְרָא דְמִיבְשִׁי בְּטוֹלָא – יביא שלשה עלי
דלעת שהתייבשו בצל, וְלִיקְלִי, וְלִיבְרִיד את האפר עֵילִיָּה.
וְאִי לֹא – ואם אין לו עלי דלעת שהתייבשו בצל, לִישְׁנָא מִשְׁפָּרִי
חִלְזוֹנִי – יביא מין חילזון, וישפרהו וידבק את האפר על מקום המכה.
וְאִי לֹא – ואם גם חילזון אין לו, מִיָּיתִי מִשָּׁח קִירָא – יביא תערובת
של שמן זית ושעווה טרופים יחד, ויניח על מקום המכה, וְלִיקְנֹט
בְּשַׁחְקִי דְבִיתָנָא בְּקִיָּטָא – ויתכסה בבגדי פשתן שחוקים אם הוא
בימות הקיץ, וכך ישמר שלא יתחמם יותר מדאי, וְדַעֲמָר גּוֹפִנָא
בְּסִיתוּוָא – או בבגדי צמר גפן שהם חמים אם הוא בימות החורף, וכך
ישמר שלא יתקרר.
הגמרא מבארת את הרפואה לכאב אוזנים: רַבִּי אֲבָהוּ חָשׁ מיחוש של
חולי בְּאֻדְנִיָּה – באוזנו, אֲחֵרִי לִיה רַבִּי יוֹהָנָן מה לעשות לרפואתו,
וְאֶמֶרִי לִיה, שחכמי בִּי מִדְרָשָׁא הם שהורו לו מה לעשות לרפואתו.
שואלת הגמרא: מִאי אֲחֵרִי לִיה – מה היתה הוראת הרפואה. משיבה
הגמרא: בִּי הָא –(במנו) דְאֶמֶר אֲבִי, אֲמַרְהָ לִי אִם, לֹא אִיבְרִי
בְּלִיָּיתָא אֶלָּא לְאֻדְנָא – לא נבראה כלית הבהמה אלא לצורך
רפואת האוזן, וְכַעֲנִין זֶה אֶמֶר דְבָא, אֶמֶר לִי מִנְיֹמִי אֶסְיָא –(הרופא),
בּוֹלָהוּ שְׁקִינֵינוּ קָשׁוּ לְאֻדְנָא – כל המשקים מזיקים לאוזנים, לְבִר
מִמָּיָא דְבִלְיִיתָא – חוץ מהמים היוצאים מהכליה. וכמו כן הורו לרבי
אבהו, לִישְׁנָא בְּלִיָּיתָא דְבִרְחָא קְרָחָא – שיביא כליה של עז קרחת,
כלומר, שאינה מסורבלת בצמר כבשה, וְלִיקְרָעִיה לכליה שְׁתִי
וְעַבֵּר – לאורך ולרוחב, וְלִינָח אֲמִלְלָא דְנֹרָא – ויניחנה על גחלים
לוחשות, וְהָנִיחוּ מִיָּא דְנִפְקִי מִיָּנִיָּה – ומים אלו היוצאים מהכליה
בזמן שהיא מונחת על הגחלים, לִישְׁרִינָהוּ בְּאֻדְנִיָּה – יניחם באוזנו,
כשהם לֹא קְרִירִי –(קריר) וְלֹא חָמִימִי –(חמים) אֶלָּא פְּשׁוּרִי
–(פשוט).
וְאִי לֹא – ואם אין לו כליה זו, לִישְׁנָא תְרַבָּא דְחִיפּוּשָׁתָא נְמִלְגִיתָא –
חלב של חיפושית גסה, וְלִיפְשָׁר וְלִישְׁרִי בִיה – ימיסנו ויניחנו באוזנו.
וְאִי לֹא – ואם אין לו חלב זה, לְמִלְיָה לְאֻדְנִיָּה מִישָׁהָ – ימלא את
אוזנו בשמן, וְלִיעֲבֹד שֶׁב פְּתִילָא דְאֶסְפִּסְתָּא – ויכין שבע עלים
ארוכים של שחת, וְלִישְׁנָא שׁוּפְתָא דְתוֹמָא – ויביא בית יד של שום,
כלומר, העלים היבשים בהם אוזנים את השום, וְלִיתוּב בִּרְקָא בְּחֲדָא
רִישָׁא – ויניח חוט השזור משיער בהמה על קצה אחד של עלי השחת
והשום, וְלִיתְלִי בָּהּ נֹרָא – ויבעיר בהן אש, וְאִידָךְ רִישָׁא מוֹתָבָא
בְּאֻדְנָא – ואת קצהו השני של העלים יניח באוזנו, וְלִיתוּב אֻדְנִיָּה
לְהִיָּא נֹרָא – ויניח את אוזנו סמוך לאש, וְיִזְדַּחַר מִזִּיקָא – ויזחר

1 כאן חשש איבה, כיון דִּבְכֻלָּהּ לְמִימְרָא לָהּ – יכולה הישראלית
2 להשתמש מהעובדת כוכבים ולומר לה, דִּידֵן דְּמִינְמָרִי שְׁבִתָּא,
3 מְחַלְלִין עָלֶיהוּ – על נשותינו ששומרות את השבת, מותר לנו
4 לחללה עבורן בעת הלידה, דִּידְכּוּ דְלֵא מִינְמָרִי שְׁבִתָּא, לֹא מְחַלְלִין
5 – על נשותיכן שאינן שומרות את השבת, אסור לנו לחלל את השבת.
6 דִּין נוסף: כָּכָר רַב יוֹסֵף לְמִימְרָא, אֲנִיכִי בְּשָׁכְרִי מְשֻׁם אִיכָה –
7 מותר לישראלית להניק את בן העובדת כוכבים תמורת שכר, משום
8 איבה, וכמו שהתירו לילד בשכר. אֲמַר לִיה אֲבִי, יְבָלָה לְמִימְרָא –
9 יכולה הישראלית לדחותה ללא חשש איבה, אִי פְּנוּיָה הִיא – אם
10 הישראלית אינה נשואה, תאמר לה בְּעִינָא לְאִינְסוּבִי – רצוני
11 להתחתן, ואיני רוצה להתגנות בפני אחרים, כּדִּי שִׁירְצוּ בְּנֵי אָדָם
12 לִישָׁאנִי. אִי אִשָּׁת אִישׁ הִיא, תאמר לה לֹא קָא מוֹדֶה מְנָא בְּאִפִּי
13 גְּבִרָא – איני רוצה להתגנות בפני בעלי, בכך שאני מניקה תינוקות
14 אחרים.
15 הגמרא דנה בדין נוסף האם יש היתר לעשותו בשכר משום איבה:
16 כָּכָר רַב יוֹסֵף לְמִימְרָא, הָא דִּתְנִי – מה ששנינו בברייתא, הָעוֹבְדִי

17 כּוֹכְבִּים, וְיִשְׂרָאֵלִים שֶׁהֵם רוֹעִי בְּהֶמְתָּה דְּקָה, לֹא מַעְלִין וְלֹא מוֹרִידִין
18 – אם נפלו לבור שהם עשויים למות בו אין מוציאים אותם ממנו, אך
19 גם אין מורידים אותם לבור שכזה. וסבר רב יוסף דְּאִפּוֹקִי בְּשָׁכְרִי שְׂרִי
20 – שמותר להעלותם תמורת שכר, מְשֻׁם אִיכָה. אֲמַר לִיה אֲבִי, אִין
21 בּוֹזָה חֲשַׁשׁ אִיכָה, כִּיּוֹן שְׁבָכֹל יִשְׂרָאֵל לֹמְרָא לֹא לְאוֹתוֹ אָדָם הַנִּמְצָא
22 בְּבוֹר, קָאִי בְּרִי אֲאִינְרָא – בני עומד בראש הגג ועשוי ליפול, ואני
23 ממהר להצילו, ואפילו בשכר אין כדאי לי להצילך. אִי נָמִי – או
24 שיאמר לו, נְקִימָא לִי זִמְנָא לְבִי דּוֹאֵר – השלטון קבע לי זמן לבוא
25 לפניו למשפט, ואם לא אבוא עתה יפסוק השופט את הדין שלא בפני,
26 ואפסיד.
27 הגמרא עוברת לדון בעיקר הברייתא שהזכירה לעיל, לגבי עובדי
28 כוכבים ורועי בהמה דקה: תְּנִי רַבִּי אֲבָהוּ קָמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שנה
29 רבי אבהו ברייתא זו לפני רבי יוחנן, הָעוֹבְדִי כּוֹכְבִּים, וְרוֹעִי בְּהֶמְתָּה
30 דְּקָה שֶׁדָּרְכָן לְרַעוּתָא אֵת בְּהִמּוּתֵיהֶן בְּשִׁדּוֹת אַחֲרִים, ויש בזה משום לא
31 תגזול, לֹא מַעְלִין אותם מזהבור שנפלו לתוכו,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' א

1 הָוָה – היתה מוחזקת לרופאה מומחית, והתבאר לעיל (כו.) שאין
2 לחשוש שרופא מומחה יהרוג כיון שאינו רוצה לקלקל את חזקתו.
3 מקשה הגמרא: והרי רופאו דְּרַבִּי אֲבָהוּ נָמִי רופֵּא מוֹמָחָה הָוָה,
4 ובכל זאת רצה להזיק לרבי אבהו. מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי הַמְקַרְהָ שֶׁל
5 רַבִּי אֲבָהוּ, דְּמוֹקְמִי בֵּית מִינִי בְּנַפְשִׁייהוּ – שקיימו האפיקורסים
6 בעצמם מה שנאמר (שופטים טז) 'תָּמוּת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים', כלומר,
7 מחמת השנאה הגדולה ששנאוהו היו מוכנים להפסיד לעצמם כדי
8 שיוכלו להזיקו, ומשום כך לא הועיל לו שהיה חשוב ושהלך לרופא
9 מומחה, אולם לשאר ישראל בודאי ימנעו מלהזיק אם הוא חשוב או
10 שהרופא מומחה, כדי שלא יפסידו לעצמם.
11 הגמרא ממשיכה לעסוק בענייני רפואה, ומבארת את דין פצע ממכת
12 חרב ואת רפואתה: אֲמַר שְׁמוּאֵל, הָאִי פְּרַעְתָּא – פצע הבא ממכת
13 חרב, סְכָנָתָא הִיא – יש בה סכנת נפשות ומחללין עָלֶיהָ אֶת הַשְּׁבִתָּה.
14 שואלת הגמרא: מָאִי אֲסוּתָא – מה הרפואה למכה זו. משיבה
15 הגמרא: לְמִיפְסָק דְּמָא – בכדי להפסיק את זרימת הדם המרובה,
16 יניחו תְּחִלָּי בְּחֻלָּי – שחלים בחומץ, וישקוהו. ובכדי לְאִפּוֹקִי –
17 להעלות בשר שתתרפא המכה, יש לחבוש את הפצע בתחבושת
18 שבה גִּרְדָּא דִּיבְלָא וְגִירְדָּא דְּאִסְנָא – גרדים של שורשי עשב הנקרא
19 יבלא וגרדים של עץ הסנה, אִוְּלֵהֵיכָּא בַּה נִיקְרָא מְקִילְקִלְתָּא –
20 תולעים שהתרגולים מנקרים מהאשפה.
21 הגמרא מבארת את סכנת האבעבוע בעור ואת דרך רפואתה: אֲמַר
22 רַב סְפָרָא, הָאִי עִינְבָתָא – אבעבוע בעור הדומה לגגיר של ענב,
23 פְּרוּוֹנְקָא דְּמִלְאָכָא דְּמוֹתָא הִיא – שליח של מלאך המוות היא,

24 כלומר, מסוכנת היא וניתן לבוא ממנה לידי מיתה. שואלת הגמרא:
25 מָאִי אֲסוּתָא שֶׁל אבעבוע זו. משיבה הגמרא: יִקָּח מִינְנָא – מין עשב
26 הנקרא פיגם, וישחקנו ויערבנו דְּרוֹבְשָׁא – עם דבש, אִוְּלֵהֵיכָּא בְּרַפְסָא
27 – כרפס, וישחקנו ויערבנו בְּיִין חֹק מֵאֵד הנקרא מִילִיאָא.
28 ומוסיפה הגמרא: אֲדִהֲבִי וְהֲבִי, לִיתִי עִינְבָתָא בֵּית מִינָא – ענב מענבי
29 גפן הדומה לבעבוע, כלומר שגודלו כגודל האבעבוע, וְגִירְדָּא עִלְוִי
30 – ויגלגל אותו על האבעבוע. וצריך לקחת חִיוֹרְתִי לְחִיוֹרְתִי – ענב
31 לבן לצורך רפואת אבעבוע לבנה, וְאִוְּלֵהֵיכָּא לְאִוְּלֵהֵיכָּא – וענב שחור
32 לצורך רפואת אבעבוע שחור.
33 הגמרא מבארת את סכנת הנפיחות בבשר ודרך רפואתה: אֲמַר רַבָּא,
34 הָאִי סִימָטָא – נפיחות בבשר האדם, פְּרוּוֹנְקָא דְּאִשְׁתָּא הִיא – שליח
35 הוא של חולי ששמו חמה, כלומר הוא נוצר על ידי חולי ששמו חמה,
36 והוא סימן לחולי זה. שואלת הגמרא: מָאִי אֲסוּתָא שֶׁל נפיחות זו.
37 משיבה הגמרא: לְמַחְיִיָּה שִׁיתִין אִיתְקוּשְׁלִי – יכה שישים פעמים
38 באצבע צרדה על הנפיחות, וְאַחֲרַיָּא כִּי לִיקְרָעִיהָ שְׁתֵּי וְעָרַב – יקרע
39 את הנפיחות בצורת שתי וערב.
40 מוסיפה הגמרא: וְהֲנִי מִלִּי שְׁרִפּוּתָא הַנְּפִיחוֹת בְּבֶשֶׂר הָאָדָם הִיא
41 בהכאה באצבע צרדה, אינו אלא באופן דְּלֹא חִיוֹר רִישִׁיָּה – שלא
42 התלבן ראש הנפיחות, אֲכִיל אִם חִיוֹר רִישִׁיָּה, לִית לָן בָּהּ – אינו צריך
43 לעשות כן, משום שהלובן מראה שהליחה בשלה לצאת, והוצאתה
44 היא הרפואה.
45 הגמרא מבארת את הרפואה לחולי בפי הטבעת: רַבִּי יַעֲקֹב הָשׁ
46 מיחוש של חולי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 וּמִכָּל מְקוֹם מוֹתֵר לָתֵן מִיּוֹם בַּעֲשֻׁשִׁית שְׁמִדְלִיקִים בְּהָ בַּעֲרֵב שֶׁבֶת בְּדִי לְהַגְבִּיהַּ הַשָּׁמֶן דְּכִיּוֹן שְׁאִינוֹ מִתְּפוּיִן לְכַבּוֹי
- 2 כָּלֵל אֵין לְחוּשׁ שְׁמָא יַעֲשֶׂה בֶן בְּשֶׁבֶת וְגוֹהֲגִין לְהַתִּיר אֵף אִם מִתְּפוּיִן לְכַבּוֹי בְּדִי שְׁלֵא תִתְקַלְקַל הָעֲשֻׁשִׁית
- 3 בְּשִׁתְדְּלִיק הַפְתִּילָה עַל שׂוּלְיָהּ לְפִי שְׁבָאֲמַת אֵין פָּאן בְּבּוֹי כָּלֵל שְׁאֵף אִם לֹא יִתֵּן לְתוֹכּוֹ מִיּוֹם בְּשִׁכְלָה הַשָּׁמֶן תִּכְבֶּה
- 4 הַפְתִּילָה וְאֵין הַמִּים מִמְּהָרִים הַכַּבּוֹי כָּלֵל אֵלֹא שְׁמִגְבִּיהִים הַשָּׁמֶן בְּדִי שְׁלֵא תִתְקַלְקַל הָעֲשֻׁשִׁית⁴⁵ בְּשִׁתְדְּלִיק הַפְתִּילָה
- 5 עַל שׂוּלְיָהּ עִם שָׁמֶן מְעַט מְזַעַר וְלְפִי מַעַם זֶה יֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר שְׁאֵף בְּשֶׁבֶת מוֹתֵר לָתֵן מִיּוֹם לַעֲשֻׁשִׁית אִם מִדְּלִיקָה
- 6 גְּבִירִי לְצוּרָה חוּלָה.
- 7 אֲבָל אֲסוּר לָתֵן מִיּוֹם לְתוֹךְ שְׁפּוּפֶרֶת שֶׁתּוֹחֵב בָּהּ נֵר שֶׁל שַׁעוּהָ אוֹ שֶׁל חֵלֶב אֲפִילוֹ מִבְּעוֹד יוֹם שֶׁהָרִי בְּשִׁמְגִיעַ הָאוּר
- 8 לְשֵׁם הַמִּים הֵם מְכַבִּים מִמֶּשׁ⁴⁶ (אֲבָל מוֹתֵר לְתַחֲבוֹ הַנֵּר לְתוֹךְ הַחוּל וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּעֵנֶן שְׁבִשְׁגִיעַ הָאוּר לְשֵׁם יִמְנַעְהוּ
- 9 מִלְשָׁרוֹף יוֹתֵר וְיִכְבֶּה מֵאֲלִיוֹ שְׁגֵרָם בְּבּוֹי⁴⁷ הוּא⁴⁸ כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעַלָּה⁴⁷ וְאֲפִילוֹ מִשְׁחֲשֶׁכָה מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בֶּן כְּגוֹן
- 10 בְּיוֹם טוֹב כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן תְּקִי"ד⁴⁸):

חלק ב סימן רסה, דין כלים הנתנים תחת הנר סעיף ט

הלכות רבתי

כדן שלא תתקלקל העששית - דווקא כשמכוין שלא תתקלקל, אבל אם כוונתו משום שרוצה שיישאר מעט מהשמן - אסור, שהרי יש כאן כיבוי⁴⁵.
 כה מכבים ממש - בקונטרס אחרון⁴⁶ משמע שבמקום צורך גדול מותר ליתן מים מערב שבת ולגרום כיבוי - אף שהם מכבים ממש, ואף שאין ביניהם הפסק כלי או שמן.

ציונים והוספות

- 48) סעיף ט: אבל מותר ליתן למטה סביבות הנר דבר המונע מלהשרף בענין שיכבה כשיגיע לשם כגון לתחבו לתוך חול תיחוח בענין שאין נעשית בו גומא כמ"ש בס' תצ"ח דכיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הדולק אע"פ שהוא גורם למחר כיבוי אין בכך כלום ואע"פ שאסור לגרום כיבוי אם לא במקום הפסד כמו שנתבאר בס' של"ד מכל מקום כיון שהדבר המונח סביבות הנר אינו מכבה ממש את האש אלא שהוא מונע אותו מלהשרף לפיכך לא גזרו בזה משום גרם כיבוי וכן אם מונחים הרבה חתיכות חלב או שעוה בתוך הנר מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילה שהרי אינו נוגע בגוף דבר הדולק כיון שחתיכה שהוא נוטל אינה מחוברת עם חתיכה הדולקת.
- 49) ראה פמ"ג על המג"א סק"י.
- 46) ס"ק ג ועד"ז בס' תקיד ס"ק ג, ושם נתבאר שאיסור גרמא באופן שגורם כיבוי ממש הוא לדעת המג"א בלבד, אבל לדעת הט"ז מותר במקום הצורך כל גרמא אפילו כשגורם כיבוי ממש וללא הפסק כלי, והא שאסור ליתן כלי ובתוכו מים הוא שמא יפלו הניצוצות בתוכו בשעה שנותן הכלי, ואדה"ז פסק כהמג"א אלא שבקו"א כתב שבמקום צורך גדול, הפסד, או מצוה (וכשארין את החשש הנ"ל בנתינת כלי) אפשר לסמוך על דעת הט"ז.
- 47) סעיף ח.
- וכבר נתבאר שם שבס' שלד משמע שבמקום שמונע כיבוי בלבד - מותר אפילו לכתחילה, ואינו נכלל אפי' בגרם כיבוי.

שולחן ערוך - הלכות דברים שבסעודה

- 1 נהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון כי השלחן דומה
- 2 למזבח ובמזבח נאמר לא תניף עליהם ברזל לפי שהברזל
- 3 מקצר ימיו של אדם והמזבח מאריך ימי האדם ואינו בדין שיונף
- 4 המקצר על המאריך וגם השולחן מאריך ימיו של אדם ומכפר

- 5 עניותיו בהכנסת אורחים שגדול כחה של לגימה שמשרה שכינה.
- 6 ונהגו במקומות הרבה שלא לכסותו בשבת ויום טוב כי בחול
- 7 מכסין אותו מפני שהוא כחו של עשו ובשבת ויום טוב אין שטן
- 8 ופגע רע ומנהגן של ישראל תורה היא:

חלק א סימן קפ, דין פירודי הפת וכו' סעיף ו

שולחן ערוך - הלכות מים אחרונים

א מים אחרונים מצוה משום קדושה להתקדש לברך ה' על המזון שהידים שהן מזוהמות מלכלוך המאכל הן פסולות לברכה.

ועוד הוסיפו לעשות חובה גם על אותם שאין מזכירין את ה' בברכת המזון אלא שומעין מהמברך לפי שאמרו אחר כל אכילתך אכול מלח ויש מלח סדומית שמסמא את העיניים ויש לחוש שמא נגע בידיו בגרגיר מלח סדומית או מלח אחר שטבעו כמלח סדומית שהיה מעורב במלח שאכלו אחר הסעודה וכשיתן אחר כך ידיו על עיניו יסמא אותן אם לא יטול ידיו תחלה.

לפיכך אין להם לברך על נטילה זו כמו שאין מברכין על שמירה משאר סכנות כגון המסנן מים בלילה מפני סכנות עלוקה וכיוצא בזה אבל המברך שנוטל ידיו משום מצוה וקדושה היה ראוי שיברך עליה אלא לפי שעכשיו אין עושין המצוה כתקנת חכמים ומנהגם שהיו נוהגים למשוך הידים בשמן ערב אחר הנטילה להעביר הזוהמא מהידים ועכשיו אין לנו שמן ערב וכיון שאין אנו עושים המצוה כתקנה נהגו שלא לברך אפילו המברך ברכת המזון:

ב מים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע אלא בכלי מפני רוח רעה ששורה עליהם כשהם על גבי קרקע ואם אין לו כלי נוטל על גבי עצים דקים וכיוצא בהם והוא הדין כל דבר שחוצץ בינם לקרקע אפילו רצפה שאין רוח רעה אלא על גבי קרקע.

ובמקום שאין בני אדם עוברים שם יכול ליטלם על גבי קרקע לכן מותר ליטלם תחת השולחן ואע"פ שלפעמים מסלקין השולחן מכל מקום בין כך ובין כך יתגבדו:

ג אין נוטלין בחמין שהיד סולדת בו מפני שמפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא ויש אוסרין אפילו בחמין שאין היד סולדת בו ויש להקל בדברי סופרים:

לקוטי תורה

תוכן הפרק: בכל דור ודור חייב אדם לראות בנפשו את האש האלקית השורפת את הקרבנות

ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה.

אחד מהענינים המיוחדים דחג הסוכות הוא, שהיו מנסכים בו מים על גבי המזבח, ועל זה נאמר "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה".

[לקמן יבאר מהו תוכן עבודה זו של ניסוך מים על גבי המזבח, ובסוף המאמר יבאר גם את דיוק הלשון "ושאבתם גו' ממעיני הישועה", שהמים ששואבים עבור עבודה זו באים "ממעייני" - לשון רבים, תרי מעיינות, ושני המעיינות נק' "מעייני הישועה"].

כתיב ביום השמיני עצרת תהי' לכם.

ד א"צ ליטול אלא עד פרק שני של אצבעות שלמעלה ממנו אינו מגיע לכלוך המאכל.

וא"צ לשפוך עליה אלא פעם אחת.

ואין שיעור למים של נטילה זו ואינם כמים ראשונים ששיעורם לא פחות מרביעית:

ה צריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה בשעת הנטילה כדי שתרד הזוהמא (ולכן אין לרחוץ ידיו תוך הכלי אלא ישפוך עליהם כדי שתרד הזוהמא אבל אמצעים שבין גבינה לתבשיל של בשר יכול לרחצן בתוך הכלי):

ו אם המסובין הם רבים מתחילין מן הקטן שגנאי הוא לגדול ליטול ידיו וימתין יושב בטל עד שיטלו כולם לפיכך מתחילין מן הקטן היושב בסוף והגדול עוסק באכילה או בדבר אחר עד שיגיעו המים אליו.

ונוטלין כולם דרך ישיבתם ואין מכבדין זה את זה עד שיגיעו לחמשה האחרונים לפי שאין מכבדים בידים מזוהמות וכיון שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו שאחד מהן הוא המברך מתחילין מן המברך ואח"כ אין מכבדין זה את זה וכן אם אין שם אלא חמשה מתחילין מן המברך כדי שיעיין בברכת המזון בעוד שאלו הארבעה נוטלים ששיעור חכמים שבשיעור נטילת ארבעה יוכל לעיין בד' ברכות של ברכת המזון וכן בשיעור זה אין בו הפסק בין נטילה לברכה.

ומה שאמרו תיכף לנטילת ידים ברכה לאו תיכף ממש אלא בכדי שיעור זה מכל מקום שלא לצורך אסור להפסיק כלל.

ולכן מוזגין כוס של ברכת המזון קודם הנטילה כדי לתכוף הנטילה לברכה בכל מה דאפשר.

ואסור להשיח בינתיים איזה עסק וענין אחר אפילו בדברי תורה אבל שיחה בעלמא ב' וג' תיבות אין לחוש אלא משנטל הכוס בידו לברך כמ"ש בס' קפ"ג:

חלק א סימן קפא, דין מים אחרונים טעפים א'

להבין זה יש להקדים תחילה ביאור הענין ד"ביום השמיני עצרת תהי' לכם", הבא לאחרי שבעת ימי חג הסוכות שבהם היו מנסכים מים ע"ג המזבח.

פירוש, כי בכל השנה היו מקריבים על גבי המזבח פרים ואילים וכבשים ושעירים, ואש של מעלה הי' יורד על המזבח, כדמות ארי' רובין, ותאכל אותם. עיקר העבודה על המזבח במשך כל השנה כולה הוא הקרבת קרבנות שהיו עולים ונשרפים ב"אש של מעלה".

ובחג הסוכות היו מנסכים מים על גבי המזבח, וניסוך המים כל שבעה.

בחג הסוכות נתוספה העבודה דניסוך המים.

1 אך ביום השמיני עצרת תהי' לכם לכל הבחינות
2 הללו.

3 על פי חסידות "עצרת" הוא לשון כינוס וקליטה
4 (על פי פירוש התרגום - "כנישין תהי' לכוון"), וענינו
5 ברוחניות הוא הקליטה בפנימיות, שכל הענינים
6 הרוחניים שנפעלו במשך שבועת ימי הסוכות (ע"י
7 הקרבת הקרבנות וניסוך המים) יוקלטו ויוחקקו היטב
8 בלב פנימה בשמיני עצרת.

9 וביאור ענין זה, כי הנה עכשיו שאין לנו בית
10 המקדש ולא מזבח, צריך כל אחד למצוא דברי
11 חפץ בנפשו, ולהבין איך כל הבחינות עליונות של
12 מעלה הם למטה בעבודת ה' שבלב כל אחד ואחד.
13 ידוע שכל מצוות התורה ישנן גם "בעבודה
14 רוחנית". פירוש, שמלבד קיום המצוה בפשטות ישנו
15 גם קיום המצוה ברוחניות, דכל מצוה באה להשריש
16 בנפשנו תוכן רוחני מסויים בעבודת השם [לדוגמא -
17 מצות תפלין ענינה שעבוד המוח והלב להקב"ה];
18 ובבחינה זו (קיום המצוות ברוחניות, בעבודת ה') -
19 ניתן לקיים כל תרי"ג מצוות התורה בכל מקום ובכל
20 זמן.

21 ובכל דור חייב אדם לראות בנפשו ענין בחינת אש
22 ששורף ומכלה את הקרבנות, פרים ואילים
23 וכבשים כו', ובחינת ניסוך המים שבחג, ובחינת
24 יום השמיני שבו עצרת כל הבחינות הנ"ל.

25 [ויתחיל לבאר ענין הקרבה ע"ג ה"אש" בעבודת ה',
26 שהיא אש האהבה לה' המתעוררת בשעת התפילה:]

27 והנה אמרו רז"ל תפלות כנגד תמידין תקנום.
28 עבודת הקרבנות בעבודת כל אדם היא התפילה
29 (שהרי נתקנה במקום קרבן תמיד).

30 והענין, כי עבודה שבלב זו תפלה, והלב הוא רומז
31 כנגד המזבח, וכשם שהיו ב' מזבחות, פנימי וחיצון,
32 כך יש בלב ב' בחינות, חיצוניות הלב ופנימיות
33 הלב כנודע.

34 מזבח הפנימי נקרא כך לפי שהי' בקודש בפנים,
35 מכוסה מעיני הרואים, משא"כ מזבח החיצון הי'
36 בעזרה בחוץ.

37 וכך בלב יש שתי מדרגות: "חיצוניות הלב" הוא
38 רגש הלב המתגלה לחוץ, שהלב סוער ברעש גדול
39 כאש בוערה, משא"כ "פנימיות הלב" היא הרגש
40 המתעורר כשהדבר נוגע בעומק נקודת הלב שאז רגש

41 הלב עצום מאד שאי אפשר לתארו ולא ניתן להתגלות
42 בחוץ אלא נשאר סתום בעומק הלב. ואהבה זו שכנגד
43 מזבח הפנימי "נקראת קול דממה דקה, שהוא בחינת
44 קלא פנימאה דלא אשתמע".

45 וכמו ההבדל בין עצים לחים הבורעים ברעש גדול
46 ואור הנר שמאיר בחשאי בלא רעש.

47 [וממשיך לבאר ענין העבודה דחיצוניות הלב, שכנגד
48 מזבח החיצון שעליו הקריבו קרבנות שנשרפו באש של
49 מעלה כנ"ל].

50 וכשם שהיו מקריבין על מזבח החיצון כל הקרבנות
51 פרים ואילים וכבשים כו', כך צריך כל אחד
52 בתפלתו לעורר את האהבה הטבעית בלבו שהוא
53 בחינת חיצוניות שבלב בלבד, שתתלהט ברשפי
54 אש בהתגלות הלב.

55 וזהו מה שהתפלה היא במקום התמידין שהקריבו
56 ע"ג המזבח החיצון, לפי שכל מטרת עבודת התפלה -
57 עבודה שבלב - היא שהאדם יעורר אהבת השם בליבו,
58 אהבה הבורעת כאש בהתגלות לכו (הנק' "חיצוניות
59 הלב" כנ"ל).

60 אהבה זו היא בטבעו של כל איש ישראל, כמבואר
61 בארוכה בתניא שלכל איש ישראל יש אהבה טבעית
62 אל הקב"ה (כמו אהבת הבן אל אביו), לפי שיש לו
63 נשמה קדושה שהיא חלק אלקה ממעל ממש. ולפיכך
64 אין האדם צריך ליצור מחדש אהבה להשם בליבו,
65 אלא רק לעורר ולגלות את האהבה שישנה בטבע אצלו
66 (ורק שהיא מסותרת בלב מחמת נפשו הבהמית שהיא
67 כמו קליפה המכסה על הנפש האלקית).

68 והוא בחינת אש של מעלה שיוורד בדמות ארי'
69 לשרוף הקרבנות.

70 אהבה זו הטבעית, שאינה יצירת האדם אלא
71 תוצאה מהנשמה הקדושה שניתנה בו מלמעלה (וכל
72 עבודת האדם היא רק לעורר ולגלות אותה), היא
73 בחינת "אש של מעלה" בעבודת ה', שהיתה יורדת
74 בדמות ארי' לשרוף הקרבנות.

75 [וביאור הקשר בין דמות ארי' לאהבה טבעית זו
76 שבנפש הבאה מלמעלה:]

77 והוא על דרך מ"ש אחרי ה' ילכו כארי' ישאנו,
78 שהיא אהבה המתלהבת ומתלהטת בלב האדם
79 בזכרו את ה', שאינו רוצה להיות נפרד ח"ו.

80 על אהבה זו שמחיצוניות הלב שהיא באה

1 בהתגלות בלהב ובלהט, נאמר "אחרי ה' ילכו כארי"
2 ישאג", ד"אחרי ה' ילכו" היא האהבה המביאה את
3 האדם לילך אחרי ה' ולא להיות נפרד ממנו ית' ח"ו,
4 ואהבה זו מתגלה מתוך סערה ולהב כשאגת הארי
5 (וזהו הטעם הפנימי שהאש של מעלה שירדה על
6 המזבח היתה כדמות ארי').

7 ובתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אש אוכלה
8 אש, ששורף ומכלה את כל האישים אשר לא לה'
9 המה הנקרא בשם אש זרה, ולא להיות האש כי
10 אם לה' לבדו.

11 הטעם שנמשלה אהבת ה' לאש, הוא לא רק מחמת
12 ההתלהבות שבאהבה, אלא גם בגלל תכונת האש
13 שהיא מכלה את הדברים שבהם נאחזת האש, וכן
14 מצינו שגילוי שכינה נקרא בכתוב 'אש אוכלה'.

15 והענין לגבי האש דאהבת ה' - שהתלהבות
16 והתלהטות האהבה מתבטאת גם בכך "שאינו רוצה
17 להיות נפרד ח"ו" מהקב"ה כנ"ל, ולכן אש האהבה
18 שורפת ומכלה את כל האישים הזרות אשר לא לה'
19 המה (כמו שריפת בהמות כבשים ועזים באש המזבח),
20 ובמילא הרי זה פועל שלא יהיו האש והחמימות שבלב
21 כי אם לה' לבדו.

22 ולכן אמרו רז"ל שאסור לאכול קודם התפלה. כי
23 מאחר שהוא רוצה לאכול איזה דבר כמו לחם
24 גשמי, מוכרח הוא להיות במעלה הגבוהה ויתירה מן
25 הלחם, שמצד מעלתו היתירה עליו ראוי לשלוט בו
26 ולאכול ממנו [לשם שמים, ועל ידי זה להעלותו
27 לקדושה].

28 וכיון שהוא קודם התפלה, שעדיין לא ביער ושרף
29 את ה[נכח התאוה ל]מותרות שלו ב"אש של מעלה"
30 [היא אש האהבה לה'], והרי הוא מקושר בדאגת
31 הפרנסה, הרי הוא מקושר למטה ונופל במדרגות
32 שאר ענינים גשמיים, הרי הוא שוה במדרגה אל
33 הלחם אשר הוא אוכל ואין ראוי לשלוט בו ולאכול
34 ממנו [לשם שמים ולהעלותו לקדושה].

35 הטעם שהקב"ה הטביע שאדם יהי' ניזון ממאכלים
36 גשמיים הוא כדי שהאדם יעלה את המאכלים לקדושה,

37 דכאשר אדם אוכל מאכל לשם שמים כדי לעבוד את
38 ה' בכח אכילה ההיא, הרי החיות שבמאכל עולה
39 לקדושה.

40 ולכן אמרו רז"ל עם הארץ אסור לאכול בשר, לפי
41 שכדי להעלות מאכל גשמי לקדושה צריך האדם להיות
42 "גבוה" יותר מן המאכל עצמו שעי"ז יש בכוחו
43 להעלותו, משא"כ "עם הארץ", היינו מי ששקוע
44 בארציות וחומריות, אי אפשר לו להעלות בשר (שהוא
45 מאכל גם וחומרי) לקדושה, ולפיכך אסור לאכלו.

46 וזהו גם הטעם שאסור לאכול קודם התפילה, כי
47 על ידי התפילה, שבה מתעוררים באהבה לה', מגבי'
48 האדם את עצמו למדרגת הקדושה והרוחניות, ואז
49 יוכל להעלות גם מאכל גשמי לקדושה.

50 וזהו עבודת האדם בתפלה, לשרוף דאגת הפרנסה,
51 וכמו שהיו מקריבין ע"ג המזבח סולת חטים [שמהם
52 עושים לחם] למנחות.

53 ולא ענין הפרנסה עצמה, כי היא צריכה, והכתוב
54 משבח ואומר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וגו'.
55 מה שצריך לשרוף - הרי זה רק דאגות הפרנסה,
56 ולא הפרנסה עצמה, שיש צורך בה, ואדרבה, הכתוב
57 משבח את עסק הפרנסה.

58 אבל הדאגה שאדם מיצר ודואג על זה, הנה הוא
59 מיסוד האש והחמימות שכנפשו הבהמית, אשר זהו
60 אש זרה, וצריך לשרפה באש של מעלה בתפלה
61 כנ"ל.

62 הדאגה על פרנסה היא מהנפש הבהמית (מבחינת
63 "יסוד האש" שבה) וצריכים להסירה מן הלב, וזהו
64 דיוק לשון הכתוב "יגיע כפיך כי תאכל", שרק ידיו
65 של אדם (ואבריו החיצוניים) צ"ל עסוקים במלאכתו,
66 ולא מוחו ולבו שהם צ"ל מוקדשים לעבודתו יתברך.

67 [לסיכום: ענין הקרבנות ששורפים על גבי המזבח
68 בעבודת השם, הוא אש האהבה שהאדם צריך לעורר
69 בשעת התפילה, שאש זו "אוכלת" ושורפת כל עניני
70 "חמימות" ואש זרה של הנפש הבהמית].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

מראהן רע כאשר בתחלה ממש ולא הועיל מה שבלעו מן
הקדושה לטובתם ותיקונם אלא רק רע כבתחלה ממש וכמו
איש ההולך בשרירות לבו רק רע שגם מה שעשה טוב
נבלע ברע ולא הועיל ממעשה הטוב לעשותו טוב אלא
הוא רע כבתחלה ויש שהטוב שבו עושה רושם במדות
הרעות שבו גם בהיותו בהעלם בדרך בליעה כי יש ב' מיני
בליעה א' שיבלע וישבע וכמו נבל כי ישבע לחם והב'
בליעה שלא ישבע כלל רק ירעב כבתחלה וכמו ובטן
רשעים תחסר וכך בענין גלות השכינה בע' שרים דכתיב
והוצאתי את בלעו מפיו וכן חיל בלע ויקאנו יש בזה ב'
מדריגות הא' כמו נבל כי ישבע כו' והב' כמו והוצאתי וכן
חיל בלע שהן כל הניצוצות דטוב דקדושה שיקאנו ולא
יהנה כלל וכמו ומראהן רע כאשר בתחלה וד"ל):

שנער החנוכה

(ב) אך הנה בחי' הביור דז' מדות הרעות ע"ז מדות
דקדושה א"א שיהי' בביטול והתכללות לגמרי רק
לפי שעה לבד והוא בשעה שהז' מדות דקדושה מאירין
בתקפן כמו באו"ר דקדושה בעת התפלה אבל מיד
שיומשך בעניני עוה"ז יוחשך אור האלקי במדות דקדושה
ונתגברו מדות רעות דק"נ כ"כ עד שיובלעו הז' מדות
דקדושה לגמרי מכל וכל כאלו אינם במציאות כלל כידוע
לכל עוסקי' וטורדים ביותר וכמ"ש במ"א בענין החלום
דפרעה בז' פרות הרעות שבלעו את ז' פרות הטובות כו'
שהן ז' מדות הרעות דק"נ שבלעו לז' מדות דטוב עד שלא
נודע כי באו אל קרבנה ומראהן רע כו' (שלא נוסף בהן
אור וחיות הקדושה ע"י בליעה זו כלל וכלל להיות מזה
בהם היפוך הרע לטוב שע"ז הי' מראהן טוב עכ"פ אלא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

וכל מה שזולתו צריך במציאותו אליו לפי שהוא נותן
המציאות וקיום לכל הנמצאים כו' יעו"ש: והעולה מדבריו
שציווי ההאמנה אינה על מציאות האל כי ע"ז לא נצרך
לציווי כי כבר ידענו שהוא נמצא כמשי"ת רק הציווי הוא
ההאמנה שמציאותו הוא היותר שלם כו', אמנם מה שביאר
החכם הנז' ענין שלימות מציאותו שהוא מחוייב המציאות
הנה ע"פ דרך הקבלה הוא בענין אחר כמשי"ת לפנינו
אי"ה כי גם על היותו מחוייב המציאות א"צ לאמונה כי
הוא נכלל בכלל הידיעה שכבר ידענו זה שיש בורא המחי'
העולם וממילא שהוא מחוייב המציאו' כמו שביאר בעצמו
ענין מחוייב המציאות שהוא זה אלא האמונה היא שהוא
ית' רם ונשגב למעלה מעלה ממדריגת החכמה וכמ"ש
במצות הנדרים (מצוה ת"ו) (ובכלל זה שהוא ית' מחי' את
העולם באופן שהם בטילים במציאות לגמרי לגבי דבר ה'
ורוח פיו ית' כביטול אור השמש בשמש כמ"ש בלק"א
(ח"ב פ"ו) וכמשנ"ת מצוה י' אלא ש"ל שאמונה זו נכלל
במצות האמנת היחוד ובזה יתכן דלכאורה קשה שגם על
היחוד אינו נצרך לציווי כלל כי ממילא מושג וכמו שהוא
דעת הר' חסדאי שלא למנותו ג"כ בכלל הציוויים הובא שם
פ"ד אלא שהציווי של ההאמנה הוא כנ"ל) וענין זה הוא
הנק' בזהר סובב כל עלמין שע"ז היא מצות האמונה אבל

(א) והנה באמת צ"ל קושית בה"ג שהאמונה במציאותו
יתעלה שהוא העיקר והשרש איך ימנו בחשבון
הציוויים וכן הקשה הר' חסדאי בספר אור ה' הביאו הר"י
אברבנאל בספר ראש אמנה פ"ד וז"ל שטעה טעות גמורה
מי שמנה אנכי ה' אלקיך מצוה לפי שהמצוה היא מן
המצטרף ולא תצויר בזולת אלוה מצוה ידוע ולזה כאשר
נניח אמונת מציאות האל מצוה כבר נניח אמונת מציאות
האל קודמת לאמונת מציאות האל וכו' וכל זה בתכלית
הביטול והגנות, אמנם החכם הגדול השלם בדעותיו הר'
יצחק אברבנאל החזיק דעת הרמב"ם בפרט כי כן הוא דעת
הרע"א מהימנא משה אמת ותורתו אמת, ולזאת תירץ שם
פ"ז וביאר שם דברי הרמב"ם שאין כוונתו כפי שהבין בו
הר' חסדאי כפי' מצוה זו שהיא אמונת מציאות האל רוצה
לומר שהוא נמצא בלבד אשר סותרו הוא הנעדר ח"ו אבל
עם העיון הטוב והישר יראה שאינו כן אבל כוונת הרב
הגדול בכל דבריו הוא שהעיקר הראשון והמצוה הראשונה
הוא שנאמין שהאלוה ב"ה שכבר ידענו שהוא נמצא,
מציאותו הוא היותר ראשון ויותר שלם אשר בכל
המציאות, שמציאותו אינו אפשר מצד עצמו כיתר
הנמצאים אבל הוא מחוייב המציאות מצד עצמו כו' וכבר
התבאר שהמחוייב הוא כי הוא אינו צריך במציאותו לזולתו

1 בחי' ממכ"ע אינו נופל ע"ז לשון אמונה אלא כמ"ש
2 ומבשרי אחזה אלוה (איוב י"ט כ"ו) אחזה ממש, והוא
3 תרגום של ראי' והגם שאינו רואה בראיה גשמיות ממש
4 דעיני בשר מ"מ ה"ז כאילו רואה ממש ענין זה שהקב"ה
5 מחי' את כל העולמות כי ראיית השכל בדבר שנתאמת
6 אצלו ענינו ה"ז כראיה בעיני בשר והתאמתות זו הוא מ"ש
7 ומבשרי אחזה (איוב י"ט כ"ו) כמו מה שנתאמת אצל
8 האדם ענין חיות נפשו שיש מהות נפש מלוכשת בגופו
9 המחי' אותו שהרי הגוף אינו חי מעצמו לבד שהרי בעצמו
10 הוא דומם כבשר ועצמות המונחים בקדרה ובתבשיל, אלא
11 שהוא חי מצד חיות הנפש הרוחניות שבו שהוא רוח
12 החיוני המלוכש בדם כדכתיב כי הדם הוא הנפש (דברים
13 י"ב כ"ג), וא"כ הגם שמעולם לא ראה אדם מהות הנפש
14 שבו איך ומה היא עכ"ז נתאמת אצלו ברור מציאותה ע"י
15 השכל וזו היא ראיית השכל שהוא אמות חזק כראיית העין
16 ממש, וכך אחזה אלוה ממש בראותו כל העולם חי וקיים
17 כל נברא לפי ערכו הגלגלים מתנועעים והארץ יש בה כח
18 הצומח להצמיח עשבים ואילנות עושים פרי ובע"ח
19 מרגישים וכן הנפש שבאדם, שכל העולם בכללו הוא כמו
20 גוף א' גדול מהלך ת"ק שנה והרי גוף זה הוא בעצמו
21 דומם ומאין בו החיות הזה שבכאור"א הנה זהו חיות
22 האלהות שהוא ית' מאיר ומשפיע בכללו וכמארז"ל מה
23 הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא כל העולם
24 (מדרש תלים ע"פ ברכי נפשי), ועד"ז הוא נשמה ג"כ
25 לגופות המלאכים שיש להם גופות רוחניים וחיותן הוא

26 מהתלבשות אור ה' בו וז"ס אחזה אלוה אחזה ממש
27 בראיית השכל כאלו רואה בעין, וא"כ לא שייך על ענין
28 זה ציווי להאמין שהאמונה לא יתכן אלא על דבר שאינו
29 רואה בעיניו ומאחר שענין זה נראה לעין הרואה מה נצרך
30 לאמונה ע"ז אלא ע"ז נאמר דע את אלקי אביך (דה"א כ"ח
31 ט') שדבר זה נתפס בדעת ולא באמונה לבד ופי' דעת הוא
32 ל' הרגשה כמו והאדם ידע וגו' (בראשית ד' א') כי הדבר
33 המושג ע"י ראיית השכל הוא נרגש ממש ולא בחי' אמונה
34 שהדבר האמון אינו בבחי' הרגשה בהאמין שהאמונה
35 היא למעלה מהשכל, ואמנם מ"מ נופל ע"ז ל' ציווי ג"כ
36 דע דהיינו להתבונן ולהעמיק מחשבתו בזה ולא שיעלה
37 ויעביר הענין במחשבתו לבד בלתי עיון והעמקה שזה נק'
38 בשם הרהור לבד וידוע בזה דהרהור לא עביר מידי אבל
39 הדעת הוא שיעמיק מחשבתו בדבר הזה (וזה שנצטוונו
40 בזה במ"ע לדעת ר' יונה בשערי תשובה מפסוק וידעת
41 היום וגו' ולרמב"ם נכלל זה במצוה זו כמ"ש החינוך לידע
42 ולהאמין כמשי"ת) וישימו לנגד עיניו ונצטוונו ג"כ בפסוק
43 השמר לך פן תשכח את ה' וגו' (דברים ו' י"ב) שלא יסיח
44 דעתו מזה ולכן נופל ע"ז לשון שכחה כי הדבר נראה
45 בעליל לעין הרואה אלא שהציווי הוא שלא יסיח דעתו
46 מזה לעשות עצמו שכוח ח"ו והרמב"ן מנה זה במנין
47 המצות בל"ת כמ"ש בהשגותיו לל"ת סי' א' אמר שלא
48 לשכוח אמונת האלהות והוא זה, ולהרמב"ם שלא מנה זה
49 בכלל הלאו"י כבר תירץ המגילת אסתר שם לפי שהוא
50 מהציווים הכוללים יעו"ש:

מצות האמנת אלקות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

15 והענין הוא דהנה כתי' ויבא משה בתוך הענן ויהי שם וגו'
16 לחם לא אכל וגו' והי' גופו הגשמי ניזון ממזון
17 רוחני לבד כמ"ש לחם אבירים אכל איש, זה משה, כמו
18 המלאכי' ממש, ואיך יוכל להיות זה שגשמי יקבל מזון
19 וחיות מרוחני שהם מובדלי' זמ"ז בתכלית, אך זהו ענין
20 הענן שהי' משרע"ה מתכסה בו דהיינו שהענן הי' שרשו
21 ממדריגות אלקות מאד נעלה אך שנשתלשל ונתגשם להיות
22 לבוש למשה שע"י יוכל להשיג אלקות, כמשל אדם הרואה
23 ומסתכל באור צח דרך אספקלריא, כמו"כ תורה ומצות
24 מעשיות ששרשם מרצה"ע וחכמתו ית' שהם מיוחד' בו ית'
25 חכים כו', שהם למעלה מזיו השכינה שהוא רק התפשטות
26 החיות ונשתלשלו ונתפשטו ונתלבשו בעיני עוה"ז הגשמי,
27 כמו ציצית בצמר גשמי ותפילין בקלף הגשמי וצדקה
28 בגשמיות, וכשהאדם עוסק בתורה ובמצוות הם הם נעשי'

1 **אמנם** איך תוכל הנשמה שהיא נברא יש ודבר בפ"ע
2 להשיג מהות ועצמיות אלקות שאינו בבחי' השגה
3 וגבול, והגם שהנשמה היא חלק אלקה ממעל הוא עד"מ
4 כענין טפת הזרע שנמשכה ממוח האב שלא יתכן לומר
5 שגם בעודינה במוחין היתה גשמית שא"כ הי' נחסר
6 מהמוח כו', אלא שבאמת התחלת המשכתה מן המוח היא
7 כח רוחני לבד אלא שאח"כ בהשתלשלות ירידתה דרך חוט
8 השדרה נשתנית ונעשית גשמית, כן הנשמה עיקר שרשה
9 הוא מבחי' אלקות ממש כמ"ש בנים אתם לה' אלקיכם רק
10 שנשתלשלה בירידתה להיות בחי' נברא יש ודבר, וזהו
11 שאנו אומרים נשמה שנתת בי טהורה היא אלא שירדה
12 בבחי' אתה בראת כו' בחי' ב"ע עד שנפחת בי כמ"ש
13 ויפח באפיו, וא"כ איך תוכל הנשמה להשיג מהות
14 ועצמיות אלקות.

ליהנות מזיו השכינה וליהנות מאורו ית', כמו באספקלריא
המאירה אור ישר אשר נמשך ונתגלה מאוא"ס ב"ה
ממעלה למטה בג"ע, ומרע"ה ג"כ לא הי' רואה בלתי
אספקלריא וכמ"ש ומראה ולא בחידות והיינו בחי'
אספקלריא המאירה שנק' מראה אשר בלא אספקלריא לא
הי' יכול להשיג השגת אא"ס, אבל כל הנביאי' נתנבאו
בכה הוא בחי' אספקלריא דלא נהרא, וכמ"ש וביד הנביאי'
אדמה הנה ל' דמות אינו עצם הדבר כ"א בחי' דמות
מהדבר, והוא עד"מ הראי' בזכוכי' הנק' שפיגיל שהוא מה
שמימי' מסך וכיסוי על הזכוכי', אבל המסך אינו דבר
עב רק דבר קלוש והוא הציפוי מכסף הידוע, ואז כשרואי'
דרך אספקלריא זו נמשך ממנה אור חוזר לראות דמות
ותבנית דבר המחזיקי' כנגדה, אבל אין יכולי' לראות דרך
הזכוכי' באו"י, וא"א לראות דרך בה מהות ועצמיות הדבר
כמו ע"י אספקלריא המאירה, כ"א רק דמות הדבר נראה
ע"י בחי' אספקלריא שאינה מאירה שהוא בחי' או"ח,
ואמנם הנה יש מעלה באספקלריא שאינה מאירה שבוה
היא גבוה מבחי' אספקלריא המאירה שיכולי' לראות על
ידה את עצמו וגם לראות מאחוריו מה שע"י אספקלריא
המאירה אין יכולי' לראות זה כלל, ועד"ז תירצו בגמ'
ביבמות ספ"ד דישעי' שאמר ואראה את ה' היינו
באספקלריא שאינה מאירה שבה יוכל לראות דמות כבוד
הוי' משא"כ באספקלריא המאירה נא' למשה כי לא יראני
כו'.

ד"ה וישם את הכיור

ש"פ פקודי, תרל"ב.

לבושי' לנשמתו שתתלבש בהם בג"ע שעל ידם תוכל
הנשמה שהיא נברא להשיג זיו השכינה מהות ועצמיות
אלקות. ויובן זה עד"מ דבר חכמה ושכל גדול אין יכולי'
להסביר לפני קטן בחכמה כ"א ע"י לבוש ומשל שכאשר
מלבישי' השכל במשל אז מבין הדבר, כמו"כ נקראי'
מעשה המצות בשם לבושי' שהם משל ומליצה להשיג על
ידם בחי' א"ס, ולכן נא' רחבה מצותך מאד שהם כלי'
ולבושי' רחבים שבהם וע"י תשיג הנשמה בג"ע בחי' א"ס
שהוא בבחי' מאד בלי גבול. ולכן נק' התורה בשם משל
כמ"ש כי כאשר יאמר משל הקדמוני פי' שהיא משל שע"י
המשל הזה יושג אוא"ס בחי' קדמונו של עולם, והיינו כי
כדי שיהי' התגלות עצם רצון אוא"ס זה א"א שיוכל לבוא
לידי גילוי לשום נברא רק ע"י התלבשות רצונו ית' בעשי'
גשמי' הם מעשה המצות, שלכן נק' המצות לבושי'
והתורה משל כו'.

וז"ע האספקלריא שע"י יכולי' לראות מרחוק דרך או"י,
שאין לך ריחוק היותר גדול מן הנברא לגבי השגת
א"ס ב"ה, וע"י אספקלריא המאירה דמעשה המצות יכולי'
לראות מרחוק ג"כ. וזהו ההפרש בין מרע"ה לכל הנביאי'
שארז"ל כל הנביאי' נתנבאו בכה משה נתנבא בזה, פי' זה
הוא ל' גילוי כמו כי הוא זה, והוא בחי' אספקלריא
המאירה אשר ע"י רואי' אף מה שרחוק מהאדם דרך אור
ישר, וכמו ע"י מעשה המצות שנעשי' לבושי' להנשמה
בג"ע, שע"י לבוש זה דמעשה המצות יכולה הנשמה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

הפרטים הם סבת השנאה. רק שמצא לו תואנה ועלילה
להצדיק את עצמו לפני זולתו לבד אבל אינה אמיתית כי
אם השנאה הוא מצד שלא יכול לסבול את הזולת והסיבה
הוא הישות שלו שהוא חשוב בעיני עצמו ובכלל ענין
הישות והרגשת עצמו שמרגיש את עצמו מאד בכל פרט
ופרט שלו כו'. ולכן אינו יכול לסבול את הזולת כו'. דמפני
הישות שלו אינו נותן מקום לזולתו דהזולת בהכרח ממעט
מציאותו ולכן אינו יכול לסבול אותו. נמצא דעיקר הסיבה
הוא הישות שלו שעל ידי זה נעשה לו הזולת למנגד
וההתנגדות אינו שמנגד לו באיזה פרט כי אם בְּמָה שהוא
נמצא דבזה שנמצא מציאותו הרי הוא ממעט הישות שלו
ובזה הוא מנגד לו ואינו יכול לסובלו כו'. ובסטרא דקדושה
דעיקרו הוא ביטול הרי הוא בבחינת יחוד והתכללות.

ד. וזהו מה שקליפת מדין הוא שנאת חנם דוקא שהשנאה
אינה מצד איזה פרט שגרם לו איזה רעה או שהוא
מנגד לו באיזה פרט שאז היתה השנאה תלויה באיזה מדה
פרטית ואין זה מקליפת מדין בפרט כי אם מה שנפל
בשבירת הכלים ממדת הגבורה דתהו שהוא הכעס והשנאה
על מנגדו כו'. ומפני שהוא מנגדו לכן מתקוטט ומריב עמו
כו'. אבל ענין המדון והריב והשנאה דקליפת מדין אינו
מצד איזה פרט כי אם מפני שאינו יכול לסבול את זולתו
גם שלא ידעו כלל ולא היה לו שום משא ומתן עמו כו'.
ואי אפשר להתאחד עמו כו'. וזהו הנקרא שנאת חנם שהוא
שונא אותו חנם על לא דבר כו'. ולפעמים יש בזה גם כן
איזה פרטים דהיינו שיש לו איזה טענה למה הוא שונא
אותו כו'. אבל זהו שבא אחר כך והיינו שלא שהטעמים

1 דלהיות שהוא בבחינת ביטול הרי הוא נותן מקום אל
2 הזולת. וענין מה שנותן מקום היינו שהוא מקבל את הזולת
3 ומתאחד עמו כו'. נמצא דבסטרא אחרא מצד הישות אינו
4 נותן מקום לזולתו והוא מנגד לו בזה שהוא נמצא וזהו סבת

5 הפירוד שאינו יכול לסובלו ובסטרא דקדושה מצד הביטול
6 הוא נותן מקום אל הזולת שמקבל אותו ומתאחד עמו כו'.
7 קיצור. שנאת חנם סיבתה הישות. הפרטים והטעמים
8 באים אחר כך.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

1 שינה ברוחניות - שעניני תומ"צ בחלישות, וצריכים התעוררות. הנרדמים - חושבים את השקר
2 לאמת, וצריכים יקיצה. ב' אופנים בשלוחי המקום לעורר את האדם, בהשפעת רוב טוב או ע"י
3 יסורים

4 ג) וְזֶהוּ "אֵף עַל פִּי דְתַקִּיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּזֵרַת
5 הַפְּתוּב", שָׁזָה הוּא מַצֹּה, וְכָל מַצֹּה - גַּם זוֹ שֵׁשׁ
6 עָלֶיהָ טַעַם מִפְּרֹשׁ - גְּזֵרָה הִיא, לְהִיטָה רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן,
7 וְקִיּוּמָה צָרִיף לְהִיּוֹת לְפִי שֶׁכָּף נְצֻטָּנוּ, אֲבָל עִם זֶה צָרִיכִים
8 לִידַע אֶת הָרָמָז וְלַקְיָמוֹ, כְּלוּמָר "עוֹרֵר יְשָׁנִים מִשְׁנַתְּכֶם
9 וְנִרְדָּמִים הַקִּיצוּ מִתְרַדְמַתְכֶם", דְּהִנֵּה מִי שֶׁהוּא יֵשֵׁן הָרִי הוּא
10 שֶׁלֹּם בְּכָל אֲבָרָיו וְכַחוֹת נִפְשׁוֹ כְּמוֹ הָעֵר, אֲלָא דְגִלּוּי הַכַּחוֹת
11 הוּא בְּהֶעֱלֵם וּבְחִלְשׁוֹת, דְּזָהוּ עֲנִין הַחֲלוּמֹת, שֶׁהַשֶּׁכַּל
12 רָאִיָּה וּשְׁמִיעָה הֵם בְּחִלְשׁוֹת וְנִדְמָה לוֹ עֲרֻבּוּבֵי דְבָרִים
13 וּמִלִּין דְּכַדִּיבִין², דְּבָעֵת הַשָּׁנָה יוֹדַע הוּא שָׁזָה חֲלוֹם. וְכֵן
14 הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, דִּישָׁנִים הַיְשָׁנִים מַעֲנִיגֵי תוֹרָה וּמַצּוֹת, הֵינּוּ
15 שֶׁהֵם אֲצֵלִים בְּחִלְשׁוֹת, וְכָל מַחֵם וְלִבָּם מְסוּר וְנִתּוּן בְּעֲנִיגָה
16 עוֹלָם, וְהֵן כְּחוֹלֵם חֲלוֹם⁷, שֶׁנֶּרְאָה לוֹ שְׁנֵי הַפְּכִים כְּאַחֵד,
17 דְּמִתְפַּלְלִים שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם וּמְקַיְמִים אֶת הַמַּצּוֹת,
18 וְעוֹבְרִים גַּם עֲבֻרוֹת כְּמוֹ בְּתַגְלִיחַת וּבְהַעֲדָר שְׁמִירַת שֶׁבֶת אוֹ
19 גַּם בְּחֲלוּל שֶׁבֶת וְהַעֲדָר הַזְּהִירוֹת בְּאַכִּילָה וּשְׁתִּיָּה בְּעֲנִיגָה
20 בְּשִׁירוֹת. וְיִשָּׁנִים כְּאַלוֹ שֶׁהֵם נִרְדָּמִים, שֶׁהֵם יְשָׁנִים שָׁנָה עֲמָקָה
21 וּשְׁנָתָם עֲרֻכָּה עֲלֵיהֶם וְחֲלוּמוֹתֵיהֶם נִרְאִים לָהֶם לְאַמֶּת,
22 דְּהֵיִשָּׁנִים יוֹדְעִים שֶׁהַחֲלוֹם אֵינוֹ אֲלָא חֲלוֹם שֶׁהוּא שֶׁקֶר,
23 אֲבָל הַנִּרְדָּמִים חוֹשְׁבִים אֶת הַשֶּׁקֶר לְאַמֶּת, וְזֶהוּ "עוֹרֵר יְשָׁנִים
24 מִשְׁנַתְּכֶם", דְּלִהְיִישָׁנִים מִסְפִּיק עֲנִין הַהִתְעוֹרְרוּת, אֲבָל
25 הַנִּרְדָּמִים צָרִיכִים הַקִּיצָה, וְהוּא עַל יְדֵי רֵעַשׁ וְקוֹל הַמַּחְרִיר,
26 דְּהִנֵּה כְּתִיב⁸ "כִּי לֹא יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְחַ", וְהִרְבָּה שְׁלוּחִים
27 לְמָקוֹם לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם וְלִהְיוֹתוֹ לְשׁוֹב אֶל הַשֵּׁם, מִקֵּם
28 שְׁלוּחִים טוֹבִים וְעֲרֻכִים בְּמָאֵד וּמִקֵּם שְׁלוּחִים קָשִׁים וּמְרִים,

(7) ראה תורה אור פרשת וישב דיבור המתחיל שיר המעלות.
(8) שמואל-ב יד, יד: לבלתי ידח. - ראה הלכות תלמוד תורה

29 וּכְמוֹ בְּגִשְׁמִיּוֹת הָאֵב שֶׁבָּנִי סָרוּ מִדְּרָף הַיֵּשֶׁר וּמִחֲזִירָם
30 לְמוֹטֵב הָרִי יֵשׁ בְּזֶה שְׁנֵי אָפְסִים אִם עַל יְדֵי קְרוֹב אוֹ עַל יְדֵי
31 רְחוּק, וְכֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוֹת בְּשְׁלוּחֵי הַמָּקוֹם לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם
32 לְשׁוֹב אֶל הַשֵּׁם הָרִי יֵשׁ שְׁנֵי אָפְסִים הָאֶחָד עַל יְדֵי הַשְׁפַּעַת
33 רַב טוֹב בְּחִיָּא אוֹ בְּנִי וּמִזּוּנָא¹, שֶׁהוּא חֲזָק בְּבְרִיאוֹתוֹ
34 וּמַצְלִיחַ בְּבָנֵי וּבְמִזּוּנָא וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגֹּה יִשְׁכִּיל, וְהַשְׁנִי עַל
35 יְדֵי יְסוּרִים בְּבָנֵי חִיָּא וּמִזּוּנָא, וּכְמוֹ שְׁאֵנוּ רוֹאִים כְּמוֹחַשׁ
36 בְּטַבְעֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֲנִיגֵי הַסְּבוּת לְחִשּׁוּבָה, דִּישָׁנִים כְּאַלוֹ אֲשֶׁר
37 בְּהִיּוֹתָם עֲנִיִּים וְחֲלוּשִׁים הָיוּ בְּקִרְיֹת לְתוֹרָה וּמַצּוֹת
38 וְכֹאֲשֶׁר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַשְׁפִּיעַ לָהֶם רַב טוֹבָה בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּבָנֵי
39 חִיָּא וּמִזּוּנָא הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נִתְקַרְבוּ יוֹתֵר לְעֲנִיגֵי הַתּוֹרָה
40 וּמַצּוֹת לְהִדָּר בָּהֶם וְלִתֵּת צִדְקָה בְּיַד רַחֲמָה וּלְקַרֵּב אֶת בְּנֵי
41 תוֹרָה וְלִהְתְּדַבֵּק בָּהֶם, וְיִשָּׁנִים לְהַפֵּךְ דְּכֹאֲשֶׁר הָיוּ עֲנִיִּים
42 וּשְׁפִלִּים הָיוּ קְרוֹבִים לְעֲנִיגֵי תוֹרָה וּמַצּוֹת וּמִתְדַבְּקִים בְּבָנֵי
43 תוֹרָה וְנוֹתֵנִים צִדְקָה כְּפִי כַּחַם וּמִטְרִיחִים בְּגוֹפָם לַעֲשׂוֹת
44 צִדְקָה וְחֶסֶד עִם עֲנִיִּים, וְכֹאֲשֶׁר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נֹתֵן לָהֶם
45 עֲשִׁירוֹת הָרִי הֵם מִתְרַחֲקִים מִהַתּוֹרָה וּמַצּוֹת וּמִתְרַחֲקִים
46 מִבְּנֵי תוֹרָה וְנִעְשִׂים גָּסִי רוּחַ וּבִעָלִי גְּאוּהָ וּמִמַּעֲטִים בְּמַצּוֹת
47 הַצִּדְקָה בְּכָלל וּבְטַרְחַת גּוֹפָם בְּשִׁבִּיל צִדְקָה בְּפָרֻט, וְכֵן הוּא
48 בְּעֲנִין הֶרְחוּק וְהִיִּסוּרִים, יִשָּׁנִים כְּאַלוֹ אֲשֶׁר עַל יְדֵי הֶרְחוּק
49 חֵס וְשְׁלוֹם כְּבִטּוּשִׁים גְּדוֹלִים בְּבָנֵי חִיָּא וּמִזּוּנָא מִתְקַרְבִּים
50 וְחוֹזְרִים בְּתִשּׁוּבָה גְּמוּוּהָ, וְיֵשׁ אֲשֶׁר עַל יְדֵי זֶה אֲדַרְבָּא
51 מִתְרַחֲקִים בְּיוֹתֵר, וְכִשֵּׁם דְּבָנֵי אָדָם מִשְׁתַּנִּים בְּדַעוּתֵיהֶם כִּן
52 הֵם מִשְׁתַּנִּים בְּטַבְעֵיהֶם וּמִדּוּחֵיהֶם, דְּלִהְיִישָׁנִים מִסְפִּיק עֲנִין
53 הַהִתְעוֹרְרוּת בְּלִבָּד אֲבָל הַנִּרְדָּמִים צָרִיכִים הַקִּיצָה,

לרבנו הזקן פרק ד הלכה ג. תניא סוף פרק לט.

תשובה דתקיעת שופר: חפשו מעשיכם וחזרו בתשובה - מלכיות. זכרו בוראכם - זכרונות.
והטיבו דרכיכם - שופרות

17 רצונו יתברך, דעקר התשובה היא על חסרון היראה, דינאה
18 אמתית היא בעבודת עבד, ובראש השנה הוא העבודה
19 בקבלת על בנתינה ומסירה לאלקות - אוועקגעבין זיך צו
20 אלקות. ו"זכרו בוראכם" הוא ענין זכרונות, דהזכרון למעלה
21 הוא שזוכר את האמת דאמת השם לעולם איך דהנני
22 ואלקים כלל חד, דברכת השם היא תעשיר, והתחבולות
23 אינם מועילים כלל, וזהו "אשר לא יועיל", כלומר אינו
24 מועיל בעלמא דין", וכשבאים להדין דבית דין של מעלה
25 הנה טענות הטרדות לא יציל. "והביטו לנפשותיכם והטיבו
26 דרכיכם" הוא ענין שופרות שהיה במתן תורה, דאז נתחייבנו
27 בקיים התורה ומצוות ואז נחקק השם הני' בנפשותינו, כמו
28 שכתוב? "פנים בפנים דבר ה' עמכם", שבכלת זה ביכלת כל
29 אדם לעמוד חזק נגד כל מונע ומעכב על קיום התורה
30 ומצוות ולהתעורר בתשובה אמתית.

ליל ב' דר"ה, תש"ב.

3 וזהו "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם,
4 חפשו מעשיכם וחזרו בתשובה", דהנה בראש השנה
5 צריך להיות השלשה דברים דמלכיות זכרונות ושופרות,
6 דכך הוא הסדר דעבודת ראש השנה, דמצות היום בשופר,
7 שהוא ענין התשובה, דתקיעת שופר הוא קיום רצון העליון,
8 והרמז בהשלשה קולות תקיעה שברים תרועה הם שלשה
9 דרגי תשובה, ונוסף על זה הם הפסוקי מלכיות זכרונות
10 ושופרות, וזהו הרמז "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו
11 מתרדמתכם, חפשו מעשיכם וחזרו בתשובה", וזה מלכיות,
12 דחטא ועון הוא מה שעובר על צווי המלך מלכו של עולם,
13 והתקין לזה בקבלת על מלכותו יתברך להיות מסור להשם
14 ולרצונו יתברך, וזהו על ידי התשובה דראש השנה,
15 שמתחרט מאד ומתמרמר בנפשו על הרחוק שנתרחק ושב
16 אל השם בכל לבו להיות מסור ומשעבד אליו יתברך לקים

(9 דברים ה, ד.

י. בעולם הזה.

לקוטי דיבורים

20 הכתיבה בארבעת ספרים העבים נגמרה, והיד כותבת
21 בהיארליק ובמקום הקו של הנקודה, הועמד מספר
22 26818, וברגע זה נהיית יארליק, ובטח - חושב הנני -
23 בעוד רגעים אחדים יבוא המלוה ללוני למדור השני, או
24 ישר לראש פקיד המערכה אשר עלי - לדברי חימקע
25 ולדברי הפקיד הגבוה - לשבת שם.
26 כן, הכל מוכן - אומרת הכותבת ומסתכלת בהגליון
27 ואומרת כמדברת לעצמה - כן נכתב מעט אבל תוכנו רב
28 - ואותות חמלה נראו בפני' ולוחשת ואומרת: אפשר
29 נדרש לכם למסור דבר מה לבני ביתכם הגידו לי ואמצא
30 אופן למסור להם תיכף בבואי מעבודתי.
31 אנכי לא עניתי על זה כל מאום, רק חיתי לבוא
32 המלוה כי כבר התחלתי להרגיש בעיני הדיו, כבר
33 חפצתי לדעת החלט דבר, כבר הנני מתרגש מכל
34 ההקדמות הבלתי דרושות לי הללו.
35 הכותבת קיבצה כל התעודות ואומרת לי ללכת אחרי'
36 אל אשר תוליכני, כי כן צויתה אשר לא תמסור אותי על
37 ידי מלווה.

* * *

1 רגעים אחדים חכו פה, אומרת הכותבת, ותקח את
2 הגליון ותלך אל מדור השני ותבוא חזרה, ותקח פיסת
3 נייר בגודל כרטיס מכתב גלוי אשר אותיות גדולות
4 שחורות כתובות עליו כזה:
5 יארליק מספר עם קו של נקודות...
6 רואה הנני אשר בעוד רגע גם אנכי הנני נעשה
7 יארליק, אינני יודע עדיין איזה מספר, אבל בעוד רגע גם
8 את זה אדע. עדיין כותבת בספרים: ספרים גדולים
9 ועבים, כמה ספרים יש שם, כל כותבת יש לה ספרים
10 גדולים ועבים, עבים מאד, ומה כותבת שם לא אדע, אבל
11 כותבת בספר ומניחים חותמות על גליון השאלות אשר
12 חתמתי עליו.
13 לא אכחד כי מזה שמניחים חותמות על גליון
14 השאלות הנני נהנה, הייתי נהנה יותר אם לא הייתי בא
15 לשם כל עיקר, אבל מכיוון שבאתי לשם, והוכרחתי
16 לכתוב ולחתום, הלא טוב יותר כי יהי' עליו גם חותמות
17 למען אשר לא יוחלף באחר... או בחדש... כי מי יודע
18 תוכן רוחם של הפקידים הללו העלולים לברוא יש
19 דבר... מאין... אבל חותמות הללו שמירה הן.

1 כאמור כבר התרגשתי, השעון דפק חצי שעה
2 חמישית, כבר שבעתי תילי תילים, שיחה עם חימקא,
3 זכרון יום השוק הליובאוויטשי, הליכת אנשי הכפר עם
4 סוסייהם לשתות ממי הבאר, ההתווכחות עם הכותבת,
5 השיחה עם הפקיד הגבוה, כל אלה כבר הי' לי לזרא
6 וחפצתי לבוא לידי איזה דבר ממשי, לדבר עם חוקר
7 ודורש או לשבת במאסר, אבל בכל אופן להיפטר מעינוי
8 זה של מישמוש נשמה.

9 בחזק לב ובצעדים רגילים הלכתי אל אשר יבילוני,
10 עברתי החדר השני אשר בישי במדור הראשון דמיתי
11 כי הנהו זה המדור השני, עתה הנני רואה כי טעיתי,
12 עברנו עוד חדר ושלישי ובא הנני למבוא אפל ואיננו זה
13 אשר דרך בו הביאני נחמנסאהן בתחילה, שם דולקים
14 נרות אחדים ואין בו שמירה מזויינת ובמבוא זה עלינו
15 לרדת בשליבות של ברזל כארבעה או חמשה סולמות.

16 את ילקוטי - הנני אומר - עזבתי בבית אשר שם
17 כתבתי את הגליון, האם אוכל לחזור אחרי כן לקחת
18 אותו. עומד הוא שם בין דלת הכניסה מהמבוא האפל אל
19 פתח המבוא השני, שק אדמדם מעוטף במכסה ועליו
20 מונח מכסה הפליעד ירקרק.

21 מדוע לא לקחתם חפציכם, עתה אי אפשר לכם
22 לשוב, דרוש יהי' לכתוב בקשה ורשיון מיוחד, אשר דבר
23 כזה אי אפשר להיעשות השעה, אין לי עצה אחרת כי
24 אם שאנכי אלכה ואביאה את החפצים הנה, או טוב יותר
25 אשר בשובי אביאה אותם, או אפשר ירשו לי לשלחם על
26 ידי אחד המלווים. עליכם לדעת כי השמירה בפה גדולה
27 היא במאד, ועל כל דבר פשע של מלה יתירה או הוראת
28 איזה קירוב אל אחד האסירים יכולים לענוש במושב של
29 שלשה וארבעה ירחים. טוב יותר אשר בבואכם אל
30 החדר שהנני מובילה אתכם, תגידו כי שכחתם לקחת
31 חפציכם, ובטח ירשו לי להביא אותם הנה. דעו כי אשמה
32 גדולה גוללים עליכם, אנכי יודעת כי חומר רב נאסף
33 לנגדכם, עתה ידעתי מי אתם, כבר שמעתי מפי הפקידים
34 בר. דעו כי רעה גדולה חפצים לעשות לכם, המצב הוא
35 נורא, ובין השלשה פקידים האחד הי' ר. בעצמו.

* * *

36 הננו הולכים סולם אחר סולם והיא מספרת, רגעים
37 נדמה לי כי שקרים והבהלה המה ולרגעים נדמה לי כי
38 דברי אמת המה, ומי יודע, אפשר כי גם הכותבת הלזו
39 קורטוב של אנושיות יש בה, ולא אכחד כי רגעים אחדים
40 אלה היו לי כבדים ביותר, רעיונותי מתטשטשים, לבבי
41 דופק בחזקה, רגלי כושלות, ורעד פנימי עובר בכל גופי.
42 ובכל זה אינני שואל אנה מוליכים אותי, אם כי ידעתי
43 ברור אשר הכותבת תאמר לי, אבל פחדתי פן יפעלו עלי
44 דברי' רושם חזק ביותר ואפול ברוחי, לא כן כאשר אינני

45 יודע הנני מרגיש את עצמי חזק יותר.
46 שנים עשר איש - מספרת - הובאו בלילה זה, רובם
47 כהני דת, רוסים, לוטעראנים, אשכנזים, פולנים, מולא
48 [כהן מוסלמי], ויהודי אחד - רק אתכם, רוסים אחד
49 גרוזיני ופולני הביאו ישר דרך מבוא האפל (הוא המבוא
50 אשר דרך בו שלחני נחמנסאהן) בשמירה מזויינת ישר
51 אל חדר השלישי (כנראה זהו באחד הפתחים אשר
52 בהמבוא האפל) ומשם אל המכפלה השני' אשר מתחת
53 לבית, ושם הומתו ביריית קנה רובה, בלא חקירה
54 ודרישה, רק הודיעו לנו לכתוב בספר, לא כן אלו אשר
55 מצווים לכתוב גליון שאלות, בטח איזה ימים תשבו
56 במבצר, ואחרי כן חקירה ודרישה.

57 צויתי להוביל אתכם בדרך זה אל הקומה הראשונה
58 מקום מושב המבקרים, קונטרול, אשר דרך שם
59 מעבירים כל האסירים המובאים לשפאלערנא.

60 עתה הבנתי כי הולכה זו היא לשם הבהלה והפחדה
61 כי החושך והסולמות והשליבות של ברזל, שחרות
62 הכתלים והאוויר המעופש מעוררים רגש עז וחשד של
63 הולכה למקום איום אף נורא.

64 מאמין הנני כי אנשים בעלי רגש אשר עטם עט
65 סופר, היו מוצאים חומר רב לכתובת ספרים ארוכים על
66 פי יסודי ההנהגה ורוחה אשר עבר עלי במשך שתי שעות
67 הללו, מאז הובאתי הנה עד בואי אל מקום מושב
68 המבקרים אשר לשם מביאים אסירים רגילים.

* * *

69 דפיקה בדלת ושומר הפתח איש חיל מזוין בסדר
70 הרגיל פותח את הדלת, ובתמהון רב שואל, והמשמר
71 איהו?

72 משמר אין, ענתה הכותבת, אנכי צויתי להביא את
73 האסיר האזרח הזה אל חדר הרביעי, תנו לי ללכת.
74 והאות? שואל השומר.

75 אינני יודעת, קראו הנה את החבר...
76 צאו המסדרונה - עונה השומר - ואסגור את הדלת
77 ואקרא את החבר... והוא יתן לכם הרשיון להיכנס, אנכי
78 אינני יכול להניח אתכם פה.

79 עד כמה גדולה השמירה - אומרת - בפה, על כל צעד
80 וצעד שמירה גדולה, חרב וחנית, קנה רובה וכידון.

81 כבר הוא לי לזרא כל המשחק הלזה, כי רואה הנני
82 אשר הפחדים וההבהלה הוא ראשית הכל והוא יסוד או
83 אמצעי לבצוע מזימות. ואסור הצדה, ואשען בכותל
84 ואחכה.

85 רגעים אחדים והדלת נפתחה ופני איש שחור כעורב
86 עם שערות ארוכות פרועות לבוש בכתונת ירוקה בלי
87 חגורה, נראה במפתן הבית.

88 צפרא טבא, חבר... אומרת הכותבת, הפקיד... צוה

39 להתגבר על עייפותו ועצלותו ויפנה אלי לאמור, חכו
40 בחדר זה, ובאצבעו מראה על הדלת אשר מימין הכניסה.
41 טוב - עניתי - אבל חפציי נשארו שם במקום אשר
42 כתבתי הגליון, ואיך אוכל להשיגם הנה, האפשר לשלוח
43 מי להביאם.
44 אין לנו משרתים - עונה הפקיד ברוגז - אשר יטפל
45 עם החפצים של האסירים, ולמה לכם חפצים שלכם,
46 שם בחדר כלאכם אין נדרש לכם חפצים, מה יש אצלכם
47 שמה?
48 שם - עניתי - יש לי ילקוט אשר בו נמצאים איזה
49 דברים הנצרכים לי: תפילין, טלית, סידור תפלה, תהלים
50 ועוד, ושמיכת משי עבה ירקרקת, אם יצוה לאחד
51 המשרתים להביא אשלם לו עבור טרחתו.
52 - בורזשוסיסקי וויחאדקי, טשאיעויע [מנהג אדונים]
53 - מגיד הפקיד בחימה - משרתים תן להם, חולים הם
54 האסירים לשאת בעצמם את ילקוטיהם. כל מלבושי הדת
55 אסורים להביא בכותלי בית הכלא. בין כך ובין כך,
56 הפקיד ראש המערכה אשר תחת השגחתו תושלחו יקח
57 אצלכם כל לבושי וספרי הדת, ואחת היא לכם אם
58 ישארו בבית הפקידות או באוצר ראש פקדי המערכה.
59 הניחו ההבלים שלכם, עליכם לדעת כי אסיר אתם.
60 במשך השתי שעות - עניתי ברגש - שהנני פה כבר
61 שמעתי איזה עשרות פעמים כי אסיר הנני. אינני יודע
62 אם רק אני לבד הנני אסיר או גם כל הפקידים שבפה
63 אסירים הם, כי כמוני כמוכם, אי אתם רשאים ואי אתם
64 יכולים ליזו ממקום משמרתכם, וכמו שאנכי צריך
65 להישמע לפקודת המשמעת כן גם אתם מחויבים לקיים
66 חובתכם, ואל לכם להשמיעני דברי בוז על כל דבר שבדת
67 הקדוש לי, החוק מרשה לי לדרוש את חפציי ולתת
68 הרשיון להתפלל.
69 ההתרגשות שלי עשתה רושם חזק עד כי גם הפקיד
70 השני התעורר משינתו, ויבט עלינו כולנו בעינים מפיקות
71 תמהון, והפקיד שלי ברוגזה מחליק את שפמיו וחוטט
72 בחמרי הניירות המונחים על שולחנו.
73 כנראה אשר בלתי רגילים המה לשמוע קול מדבר
74 בשפה ברורה, כי אמת הדבר אשר בעת ההיא שפכתי
75 חמתי שהתקבץ בשעת שבתי במדור הראשון. הפקיד
76 עומד ממקום מושבו וקרב אלי ופותח דלת ואומר: שבו
77 בחדר זה עד אשר אקרא אתכם, יוצא וסוגר את הדלת.

1 עלי להוביל האסיר הזה אל בית המבקרים הרביעי דרך
2 מבוא זה, תן לי הרשות לקיים הפקודה, כי דבר לי אל
3 החבר המבקר... להשמיע בעל פה.
4 החבר... בעל פנים המזוהמות, מדד אותי במבטו מכף
5 רגלי עד ראשי, ורואה הנני, כי בוז יבוז לי ולמלבושי,
6 ועפר ואפר הנני בעיניו.
7 גירוד בגבחת ורקיקה גדולה, פיהוק ארוך, ופזמון חד
8 וחלק יוצא מבין שיני הארי הלזה: אופל יקח את כל
9 האסירים. משנה עבודה עבדתי הלילה הלזה, וזה רק
10 כשעה אשר שכבתי לנוח, והנה הרוח השחור הביא
11 חתיכת זבל כזה. האם חולה הי' לבוא דרך המבוא אשר
12 כל האסירים הולכים, ומה לו דרך מבוא זה, דרך מבוא
13 זה מוליכים אל המכפלה התחתונה לנוח שינת עולמים.
14 אין לי זמן. אמור להחבר השומר אשר יתן לי לקיים
15 את הפקודה, שם בבית הפקידות עבודה רבה ואין לי זמן
16 לחכות הרבה.
17 לך - אומר החבר בעל המליצה - ופותח פיו בפיהוק
18 ארוך ובקול משונה, מדבר דברים בלתי מובנים, רק
19 סיפא של המליצה היא בברכה משולשת: יקחם אופל,
20 אתכם עם כל האסירים יחדיו.

* * *

21 באים אנו במבוא קצר, אפל, ואחרי כן פונים לימין
22 במבוא בהיר וצעדים אחדים ונכנסים לחדר מרובע גדול
23 בערך ח' אמה על ח' אמה, ארבעה שולחנות כתיבה
24 עומדים עם כסאות, שני שולחנות ריקנים, ובשני
25 שולחנות יושבים שני פקידים, איש איש מהם עסוק
26 במלאכתו, ספרים פתוחים וניירות מונחות על השולחנות.
27 הכותבת מיהרה ללכת ותקרב אל אחד הפקידים
28 ותאמר: הבאתי את יארליק 26818, ותניח את הניירות
29 על השולחן.
30 מראה פני הפקידים האלו הם כמראה פני הפקידים
31 מאז ומקדם, הרגילים לשבת אצל שולחן העבודה,
32 ובעצלות מדפדפים בדפי הספרים העבים ומחטטים
33 בהחמרים חמרים תעודות וניירות המתגלגלים על שלחנם.
34 גם הפקידים האלו כנראה עייפים הם ביותר, כי
35 ישיבתם בשעה זו פה היא כעין נדבה או הכרח. מרגע לרגע
36 יפהקו בפיהוקים ארוכים, מתגרדים בגבחתם וקרחתם,
37 מגביהים נייר ומניחים אותו חזרה ותנועותיהם כבדות.
38 הכותבת הגידה איזה לחש להפקיד, אשר עורר אותו

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ה – מיגון לשמחה

- 1 היה זה בבוקרו של שבת קודש. יהודי ויטבסק התרכזו בבתי הכנסת לתפלה. לפתע הצטלצלו
- 2 פעמוני כל הכנסיות שבעיר. משמעות הדבר הייתה מובנת לכל: הייתה זו קריאה להמונים להתאסף
- 3 בכנסיה הראשית של העיר כדי לשמוע נאום מיוחד מפי ראש הכמרים.
- 4 היהודים לא הלכו, כמובן, אל הכנסייה, אך שיערו כי הדבר כרוך בצרה חדשה עבורם. הם ידעו
- 5 כי כל עניין כזה מביא לתוצאות לא טובות ליהודים.
- 6 אמנם ראשי הקהילה והגביר ר' אברהם סג"ל שוחררו בערב שבת, לאחר שהחוכר העשיר ר' זאב
- 7 וולף, שנודע גם בשם משפחתו: עטינגר, נתן ערבותו בשבילם. אך העניין לא סודר עד תום.
- 8 למושל היו סיבות מספיקות כדי לזעום על יהודי ויטבסק, ורצונו היה עז להתנקם בהם.
- 9 בהרגישם מראש, כי מתבשלת צרה חדשה הסתגרו היהודים בבתיהם לאחר שסיימו תפלתם. הם
- 10 לא העזו להיראות ברחובות.
- 11 מיד נודע כי נאומו של ראש הכמרים היה גדוש הסתה נגד היהודים. הדבר נעשה לפי בקשתו של
- 12 המושל. הלה ידע כי היהודים שלחו אישים בעלי השפעה לקראקא להשתדל בקשר לראשי הקהל
- 13 שנאסרו, וחש כי מעמדו אינו שפיר. משום כך זמם לבשל "דייסה" חדשה: שיסוי ההמון הנוצרי
- 14 ביהודים.
- 15 לפי פקודתו השמיע הכומר נאום חוצב להבות שבו תיאר בצבעים קודרים כיצד היהודים מוצצים
- 16 את דמם של הגויים ומרוששים אותם. הם קונים מצרכים מן הפריצים בחצי המחיר ובדרכי רמייה,
- 17 ומוכרים אותם להמונים במחירים מופקעים.
- 18 כך עובר כל עמלם וכספם של הגויים אל היהודים המתעשרים מיום מעושק הגויים.
- 19 המזימה הייתה להביא לידי התנפלות של הגויים על היהודים, תוך בזיזת בתייהם ועסקיהם.
- 20 בכך התכוון המושל להציל את עורו אצל הממשלה המרכזית בקראקא, שכן בכך יוכיח כי טיפולו
- 21 התקיף היה דרוש דווקא כדי להגן על היהודים מזעם ההמונים, אלא שעל אף כל מאמציו אלו לא
- 22 יכול היה להרגיע לגמרי את הגויים הזועמים על היהודים.
- 23 כשהגיעו בשבת לרחובות היהודים הידיעות על מהלך נאומו של הכומר השתררה בהלה. בכל בית
- 24 פרצו בכיות, הפוגרום הצפוי עמד לפרוץ כל רגע.
- 25 מאוחר יותר הגיעה הידיעה שהכומר סיים את נאומו בהכרזה כי על כל הנוכחים לבוא למחרת,
- 26 יום ראשון בשבוע, לשמוע מפיו הוראות לדרכי פעולה נגד היהודים. אחדים ראו בכך נחמה פורתא
- 27 שאף על פי שצריכים להתכונן לפוגרום הרי הוא נדחה לפי שעה ליום המחרת.
- 28 אך כל זה היה רק חיי שעה, מעט נחמה, אך לא היה בכל זה לגרום שיהודי ויטבסק יהיו רגועים.
- 29 כאשר הגיעה ידיעה זו לעילוי הצעיר ר' יוסף יצחק, התמיה אותו הדבר, ורצה לראות כאן את
- 30 ברכתו של הבעל שם טוב מתקיימת, שכן הוא זכר היטב את הבטחת הבעל שם טוב בדבר הישועה
- 31 הצפויה, הבטחה שאכן קיימה ביחס ליהודים שנאסרו, אך כאן צמחה צרה חדשה, ולציבור היהודי
- 32 כולו.

- 1 הוא האמין אמנם באמונה שלימה כי גם מצרה זו תבוא ישועה. ומצדו היה רוצה להודיע על כך
- 2 ליהודי העיר כדי שלא תושבת מנוחת השבת, אך הרי הבעל-שם-טוב ציוה שהדבר יישמר בסוד. עדיין
- 3 לא הגיע הזמן שיוכלו לדבר אודות הבעל שם טוב ורוח הקודש שלו באופן גלוי.
- 4 נאלץ, אפוא, רבי יוסף יצחק לשתוק. הוא דיבר על כך עם כלתו דבורה לאה, וכן עם החסידים
- 5 הנסתרים בויטבסק, אך היה עליהם לשמור את ביטחונם בלבם.
- 6 אך תוך זמן קצר התברר כי אכן יש בסיס ממשי לביטחונם ואמונתם של ר' יוסף יצחק והחסידים
- 7 הנסתרים ברבם הקדוש. לפתע נשמעו שוב צלצולי הכנסיות הקוראים להמונים להתאסף.
- 8 אך הפעם היו הצלצולים חגיגיים ומבשרי שמחה, בניגוד לצלצולים הנוגים ומעוררי החלחלה שהיו
- 9 בפעם הקודמת.
- 10 מה מבטאים צלצולים אלו? היהודים בבתייהם לא יכלו לדמיין לעצמם כי קרה כאן שינוי. הם
- 11 סברו כי אין כאן אלא מעשה רמייה למען יחשבו שהסכנה חלפה, כאשר באמת יחל עכשיו הפוגרום
- 12 והגויים יתנפלו עליהם, יכום, ואולי אף יהרגום, ויבזזו את רכושם.
- 13 חלף זמן מה והתבררו פשר הדברים וסדר המאורעות.
- 14 ראשית התערב בעניין זאב וולף עטינגר, החוכר היהודי, ששבת אותה שבת בויטבסק. הוא מיהר
- 15 לבית המושל ובכוח אישיותו המיוחדת וקשריו המיוחדים וניסיונו העשיר במציאת מסילות ללב
- 16 מושלים בפולין וליטא - השפיע על המושל לבטל את מזימותיו השטניות כלפי היהודים.
- 17 הוא הבהיר למושל כי ניתנת לו הזדמנות חייו לרכוש לו מעמד נכבד בעיני יהודי המדינה,
- 18 ובאמצעותם בעיני ראשי הממשל, אם ישכיל לקיים יחסים אנושיים ולכביים עם יהודי עירו.
- 19 אך לא זה היה הגורם העיקרי בשינוי יחסו של המושל. עוד הם מדברים הגיע רץ אל המושל
- 20 בהודעה כי אחד מאישי הממשל הבכירים במדינה נמצא בדרכו לויטבסק. הלה נשלח מקראקא כדי
- 21 לחקור את פרשת מאסרם של ראשי הקהילה ור' אברהם סג"ל. עתה היה זקוק המושל לשרותו של
- 22 עטינגר כמליץ יושר. מה גם שהתברר כי האישיות המגיעה מקיימת קשרי ידידות ישנים עם עטינגר
- 23 עצמו.
- 24 מיד החליט המושל לארגן קבלת פנים חגיגית ונכבדה לאיש הבכיר נציג הממשלה המרכזית.
- 25 לשם, כך, אפוא, צלצלו הפעמונים את צלצוליהם החגיגיים. בד בבד יצאו כרוזים מטעם המושל
- 26 שקראו לתושבים - יהודים ושאינם יהודים - לצאת לרחובות בלבוש חג כדי לקבל את פני השר הבכיר.
- 27 אנשיו של המושל פשטו על העיר עם הוראות מיוחדות איך לארגן את קבלת הפנים לאישיות
- 28 החשובה בה יוכלו לקחת חלק הן היהודים לפי דרכם הם והן שאינם יהודים לפי דרכם הם.
- 29 הרחובות היו מלאים בחיילים ופוליטיקאים וסתם עמך אשר היו לבושים חגיגית. וההסתה נגד
- 30 היהודים נמוגה.
- 31 עטינגר הכין בינתיים, בשיתוף עם ראשי הקהילה ועשיריה, תכנית של איסוף סכום גדול של כסף
- 32 להעמידו לצרכי הממשלה כהלוואה, במקום ההלוואה שנדרשה מסג"ל שלא יכול היה להעמידה ואשר
- 33 בעקבותיה הייתה העלילה שאין יהודי ויטבסק מוכנים לעזור לממשלה.
- 34 קבלת הפנים לשר התקיימה ברוב הדר. המושל הפגין בגאווה את כוחו לקבל בכבוד הראוי את
- 35 פני אישיות ממשלתית בכירה, כאשר כל תושבי עירו, כולל היהודים, נוטלים חלק פעיל בכך.

- 1 בערב קיים המושל נשף חגיגי בארמונו לכבוד האורח, ולאות הערכה מיוחדת כלפי עטינגר היה
2 הוא היהודי היחיד שהוזמן לנשף.
- 3 שאר היהודים, שלא קיבלו את ההזמנה, מחלו על הכבוד בלב שלם, הם היו מאושרים על שניצלו
4 מצרה.
- 5 רבי יוסף יצחק וחסידיו ויטבסק שמחו להיווכח שוב כי כל מה שחזה הבעל-שם-טוב התקיים
6 במלואו.
- 7 ויטבסק שבה למסלול חייה הרגיל, ורבי יוסף יצחק התכונן לנישואיו עם דבורה לאה.

אגרות קודש

- 1 [תחלת מ"ח תרפ"ב]
- 2 ב"ה
- 3 אל התלמידים היקרים היושבים בניקאלי
- 4 ד' עליהם יחיו
- 5 שלום וברכה
- 6 מכתבם מד' שופטים הנכתב ע"י תלמידינו מר ארי' ליב
7 שי' איידילנאנט, התאחר בדרך הילוכו, וגם הגיעני בימי בין
8 כסא לעשור בערך, אשר עתים הללו קדושים הם לכאוי"א
9 מישראל ומוקדשי לעבודה שבלב, בעבודה פנימית מבלי מצא
10 מקום לדבר דבר איש את רעהו, ובכן נשאר הדבר עד היום.
- 11 טוב ונכון הדבר שהתיישבו בעיר ניקאלי ולומדים וחוזרים
12 דא"ח. שקדו על התורה בכל כוחכם כי היא חייכם וחיינו,
13 ובזה תצליחו בהצלחה מרובה, כי אור קדש הקדשים נורא
14 עילאה חופף עליכם ועלינו בהתעוררות רחמי שמים ע"י הוד
15 כ"ק נשיאנו אבינו רבינו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
16 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר מסר נפשו האצולה עלינו בחיותו
17 אתנו פה יחד בגוף, ומה גם עתה העומד בהיכל קדש הקדשים
18 מתחנן ומבקש רחמים בעד עם הקדש צאן מרעיתו תלמידיו
19 ותלמידי תלמידיו ד' עליהם יחיו.
- 20 תמימים יקרים יחיו, דעו כי נחלת אלקים שפכה עלינו
21 אור זוהר מבהיק, עולה ומזהיר. כל אחד ואחד מאתנו, אם
22 כי אזובי קיר אנחנו, עשבי השדה, אבל משדה אשר ברכו הוי',
23 גבורים אנחנו, ת"ל כאשר אנחנו עושי דברו ית' ויתעלה
- 24 בלימוד תורתו וההתעסקות בתפלה, וכאשר מוסרים אנחנו
25 עצמינו לעבדי הוי' הן המה כ"ק אבותינו רבותינו הק'
26 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר מאורם תאיר נפשינו רוחינו
27 ונשמותינו, איש איש מאתנו יעמוד חזק על משמרתו משמרת
28 הקדש בעוז נפש ובהדר דעת יעמוד על משמרתו לשקוד בתורה
29 לפאר את הלב לנקותה מכל סיג וחללה, ולשעבד את המוח.
30 העולם כאדרת ושמלה פרוסה לפנינו להאירה באור אלקי
31 אשר הנחילנו הוד רבותינו הקדושים זצוקלה"ה, החלש
32 יאמר גבור אני, וזאת תעודתי עלי אדמות.
- 33 תמימים יקרים דעו את אשר לפניכם, אין לנו בעולמינו
34 אלא התורה והעבודה, איש איש מכם ידע את אשר לפניו.
35 התרועעו והתאחדו כולכם תלמיד[י] האדם הגדול בענקים
36 אשר מרוח קדושתו נסך עליכם. פתחו סגור לבבכם, הוציאו
37 זיקי להבת שלהבת אהבתכם אל התורה והעבודה, ועבדו את
38 הוי' בכל לבבכם ובכל נפשכם. שנה חדשה נתן לנו אל אלקי
39 ישראל לטובה ולברכה, התחזקו והאירו, בשנת אורה וישועה
40 קרובה לנו ע"י עבודתנו בתורה ובמצות באהבה וחיבת
41 הקדש.
- 42 ובבקשה להודיעני בכ"ע מנועם שלומכם הטוב ומאופן
43 חייכם ברוחניות ובגשמיות, כי זה חלקי בחיים להיות עמכם
44 בכ"מ שאתם שם, מבלי התחשב עם ריחוק המקום, כי לבבינו
45 אחת היא, וריחוק לא תדע.
- 46 היו ברכה ברו"ג כאו"נ ובן מו"ר.

חומש לקריאה בציבור – פרשת האזינו – לב – ראשון, שני, שלישי, רביעי קמה

פרשת האזינו

לב «הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶדְבָּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ
אִמְרֵי-פִי: ^א יַעֲרֹף כַּמָּטֵר לִקְחִי תִגֹּל כַּפְּטִי אִמְרַתִּי
בְּשִׁעְיָרָם עַל-יָדֶיךָ וּכְרִבִּיכִים עַל-יַעֲשֹׁב: ^ב כִּי שָׁם
יְהוָה אֶקְרָא הִבּוּ גִדְלִי לְאֱלֹהֵינוּ: ^ג הַצֹּר תָּמִיד
פָּעִלָּו כִּי כָל-דִּרְכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֲמוֹנָה וְאֵין עֹל
צָדִיק וְיֵשֶׁר הוּא: ^ד שַׁחַת לוֹ לֹא בָנָיו מוֹמָם דֹּר
עֲקָשׁ וּפְתִלְתִּל: ^ה הִי לִיהוָה תִּגְמְלוּ-זֹאת עִם נָבֶל
וְלֹא חֶכֶם הִלּוּ-הוּא אֲבִיד קִנְיָד הוּא עֲשֹׂד

וַיִּכְנָד: (ישראל)

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 65)

הלה' תגמלו זאת (לב, ו)

האות ה"א של תבת הלה', שהיא תבה של אות אחת, מורה על אחדות. ואות זו מופיעה בהקשר שלילי דוקא (עם נבל ולא חכם), כי הפונה היא לפעל אחדות במקום של התחלקות דוקא. וכיודע, שתכלית הפונה של בריאת העולם היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, כלומר: שהתחתונים כפי שהם במצב של תחתונים (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דירה לו יתברך.

שני זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל
אביד ויגיד וקניד ויאמרו-לך: ^א בהנחל עליון
גולם בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר
בני ישראל: ^ב כי חלק יהוה עמו יעקב חבל
נחלתו: ^ג ימצאנו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן
יסבבנהו יבוננהו יצרנהו פאישון עינו: ^ד כגש
יעיר קנז על-גזוליו ירחף יפרש בנפול יקחחו
ישאחו על-אברתו: ^ה יהוה בדר ינחנו ואין עמו

אל נכר: ע"ב בחול

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת תורה תשס"ו – תורת מנחם

התוועדות יג עמ' 83)

יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (לב, ח)

הקשר בין בני ישראל לגבולות עמים הוא, שעל בני ישראל לברר את ארצות העמים, היינו את כל העולם. כיצד עושים זאת? - על ידי זה ש"אחד מקם גולה לברכריא... דומה כמי שגליהם בלכם". זהו שאמרו רז"ל "צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפזרן לבין האמות": אין צורך שכל בני ישראל יגיעו לכל מקום בעולם, אלא די ביהודי אחד ("אחד מקם"). ולפעמים, כאשר יהודי נמצא בפנה שוממה, מתעברת בו נשמת צדיק, ואפילו נשמות האבות ומשה רבנו, כדי שיוכל לברר את המקום ההוא.

שלישי י ירבהו כתיב על-במותי קרי על-במותי ארץ
ויאכל תנובת שדי וינקחו דבש מפלע ושמן
מחלמיש צור: ^א חמאת בקר וחלב צאן עס-חלב
פרים ואילים בגיבשן ועתודים עם-חלב פליות
חטה ודם-ענב תשתה-חמר: ^ב וישמן ישרון
ויבעט שמנת עבית בשית ויטל אלוה עשהו
וינבל צור ישעתו: ^ג יקנאחו בורים בתועבת
יכעסוהו: ^ד יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא
ידעום חדשים מקרב פאו לא שערום אבתיכם:

י צור ילדך תשי ותשפח אל מחללקך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כו עמ' קטז)

ירביהו על במותי ארץ (לב, יג)

על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות (רש"י)

זה עתה קבלתי ידיעה... משוכו של מר לארצנו הקדושה.
ואף על פי ששאר הארצות הרים וגבעות, כמו שאמר, הרי... ארץ
ישראל גבוה מכל הארצות, זאת אומרת ששוכו... בודאי יש
בזה עליה בכל המובנים, הן בגשם והן ברוח, שזה בזה תלוי.
ובפרט בנוגע ליהודים, ועל אחת כמה וכמה בנוגע לגוי קדוש
היושב בארץ הקדש. ויביתר שאת על פי תורת התסידות, אשר
תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החומר
והרחקתו על הגשמיות.

רבי י וירא יהוה וינאץ מפעם בננו ובנתיו:
ב ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם
כי דור תהפכת המה בנים לא-אמן פם: ^א הם
קנאוני בלא-אל פעסוני בתבליהם ואני אקניאם
בלא-עם בגוי נבל אכעיסם: ^ב כיאש קדחה
באפי ותיקד עד-שאול תחתית ותאכל ארץ
ויבלה ותלהט מוסדי הרים: ^ג אספה עלימו רעות
חצי אכלה-בם: ^ד מזו רעב ולחמי רשף וקטב
מירי וישן-בהמת אשלח-בם עם-חמת זחלי עפר:
ה מחוץ תשפל-חרב ומחדרים אימה גם-בחור
גם-בתולה יונק עם-איש שיבה: ^ו אמרתי
אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: ^ז לולי פעם
אויב אגור פני-נפרו צרימו פני-אמרו ידנו רמה
ולא יהוה פעל כל-זאת: ^ח כפינוי אבר עצות המה
ואין בהם תבונה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ערב ראש השנה תשמ"ז – התוועדות

תשמ"ז ד עמ' 430)

חצי אכלה בם (לב, כג)

חצי פלים והם אינם פלים (רש"י)

חצי (למוטב) - הינו אהבה ויראה. והם אינם פלים - בכלות הנפש (בתמיהה)? וכמבאר בתסידות על הפסוק אני הני' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, שיש להתפלל: איך מתבונן יהודי באני הני' לא שניתי בעת התפלה ולא מגיע לכלות הנפש? ועל דרך תורת הפעל שם טוב, שזה חסד מה' שאדם נשאר חי אחר התפלה. אמנם, העדר כלות הנפש הוא לטובה, שהרי תכלית הפונה היא נשמה בגוף דוקא. ואדרבה, אהבת ה' ויראת ה' מוסיפות חיות בנשמה בגוף.

חמישי כ לו חכמו ושפילו זאת יבינו לאחריתם:
 איכה ירדה אחל אלף ושנים יניסו רבבה אם-לא
 פיצורם מכרם ויהוה הסגירם: לא כי לא כצורנו
 צורם ואיבינו פלילים: כי-מגפן סדם גפנם
 ומשדמת עמרה ענבמו ענבירוש אשכלת מרת
 למו: כי חמת תנינם יינם וראש פתנים אכזר:
 הלא-הוא כמם עמדי חתום באוצרתיו: כי לי
 נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם
 וחש עתדת למו: כי-ידין יהוה עמו ועל-עבדיו
 יתנחם כי יראה כי-אזלת יד ואפם עצור ועזוב:
 ואמר אי אלהימו צור חסיו בו: כי אשר חלב
 זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם יהי
 עליכם סתרה: כי ראו עתה כי אני אני הוא ואין
 אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני
 ארפא ואין מידי מציל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת אחרון של פסח תשמ"ז – תורת מנחם

התוועדות יט עמ' 323)

פי צורם מכרם וה' הסגירם (לב, ו)

השמועות ל"ע שהיו בדורנו - לא היו מצד כחם של אמות העולם, שהרי אין לגוי שליטה על יהודי, שנשמתו היא חלק אלקה ממעל ממש. והגע בעצמך: אם בעצי המקדש הגשמי ואבניו לא שלט האויב, כפתיב טבעו בארץ שעריה - כל שכן וקל וחמר שאין לו שליטה במקדש רוחני (ושכנתי בתוכם, בתוך כל אהד ואהד). אלא צורם מכרם וה' הסגירם - משעם הידוע ליוצר בראשית. והנה כבוד קדשת מורי ורמי אדמו"ר אמר פעם, שאין להצדיק את ה' יותר מדאי... אכל פתיב "אודך ה' כי אנפת בי", הינו שלעתיד יודי לה' על ה"אנפת".

ששי מ כי-אשא אל-שמים ידי ואמרתי חי אנכי
 לעולם: אם-שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט
 ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם: כי אשכיר
 חצי מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה
 מראש פרעות אויב: כי הרנינו גוים עמו כי
 רם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצרי וכפר אדמתו
 עמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 201)

הוא והושע בן נון (לב, מד)

ולמה קוראהו כאן הושע. . . שאף על פי שנתנה לו גדלה
 השפיל עצמו כפאשר מתחלתו (רש"י)

כפאשר יהודי זוכה לגדלה, גדלות של שררה או גדלות בענין אחר, שזוכה לכרכות נעלות מן השמים - הוא עלול להשכח, שמנה גופא שהוא זכה לכך, סימן שהוא ראוי לדבר, וכתוצאה מכך תהיה אצלו תנועה של התחבת הדעת ורוממות. לומדים אנו מיהושע, שאדרבה: דוקא מי שזוכה לגדלה צריך להשפיל את עצמו כפאשר בתחלתו. וזהו גם הכלי לכך שהגדלה מתקנים בידו.

שביעי מד ויבא משה וידבר את-פלדברי השירה
 הזאת באזני העם הוא והושע בן-נון: מה ויכל
 משה לדבר את-פלדברים האלה אל-פל-
 ישראל: כי ואמר אלהם שימו לבבכם לכל-
 הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצום
 את-בניכם לשמר לעשות את-פלדברי התורה
 הזאת: כי לא-דבר רק הוא מפם פיהוא
 חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים עליהאדמה
 אשר אתם עברים את-הירדן שמה לרשתה: פ
 מפסיד מה וידבר יהוה אל-משה בעצם היום הזה
 לאמר: כי עלה אליהר העברים הזה הר-נבו
 אשר בארץ מואב אשר על-פני ירחו וראה
 את-ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל
 לאחזה: וזאת פהר אשר אתה עלה שמה
 והאסף אל-עמך באשר-מת אהרן אחיך בהר
 הזה ויאסף אל-עמיו: כי על אשר מעלתם כי
 בתוך בני ישראל במימריבת קדש מדבר-צן על
 אשר לא-קדשתם אותי בתוך בני ישראל: כי

זמנים (ברכות כד, ב)

יש לתמונה, היכן נרמזה הלכה זו בפסוק. ויש לומר, דהנה דבור ענינו רבוי – הסברה והתחלקות לפרטים. ומזה, ש"דבר" לשון יחיד (פנגוד ל"שימו לבבכם לכל הדברים", לשון רבים). מורה על שלילת הדבור, אבל לא שלילה מחלטת, שאז אין זה דבור כלל, אלא הפסקה באמצע הדבור. והיכן מצוינו שיש להפסיק את הדבור בתורה – במי שלומד בדרך ובא למבוא שאינו נקי.

מִנְגֵּד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׂמָּה לֹא תִּבּוֹא אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

פפפ נ"ב פסוקים כלב סימן

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב – תורת מנחם

התנועותיות לב עמ' 128)

ובדבר הזה תאריכו זמנים (לב, מז)

היה מהלך במבואות המטופות לא יקרא קריאת שמע . . אם
היה קורא ובא, פוסק . . עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכינעם, וכל־נתיבותיה שלום. אך זמנים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בָּאֵמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת האזינו לקריאה בציבור בהושע פרק יד

יְד בְּשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כִשְׁלֹת בַּעֲוֹנֶיךָ: גָּתְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמָרוּ
אֵלָיו כֹּל־תִּשְׂא עוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמָּה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ: ד אֲשׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹם לֹא נִרְפָּב וְלֹא־נֶאֱמָר
עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֶׂה יְדִינוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחֵם יְתוֹם: ה אֲרַפֵּא מְשׁוּבָתְךָ אֲהַבֶּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנִּי:
ו אֲהִיָּה כַּטֹּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׁוֹשְׁנָה וְיָךְ שְׂרָשׁוֹ בְּלִבָּנוֹ: ז וְיִלְכּוּ יוֹנְקוֹתָיו וְיִהְיֶה בִּגְדֵי הוֹדוֹ וְרִיחַ לוֹ
בְּלִבָּנוֹ: ח יִשְׁבּוּ בְּצִלּוֹ יִחְיוּ דָגָן וַיִּפְרְחוּ כִגְפָן וְכָרַו בֵּינָן לִבָּנוֹ: ט אֲפָרִים מַה־לִּי עוֹד לַעֲצָבִים אֲנִי
עָנִיתִי וְאֲשׁוּרֹנוּ אֲנִי כְּבָרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פָּרוּךְ נִמְצָא: י מִי חָכֶם וַיִּבֶן אֱלֹה נִבּוֹן וַיִּדְעֵם כִּי־יִשְׂרָאִים דְּרָכֵי

יְהוָה וְצִדְקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם: ז' יֵה מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עֹזן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׁאֲרֵית נִחְלָתוֹ
לֹא־הֶחְזִיק לְעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב וְרַחֲמָנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתִשְׁלַךְ בְּמַצְלוֹת יָם
כָּל־חַטָּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיְּמֵי קָדָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

פְּרוּד אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. פְּרוּד אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבֵת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
פְּרוּד אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וְיִגַּל לַפָּנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּד אַתָּה יי,
מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפַּרֵּךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּד
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' א

17 להתרפאות על ידי גוים בחולי שאין בו סכנת נפשות.
18 אֵלָּא מְבִאֵר הַגְמָרָא בְּאֹפֶן שׁוֹנֵה אֶת כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה: רִיפּוּי מְמוֹן
19 הַמּוֹתֵר, הוּא רִיפּוּי שֶׁל בְּהֶמְתּוֹ, וְאִילוּ רִיפּוּי נְפִשׁוֹת הַאֲסוּר הוּא רִיפּוּי
20 בְּגוֹפִיָּה, וְאִילוּ דְּבַר שֶׁאֵין בּוֹ סִכְנָה, וְהֵינּוּ דְּאִמֵּר רַב יְהוּדָה, אִפִּילוּ
21 רִיבְדָּא דְּכּוּסִילָתָא – אִפִּילוּ רְפוּאָה לְצוֹרֵךְ הָעֵבֶרֶת כֹּאֵב בְּכַתְּפִים
22 הַבָּא מִחֲמַת הַקּוֹת דָּם, שֶׁאֵין לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁעַל יְדֵי רְפוּאָה זֶה יִהְיֶה גְּדוּלָּה, הֵגוּי,
23 לֹא מִתְּסִינָן מִיְּנִיָּהּ, כִּיֹּן שֶׁהוּא רִיפּוּי בְּגוּפּוֹ וְיֵשׁ לְחֹשׁוֹשׁ שִׁזְיוֹן אֶת
24 הָיִשְׂרָאֵל.
25 הַגְמָרָא מְבִאֵרָה אֹפֶן שְׁמוֹתָה לְהַתְרַפּוֹת עַל יְדֵי גוֹיִם: אִמֵּר רַב חֲסִידָא
26 אִמֵּר מֶר עֲזִיקָא, מִזֶּה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁאֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַתְרַפּוֹת
27 עַל יְדֵי גוֹי, הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהֵגוּי עוֹשֶׂה אֶת הַרְפּוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, אֵלָּא אִם
28 הָיִשְׂרָאֵל רַק שָׁאֵל אֶת הַגְּדוּלָּה מִהַ רְפוּאָתוֹ, וְאִמֵּר לוֹ הַרְפּוּאָה, כִּסּ פְּלוּנִי
29 יִפָּה לוֹ לְחוּלָה, אוֹ שֶׁאִמְרוּ לוֹ כִּסּ פְּלוּנִי רַע לוֹ לְחוּלָה, מוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל
30 לְשִׁמּוֹעַ לוֹ וּלְעוֹשׂוֹת עַל פִּיו, כִּיֹּן שֶׁמִּזְמַת שֶׁלֹּא בִּיקֵשׁ לְהַתְרַפּוֹת עַל
31 יְדוֹ אֵלָּא רַק שֶׁאִילוּ מִזֶּה לְעוֹשׂוֹת לְרְפוּאָתוֹ,

1 להתרפאות על ידי גוים, וּמֵאִי רִיפּוּי נְפִשׁוֹת שֶׁהוֹזְכַּר בַּמִּשְׁנָה שֶׁאֲסוּר
2 להתרפאות על ידם. אֵילִימָא, שְׂרִיפּוּי מְמוֹן הַמּוֹתֵר הוּא בְּאֹפֶן
3 שֶׁמִּשְׁלֵם לְגוֹי שֶׁכָּרַע עַל הַרְפּוּאָה, וְאִילוּ רִיפּוּי נְפִשׁוֹת הַאֲסוּר הוּא
4 כְּשֶׁהֵגוּי עוֹשֶׂה בְּחֶלֶם וְאִינוּ מִקְבֵּל שֹׂכֵר, אִם כֵּן, מִדּוּעַ נֶאֱמַר דִּין זֶה
5 בְּלִשׁוֹן 'מִתְרַפְּאִין מִדּוּחַן רִיפּוּי מִמּוֹן אֲבָל לֹא רִיפּוּי נְפִשׁוֹת', לִיְהוֹנָן – הִיא
6 לְתַנָּא לְשׁוֹנָה, 'מִתְרַפְּאִין מִדּוּחַן בְּשֶׁכֶּר אֲבָל לֹא בְּחֶלֶם', שׁוּדוֹ הַחִילוּק
7 בֵּין הַרִיפּוּי הַמּוֹתֵר לְרִיפּוּי הַאֲסוּר, וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל מְקוֹם.
8 אֵלָּא עַל כִּרְחֹךְ כִּי יֵשׁ לְבַאֵר אֶת לִשׁוֹן חֲשֵׁשׁ הַמִּשְׁנָה, רִיפּוּי מְמוֹן הַמּוֹתֵר,
9 הוּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סִכְנָה – חוּלִי שֶׁאֵין חֲשֵׁשׁ שִׁיבּוֹל לְבּוֹא מִמֶּנּוּ לְיָדֵי
10 סִכְנָה, אֵלָּא רַק חֲשֵׁשׁ מִמּוֹן שֶׁעַל יְדֵי עֲשִׂיַּת הַרְפּוּאָה יוֹכֵל הֵגוּי
11 לְהוֹסִיף לְכַאֲבוֹ וּיְגַרֵּם לוֹ לְהַרְבוֹת בְּהוּצָאָה הַמִּמּוֹן לְצוֹרֵךְ רְפוּאָה
12 הַכֹּאֵב, וְאִילוּ רִיפּוּי נְפִשׁוֹת הַאֲסוּר, הוּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲשֵׁשׁ סִכְנָה.
13 דּוּחָה הַגְמָרָא: אֵיךְ נִתֵּן לְבַאֵר כֵּן, וְהָאִמֵּר רַב יְהוּדָה, אִפִּילוּ רִיבְדָּא
14 דְּכּוּסִילָתָא – אִפִּילוּ כֹּאֵב בְּכַתְּפִים הַבָּא מִחֲמַת הַקּוֹת דָּם עַל יְדֵי אֹמֶן
15 יִשְׂרָאֵל, לֹא מִתְּסִינָן מִיְּנִיָּהּ – אֵין לְהַתְרַפּוֹת עַל יְדֵי גוֹיִם אֶף עַל פִּי
16 שֶׁהוּא כֹּאֵב שֶׁאֵין בּוֹ סִכְנָה, וּמוֹכַח מִדְּבָרֵינוּ שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהוֹתֵר

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו - שובה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:16	6:19	8:53	8:54	9:25	9:26	10:30	10:30	19:03	18:55	19:27	19:19	18:35	19:28
חיפה (ק)	6:14	6:17	8:52	8:53	9:24	9:25	10:29	10:29	19:03	18:55	19:28	19:20	18:25	19:29
ירושלים (ק)	6:12	6:16	8:51	8:52	9:23	9:24	10:28	10:27	19:03	18:55	19:27	19:19	18:15	19:27
תל אביב (ק)	6:16	6:20	8:53	8:54	9:26	9:27	10:30	10:30	19:03	18:55	19:27	19:19	18:35	19:29
אוסטריה וינה (ק)	6:13	6:22	8:59	9:02	9:31	9:34	10:38	10:40	19:32	19:20	20:02	19:49	19:02	20:03
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:33	6:24	8:52	8:47	9:24	9:19	10:23	10:18	18:05	18:10	18:31	18:36	17:52	18:46
אוקראינה אודסה (ק)	6:19	6:27	9:03	9:06	9:35	9:38	10:42	10:43	19:31	19:20	20:01	19:49	19:02	19:53
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:59	6:08	8:44	8:48	9:17	9:20	10:24	10:25	19:17	19:04	19:47	19:34	18:46	19:38
אוק. ז'יטומיר (ק)	6:23	6:32	9:09	9:12	9:41	9:45	10:49	10:50	19:44	19:30	20:15	20:01	19:12	20:05
אוקראינה קייב (ק)	6:15	6:24	9:01	9:05	9:33	9:37	10:41	10:43	19:37	19:24	20:09	19:55	19:06	19:59
אוקראינה דונייצק (ק)	5:48	5:56	8:34	8:37	9:06	9:09	10:13	10:14	19:06	18:53	19:36	19:23	18:35	19:27
איטליה מילאנו (ק)	6:46	6:53	9:30	9:32	10:02	10:04	11:08	11:09	19:57	19:45	20:26	20:14	19:27	20:27
אקוואדור קיטו (ח)	6:02	6:00	8:35	8:33	9:05	9:03	10:08	10:06	18:23	18:21	18:44	18:42	18:03	18:46
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:05	6:56	9:24	9:19	9:57	9:51	10:55	10:51	18:40	18:44	19:05	19:09	18:26	19:19
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:57	7:47	10:18	10:12	10:49	10:43	11:47	11:42	19:30	19:36	19:57	20:03	19:18	20:07
ארה"ב בולטימור (ק)	6:36	6:42	9:16	9:18	9:48	9:50	10:54	10:54	19:33	19:24	20:00	19:50	19:06	19:54
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:23	6:29	9:05	9:07	9:37	9:39	10:43	10:43	19:25	19:15	19:52	19:42	18:57	19:53
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:24	6:30	9:05	9:07	9:37	9:39	10:43	10:44	19:25	19:15	19:51	19:41	18:57	19:53
ארה"ב דטרויט (ק)	6:58	7:04	9:40	9:42	10:12	10:14	11:18	11:19	20:03	19:53	20:31	20:20	19:35	20:31
ארה"ב היוסטון (ק)	6:58	7:01	9:34	9:35	10:07	10:07	11:11	11:11	19:42	19:34	20:05	19:58	19:16	20:07
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:25	6:30	9:04	9:05	9:36	9:37	10:41	10:41	19:17	19:09	19:42	19:33	18:51	19:42
ארה"ב מיאמי (ק)	7:00	7:03	9:35	9:35	10:08	10:08	11:12	11:11	19:38	19:32	20:01	19:55	19:14	20:04
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:20	6:26	9:00	9:02	9:33	9:35	10:39	10:39	19:20	19:10	19:47	19:36	18:52	19:49
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:16	6:22	8:59	9:01	9:30	9:32	10:36	10:37	19:22	19:12	19:49	19:39	18:54	19:49
בוליביה לה פאס (ח)	6:27	6:22	8:58	8:54	9:27	9:24	10:28	10:25	18:36	18:37	18:58	18:58	18:19	19:02
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:59	7:08	9:45	9:49	10:18	10:21	11:25	11:27	20:22	20:08	20:54	20:40	19:50	20:56
בלגיה בריסל (ק)	6:59	7:08	9:46	9:49	10:18	10:21	11:25	11:27	20:23	20:09	20:54	20:41	19:51	20:56
בלרוס ליובאוויטש (ק)	6:06	6:17	8:56	9:01	9:28	9:32	10:37	10:39	19:42	19:27	20:17	20:01	19:09	20:05
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:09	6:03	8:34	8:30	9:05	9:01	10:05	10:02	18:02	18:04	18:24	18:26	17:46	18:33
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	5:55	5:49	8:20	8:16	8:51	8:47	9:51	9:48	17:49	17:50	18:11	18:13	17:32	18:19
בריטניה לונדון (ק)	6:15	6:25	9:03	9:07	9:35	9:39	10:43	10:45	19:42	19:28	20:14	20:00	19:10	20:15
בריטניה מנצ'סטר (ק)	6:21	6:32	9:10	9:14	9:42	9:46	10:50	10:53	19:53	19:38	20:26	20:11	19:20	20:28
גרמניה ברלין (ק)	6:21	6:31	9:08	9:12	9:41	9:45	10:49	10:51	19:48	19:34	20:21	20:07	19:16	20:11
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:41	6:50	9:29	9:32	10:00	10:04	11:08	11:10	20:05	19:52	20:37	20:23	19:34	20:27
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:10	6:03	8:36	8:31	9:06	9:02	10:06	10:03	18:04	18:06	18:27	18:29	17:48	18:33
הודו בומביי (ח)	6:22	6:23	8:55	8:55	9:28	9:27	10:31	10:30	18:52	18:47	19:14	19:09	18:29	19:13
הודו פונה (ח)	6:17	6:18	8:51	8:51	9:23	9:23	10:26	10:25	18:49	18:44	19:11	19:06	18:26	19:10
הונגריה בודפשט (ק)	6:04	6:12	8:49	8:52	9:21	9:24	10:28	10:29	19:19	19:07	19:49	19:37	18:49	19:41
טורקיה איסטנבול (ק)	6:32	6:38	9:13	9:15	9:45	9:47	10:51	10:51	19:33	19:23	20:00	19:50	19:05	19:54
יוון אתונה (ק)	6:55	7:00	9:35	9:36	10:07	10:09	11:13	11:13	19:52	19:42	20:18	20:08	19:24	20:12

לוח זמנים לשבוע פרשת האזינו - שובה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ק)	6:27	6:35	9:10	9:13	9:43	9:46	10:49	10:51	19:39	19:27	20:09	19:56	19:09	20:00
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:15	7:16	9:53	9:52	10:23	10:22	11:27	11:26	19:56	19:50	20:17	20:12	19:32	20:16
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	6:49	6:36	9:04	8:56	9:37	9:29	10:34	10:28	18:08	18:16	18:36	18:43	17:58	18:47
נפאל קטמנדו (ח)	5:38	5:41	8:17	8:18	8:48	8:49	9:53	9:53	18:26	18:19	18:50	18:43	18:01	18:47
סינגפור סינגפור (ח)	6:57	6:55	9:26	9:24	9:58	9:56	11:00	10:58	19:10	19:07	19:31	19:28	18:49	19:32
פולין ורשא (ק)	5:49	5:59	8:38	8:42	9:10	9:14	10:18	10:20	19:19	19:05	19:51	19:37	18:47	19:41
פרו לימה (ח)	6:07	6:03	8:32	8:29	9:05	9:02	10:06	10:03	18:06	18:06	18:28	18:28	17:48	18:32
צרפת לאיון (ק)	7:03	7:10	9:47	9:49	10:19	10:21	11:25	11:27	20:15	20:04	20:44	20:32	19:46	20:45
צרפת פריז (ק)	7:09	7:17	9:55	9:58	10:27	10:30	11:34	11:36	20:29	20:16	20:59	20:46	19:58	21:00
קולומביה בוגוטה (ח)	5:42	5:41	8:16	8:15	8:47	8:45	9:49	9:48	18:08	18:05	18:29	18:26	17:47	18:30
קנדה טורונטו (ק)	6:42	6:49	9:25	9:27	9:57	9:59	11:03	11:04	19:50	19:39	20:17	20:06	19:21	20:18
קנדה מונטריאול (ק)	6:17	6:24	9:01	9:03	9:33	9:35	10:39	10:40	19:28	19:16	19:57	19:45	18:58	19:58
קפריסין לרנקה (ק)	6:20	6:24	8:57	8:58	9:30	9:31	10:34	10:35	19:08	18:59	19:33	19:24	18:41	19:28
רוסיה מוסקבה (ק)	6:36	6:48	9:29	9:33	10:00	10:05	11:09	11:12	20:19	20:03	20:54	20:38	19:45	20:55
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:43	6:50	9:26	9:29	9:59	10:02	11:06	11:07	19:56	19:44	20:26	20:13	19:26	20:17
שווייץ ציריך (ק)	6:45	6:53	9:31	9:34	10:02	10:05	11:10	11:11	20:03	19:51	20:33	20:20	19:33	20:33
תאילנד בנגקוק (ח)	6:04	6:04	8:36	8:35	9:08	9:07	10:11	10:10	18:29	18:25	18:51	18:46	18:07	18:50

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

עירוב תבשילין

ביום רביעי ערב ראש השנה, יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר, לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שֶׁרוּצֶה לְזָכוֹת וְלִסְמוֹךְ עַל-עֲרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוֹב:
בְּדִין יְהִי שָׂרָא לָנָא לְאַפּוּי וּלְבִשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעַבְדַּ
כָּל-צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת:
[=בְּזֶה יְהִי מֵתֵר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֲכֹל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעֲשׂוֹת
כָּל צָרְכָּנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת]:

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב ראש השנה נותנים עבור שלושה ימים, עבור שני ימי ראש השנה ועבור שבת קודש) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר ההבדלה במוצאי שבת קודש.

ערב ליל א' של ראש השנה

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.

* כן יש להדליק, לקראת סוף היום הראשון של ראש השנה, נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להבעיר אש חדשה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכְרוֹן:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְן הַזֶּה:

ליל שני של ראש השנה

זמן הדלקת הנרות וכן הדלקה לצורך דברים אחרים - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש השנה. . אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים - בכל זאת תברך 'שהחיינו'.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכְרוֹן:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְן הַזֶּה:

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק, ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפינוי לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il